DR ĐURO GRAČANIN
red. sveuč. prof.

CRKVA KRISTOVA

druga
prerađeno i prošireno
izdanje

Zagreb 1962

— izdali i

— umnožili: slušači Bogoslovskog fakulteta ciklostilom Trećoredaca sv.Franje, Jandrićeva 21, Zagreb I.

— odgovara: dr. Đuro Gračanin, 8.Maja br.33, Zagreb I.

P R E Đ G O V O R

Na putu dokazivanja vjerodostojnosti objavljene religije mi smo se našli pred najtežim problemom: C r k v o m k a o č u d o m. U svojoj sistematskoj operativnoj kriteriologiji, kakvu smo je obrazložili u prvom dijelu Apologetike, istakli smo uistinu, da medju djelima, t.j. čudesima, kojima se utvrdjuje vjerodostojnost objavljene religije, dolaze ona, koja su ostvarena bilo pojedinim činima, bilo u obliku ustanove. Ta je ustanova Crkva. Mi bismo dakle sad trebali dokazati vjerodostojnost objavljene religije in facto esse, što znači same Crkve, pribjegavajući njoj samoj, n j e n o j s t v a r n o s t i. I to dokazati tako dobro, da ona sama iskrsne pred nama u t "m a g n u m q u o d a m e t p e r p e t u u m m o t i v u m c r e d i b i l i t a t i s" ! Nije li to nesamo težak, nego i neostvariv pothvat?

Dokazivanje vjerodostojnosti Kristove religije s pojedinim čudesima zasnivalo se na zbivanjima, koja su se svaki put pojedinačno mogla ispitati i utvrditi. I, kako smo vidjeli, nije bilo teškoće da ustanovimo, da je slijepi nadnaravno progledao, gluhi pročuo, nijemi progovorio i t.d., jer je čitav niz faktora tome u prilog govorio. To su bile činjenice, koje su se n a nekom ili n a nečem dogodile, koje su se desile na mrtvoj, poslušnoj tvari; a ako i na živu čovjeku, ali n a n j e m !

Čudo medjutim Crkve hoće da nas uvede u red čudesa, koja su se imala dogoditi ne na čovjeku, nego s č o v j e k o m, ne na njem, nego s n j i m. S tim buntovnikom već od Edenskih poljana. S tim od iskona revoltiranim bićem.

I onda k tomu svemu: ona su prva pojedinačna čudesa bila isključivo d j e l o K r i s t o v o. Ova bi druga imala biti djelo ljudi, svakako djelo s njima, ovisno i o njima. Oni bi, ostvarujući Crkvu, imali biti v e l i k i i t r a j a n m o t i v v j e r o d o s t o j n o s t i Crkve? S njima da nešto takva dokazujemo, i to ne danas i sutra, nego kroz svu daleku budućnost? Kroz sva stoljeća i tisućljeća trajanja Kristove Crkve?

Oprosti Isuse, ali nije li to najsmioniji pothvat, u koga se ikad itko na zemlji upustio? Računati s tim takvim čovjekom? Nesamo s ovim tu, nego i s onim, koji se još nije ni rodio? I koga će - Ti jedini znaš - tko zna koji atavizmi nositi naprijed?

Valovi su Te, Isuse, slušali, kad si im zapovjedio, kruh i ribe su se umnožile, kad si to htio, svake je bolesti nestajalo na Tvoju riječ ili doticaj Tvojih ruku, razbješnjelo more u tamnoj noći pustilo je da po njem hodaš kao po suhu, svi su Te slušali, svi su Ti se pokoravali, ali narod Tvoj? S njim da ćeš nešto početi? Ne nešto, nego najvelebnije djelo svoje?

S tim narodom, baš tim Tvojim i svim onim drugim? Narodom, koji se u svim vremenima i na sve moguće načine bunio proti Tebi, ismjehivao Tvoje zapovijedi, ruglu izvrgavao Tvoje najve-

će svetinje?Koji je likvidirao Tvoje izaslanike, ubijao Tvoje proroke? Koji čak ni Tebe nije htio da primi, nego Te je, kao najvećeg zločinca, na križ pribio! S njim da ćeš činiti živi i trajni dokaz vjerodostojnosti Tvoje religije?

Ti računaš na vjerne suradnike, na prijatelje, na dvanaestoricu? Ali zar i od njih jedan nije bio izdajnikom, simbolizirajući tolike buduće? Zar Te drugi, čak uz zakletvu, nije zatajio? Zar Ti ne vidiš, kako hereze, raskoli, smutnje razdiru kroz svu daleku budućnost Tvoju Crkvu?

Možeš li, Isuse, računati da i samu Tvoju nauku ne će izvrnuti, kad su već za Tvog života, pred Tobom, izvrtali Tvoje riječi? A kad jedan, u tom sveopćem komešanju, bude učio ovo a drugi ono, kako će se čovjek snaći da dozna, koja je Crkva prava, koja je T v o j a C r k v a ?

Opet ću, Isuse, reći: ako je ikad koje djelo sa svojom dalekoprojektiranošću imalo avanturistički značaj - govorim po ljudski - onda je to Tvoje s osnutkom Crkve i njenim djelovanjem kroz svu njenu budućnost. Planirati ustanovu, koja će po svim zemljama,i kod svih naroda, i u svim vremenima ostvarivati dokaz, da je istinski Tvoja, to nadilazi i smionost i sposobnost svih projektanata ovog svijeta.

I ako to Ti učiniš, Ti si učinio više nego sa svim svojim pojedinim tako divnim čudesima, Ti si čudotvorac nad svim čudotvorcima, ne, Ti si sasvim sigurno Bog, jer samo Bog može tako suvereno gospodariti ljudskom slobodom, samo Bog može tako velebno djelo zamisliti i ostvarivati.

No da li ga ostvaruje? Gdje ga ostvaruje? Zar sve ustanove, koje se na Nj pozivaju, predstavljaju pravo čudo Crkve?

Gdje je Crkva, njegova Crkva, koja svojom čudesnošću strši medju narodima, tamquam signum levatum in nationes?

Tko će nam je s a s v i m s i g u r n o moći pokazati? Krist po sebi, po svom produljenju, po svojim nasljednicima, p o s v o j i m z n a c i m a. Tamo gdje se doista ostvaruje čudo Crkve Kristove.

Stisnimo se stoga što jače uz Krista, da bismo s njim i po njem našli pravu Crkvu. U b i C h r i s t u s, i b i E c c l e s i a , e t o m n i s g r a t i a.

U Zagrebu, 8.travnja 1962.

Dr. Đuro Gračanin

U V O D

"Nihil prohibet, sed multiplex utilitas suadet, novos typos argumentationis apologeticae creari, novas notarum combinationes institui..."

T.Zapelena, De Ecclesia Christi, I,481.

Zamisao ovoga traktata o Crkvi sasvim se dijeli od svih dosadanjih - auktoru poznatih - obradbi. Mada, materialiter, po gradivu, identičan uglavnom ostalim, on bi formaliter htio biti nešto sasvim drugoga. On je pokušaj da se nauka o Crkvi jednom izrazito apologetski obradi: da se slično kao u traktatu de Revelatione - kome je on pars altera - historijsko-filozofskim putem ispita v j e r o d o s t o j n o s t svega, što se na Crkvu odnosi. Po priznanju, uistinu, većine auktora koji stvar ex professo obradjuju, apologetika obuhvaća raspravu o Objavi i raspravu o Crkvi: prva dokazuje vjerodostojnost Kristove religije in facto fieri, druga bi trebala utvrditi njenu vjerodostojnost in facto esse, t.j. same njegove Crkve. U zbilji medjutim znatan dio auktora, povodeći se vjerojatno za onima, koji su o Crkvi čisto dogmatski raspravljali, pušta prilično s vida tu funkciju apologetike. Sve i tvrdeći naime da se radi o apologetskom traktatu, oni često argumentiraju onako, kako se argumentira u dogmatici: uzimljući dokaze iz auktoriteta i služeći se njima kao takvima. A to onda izgleda kao petitio principii saltem mediata, circulus uniformis.

Izlaz je iz te situacije samo jedan: uznastojati pronaći č i s t o r a z u m s k i m, h i s t o r i j s k o - f i l o z o f s k i m p u t e m, što njegovu religiju in facto esse, t.j. Kristovu Crkvu, č i n i d o s t o j n o m v j e r o v a n j a. Apologetičar se ne može pozivati, kao na dokaze, na dokumente Crkve, jer je upravo u pitanju, da li je o n a s a m a k a o u s t a n o v a z a s l u ž i l a d a j o j p o v j e r u j e m o. Njegov put stoga može biti samo jedan: poći na izvore. Dati se na proučavanje najranijih spisa, kako bi na taj način došao do i z v o r n o g, a u t e n t i č n o g l i k a C r k v e K r i s t o v e. Crkve, kakvu je on sam ustanovio, i kakva se orisava kod onih, s kojima ju je on sam formirao. Kakva je eventualno još u najranijim stoljećima, dok se više-manje neposredno nadovezivala na rad njenih prvih graditelja: apostola i njihovih nasljednika prvih stoljeća, i koja kao takva, kao božanska naime ustanova, zaslužuje naše povjerenje, zaslužuje da je smatramo dostojnom vjerovanja. Došavši jednom na taj način do izvornog izgleda Crkve, on će istodobno doći i u posjed kriterija p r a v e C r k v e : samo će onu Crkvu biti moguće smatrati pravom, koja odgovara tom izvornom liku: koja se na nju historijski nadovezuje, koja je po svom podrijetlu upravo ta Crkva, koja je s njome istovetna svojom nara-

vi, svojim oznakama, svojstvima i značajkama, svojim eventualnim neodjeljivim popratnim pojavama. Kriteriji na taj način dobiveni daleko će nadmašivati ono, na što većina auktora kao da isključivo i svodi sredstva za upoznavanje prave Crkve - via quatuor notarum - a što inače po priznanju mnogih dostaje kao dokaz tek proti odredjenim protivnicima. Ti će kriteriji, uistinu, obuhvatiti sve, što god odaje pravu Crkvu, te će u njihovu svijetlu biti daleko lakše suditi koja je Crkva prava, a koja ne; jer problem ne će više biti, jesu li odnosne značajke vidljive baš ili ne: svaka Crkva, koja ih nema, koja ih ne usvaja, koja ih se bilo svojom naukom ili praktičnim stavovima odriče, ne može biti prava Kristova Crkva. I obratno: ona, koja ih ima, te ih i prihvaća, nju ćemo na temelju toga moći smatrati pravom.

Kad jednom na ovaj način budemo ispitali koja je Crkva doista prava Kristova Crkva, sasvim opravdano moći ćemo pristupiti ispitivanju nutarnjeg uredjenja, ili bolje rečeno, intimne konstitucije Crkve. Ne napuštajući svog pravca istraživanja, ne zalazeći dakle u dogmatski način dokazivanja, mi ćemo, slijedeći podatke o pravoj Crkvi kao historijske dokumente, nastojati dobiti što potpuniju sliku njenog ustrojstva, kako bi i po tom njena vjerodostojnost što potpunije zasjala.

Prema ovoj dakle zamisli rasprava o Crkvi obuhvatat će t r i d i j e l a :

U p r v o m d i j e l u nastojat ćemo doći do i z v o r n o g l i k a C r k v e : onakvog, kakav proizlazi iz prvih dokumenata: Evandjelja, Djela Apostolskih te najranijih spisa crkvenih Otaca. Uznastojat ćemo dakle upoznati ponajprije podrijetlo Crkve, njezin osnutak: njezinu stvarnost u najranijim vremenima. Promotrit ćemo iza toga, kakva je izvorna narav te Crkve osvrćući se na njezin božanski značaj njezin cilj, članstvo, vlasti, posebnim proučavanjem njezine vrhovne vlasti. Iza toga pitat ćemo se, koje su oznake - vlastitosti, svojstva, značajke - te Crkve prema samoj Kristovoj nauci, odnosno njegovim postupcima. I konačno postavit ćemo pitanje: ne postoje li kakve popratne pojave prave Crkve? Završimo li uspješno ovo istraživanje, bit ćemo u posjedu k r i t e r i o l o g i j e p r a v e C r k v e.

U svijetlu ovog izvornog lika Crkve ili načela ove kriteriologije, pokušat ćemo - u d r u g o m d i j e l u - p r o n a ć i p r a v u C r k v u. U tu ćemo svrhu podvrgnuti sukcesivnom ispitivanju kako historijsku, tako suvremenu stvarnost raznih kršćanskih crkvenih zajednica, da bismo na taj način mogli ustanoviti, koja se od njih doista nadovezuje na Kristovu Crkvu, koja u svakom pogledu imade istinsku, izvornu njezinu narav; koja takodjer posjeduje autentične njezine oznake te eventualne popratne pojave.

Konačno - u t r e ć e m d i j e l u - kad već budemo znali, koja je izmedju raznih kršćanskih crkvenih zajednica prava Kristova Crkva, nastojat ćemo prodrijeti u nje-

nu intimnu konstituciju, razumjeti zapravo što dublje njezinu narav, kako bismo je što bolje upoznali i uzljubili.

Ali prije svega medjutim evo nekoliko prethodnih povijesnih napomena o samoj nauci o Crkvi.

....

1. POVIJESNI PREGLED NAUKE O CRKVI

a. R a z v o j n e   e t a p e   i   d j e l a

Napomene Otaca

Slično kao i nauka o vjerodostojnosti objavljene religije in facto fieri, tako i nauka o njoj in facto esse, t.j. o Crkvi, postaje predmetom posebnog obradjivanja tek nakon pojave sistematičnih napadaja na tradicionalnu nauku o njoj. Krivovjerci prvih stoljeća, a i oni kasniji, gotovo sve do konca srednjeg vijeka, nijesu izrazito udarali na nauku o Crkvi. Oni su napadali pojedine dogme, što ih je Crkva naučavala, osporavali istinitost ove ili one vjerske zasade, na samu Crkvu kao Božju ustanovu nisu navaljivali.

Sve je ovo razlogom, da kod starih crkvenih učitelja i pisaca nema traktata o Crkvi. Ono, što prvi crkveni oci pišu o Crkvi nije neko cjelovito raspravljanje o njoj, a još manje kakav pokušaj da se sustavno dokaže njeno božansko podrijetlo; to je više naglašavanje ili uzimanje u obranu ove ili one njezine značajke. Vidjeli smo tako kako K l e m e n t   R i m s k i u svom pismu Korinćanima, oko g. 96., dokazuje, da su biskupi po Božjoj odredbi nasljednici apostola, pa pritom ujedno praktično afirmira vrhovnu vlast rimskoga biskupa. S v. I g n a c i j e   A n t i o h i j s k i, oko g. 1o7., dokazuje hijerarhijsko uredjenje Crkve, ističe vlast biskupa kao središte jedinstva pojedinih zajednica, a takodjer napominje i prednost rimske Crkve. S v. I r e n e j opet, izmedju 14o-2o2., naglasuje proti hereticima nepreváríjivu apostolsku tradiciju crkvenog učiteljstva, apostolsko nasljedstvo biskupa i "po(ten)-tiorem principalitatem" rimske Crkve. T e r t u l i j a n, oko 2oo. ili nešto ranije, upotrebljava kao dokaz proti hereticima to, što nisu ni u kojoj od crkava, koje su apostoli osnovali. S v. C i p r i j a n, g. 251. u spisu "De unitate catholicae ecclesiae" dokazuje, da u svijetu, kao i u svakoj biskupiji, može postojati samo jedna prava Crkva.

Ne može se kao cjelovitije raspravljanje o Crkvi uzeti ni ono, što susrećemo kod s v. A u g u s t i n a u spisima "De moribus ecclesiae catholicae" i "De unitate ecclesiae", kako se to donekle već po samim naslovima da naslutiti. Augustin piše doduše o Crkvi u mnogim svojim drugim raspravama, posebno u "De civitate Dei"; svejedno, to sve skupa ne sačinjava traktata de Ecclesia. Lijepih misli susrećemo o Crkvi, o njenom organskom razvoju unutar nepromjenjive individualnosti kod s v. V i n k a   L i r i n s k o g a u njegovom "Commonitoriumu"; kod Pseudo-Dionysiusa Areop. u "De hierarhica Ecclesia", te s v. L e o n a   V e l i k o g a i dr.

Čak ni s v. T o m a   A k v i n s k i nema pravoga traktata de Ecclesia. U čitavoj njegovoj Sumi nema dapače ni jednog pitanja posvećena isključivo Crkvi, a tako ni u drugim njegovim djelima. Postoji nekoliko razasutih osvrta na ovaj ili onaj problem, niz izvrsnih napomena; čitamo štoviše u njegovom komenta-

ru in Canticum: "Finito tractatu, in quo determinatur de Ecclesia primitiva, hic incipit tractatus de Ecclesia moderna" (c. III, lect. II.). U zbilji to je, kako ispravno primjećuje M. d'Herbigny, prije "lyrica glorificatio Ecclesiae" nego traktat u strogom smislu (1).

Zaokruženije rasprave

Svemu se ovom medjutim, kako rekosmo, ne treba čuditi: stvar u cjelini nije bila predmet nikakova spora pa se nije osjećala ni potreba, da se je kao cjelinu obradjuje. Izgleda da povod za takvu obradbu daje spor Bonifacija VIII. s Filipom Lijepim, g. 1301. i sl., te J a k o b V i t e r b š k i piše djelo "D e r e g i m i n e c h r i s t i a n o", u kome raspravlja o naravi i pravovjernosti jedne, katoličke, svete i apostolske Crkve (2). N o v i p o t i c a j u istom pravcu daju r a s p r e, što ih izazivaju t.zv. "l e g i s t i" s O c c a m o m n a č e l u, pa r a z d o r izazvan saborima u B a s e l u i K o n s t a n c u, i konačno održavanje f l o r e n t i n s k o g k o n c i l a. Proti novim zabludama, osobito onima, što ih je širio Ivan Hus ustaje H r v a t I v a n S t o j k o v i ć Dubrovčanin (Joannes Stojković de Ragusio) O.P. (+1443) sa svojim "Tractatus de Ecclesia", Basel, i drugim svojim spisima (3). A proti zabludama Ivana Wyclifa piše prvo sistematsko djelo I v a n d e T u r r e c r e m a t a (Torquemada), "S u m m a d e E c c l e s i a", izašlo u Rimu 1489., s podnaslovom: "contra pestilentes homines, qui falsa dogmata tam circa potestatem ecclesiasticam quam saecularem... introduxerunt". Podijeljeno je na četiri dijela: I. De universa Ecclesia; II. De Ecclesia Romana et Pontificis primatu; III. De universal. conciliis; IV. De schismaticis et haereticis. U prilogu je dodat dekret florentinskog koncila o sjedinjenju Grka.

K a d p r o t e s t a n t i počnu sa svojim napadajima na tradicionalni nauk o Crkvi, ustaju mnogi odlični katolički teolozi na obranu i pišu temeljita i opširna djela. Medju njima su se istakli: s v. R o b e r t B e l l a r m i n sa svojim "Disputationes de controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos", 3. sv., I n g o l s t a d t 1586-1589.; T o m a C a m p e g g i, s obradbom dvaju važnih poglavlja iz traktata de Ecclesia: "De auctoritate et potestate Romani Pontificis", g. 1555., i "De auctoritate Conciliorum", 1561.; te T o m a S t a p l e t o n, s raznim djeli-

---

1) De Deo universos evocante ad sui Regni vitam seu de institutione Ecclesiae primaeva, I.tertia ed. Parisiis, 1927, pp. 11,9. - Naglasimo medjutim, da ova napomena o sv.Tomi ne znači nikako, da bi osvrtanje na Tomu pri obradjivanju eklesioloških problema bilo suvišno. Naprotiv! Tu, kao i drugdje, Akvinac često jednom svojom rečenicom otvara duboke i značajne poglede na mnoga pitanja.

2) Vidi: H.Y. Arquillière, Le plus ancien traité de l'Eglise. Jaques de Viterbo. De regimine christiano 1301-1302. Paris 1926.

3) V. o tom: P.Bonaventura Duda, O.F.M., Joannis Stojković de Ragusio, O.P., Doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae, Romae 1958.

ma, posebno: "Vere admiranda", seu de magnitudine Romanae Ecclesiae, 1599. Sva ova trojica pišu više polemično, nego ironično, i baš ne uvijek sistematično. Gradja medjutim, što je oni pružaju, bit će priprava za daljnju izgradnju traktata o Crkvi. Spomenimo još i: A. P i g h i u s, "Hierarchiae ecclesiasticae assertio", Coloniae 1544.; i T. B o z i u s, De signis Ecclesiae, Coloniae 1593., djelo, koje je poznato po tome, što auktor predlaže preko 9o značajki prave Crkve.

Pod konac XVII. odnosno početkom XVIII. st. izlaze daljnja vrijedna djela. Medju onima, koji su o Crkvi tada pisali ističu se napose: M. B e c a n u s, "De Ecclesia Christi", Parisiis 1633.; zatim: H o n o r é d e T o u r n e l y, profesor na sveučilištu u Douai-u; C h a r l e s R é n é B i l l u a r t, jedan od najglasovitijih tomista vremena. Obojica pišu sistematično i uglavnom za potrebe nastave. - Čitav niz rasprava i djela o Crkvi izlazi u v e z i s b o r b o m p r o t i g a l i k a n i z m u i f e b r o n i a n i z m u, i medju njima treba spomenuti: G i u s e p p e A o g o s t i n o O r s i, sa svojim: "De irreformabili R. Pontificis in definiendis controversiis judicio"; P i e t r o B a l l e r i n i, F.A. Z a c c a r i a, koji oba pišu proti Febroniu, zatim: T h. M. M a m m a c h i, pa J.J. H a v e l a n g e sa svojim djelom: "Ecclesiae infallibilitas".

<u>Zaokružena sistematska djela</u>

S XIX. st. cjelovita i sistematska djela o Crkvi postaju redovitom pojavom. Izmedju mnoštva evo ponajglavnijih: C a r l o P a s s a g l i a, "De Ecclesia Christi commentariorum libros quinque", Ratisbonae 1853/56., djelo originalno, strogo znanstveno te prostrane erudicije; od namjeravanih 5 knjiga dovršene su medjutim samo tri (izdane u 2 sv.); P. M u r r a y, "De Ecclesia Christi", 3 vol., Dublin 1860/66.; L.F. B r u g è r e, "De Ecclesia Christi", Paris 1878., s lijepim pregledom razvoja nauke o Crkvi; I.B. F r a n z e l i n, "Theses de Ecclesia Christi", posthumno djelo slavnog teologa, publicirano u Rimu 1887., značajno kako erudicijom tako dubinom; G. W i l m e r s, "De Ecclesia Christi" libri sex, Ratisbonae 1897.; P.F. J a l a g u i e r, De l'Eglise, Paris 1899. Treba nadalje spomenuti L. B i l l o t, "Tractatus de Ecclesia Christi", Romae [5]1903.; I. V i n z e n z d e G r o o t, O. P. "Summa apologetica de Ecclesia Catholica ad mentem S.Thomae Aquinatis", 3[a] editio, Ratisbonae 1906., ponovno preradio G. Paris, Turin 1929.; to je, kako izgleda, prvi pokušaj, da se nauku o Crkvi a p o l o g e t s k i obradi. Opširnošću se ističe I. O t t i g e r, "De Ecclesia Christi ut infallibili revelationis divinae magistra", sa XXII+1061 stranicom, a to je tek prvi od dva sveska o Crkvi, drugi je trebao nositi naslov: "De Exercitatione infallibilitatis Ecclesiae Christi"; djelo se odlikuje erudicijom, jasnoćom, iznošenjem protivničkih stajališta; za ovim ne zaostaje opsežnošću ni A. S t r a u b, "De Ecclesia Christi", Oeniponte 1912. sa 916 str.; I. M u n c u n i l l, "De Christi Ecclesia", Barcinonae 1914.; R e g i n a l d S c h u l t e s, "De Ecclesia Catholica" praelectiones apologeticae, Parisiis [2]1931.; J.-V. B a i n v e l, De Ecclesia Christi, Paris 1925.; H. D i e c k m a n n, "De Ecclesia catholica", tractatus historico-dogmatici, vol. 2, Friburgi Brisgoviae

1925.; M i c h. d' H e r b i g n y, "Theologica de Ecclesia", vol. 2, Parisiis 1927/28, P.E. D u b l a n c h y u D.T.C.: skolastički i historijski; Y v e s d e l a B r i è r e u D.A.F.C., prilično apologetski - pod riječ "Eglise"; P. B a t i f f o l, "L'Eglise naissante et le catholicisme", Paris 1909., i "Le catholicisme, des origines à s. Léon", 1909-1924.; H. B r u d e r s, "Die Verfassung der Kirche von den Jahrzenten der apostolischen Wirksamkeit an bis zum Jahre 175 n.Chr.", Mainz 1904., T i m o t h e u s Z a p e l e n a, "De Ecclesia Christi", 2. vol. Romae [5]1950. /I/, 1940. /II/.

Od poznatijih auktora priručnika treba spomenuti slijedeće: H u r t e r, C h r. P e s c h, A d. T a n q u e r e y-Bord, J.M. H e r v é, L e r c h e r-S c h l a g e n h a u f e n, H. F e l d e r, te napokon F r a n c G r i v e c, "Cerkev", djelo, koje i kao priručnik i kao rukovod. za kat. laičku inteligenciju imade svoje lijepe odlike; drugo izdanje izašlo je u Ljubljani 1943.; J o a c h i m S a l a v e r r i, S.I., De Ecclesia Christi, Sacrae Theologiae Summa, I; pp. 495-926., Matriti MCML.

Medju novijim djelima o Crkvi spomenut nam je slijedeća: J. B r i n k t r i n e, Offenbarung und Kirche, Paderborn [2]1949; L. Kösters, Die Kirche unseres Glaubens, Freiburg [4]1952; Yves C o n g a r, Esquises du mystère de l'Eglise, Paris [2]1953; O. S e m m e l r o t h, Die Kirche als Ursacrament, Frankfurt 1953; C. F e c k e s, Das Mysterium der hl. Kirche, Paderborn [3]1951; O. S e m m e l r o t h, Urbild der Kirche, Würzburg 1950; S. T r o m p, Corpus Christi, quod est ecclesia, Roma 1946; H e n r i d e L u b a c, Méditations sur l'Eglise, Paris 1953. Napokon, veliko, upravo monumentalno djelo o Crkvi je: C h a r l e s J o u r n e t, L'Eglise du Verbe Incarné, essai de théologie spéculative: I. La Hierarchie apostolique, Paris 1955[2], str. 770, II. Sa Structure interne et son Unité catholique, Paris 1951, str. 1393. Najavljena još daljnja dva sveska već su izašla.

Osim ovih djela objelodanjena su i druga o Crkvi kao mističnom tijelu Kristovu, no o njima kasnije, u trećem dijelu našeg traktata.

b. U p o t r e b l j a v a n e m e t o d e

Ovaj sasvim letimičan pregled kroz povijest nauke o Crkvi ne veli nam puno o načinu, na koji su je pojedini auktori obradjivali. Po sebi se, sasvim razumljivo, postavljalo pitanje: u što spada traktat o Crkvi: u dogmatiku ili koju drugu disciplinu? I kako, prema tome, treba da ga se obradjuje?

Izgleda, da se većina starijih auktora, bez mnogo oklijevanja, odlučila, da ga stavi u d o g m a t i k u. Polazilo se sa stajališta, da je najjednostavnije uzeti Crkvu kao "d e p o s i t o r i u m v e r i t a t i s d i v i n a e" te od nje same preuzeti nauku o njenom osnutku, naravi, vlasti, cilju. Kao i u drugim dogmatskim traktatima sve je bivalo prihvaćeno kao vjerska istina, te se cjelokupno dokazivanje odvijalo u izrazito dogmatskom pravcu: slijedilo se poglavito živo

učiteljstvo, izvore, koje je sama Crkva predlagala, nauku Otaca, odluke Crkve, a napokon i razum ukoliko je ovdje ili ondje dolazio u obzir. Ostajalo je samo donekle neriješeno pitanje: g d j e j e z a p r a v o m j e s t o t r a k t a t u o C r k v i u cjelokupnosti dogmatskih problema? Gdje točno da ga se stavi? Iza traktata de Deo uno et trino, odnosno de Deo creante et elevante, de Verbo incarnato? Ili možda još kasnije: nakon što bude izložena cjelokupna nauka o milosti te da se o Crkvi govori kao čuvarici milosti Kristove? Ili tek kad sve ostalo, što je u dogmatici, bude apsolvirano, pa da traktat o Crkvi - promatranoj sa stajališta mističnog tijela Kristova - postane krunom čitave dogmatike? Auktori dogmatske koncepcije traktata de Ecclesia sve do danas nisu se u tome složili.

Problem se medjutim još i više komplicirao, kad su brojni teolozi počeli smatrati, da bi traktat de Ecclesia bilo moguće obradjivati historijski odnosno apologetski te ga stavljati odmah po traktatu de Revelatione. Nitko naime nije sumnjao o tome, da je nauku o Crkvi moguće obradjivati izrazito dogmatski, ali se pojavilo mišljenje, da bi prikladnije bilo stvar apologetski uzeti: primjenjujući historijsko-filozofsku metodu. Mjesto naime, da se, kao dotad, pretpostavlja dokazanim, da je Krist Crkvu ustanovio, to se upravo uzelo kao cilj ispitivanja i to čisto razumskim sredstvima: pribjegavajući povijesnim dokumentima bez obzira, da li su objavljeni ili ne, idući dakle na izvore, utvrdjujući vrijednost i narav svjedočanstava. Ovo se to tim više nametalo, što se u medjuvremenu počelo osporavati, da je Krist doista Crkvu ustanovio. Uzimljući dakle i Sv.Pismo i Predaju, ne ukoliko nam ih Crkva predlaže kao nadahnute, nego ukoliko su povijesni izvori.

Pravi medjutim razlozi, zbog kojih su noviji auktori načelno preferirali ovu metodu stoji poglavito u tome, što problem za onoga, koji hoće da uzvjeruje ili povjeruje objavi nije samo to, da li je Krist doista nešto objavio, nego i da li je svoju objavu negdje pohranio? Da li je zbilja kome povjerio kako čuvanje tako i provodjenje te nauke? Jednom riječju: da li postoje historijski dokazi, da je Krist Crkvu ustanovio i da li ju je sa sredstvima, kojima raspolažemo, moguće naći? To je jednako kapitalno pitanje kao i samo pitanje vjerodostojnosti objavljene religije in facto fieri, te, podjednako kao i ono, mora razumskim putem biti riješeno. Ali kako?

Ukorjenjeni dogmatski način obradjivanja traktata o Crkvi toliko je bio prešao u naviku, da je, kraj sveg načelnog priznavanja, da je potrebno apologetski ga obradjivati, ostalo dugo vremena uglavnom pri starom. I opet se pozivalo na Sv.Pismo ukoliko je nadahnuto, na crkvene dokumente, na Predaju i t.d. Neki su se pomirili s tim kao s nekom fatalnošću, drugi su smatrali, da bi ipak trebalo pronaći ispravniji put: izrazitije apologetski. Redali su se stoga pokušaji za pokušajima i, kao što kaže Zapelena, "Quaestio de methodo p r a e f e r e n t e r adhibenda in Tractatu de Ecclesia mire exercuit ingenia apologetarum" (1). Medjutim, u tom nastojanju i oni, koji su

---

1) Zapelena, De Ecclesia Christi, ed. quinta, Romae 1950.p.VI.

najdalje pokročili, kao sam Zapelena, sačuvali su i u prvom dijelu, koga su inače htjeli obraditi apologetski, "scholion dogmaticum", dok su za drugi dio otvoreno izjavljivali, da je dogmatski. Ima k tomu i još nešto drugo u ovim novijim traktatima, što vrlo sjeća na dogmatski način obradjivanja nauke o Crkvi: to je sama sistematizacija. Teze se redaju jedna za drugom gotovo pod istim naslovima kao i u dogmatskim djelima iste vrste. Nikakav izraziti novum u samoj osnovnoj zamisli, kao da zbilja ne bi bio moguć nikakav drugi način obradbe. A ipak sama stvar, kao i suvremene potrebe, prilično jasno govore kojim putem treba ići. Zato smo se i odlučili da njime podjemo. Iza onoga, što je rečeno u Predgovoru, nije potrebno, da stvar ponovno obrazlažemo.

Naglasimo samo, da je prednost ove metode, osim svega istaknutoga, *jedinstvo obradbe*. Čitav je traktat od početka do kraja apologetski, jer zaista nema ničega, što bi se tomu protivilo. Naprotiv! Svaka disciplina mora da se odlikuje jedinstvom metode. Pa ako svjedočanstva Sv.Pisma, Tradicije preuzimljemo kao historijska svjedočanstva u prva dva dijela, zašto ondа u trećem ne bismo mogli uzeti podatke, što nam ih Crkva sama o sebi daje, u sličnom smislu? Ta oni za apologetu i historičara nisu ni po čem manje vrijedni od predjašnjih, oni se štoviše s njima djelomično i podudaraju. Stoga je sasvim opravdano da ih kao takve i preuzimamo.

Ne zaboravimo uostalom, da, nakon što smo u prvom dijelu Apologetike utvrdili Božanstvo Kristovo, njegovo historijsko svjedočanstvo imade i božanski značaj te kao takvo poprima osobito veliki zamašaj.

2. SMISAO I UPOTREBA IZRAZA CRKVA

a. *Kroz povijest*

Medju različitim izrazima, kojima se Evandjelja služe, da označe zajednicu, koja se oko Krista okupljala - kraljevstvo, stado, vinograd, gosti, mreža, polje, koje se zasijava i t.d. - jedan je od njih, razmjerno rijetko (1) upotrebljen, postao njezinom definitivnom oznakom: Ecclesia, ἐκκλησία, Crkva. Zašto je i kako je do toga došlo, nije sasvim sigurno.

Izraz ekklēsía bio je poznat u profanom grčkom jeziku, ali nije služio za oznaku poganskih religioznih zajednica. Njime se označavalo *skupštinu slobodnih ljudi* ili točnije rečeno gradjana, što ih je u slobodnim državama sazivao glasnik; a takodjer i *same sakupljene*, kao i *samo mjesto skupštine*. Jednako medjutim *ni Židovi* nisu se njime služili, da bi označili svoje vjerske skupštine ili sastanke. Oni su u tu svrhu imali dva izraza: קהל (kâhâl) i עדה (édâh). Jedan i drugi znače *zbor* ili *skupštinu naroda izraelskoga*, koji se sastaje u neku religioznu svrhu, na pr. da slavi neku svetkovinu, *ali*

---

1) Svega dva odnosno tri puta (tri u tom smislu, da je dvaput u istoj rečenici). Mt 16,18 i 18,17.

također i samu zajednicu izraelskog naroda kao Bogu posvećena. Tek kad aleksandrijski prevodioci, Septuaginta, moradnu prevoditi spomenute izraze na grčki, poslužit će se izrazima: za édâh synagōgḗ, sinagoga, a za kâhâl i ekklēsía i synagōgḗ, a ponekad i synédrion. Slično su postupali prevodioci Kristovih riječi s aramejskoga. Izraz: קְהָלָא (kêhálâ) prevodili su s ekklēsía, a izraz כְּנִישְׁתָּא (kêništa) sa synagōgḗ. Koji je od ovih dvaju izraza Krist sam upotrijebio, da bi označio Crkvu, nije nam poznato, mada jedan bar važan razlog ovlašćuje nas da predmnijevamo, da se poslužio izrazom kêhálâ, ekklēsía, bar onom svečanom zgodom u Cezareji Filipovoj, Mt 16,18; taj se, uistinu, izraz, t.j. kêhálâ, pretežno rabio za oznaku univerzalne religiozne zajednice, dok je synagōgḗ, sinagoga, kêništa označavala lokalne skupine.

Kakogod medjutim s time bilo, činjenica je, da je izraz ekklēsía, kako u Evandjeljima tako i u ostalim novozavjetnim spisima, upotrebljavan isključivo za oznaku kršćanskih zajednica, bilo lokalnih, bilo Crkve u univerzalnom značenju. Od ovog grčkog izraza nastali su u romanskim zemljama izrazi: franc. église, tal. chiesa, španjol. iglesia.

Što se pak tiče hrvatskog izraza crkva, slov. cerkev, ruski церковь, te njemačkog Kirche i engleskog church, holandski kerk, oni dolaze od drugog grčkog termina: kyriakḗ (oikía) = kuća Gospodnja, kyriakón = hram Gospodnji, te, bar početno, kao što se vidi, označuju samo mjesto sastajanja. Kasnije se njima označuje i sama univerzalna zajednica svih kršćana kao i lokalne zajednice po gradovima odnosno pokrajinama.

b. U potrazi za realnom definicijom

Ovi nazivi, etimološki dovoljno jasni i praktično stalno upotrebljavani, morali su u toku stoljeća biti i stvarno potpunije precizirani. Nastojanja u tom pravcu nisu bila baš sasvim laka.

Problem je bio ponajprije: gdje postaviti vanjske granice stvarnosti, koju izraz Crkva označuje? Hoće li ona značiti samo zajednicu Kristovih vjernika na zemlji ili će se protegnuti i na one, koji su prešli u nebesko obitavalište, odnosno zaostali u mjestu pročišćavanja? Nije li sve to samo jedna Crkva, koju sačinjavaju tri njezina dijela: ecclesia militans, poenitens, triumphans? Oci su u tom smislu često o Crkvi govorili. Neki su u nju, kao sv. Ambrozije, Augustin, Jeronim, pa i sam Toma Akvinski, ubrajali i andjele. Svakako nije bilo moguće apstrahirati od onih, koji nekoć članovi Kristove Crkve na zemlji, predjoše u nebesku domovinu. Tako je ta tendencija, da se govori o tri dijela jedne sveopće crkvene zajednice ostala sve do naših vremena.

Usprkos tome, prevladao je običaj, da se pod Crkvom razumijeva poglavito zemaljska Crkva. U ovom smislu kaže Toma: "Ecclesia est congregatio omnium fidelium", Ia, q.117., a.2, podrazumijevajući još možda "in terra degen-

tium."

S razvojem medjutim prilika, odjeljivanja pojedinih skupina od Crkve, posebice napadaja sa strane protestanata na nju, osjetila se potreba za novim, potpunijim definicijama, u kojima bi došli do izražaja i drugi momenti, naročito hijerarhijsko uredjenje Crkve. Tako je sv. P e t a r K a n i z i j e definirao Crkvu: "Omnium Christi fidem atque doctrinam profitentium congregatio, quae sub uno et summo post Christum capite et pastore in terris gubernatur." (Summa doctr. chr.) - Još potpunije je to izrazio sv. R o b e r t B e l l a r m i n : "Ecclesia est coetus hominum ejusdem christianae fidei professione et eorundem sacramentorum communione colligatus, sub regimine legitimorum pastorum ac praecipue unius Christi in terris vicarii Romani Pontificis." (De controvers. II. De eccl. l. 3., c. 2.)

U R i m s k o m k a t e k i z m u nailazimo više na opisni prikaz, nego na izrazitu definiciju: "Militans ecclesia est coetus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt, quae ideo militans vocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, satana perpetuum sit bellum." (p. I. c. 10., q. 5) Nešto bliže je definiciji ono, što se veli na drugom mjestu: "Ecclesia, id est hominum conventum in terris, qui Christo Domino addicti et consecrati sunt." (c. 10., q.18)

Kasniji su pisci nastojali da osim hijerarhijskog momenta naglase u definiciji i nadnaravni značaj Crkve a i neke druge važne momente. Tako O t t i g e r je definira: "Societas hominum supernaturalis atque perfecta veram Christi religionem sub episcoporum ac praesertim R. Pontificis, totius ecclesiae primatis, regimine atque infallibili magisterio profitentium, a Christo ipso in perpetuum ac pro universo genere humano ad supernaturalem sanctitatem colendam aeternamque salutem consequendam instituta." (Nav. dj. str. 1058)

Drugi su opet auktori u svojim definicijama jače naglasili druge momente. Neki, kao na pr. F r a n z e l i n daju sasvim kratku definiciju Crkve, ona je jednostavno "corpus Christi". (Theses de Ecclesia, p. 308) Drugi pak, kao D i e c k m a n n, i ne pokušavaju dati njenu zaokruženu, cjelovitu definiciju, nego, postavljajući se sad na ovo, sad na ono stajalište, definiraju je djelomično. Tako sa stajališta egzemplarnog uzroka ona je "organismus... vivus, uniens in se duo elementa, divinum et humanum, internum et externum", "immo... est ipse Christus perdurans in tempore et operans salutem hominum in hoc mundo"; sa stajališta formalnog uzroka Crkva je "societas religiosa et sacerdotalis,... hierarchice et monarchice constituta" i t.d. (Nav. dj. br. 949 sl.)

U profanim djelima nailazimo na kojekakve, ponekad i zanimljive, izjave o Crkvi: "Nouveau petit Larousse illustré" ima pod riječ Crkva slijedeće: "Le mot l'Eglise se dit par excellence de l'Eglise catholique, apostolique et romaine." - Meriam-Webster, Pocket Dictionary: "An organized body of Christians." - - Prof. Supek: "Crkva je feudalac, koji ništa ne proizvodi, nego samo uvijek i svagdje naglašuje svoje sveto pravo da eksploatira obrtnika i seljaka."

Ne upuštajući se sad u diskusiju ovih raznih definicija i mišljenja, sama ova raznolika i mnogostruka nastojanja dovoljno jasno pokazuju da je stvarnost Crkve, koju definicije hoće da izraze, i suviše prostrana, da bi se olako moglo je obuhvatiti sasvim preciznom i kratkom formulacijom.

Bit će stoga tim potrebnije tu stvarnost kušati, kako izvana tako iznutra, što potpunije razumjeti.

PRVI DIO

PROBLEM IZVORNE CRKVE

I.

OSNUTAK CRKVE

Prvo pitanje, koje se pred nama naravno postavlja, jest samo pitanje ustanovljenja Crkve. Da li je Krist Crkvu ustanovio? I ako jest, kako ju je ustanovio? Postoje li o tome kakvi neosporni povijesni podaci; dokumenti, riječi odnosno djela, koja neprijeporno stvar rješavaju?

1. Nekoć o ovom problemu uopće nije bilo spora. Svi su priznavali da je Krist Crkvu doista ustanovio. I Harnack kaže: "Auch nach altprotestantischer Lehre ist die Kirche eine a b s i c h t l i c h e und d i r e k t e S t i f t u n g C h r i s t i" (1). Prepiralo se, ali tek kasnije, o tome, k o j u je Crkvu Krist ustanovio - da li je to ova ili ona - ali ne o tome, da li ju je ustanovio. S naučavanjem medjutim protestantizma, da je nepotreban vidljivi auktoritet u Crkvi, a i suvišna sama vidljiva Crkva, otvorio se put daljnjim negacijama: zanijekala se potreba Crkve a onda i to da bi Krist bio njezinim osnivačem. To su ideje, koje su zastupali Fr.Schleiermacher (1768-1834), A.Ritschl (1822-1888), A.Sabatier (1839-1901). Prema svima njima Crkva je tek n a r a v n i i z d a n a k r e l i g i o z n o g o s j e ć a j a, a n e n a m j e r n o d j e l o KRISTOVO. Krist niti je predvidjao niti namjeravao Crkvu osnovati; do nje je došlo tek kasnije, u 2., 3. pa i 4. stoljeću, kad su se kod već brojnih pristaša Isusovih počeli radjati identični religiozni doživljaji. Ove tvrdnje nisu zasnovane na kakvim ozbiljnim historijskim podacima, a još manje potkrijepljene sustavnim dokazima, njih su inspirirale uglavnom raznolike racionalističke predrasude.

Harnack medjutim, sve i usvajajući neke od racionalističkih ideja, dao se na historijsko proučavanje početaka kršćanstva te je malo po malo, prinudjen evidentnošću dokumenata, zabacio učenje protestanata, da je Crkva nastala u 3. ili 4. odnosno najranije u 2. stoljeću, te dokazao, da ona nesumnjivo seže već u 1. stoljeće. Ali, dijeleći ipak Krista od apostola, o n j e u p o r n o h t i o, d a j e o n a t e k d j e l o a p o s t o l a. Prema njemu, kao i prema ostalim protestantima, K r i s t o s o b n o n i j e n i p o m i š l j a o d a o s n u j e C r k v u.

---

1) Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts in der zwei ersten Jahrhunderten, Leipzig 1910. str. 2.

Nešto je drugačija nauka L o i s y - a i ostalih modernista. Loisy koncedira, da je Krist ustanovio Crkvu, ali da historijskom Kristu nije niti najmanje bilo stalo do toga, da se njegovo djelo oživotvori na zemlji putem nekog socijalnog organizma, koji će dugo trajati. Jer: on je naviještao kraljevstvo Božje, koje je uskoro imalo doći zajedno sa svršetkom svijeta. Kad su te nade propale, došlo je do osnutka Crkve... "C'était le royaume qu'on attendait; ce fut l'Eglise qui vint..." (1).

Maurice Goguel pak, pred nedugo vremena, došao je do zaključka, da ni Harnack ni Loisy nijesu dobro objasnili podrijetlo i nastanak Crkve. Zato on sam predlaže n o v o o b j a š n j e n j e (2). Slaže se s njima u tome, da se Krista ne može smatrati h o t i m i č n i m a u k t o r o m Crkve; on je nije predvidio pa prema tome ni namjeravao osnovati. Ali njeno podrijetlo treba tražiti u ova dva faktora: n a s t a v l j e n o m K r i s t o v o m d j e l o v a n j u, i t. zv. s u b s t i t u i r a n i m i l i n a d o m j e š t e n i m K r i s t o v i m i d e j a m a. Kristovo djelovanje nastavilo se u religioznom doživljavanju i to putem substitucije, nadomještanja drugim idejama. Formule naime, što ih je Krist dao, nisu se mogle uvijek jednakim održati, pa ih se zamijenilo drugima (3).

---

1) Evo još nekoliko njegovih riječi: "L'Eglise a-t-elle été instituée par le Christ?... Ce n'est pas l'institution qui fait défaut à l'Eglise. Jésus a voulu l'Eglise dans le service apostolique, organisée e n v u e d u r o y a u m e é t e r n e l, et qui doit durer jusqu'à la fin des temps." (sic!) Autour d'un petit livre, 2ème éd. Paris 1903. p.153. Na drugom opet mjestu kao da žali što je i toliko koncedirao te veli: "La résurrection du Sauveur n'est pas proprement un fait d'ordre historique... Je dis la même chose pour l'institution de l'Eglise, en tant que cette institution répond à une volonté formelle du Christ, puisque cette volonté n'est pas plus vérifiable pour l'historien que la gloire même de Jésus réssuscité." Ibid. p.169.

2) U "Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse", Strasbourg 1933, Jésus et l'Eglise, p.197-241. Zanimljivo je ipak priznanje, koga auktor tom zgodom daje: "Ceux qui pensent que l'Eglise doit son origine à une institution formelle de Jésus s'appuient sur une série de faits (Mt 16,18. sq. et 18, 15-17) qui s'ils pouvaient être tenus pour historiques, j u s t i f i è r a i e n t, e n e f f e t, l a t h è s e t r a d i t i o n n e l l e" (ibid. p.224-225).

3) Tako: Krist je navodno prianjao uz semitski dualizam, prvotna Crkva prihvatila je helenistički dualizam; Krist je učio štovanje Boga, Crkva ispovijeda štovanje slavnog Krista i Gospodina; Krist je dopuštao i vršio otpuštanje grijeha neovisno o svojoj smrti i uskrsnuću, Crkva je učila da otpuštanje grijeha zavisi o tom dvome i t.d. Premda su ovo sasvim različite ideje, treba smatrati, da i u ovim potonjim Krist djeluje putem dinamizma, što ga je kod apostola izazvao.

To su dakako sve izrazito naturalistička tumačenja, koja se daleko više osvrću na aprioristično usvojeno stajalište i samovoljno postavljene hipoteze, nego na kakve istinske povijesne podatke.

2. Nas medjutim zanimaju samo povijesne činjenice. Šta nam one kažu? Sugeriraju li one misao da se Krist nije ni zanimao za osnutak Crkve ili govore naprotiv, da je o n s â m n a m j e r n o i n e p o s r e d n o Crkvu ustanovio? To je problem pred kojim mi stojimo i njegovom rješavanju treba sad sa svom lojalnošću pristupiti. Ne, dakle, izlučivši ovaj ili onaj dio dokumenata, koji su nam na raspolaganju, uzevši kao glavno ovaj ili onaj dio Kristove nauke, makar inače i vrlo važan; nego uzevši u obzir sve faktore, koji se na problem odnose, sve, što može unijeti svijetla u njegovo rješavanje. Prema tome ne samo sve u nauci, što se na stvar odnosi, nego i postupke Kristove u tom pogledu. Riječi kao i djela otkrivaju namjere, pa je stoga bezuvjetno potrebno o jednim i drugim voditi računa. Ali isto tako treba uvažavati riječi i djela onih, koji su Kristu bili najbliže i koji su kao takvi najbolje mogli razumjeti njegovu nauku i njegove nakane, t.j. apostola.

Odijeliti Krista od apostola, njihove postupke od njegovih, kako to čini Harnack i drugi, sasvim je protivno svemu, što o Kristu i apostolima znademo i stoga metodički neznanstveno. Odmah, uistinu, spočetka svoga javnog djelovanja Krist okuplja oko sebe apostole, podučava ih, upućuje ih kako će provoditi njegovo djelo i oni se izvan Krista i njegova djelovanja uopće ne mogu razumjeti. Djelo je Kristovo djelo apostola i apostoli su samo nastavljači i provoditelji onoga, što im je Krist naložio. Stoga se pitanje postupaka Kristovih i postupaka apostola obzirom na osnutak Crkve mogu ispravno obradjivati samo p e r m o d u m u n i u s. Kao dva momenta istoga zbivanja, kako ćemo to uostalom detaljnije vidjeti u toku obrazlaganja.

Na pitanje prema tome: "da li je K r i s t u s t a n o v i o C r k v u ?" tražit ćemo odgovor u nauci i postupcima Kristovim te postupcima a i nauci apostola (1).

---

1) Izvori za rješenje našega pitanja su knjige Novoga Zavjeta, poglavito Evandjelja i Djela Apostolska, a zatim poslanice sv.Pavla, te najstariji kršćanski spisi.

Sama literatura sa stajališta na koje smo se postavili razmjerno je ograničena. Tu treba spomenuti:

Bourchany, Perier, Tixeront, Conférences apologétiques données aux facultés catholiques de Lyon, Paris, Lecoffre-Gabalda 1910, in-12 (Dixième conférence: L'Eglise a-t-elle été fondée par Jésus-Christ, et avec les caractères du catholicisme? Tixeront).

Albert Dufourcq, L'avenir du Christianisme. II, Histoire de la fondation de l'Eglise, 3e édition, Paris, Bloud, 1909 in-16.-Abbé André Michiels, Etude sur la fondation de l'Eglise, l'oeuvre des apôtres, Louvain 1900.

E.Vacanard, Etudes de critique et d'histoire religieuse, deuxième série, Paris, Lecoffre-Gabalda, 1910, in-12 (L'Institution formelle de l'Eglise par le Christ). I konač-

1. CRKVA OSOBNO DJELO KRISTOVO

Kad je sv.Pavao, oko g. 6o., kao utamničenik u Cezareji izlagao kralju Agripi i ostalim prisutnicima Kristovo poslanje i svoj vlastiti apostolat, kazao je odlučno: "Kralj zna to sve i ja mu mogu o tome sa sigurnošću govoriti;... jer ništa se od ovoga nije dogadjalo negdje u kutu" (Dj Ap 26,26). Ovu sigurnost ima danas svatko imalo upućen u stvar: obzirom na Krista kao i obzirom na Crkvu. Kao što se naime život Kristov utkao u čitavu novovjeku historiju, tako je i život njegove Crkve, i jedan je u tolikoj mjeri povezan uz drugoga, da ih se ne može dijeliti.

No jer je postavljeno pitanje početaka Crkve, njezinog osnutka, moramo vidjeti, da li je ta povezanost spočetka postojala, da li je Krist doista njezin osnivač.

Osnivačem neke zajednice ili društva smatramo onoga tko joj je o s o b n o - neposredno i namjerno - položio temelje: pozvavši odnosno sabravši njegove članove, odredivši mu oblik: utvrdivši mu naime cilj, označivši glavna sredstva, odabravši poglavarstvo. To je uistinu ono, što je bitno za osnutak nekog društva, pa sad treba vidjeti, da li se to za Krista obzirom na Crkvu može reći.

Mi kažemo da može.

Prvo: okupljanje članova

1. Za onoga uistinu, tko sine ira et studio čita tekst Evandjelja n a j u p a d n i j a j e u p r a v o č i n j e n i c a čitavog Kristovog javnog djelovanja p o z i v a n j e i o k u p l j a n j e č l a n o v a nove zajednice.

Već od prvih dana svoga javnog djelovanja Isus sakuplja s v o j e u č e n i k e. "Idući pokraj mora Galilejskog, vidje Simona i Andriju, brata Simonova, gdje bacaju mreže u more, jer bijahu ribari. I reče im Isus: Podjite za mnom i učinit ću vas ribarima ljudi. I odmah ostaviše mreže i podjoše za njim. I otišavši malo dalje, ugleda Jakova Zebedejeva i Ivana brata njegova, kako, takodjer u ladjici, krpaju mreže, te odmah ih

---

no: Pierre Batiffol, L'Eglise naissante et le Catholicisme, Paris 1909., 9ème édit. (12'e mille) 1927., djelo, koje je svojom objektivnošću i dubinom djelovalo na samoga Harnacka. Važno je uglavnom za drugi dio našeg dokazivanja, t.j. o ulozi apostola u izgradnji Crkve. - U DAFC i DTC članci pod "Eglise". - Léonce de Grandmaison, Jésus - Christ. Sa personne, son message, ses preuves, Paris 1928, 2. vol. - Jules Lebreton, La vie et l'enseignement de Jésus-Christ Notre Seigneur, Paris 1931, 2. vol. - F.Prat, Jésus-Christ. Sa vie, sa doctrine, son oeuvre, Paris 1933, 2.vol. - Mgr A.Goodier, *The Public Life of our Lord Jesus Christ*, London 1931. 2. vol. - J.Sickenberger, Leben Jesu nach der vier Evangelien. Kurzgefasste Erklärung, Münster 1932.-J.Lebreton et J.Zeiller, L'Eglise primitive, Paris 1934. - O.Semmelroth, Urbild der Kirche, Würzburg 195o.

pozva. I ostavivši oca svoga Zebedeja u ladjici s najamnicima, podjoše za njim", Mk 1,16-2o. Usp. Mt 4,12; Lk 4,14; Iv 4,43.

Ovo je pozivanje prvih učenika nešto drugačije prikazano kod Ivana, nego kod sinoptika, no to djelomično proizlazi vjerojatno otud, što je bilo više poziva, kako to naglašuju komentatori.

Bitno je ono, što se iz sveg evandjeoskog teksta jasno razabire, da naime Isus *osobno poziva svoje prve učenike*. "Pozva koje je htio, i dodjoše k njemu. I učini da ih dvanaest bude s njime i da ih pošalje da propovijedaju" Mk 3,13.14.

To je slučaj i s onom većom skupinom: "Potom odredi Gospodin i drugih sedamdeset i dva i posla ih po dva i dva pred sobom u svaki grad i mjesto, kuda je imao sam doći" Lk 1o,1.

Razlog okupljanja

S ovim medjutim početnim pozivanjem i okupljanjem članova nove zajednice Krist se nikako ne zadovoljava. On je već prvim pozvanim rekao zašto ih zove: "*Učinit ću vas ribarima ljudi*". Zato ih okuplja da po njima privuče i okupi druge, mnogo brojnije. To sedamdesetidvojici još izrazitije veli: "Žetva je velika, ali poslenika je malo. Molite se dakle Gospodaru žetve, da pošalje poslenike u žetvu svoju" Lk 1o,2. To isto kaže i općenito učenicima, Mt 9,37-38.

U ovom pravcu pozivanja i okupljanja naroda radi i najneposrednije sam Krist svojim propovijedanjem, svojim čudesima. Već nakon prvih propovijedi i prvih čudesa kaže nam Evandjelist: "I podje za njim silan svijet iz Galileje i Dekapolisa i iz Jeruzalema, Judeje i od s onu stranu Jordana" Mt 4,25. A to se kasnije nastavlja kroz čitavo Kristovo javno djelovanje. Narod ga slijedi, narod ga hoće da učini kraljem, Iv 6,15, narod ga svečano pozdravlja pri ulazu u Jeruzalem prostirući granje i odijela putem, kojim je dolazio, Lk 19,36-4o, narod je očaran njegovim propovijedanjem, Lk 19,48. To sve na razne načine dolazi do izražaja.

Od tog silnog mnoštva, koje se odaziva pozivu Isusovu i koje ga slijedi, bit će sigurno i takvih, koji će otpasti, jer je "mnogo zvanih, ali malo odabranih", Mt 2o,16;22,14. Ali je činjenica, da je tog naroda, što ga je Isus svojim propovijedanjem sazvao i okupio, već toliko, da ga se i poglavari svećenički boje, Mk 12,12; 14,2, i t.d.

Ono medjutim, što je pri svemu ovom pozivanju i okupljanju ljudi značajno jest to, da ih Isus ne ostavlja kao neku amorfnu masu, nego ih formira za novu zajednicu.

On, uistinu, ne okuplja ljude tek prigodice, da im održi nekoliko govora, učini pred njima nekoliko čudesa. On to mnoštvo diskretno i obazrivo izdvaja iz religiozne židovske zajednice *dajući mu novi društveni oblik*: označujući zajednički cilj, pružajući sredstva, odabirući i formirajući njegovo poglavarstvo.

Drugo: postavljanje cilja

Cilj, što ga Krist stavlja pred oči svojih slušatelja sažet je u ideji spasenja: "Sin je čovječji, kaže Isus za sebe, došao, da potraži i spasi što je bilo izgubljeno" Lk 19,10. Ta je ideja bila dakako Izraelcima poznata. Ona je u St. Z. Bila izražena mišlju "kraljevstva Božjeg" ili "kraljevstva nebeskog". To je βασιλεία τοῦ Θεοῦ - βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Kao ideja "kraljevstvo" je "Božje" značilo poglavito nadnaravno gospodstvo ili kraljevanje Božje u odabranom narodu, kao i podvrgnutost toga naroda Bogu. To je bar općenito bio smisao, što su ga Izraelci pridavali tim riječima. U ustima medjutim proroka one su imale i druge, prostranije perspektive, koje su značile pravu revoluciju obzirom na uskogrudne koncepcije toga naroda: one su simbolizirale i navještale novo, univerzalno kraljevstvo Božje, kako to svjedoče brojni tekstovi starozavjetnih knjiga: Jer 31, 31-33; Ezeh 16, Iz 52,7; Mih 5,2-5; Iz 32,1,17-18; 40,3; Jer 25,6; Ezeh 34,22-23; 37,22-28; Sof 3,9-10; Iz 2,1-4; Iz 49, 6; 54,5; Zah 14,7-9; Mal 1,5,11; i t.d. i t.d. Tu ideju dakle što su je proroci kroz stoljeća navještali kao navještaj velikog preokreta posljednjih vremena, to Krist dolazi ostvarivati. "...treba mi navještati - veli Isus - blagu vijest o kraljevstvu Božjem jer sam za to poslan" Lk 4,43. "Ispunilo se vrijeme i približilo se kraljevstvo Božje", kaže Isus Mk 1,15. I on izričito veli, da odsada ono prestaje biti povlasticom Izraela, što više, da će biti oduzeto od njega i dano narodu, koji donosi rodove njegove; Mt 22,43. Koji je to pak "narod", vidi se po riječima: "Idite, dakle, i naučavajte sve narode..." Mt 28,19. "Idite po svem svijetu i propovijedajte evandjelje svakome stvorenju. Koji uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se; a koji ne uzvjeruje, osudit će se" Mk 16,15-16.

To je kraljevstvo, kako ćemo kasnije vidjeti opisano u raznim parabolama i kao što se iz njih razabire problem je za sve: uključiti se u nj priznajući nauku i zapovijedi kralja. Funkcija će Crkve biti, da svima u tome pomaže. Cilj je upravo Crkve ostvarivati to kraljevstvo Božje na zemlji, u društvu, medju ljudima, od kojih su jedni zli i neprijatelji njegovi, propovijedati ga i navješćivati u Jeruzalemu, Samariji i do nakraj zemlje. Dj Ap 1,8... u cilju spasenja i posvećenja duša.

Treće: pružanje sredstava

Nasuprot pretežno legalnih sredstava St.Zavjeta, Krist novoj religioznoj zajednici pruža nova dotad nepoznata sredstva. Ona su ponajprije u nauci, koju je on sam donio i koja vidljivo nadmašuje ono, što je bilo poznato u St.Zavjetu. Njome se uistinu otvaraju pogledi na najveće tajne Božjeg života. tajnu Presvetog Trojstva, tajnu utjelovljenja Sina Božjeg, tajnu euharistijske prisutnosti Kristove medju ljudima i t.d. Po otkupiteljskoj smrti Kristovoj čovjek postaje dionikom neprocjenjivih njegovih zasluga. Zbog nje i po njoj svakome je omogućeno da se u krštenju, sasvim očisti od ljage istočnoga grijeha kao i svih ostalih grijeha, što ih je počinio u toku života, te tako postane djetetom Božjim; da se u sakramentu pokore opere od

svih kasnije počinjenih grijeha, da se u euharistijskoj gozbi hrani samim tijelom Gospodina Isusa Krista i tako podržava u sebi visoki nadnaravni život. Po vršenju zapovijedi i savjeta, napokon, kako ih je Krist izložio, član nove zajednice dolazi u najtješnje prijateljske veze, kojima ono, na krštenju zasnovano srodstvo sa samim osnivačem Crkve, i dalje podržava. "Jer tkogod čini, kaže Krist, volju Oca moga, koji je na nebesima, on je brat moj i sestra i mati!" Mt 12,50. I sigurno je, da će svaki takav ući u kraljevstvo nebesko, Mt 7,21, iz zemaljskog kraljevstva Božjeg prijeći u nebesko.

Sva ova i ostala sredstva Krist osobno ustanovljuje. On ih najvećim dijelom uspostavlja bilo samim propovijedanjem, bilo svojom formalnom zapoviješću: "To činite na moj spomen", Lk 22, 19; "Idite dakle i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga..." Mt 28,19; "Kao što je Otac poslao mene, i ja šaljem vas. Rekavši ovo, dahnu u njih i reče im: Primite Duha Svetoga! Kojima oprostite grijehe , bit će im oprošteni, a kojima zadržite, bit će zadržani" Iv 20,22-23.

Da su sve ovo sredstva, kojima će moći raspolagati nova zajednica vidi se po tome, što ništa od svega ne povjerava religioznim predstavnicima stare zajednice, nego isključivo ljudima, koje je on odabrao i koji upravo u predjašnjoj nisu zauzimali nikakva hijerarhijskog položaja.

Četvrto: postavljanje poglavarstva

Ono napokon, po čem se neprijeporno može ustanoviti da Krist hoće novu religioznu zajednicu jest činjenica , da on odabire i formira njezino poglavarstvo.

U središtu nove zajednice stoji dakako on, kao "Sin Čovječji", Sin Božji dapače. Zbog njega treba sve ostaviti, uzeti svoj križ i slijediti ga. On je zakonodavac, koji je vlastan mijenjati i usavršavati ono, što je Bog Jahwe odredio. On je sudac, koji će suditi ljude prema tome, što su njemu osobno učinili. Mt 25,31-46.

Uz Krista su pak apostoli, dvanaestorica. Njih je Krist, vidjeli smo, prvi odabrao i od tog vremena oni su više-manje trajno uz njega. Oni dijele njegov svakidašnji život: teškoće, kušnje, a i radosti. On ih u svakidanjem saobraćaju osobno pripravlja za veliku službu, koju im kani povjeriti. On ih neprekidno podučava, otkriva im stvari drugima sakrivene, upućuje ih u svoje vlastito poslanje. Toga su svog posebnog položaja bili svijesni i sami apostoli, Lk 22,24. Njega su zamjećivali i drugi, te se na njih obraćali da do Isusa dodju, Lk 18, 20-22, ili da nešto postignu, Mk 9,14-29. Isus im, uistinu, ne daje samo čast, nego ih već za života svoga čini dionicima svoje vlasti. U čemu? On im daje vlast nad nečistim duhovima, da ih izgone, da čine čudesa, liječe naime svaku bolest i slabost, uskrisuju mrtve, Mt 10,1; vlast da propovijedaju u njegovo ime,

Mt 10,7, da daju mir domovima ljudskim, ukratko,da nastupaju sa silnim auktoritetom i moću, tako da onaj, tko ih ne primi i ne posluša riječi njihovih,počinit će nešto strahovita, jer "lakše će biti na dan sudnji zemlji Sodomskoj i Gomorskoj, nego li onome gradu", Mt 10,12-15. Ovlasti u pogledu Euharistije, opraštanja grijeha tako su nešto velika, da ih nitko do tad nije imao, i književnici se snebivaju nad tim, kad i Isus sam oprašta grijehe: "Tko može opraštati grijehe osim jedinoga Boga?" Mk 2,7. Isus medjutim ne daje svojim apostolima samo te ovlasti. On općenito kaže: "Zaista vam kažem štogod svežete na zemlji, bit će svezano i na nebu, i štogod razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebu." Mt 18,18. Tu ovlast obećaje (a poslije daje) p o s e b n o s a m o m e P e t r u, nakon njegova priznanja u Cezareji Filipovoj, Mt 16,19 (1).

Tom istom zgodom izjavljuje Krist, da će upravo na Petru sazidati svoju Crkvu, Mt 16,18.(2).

Osobito je važno naglasiti, da ovo religiozno poglavarstvo nema nikakve veze sa starom religioznom vlašću. Apostoli,kao pripadnici stare religiozne zajednice, ljudi iz puka, k tome neuki ribari, nisu imali nikakvih titula, da bi u njoj kakav osobit položaj zauzeli. No ne samo to: ovako izvanredne ovlasti nije ni sama stara zajednica mogla kome dati.

Ostaje dakle, da je Krist uspostavljajući apostole kao nosioce tih i tolikih vlasti imao u vidu novu zajednicu, na kojoj je, kako vidjesmo, radio okupljajući joj članove, označujući joj cilj i pružajući sredstva.

---

1) Ispravno à propos toga kaže Loisy: "Pri njegovom rodjenju, društvo se identificira s dvanaestoricom i vjernim učenicima. Neka ga čovjek reducira koliko god hoće, ono ostaje broj, ono se pojavljuje različito od svijeta, koji ga okružuje: ono je omedjena skupina, koja se savršeno da prepoznati, vrlo centralizirana takodjer i dapače hijerarhizirana u najpotpunijem bratstvu. Isus je središte i glava, neosporavani auktoritet. Učenici nisu oko njega kao neka konfuzna masa; medju njima Spasitelj je razlikovao dvanaestoricu i sam ih je pridružio, izravno i efektivno, svojoj službi; dapače medju dvanaestoricom bio je jedan,koji je bio prvi, ne samo prvenstvom svoga obraćenja ili žarom svoje revnosti, nego i nekom vrstom Učiteljeva označenja, koje je bilo prihvaćeno... Crkva se rodila i trajala razvitkom organizacije, kojoj su prvi potezi bili zacrtani u Evandjelju".

L'Evangile et l'Eglise, Paris 1902, str. 90-91. nav. Batiffol, L'Eglise naissante et le Catholicisme, Paris 1927, str. 97-98. Loisy medjutim nema pravo, kad veže Crkvu uz ideju eshatološkoga kraljevstva, i kad kaže da je Crkva nadomjestila kraljevstvo.

2) Ovaj osobito povlašteni položaj apostola tako je nešto stalno i uzvišeno, da ne će svršiti ni sa zemaljskim životom: "Vi ste, koji ustrajaste sa mnom u mojim kušnjama, ja odredjujem vama kraljevstvo, kako je Otac moj meni odredio, da... u kraljevstvu mome... sjedite na prijestoljima i sudite dvanaest plemena Izraelovih" Lk 22,30.

Prema tome nema nikakove sumnje da je Krist osobno, izravno i namjerno, hotimice - Crkvu osnovao.

Čitava se argumentacija može sažeti u ovaj silogizam:

Ille est institutor vel causa efficiens societatis qui sua actione propria - immediata et voluntaria - determinavit esse societatis. Atqui Christus quadruplici sua actione propria - immediata et voluntaria - determinavit esse Ecclesiae. Ergo Christus est institutor vel causa efficiens Ecclesiae.

NAPOMENA O TOME, KAKO JE I KOJIM ČINOM JE KRIST CRKVU DEFINITIVNO USTANOVIO. Prema dosadanjem izlaganju jasno je da Krist nije osnovao Crkve jednim jedinim aktom, nego ju je gradio i izgradjivao postepeno. Pozivanje i formiranje apostola, propovijedanje kraljevstva, skupljanje naroda, a donekle bar i osiguravanje sredstava proteže se uglavnom kroz sav javni život Kristov. Pitanje je ipak, kojim je Kristovim činom bilo završeno osnivanje Crkve. Auktori se u tom razilaze. Jedni smatraju da je Crkva definitivno osnovana smrću na križu, drugi tek po uskrsnuću, bilo predajom prvenstva Petru, bilo silaskom Duha Svetoga ili pak jednim i drugim.

a. Neki smatraju, da je Krist završio osnivanje Crkve u času svoje smrti na križu, te da je upravo tada Crkva formalno bila uspostavljena (Fr. Grivec, Teixeira i dr.). Oni se pozivaju na encikliku Pape Pija XII. "Mystici corporis", koja da je osudila sentenciju, prema kojoj je Crkva rodjena i formalno ustanovljena na dan Duhova. Teixeira čak smatra, da je tu točku nauke spom. enciklika ex cathedra definirala, što medjutim protivnici osporavaju. Kao što se vidi, za ove je problem nadasve dogmatske naravi pa se stoga u diskusiji o njem pozivaju poglavito na samo učenje Crkve.

b. Drugi su mišljenja, da je Krist posvema dovršio osnivati Crkvu tek po svom uskrsnuću. I tu nauku, kaže Zapelena "proponunt nostris diebus Theologi consonanter omnes". Ipak razilaze se medjusobno u pitanju kojim je posljednjim činom to izveo. 1. Neki ugledni auktori drže, da je Krist dovršio djelo osnivanja Crkve na Tiberijadskom jezeru, kad je Petru povjerio svoje stado i konačno odredio da će on u Crkvi imati prvenstvo. 2. Neki opet, nemanje odlični auktori, vole završni čin uspostave Crkve gledati u svečanom silasku Duha Svetoga nakon uzašašća Gospodinova. S tim je činom, vele oni, već formiranom socijalnom tijelu Crkve, Krist udahnuo duh jedinstva, istine i ljubavi.

c. Treća sentencija nastoji izmiriti dva posljednja stanovišta te uči da je Krist Crkvu završio graditi s dva čina: prvi je juridički, kojim je apostole poslao, podijelio im trostruku hijerarhijsku vlast, i Petru kao svom zamjeniku na zemlji povjerio svoje ovce, dakle po svom uskrsnuću; drugi je "pneumatički", kojim je već formiranom socijalnom tijelu Crkve udahnuo dah života i duh jedinstva poslavši im po svome uzašašću Duha Svetoga.

Zastupnici svakoga od ovih mišljenja iznose raznolike razloge u potkrepu svojih tvrdnji. Ne spada na nas, da ih sad ispitujemo, ali moramo reći, da nam ovo posljednje tumačenje, s dva kapitalna čina Kristova, izgleda najskladnije.

2. APOSTOLI NASTAVLJAJU IZGRADJIVATI CRKVU

Status quaestionis

Auktori, koji su nekoć stavljali kompoziciju Evandjelja u II. stoljeće, a medju njima posebice protestant Baur, htjeli su, da je Crkva nastala ne u apostolsko doba, nego znatno kasnije. Ta je hipoteza danas i medju samim protestantima mrtva. "Die Voraussetzungen der Baur'schen Schule nun sind, man kann fast sagen, allgemein aufgegeben", pisao je Harnack u vezi s tim još 1897.(1) Drugi su, kao W. Bousset, htjeli da to, što se pojavljuje pod imenom Crkve, nije ništa drugo nego nastavak židovstva, zapravo "židovska Crkva" (2). Izgleda medjutim, da je i sam branitelj ovoga shvaćanja napustio donekle svoje nekadanje pozicije. Harnack bi opet sa svoje strane htio, da se Crkva radja po apostolima "automatski", "iz bratske zajednice ljudi, koji su po Isusu našli Boga..."(3), no da Isus lično nije pritom sudjelovao. R. Sohm pak drži, da je prvotna Crkva bila "p n e u m a t i č k a a n a r h i j a", ali je zajednički život zahtijevao neku hijerarhiju, pa je tako došlo do uspostave crkvene vlasti i do stvaranja Crkve u katoličkom smislu(4). Mi ćemo vidjeti, što treba držati o svim ovim mišljenjima.

Povezanost i kontinuitet u radu

Nepobitna je ponajprije opća činjenica, da ono, što je Krist započeo osnovavši, to apostoli nastavljaju dalje gradeći. Izmedju Kristova djela i rada apostola na izgradnji Crkve n e m a u o p ć e p r e k i d a k o n t i n u i t e t a. Jedinstvo je djela p r o g r a m a t s k i v e ć n a p o č e t k u b i l o o s i g u r a n o K r i s t o v i m r i j e č i m a: "Dodjite za mnom, ja ću vas učiniti ribarima ljudi," Mk.1, 17, Mt 4,19. Isto ono naime, što Krist čini tim riječima, to naviješta, da će i oni činiti: okupljati članove nove zajednice u cilju da se obrate, spase. T o j e j e d i n s t v o d j e l a o d m a h i p r a k t i č n o b i l o p r i h v a ć e n o i o d g o v o r o m a p o s t o l a, jer dodaje evandjelist: "A oni odmah, ostavivši mreže, podjoše za njim" Mk 1,18; Mt 4,20.

---

1) A.Harnack, Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius, Leipzig 1897, X t.I., str.IX. Zanimljiv je i sam način kako o ovoj stvari Harnack govori: "Baur und seine Schule glaubten e i n s t, ein verständliches und zuverlässiges Bild der Entwicklung des ältesten Christentums nur zeichnen zu können, indem sie für den grösseren Teil der altchristlichen Literatur das Selbstzeugniss der Schriften oder die Angaben der Tradizion preisgaben und die Abfassungszeit um mehrere Jahrzehnte heruntersetzeten... Die Voraussetzungen ..."i t.d.
2) W.Bousset, Die Religion des Judantums im Neutestamentlichen Zeitalter, Berlin 1903, 2.Ausgabe 1906, str.VII.
3) Wesen und Ursprung des Katholizismus, Abhandlungen der Philol. Histor.Klasse d.K.Sächs-Gesellsch.d.Wiss.Br.27 H 3,1909.
4) Entstehung, str. 3.

U zbilji jedinstvo i kontinuitet rada na izgradnji Crkve očituje se ne samo u tom skupljanju članova, nego i u ostvarivanju cilja, i upotrebljavanju sredstava, što ih je Krist ostavio, kao i izvršavanju vlasti, koju je apostolima podijelio.

Argumenat in forma glasi:

One ljude smatramo suosnivačima neke ustanove,koji osobno nastavljaju rad glavnog osnivača u četverostrukom pravcu: okupljanja članova, prosljedjivanja cilja, upotrebljavanja sredstava te vršenja vlasti.

A apostoli nastavljaju rad glavnog osnivača Krista u tom četverostrukom pravcu.

Dakle su apostoli suosnivači Kristove Crkve.

Izuzev, uistinu, sasvim kratkog vremena,koje slijedi neposredno po Kristovoj smrti, i kad se ostvaruju riječi: "Udarit ću pastira, i ovce će se raspršiti", Mk. 14,27, apostoli nastavljaju rad, koga su u zajednici s Učitelejm započeli.

<u>Stanka, koja uistinu ne predstavlja nikakav prekid u smislu napuštanja započetog djela, nego trenutak dramatskog zastoja:</u> momenat u kome grandiozno djelo Kristovo dolazi do kulminacije i kad učesnici - apostoli - ostaju zapanjeni pred onim, što se zbilo. Trenutak, kad sve izgleda da mora propasti smrću glavnog junaka, a kad u zbilji taj glavni junak, Krist, svojim uskrsnućem trijumfalno povede sve naprijed.

1. Novi članovi

Što se tiče okupljanja novih članova, ono je posve vidljivo već prvih godina po Kristovu uzlasku na nebo, kako nam to svjedoče Djela Apostolska.

Iz one prve skupine od preostalih jedanaest apostola, koji su zajedno sa ženama i Marijom, majkom Isusovom te "braćom" njegovom bili jednodušno postojani u molitvi, podiže se jednog dana Petar, kad je na okupu bilo oko sto dvadeset duša ... Dj Ap 1,13-15. Iza silaska Duha Svetoga na apostole, nakon Petrove propovijedi, pridružuje im se, u jednom danu oko tri tisuće duša,2,42. No s time nije završeno, jer "Gospodin je svaki dan množio društvo onih koji su se spasavali", 2,47. Iza kako je Petar ulazeći s Ivanom u hram ozdravio hroma od rodjenja te u vezi s tim održao govor u Salamonovu trijemu, "mnogi vjerovaše; i postade broj muškaraca oko pet tisuća" 4,4. I kako su "apostoli činili mnoge znake i čudesa u narodu", to se "<u>sve više množio broj muževa i žena, koji su vjerovali u Gospodina</u>" 5,12,14. "<u>A sakupljalo se mnoštvo i iz okolnih gradova...</u>" 5,16. Ma da apostoli zbog toga okupljanja naroda doživljavaju progone, 4,3; 5,17-42, "<u>riječ je Božja rasla i množio se vrlo broj učenika, u Jeruzalemu, i veliko se mnoštvo svećenika pokoravalo vjeri,</u>" 6,7. To napredovanje ne sprečava ni smrt djakona Stjepana, 7, 54-60. ni Savlovo progonstvo Crkve, 8,1 i sl., i po Savlovu obraćenju "<u>Crkva je po svoj Judeji i Galileji i Samariji</u>

bila u miru i napredovala, živeći u strahu Gospodnjem, i množila se utjehom Duha Svetoga", 9,31. Petrovo čudesno ozdravljenje "nekoga čovjeka po imenu Eneja, koji je osam godina ležao na postelji, jer je bio uzet", dovodi do toga, da se "svi, koji stanovahu u Lidi i Saronu obratiše Gospodinu", 9,32-35. U J o p i opet na čudesno uskrisenje T a b i t e "mnogi vjerovaše u Gospodina", 9,36-43. Za propovijedanja nekih Ciprana i Cirenaca u Antiohiji, koji govorahu i Grcima, naviještajući Gospodina Isusa, "veliki ih broj vjerova i obrati se Gospodinu". Posla je tad tamo toliko, da se B a r n a b a i S a v a o bave cijelu godinu u c r k v i učeći mnogi narod, tako da se najprije u Antiohiji učenici nazvaše k r š ć a n i, 11, 19-3o. U "Ikoniju udjoše - Pavao i Barnaba - zajedno u zbornicu te su tako govorili, da je vjerovalo veliko mnoštvo Židova i Grka", 14,1. Slično je u L i s t r i i D e r b i. Mada neki Židovi pobune narod proti njima, uspjesi su vidni i apostoli im "postaviše svećenike po svim crkvama", 14,23. - U F i l i p i m a se s Lidijom pokrsti i sva njezina kuća, 16, 15; a jednako i tamničar, koji ih je čuvao, kad su bili uhićeni, i sav njegov dom, 16,33. - U S o l u n u na Pavlovo propovijedanje uvjeriše se neki Židovi i pridružiše se Pavlu i Sili, "a od bogobojaznih pogana veliko mnoštvo i ne malo od žena uglednih muževa", 17,1-5. U A t e n i tek nekolicina, 17,33-34. Veći broj povjerova u K o r i n t u i E f e z u. U Rimu je, kako izgleda, već prije Pavlova dolaska znatan broj kršćana.

2. Da li je cilj istovetan s Kristovim?

P i t a n j e je medjutim za kakvim c i l j e m ide sve ovo p r o p o v i j e d a n j e: da li jednostavno za ograničenim uskogrudnim religioznim idealom židovstva, spasenja izraelskog naroda, s eventualnim prozelitskim tendencijama, kakve su u to doba postojale, ili naprotiv prostranim, univerzalnim programom spasavanja svih ljudi, kakva ga je Krist označio? Pogledajmo kako je s tim stalo!

a. Spočetka, izvana promatrajući stvari, moglo se činiti, da se radi tek o onom prvom. Kršćanstvo se uistinu, u svojim prvim počecima etnički nadovezuje na ž i d o v s t v o. K r i s t i a p o s t o l i bili su Židovi te za vanjske promatrače, kroz dva prva decenija ili približno, to je, izgleda, ista stvar. Evo uistinu nekih podataka u tom pravcu.

Kad u Ahaji Židovi optužuju Pavla, namjesnik Galion veli: "Da se tu radi o kakvoj nepravdi ili zločinu, bila bi moja dužnost da vas poslušam... Ali kad su to prepiranja o nauci i imenima i o vašem zakonu, uredite to sami, jer ja ne ću da budem sudac o tomu" Dj Ap 18,14-15. Slično na to gleda i Festus u Cesareji, kad su Židovi izveli Pavla da mu sudi: "tužitelji... ne iznesoše ni jedne krivice za zla djela... nego su se prepirali s njime o nekim pitanjima svoje vjere i o nekakvom Isusu, koji je umro, a Pavao je tvrdio, da živi" Dj Ap 25,18-19. Takva je situacija, kako se čini, i oko godine 49-5o.

Svetonije uistinu piše: "Judaeos impulsore Chresto assidue

1a tumultuantes Roma expulit" (1). Zahvaljujući upravo tom miješanju kršćanstva sa židovstvom od strane pogana, kršćanstvo se spočetka širilo pod zaštitom zakona, koji su štitili židovstvo.

b. To je dakako samo za vanjske promatrače. U zbilji, pogledamo li medjutim stvar izbliže, vidimo, da nova zajednica imade svoj cilj, koji je preuzela od Krista i kojim se duboko razlikuje od židovske religiozne zajednice. On je, uistinu, u tome, da njegovu nauku, njegovo "Evandjelje o kraljevstvu Božjem, i o imenu Isusa Krista", Dj Ap 8, 12; 19, 8; 2o, 25, posvuda prošire i sve ljude, bez razlike, privedu spasenju. Svoje prve riječi, o Kristu i njegovoj nauci, odmah po silasku Duha Svetoga, Petar obraća Partima, Medjanima, Elamljanima, stanovnicima Mezopotamije, Kapadocije, Ponta, Azije, Frigije, Panfilije, Libije, svih krajeva Libijskih, Rimljanima, Židovima, pa Krećanima i Arapima, Dj Ap 2, 9-11. A doskora će drugi govoriti i Samarjanima, Grcima...., jer više "nema razlike izmedju Židova i Grka, jer isti je Gospodin sviju..." Rim 1o, 12. "Meni je Bog pokazao, reći će Petar, da nijednog čovjeka ne zovem poganim ili nečistim...Zaista razumijem, da Bog ne gleda tko je tko: nego je u svakom narodu onaj, koji se boji njega i čini pravdu, njemu mio." Dj Ap 1o, 28, 34. I ne radi se samo o tome, da se okupe u zajednicu, koja će raditi na njihovom spasenju. A to je upravo ono, što konačno zamjećuju i ljudi izvana. Kršćani su okupljeni u crkvi, no ne u kakvoj posebnoj zgradi - takvih dugo vremena nije bilo, i sastajalo se bilo gdje - nego u bratskoj zajednici, koja ispovijeda vjeru u Krista. Upadno je naime postalo da svi kršćani istoga grada, pa ma kako velik on bio, sačinjavaju jednu vjersku zajednicu, jednu crkvu. A što je najmanje udaralo u oči, to je medjusobna povezanost svih crkava u svijetu; posvud ista nauka, ista vjera, isti cilj: predobiti sve ljude za Krista (2).

Na temelju ovih a sasvim vjerojatno i niza drugih činjenica pogani prestaju konfundirati kršćane sa židovima. O tom svakako svjedoče slijedeća fakta:

Kad je 19. kolovoza 64. veliki požar od 14 dijelova grada Rima poštedio samo četiri, te se medju pukom počele pronositi vijesti, da je to učinio sam Neron, da bi preudesio plan grada, car, da umiri svjetinu, "ponudi druge krivce, te podvrže naj-

---

1) Vita Claudii, 25. Činjenicu potvrdjuju i Dj Ap 18, 2., gdje se spominje Židov Akvila i njegova žena Priscila, koji su upravo bili stigli iz Italije, jer je "Klaudije jednim ediktom bio istjerao Židove iz Rima". Razlika je samo u tome, što Isus već i u poimanju Rimljana nije više "neki" Isus, nego Krist simpliciter - već dovoljno poznat, da ga se tako može spomenuti.
2) Za čitav ovaj dio vidi Batiffol, L'Eglise naissante, str. 41 i sl.

biranijim mukama jednu klasu ljudi omraženih zbog njihovih strahota, a koje prosti puk nazivaše kršćanima", "quos per flagitia invisos vulgus Christianos adpellabat" (1). Sumnja ni trenutka ne pada na Židove, da bi oni bili uzročnicima toga zla, mada je požar njih najviše bio poštedio. Očito je dakle, da su kršćani sad već u očima svijeta nešto drugo nego Židovi. Njih se ne mrzi više kao rasu - kako je to bio slučaj sa Židovima - nego zbog toga, što ih se optužuje s teških zločina. Pa ne toliko čak ni zbog zapaljenja Rima, koliko radi mišljenja, da "mrze ljudski rod". "Igitur primum correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum m u l t i t u d o i n g e n s, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis conjuncti sunt" (2). Oni su dakle u očima pogana i drugo nego Židovi, i njih je silno mnogo. Ta je razlika sankcionirana i zakonom, s t.zv. "institutum Neronianum". To se razlikovanje kršćana i židova očituje jednom i drugom zgodom, par godina kasnije. Na vijećanju, naime 9. kolovoza g. 70., što ga je rimski vojskovodja Tito održao sa svojim časnicima pred zauzeće Jeruzalema, bilo je izričito rečeno: Treba uništiti hram, da bi se što potpunije uništila religija Židova i kršćana, "Quo plenius Judaeorum et Christianorum religio tolleretur: quippe has religiones, licet c o n t r a r i a s s i b i, iisdem ab auctoribus profectas: Christianos ex Judaeis extitisse: radice sublata, stirpem facile perituram" (3). No da li je sam cilj mogao otkriti sve razlike izmedju kršćana i židova?

3. Upadne značajke novih sredstava

Kako je bilo moguće, da već g. 64. i 70., dakle tek tridesetak godina po Kristovoj smrti, k r š ć a n e r a z l i k u j u o d Ž i d o v a, mada su i Krist i prvi širitelji njegovi bili Židovi podrijetlom i mada su, spočetka bar, upravo židovske sinagoge bile mjesta gdje se nova nauka naviještala? Cilj kao cilj nije baš bio vidljiv, pa mora da je u oči upadalo nešto drugo, što je s ciljem bilo najuže povezano, a to su sredstva.

I zaista, po sebi a i izvana, kršćanska će se zajednica, kako ciljem tako i sredstvima, razlikovati od židovske. Uočavanjem medjutim tih razlika u pogledu sredstava postat će tim značajnije, što spočetka ne će doći do nekog posvemašnjeg prekida u tom pravcu izmedju kršćanskih zajednica i stare religiozne zajednice, što je uostalom bilo shvatljivo. Židovski je naime zakon bio odveć duboko urezan u srca prvih Kristovih učenika, odveć su oni bili srasli sa svim onim, što je taj zakon propisivao, a da bi trenutno s njime mogli prekinuti. Oni zato po uskrsnuću

---

1) Tacit, Annal., XV., 44.

2) Ibid. Obični tekst nosi riječi "convicti" mjesto "conjuncti", koji je, izgleda, ispravniji.

3) Sulpicius Severus, Chronicorum II, 30. Citat se smatra uzet iz jednog izgubljenog dijela Tacitove Povijesti, koja je pisana oko 115., a kojoj je kao izvor služila Povijest Cluviusa Rufusa, sastavljena izmedju 68. i 79.

Kristovu nastavljaju ići u hram na molitvu, Dj Ap 3,1; oni ulaze u dan subotnji u židovske zbornice, Dj Ap 13,5,13; 14,1; 17,1-2, i t.d. Obzirom na neka od sredstava - kao što je saobraćaj s poganima te obrezovanje - javlja se spočetka čak i neko kolebanje kod onih, koji se kršćanstvu pridružiše od strane židovstva te će to naknadno morati biti uredjeno (1).

Ne će medjutim biti kolebanja u pogledu temeljnih sredstava: vjere u Isusa Krista, krštenja, zapovijedi ljubavi, kulta i euharistijske žrtve. I po tim sredstvima kršćani će se bitno razlikovati od židova.

Članovi dakle nove zajednice žive u dodiru s ostalim židovima, no ne više p o p u t n j i h..Ne žive više s perspektivom ljudi, koji tek očekuju Mesiju, nego ljudi, koji znaju, da je on već došao, te ga zato svima naviještaju. Odsad i čine sve "u ime Isusa Krista Nazarećanina": "O v o j e k a m e n, koga ste vi graditelji odbacili, ali koji je postao kamen ugaoni. I nema ni u jednom drugom spasenja, jer nema drugoga imena pod nebom danog ljudima, u kojem bismo se mogli spasiti" Dj Ap 4,1o-12.

a. Stoga temeljno sredstvo ne će više biti observiranje Mojsijeva zakona, nego to, da se čovjek pridruži Kristu i njegovoj zajednici vjerom, krštenjem, i to je ono, što se od svakoga traži.

---

1) Petar sam, poučen najprije vidjenjem u Jopi, Dj Ap 1o,11-48, druži se sa strancima, postaje gostom Kornelija, jednako u Antiohiji jede s poganima, "dok ne dodjoše neki od Jakoba; a kad dodjoše, povukao se i odvajao, bojeći se obrezanih. I pretvarali su se s njim i ostali Židovi, tako da povukoše i Barnabu svojim pretvaranjem" Gal 2,11-13. Pavao odmah ustaje proti toj praksi: "Ali kad vidjeh, da ne hodaju pravo prema evandjeoskoj istini, rekoh Kefi pred svima: Kad ti, koji si Židov, živiš poganski, a ne židovski, zašto pogane siliš, da žive židovski?"... Znajući... da se čovjek ne opravdava djelima zakona, nego samo vjerom u Isusa Krista, i mi smo vjerovali u Krista Isusa,... jer se djelima zakona ne će opravdati ni jedan čovjek" 2,14-16. - Spor je još veći kad, kako se čini, ti isti ljudi, ili neki drugi, govore braći: "Ako se ne obrežete po propisu Mojsijevu, ne možete se spasiti" Dj Ap 15,1. To dovodi do prvog crkvenog sabora, na kom se okupiše apostoli i starješine, da tu stvar izvide. Po mnogom raspravljanju ustade Petar i reče im: "Draga braćo, vi znadete, da je Bog od prvih dana izabrao izmedju vas, da iz usta mojih čuju pogani riječ evandjelja i da vjeruju. I Bog je, koji poznaje srca, posvjedočio za njih, kad im je dao Duha Svetoga kao i nama; i kad nije postavio nikakve razlike izmedju nas i njih... Zašto, dakle, da sad kušate Boga, da metnete na vrat učenicima jaram, kojega ne mogosmo nositi ni oci naši ni mi?" 15,6-11. Nakon još nekoliko vijećanja stvar je raščišćena - onima, koji dolaze od poganstva ne će se nameteti zakon židovski 15,22-29.

"Neka se krsti svaki od vas u ime Isusa Krista za oproštenje grijeha", Dj Ap 2,38. To je ono, što Filip traži od dvoranina Etiopljanina, 8,37, što Petar jednako zahtjeva za Kornelija i njegove ukućane, 10,47-48. Savao je nakon svog obraćenja morao biti kršten, 9,10-18, jednako tako i skrletarica Lidija sa svojim ukućanima, koje krsti Pavao 16,12-15 i dr. I Židovi su imali neke ablucije, kakve se spominju na pr. u Lev 14; Num 19; kao i krštenja prozelita, koja su uostalom bila rijetka (1) i sasvim različita od krštenja, što ga je Krist ustanovio i njemu se morao podvrći svatko, bio Židov, Grk ili šta drugo.

b. Razlika je i u ostalim sredstvima: zapovijedima što ih je Krist ostavio, a nadasve zapovijed ljubavi, 1 Kor 13, 1-13; Kol 3,14; 1 Tim 1,5; 1 Petr 4,8; 1 Iv 4,16; Ef 4,1,5,2,it.d.

c. Kult takodjer, štovanje Boga žrtvom, nije više u starim obredima Mojsijevim, nego u euharistijskoj žrtvi i gozbi, 1 Kor 11,23-34. U tome su već prvi vjernici jednako postojani kao i u molitvi, Dj Ap 2,41-42, i u tu svrhu se sastaju, Dj Ap 20,7.

4. Nova zajednica - novi auktoritet

Auktoritet, napokon, nove religiozne zajednice afirmira se, kako smo već prije naglasili, odijeljeno i sasvim neovisno o starom religioznom auktoritetu, što više i proti njemu.

Još prije silaska Duha Svetoga preostalih jedanaest apostola: Petar i Ivan, Jakov i Andrija, Filip i Toma, Bartolomej i Matej, Jakov, sin Alfejev i Simon Revnitelj i Juda, brat Jakovov borave skupa sjedinjeni u molitvi zajedno s Marijom, majkom Isusovom... Samim tim oni, dakako, ne pokazuju, da predstavljaju auktoritet, ali domala, kad je na okupu oko 120 ljudi, ustaje, kao prvi i po svemu dotadanjem designiran, Petar, te obrazlaže potrebu da se izabere namjesto Jude, koji je počinio izdaju, svjedok Kristova uskrsnuća. I postavivši dvojicu, Josipa i Matiju, nakon što se pomoliše, baciše kocku i ona pade na Matiju i pribroje ga jedanaestorici, Dj Ap 1,15-26.

Po dolasku Duha Svetoga i govora Petrova u vezi s tim, i sam narod, a izgleda i neki medju poglavarima, Dj Ap 2,23, raskajana srca obraćaju se Petru i ostalim apostolima, i to kao onima, koji imaju pravo da im odredjuju, riječima: "Šta da činimo...? A Petar im reče: Pokoru činite, i neka se krsti svaki od vas u ime Isusa Krista... i primit ćete dar Duha Svetoga, jer to obećanje vrijedi za vas i vašu djecu i za sve daljnje, koje god bude dozvao Gospodin Bog naš", 2,37-40. Kako je već rečeno, na te se riječi krsti oko tri tisuće ljudi i pridruži im se, te "bijahu postojani u nauci apostolskoj, zajednici bratskoj, lomljenju hljeba i u molitvi", 2,41-42. - I otad apostoli, dvanaestorica, stalno nastupaju kao vlast nove zajednice: kad treba izabrati one, koji će se brinuti oko dijeljenja milostinje, oni sazivlju mnoštvo učenika i traže da se u tu svrhu

---

1) Batiffol, nav. dj., str. 12-16.

izaberu sedmorica, Dj Ap 6,1-6; kad pred progonima po smrti Stjepanovoj treba ostati u Jeruzalemu, apostoli ostaju, 8,1,14; prigodom raspravljanja o tome, treba li one, koji dolaze iz poganstva obvezati na zakon, 15,2, sl.; prigodom donošenja odluke u vezi s tim, 15,22,- svaki put apostoli nastupaju kao auktoritet.

Petar govoreći narodu izričito razlikuje auktoritet stare zajednice: "Znadem, da ste to učinili iz neznanja, kao što i glavari v a š i", Dj Ap 3,17. Štoviše, apostoli afirmiraju svoju vlast nasuprot starom religioznom auktoritetu učeći narod ono, što taj stari auktoritet ne bi htio da oni uče, 4,1-3; suprostavljajući se dapače tom auktoritetu: "I dozvavši ih zapovjediše im, da nipošto više ne govore niti ne uče u ime Isusovo. Ali Petar im i Ivan odgovoriše: "Sudite, je li pravo pred Bogom, da vas većma slušamo nego Boga, jer ne možemo ne govoriti, što smo vidjeli i čuli",4,18-20. I taj je otpor apostola tolik, da oni i nakon izlaska iz tamnice, iz koje ih Bog čudesno oslobadja, neustrašivo nastavljaju govoriti, 5,17-25. Kad ih ponovno kore zbog toga, Petar i apostoli dovode stvar do kulminacije izjavljujući da je židovski religiozni auktoritet odsad ljudski i protivan Bogu i njegovoj volji, dok oni govore u ime Božje, 5,28-32. I protiv tom stavu apostola ne pomože više ništa, pa ni samo bičevanje, 5,40,41.

U kojim se sve pravcima novi religiozni auktoritet pokazuje, to ćemo vidjeti u daljnjem obrazlaganju, ali činjenica je, da je on tu i to odmah na početku, bez ikakva kolebanja u pogledu svojih prava.

Sažmemo li, dakle, sve dosad rečeno, možemo sa sigurnošću reći, da je Krist ne samo Crkvu osobno osnovao, nego i učinio apostole svojim suosnivačima, te da su oni de facto na tom djelu u istom pravcu i radili.

3. CRKVA STVARNOST NAJRANIJEG KRŠĆANSTVA

Usprkos bjelodanosti činjenice da je Krist Crkvu osnovao, da su je apostoli nastavili izgradjivati, neki su protivnici htjeli, da se ona ne pojavljuje prije 3. pa i 4. stoljeća. Nasuprot tome, a u skladu s dosad rečenim, mi kažemo: Crkva postoji u najranije doba kršćanstva, u apostolsko i poapostolsko doba.

a. Apostolsko doba

1. Već sve, što smo dosad rekli, svjedoči, da se nova religiozna zajednica, koju je Krist osnovao, smjesta po Kristovu uzašašću na nebo afirmirala. Ona postoji u sebi, kao stalna skupina, koja priznaje Isusa Krista i njegovu nauku, hoće da privede sve ljude spasenju, podlaže se apostolima i njihovoj vlasti, vodi zaseban religiozni život usredotočen oko euharistijske žrtve, - "lomljenja hljeba" -, prakticiranja zapovijedi i savjeta, koje im je Krist ostavio.

O tome postoje kako vanjska, tako nutarnja svjedočanstva.

a. Evo vanjskih: Kad Plinije Mladji, ponukan rimskim zakonodavstvom, koje traži progon kršćana, bude proveo istragu proti

pripadnicima te zajednice, evo, otprilike, što će otkriti: "Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria commiterent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium.-- Nihil aliud invenit quam superstitionem pravam immodicam."(1).

b. Za ovu zajednicu znadu nadalje Židovi, protivnici njezini, kao i sami kršćani, njeni članovi. Židovi je nazivaju sektom, sljedbom, αἵρεσις, haeresis, dok ona sama sebe naziva crkvom, ἐκκλησία, ecclesia. Nije nikakva slučajnost, da ovaj posljednji izraz, - upotrebljen u evandjeljima, dok je Crkva u osnutku, svega dva odnosno tri puta, Mt 16,18 i 18-17, - dolazi u ostalim NZ knjigama, kad je Crkva već u djelovanju, vrlo često. I to upravo najbolje dokazuje, da je Crkva doista stvarnost, nešto što postoji, bilo u obliku lokalnih zajednicâ, bilo kao univerzalna zajednica. U samim uistinu Pavlovim poslanicama - a te su iz polovine 1.st.- susrećemo ga šezdesetpet puta. Na mnogim mjestima Pavao riječju "ecclesia" označuje sabrane vjernike, kao u I Kor 14,4; 14,19; 14,23 i t.d. Taj se smisao na drugim mjestima proširuje od samog sastanka na običajnu zajednicu, što se negdje sastaje: I Kor 16,19; Rim 16,5. Zatim na cjelokupni broj vjernika istoga grada: "Pavao....crkvi solunskoj", I Sol 1,1; "Pavao...crkvi Božjoj, koja je u Korintu i svima svetima, koji su u čitavoj Ahaji", II Kor 1,1; u sličnom smislu govori se o crkvama:"crkvama judejskim, koje su u Kristu",Gal 1,22; "crkvama galacijskim", Gal 16,1; "crkvama azijskim", id,19; "crkvama macedonskim", II Kor 12,15; "pozdravljaju vas sve crkve Kristove", Rim 16,16, i t.d. U svim ovim slučajevima, smisao je riječi "crkva" vezan uz lokalnu stvarnost, i daleko je od tog, da bi - kako su neki htjeli - služio kao puka počasna, ili tek oratorska oznaka svih vjernika u svijetu. Štoviše, ako se uzme da su Pavlove poslanice pisane, bar dijelom, prije pismene redakcije naših Evandjelja, onda moramo reći, da konkretni lokalni smisao spočetka češće dolazi od općeg, djelomično apstraktnog smisla: Crkve naime uzete kao zajednice svih vjernika. Bar da se udomaćuje prije njega (2).

U zbilji ni sv. Pavlu nije nepoznat i ovaj posljednji smisao.

---

1) Epistulorum liber 10,96.Ed.C.F.W.Müller,Lipsiae 1903,291 sq.

2) Batiffolova formulacija "que le mot église,après avoir,comme le mot synagogue, désigné une réalité locale,a été promu à exprimer une autre réalité, une autre unité... (celle de l'Eglise universelle)", L'Eglise naissante et le Catholicisme, 9eme ed.Paris 1927, str. 90, mogla bi izgledati netočna, ako bi je simpliciter uzeli,ali sigurno auktorova namjera nije bila da ih tako uzmemo, jer Krist je riječ "Ecclesia" u univerzalnom značenju upotrijebio prije Pavla, pa stoga apsolutno govoreći univerzalni smisao prethodi konkretnom .

"Jer čuli ste, piše on Galaćanima, kako sam nekoć... progonio Crkvu Božju", 1,13; i Korinćanima, I,15,9: "nisam dostojan zvati se apostol, jer sam progonio Crkvu Božju". Ali značajno je da i ta oznaka Crkve kao zajednice vjernika uopće nije za sv. Pavla neka apstrakcija, neka čista pomisao, to je naprotiv za nj živa zbilja: "Ne budite na sablazan ni Židovima, ni Grcima, ni Crkvi Božjoj", I Kor 10,32.

O opstanku ovih crkava, kao i Crkve uzete kao cjeline, svjedoči to, što postoje i poglavari tih crkava. Njih opominju i Pavlove t.zv. pastoralne poslanice, koje govore o presbiterima, starješinama (biskupima) i djakonima. U poslanici Titu Pavao piše: "Zato te ostavih na Kreti, da urediš što nedostaje i da postaviš po gradovima svećenike (biskupe)", 1,5. U prvoj Timoteju: "Presbiteri, koji dobro predstoje, neka se časte dvostrukom čašću,a osobito, koji se trude u riječi i nauci", 5,17. "Ne zanemari milosti, koja je u tebi i dana ti je... polaganjem ruku presbitera", 4,14. "Biskup treba da je bez mane". "Ako tko ne zna svojim domom upravljati, kako će se starati za Crkvu Božju?" 32. Tako i djakoni treba da su pošteni..." 3,6. Zašto sve to? Pavao odmah veli: "Ovo ti pišem... da znaš, kako se treba vladati u domu Božjem, koji je Crkva Boga živoga, stup i tvrdja istine", 3,14-15. Sa sličnih razloga traži od drugih pomoć u brizi za vjernike, "da ne bude opterećena Crkva", 5,16.

c. O opstanku kršćanskih zajednica svjedoče nemanje jasno i Djela Apostolska, gdje izraz Crkva dolazi 23 puta i gdje se o njoj kao zajednici, bilo izričito, bilo bez posebnog naglašavanja, vrlo često govori: "I udje veliki strah u svu Crkvu i u sve, koji su ovo čuli", 5,11; "U onaj dan nasta veliki progon Crkve u Jeruzalemu",8,1; "A Savao je pustošio Crkvu", 8,3; "A Crkva je po svoj Judeji i Galileji i Samariji bila u miru i napredovala", 9, 31; "U ono vrijeme podiže Herod kralj ruke, da muči neke od Crkve", 12,1; "... ali se Crkva gorljivo molila...", 12,5; (Pavao) "je prolazio kroz Siriju i Ciliciju utvrdjujući crkve", 15,41, i t.d.

d. Egzistenciju Crkve pretpostavlja i prva Petrova poslanica. Ona je upućena kršćanima, koji nisu Židovi podrijetlom, 2, 10, a žive razasuti medju poganima, 2,12, i koje Petar poziva da se uzorno ponašaju i neka se ne stide, ako su progonjeni kao kršćani, 4,16. On im dozivlje u pamet, da su "rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti narod, puk stečeni", te da zato trebaju proglašavati slavna djela onoga, koji ih pozva iz tame divnom svijetlu svome, 2,9. Oni su "gens", éthnos, novi rod Božji, oni su stado, koje je nekoć bilo bez pastira, ali sad se obratiše "k pastiru i biskupu duša svojih", 2,25, Bogu naime, koji se sam već kod Ezehijela tim imenom naziva, 34,11-12, a čime Petar vjerojatno aludira i na službu biskupa u svakoj crkvi. Petar govori izričito o svećenicima: "Starješine, koji su medju vama, opominjem... pasite stado Božje, koje vam je povjereno, ne silom, nego dragovoljno, kako Bog zapovijeda, niti radi niskog dobitka, nego dobra srca, niti kao da gospodujete općinama, nego kao izgled stadu. I kad se javi vrhovni pastir, primit ćete vijenac slave", 5,1-4.

e. O istoj ovoj svjedoči i Apokalipsa, gdje izraz "crkva" dolazi redovito za oznaku lokalnih kršćanskih zajednica i to u-

kupno d v a d e s e t puta: "Sedmerim crkvama", 1,4; "Crkvi u Efezu", 2,1; "crkvi u Smirni", 2,8; "crkvi u Pergamu", 2,12; i t.d.

Napokon, i u ostalim se novozavjetnim knjigama spominje "Crkva", mada razmjerno rjedje: Jak 5,14; "Svećenike Crkve", III Iv 6,9 i 10; "pred crkvom", "pisao sam nešto Crkvi", "izopćuje ih iz crkve"; - izraz je očito u upotrebi i u lokalnom, konkretnom smilu, kao i za oznaku Crkve uopće.

2. Pri svemu ovom ima još jedna druga značajna činjenica: izraz "sinagoga", i mada je po smislu jednak izrazu ekklēsía, ecclesia, crkva, nikad se ne upotrebljava za oznaku kršćanskih skupina (1). U Evandjeljima i u Djelima Apostolskim taj izraz dolazi veoma često, uvijek medjutim za oznaku židovskih religioznih zajednica. Ova je činjenica tim značajnija, što se prvi centri kršćanstva formiraju u židovskoj sredini, niču dapače i radjaju se u najužoj vezi sa sinagogama: u njima se, kako smo već naglasili, drže prve propovijedi, iz njih dolaze prvi vjernici, a svejedno izraz "ecclesia" ostaje rezerviran za one, koji su odlučili Krista slijediti, i to, kako po svemu izgleda, već od početka (2).

Činjenica je dakle, da je Crkva stvarnost najranijeg t.zv. "apostolskog kršćanstva". U njoj su poglavari oni, koje je Krist sam odgajao, kojima je dao direktive u pogledu svoga vlastitog djela pa je sigurno, da ta Crkva postoji u razdoblju, u kome postoje a p o s t o l i, njeni s u o s n i v a č i. Takvom je smatraju i najstariji kršćanski pisci.

b. Poapostolsko doba

Crkva je stvarnost apostolskoga doba, onog "p a l e o n -

---

1) U samome naime tekstu novozavjetnih knjiga. Jedinu iznimku tome čini Jak 2,2, gdje čitamo: συναγωγὴν ὑμῶν, "vašu skupštinu". Kod E p i f a n i j a (Haer. 30,18) se doduše spominje, da su judeokršćani svoje skupštine nazivali sinagogama, nekad takodjer i marcionisti, no to su vrlo rijetke iznimke, koje ni najmanje ne diraju u stalno služenje izrazom "crkva" za oznaku kršćanskih zajednica.

2) Drugo je pitanje, zašto je i kako je do tog došlo. Uzmemo li sve ove činjenice u obzir, možemo opravdano pretpostaviti, da su početni podstrek za ovakav razvoj stvari dale same svečane riječi Kristove upravljene Petru u Cezareji Filipovoj: "Ti si Petar (stijena) i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju", Mt 16,18; riječi, koje su istodobno sadržavale i naziv nove zajednice i izričitu volju, da do njenog stvaranja dodje. U svakom slučaju teško je pretpostaviti obratno od toga: ovakav naime razvoj neovisno o tim Kristovim tako značajnim riječima. Te su dakle riječi, sasvim vjerojatno, dale prvi poticaj, direktivu i ovlaštenje takodjer prvim vjernicima, da svoje zajednice, za razliku od sinagoga, nazovu crkvama. I kako vidimo, prvi vjernici su se tim ovlaštenjem stvarno i poslužili; njihove lokalne skupine poprimaju ime crkva, da pomalo, postajući sve brojnije, dostignu i onaj univerzalni naziv, što ga je Krist na početku sam dao: Crkve uzete kao zajednice svih vjernika.

t o l o š k o g r a z d o b l j a" kršćanstva, kako ga je nazvao Harnack. Ona medjutim ne iščezava. Ona nadalje opstoji. Ona je dakle nemanje s t v a r n o s t r a z d o b l j a, k o j e n e p o s r e d n o i z a t o g a s l i j e - d i. O tom svjedoče spisi najstarijih kršćanskih pisaca: najprije t.zv. apostolskih otaca: Didahe ili Nauka dvanaestorice apostola, Prva Klementova poslanica, poslanice sv.Ignacija Antiohijskog, sv.Polikarpa, a zatim apologetâ 2. stoljeća: sv.Justina, sv.Ireneja i dr.

Zbilja Crkve u očima apostolskih Otaca

1. Uzmemo li s Funckom, Batiffolom i mnogim drugim ozbiljnim kritičarima, da je D i d a h e - Didahè tôn dódeka Apostólōn - spis posljednjih decenija I. stoljeća, podaci, što nam ih on daje, neposredno se nadovezuju na doba, koga smo u predjašnjem odsjeku razmotrili. U svakom slučaju on nam prikazuje nesamo nauku, nego i rani, najraniji život Crkve, kult i društvene odnošaje. Nauka, o kojoj se radi, nauka je Gospodinova i on ju je povjerio dvanaestorici. Život pak Crkve pokazuje, da ona nije samo u vjeri, nego i u organiziranom saobraćaju, kultu, obredima, vjerskim običajima. Opisani su obredi k r š t e - n j a, n e d j e l j n e e u h a r i s t i j s k e g o z - b e (VII - X). Nalaže se, da se ne posti ponedjeljkom i četvrtkom, kao što to čine "hipokriti" (Židovi!), nego srijedom i petkom - tako je, eto, već duboka odvojenost kršćana od Židova! Jednako: "Ne molite kao hipokriti, nego kako je Gospodin odredio u svom Evandjelju." Iz disciplinskih odredaba (XI-XV) razabire se, da p o s t o j i v e ć u s t a l j e n a m j e - s n a h i j e r a r h i j a, nasuprot m i s i o n a r i - m a - p u t n i c i m a: "Izaberite dakle sebi biskupe i djakone, dostojne Gospodina..." "Sjetite se onih, koji vas vode, koji su vam navijestili riječ Božju", pisala je poslanica Hebrejima, a Didahe veli: "Sjećaj se noću i danju, moje dijete, onoga, koji ti govori riječ Božju: ti ćeš ga častiti kao Gospodina..." S tih razloga treba primati i misionare-putnike, ali uz uvjet, da to nisu lažni proroci. Izrijekom se spominje c r k v a, ekklēsía kao zbor vjernika sabranih na molitvu, IV,14, ali takodjer i kao "novi narod", što ga je Evandjelje rodilo na ovaj svijet i koji će jednog dana biti smješten u kraljevstvu Božjem kao u obećanoj zemlji: "...neka Crkva tvoja bude sabrana s kraljeva zemlje u tvoje kraljevstvo", IX,5. "Sjeti se, Gospodine, svoje Crkve, da je oslobodiš svakoga zla i usavršiš u ljubavi", X,5.

2. Prva Klementova poslanica, pisana oko 96., počinje riječima: "Crkva Božja, koja je u Rimu, crkvi Božjoj, koja je u Korintu, pozvanim, posvećenim voljom Božjom po Gospodinu našem Isusu Kristu." Slično dakle kao i Pavao, Klement Rimski n a - z i v a o d r e d j e n e c r k v e c r k v a m a B o - ž j i m. Na drugom opet mjestu, LVII,2, naziva Crkvu "stadom Gospodnjim", a vjernike "odabranim narodom", 64. Svrha same poslanice odaje, da su u korintskoj crkvi "p r e s b i t e r i - - e p i s k o p i", koji postoje po božanskoj ustanovi, XLII, XLIV. Ona traži, da ih se sluša: "Podvrgavajte se presbiterima i dajte se disciplinirati... Naučite se pokoravati... Bolje je

za vas biti u stadu Kristovu malo nešto i vrlo gladni, nego iz gledati mnogo, a biti lišeni nade Kristove", LVII,1-2, što se drugačije može reći: izvan stada nema nade, izvan Crkve spasenja. Da bi što bolje naglasio potrebu tog pokoravanja poglavarima Crkve, Klement u s p o r e d j u j e c r k v e n u d i s c i p l i n u s v o j n i č k o m: "Pogledajte vojnike, koji služe pod našim šefovima: kakav red, kakva točnost, kakovo pokoravanje u izvršivanju zapovijedi!" XXXVII,2-3. Da potakne na poslušnost, usporedjuje takodjer Crkvu s tijelom i udovima te veli: "neka se tako čuva tijelo naše u Kristu Isusu i svatko neka se pokorava svome bližnjemu prema daru milosti, koja mu je odredjena", XXXVIII,1. Z a š t o s v e t o ? Jer je Crkva a p o s t o l s k a, a a p o s t o l i s u o d K r i s t a, a K r i s t o d B o g a, XLIV,1,2. A da tkogod ne bi pomislio, da Crkve iza vremena apostolâ ne će više biti, apostoli su "po pokrajinama i gradovima, da propovijedaju riječ... postavili episkope i djakone onima, koji budu vjerovali..." XLII,4, "te su odredili, da kad oni umru, njihovu službu prime drugi pouzdani ljudi", XLII,2.

3. Sv.Ignacije Antiohijski, koji piše vjerojatno prije 107., u svim svojim poslanicama govori o Crkvi kao b o ž a n s k o j u s t a n o v i, koja na svom čelu ima b i s k u p e, s v e ć e n i k e i d j a k o n e. Biskup je u svakoj Crkvi po jedan i on je kao njezino utjelovljenje. Na svakoj stranici on opetuje, da im se svećenici moraju podvrgavati "kao žice na liri" i njihova je dužnost da hrabre, potpomažu biskupa. "Djakoni su službenici tajna Kristovih... Nisu djakoni jela i pića, nego službenici Crkve Božje", Trall.,II,3. Svi se pak moraju pokoravati biskupu i jedni drugima:"Podvrgavajte se biskupu i medjusobno, kao što Isus Krist Ocu po tijelu, a apostoli Isusu Kristu i Ocu i Duhu", Magnes., XIII,2. "Kojigod su Božji i Isusa Krista, ti su s biskupom", Phil., III,2. Po svemu je ovome jasno, da Ignacije Antiohijski ima pred očima Crkvu, kakvu su je ostavili K r i s t i a p o s t o l i. - On osim toga, p r v i upotrebljava za oznaku te Crkve izraz " k a t o l i č k a " : "tamo, gdje se pojavljuje biskup, tamo mora biti zajednica (vjernika), kao što tamo, gdje je Isus Krist, tamo je C r k v a k a t o l i č k a ", Smyrn., VIII,2. Rimska pak crkva u očima Ignacija zauzima posebno mjesto.

4. Sv. Polikarp, rodjen oko g.70., pišući zajedno sa svećenicima, koji su s njime, Filipljanima, naslovljuje svoj list: "Crkvi Božjoj, koja boravi u Filipima", tē ekklēsía tû Theû tê paroikúsē Filípus. Njih podučava, da se "moraju pokoravati presbiterima i djakonima kao Bogu i Isusu Kristu", V,3. Djakone pak opominje, da budu "bez prigovora pred Božjom pravdom sjećajući se, da su službenici Božji i Isusa Krista", V,2.

Kao što se vidi, apostolski Oci poznaju Crkvu, oni naime njome upravljaju, priznaju je kao ustanovu božanskog podrijetla, pa stoga znadu i za sredstva, kojima se Crkva služi, te ih smatraju za spasenje potrebnima.

Crkva nemanje očita stvarnost za Oce apologete

5. Sv.Justin, rodjen negdje - kako je već spomenuto - sa-

svim na početku II. st. (izmedju 1oo - 11o) u Flavia Neapolis, u Palestini, od poganske obitelji, obraća se nakon dugog istraživanja i postaje tako svjedokom života prvotne Crkve. Crkva je, prema njemu, naslijedila sinagogu: "Morate shvatiti, kaže on u Dialogu s Trifonom, da ono, što je nekoć kod vas bilo, to je na nas preneseno", 82. "Mi, iz krila Kristova, obrezani, pravi smo rod Izraelov", 135. "Svi, koji u Krista vjeruju, jedna su duša i jedna sinagoga i jedna Crkva": a "Crkva je iz njegova, t.j. Kristova imena ustanovljena", 63.

6. Sv.Irenej, podrijetlom iz Azije, odrastao u Smirni, u okolini biskupa sv.Polikarpa, medju svećenicima, koji su kao i Polikarp "razgovarali sa sv.Ivanom i drugim svjedocima Gospodinovim", upravo će sjajno - kako ćemo to kasnije vidjeti - orisati Crkvu svoga vremena.

Ovdje evo samo dva njegova kratka značajna teksta o Crkvi: In Ecclesia enim posuit Deus apostolos, prophetas et doctores et universam reliquam operationem Spiritus: cujus non sunt participes omnes qui currunt ad Ecclesiam... Ubi enim Ecclesia, ibi Spiritus Dei: et ubi Spiritus Dei, illic et Ecclesia et omnis gratia..." 3,24,1. "Quapropter eis qui in Ecclesia sunt, praesbyteris, oboedire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis; qui cum charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt", 4,26,2.

Prema svemu ovome vidi se, da glavniji pisci najranijeg kršćanstva znadu za Crkvu kao suvremenu stvarnost, zajednicu kršćana, svima vidljivu, te da tu Crkvu smatraju božanskom, Kristovom i apostolskom ustanovom, za spasenje potrebnom.

A ta Crkva, kako smo vidjeli, nosi u sebi i druge značajke: ona je, usprkos mnogobrojnosti lokalnih zajednica, jedna. Posvuda se u njoj propovijeda ista nauka, ispovijeda ista vjera, upotrebljavaju ista sredstva, pokorava se istim vlastima: apostolima ili onima, koje su oni odabrali.

Ona se odmah spočetka, kao i kasnije u toku 1. i 2. st., pokazala i univerzalnom ili katoličkom (katholikós, koji se tiče cjeline, općenit) po svom cilju, po svojim osnovnim tendencijama kao i po usvojenoj praksi: u nju se primaju svi ljudi bez razlike.

Ona je takodjer, bar po svom osnivaču, Kristu, po cilju za kojim ide, kao i sredstvima kojima se služi, sveta: sva okrenuta spasenju i posvećenju duša.

PRIGOVORI I ODGOVORI

Pred ovom ovakvom stvarnošću, pred ovom povijesnom zbiljom, kakvi izgledaju iznošeni prigovori ili drugačija shvaćanja?

a). O pokušaju onih, koji prenose osnutak Crkve u 3., 4. ili 2. stoljeće suvišno je i govoriti. Stvarnost, koju smo razmotrili, suviše je rječita, da bi joj šta trebalo dodavati, ili ma kakvim načinom opravdavati pred tom vrstom prigovora.

b) Da to takodjer nije, kako je htio Bousset, na -

s t a v a k ž i d o v s t v a, i l i "ž i d o v s k a C r k v a", to je jasno. I članovi nove zajednice, i cilj, kao i sredstva te sam auktoritet, sasvim se razlikuju od židovskih zajednica. To je, vidjeli smo, bilo očito i vanjskim promatračima, a ujedno i povod za progon kršćana. Kršćanske zajednice n e s l i č e n i p o č e m u n i n a s k u p i n e p r o s e l i t a, kojih je bilo uz sve sinagoge, ali koji su predstavljali n e s t a l n u p u b l i k u i bilo ih je malo, te ni na kakav način nisu sličili na neku Crkvu. Oni su, o tom nema sumnje, kao ljudi koje je privukla židovska teodiceja i moral, bili jedna od sredina pripravljenih da prihvate kršćanstvo. I u toj je sredini, zbog pretjeranog židovskog puritanstva, Crkva postajala još poželjnijom. Sve je to istina, ali je sigurno, da se prva Crkva ni na kakav način ne može poistovjetiti s tim prozelitima.

c) Da li više vrijedi n a s t o j a n j e H a r n a c k a, pred svim ovim činjenicama, koje on uostalom sam uočuje, da umanji kako izravnu, osobnu ulogu Krista, tako i apostola u formiranju prvotne Crkve? Crkva bi se, po njemu, očekujući "kraljevstvo", rodila "automatski", iz bratske zajednice ljudi, koji su po Isusu našli Boga. Na tu Harnackovu interpretaciju duhovito odgovara Batiffol: Čovjek se čudi, da su ti učenici "prvog trenutka" imali tako modernu savjest, da "nalaze Boga po Isusu"! - To je naime tipična Ritschlova formula. A najzanimljivije, da se nju primjenjuje na one, koji, budući Židovi, sinovi Abrahamovi, nisu više ni trebali "nalaziti" Boga, nego samo Mesiju (1). A onda, kako je to očekivanje kraljevstva moglo "automatski" dovesti do radjanja nekog društva? Ne stoje li stvari baš obratno! Vjerujući dakako, da je Isus Mesija, učenici su s punom sviješću, upravo na toj istini gradili bratstvo, u kome je i dalje djelovao auktoritet Kristov, jer je Krist sam označio apostole kao nosioce tog auktoriteta. Nikakav automatizam, nego živa spoznaja apostola i pozitivna volja Kristova objašnjavaju formiranje Crkve. - Ništa sretnije nije ni drugo objašnjenje Harnackovo, kojim on koncedira doduše formiranje vidljivog društva, ali, kako on kaže, "iznad uskog kruga apostola, iznad dvanaestorice, koji su okruživali Isusa". I opet pitamo: Čemu dijeliti to formirano, vidljivo društvo od dvanaestorice, kad je nesumnjivo da su baš ta dvanaestorica bila s r e d i š t e, oko koga se to društvo formiralo? Čim je Učitelj izmedju njih iščezao, oni su smjesta središte, oko koga se bez oklijevanja, bez osporavanja, svi učenici okupljaju. Harnack priznaje, da se "tu nalazi klica vremenâ, koja će slijediti". Ali zašto baš tu? Zar klica nije već prije postojala? Zar upravo to, što je prije postojala, ne objašnjava sve (2)?

d) Teži izgledaju prigovori onih, koji s Loisy-em tvrde, da Krist nije uopće pomišljao na osnutak zemaljske Crkve, jer da je vjerovao u skori dolazak kraljevstva nebeskog. Na čemu se zasnivaju ti prigovori? Uglavnom na nizu tekstova NZ od kojih evo nekih, kako ih zajedno s odgovorima egzegeta donose ra-

---

1) Batiffol, nav.dj. str. XVIII.
2) Isti, str. 97.

zni auktori:

1. Christus dicit, Mt 4,17: "Poenitentiam agite; appropinquavit (ἤγγικεν) enim regnum coelorum." Ergo nondum advenit. Ergo expectatur.

Resp. Dist. antecedens: Regnum Dei appropinquavit ad stadium suum coeleste, nego; ad stadium suum terrenum, subdist.: propinquitate implicante praesentiam Regnis messiani, hinc Regni Dei active sumpti i.e. inquantum Christus exercet potestatem suam regiam, conc., aliter, nego.

2. Sed Jesus utitur verbis Joannis Baptistae: "Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum", Mt 3,2. Atqui J. Baptista loquitur de regno coelorum appropinquante ad stadium eschatologicum, exhibet nempe Christum ut judicem in ultimo judicio, 3,2. Ergo.

Resp. Nego omnino minorem. Joannes nullatenus asserit vel insinuat regnum coelorum appropinquare ad stadium eschatologicum. E contra: exhibet Christum primo ut donatorem Spiritus, et hinc ut fundatorem regni messiani spiritualis hisce in terris evolvendi, et dein ut judicem in terris ubi condemnat populum infidelem, et ultimo loco ut judicem orbis universi, quum Dominus congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili, 3,9-12.

3. Apud Mt 10,23 Christus asserit: "Non consummabitis civitates Israel donec veniat Filius hominis." Ergo Christus docet adventum suum eschatologicum locum habere vivente adhuc generatione apostolica.

Locus hic, quia vere difficilis, multum exercuit ingenia criticorum et proinde omnis interpretatio nimis facilis reiciénda est saltem tamquam suspecta. Atqui interpretatio modernistica apparet non tantum nimis facilis, sed impossibilis: opponitur nempe contextui tum proximo in quo fit sermo de missione ad gentes, v. 18, tum remoto in quo regnum Dei auferetur a Judaeis et dabitur genti facienti fructus eius, Mt 21,43, domus Israel relinquetur deserta, 23,38, evangelium Regni praedicabitur omnibus gentibus, et tunc veniat consummatio, 24,14. - Quae autem sit recta interpretatio huius textus videas apud auctores.

Iznose se i mnoge druge objekcije, uzete iz evandjeoskog teksta, kao na pr. iz Mt 6,10; 16,18; 26,64; 24,34; 24,29 i t.d., kojima se pokušava dokazati, da je Krist zaista očekivao skori dolazak kraljevstva i prema tome, da nije mogao imati namjere Crkvu ustanoviti.

Na te sve prigovore sumarno odgovaramo: Contra facta non sunt documenta. Crkva postoji kao djelo Kristovo za njegova života i za života onih, koji su najbolje razumjeli, šta je od njih tražio pa proti toj činjenici ne vrijedi iznositi tekstove, koji bi tobože dokazivali, da tako ne bi moglo ili smjelo biti.

e. Šta treba misliti o shvaćanju R. Sohma, prema kome početno vlada "pneumatička anarhija" uslijed individualnih inspiracija Duha, a da se crkvena vlast tek kasnije uspostavlja, dovoljno je jasno. O tome v. napomenu na str. 75.

f. Ničim nedokazane supozicije Maurice-a Goguela ne smatra-

mo potrebnim posebno opovrgavati. On sam koncedira uostalom, da bismo Crkvu mogli smatrati djelom Isusovim, kad bismo seriju činjenica: Mt 16,18 sl. i 18,15-17, mogli držati historijskom. A njih ćemo još podvrći ispitivanju.

. . . . . .

II.

NARAV KRISTOVE CRKVE

Proučavanjem Kristova osobnog djela na izgradnji Crkve, kao i suradnje apostola u istom pravcu te svjedočanstva prvih kršćanskih pisaca o njoj, zavirili smo već donekle u njenu narav: ona nam se pokazala kao društvena ustanova, sa svojim članstvom, ciljem, sredstvima, upravom. No sve smo te njene sastavne dijelove ispitivali ne same u sebi, nego u vezi s njenim nastajanjem, njenim osnutkom.

Došao je sad trenutak, da tu tvorevinu, sa svim njenim bitnim elementima, promotrimo samu u sebi. Kao društveni organizam sastavljen od materijalnog elementa: ljudskog mnoštva, i formalnog elementa: moralnog bar jedinstva zasnovanog na zajedničkom cilju, kao i medjusobnoj obavezanosti članova, da k njemu, pod vodstvom auktoriteta, teže. Ali i prije toga još: kao sasvim osobitu ustanovu, kojoj je zasnivač Bog-Čovjek, Isus Krist i koja po tom postaje božanskom ustanovom. Koja božanskom postaje i po jednoj drugoj, sasvim izvanrednoj činjenici: po tom, što njen osnivač ostaje trajno u njoj. Radeći uistinu na formiranju Crkve, Krist je rekao: "Evo ja sam s vama u sve dane do konca svijeta", Mt 28,20. Ovo je nešto, što Crkvu ujedno po njenoj naravi čini sasvim drugačijom od ostalih ljudskih društava.

Dok se, uistinu, narav drugih društava može dovoljno determinirati neovisno o osnivaču, tvornom uzroku - smatra se naime, da je "causa efficiens externa societati, extra ipsam societatem" - ovdje imamo sasvim zaseban slučaj: causa efficiens, Krist, ostaje i dalje u društvu. Ali kako? Sigurno ne samo moraliter, onako kako se rekne da osnivač živi u društvu: kao prvi inicijator, kao svijetla uspomena i t.d., jer tad toga ne bi bilo potrebno ni spominjati. Radi se dakle sasvim očito o drugoj nekoj prisutnosti: <u>Krist je u Crkvi prisutan</u> - kako ćemo to vidjeti - - <u>realiter, immo physice, licet modo invisibili</u>, stvarno, dapače fizički, iako nevidljivim načinom. A to znači, da problem, koga mi moramo ispitati, nije tek problem "moralnog jedinstva", zasnovanog na identičnosti cilja i obvezatnosti članova, da mu teže, te poglavarstva, koje po Kristovoj odredbi ima svim time ravnati. To je takodjer i osobito problem povezanosti Crkve s Kristom kao njezinom glavom, problem dakle mnogo dubljeg jedinstva: zasnovanog na našoj pripadnosti - ontičkoj ili juridičkoj - - Kristu, zasnovanog na božanskom životu ili milosti, što je Krist Crkvi daje putem sakramenata, djelovanja Duha Svetoga i t.d.

Da bismo dakle narav Crkve što potpunije razumjeli, bit će potrebno razmotriti sve faktore, koji je sačinjavaju.

Počet ćemo s onim, koji se neposredno nadovezuje na naše dosadanje rezultate, na činjenicu, da je osnivač Crkve Bog, Isus Krist, da on u njoj i dalje živi i djeluje, te da je prema tome ona božanska ustanova. Nadovezujući na taj prvi podatak, kušat ćemo zatim promotriti opće značajke Crkve kao kraljevstva Kristova, kraljevstva Božjeg. Ispitati potom u pojedinostima: kakav je cilj Crkve, tko se smatra članom Crkve i kakvim se načinom to postaje, tko su predstavnici njene vlasti. Iscrpivo napokon proučavanje Kristove prisutnosti u Crkvi, koje ima da nam dadne sasvim dubok i zaokružen pogled na njenu narav, moći ćemo obraditi tek onda, kad raščistimo problem prave Crkve.

1. CRKVA BOŽANSKA USTANOVA

Ova je teza zapravo zaključak svega dosadanjeg izlaganja, i njome želimo naglasiti, da Crkva nije jednostavno ljudsko djelo, nego djelo Božje, djelo Gospodina Isusa Krista, za koga već u djelu o "Vjerodostojnosti nadnaravno objavljene religije" dokazasmo, da je Sin Božji, Bog.

Protivnici su joj svi oni, koji smatraju Crkvu čisto ljudskom naravnom tvorevinom, bilo zbog toga, što niječu, da bi Krist bio Bogom, bilo stoga, što postanak Crkve prebacuju u kasnija stoljeća učeći, da je nastala polaganim razvojem.

Mi, naprotiv, kažemo, da je Crkva božanska ustanova, ukoliko je njezin auktor Bog-Čovjek, Isus Krist, ukoliko euharistijski Bog-Čovjek u njoj osobno trajno prebiva i djeluje, zatim ukoliko imade božanski, nadnaravan cilj, te sredstva tome slična, kao i osebine, koje posve nadmašuju značajke ljudskog djela, a da ni ne spominjemo svega drugoga o mističnom tijelu Kristovu. Ovo pak dokazujemo: a. direktno, b. indirektno.

a. D i r e k t n o :

Kažemo ponajprije, da je Crkva u pravom smislu "C r k v a B o ž j a", "Ecclesia Dei", ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, svojim <u>podrijetlom</u>. A zatim <u>euharistijskom prisutnošću</u> Isusa Krista u njoj, potom svojim nadnaravnim <u>ciljem</u> i <u>sredstvima</u> te <u>značajkama</u>, koje nadmašuju značajke ljudskih djela.

<u>1. Svojim podrijetlom</u> :

a. To proizlazi u prvom redu otud, što je njezin osnivač Isus Krist, koji je za sebe rekao - a to i djelima dokazao - - da je poslanik Božji, Sin dapače Božji, Bog.

b. To rezultira i iz uvjerenja apostola, s kojima je Krist gradio svoju Crkvu. Cjelokupan, uistinu, rad apostola počiva na uvjerenju, da oni nastavljaju djelo "Gospodinovo". To je također stalna misao sv.Pavla: Za se veli da je nekoć prelazeći mjeru, kath'yperbolēn, "progonio Crkvu Božju", Gal 1,13. Zato veli: "nijesam dostojan zvati se apostolom, jer sam progonio Crkvu Božju", I Kor 15,9. Sad medjutim, kad ju je upoznao, ona je postala njegovom velikom brigom. Timoteju u 1. poslanici

piše: "Ako tko ne zna svojom kućom upravljati, kako će se starati za Crkvu Božju?" 3,5. "Ovo ti pišem..., da znaš, kako ti se treba vladati u kući Božjoj, koja je Crkva Boga živoga..." "Pazite na sebe i na sve stado, u kojem vas Duh Sveti postavi predstojnicima, da upravljate Crkvom Božjom", Dj Ap 2o,28. Onima pak, koji čine nedoličnosti za vrijeme crkvenih sastanaka, veli: "Zar... prezirete Crkvu (ili crkvu) Božju?" I Kor 11,22. Za nj je svakako nesamo univerzalna Crkva Božja ustanova, on i lokalnim crkvama daje isti pridjevak: "Vi postadoste, braćo, nasljedovatelji crkava Božjih", I Sol 2,14. Osim ovih tekstova mogli bismo nabrojiti i sve one, u kojima Pavao govori o Crkvi Kristovoj: Ef 5,24-25; Kol 1, 18,24 i t.d., jer on jasno ispovijeda vjeru u božanstvo Kristovo.

c. To je jednako, kako smo već ustanovili, i uvjerenje Otaca: Klementa Rimskog, o čem cfr. naprijed str. 38., sv.Ignacija Antiohijskog, sv.Polikarpa, sv. Ireneja i drugih.

2. Euharistijskom prisutnošću Kristovom u Crkvi: -- Da je Krist doista u Crkvi, o tom nam svjedoče kako same riječi Isusove na posljednjoj večeri, tako učenje i uvjerenje apostola, prvih kršćanskih pisaca te običaj "lomljenja hljeba", svete pričesti i svega, što je u vezi s kultom i misnom žrtvom.

3. Svojim ciljem, sredstvima i oznakama: -- Crkva je nadalje božanska po svom cilju, koji je nadnaravan, a jednako tako i po sredstvima, kako to već znamo. Ona takodjer, kako ćemo kasnije vidjeti, posjeduje oznake, svojstva i značajke, koje znatnim dijelom nadilaze sve, što bi neki ljudski ustanovitelj mogao dati jednom društvu.

b. I n d i r e k t n o :

Argumento ex praescriptione, dokazom "iz zastare".

Da Crkva punim pravom svojata sebi naslov "božanske ustanove", to neizravno proizlazi iz dviju davno poznatih i utvrdjenih činjenica:

1. To je s jedne strane činjenica, da sama Crkva od svojih prvih početaka smatra sebe b o ž a n s k o m, kako podrijetlom, tako i naravlju.

2. To je s druge strane fakat, da Crkva, već od konca prvog ili polovice drugog stoljeća, postoji kao ustanova s jednakom vjerom, jednakim kultom i jednakom upravom.

Ovo se pak, ni jedno ni drugo, ne može objasniti ljudskim uzrocima.

Dakle je potrebno potražiti tome jednom i drugom drugi, božanski uzrok.

Major je povijesno ustanovljena činjenica.

Dokaz za minor. - Ad primam partem: da je Crkva bila čisto ljudska tvorevina, nema nikakve sumnje, da bi nastale prepirke i svadje, ako bi netko jednoga dana bio pokušao naučavati, da je božanskog podrijetla. Medjutim, takvima prepirkama ni traga kroz sve vrijeme njenog opstojanja. Čak ni oni, koji se kao heretici od nje dijele, ne osporavaju činjenice, da ona sebe smatra božanskom.

Besmisleno je pak pretpostaviti, da bi prvi kršćani postepeno i d e a l i z i r a l i Crkvu te je naknadno proglasi-

li božanskom. Proti tome govori činjenica, da Crkva u tom svom prvom razdoblju, kao i kasnije, bar do konca III. st., prolazi kroz svoje najveće progone, te bi obzirom na to napast bila veća, da se je proglasi lošom ljudskom tvorevinom, nego da joj se pripiše božanski značaj. - Osim toga, da su prilike bile i najpovoljnije, vrijeme od 1oo do 15o godina prekratko je za takvu idealizaciju, odnosno transformaciju. Moguće je sigurno jednu čisto ljudsku tvorevinu revolucijom i u kraće, pa i najkraće vrijeme stvarno preobraziti iz jednog oblika u drugi, moguće je na pr. na taj način transformirati neku monarhiju u republiku. No, ne može se zamisliti, da bi neka monarhija stala sebe nazivati republikom - sve i ostavši monarhijom. - A kad i dodje do stvarne preobrazbe, to redovno biva uz velike potrese i perturbacije! A i onda, kad do takvog čega dolazi i kroz dugi vremenski rok, postepenom naime evolucijom, etape takvog razvoja sasvim su vidljive, te ni to nikad ne prodje bez naročito jakog i upadnog loma. A koliko je onda besmislenije pretpostaviti, da bi jednu ljudsku ustanovu bilo moguće "transformirati" u božansku bez upadnih i strašnih l o m o v a ? Tih medjutim u životu Crkve nigdje nije zamijetiti.

Promatrali dakle stvar izravno ili neizravno, nema nikakve sumnje, da je Crkva Kristova božanska ustanova, odnosno, da sebe punim pravom takvom smatra.

Ne treba napokon zaboraviti, da svi oni, koji niječu božansko podrijetlo Crkve, ne donose za to nikakvih povijesnih dokaza. A što je još gore: oni svojim posve gratuitnim tvrdnjama nastoje prvim vjernicima, svećenicima i biskupima, p o d m e t n u t i s t r a h o v i t z l o č i n, n e č u v e n u p r i j e v a r u : da su pervertirali značaj jednog navodno čisto ljudskog djela. Kod ostalih pak vjernika, koji u tom odvratno-prljavom poslu nisu direktno sudjelovali, pretpostavljaju n e v j e r o j a t n u b l e s a v o s t i t u p o s t, kad tako zamašne prijevare nisu bili kadri zamijetiti.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Ne može se pozivati na sv.Pavla, da bi se dokazao božanski značaj Crkve, jer Pavao misli na neku duhovnu i nevidljivu Crkvu, a ne na historijsku, koja se na zemlji ostvarila.

Odg.: To je neopravdana tvrdnja. Pavao je osnivao vidljive crkvene zajednice na zemlji i njih je upravo nazivao crkvama Božjim i Kristovim. A u kolikoj ih je mjeri on smatrao Božjim i Kristovim, vidi se najbolje po njegovom poimanju Crkve kao mističnog tijela Kristova, u kome smo svi "sugradjani svetih i ukućani Božji", Ef 2,19.

2. Ako je Crkva božanska ustanova, kako objasniti, da u njoj, u tolikoj mjeri, dolazi do izražaja ljudski elemenat? Zar se može nazivati božanskom ustanovom ona ustanova, u kojoj je toliko nebožanskoga: u kojoj su toliki grešnici?

Odg.: Crkva se ne bi mogla smatrati božanskom, kad bi u svom djelovanju isključivo ljudski postupala i kad grešnike ne bi odvraćala od grijeha. Ali ni jedno ni drugo nije slučaj. Ako imade

štošta ljudskoga u Crkvi, to je u stvarima, koje se ne odnose na njenu bitnu misiju. Nikad medjutim, kad se radi o spasenju duša.

2. CRKVA KAO OSTVARENJE KRALJEVSTVA BOŽJEG NA ZEMLJI

Božanska ustanova Crkva, po direktivama samog svog osnivača, uzimlje na se božanski program: ostvarenje kraljevstva nebeskog na zemlji.

Medju idejama, uistinu, kojima je prožeto evandjeosko pripovijedanje, ističe se osobito ideja "k r a l j e v s t v a B o ž j e g", "k r a l j e v s t v a n e b e s k o g". S njome Ivan Krstitelj poziva narod na pokoru, Mt 3,2; s njome Isus započinje svoje propovijedanje, Mt 4,17, i izjavljuje, da je zato poslan, "da naviješta kraljevstvo Božje", Lk 4,12, pa to doista i čini obilazeći njihove gradove i sela i navještajući "veselu vijest kraljevstva", Mt 9,35, i nalažući svojim apostolima neka propovijedaju, "da se približilo kraljevstvo nebesko", Lk lo,9,11.

Ova ideja nije, uostalom, bila Židovima nepoznata.

Ona se spominje po raznim starozavjetnim knjigama: u Paralip: "Tvoje, Gospodine, kraljevstvo, i ti si nad svim poglavicama", I 29,1; kod Isaije: "Gospodin je zakonodavac naš, Gospodin kralj naš", 33,22; "Ja sam Gospodin... kralj vaš", 43, 15; kod Ezekijela: "Učinit ću ih jednim narodom... i jedan će kralj svima zapovijedati" 34,22; kod Danijela: "Kralj kraljeva... Bog... kraljevstvo ti dade", 2,37, "kraljevstvo je njegovo kraljevstvo vječno", 3,lo. Osobito se u Psalmima ta ideja naglasuje: "Kraljevstvo je tvoje kraljevstvo svih stoljeća", 144,13; "jer Gospodinovo je kraljevstvo, i zapovijedat će narodima"; "i kraljevstvo će njegovo svima gospodariti" i t.d. Kod Zaheja se naviješta njegov budući dolazak: "Evo kralj tvoj dolazi k tebi pravedan i kao spasitelj", 9,9, "I Gospod će biti kralj nad svom zemljom", 14,9.

Smisao je ovih i drugih sličnih tekstova bio sažet u ideji g o s p o d s t v a B o ž j e g n a d n a r o d o m kao i p o d l o ž n o s t i t o g n a r o d a B o g u. To je smisao riječi: "malkûta de Elâhâkôn", "malkûtá da Iâi", hē basileía tû Theû, regnum Dei, regnum cui Deus praeest. To je bilo židovsko službeno poimanje, kako to potvrdjuje tekst Sv. Pisma kao i njihov Targum (prijevod, odnosno tumačenje). Isti su smisao imale i riječi: "malkûth Meshîhahôn", kraljevstvo Mesije, hē basileía tû Hristû, regnum Messiae. To je, jednom riječju, kraljevstvo, koga će Mesija osnovati i kome će biti na čelu, to je "t h e o c r a t í a".

No kako se pobliže imalo razumjeti ovu ideju Božjeg kraljevstva, kako se napose ona imala ostvariti Mesijinim dolaskom, o tome mišljenja nisu bila jednolična. Jedni su ga očekivali kao nešto čisto v a n j s k o g a i z e m a l j s k o g a. Drugi su ga prebacivali u isključivo n e b e s k e p e r s p e k t i v e. P r a v u medjutim z a m i s a o mesijanskog kraljevstva dao je tek sam Isus Krist.

1. Zemaljsko shvaćanje mesijanskog kraljevstva

Kako po brojnim okolnostima izgleda, Kristovi su suvremenici držali, da je Krist došao zato, da uspostavi izrazito vanjsko, zemaljsko kraljevstvo, sa židovskim narodom na čelu. Mudraci, koji su došli, da mu se poklone, traže ga kao židovskog kralja: "Gdje je kralj ž i d o v s k i, koji se rodio?" Mt 2,2. Kad umnažanjem kruhova pokaže svoju suverenu moć, narod se sprema, da ga ugrabi i učini kraljem, Iv 6,15. Oko te ideje kraljevanja na zemlji kreće se slavljenje Isusa i njegove moći, oko nje se kreću i optužbe: "Nadjosmo ga da buni naš narod i zabranjuje plaćati porez caru", Lk 23,2, "Pravi se kraljem i protivi se cesaru", Iv 19,12, a "mi nemamo drugog kralja do cara", Iv 19,15.

I sami apostoli su, kako izgleda, držali da je Krist došao uspostaviti zemaljsko kraljevstvo. To najbolje pokazuje ona zgoda, kad mu jednog dana pristupaju sinovi Zebedejevi Jakov i Ivan, skupa, kako se čini, sa svojom majkom, te mu upućuju slijedeći zahtjev: "Učitelju, hoćemo da nam učiniš, štogod te zamolimo." Na Isusovo pitanje, šta bi željeli, rekoše: "Daj nam, da sjedimo jedan s desna tebi, a drugi tebi s lijeva u slavi tvojoj", Mk 1o, 35-37. "U kraljevstvu tvome", precizirat će njihova majka, Mt 2o,21. Apostoli se ljute na ovu dvojicu, ali ni oni sami nemaju drugog mišljenja o Isusovu kraljevstvu. Misao, uistinu, da bi Krist imao postati zemaljskim kraljem, to je više krčila sebi put, što je slava njegova bivala većom. I stoga, nakon njegove smrti izražavaju svoje gorko razočaranje, da do toga nije došlo: "A mi se nadasmo, reći će dvojica učenika na putu u Emaus svome suputniku, da će on otkupiti Izraela", Lk 24,21. Pa i kad su se uvjerili, da je Isus uskrsnuo, pred samo njegovo uzašašće na nebo pitahu ga "koji se sabraše: Gospodine! Hoćeš li u ovo vrijeme obnoviti kraljevstvo Izraelovo?" Dj Ap 1,6.

2. Kraljevstvo s isključivo nebeskim perspektivama

Nasuprot ovom, netom iznešenom shvaćanju, postojalo je i sasvim obratno: kod onih, koji su bili izgubili svaku nadu u uspostavu kraljevstva Izraelova na zemlji pa su se sasvim okrenuli prema nebu: kraljevstvo će Mesijino doći, ostvariti se, no ne ovdje, nego u nebu. Ono se imalo ostvariti u posljednji dan, skupa sa svršetkom svijeta; i tad će Mesija suditi žive i mrtve.

Ovo su shvaćanje usvojili kasnije modernisti i njihovi sumišljenici i pokušali u njegovu smislu tumačiti Kristov rad na uspostavi kraljevstva. Kako smo več u I. dijelu Apologetike naglasili: prema njima Kristovo propovijedanje nije uopće imalo zemaljskih perspektiva, nego je čitavo bilo usredotočeno u vjerovanju u skori, neposredni dolazak slavnog kraljevstva Božjeg; pa stoga posvema, apsolutno posljednjeg. Kao takvo, ono je bilo duhovne naravi, no to je bila duhovnost samoobmanuta čovjeka.

3. Istinski lik kraljevstva Božjeg prema Kristu

Pravi, istinski lik kraljevstva, koga je Krist imao ostvariti, orisavao se kroz starozavjetne njegove opise, posebice u vezi sa samom osobom Mesije: Mesija ili Kralj toga kraljevstva bio je prikazan kao poslanik Božji, koji će na zemlji osnovati novu, istodobno vidljivu i nutarnju, tajanstvenu, zajednicu, koje će, premda cijelo obrnuto nebeskim idealima, vječnom naime spasenju duša, trajati na zemlji, razvijati se. Tako su, kako smo već spomenuli, poimale razne ličnosti na prijelazu iz St.Z. u Novi, takva ga je i Krist prikazao govoreći o njemu. Da bismo ga, dakle, pravo shvatili, promotrit ćemo ponajprije poglavite tekstove, koji o njem govore, zatim kušati označiti njegove ponajglavnije značajke i napokon prodiskutirati protivnička mišljenja.

a. Kristove izjave o kraljevstvu

Osim već spomenutih izjava o kraljevstvu nebeskom, odnosno Božjem, na početku ovog poglavlja, Krist o njem govori u raznim parabolama s namjerom, da bi istakao bilo način njegova nastajanja, bilo zapreke, koje će stajati na putu njegova razvoja, bilo opet njegovu prividnu neznatnost, sićušnost, bilo pak njegovu silnu vrijednost; ili pak njegovo dugo trajanje s jedne, i nesigurnost pri njegovu sticanju s druge strane.

Evo ponajprije njih sedam, koje je Matej sabrao u poglavlju 13. svoga Evandjelja:

U prvoj o s i j a č u prikazuje se nastanak kraljevstva sijanjem, odnosno propovijedanjem riječi i sudjelovanjem slušatelja; u drugoj o p š e n i c i i k u k o l j u ističe se, da se u kraljevstvu ovdje na svijetu uz dobro sjeme pojavljuje i zlo, što ga je djavao zasijao, te naraste uporedo s dobrim, ali će zlo konačno pri svršetku svijeta biti iskorijenjeno; treća usporedjuje kraljevstvo sa z r n o m g o r u š i č i n i m, koje, sićušno spočetka, naraste i razvije se u veliko stablo; četvrta pokazuje silnu moć kraljevstva: ono je p o p u t k v a s c a, koji sve prožimlje i uzdiže; peta o s a k r i v e n o m b l a g u, koje predstavlja kraljevstvo i koje je tolike vrijednosti, da se isplati sve dati, da ga čovjek dobije; šesta o z r n u b i s e r a ističe analognu misao; sedma o m r e ž i b a č e n o j u m o r e govori o konačnoj pobjedi pravednika u kraljevstvu i propasti zlih.

U paraboli o "minama", Lk 19,11-27, naglasuje se dugotrajnost kraljevstva: ono je usporedjeno s putovanjem kralja, koji napušta svoju zemlju kroz dugo vremena.- U paraboli o deset djevica ističe se potreba mudrosti, opreza i budnosti pri iščekivanju kraljevstva, Mt 25,1-13. - U paraboli o zlim vinogradarima upozorava se, da će članovi kraljevstva biti iz njeg izbačeni, ako budu zlo gospodarili, Mt 22,33-46.

Napokon, u nekim drugim svojim izjavama Krist ističe nutarnji značaj kraljevstva, koga on navješta: "kad ga upitaše farizeji: Kada će doći kraljevstvo Božje? odgovarajući reče im:

Kraljevstvo Božje ne će doći da se vidi. Niti će reći: Evo ga ovdje, ili eno ga ondje, jer gle, k r a l j e v s t v o j e B o ž j e m e d j u v a m a, "idù gàr hē basileía tû Theû entòs hymôn estin, intra vos (ili inter vos) est", Lk 17, 2o-21. Da je kraljevstvo Božje već prisutno i da prema tome ne treba tek čekati na njegov dolazak, ističe Krist i na drugim mjestima: "Zakon su i proroci do Ivana, odsada se (pak) propovijeda kraljevstvo Božje", Lk 16,16. "Ako ja Duhom Božjim izgonim djavle, onda je došlo k vama kraljevstvo Božje", Mt 12,28.

Za to je isto kraljevstvo, koje se propovijeda od Ivana Krstitelja pa dosad, rečeno takodjer, da "silu trpi i da ga silnici osvajaju (ili napadaju)", Mt 11,12.

Ono takodjer znači veliku prekretnicu u redu spasenja, odnosno djelovanja Božjeg, jer premda je Ivan Krstitelj veći od svih dotad rodjenih ljudi, "i najmanji u kraljevstvu nebeskom veći je od njega", Mt 11,11. Ono napokon nije "od ovoga svijeta", nije političko: "Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta", Iv 18,36.

b. Ponajglavnije značajke kraljevstva

Sama raznolikost i nijansiranost Kristovih izjava o kraljevstvu dovoljno pokazuje, da se radi o jednom složenom i veoma bogatom pojmu, koga se nikako ne može strpati u jednu jedinu odsječenu formulu, bilo isključivo zemaljskih, bilo jednostrano nebeskih perspektiva.

Pomnim ispitivanjem navedenih tekstova razabire se, da je ono:

1. Istodobno i zemaljsko i nebesko; zemaljsko ukoliko se ima ostvarivati medju ljudima, koji žive na zemlji, nebesko ukoliko svojim perspektivama nadilazi sasvim zemaljske probitke; ono je vanjsko i nutarnje, vanjsko ukoliko vanjske osobe i njihova djela obuhvaća u sebi, nutarnje ukoliko je eminentno duhovno.

2. Vremenski vezano uz tok zemaljskih zbivanja, njihovo trajanje, te se u vremenu ima razvijati, donositi plodove; no samo "dok Sin Čovječji ne pošalje svoje andjele te sabere iz kraljevstva svoga sve zavoditelje i zlotvore", Mt 13,41.

3. Kad će završiti to kraljevstvo na zemlji, nije rečeno. Štoviše, naglašeno je, da to nitko ne zna, ni andjeli ni Sin Čovječji (kao čovjek), Mt 24,36, da će završetak doći sasvim iznenada, te da je stoga potrebna najveća budnost i oprez.

4. Konačno: to će kraljevstvo biti posljednje, eshatološko (ἔσχατος = skrajnji), predstavljat će naime posljednju fazu čovjekova opstanka na zemlji.

c. Osvrt na ekstremna mišljenja o kraljevstvu

Nakon svega, što smo rekli, jasno je, u kolikoj su mjeri neusvojiva ekstremna mišljenja o kraljevstvu Božjem na zemlji,

bila ona s izrazito zemaljskim perspektivama, bila ona s isključivo ili apsolutno eshatološkim.

1. Da Krist nije pomišljao na uspostavu izrazito z e m a l j s k o g k r a l j e v s t v a, t.j. kraljevstva s političkom vlašću, vojskom, silom, to odaju kako njegove riječi tako njegovi postupci, njegova djela.

Sve je naime u njegovu radu kao i naučavanju obrnuto ostvarivanju i z r a z i t o - d u h o v n o g k r a l j e v s t v a i svi pokušaji, da ga se skrene s toga puta, razbijaju se o njegov unaprijed stvoreni program, njegovu odlučnu volju, da izvrši čisto duhovnu misiju, koju mu je Otac njegov stavio u dužnost - otkupiti čovječanstvo svojom smrću. Na molbu sinova Zebedejevih i njihove majke o zauzimanju prvih mjesta u jednom zemaljskom kraljevstvu, on odgovara razbijajući sve njihove iluzije o tom i stavljajući im u izgled ono, što je i sam za se odabrao: "Možete li piti kalež, koga ću ja piti?" Zatim pak otvara prave poglede na narav i značajke toga kraljevstva: ono nije zemaljsko; i o prvenstvu u njem odlučuje sam Otac nebeski; i ono se sasvim razlikuje od zemaljskih kraljevstava, u kojima "oni koji se smatraju za vladare narodne, gospoduju nad njima i prvaci njihovi tlače ih", Mk 10,42. Jednako tako: "kad... dozna, da će doći, da ga uhvate i učine kraljem, otidje opet sam u goru", Iv 6,15. Na nade pak, što ih dvojica učenika obrazlažu Kristu idući u Emaus, on odgovara: "O bezumni i sporoga srca za vjerovanje svega, što su govorili proroci! Nije li trebalo da to Krist pretrpi i tako unidje u slavu svoju?" Lk 24,25-26. A na ono sasvim konkretno pitanje, da li će upravo sad uspostaviti kraljevstvo, Isus otvara o njemu sasvim druge perspektive: "Primit ćete silu, kad dodje na vas Duh Sveti..."

Odlučnost u pogledu otklanjanja zemaljskog, t.j. političkog kraljevstva pokazao je Krist i onda, kad je izjavio, da je on kralj. Kad ga naime Pilat pita, da li je on kralj, on odgovara potvrdno, Mt 27,11; Mk 15,2; Lk 23,3, ali izričito dodajući: "Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta. Kad bi kraljevstvo moje bilo od ovoga svijeta, onda bi se vojnici (1), οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοί, moji borili, da ne budem predan Židovima; ali kraljevstvo moje nije odavle", Iv 18,36. I Pilat dobro uvidja, da se ne radi o nekom političkom kraljevstvu, te izjavljuje: "Ja nisam kriv za krv ovog pravednika", Mt 27,25, jer "nisam našao u ovom čovjeku nijedne krivice, zbog koje ga vi tužiste", Lk 23,14.

2. Iz sveg takodjer rečenog proizlazi, da Krist nije pomišljao na neposredni svršetak svijeta i stoga da nije radio na ekstremno eshatološkom shvaćanju kraljevstva. Njegovo propovijedanje kraljevstva uključuje dakako i svršetak svijeta, ali ne kao nešto, što neposredno predstoji, i u tom smislu ono je eshatološko, relativno eshatološko. No nije apsolutno takovo, kako su htjeli modernisti i drugi.

Uzme li se naime Kristovo propovijedanje o kraljevstvu u

---

1) οἱ ὑπηρέται = vodji pridijeljeni vojnici za pripomoć, vodjina pratnja.

cjelini - a to je kritički jedino ispravan način pri tumačenju misli nekoga auktora - onda nesamo da u njemu nema podloge za pretpostavku, da bi Krist bio očekivao skori, neposredni materijalni, fizički svršetak svijeta, nego sve, naprotiv, u njem govori, da Krist računa s razdobljem, u kome će se n a v i j e š t a t i k r a l j e v s t v o, in quo "regnum Dei evangelizatur", Lk 16,16. Ono je, štoviše, već započelo, treba samo nastaviti naviještati ga i ostvarivati. Kroz koliko vremena? To nije precizirano, ali sve, što nam o tom Krist kaže, pretpostavlja, da se radi o duljem razdoblju. Peripetije su uistinu toga naviještanja tako raznolike, mnogobrojne, povezane u tolikoj mjeri uz vremenski faktor, da je pretpostavka o očekivanju skorog, neposrednog materijalnog svršetka svijeta - - svršetka u fizičkom redu - sasvim apsurdna, i u najflagrantnijoj naime kontradikciji s cjelokupnim evandjeoskim perspektivama.

No ne će li se na ovakovo izlaganje reći, da ipak pretjerujemo? Ta nije li eshatologizam Evandjelja isto toliko u njem naglašen kao i sama ideja kraljevstva Božjega?

Daleko smo od toga, da bismo taj eshatologizam htjeli umanjiti. Mi kažemo sa Zapelenom ono, što su i drugi bili naglasili: "legenti evangelia evidens fit Regnum caelorum a Christo annuntiatum esse e s s e n t i a l i t e r e s c h a t o l o g i c u m" (1).

Kraljevstvo, što ga Krist naviješta, nesamo da je eshatološko, nego je bitno takvo! To je naime posljednje, definitivno razdoblje čovječanstva. I kad bismo slikovito govorili, mogli bismo reći, da čitavo Evandjelje podrhtava od silne dramatičnosti te činjenice: Bog sam došao je navijestiti čovječanstvu, da ono zalazi u svoju završnu povijesnu fazu! Ali to ne znači, da fizički svršetak svijeta neposredno predstoji, kako su to tvrdili modernisti. Posljednja faza nije trenutna faza. Naprotiv! Ona ima trajati. Koliko? Toga dakako ne znamo - "de die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in coelo", Mk 13,32. Sigurno je medjutim, da samo u tom smislu Krist govori o "posljednjim vremenima".

Drugim riječima: kraljevstvo Božje, što ga Krist naviješta, jest eshatološko, ali nije "regnum Dei mere eschatologicum" vel absolute tale, vezano naime uz ideju skorog materijalnog, fizičkog svršetka svijeta, nego relative tale: eshatološko u tom smislu, da obuhvaća čitavo posljednje razdoblje čovječanstva s dva bitna momenta: borbu za i proti tom kraljevstvu, koje će vremenski biti sigurno dugo; i završni ishod te borbe s posljednjim sudom. Kao takvo, ono će obuhvatiti sigurno i fizički svršetak svijeta, kako to Krist izričito naviješta, no to samo bit će djelo Božje. Eminentna medjutim funkcija zajednice, koju je on osnovao, njegove Crkve, stajat će u tom, da propovijeda i ostvaruje to kraljevstvo u religioznom smislu na zemlji, medju ljudima, da naime radi na posvećivanju i spasavanju duša.

---

1) Zapelena, nav. dj., str. 29.

To će se još potpunije precizirati, kad reknemo, da je ostvarenje kraljevstva Božjeg c i l j C r k v e.

3. CILJ CRKVE

U nastojanju da se odredi narav neke društvene zajednice, a prema tome i Crkve, ono, što se prije sveg ostalog nameće, jest promatranje cilja. "Cum entia moralia ex fine specificentur, natura Ecclesiae ut societatis moralis m a x i m e e x s u o f i n e d e t e r m i n a t u r" (1).

U čem je pak cilj Crkve, mi smo sumarno već vidjeli: u spasavanju duša putem naviještanja, ostvarivanja kraljevstva Božjeg medju svim ljudima bez razlike, u njihovim dušama u prvom redu. A po tom onda i u cjelokupnom pojedinačnom i društvenom životu, kako bi se na taj način spasili, oslobodili naime iz kraljevstva smrti, t.j. grijeha, zloće, tame, mržnje, kamo su iza pada prvih ljudi zapali, i došli u kraljevstvo života: pravde, svijetla, ljubavi (2). Ovo su uistinu temeljne ideje, koje nadahnjuju Isusovo naviještanje kraljevstva. One otkrivaju njegov grandiozni program, kao i sav dalekosežni zamašaj pristupanja tome kraljevstvu.

1. Cilj pozitivan - omogućivati dakle život pravednosti, svijetla, ljubavi

Čovjeku uistinu - koji je "sjedeći u tami" i "u kraju sjene smrti", Mt 4,16, skučio bio perspektive svoga života na obzorje zemaljskog života, poklanjao pažnju samo prolaznom, materijalnom, te se tako udaljavao od istinskog svoga odredjenja i srljao putem neminovne vlastite propasti - Krist je doviknuo: "Tražite najprije kraljevstvo Božje i pravdu njegovu i sve će vam se drugo dodati", Mt 6,33. Dignite se nad taj život, koji je za vas u zbilji umiranje, izvucite se iz te tame, u koju ste zapali, oslobodite se grijeha, kome robujete, iščupajte mržnju iz svojih srdaca i zamijenite je ljubavlju! Vratite se svojoj prvobitnoj ljubavi, kojom sam vas ljubio i kojom ste ljubili Boga svoga! Podvrgnite se svome Stvoritelju, dodjite ponovno u kuću Očevu! Dodjite k svijetlu života!

---

1) Schultes, De Ecclesia Catholica, Parisiis 1926, str. 86.

2) Razvijajući sličnu misao, Charles Journet piše: "Elle (l'Eglise) s'appellera 'royaume de Dieu', en tant qu'elle signifie la portion de l'univers sur laquelle Dieu règne pour ainsi parler selon son premier dessin, c'est-à-dire avant tout par la manifestation de son amour; en opposition à l'autre portion de l'univers où sévit le prince de ce monde, et sur laquelle Dieu certes règne encore, mais avant tout par la manifestation de sa justice." L'Eglise du Verbe Incarné, Paris 1951., II, str. 57.

Kroz stoljeća i tisućljeća Bog je tako i slično pozivao čovjeka, neka se otrese puteva propasti i podje putem života.

1. Izrazit medjutim pokušaj obnove Božjeg kraljevanja nad čovječanstvom započeo je odabiranjem jednog naroda. U njemu i po njemu trebala se ponovno uspostaviti prisna veza, koja je postojala izmedju Boga i čovjeka, priznavanjem njegova gospodstva, vršenjem njegovih zapovijedi i propisa. S kakvom dobrotom i nježnošću pristupa Jahve vodjama odabranog naroda, a i narodu samome: "Riječi, koje sam vam govorio, ž i v o t s u v a š", Deut 32,47. Kolika čudesa, izvanredna djela čini, da bi taj narod pripravio na ono još izvanrednije i čudesnije, što je tek imalo doći! No kod većine u tom narodu odgovor na sve bio je pretežno u legalnom, vanjskom obdržavanju Božjih odredaba i izvršavanju njegovih naloga. Teret, uistinu, težak, a kome je ljudska nerazumnost dodavala "onera gravia et importabilia", Mt 23,4, uprežući ljude pod jaram, "koga", reći će Petar, "ni mi ni očevi naši nismo mogli nositi", Dj Ap 15,1o.

Narod je židovski osjećao Zakon naročito kao teret i teško je uvidjao vezu izmedju njega i života, koga mu je Gospodin bio obećao.

2. Dolazeći stoga da naviješta kraljevstvo Božje, Krist se pojavljuje kao savršeno ostvarenje Zakona i kao punina života s namjerom, da od te punine života pruži i drugima što god je bilo moguće: "Ja sam došao, da imadnu život i da ga imadnu u izobilju", Iv 1o,1o. Taj se život dobiva već s vjerovanjem u nj: "Tko vjeruje u Sina, ima život vječni", Iv 3,36. Poistovetujući pak sebe s euharistijskim kruhom, kaže: "Ja sam kruh života... Ja sam kruh živi, koji sam s neba sašao, da ako tko od njeg jede, ne umre.... i tijelo moje, koga ću dati, kruh je za život svijeta", Iv 6,47-52.

3. Kao život i punina života Krist je ujedno i s v i j e t l o: "u njemu je bio život i život je bio svijetlo ljudima"; "pravo svijetlo, koje osvijetljuje svakog čovjeka", Iv 1,1,9; "ja sam kao svijetlo došao na svijet, da nijedan, koji vjeruje u mene, ne ostane u tmini", Iv 12,47. "Ja sam svijetlo svijeta. Tko ide za mnom, ne će hodati u tmini, nego će imati svijetlo života", Iv 8,12.

Za ovo medjutim svijetlo, koje svakoga čovjeka osvijetljuje, treba se opredijeliti. "Svijetlo svijetli u tami, i tama ga ne primi", Iv 3,19. Zato Isus izravno upućuje poziv: "Dok imate svijetlo, vjerujte u svijetlo, da budete sinovi svijetla", Iv 12,36. To opredjeljenje stoji u izboru dobra, odnosno zla: "Tko zlo čini, mrzi na svijetlo... da se ne dokažu njegova djela. A tko čini istinu - ono naime, što mu istina kaže, da treba činiti - ide k svijetlu, da se objave njegova djela, jer su u Bogu učinjena", Iv 3,19-21.

4. Život u tom Kristovu svijetlu u kraljevstvu njegovu tako je velika stvar, da treba sve žrtvovati, da bi se u njemu ostalo. Nije dosta željeti kraljevstvo, nego je potrebno tražiti i "p r a v d u n j e g o v u". Vršiti naime sve krepo-

sti, prakticirati i najveća odricanja, ako je potrebno, da bi se moglo sačuvati život Božji u sebi, ostati u njegovu svijetlu, izmaći prokletstvu grijeha i njegovoj tami. Jer kako će reći sv.Pavao: "Nepravedni ne će baštiniti kraljevstva Božjega... ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici... ni tati, ni lakomci, ni pijanice, ni psovači, ni razbojnici..." I Kor 6,8-11. Treba biti spreman žrtvovati sve, i najdraže, tako drago, kao što je oko ili ruka, da bi se ostalo "pravednim", jer "tijelo i krv ne mogu baštiniti kraljevstva Božjeg", I Kor 15,5o.

5. Zašto je to tako? Zato, jer je vrhovni zakon života u tom kraljevstvu: l j u b a v. Ljubav prema Bogu i ljubav prema čovjeku: "Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svom pameti svojom, i svom snagom svojom! Ovo je prva zapovijed. A druga je slična njoj: Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe! O ovim dvjema zapovijedima visi sav zakon i proroci. I druge veće zapovijedi od ove nema", Mt 22, 37-4o, Mk 12,29-31. Medjutim ta ljubav nije u sentimentima ni platonskoj naklonosti prema velebnoj ljepoti kraljevstva Božjeg. Ona je u stvarnom prihvaćanju i vršenju zapovijedi Kristovih: "Tko ima moje zapovijedi i drži ih, on je onaj, koji me ljubi", Iv 14,21. Dakle: "Ako me ljubite, držite moje zapovijedi", Iv 14,15. Po ugledu na samog mene: "Ako moje zapovijedi uzdržite, ostat ćete u mojoj ljubavi, kao što sam i ja održao zapovijedi svoga Oca te ostajem u njegovoj ljubavi", Iv 15,9-11. Da pak ne bi tkogod došao na misao, da bi mogao možda ljubiti samo Boga, ne osvrćući se na čovjeka, Krist se u tom svome kraljevstvu potpuno poistovetuje sa svim ljudima: "Štogod ste učinili jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili; što god ne učiniste jednom od njih, ni meni niste učinili", Mt 34-46. To je najviši zakon, norma, po kojoj će u kraljevstvu svakome biti sudjeno. Samo vršeći ga, moguće je ostati u svijetlu: "Tko ljubi brata svoga, ostaje u svijetlu." Naprotiv, "tko ne ljubi, ostaje u smrti", I Iv 2,1o,15. "Mi znamo, da smo iz smrti prešli u život, jer ljubimo braću", I Iv 3,14.

U ovome je dakle svemu - sažeto dakako rečeno - cilj Crkve. Oteti ljude smrti, grijehu, zlu, tami i privesti ih životu pravednosti, svijetlu, ljubavi. Otimati ih onome, što ih uništava, upropašćuje, da bi ih povela putem punine njihova ljudskog razvitka, prema vrhuncima, kojima treba da dodju, ali koje samim svojim silama ne mogu da dosegnu.

2. Cilj izrazito duhovne naravi

Daleko dakle od tog, da bi bila "feudalac, koji ništa ne proizvodi", nego samo svugdje i uvijek naglašuje svoje sveto pravo eksploatacije, Crkva ide za pribavljanjem dobara, koja su po čovjeka u ljestvici vrednota najpresudnija i koja mu nikakva tehnika ne može osigurati. To su dobra duše, dobra, koja je Bog kao stvoritelj i spasitelj upisao u strukturu njegova razvitka, puninu njegova rasta, vrhunac mogućnosti njegovih dosegnuća.

1. Cilj, prema tome, koga je Krist svojoj Crkvi postavio, nije ni feudalistički, ni politički, ni bilo u kom smislu zemaljski. Pogledi su kraljevstva Kristova upravljeni prema nebu, prema vječnoj domovini čovjeka, premda se ono ima ostvarivati na zemlji. Ono na zemlji mora boraviti i razvijati se, no ne u vidu osvajanja zemlje i zemaljskih bogatstava, nego u cilju pribavljanja duhovnih, neprolaznih dobara dušama, u cilju oslobadjanja ljudi od tereta grijeha, posvećenja njihovih duša.

Poznavajući naime kao Bog savršeno što je za čovjeka najpresudnije na zemlji, znajući, da je pitanje oslobodjenja od grijeha, njegova izmirenja s Bogom, vraćanje pravom životu duše, pitanje, koje svojom zamašnošću nadmašuje sva ostala pitanja, on to upravo stavlja u dužnost svojoj Crkvi. Kao bitnu funkciju. Kao cilj. Kao nastavak djela, koga je on sam započeo. "Venit enim Filius hominis salvare quod perierat", Mt 18,11; Lk 19,1o. To je program Kristova života: zato propovijeda, zbog toga čini čudesa, u tu svrhu umire na križu. Čovjek je po grijehu mrtav, Krist hoće da ga oživi: "Ego veni ut vitam habeant et abundantius habeant", Iv 1o,1o. "Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam", Iv 3,16. To je program, to je cilj i onih, koje je Krist postavio kao poglavare svojoj Crkvi: "Sicut misit me Pater, et ego mitto vos", Iv 2o,21. "Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae..." Mk 16,15.

2. Apostoli su u istom smislu i shvatili svoje dužnosti. Nakon silaska Duha oni su sasvim poučeni o eminentno duhovnom značenju kraljevstva Kristova. Zemaljske koncepcije kraljevstva, ukoliko su ih još mogli imati, sasvim su napuštene, a poglaviti se njihov rad - propovijedanje i sve ostalo - odvija u cilju pribavljanja duhovnih dobara, života duše. "Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei", reći će sv.Pavao Korinćanima, I 4,1. "Pro Christo ergo legatione fungimur tamquam Deo exhortante per nos", II Kor 5,2o. "Dei enim adjutores sumus", I Kor 3,5,9. "Et ipse (Christus) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi..." Ef 4,11-13. Na tom djelu apostoli trajno rade, a na tom nastavljaju raditi i njihovi nasljednici.

3. Cilj, prema tome, što ga je Krist postavio svojoj Crkvi, jest posvećenje duša: oslobadjanjem od grijeha i privodjenjem pravom božanskom životu svih ljudi bez razlike, uspostavljanjem - jednom riječju - kraljevstva Božjeg u njihovim dušama. To je ono specifično dobro, za kojim Crkva po Kristovoj volji treba ići, u tome je upravo njezin glavni i prvi cilj, finis primarius et proximus.

Kao takva, Crkva je eminentno religiozna ustanova, sva o-

mnuta dobru duša, njihovu čuvanju od zla, napredovanju u kreposti, pribavljanju milosti - i s time je, eto, najbolje odrejena prava narav Crkve, ukoliko je društveni organizam.

4.- Znači li sve ovo, da Crkva nema i ne može imati uz ovaj svoj glavni cilj i još kakav sekundarni, drugotni cilj? - Uzmemo li ovaj izraz u njegovu točnom značenju, razumijevajući naime pod njim "finis qui quasi per consequens et indirecte intenditur et obtinetur", sigurno da ga Crkva može imati, te da ga i stvarno ima. Ona na pr., idući primarno za posvećenjem duša, može imati u vidu i dobra, koja otud proizlaze, kao što su: mir i zadovoljstvo u obitelji, red u gradjanskom životu i t.d.

Da je pri tom svemu posljednji cilj, finis ultimus Crkve slava Božja, gloria Dei, to je po sebi jasno. Štoviše, kako lijepo auktori naglasuju: "Gloria Dei per Ecclesiae institutionem quam maxime promovetur, cum Ecclesia Dei sit opus Dei magnificentissimum et pulcherrimum quo deinde plurima in Dei honorem procurantur" (1).

Po svemu rečenome razabiremo, da je Crkva medju svim ljudskim društvima i zajednicama najuzvišenija i najdostojnija: nijedna uistinu nema višeg i dostojnijeg cilja. A stoga razloga takodjer ona zaslužuje, da je u najvećoj mjeri ljubimo. "Propter quod oportet... quae sunt Ecclesiae, cum summa diligentia diligere", Irenej, Adv. Haeres. 3,4,1.

ODGOVORI NA PRIGOVORE

1. Protestanti otklanjaju misao, da bi Crkva imala biti posrednikom izmedju Boga i ljudi. Ona je čisto ljudska ustanova, koja sebi pripisuje moć da ljude vodi Bogu, ali ih, naprotiv, od njega udaljuje naučavajući čisto juridičko pripadanje Crkvi, koje bez ikakva osobnog sudjelovanja dostaje za posvećenje.

Ovo učenje protestanata ne stoji i nema ništa zajedničkoga s Kristovom naukom o Crkvi.

Prema nauci, koju Kristova Crkva zastupa, ona za sebe ne smatra, da je ona glavni uzrok, causa principalis posvećenja, koji bi samom svojom moći mogao proizvoditi svetost u dušama, nego samo causa instrumentalis, medium a Deo statutum, sed "ut medium quod non excludit sed supponit cooperationem liberam et activam sanctificandorum". "Causa principalis operatur per virtutem suae formae, causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum quo movetur a principali agente" (2). A taj "principalis agens", Bog, daleko od toga da bi se zadovoljavao s čisto vanjskom pripadnošću Crkvi, traži aktivno sudjelovanje s njom. "Ne će svaki, koji mi govori

---

1) Schultes, op. c. p. 83 - r.1.

2) S. Thomas, Summa theol., IIIa, q. 58., a.1.

Gospodine, Gospodine, ući u kraljevstvo nebesko, nego koji čini volju oca moga koji je na nebesima...." Mt 7,21. "Kažem vam, ako pravednost vaša ne bude veća od one književnika i farizeja, ne ćete ući u kraljevstvo nebesko", Mt 5,2o i t.d. I Crkva de facto, od svojih prvih početaka, traži aktivno sudjelovanje pojedinaca u slušanju nauke, primanju sakramenata, vršenju kreposti.

2. Ovim objašnjenjem rješavaju se i drugi prigovori:

a. Da se čovjek samo po Kristu spasava: "Quod solus Christus sit medium salutis a Deo institutum." Odgovor: Ovo je načelno istinito, ali ne sprečava Krista, da se Crkvom posluži kao instrumentom: "Istud non impedit quin ipse Christus Ecclesia tanquam medio et instrumento sanctificationis utatur."

b. "Slično je i s drugim prigovorom, koji hoće da Crkve ne treba, jer da je spasenje izvršeno: Salutem jam esse factam et redemptionem perfectam et proinde Ecclesia non est necessaria tamquam medium salutis. - Odgovor: S Kristove strane spasenje je izvršeno, no nije s ljudske: "Utique, ex parte Christi, opus redemptionis est perfectum; at inde non sequitur quod omnes homines ex parte sua sint sanctificati: santificantur vero per media quae Christus in Ecclesia est medium sanctificationis, et salutis."

4. SREDSTVA CRKVE

Situirana na zemlji, s programom, da čovjeka-Prometeja, prikovana uza zemlju, uz pećinu njegovih strasti, s očima viklim na tamu i njene užase, ogrezla u grijehu, koji mu rastače jetra, istrgne iz njegova sužanjstva, vine k svijetlu, slobodi, životu, Crkva bezuvjetno mora raspolagati sredstvima moćnijim od sveg, što čovjek sam ima. Potisna sila, koja čovjeka treba da odbaci sa zemlje, otme zemljinoj sili-teži i prebaci u svemirski prostor - kraljevstvo Božje - mora nadmašivati sve, čime se čovjek kroz povijest svog bivovanja na zemlji - od indijskih joga preko Sokrata pa Platona i Plotina (1) - pokušavao približiti Bogu i s njime se sjediniti.

Ta je sredstva uistinu njen Osnivač Crkvi i stavio na raspolaganje.

To je ponajprije s a m a n e i z m j e r n o v e l i č a n s t v e n a a istodobno p o m j e r i č o v j e k o v o j u t j e l o v l j e n a R i j e č O č e v a. Stavljena pred oči jadnom smrtniku, predana njegovom razmatranju u svim fazama njenog zemaljskog bivovanja - od Betlehema, preko Nazareta do Golgote - ona je postale neiscrpivim izvorom uzdignuća njegova duha. Prizor za nečuveno ushićenje pri prvom susretu, za najdublju adoraciju i napuštanje svih zemaljskih ljepota pri imalo dubljem prodoru u njezinu veličinu i sniženost, za mističku ekstazu pri dodiru s njom osjetilima duha.

Kao takva ona je postala najmoćnijim sredstvom izdignuća čovjekova nad sve zemljine privlačivosti: "Ja, kad budem uzdignut od zemlje, sve ću k sebi privući", Iv 12,32.

---

1) Sredstva, uistinu, koja su, kako priznaje i sam Bergson,

To je zatim o b j e k t i v n a , s t v a r n a v r i j e d n o s t K r i s t o v a ž i v o t a , njegovih djela do u najmanje pojedinosti, i nadasve najveličanstvenije, neizmjerno plodno djelo ž r t v e n j e g o v a ž i v o t a n a K r i ž u. Prosjak, beskućnik, beskrajno insolventan dužnik, čovjek je po tom postao beskonačno bogatim.

Crkva se tog neizrecivo velikog bogatstva dočepala, ne uostalom samovoljno i otimački, nego sasvim legalno: sam joj ga je vlasnik njegov - Isus Krist - stavio na raspolaganje ustanovivši sakramente i predavši ih njoj, da preko njih to bogatstvo dijeli.

Kroz te sakramente Krist uistinu dijeli po svojoj Crkvi sve milosti:

Po sakramentu k r š t e n j a milost p o n o v n o g r o d j e n j a, rodjenja na život milosti Duha Svetoga. Njega je on učinio temeljnim i bezuvjetno potrebnim uvjetom pristupanja Kraljevstvu Božjem rekavši: "Ako se tko ne preporodi vodom i Duhom Svetim, ne može ući u kraljevstvo Božje", Iv 3, 5. Zamašnost učinka toga sakramenta prikazat će nam teolozi istakavši, da se po njem čovjek pere nesamo od istočnog nego i svakog drugog dotad počinjenog grijeha, da prima t.zv. sakramentalni k a r a k t e r, po kome upravo postaje članom C r k v e, njenog otajstvenog tijela, te da nadasve dobiva m i l o s t p o s v e t n u, po kojoj dobiva pravo na sve ostale milosti potrebne za vodjenje visokog života, koji se od tako preporodjena čovjeka traži.

Po sakramentu p o k o r e Crkva pritiče u pomoć svojim članovima, koji su iza krštenja sagriješili teško te tako izgubili bitno za život s Bogom: milost posvetnu. Vodeći uistinu računa o čovjekovoj slabosti, koja je njime po istočnom grijehu a i njegovim osobnim grijesima ovladala, ona mu pruža ruku, da se iz tog, po nj tragičnog, stanja pridigne. Ona je naime od svog Ustanovitelja dobila i tu nečuvenu, zapravo samo Bogu vlastitu, moć, da može opraštati grijehe (1): "Kojima oprostite grijehe, bit će im oprošteni, a kojima zadržite, bit će im zadržani", Iv 2o,23.

Po sakramentu e u h a r i s t i j e i s njom povezanom ž r t v o m čovjeku se pruža najveće,što se ikad na zemlji pojavilo. Činom, uistinu,kojim je Isus Krist uspostavio euharistijsku gozbu i žrtvu u svojoj Crkvi, omogućio je smrtniku, da kao hranu prima u sebe samoga Boga-Čovjeka a da takodjer prikazuje n a j s a v r š e n i j u z a d o v o l j š t i n u za grijehe i prestupke čovječanstva. U toj je hrani ostvareno uzvišeno, najuzvišenije u nedostiživoj mjeri: "Manducat Dominum pauper servus et humilis!"(2). Čovjekova glad za duhovnim, božanskim, najdivnijim, nalazi u toj hrani najsavršenije zadovoljenje. Njegovoj umno-voljnoj slabosti pruža se po njoj nepremašiva snaga. A njegovoj potrebi za čistom nježnosti neslućeno bogato, nenadmašivo ostvarenje.- - A kad u svojoj bijedi zavapi za žrtvom, za zadovoljštinom,

----

sva od reda bila neuspješna. V. o ovome više u Gračanin, Moderni filozof - branitelj kršćanstva? Sarajevo 1935.

1) "Tko može otpuštati grijehe osim jedinoga Boga?" Mk 2,7.

2) Hymnus Sti Thomae.

koja će biti Boga dostojna, koja će sve njegove grijehe moći potpuno izbrisati, pred njim je euharistijska žrtva, kojoj Crkva vruće zove sve svoje vjernike.

Po sakramentu r e d a osigurava Crkva svojim članovima nastavak, ovjekovječenje svih velikih sakramentalnih milosti, ukoliko po njem osposobljuje odabrane pojedince, da nastavljaju rad na privodjenju ljudi u Kristovu zajednicu, život milosti onima, koji su već u njoj i t.d.

Po o s t a l i m sakramentima Crkva dijeli i sve ostale milosti potrebne za postignuće cilja, koga joj je Krist odredio.

Jedno daljnje, osobito značajno sredstvo Crkve jest n a u č a v a n j e, p r o p o v i j e d a n j e. Ono je dano Crkvi izričitom Kristovom zapovijedju: "Idite i naučavajte sve narode..." Mt 28,19; "Idite i propovijedajte: Približi se kraljevstvo nebesko", Mt 10,9; "Što vam govorim u tami, kazujte na svjetlosti, i što na uho čujete, propovijedajte na krovovima..." Mt 10,27. "Idite po svem svijetu i propovijedajte evandjelje svakome stvorenju", Mk 16,15-16.

Apostoli još za života Isusova provode ove njegove naloge u djelo, a Pavao naglašuje, da je upravo propovijedanje najuže povezano s vjerovanjem te prema tome i spasenjem: "Jer koji god priziva ime Gospodnje, spasit će se. No, kako će prizvati onoga, u koga ne vjeruju? Ali kako će vjerovati u onoga, za koga nisu čuli? No, kako će čuti bez propovjednika?" Rim 10,13-15.

Sva ova poglavita sredstva, koja je Krist dao svojoj Crkvi, kao uostalom i mnoga druga, koja iz ovih proističu, pokazuju, da je ona eminentno duhovna zajednica, sva obrnuta najvećem dobru čovjekovu, njegovu uzdizanju nad sve zemaljske vidike, njegovu spasavanju iz kala opačina, njegovu upućivanju Bogu i božanskom životu.

Da se medjutim Crkva pri ovom svome bitno božanskom djelu služi i zemaljskim sredstvima, to se obrazlaže kako čovjekovom sastavljenom naravlju od tvari i duha, tako njenom situiranošću na tlu zemlje. Što god je dakle čovjeku kao zemaljskom biću korisno, da ga privede tom božanskom životu, Crkva se - prema uputama svog Ustanovitelja - tim služi: vodom kao sredstvom sakramenta krštenja, kruhom i vinom za euharistijsku gozbu, a i svim ostalim, što omogućuje rad i život Crkve i njenih članova.

5. ČLANSTVO CRKVE

Problem, koji je sad pred nama, ne obuhvaća pitanje članstva u Crkvi u svoj njegovoj prostranosti, sa svim naime njegovim juridičkim posljedicama i ukoliko se one oslanjaju na kašnije, pozitivne odredbe same Crkve. Mi ga zasada promatramo samo u njegovim počecima, postavljamo tek pitanje: <u>koje je uvjete Krist sam postavio, da bi netko mogao postati članom njegove Crkve</u>, dok sve ostalo, što proizlazi iz samih odredaba Crkve, ostavljamo za treći dio, gdje je riječ o intimnoj

konstituciji Crkve. Sva naime naša nastojanja u čitavu ovom dijelu idu za tim, da iznesu na vidjelo izvorni lik Crkve, onakav, kakav je proizašao iz ruku Kristovih i njegovih najbližih suradnika, pa stoga se i u pitanju članstva na tome zaustavljamo.

K r i v a   m i š l j e n j a. - Tokom povijesti izbijala su obzirom na postavljeni problem raznolika mišljenja, koja su, kako ćemo to vidjeti, sasvim ili djelomično netočna.

Prema podacima Dj Ap razabiremo, da su neki pojedinci smatrali, da će članovima nove relig. zajednice moći biti samo Židovi, ili pak neki posebno povlašteni. Nekoliko stoljeća kasnije, donatisti će tvrditi, da su samo p r a v e d n i c i članovi Crkve, a tu će tvrdnju braniti i pelagijanci i novacijanci. U srednjem vijeku wiklefovci i husovci (1) naučavat će, da su samo p r e d o d r e d j e n i - p r a e d e s t i n a t i - članovi Crkve. Protestanti slično smatraju, da grješnici, odnosno nepredestinirani ne mogu biti članovima Crkve. Stoga augsburška ispovijest vjere definira s Lutherom Crkvu kao "zajednicu svetih i pravovjernih" (2). Djelomično su ovo shvaćanje prihvatili i janzenisti. Kalvin slično: učeći, da je predodredjenost čitav uzrok i razlog opravdanja i vječnog spasenja, drži, da samo predodredjeni pripadaju Crkvi. Quesnel napokon, krivo tumačeći neke Augustinove riječi, misli, da Crkva obuhvaća "sve andjele nebeske i sve odabranike i pravednike svih stoljeća". Ovu je sentenciju prihvatila kasnije pistojska sinoda tvrdeći, da Crkvi pripadaju samo vjernici, koji su "perfecti adoratores in spiritu et veritate" (3).

I. Krist u Crkvu poziva sve ljude bez razlike

Po Kristovoj nauci, nasuprot, vidi se, da ni jedno od spominjanih ograničenja nije postavljeno pristupanju u Crkvu.

Već od prvih početaka Krist se jasno obraća svim ljudima bez razlike. Sve poziva na spasenje, sve poziva u zajednicu, koju osniva. Mada sam za se veli: "Nisam (osobno, za svog ze-

---

1) Osudjena je - kao što ćemo to spomenuti u daljnjem izlaganju (u 3. dijelu) - Husova propozicija: "Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas." Conc. Const., sessio XV, 6. julii 1415., prop. 1. Jednako tako 3. prop.: "Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars ejus finaliter excidet ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidet."

2) Apologia confessionis augustanae dodaje doduše: "Concedimus quod hypocritae et mali sint admixti ecclesiae et sint membra ecclesiae secundum externam societatem signorum Ecclesiae... At ecclesia principaliter est societas fidei et Spiritus Sancti in cordibus... Et haec ecclesia sola dicitur corpus Christi... Impii vero non sunt sancta ecclesia." Str. 152.

3) Osudio ju je Klement IX. Propos. 15. D.1515.

maljskog života) poslan nego k izgubljenim ovcama doma Izraelova", Mt 15,24, on sasvim očito nikoga ne isključuje iz djela spasenja. Po izričitoj volji Oca njegova nebeskoga svi ljudi treba da se spase: "Jer Sin čovječji dodje da spasi, što je izgubljeno." I za izgubljenim pojedincem on će stoga tragati. Jer "nije volja Oca vašeg nebeskog, da propadne jedan od ovih malenih", Mt 18,11,14. Nikakve rasne ili ine privilegije ne dolaze takodjer tu u obzir. Štoviše: "mnogi će od istoka i zapada doći i sjesti za stol s Abrahamom i s Izakom i s Jakovom u kraljevstvu nebeskom, a sinovi će se kraljevstva izagnati napolje u tamu", Mt 8,11-12.

Još bi se manje ma po čemu moglo zaključiti, da bi kakve druge osobne ili obiteljske povlastice, kao položaj, imetak, podrijetlo i sl., mogle davati pravo na ulazak u novu zajednicu. Od prvog trenutka svoga javnog nastupa Krist se obraća baš onim nepovlaštenim, citirajući tekst Izaije: "Duh je Gospodnji na meni, zato me pomaza, da navješćujem evandjelje siromasima. Posla me, da propovijedam otkup zarobljenim... da oslobodim potlačene..." Za povlaštene su naprotiv rezervirani "vae!": "Teško vama bogatima... teško vama, koji ste sada siti..." Lk 6,24,25. Nije time doduše rečeno, da bi bogati bili nužno isključeni iz Crkve, da se ne bi mogli spasiti, nego tek da je njihovo spasenje teško, problematično, v. Lk 18,27.

Medjutim ni pravednici nisu obzirom na ulazak u Crkvu posebno privilegirani: "Nisam došao da pozovem pravednike, nego grješnike", Lk 5,32; "jer je Sin čovječji došao da potraži i spasi, što je izgubljeno", Lk 19,1o.

II. Uvjeti učlanjenja: vjera, krštenje, povezanost sa zajednicom

Ali šta je prema Kristovoj nauci potrebno da čovjek postane članom Crkve?

Evandjeoski tekst kao i učenje, odnosno postupak prvih kršćana pokazuju, da se članom Crkve postaje: vjerom, krštenjem te povezanošću sa zajednicom.

A. Nauka Evandjelja

1. Potreba vjere

Da Krist zahtijeva ponajprije vjeru, vjeru u Oca njegova nebeskoga, u njega samoga kao i Duha Svetoga, a s time u vezi i u sve temeljne evandjeoske istine, o tome dovoljno jasno svjedoči cjelokupno njegovo naučavanje. Sve je, uistinu, njegovo propovijedanje, kao i javno djelovanje, usmjereno u pravcu otkrivanja tih istina i poticanju ljudi, da u njih vjeruju.

Već sasvim na početku svoga javnog nastupa Krist poziva ljude, da vjeruju njegovim riječima: "Pokoru činite i vjerujte u evandjelje!" Mk 1,15. A to je onda i dalje dominantna nota svega njegova rada i nastojanja. Sve se upravo na to

svodi: "Bog je tako ljubio svijet, da je predao jedinorodjenoga Sina svoga, da ni jedan, koji vjeruje u njega, ne pogine, nego da imadne život vječni", Iv 3,16. "Tko vjeruje u Sina, ima život vječni; a tko Sinu ne vjeruje, ne će vidjeti života, nego gnjev Božji ostaje na njemu", Iv 3,36. "Tko vjeruje u mene, ne vjeruje u mene nego u onoga, koji me je poslao", Iv 12,44. Da bi tu vjeru probudio, Isus se poziva na svoja djela: "Ako meni ne ćete da vjerujete, djelima vjerujte, da upoznate i da se uvjerite, da je Otac u meni i ja u Ocu", Iv 1o,38. "Vjerujte u Boga i u mene vjerujte!" Iv 14,1. (Vjerujte jednako u pomoć Duha Svetoga!) "Jer niste vi, koji govorite, nego Duh Oca vašega, koji govori u vama", Mt 1o,2o. "Tješitelj, Duh Sveti, koga će Otac poslati u ime moje, on će vas naučiti svemu..." Iv 14,26. - Vjera je dakle prvi i temeljni distinktivni znak pripadnosti Kristu i njegovoj Crkvi: "Vi (Židovi) ne vjerujete, jer niste od mojih ovaca. Ovce moje slušaju glas moj; i ja poznam njih, i one me slijede", Iv 1o,26,27.

2. Potreba krštenja

Jednako je sigurno da Krist od onih, koje poziva da mu se pridruže, zahtijeva krštenje.

Židovi su sami očekivali, da će krštenje biti jedna od značajki Mesijina djelovanja, pa stoga apostrofiraju Ivana riječima: "Zašto dakle krstiš, kad ti nisi Krist...?" Iv 1,25. Dosljedno tome on, bilo sam, bilo - što je vjerojatnije - po svojim učenicima, krsti one, koji se okupljaju oko njega: "Potom dodje Isus sa svojim učenicima u Judeju, te je boravio ondje s njima i krstio", Iv 3,22. To je očito bio obred, po kome su učenici postajali članovima nove zajednice, jer kaže evandjelist Ivan: "Kad... su čuli farizeji, da Isus dobiva i krsti više učenika negoli Ivan, iako Isus nije sam krstio, nego njegovi učenici..." Iv 4,1.

Obred, o kome se radi, bio je posve usko povezan uz sam čin okupljanja ljudi u novu zajednicu, a ne neko "krštenje pokore" u stilu Ivanova krštenja. To je dakle izvorni i prvi vanjski obred, kojim se pristupa u zajednicu, koju Krist osniva, to je akt uspostavljen samom voljom Učiteljevom. A činjenica, da taj obred vrše već odmah spočetka sami Kristovi učenici, dovoljno jasno pokazuje, da će to i nadalje biti sredstvo, pomoću koga će oni trebati primati ljude u Crkvu. Sam pak Isus već negdje na početku javnog naučavanja kaže Nikodemu: "Ako se tko ne preporodi vodom i Duhom Svetim, ne može ući u kraljevstvo Božje", Iv 3,5. Apostolima daje izričitu zapovijed, da imadu krstiti: "Učite sve narode, krsteći ih u ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga", Mt 28,19.

Jedan medjutim i drugi čin, i čin vjere i akt krštenja, očito su najuže povezani: krstiti se, uistinu, dolaze oni, koji su već povjerovali, a to je po sebi razumljivo. Dajući, uostalom, svoje posljednje naputke učenicima, Isus veli: "Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se; a tko ne uzvjeruje, osudit će se", Mk 16,16.

3. Potreba povezanosti sa zajednicom

Da je konačno povezanost sa zajednicom uvjet članstva u Crkvi, to dokazuje sama narav stvari, a i Kristovo naučavanje o tome.

Pristupiti, uistinu, u Crkvu znači upravo povezati se s onima, koji su u njoj, i to s jedne strane s poglavarstvom, a s druge strane s ostalim njenim članovima. Obzirom na jedno i drugo Krist dovoljno jasno ističe, da to traži. Što se poglavara tiče, on izričito zahtijeva, da im se članovi Crkve pokoravaju, da im iskazuju poslušnost: "Tko vas prima, mene prima; a tko prima mene, prima onoga, koji me je poslao"; Mt 1o, 4o. "I ako vas tko ne primi niti posluša vaših riječi, izidjite iz kuće ili iz grada onoga i otresite prah s nogu svojih. Zaista vam kažem: lakše će biti na dan sudnji zemlji Sodomskoj i Gomorskoj negoli gradu onomu", Mt 1o,15. Sama uostalom činjenica da Krist šalje apostole da propovijedaju Evandjelje svima ljudima, dovoljno jasno svjedoči, da od tih ljudi traži poslušnost prema njima.

Nemanje je jasno, da Isus želi da članovi medjusobno budu povezani.

Općenito već samo to, što traži, da ostanemo s njime samim povezani, kao loza s trsom, pokazuje, da želi, da i medjusobno budemo jedno. On medjutim i na razne druge načine to pokazuje; kad na pr. kaže: "Ovo je moja zapovijed, da se ljubite medju sobom, kao što sam ja ljubio vas", Iv 15,12; ili takodjer: "Oče sveti! sačuvaj ih u ime svoje, koje si mi dao, da budu jedno kao i mi", Iv 17,11; "Ali ne molim samo za njih nego i za one, koji na riječ njihovu uzvjeruju u mene, da svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni, i ja u tebi, da i oni u nama budu jedno... Ja u njima, i ti u meni, da ih veže savršeno jedinstvo..." Iv 17,2o-23.

B. Učenje, odnosno praksa prvih kršćana

Ono, što nam kaže evandjeoski tekst, to jednako potvrdjuje nauka i praksa prvih kršćana, postupak samih apostola.

1. Nakon silaska Duha Svetoga i prvog Petrovog govora u vezi s time te pitanja okupljenih "šta da rade", Petar odgovara: "Pokoru činite, i neka se krsti svaki od vas u ime Isusa Krista..." Dj Ap 2,37,38. I tako i bude: "krstiše se, i pridruži se u onaj dan oko tri tisuće duša", 2,41.

Dakako, oni nisu tek tako kršteni, nego krštenje je uslijedilo stoga, što su povjerovali Petrovu izlaganju, što su, kako kaže tekst, "primili njegovu propovijed", 2,41. Vjera je bila preduvjet.

Posljedica je pak sad, ali takodjer i uvjet to, da ostanu u zajednici. I zaista: "Ovi bijahu postojani u nauci apostolskoj, bratskoj zajednici, lomljenju hljeba i molitvama", 2,42.

Ovo se zajedništvo uostalom manifestira sve više i više te ide čak do sjedinjavanja dobara, Dj Ap 4,32. - I kad Filip Evandjelje o Isusu propovijeda Etiopljaninu, dvoraninu kraljice etiopske, te ga ovaj zapita: "Što meni brani da se krstim?", Filip odgovara: "Ako vjeruješ od svega srca, možeš." I kad ovaj veli: "Vjerujem, da je Isus Krist Sin Božji", Filip ga krsti, Dj Ap 8,26-38. Sličan je postupak sa Savlom, 9,1o-18, s Kornelijem, 1o,1-48, s Lidijom, 16,13-15.

- Pavao takodjer smatra krštenje činom, kojim smo svi postali jednim tijelom, I Kor 12,13. Kao što su nekoć Židovi obrezanjem postajali sinovima Abrahamovim, tako se mi sad krstom sjedinjujemo s Kristom, Kol 2,12.

2. O svemu ovome svjedoči takodjer i ono, što znamo o životu i radu slijedeće kršćanske generacije.

Poznato nam je uistinu ono, što govori Didahe: Krst se smije podijeliti tek nakon moralne poduke, što drugim riječima znači, da je potrebno pobuditi kod krštenika pravu vjeru. - - Sv. Ignacije Antiohijski insistira na dužnosti svećenika kao i vjernika, da ostanu poslušnošću i vjerom u zajednici s biskupom; bez biskupa krst se ne smije podijeliti. Hermas naglasuje posvemašnju potrebu krštenja idući uostalom u tom predaleko, učeći naime, da su čak pravednici St.Z. morali biti kršteni od apostola, da bi mogli ući u nebesku domovinu. Slično će kasnije reći Jeronim: "Najprije uče sve narode, zatim uranjaju u vodu. Ne može uistinu tijelo primiti sakramenat krštenja, osim da je duša prije primila istinu vjere" (1).

Nema dakle nikakve sumnje, da je uvjet članstva u Crkvi: vjera, krštenje i zajedništvo s Crkvom.

6. VLAST CRKVE I NJENI PREDSTAVNICI

Daljnja temeljna komponenta, koja objašnjava narav društva, jest, kako smo već naglasili, medjusobna obavezanost članova, da teže istom cilju. Da bi medjutim ta obavezanost mogla biti stalnom i uspješnom, zahtijeva se drugi jedan faktor, koji će efektivno, stvarno povezivati ljudske umove kao i njihove volje, uskladjivati njihov način djelovanja, obavezivati ih, da rade na zajedničkom cilju, a to je a u k t o r i t e t ili v l a s t, predočena p o g l a v a r s t v o m.

Bez obzira sad na to, da li je auktoritet "f o r m a q u a s i s u b s t a n t i a l i s s o c i e t a t i s, a n t a n t u m p r o p r i e t a s n e c e s s a r i o e x i p s a d e f l u e n s", činjenica je, da tek po moralnom jedinstvu izmedju članova s jedne strane i poglavara s druge, društvo postoji, zbiljski egzistira, "q u a s i p e r s o n a, s u u m h a b e n s e s s e e t o p e r a t i o n e m p r o p r i a m", t.j. kao moralna osoba.

---

1) Lib. 4 Comm. in Matth, in fine.

Da bismo, prema tome, mogli razumjeti narav Crkve, njenu formu, potrebno je uz već rečeno vidjeti i kakvu je vlast, odnosno kakvo je poglavarstvo Krist svojoj Crkvi postavio; kakav je bitni oblik vlasti, što ga je on Crkvi dao.

P r v i   n o s i o c i   v l a s t i

Hijerarhijsko uredjenje

1. Činjenica

Predstavnike crkvene vlasti susrećemo u najranijim kršćanskim dokumentima: Evandjeljima, Pavlovim poslanicama, Djelima Apostolskim.

Oni, koje Evandjelja spominju, to su poglavito apostoli. Pavao medjutim u poslanici Efežanima općenito veli, da je Krist postavio jedne apostolima, druge prorocima, druge opet evandjelistima, neke napokon pastirima i učiteljima, 4,11. On govori i o presbiterima, I Tim 4,14; 5,19; Tit 1,5; biskupima, I Tim 3,1,2; Tit 1,7; Dj Ap 2o,28; te djakonima, I Tim 3,8. U Dj Ap spominju se, uz ostale, i djakoni, mada sama riječ nije upotrebljena, 6,1-7. Jedan takodjer vrlo rani kršćanski spis, poslanica Klementa Rimskog Korinćanima, govori o vrhovnom svećeniku, o svećenicima, levitima i laicima.

Iz ovih istih dokumenata proizlazi, da su neki od netom navedenih snabdjeveni većom vlasti od ostalih: apostoli, očito, stoje sasvim na vrhu, budući da sami odabiru novog člana apostolskog zbora mjesto Jude, Dj Ap 1,15-26, postavljaju djakone, 6,1 sl., pod njihovim vodstvom vijeća prvi crkveni sabor, a oni i inače upravljaju svim važnijim poslovima Crkve. Pavao jednako tako zaredjuje Timoteja i Tita, a ovome opet podjeljuje vlast, da postavlja presbitere.

Ne zalazeći sad u ispitivanje pojedinosti u pogledu vlasti, što je nabrojeni nosioci obnašaju, činjenica je prema ovom netom rečenom, da postoji n e k a   g r a d a c i j a izmedju njih.

Činjenica je nadalje i to, da je ta vlast n e š t o   z a s e b n a, različita od svake druge ljudske vlasti. Ona je i z r a z i t o   d u h o v n e   n a r a v i: obrnuta duhovnom dobru zajednice, njenom prosvijetljenju ili poučavanju, njenom upravljanju k cilju, spasenju naime duša, njenom posvećenju. Kao takva ona je dobila ime "s v e t a   v l a s t".

Da bi se uistinu općenito označilo ovu vlast, što ju je Krist dao svojoj Crkvi, počeo se - izgleda - dosta rano upotrebljavati izraz h i j e r a r h i j a - grčkog podrijetla. On ipak u klasičnom grčkom jeziku nije bio poznat. Grčki jezik zna za obje njegove komponente: ἱερός = svet, Bogom blagosloven ili Bogu posvećen, koji bogovima pripada; ἀρχή = početak, vlast. Kao složenica medjutim ἱεραρχία, on pripada kršćanskom crkvenom jeziku i označuje u svojoj biti "svetu

vlast", kako to etimologija sugerira (1). S vremenom značenje je te riječi razradjeno i nadopunjano, te ona označuje i nešto više: skup naime predstavnika crkvene vlasti snabdjevenih trostrukom vlašću - učenja, posvećivanja i upravljanja - i rasporedjenih nekim redom, koji tu svoju vlast primaju od Boga za dobro zajednice vjernikâ u izrazito duhovnim, svetim, nadnaravnim stvarima.

Kao što se prema ovome razabire, izraz "hijerarhijska vlast" služi i za oznaku "svete vlasti" u sebi i kao naziv za sveukupne prestavnike te vlasti. No on se upotrebljava i za oznaku svete vlasti, što je pojedinac u Crkvi ima.

2. Podrijetlo

Treba, dakle, sad razmotriti otkud ta vlast, tko ju je uspostavio?

Za neke od njenih predstavnika razabire se, da su ih, kako rekosmo, postavili apostoli. Što se pak apostola samih tiče, vidimo, da ih je postavio Krist, t.j. Bog-Čovjek, koji je sam za se bio rekao: "dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji". No, da li je doista Kristova volja bila, da ta vlast bude na taj način, hijerarhijski organizirana? To je pitanje, na koje imamo sad odgovoriti.

3. Protivnici

Ovu nauku o hijerarhijskom uredjenju Crkve otklanjali su a i danas otklanjaju razni protivnici.

Prvi, koji je udario na nju, bio je Marsilije Padovanski (Marsilius Patavinus) u djelu "Defensor pacis" (1324). Učeći naime, da sva upravna vlast počiva u narodu, odnosno njegovu boljem dijelu, on smatra, da ona s njega prelazi na vladara, a s ovog opet na crkvene poglavare. Krist je doduše ustanovio Crkvu, no nije joj dao druge vlasti do vlasti reda i upravljanja in foro interno et sacramentali. Hijerarhijskog uredjenja u strogom smislu nema, jer svi su apostoli jednaki, Petar nije nad ostalima. - Ovu su nauku u nekim njenim dijelovima obnovili kasnije: riokerijevci, febronijevci, pistojska sinoda i razni regalisti.

Protestanti, bar prvi, svi odreda - s izuzetkom anglikanaca - niječu takodjer, da je Krist ustanovio hijerarhijsku Crkvu. Oni štoviše smatraju, da to nije volja Kristova, nego proti njegovoj volji, da u Crkvi postoji skupina ljudi, koji za se tvrde, da ih je Bog snabdio svetom vlašću za vršenje svetih funkcija (pružanje sakramenata) i ravnanje narodom, kao što je to vlast pape, biskupa i svećenika. Oni u tom svome negiranju idu dotle, da zabacuju svaku razliku izmedju klera i laika, ne

---

1) Kada je po prvi put bio upotrebljen, nije poznato. Znamo, da je tek od Pseudo-Dionizija, t.j. od 6. stoljeća, stalno upotrebljavan.

dopuštaju naime, da bi ta razlika postojala po božanskoj odredbi. Konačno, ukoliko koncediraju, da bi Crkvi bila božanski dana neka vlast, drže, da je ona zajednička, općenita u Crkvi, t.j. da postoji t.zv. "*univerzalno svećeništvo*", svećeništvo svih vjernika. To je temeljna teza staroga protestantizma.

Noviji protestanti dopuštaju, da je prvotnoj Crkvi bila dana *neka harismatička vlast*. Ali nju je Bog samo nekim pojedincima, neposredno, i kao čisto ličnu stvar podijelio. Zato ona ne spada na upravu Crkve niti prelazi na druge.

Protestantski pak historičari i dogmatičari drže, da je nauka o hijerarhijskom uredjenju Crkve posljedica *historijskog razvoja*. Svim se stoga silama trude, da pronadju podrijetlo toga predmijevanog razvoja. Harnack naziva hijerarhijskim uredjaj Crkve, "u kome su prava ljudskoga podrijetla proglašena kao božanski odredjena" (1).

Modernisti, napokon, kako se to već vidi iz njihovih zasada o nastanku Crkve, ne dopuštaju, da bi Krist uspostavio kakvu vlast u Crkvi, te stoga drže, da hijerarhija, kakva postoji u katoličkoj Crkvi, nije djelo Kristovo, nego plod ljudskoga uma i posljedica historijskog razvoja, dakle slično onom, što tvrde protestanti.

4. Naš stav

Problem, što ga mi obradjujemo, svodi se na pitanje: da li je hijerarhijsko uredjenje Crkve *Kristovo djelo*, t.j. da li je Krist *sam zasnovao Crkvu kao trajnu* hijerarhijsku zajednicu, ili je ona, naprotiv, u tom svom obliku ljudska i prolazna tvorevina. Mi dakle namjerno apstrahiramo od eventualnog kasnijeg, akcidentalnog razvoja, koji je u tom pravcu mogao nadoći, te se zaustavljamo samo na prvim počecima Crkve - na razdoblju osnutka i prvotne izgradnje.

I mi postavljamo slijedeću *tezu*:

Krist je ustanovio Crkvu kao *trajnu hijerarhijsku zajednicu*.

Argumentiramo pak ovako:

Krist je osnovao Crkvu kao trajnu hijerarhijsku zajednicu, ako je svojim apostolima podijelio trostruku vlast naučavanja, upravljanja, posvećivanja - i ako je jednoga bar izmedju njih postavio nad ostale.

A Krist je svojim apostolima podijelio trostruku vlast, i postavio Petra nad ostale, kao prvaka.

---

1) "Hierarchisch nennen wir diejenige Verfassungsform, in welcher beliebige weltliche Rechte, welche Inhaber des Amtes ausüben, ihrem Ursprung nach auf göttliche Anordnung zurückgeführt werden." Texte und Untersuchungen, II, 155.

Dakle Krist je svoju Crkvu osnovao kao hijerarhijsku zajednicu.

Major je precizirano, gore dano objašnjenje pojma hijerarhije. - Minor pak dokazujemo u dva dijela, jer cjelokupno dokazivanje obuhvaća: obećanje i podjeljivanje vlasti apostolima, i obećanje prvenstva Petru i postavljanje njega kao prvaka.

A. V L A S T A P O S T O L A

1. Uspostava apostolske vlasti

1. Već smo, govoreći o ustanovljenju Crkve, vidjeli, da Krist odmah na početku odabire dvanaestoricu, koju sam naziva posebnim imenom "apostola" (ἀποστέλλω = poslati, odaslati), poslanika ili odaslanika, označujući time jasno njihovu funkciju izaslanika ili poslanika. Od početka oni sačinjavaju jednu cjelinu, moralno tijelo, pravu zajednicu, oni su "dvanaestorica", οἱ δώδεκα , sasvim različiti od ostalih. Kako smo naglasili, njih Krist posebice podučava, odgaja, Mt 13,1-16; Iv 15,15; 16,13 i sl; Dj Ap 1,3-8, njima već spočetka obećaje i daje posebne ovlasti, Mk 3,14-15, njih prve šalje propovijedati, Mt 1o, 5-7. Mada apostoli, dok Krist živi, ne vrše nikakve vlasti u pravom smislu, on ih ipak podučava, kako će vlast vršiti, Mt 1o; Mk 6,7-13; Lk 9,1-6 - i <u>naviješta i obećaje</u> još prije no što će trpjeti, da će namjesto njega preuzeti upravu Crkve. On im, medjutim, kasnije tu vlast <u>i podjeljuje</u>, te je oni iza toga de facto i vrše. Uspostava vlasti apostola obuhvaća dakle tri momenta: o b e ć a n j e, p o d j e l j e n j e i v r š e n j e t e v l a s t i.

a. Obećanje vlasti apostolima

Glavni tekst, koji se odnosi na o b e ć a n j e Kristovo u pogledu vlasti, što je kani apostolima podijeliti, sadržan je u riječima: Mt 18,18: Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανῷ. "Zaista vam kažem, što god svežete (δήσητε) na zemlji, bit će svezano (δεδεμένα) u nebu, i što god razriješite (λύσητε) na zemlji, bit še razriješeno (λελυμένα) i u nebu." Po općem kontekstu vidi se, da su te riječi dio pastoralne poduke, što je Krist apostolima daje, dok neposredni kontekst pokazuje, da se one nadovezuju na postupak s bratom, koji proti nekome sagriješi: treba ga najprije privatno ukoriti, zatim, ako ne posluša, pred svjedocima, pa ako ni to ne pomogne, obratiti se Crkvi: "Quod si non audierit, dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus", Mt 18, 15-17. A zatim dolazi navedeni tekst: "Amen, dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram..."

Proti samoj <u>autenciji</u> ovoga teksta ne može se ništa ozbiljna navesti. <u>Interni razlozi</u>, na koje se pozivaju protestanti tvrdeći da Krist nije pomišljao Crkvu osnovati pa prema tome

ni mogao upotrijebiti izraz Crkva i apostolima dati kakvu vlast u crkvenoj zajednici, otpadaju već s onim, što smo rekli o osnutku Crkve. Jednako su bezvrijedni argumenti zasnovani na tvrdnji, da se navedene riječi nalaze samo kod Mt, dok ih nema kod Mk i Lk. Utvrdjeno je naime kritičko pravilo: "A r g u m e n t u m e m e r o s i l e n t i o n o n v a l e r e c o n t r a a u t h e n t i a m t e x t u s, c u i t e s t i m o n i u m p e r h i b e n t f o n t e s p o s i t i v i." A to je slučaj s našim tekstom.

S njime pak argumentiramo ovako:

Kristove su riječi upućene samo apostolima.
A tim je riječima izraženo u biti obećanje hijerarhijske ili svete vlasti.

Dakle, Krist apostolima obećaje u biti hijerarhijsku ili svetu vlast.

Major dokazujemo ponajprije značajem riječi, koja je upotrebljena: učenici, discipuli, οἱ μαθηταί - i koja u čitavom ovom odsjeku stalno označuje apostole, usp. Mt 16,5,13,20; 17,6,10; 13,15,18; 19,13,23. Za to svjedoči i narav stvari, o kojoj se radi: Krist upućuje svoje riječi onima, koji su se prepirali o tom tko je od njih najveći u kraljevstvu nebeskom; o tome su se medjutim, kako znamo iz drugih mjesta, upravo apostoli prepirali. Konačno: svake sumnje nestaje, kad pogledamo paralelno mjesto kod Mk 9,33 sl., gdje stoji: "I sjedavši dozva dvanaestoricu." Da je to zbilja paralelno mjesto, usprkos odsutnosti daljnjih riječi Kristovih, vidi se po identičnosti svega, što se tamo pripovijeda, kao i istovjetnosti samoga mjesta i vremena.

Minor izražava u biti obećanje hijerarhijske, svete vlasti bar u njenom temeljnom, t.j. juridičkom obliku. Kažemo ponajprije "u biti", ukoliko se Kristovim riječima apostolima kao cjelini obećaje sveta vlast. Velimo zatim "bar u juridičkom obliku". To proizlazi iz riječi "svezati", ligare, δεῖν, i "razriješiti", solvere, λύειν , koje po svom naravnom i najbližem smislu znače postaviti, odnosno ukloniti neku vezu. U tom smislu upotrebljavaju se ti izrazi i inače u Sv.Pismu, na pr. Mt 5,17; 16,19; Lk 13,13 i 16; Dj Ap 20,22; I Kor 7, 27, 39; Rim 7,2 sl., gdje je uvijek riječ o nametanju ili uklanjanju prave fizičke ili moralne veze. Prema tome riječi v e z a t i i r a z r i j e š i t i n e z n a č e, kako su neki htjeli, p u k o d e k l a r i r a n j e dopuštena i nedopuštena, nego pravo juridičko o b a v e z i v a n j e. Štoviše, tolika je moć te obaveze, da ono, što apostoli uzakone na zemlji, postaje eo ipso uzakonjeno i za nebo.

Pitanje bi se moglo postaviti jedino u pogledu dalekosežnosti ili zamašaju tih riječi. Po svom izravnom značenju kao i kontekstu one naime imadu u vidu upravnu ili jurisdikcionu vlast, pa bi se moglo misliti, da su na nju ograničene. U zbilji, medjutim, po univerzalnosti svoje formulacije - što god, ὅσα ἐὰν δήσητε - one ne predvidjaju nikakva ograničenja, te kao takve, barem implicite, obuhvaćaju vlast obvezivanja u području savjesti, u svemu onome, što se odnosi na p o s v e -

ć i v a n j e i s p a s d u š a.

Narav pak samog obećanja pokazuje, da se ono proteže i dalje, da obuhvaća i učiteljsku vlast. Vlast naime upravljanja, ravnanja k odredjenom cilju nužno predpostavlja i traži vlast podučavanja: samo ljude podučene u stvarima vjere može se uspješno i sigurno voditi spasenju. To uostalom izrazuju i druge riječi Kristove, kojima on obećaje ne samo vlast, nego i izravnu pomoć Duha Svetoga pri djelu naučavanja: "I ja ću moliti Oca, i dat će vam drugoga Tješitelja, da ostane s vama do vijeka, Duha istine, kojega svijet ne može primiti... a vi ga znadete, jer kod vas ostaje i u vama će biti..." Iv 14,16-17. "A kad dodje onaj Duh istine, uputit će vas u svu istinu..." Iv 16,13. To, sasvim očito, zato, da kako god sami budu utvrdjeni u toj istini, tako isto mognu njoj i druge podučavati i utvrdjivati.

b. Podjeljivanje vlasti apostolima

Krist nesamo obećaje svojim apostolima vlast, on im je i stvarno podjeljuje.

O tome ponajprije općenito svjedoči to, što on apostolima daje i s t o p o s l a n j e, k o g a j e s a m k a o M e s i j a o d O c a p r i m i o : "Kao što si me ti poslao u svijet, i ja njih šaljem u svijet", Iv 17,17. "Kao što je Otac poslao mene, i ja šaljem vas", Iv 2o,21. A kako je Krist od Oca primio trostruku vlast, upravljanja, naučavanja i posvećivanja (1), naravno je, prema netom navedenim riječima, da on svoje apostole šalje s istom trostrukom svetom vlašću.

Po svom medjutim uskrsnuću Krist s a s v i m i z r a v n o i j a s n o tu trostruku vlast apostolima podjelju govoreći: "Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite, dakle, i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga; učeći ih, da drže sve, što sam vam zapovijedio. I evo, ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta", Mt 28, 19-2o.

a. Da Krist ovim riječima podjeljuje apostolima vlast naučavanja, to je i suviše jasno. Upotrebljeni naime izraz μαθητεύσατε, kad iza njega slijedi διδάσκοντες, ne znači tek jednostavno učite, docete, nego discipulos facite, činite učenicima, analogno onome, što se veli u Ivanovu Evandjelju za Krista (2). Sam ih dakle Isus šalje, a time i ovlašćuje, da p u n o p r a v n o n a u č a v a j u s v e n a r o d e, s t i č u medju njima u č e n i k e, da ih naučavaju nepogrješivo, jer će on s njima biti do konca svijeta. Kako je pak znamenita i velika ta vlast, pokazuje činjenica, da Isus traži pod kaznom vječnog pogubljenja, da im ljudi vjeruju, Mk 16,16.

---

1) Kako smo to vidjeli u traktatu o Vjerodostojnosti nadnaravno objavljene religije in facto fieri.

2) Iv 4,1 "...quia audierunt Pharisaei quod Iesus plures discipulos facit..." - ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης

b. Iz navedenog teksta dovoljno jasno proizlazi, da Krist svojim apostolima podjeljuje i upravnu vlast. On im naime nalaže, da imadu učiti sve narode o b d r ž a v a t i sve, što im je zapovijedio. Toga medjutim apostoli ne bi mogli činiti, kad ne bi imali pravo donositi zakone, kojima će obvezivati ljude prema raznim prilikama i vremenima, ako ne bi imali sudske i izvršne vlasti, kojima će ljude nukati, da zakonom naloženo observiraju. Ne može se predpostaviti, da bi Krist dao apostolima samo jedan dio upravne vlasti, na pr. da donose zakone ili jednostavno opetuju, što je on rekao, jer bi takva upravna vlast bila iluzorna i uzaludna: nje nitko ne bi respektirao. A još manje je moguće suponirati, da upravne vlasti Krist apostolima nije uopće podijelio uzevši u obzir, da im ju je najsvečanije obećao, Mt 18,18 - i jer je sigurno, da štogod je obećao, da je to i izvršio.

c. Konačno nemanje je jasno, da Spasitelj podjeljuje svojim apostolima i vlast posvećivanja. Već su sama učiteljska i upravna vlast indirektno bar usmjerene posvećivanju: ljudi se posvećuju ispovijedajući vjeru, koja im se naviješta, slušajući poglavare, vršeći zapovijedi, prema onim riječima: "Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se", Mk 16,17; i "Ako hoćeš da udješ u život, drži zapovijedi", Mt 19,17. No Krist je vlast posvećivanja dao apostolima i posebnim načinom, ukoliko ih je postavio d a k r s t e: "Idući dakle, učite sve narode k r s t e ć i i h u ime Oca i Sina i Duha Svetoga", Mt 28,19; da posvećuju i pretvaraju kruh i vino u tijelo i krv njegovu: "to činite na moj spomen", I Kor 11,24; da opraštaju grijehe: "Primite Duha Svetoga, kojima oprostite grijehe, oprostit će im se, a kojima zadržite, zadržat će im se", Iv 20,22,23.

Argumenat je sličan onome predjašnjem, t.j. sažet u silogizmu:

> Krist navedene riječi upravlja samo apostolima. A u tim riječima sadržano je podjeljivanje trostruke hijerarhijske vlasti. Prema tome Krist tu vlast apostolima i podjeljuje.

c. Vršenje vlasti apostola

Primljenu trostruku hijerarhijsku vlast apostoli vrše u novoj religioznoj zajednici v e ć o d p r v i h p o č e t a k a, kako to svjedoče Dj Ap i Pavlove poslanice.

Još prije silaska Duha Svetoga nad apostole, odmah po Isusovu uzašašću na nebo, Petar auktoritativno poziva sabrane vjernike, da izmedju sebe predlože, tko da dodje na mjesto Jude, jer "treba... da jedan od ovih ljudi, koji su bili s nama za sve vrijeme, kako je izmedju nas ušao i izašao Gospodin Isus, počevši od krštenja Ivanova do dana, kad se uze od nas, bude s nama svjedokom njegova uskrsnuća", Dj Ap 1,21-22. Zajednica prezentira kandidate - njih dvojicu, Josipa i Matiju - - ali Petar i dalje ravna čitavim izborom. On odredjuje, kako se izbor ima obaviti: birati ne će ni vjernici ni apostoli, nego će se odluka u toj tako velikoj stvari prepustiti samome Bogu: "Ti, Gospodine, koji poznaješ srca svih, pokaži, koga si

od ove dvojice izabrao..." 1,24. Jednako tako s auktoritetom nastupa Petar po silasku Duha Svetoga, Dj Ap 2,14 sl.

Apostoli predsjedaju novoj zajednici u nauci, lomljenju hljeba, a oni takodjer čine mnoga čudesa, 2,42-43. Njima se takodjer predaje ekonomska uprava u novoj zajednici, "jer koliko ih god bijaše, koji su imali njive ili kuće, prodavali su i donosili novce od onoga, što su prodavali i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se svakome pojedinom, koliko je trebao", 4,34-35. Prestupnike Petar, kao izvršitelj Božjih odredaba, kažnjava smrću, 5,1-11. Apostoli, kad se pokaže potreba, postavljaju prve djakone. I tu narod predlaže kandidate, ali ih potvrdjuju i postavljaju sami apostoli moleći i polažući im ruke, 6,1-6. Oni jednako osnivaju prve zajednice u Samariji, kamo ide najprije Filip, a zatim Petar i Ivan, 8, 5-25. Kad nastanu mirnija vremena za Crkvu, Petar osobno obilazi sve zajednice po Judeji, Galileji, Samariji te dodje i "svetima, koji su stanovali u Lidi", 9,31-32. Petar odlučuje, da se nežidovi mogu primati u novu zajednicu samim krštenjem, bez prethodnog obrezovanja, 10,1-48; 11,1-18. Apostolskom takodjer odlukom odlazi Barnaba u Antiohiju, da tamo nastavi djelo propovijedanja, što su ga drugi započeli, a da i upravlja novostvorenom zajednicom, 11, 19-24. Konačno i prvi spor u pogledu obrezovanja pogana, koji pristupaju u novu zajednicu, auktoritativno rješavaju "apostoli i starješine": "odlučismo Duh Sveti i mi, da ne stavljamo više nikakva bremena na vas osim ovoga potrebnoga..." 15,22-29.

Nemanje je jasno, da jednaku vlast vrši i onaj, koga je Gospodin Isus čudesnim načinom obratio i poslao da propovijeda, apostol naime Pavao. - On sama sebe označuje kao apostola: "Pavao apostol, ne od ljudi, ni po čovjeku, nego po Isusu Kristu i Bogu Ocu, koji ga uskrisi od mrtvih", Gal 1,1. S tom tako izravno od Boga primljenom vlašću Pavao, u zajednici s Barnabom, osniva posvud crkve: u Ikoniju, Listri, Derbi... tamo postavljaju i svećenike, 14,1-23; zatim, djelomično bar u Pergi i Ataliji, 14,25-26. No Pavao nesamo da osniva crkve, nego im i šalje svoje izaslanike, koje postavlja poglavarima osnovanih zajednica. Tako Tita šalje i postavlja Krećanima: "Zato te ostavih na Kreti, da urediš, što nedostaje, i da postaviš po gradovima svećenike, kako ti zapovjedih", Tit 1,5. Tako jednako Timoteja zaredjuje za biskupa i postavlja poglavarom efeške crkve; daje mu direktive i propise za svećeničke kandidate, podjeljuje mu opsežne ovlasti, da sudi i samim svećenicima. - Sam pak osobno Pavao v r š i z a k o n o d a v n u v l a s t u c r k v a m a, koje je osnovao propisujući, kako će se vladati obzirom na poganske vjerske gozbe i meso idolima prikazano, bilo da se ono na trgu prodaje, bilo da se iznosi u privatnim kućama, I Kor 10,23-33; odredjujući takodjer, kako se ima ponašati pri agapama, 11,18-34; kao i to, da žene imadu pri crkvenim sastancima biti pokrivene, 11,1-17; zatim kako se ima služiti harismatičkim darovima, 14,26-40, i t.d. Pri ovome se svemu vidi, da Pavao razlikuje odredbe Kristove od svojih vlastitih: "A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospodin..." "A ostalim kažem ja, ne Gospodin..." 7,10,12. Napokon Pavao sebi pripisuje i z v r š

nu i kaznenu vlast: "...i pripravni smo kazniti svaku nepokornost..." II Kor 10,6. "Šta hoćete? da dodjem k vama sa šibom ili s ljubavi i duhom krotkosti?" I Kor 4,21. A s tom se vlašću prigodice i služi, kao što se vidi u slučaju rodoskvrnstva Korinćanina: "A ja, ako i nenazočan tijelom, ali nazočan duhom, već sam osudio... onoga, koji je tako učinio", I Kor 5,3.

Cjelokupno dakle ovo izlaganje jasno pokazuje, da je Krist apostolima trostruku hijerarhijsku vlast najprije obećao, da im ju je zatim podijelio, te da su je oni konačno i vršili.

U čitavoj organizaciji prvotne Crkve ni traga kakvom drugom uredjenju, u kome bi mnoštvo odlučivalo o tome, kako će se upravljati ili vršiti vlast. Apostoli kao od Krista odabrani i postavljeni suvereno upravljaju životom prvotne Crkve, kako u pogledu zakonodavnog, tako i u pogledu konkretnog ravnanja svim onim, što na taj život spada, t.j. naučavanja, kulta, kažnjavanja, upravljanja crkvenim dobrima. I Bog sam potvrdjuje to upravljanje znacima, čudesima u najraznolikijim okolnostima. Očito je dakle, da je hijerarhijsko uredjenje Crkve - ukoliko obuhvaća sve apostole bez razlike - volja i djelo Božje.

2. Trajnost apostolske vlasti

Trostruka vlast, što ju je Krist svojim apostolima podijelio, bila je po svojoj naravi odredjena da traje, ostane naime stalnom, kao što je stalan i cilj, zbog koga je bila dana. No je li to bilo i u namjerama Kristovim? O tom nema nikakve sumnje. - Imade za to više dokaza:

a. Njegove, ponajprije, riječi: "I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta", Mt 28,20, o tome dovoljno jasno svjedoče.

Izraz uistinu "ecce ego vobiscum" - καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας - znači u Sv. Pismu uvijek specijalnu i izvanrednu asistenciju Božju, kojom će djelo, zbog koga se daje, biti sretno i uspješno dovršeno. "La formule: 'Je suis avec vous'... est une locution juive et biblique, dont le sens est très connu et fort acusé. Par cette formule, Dieu engage (pour ainsi dire) son honneur; Dieu affirme solennellement qu'il veut, d'une manière absolue, procurer un tel résultat, et qu'il le procurera de fait, envers et contre tout" (1). To vidimo, medju ostalim, po slučajevima izloženim u Gen 31,3; 39,2; Ex 3,12; I Sam 3,19; Jer 1,8; 30,10,11; Agg 2,5; Lk 1,28; Dj Ap 18,10. Izrazi pak "usque ad consummationem saeculi", ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ne mogu značiti drugo do ono, što po svojoj naravi znače: svršetak svijeta, pri dolasku Gospodnjem na dan posljednjeg suda, u kom smislu kod Mt stalno dolaze: 13,39,40; 24,3. Ovo objašnjenje ovlaš-

---

1) Yves de la Brière, in DAFC, art. Eglise, col. 1245.

čuje nas, da postavimo slijedeći argumenat:

Krist izjavljuje, da će s apostolima biti pri vršenju njihove trostruke vlasti neprekidno do konca svijeta.

A budući da su apostoli trebali doskora iščeznuti, pomrijeti, sami po sebi nisu sigurno toga djela mogli vršiti do konca svijeta.

Bezuvjetno su dakle, voljom Kristovom, morali imati nasljednike, koji će, trajno ih nasljedjujući, ostvarivati ono, što su oni započeli.

b. Potvrdjuju to takodjer i druge riječi Kristove. On naime nalaže apostolima, da propovijedaju Evandjelje svakom stvorenju, po svem svijetu Mt 28,18; Mk 16,15; Dj Ap 1,8. Apostoli medjutim toga djela osobno niti su izvršili, niti su mogli izvršiti. Čak da su i ne znam kakvim čudesnim načinom mogli propovijedati svim svojim suvremenicima, sigurno da to nisu mogli činiti obzirom na one, koji su poslije njih tek imali doći. Bilo je dakle svakako potrebno da imadnu nasljednike, koji će njihovo propovijedanje nastaviti.

c. Imade medjutim i drugih tekstova, iz kojih proizlazi, da je Spasitelj htio, da vlast apostola trajno ostane. On uistinu kaže: "I ja ću moliti Oca, i dat će vam drugoga Tješitelja, da ostane s vama do vijeka..." Iv 14,16. "Kao što si ti mene poslao u svijet, i ja njih šaljem u svijet... Ne molim samo za njih, nego i za one, koji na riječ njihovu uzvjeruju u mene", Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, Iv 17,18,20. Riječ uzvjeruju, credituri, πιστευόντων, nije ni u kom pravcu ograničena: ni mjesno ni vremenski; imade se prema tome uzeti univerzalno kao i samo poslanje apostola; njom su obuhvaćeni svi, koji će vjerovati na riječ apostola, do konca svijeta. A apostoli ne će osobno do konca svijeta moći propovijedati. Dakle će trajno, do konca svijeta morati imati nasljednike.

d. Stvar potvrdjuje i praksa apostola i svjedočanstvo Otaca. Apostoli posvud osnivaju stalnu lokalnu hijerarhiju službenika, presbitera, koji imadu vlast učenja i upravljanja; v. Dj Ap 11,30; 14,23; 21,18; Jak 5,14-17; i t.d. U Dj Ap 20,28 čitamo: "Pazite na sebe i na sve stado, nad kojim vas Duh Sveti postavi biskupima, da pasete Crkvu Božju, regere Ecclesiam Dei, ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. A u I Petr 5,2-4: "Pasite, ποιμάνατε, stado Božje, koje vam je povjereno, nadgledajući ne silom nego dragovoljno, kako Bog zapovijeda, niti radi niskoga dobitka, nego spremno; niti kao da gospodujete zajednicama, nego koji ste izgledni stadu." U zbilji izraz ποιμαίνειν nesamo u biblijskom, nego i u profanom značenju znači isto što i regere, upravljati. Prema tome apostoli posjeduju pravu vlast upravljanja stadom, koje im je povjereno. Tu vlast imadu i oni, koje su apostoli postavili nad pojedinim crkvama, kao Timotej i Tito. Oni imadu nesamo vlast učenja i upravljanja, nego i pravo da sami šalju druge, da pstavljaju i posvećuju svećenike, kako su i oni sami bili posvećeni, t.j. polaganjem ruku. Vidi passim: I i II Tim, Tit 1,5-11,13; 2,15 i t.d.

Tu činjenicu napokon potvrdjuju i spisi crkvenih Otaca prvotne Crkve: Didahe, sv.Klement Rimski, sv.Ignacije Antiohijski, sv.Polikarp. Svi oni znadu, da crkvama upravljaju službenici, koji su naslijedili apostole; neki od njih izričito spominju: biskupe, svećenike, djakone; njih se pak mora slušati, jer su nasljednici apostola, koji su od samoga Krista, voljom Oca i Duha Svetoga.

Bjelodano je dakle, kako prema Evandjeljima tako i prema ostalim novozavjetnim knjigama te nauci Otaca, da je Krist hijerarhijsku vlast uspostavio kao stalnu i trajnu u svojoj Crkvi.

Da drugačije nije ni moglo biti, kaže nam napokon sam razum. Isus je hijerarhijsku vlast podijelio apostolima zato, da bi što sigurnije mogli čuvati nauku, koju im je povjerio, i voditi ljude spasenju putem vršenja zapovijedi i obdržavanja kulta. To je bilo potrebno s mnogo razloga već u doba apostola: postojale su posebice pogibelji krivog naučavanja, pa mogućnost sumnji i t.d. A ti isti razlozi, te iste pogibelji i sumnje mogle su se javiti i nakon njihove smrti. Ako je dakle još za života njihova hijerarhijska vlast bila potrebna, da te pogibelji i sumnje otklanja, da bdije nad čistoćom nauke i t.d., onda je a fortiori to bilo potrebno, kad je njihova osobnog ugleda i utjecaja nestalo.

NAPOMENA O ODNOŠAJU HIJERARHIJE PREMA HARISMATIČKIM DAROVIMA U PRVOTNOJ CRKVI. -----

Kako smo već naveli (na str. 41.), neki današnji protestanti - kao R. Sohm - uče, da je u prvotnoj Crkvi vladao ne "hijerarhijski" nego "harismatički" poredak, t.j. neka vrst demokracije ili demokratskog slobodarstva, zapravo anarhije, gdje se sve odigravalo pod utjecajem ili nadahnućem Duha Svetoga. Osobito su mjesto zauzimali darovi naučavanja, koji su pripadali apostolima, prorocima i učiteljima. No ti darovi nisu njihovim nosiocima davali nikakvih prava, niti su oni bili vezani uz kakvu službu. Oni su pripadali čitavoj zajednici kao takvoj. Kako su medjutim ti darovi pomalo iščezavali, dužnost propovijedanja prelazila je na biskupe pa i na svećenike. I to bi bio put, kojim se došlo do stvaranja juridičkog episkopata. Da bi dokazali svoje tvrdnje, pristaše ovog shvaćanja pozivaju se kako na tekstove Dj Ap i Pavlovih poslanica, tako na Nauku dvanaestorice apostola. Iz Dj Ap navode mjesta 11,27; 13,1-3; 15,22 i 32; zatim Hebr 13,7; Ef 2,2o,4,11 i t.d.

Šta ćemo na sve ovo reći?

Izvan svake je sumnje, da su u prvim kršćanskim zajednicama postojali osobiti izljevi harizama ili harismatičkih darova: Duh daje naloge; Duh proriče budućnost; Duh se očituje u vidjenjima, snima, zanosima, molitvama, pjesmama; Duh se izljeva u neobičnim darovima, kadgod nesredjenim ili bar nerazumljivim, kao što je dar jezika. Propovijedanje je Gospodinovo, kako će reći poslanica Hebrejima, Bog "potvrdio znacima i čudesima, i različitim silama, i dijeljenjem Duha Svetoga po svojoj volji", 2,4.

Ali, je li to sve razlog, da u tome gledamo neko svojevrsno uredjenje prvotne Crkve, protivno hijerarhijskom uredjenju, ili bar takvo, pri kome hijerarhija i š č e z a v a i n e m a š t a d a r e k n e ? Ne govore li činjenice baš protivno od toga?

Pavao, koji je nesumnjivo vjerovao u djelovanje Duha pri vlastitom apostolatu, kao i pri dijeljenju harizama (1), ne smatra ipak te manifestacije Duha vrhovnim i neospornim u svakom pogledu. On ih, naprotiv, gleda kao podredjene primljenoj pravoj vjeri a zatim edifikaciji zajednice. On uistinu veli: "Ako i mi, ili andjeo s neba navijesti vam evandjelje protiv onoga, što vam navijestismo, neka je proklet!" Gal 1,8. "Zato vam dajem na znanje, da nitko, tko govori u Duhu Božjem, ne kaže: Proklet budi Isus", I Kor 12,3. Pred obiljem tih izljeva, koje su njihovi korisnici ponekad s neredom iznosili, Pavao odlučno intervenira: "A sad, braćo, ako dodjem k vama jezike govoreći, što ću vam koristiti, ako vam ne govorim ili u otkrivenju, ili u znanju, ili u proroštvu, ili u nauci? Kako god zvučila neživa glazbala, svirala ili citara, ako različna glasa ne daju, kako ćeš razumjeti, što se svira...? ...tako i vi, ako nerazumljive riječi reknete jezikom, kako će se razumjeti, što se govori? Govorit ćete u vjetar." "Ako se dakle skupi sva crkva zajedno, i svi uzgovore jezicima, a unidju nevježe ili nevjernici, ne će li reći, da ludujete?... Što treba dakle, braćo, učiniti? Kad se sastajete, svaki od vas ima psalam, ima nauku, ima otkrivenje... Ako tko govori jezikom, po dvojica, ili najviše trojica, i to jedan za drugim, a jedan da tumači. Ako li nema tumača, neka šuti u crkvi, a sebi neka govori i Bogu..." "Što vam pišem, Gospodnja je zapovijed... Dakle... starajte se da prorokujete, i ne zabranjujte govoriti jezicima. A sve neka bude dostojno i uredno", I Kor 14,6-40.

Posve je dakle očito, da se nasuprot izljevima Duha afirmira, i to sasvim odlučno, a u k t o r i t e t, koji štiti primljenu vjeru, zapovijedi Gospodnje, nauku apostola i edifikaciju Crkve. Taj auktoritet ne dolazi po iščeznuću harismatičkih darova, nego on postoji kad i oni, ali stoji iznad njih.

Religiozni dakle život, kako vidimo, već od najranijih početaka postoji kod kršćana upravo kao zajednički život, i on daleko od toga da bi bio anarhičan, zavisi posvema o apostolima: oni su propovjednici i promicatelji toga života, oni su njegovi regulatori u svakom pogledu, čak i u pogledu manifestacija osobnih darova, što ih Duh Sveti daje pojedincima, kako to svjedoči netom citirani pasus I Kor 14,6-40.

U cjelini stvar dakle ovako stoji: U prvotnoj Crkvi p o s t o j i t r o s t r u k a s l u ž b a : redovita ili hijerarhijska, koju podjeljuje sam Krist ili crkveni poglavari vanjskim obredom: izborom, polaganjem ruku, t.j. redjenjem, postavljanjem ili poslanjem, i nju predstavljaju apostoli,

---

1) Pavao naziva χάρισμα milost, koju je Timotej primio prigodom biskupske konsekracije, II Tim 1,6.

biskupi, svećenici, djakoni; zatim izvanredna ili harismatička, koju podjeljuje neposredno sam Duh Sveti svojim tajanstvenim i nevidljivim djelovanjem dajući harizme za dobro čitave zajednice, i nju predstavljaju proroci, učitelji, glossolali i dr.; konačno mješovita, u kojoj je zastupan i hijerarhijski i harismatički elemenat: u ovoj su isti ljudi nosioci hijerarhijske vlasti i osobitih harismatičkih darova, kako je to slučaj prvih djakona, dvanaestorice apostola, zatim kako izgleda nekih efeških svećenika, te Pavla, Barnabe, Timoteja i dr. - Pri svem tome treba i opet naglasiti, da harismatička služba, mada važna u prvotnoj Crkvi, ostaje podredjena hijerarhijskoj.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Tekst, na koji se poziva, da bi se dokazala hijerarhijska vlast apostola, radi - prema kontekstu - o bratskom opominjanju, Mt 18,15 sl. Prema tome dokaz otud izveden za hijerarhijsku vlast apostola ne vrijedi.

Odg: Distinguo antecedens: agitur e t i a m de correptione fraterna, concedo; tantum, nego.

2. At haec potestas videtur tribui toti Ecclesiae, ut apparet ex verbis Christi: dic Ecclesiae. Atqui Ecclesia designat non solos apostolos, sed totam multitudinem fidelium. Ergo textus non probat promissionem potestatis hierarchicae apostolis.

Resp: Distinguo majorem. Haec potestas tribuitur Ecclesiae hierarchice constitutae, concedo; democratice organizatae, nego.

3. Sed verba ligare et solvere significant apud rabbinos solum declarare aliquid licitum vel illicitum, non autem legem ferre aut tollere. Ergo tota vis argumenti evanescit.

Resp: Dist. antecedens. Haec verba significant apud rabbinos aliquando meram declarationem liciti aut illiciti, transeat; semper, nego. Insuper: quidquid sit de usu rabbinico, constat omnino haec verba in N.T., praesertim loco citato, significare potestatem ligandi et solvendi, ut patet ex Mt 16,19: claves regni c. denotant eamdem potestatem.

4. Christus ait apud Lc 22,25-26: "Reges gentium dominantur eorum et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic." Atqui per potestatem hierarchicam, praesertim potestatem regiminis, apostoli reapse possent, immo deberent dominari. Ergo eam non habent, quia hoc est contra expressam voluntatem Christi.

Resp: Dist. minor. Apostoli per potestatem a Christo collatam deberent dominari spiritu superbiae et tyrannidis, nego; deberent dominari spiritu humilitatis et mansuetudinis, concedo.

B. PETROV PRIMAT

Da bismo tezu o hijerarhijskom uredjenju Crkve u potpunosti dokazali (1), potrebno je vidjeti, da li je Krist kome izmedju onih, koje je postavio kao nosioce hijerarhijske vlasti, dao p r v e n s t v o i l i p r i m a t, da li je koga medju njima učinio prvim. Objašnjenje, uistinu, koje smo dali o hijerarhiji, uključuje i to, da su njeni nosioci rasporedjeni nekim redom, što ad minus predpostavlja, da je bar jedan izmedju njih nad ostalima. Pitanje je dakle, da li je Krist obećavajući odnosno podjeljujući apostolima vlast učinio ih sasvim jednakima, ili je naprotiv nekome izmedju njih dao vrhovnu vlast, kako nad samim apostolima, tako i nad čitavom Crkvom. Na to pitanje odgovaramo:

Krist je prvenstvo vlasti podijelio jednome izmedju apostola, i to P e t r u. On mu je to prvenstvo sam neposredno i izravno najprije obećao, a zatim jednako neposredno i izravno podijelio, i time udario temelj t.zv. monarhijskom uredjenju Crkve.

1. Objašnjenje pojmova

P r i m a t i l i p r v e n s t v o, o p ć e n i t o u z e v š i, označuje superiornost, kojom se netko izdiže nad ostale. Prema tome, koliko god je raznolikih stvari, u kojima je moguće da netko nadvisi ostale, toliko može biti i prvenstava.

a. Tako ponajprije govorimo o prvenstvu nekoga u danom umiješću: plivanju, hrvanju, šahu i t.d. - uvijek pomišljajući na osobite sposobnosti, odlike ili zasluge, kojima se netko u danoj stvari uspio dići nad ostale. Ova vrsta prvenstva po sebi ne predstavlja nešto stalna, a ni ne daje njihovim nosiocima nikakve istinske vlasti nad drugima, prava da drugima upravljaju. To su stvari, kojima se čovjek nad ostale uzdiže u sposobnosti, pa tako nekako tek i u izvjesnom ugledu, časti. Čast je naime biti prvak u danoj vještini. Medjutim, to prvenstvo, normalno bar, ne povlači sobom nikakvih stvarnih privilegija, naročito ne nikakvih juridičkih povlastica obzirom na ostale. Takvom prvaku pripada eventualno čast, da nosi naslov "prvaka", pa tako i da prvi bude imenovan, da zauzme prvo mjesto, da prvi progovori medju ljudima iste vještine. Takvo dakle prvenstvo nazivamo prvenstvom sposobnosti, i dosljedno tome, časti.

b. Nešto iznad pukog prvenstva sposobnosti i časti stoji izvjesno prvenstvo položaja, kojim netko u danoj stvari,

---

1) T.j. u smislu razradjenom i upotpunjenom izraza "sveta vlast".

poslu i sl. dolazi prije svih ostalih te imade pravo da u tome području drugima upravlja, ravna poslovima, koji se na tu stvar odnose, odredjuje postupak, primjenjuje pravila, ponekad daje i oduzimlje riječ, potiče, bodri i sl. To prvenstvo položaja imadu na pr. predsjednici društava, parlamenata, dekani fakulteta, podredjeni poglavari, direktori, "rukovodioci" ustanova i t.d.

c. Konačno, najviši stupanj prvenstva jest prvenstvo vlasti, kojim netko dolazi nad ostale u zakonodavnom i upravnom pravosudnom ili jurisdikcionom pogledu. To prvenstvo može biti u naravnom redu stvari, a može i u nadnaravnom. U jednom pak i drugom redu može biti relativno i apsolutno, vrhovno (1). Relativno prvenstvo ima onaj, koji u danom području ima istinsko prvenstvo vlasti: donošenje zakona ili quasi-zakona, naredaba, odredaba, nadzora nad njihovim vršenjem i sl., kao što je to u naravnom redu slučaj s guvernerima pokrajina, ministrima u danim zemljama, ili u nadnaravnom redu s danim crkvenim poglavarima, patrijarsima, nadbiskupima, biskupima. Apsolutno, vrhovno prvenstvo vlasti ima onaj, koji je u jurisdikcionom pogledu nad svim ostalima, na cjelokupnom području neke društvene ustanove: poglavar države nad svojim podanicima, poglavar religiozne zajednice nad svojim.

2. Smisao naše teze

U tezi tvrdimo, da je Krist i z r a v n o i n e p o s r e d n o, directe et immediate, obećao a zatim i podijelio P e t r u v r h o v n o p r v e n s t v o v l a s t i n a d č i t a v o m C r k v o m, kako nad pojedincima tako nad skupinama, tako da niti je tko nad njim niti mu ravan; t.j. da mu je dao vlast, koja je extensive universalis et intensive summa.

Kažemo izravno, directe u tom smislu, da je - u oba slučaja - Krist svojim riječima oslovio Petra kao zasebnu osobu, različitu od ostalih apostola, te mu je stoga neposredno, immediate, bez posredovanja Crkve, najprije obećao, zatim pak i podijelio primat i to dok je još boravio na zemlji. Kažemo "extensive universalis et intensive summa" želeći time naglasiti, da obećani i podijeljeni primat nije samo primat časti, pa ni primat položaja, niti relativni primat vlasti, nego apsolutni, vrhovni primat, koji na cjelokupnom crkvenom području obuhvaća sve članove Crkve te iznad koga nema nikakve veće vidljive vlasti. Ovim pak prvenstvom obuhvaćena je kako vrhovna vlast upravljanja tako i naučavanja, jer, kako smo već u predjašnjoj tezi naglasili, vlast upravljanja nužno suponira i vlast naučavanja. Konačno, ovom tezom želimo istaći, da po Kristovu uzašašću na nebo, Petar - sa svojim nasljednicima - postaje glavom apostolskog zbora, vid-

---

1) Većina auktora ne donosi ovih distinkcija te govori tako, kao da bi svako prvenstvo vlasti bilo eo ipso apsolutno vrhovno, što je dakako netočno, a može biti i povodom raznim nesporazumcima.

ljivim poglavarom "vojujuće" Crkve, pravi Kristov zamjenik na zemlji.

Naše dokazivanje obuhvaća dakle dva momenta: o b e ć a n j e prvenstva i p o d j e l j e n j e prvenstva.

A. OBEĆANJE PRVENSTVA

Protivnička učenja

Proti tezi, koju zastupamo, ustaju t r i glavne skupine protivnika.

Jedni niječu samu literarnu autenciju perikope Mt 16,18-19, kojom se obećava prvenstvo, te tvrde, da je ona kasnije umetnuta; to je t.zv. teorija i n t e r p o l a c i j e. Drugi koncediraju literarnu autenciju perikope, ali osporavaju njenu historijsku autenciju ili povijesnu istinitost, t. j. niječu, da bi riječi u njoj sadržane bile riječi historijskog Krista: one su u literarnom pogledu djelo Mateja, on ih je doista napisao, ali Krist ih nije izrekao, nego su formulirane postepenim razvojem; to je teorija e v o l u c i j e. Treći napokon dopuštaju i literarnu i historijsku pravost perikope, ali zabacuju njenu dokaznu snagu: riječi, što ih je Krist izgovorio, ne dokazuju, da bi on Petru primat bio obećao. I medju ovima: odijeljena istočna braća hoće, da je tim riječima Krist obećao primat čitavom apostolskom zboru; luterovci i ostali reformatori tvrde, da u Kristovim riječima nema nikakva obećanja vrhovne vlasti, richerijevci, jansenisti, pistojska sinoda htjeli bi, da je Krist vrhovnu vlast obećao izravno i neposredno samom kršćanskom narodu, pa da otud ona prelazi na Petra i rimskoga biskupa. Bit će stoga potrebno, da se, dokazujući svoju tezu, osvrnemo na te protivničke tvrdnje.

LITERARNA AUTENCIJA PERIKOPE Mt 16,18-19

Teorija interpolacije

Teorija interpolacije htjela bi, da su riječi: "A ja tebi kažem, ti si Petar i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju..." umetak kasnijih vremena.

A. Resch (1) tvrdi, da su te riječi u m e t n u t e u tekst Matejeva Evandjelja k o n c e m 2. ili p o č e t k o m 3. s t o l j e ć a, a kao dokaz za to ističe činjenicu, da te perikope nema u paralelnim mjestima Mk i Lk, kao i to, da prvotna tradicija, sve do Origena i Tertulijana, o tome navodno šuti; te napokon to, što se Pavao oduprо Petru za antiohijske raspre. On dopušta, da bi versikul

---

1) Ausercanonische Paralleltexte zu den Evangelien, v.2°, zu Matheus und Markus, Texte und Untersuchungen, Leipzig 1893, 1o2.

19. bio autentičan, ako bi se mjesto: "i tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog", čitalo "i vama ću dati..."

I. Grill (1) usvaja mišljenje Rescha, samo ga još nadopunjuje pronalazeći navodno točnije vrijeme i auktora te interpolacije. On naime tvrdi, da je tu interpolaciju proveo g. 19o. rimski biskup Viktor. Sličnu teoriju zastupao je u Francuskoj H. Monnier u svom djelu "La notion de l'Apostolat."

W. Soltau (2) smatra, da je interpolacija izvan svake sumnje, samo primjećujući da je za našu perikopu znao već Justin, veli, da vrijeme interpolacije treba pomaknuti nazad u godine 11o-12o.

A. Harnack napokon, iza mnogih sumnja i pokušaja, dopustio je god. 1918., da je v.18. autentičan, izuzev perikope: "i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju". Prema njemu bi prvotni tekst imao glasiti: "A ja tebi kažem, ti si Petar i vrata paklena ne će te nadvladati." Gornji umetak proveden je po svoj prilici u Rimu za Hadrijana, 117-138.

Otad su se medjutim stvari izmijenile, te danas protestanti a i racionalisti gotovo svi bez razlike priznaju literarnu autenciju čitave perikope, pa se samo tu i tamo nadje pokogod, kao nedavno M. Goguel, da brani teoriju interpolacije. - Mi je pak moramo u sebi i za se promatrati.

1. Povijesna nezasnovanost teorije interpolacije

Uzmemo li uistinu jedina mjerodavna svjedočanstva, kojima u tom pravcu raspolažemo, t.j. kodekse, verzije i Oce, odmah uočujemo svu neodrživost teorije interpolacije. I kodeksi nam, i verzije, kao i ostali evandjeoski tekstovi, te navodi Otaca pokazuju posvemašnji sklad u pogledu spomenutog pasusa.

a. Posvemašnja jednakost u kodeksima i verzijama

1. Što se k o d e k s a tiče, postoji čudesna upravo i posvemašnja jednolikost medju vrlo velikim mnoštvom manuskripata. Nema naime ni jedne jedine iznimke, ni najmanjeg povoda za kakvu sumnju u pogledu v.18. A to isto općenito vrijedi i za v.19. I Resch, koji se mnogo trudio da pronadje razlike u tekstu, spominje samo koptski kodeks gnostičke knjige "Pistis Sophia", gdje se nalazi mjesto "tebi ću dati", "vama ću dati ključeve..." Koliko medjutim takav auktoritet može vrijediti nasuprot sveopćoj jednolikosti ostalih kodeksa, svakome je jasno, tko imalo pozna povijest gnosticizma.

2. Verzije ili prijevodi pokazuju sličnu jednolikost kao i kodeksi. Medju njima treba spomenuti one, koji se ističu svojom starošću, kao stara "Itala" ili latinski prijevod, te

---

1) Der Primat des Petrus, 19o4.
2) Theologische Studien und Kritiken, 1916, str. 233-237.

sirski prijevodi: osobito versio "Syro-Curetoniana" i "Syro--Sinaitica". U prvoj od ove dvije posljednje nalazi se cjelovit naš tekst, dok u drugoj nema čitave stranice, koja sadržava Mt 16,15-17, no ni po čemu se ne može zaključiti, da bi dotični pasus bio u njoj izostavljen.

b. Podudaranje s ostalim evandjeoskim tekstovima

1. Tacijanov Diatessaron ili harmonija četiriju Evandjelja, iz g. 17o. po prilici, sadržan pretežno u spisima sv. Efrema i Afraata. Sv.Efrem ima riječi: "Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et vectes inferni non superabunt eam" (1). Afraat pak aludira na našu perikopu pišući: "Et tandem Simoni discipulorum principi... suscepit eum Dominus, posuit in eum fundamentum, vocavitque eum Petram, Ecclesiae aedificationem" (2).

2. T.zv."Evandjelje Hebreja", koje je, prema Lagrange-u, naše Matejevo Evandjelje pisano aramejskim, sadržava spomenuti tekst uz neke manje izmjene. Tako su i dva grčka kodeksa našeg Evandjelja pribilježila izmjene, koje se odnose na spomenutu perikopu. Uz versikul Mt 16,17 stoji: τὸ Ἰουδαϊκόν υἱὲ Ἰωάννου mjesto Bar Jona. Na temelju toga kritičari su opravdano predpostavili, da se vv. 18. i 19. potpuno podudaraju s našim tekstom.

c. I navodi Otaca potvrdjuju opstanak osporavanog teksta

Oci i prije 4. stoljeća navode potpuno naš tekst.

Tako Ciprijan u spisu "De unitate Ecclesiae", c.4., piše: "Loquitur Dominus ad Petrum, ego dico tibi, inquit, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam..." i navodi čitav tekst. Epistula 33: jednako navodi čitav tekst riječi: "Ego dico tibi tu es Petrus..."

Firmilijan, biskup Cezareje, +269., piše srdeći se na Stjepana: "sic de episcopatus sui loco gloriatur, et se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiae collocata sunt". Epistula 75.

Origen u komentaru Mt k ovom mjestu piše: "Non praevalebunt adversus eam: quam autem eam? an enim petram, super quam Christus aedificat Ecclesiam? an Ecclesiam? ambigua est enim locutio. An quasi unam eandemque rem, petram et ecclesiam? Hoc ego verum esse existimo", MG 13,1oo3.

Tertulijan, i kao katolik i kao montanista, spominje našu perikopu. Kao katolik još,piše u knjizi "De praescriptione", c.22: "Latuit aliquid Petrum, aedificandae ecclesiae petram dictum, claves regni caelorum consecutum, et solvendi et ligandi in caelis et in terris potestatem?" ML 2,34. Kao montanista pak u knjizi "De pudicitia": "Sed habet, inquis, ec-

---

1) J. Lamy, S.Ephraem syri Hymni et sermones, 4 vol. Malines, 1882-19o2, II, 156.
2) Demonstrationes, VII, 15.

clesia potestatem delicta donandi... De tua nunc sententia quaero; unde hoc jus Ecclesiae, usurpes: Si quia dixerit Petro Dominus: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam: tibi dedi claves regni caelestis, vel: quaecumque alligaveris vel solveris in terra, erunt alligata vel soluta in caelis, idcirco praesumis..." ML 2,1o24.

Irenej u Adv. haer. III,13,2, navodi v.17., a za 18. nema prigode, da ga navede, ali ipak, kako se čini, na nj aludira: "Haeretici non sunt fundati super unam petram, sed super arenam habentem in se lapides multos", III, 24, MG 7,969.

Justin u dijalogu proti Trifonu pokazuje, da očito poznaje v.16., gdje se spominje ispovijest Petrova, v.17., gdje je sadržana objava Očeva, te v.18., u kome se radi o novom Petrovom imenu.

2. Tehničko-moralna nemogućnost interpolacije

Sva ova pozitivna svjedočanstva u prilog pravosti naše perikope koroborira konačno to, što je nemoguće da bi ona bila interpolirana, i to s nekoliko razloga:

a. Teorija interpolacije optužuje, uistinu, implicite rimsku crkvu i njeno svećenstvo sa silne pokvarenosti imputirajući im, da su poduzeli strahovito zamašno djelo falsifikatora. Onaj naime, tko bi se bio dao na takvu jednu interpolaciju, bio bi, da tako reknemo, morao provaliti u silno veliki broj manuskripata na Istoku i Zapadu. A to bi k tome morao tako spretno provesti, da ne bi ostalo ni jednog kodeksa s prvotnim tekstom! Taj bi medjutim posao bio tim teži, što se sasvim opravdano može pretpostaviti, da se naš tekst nalazio i u priličnom broju liturgijskih dokumenata, pa bi i njih jednakom spretnošću bio trebao iskvariti. To je djelo takva opsega, da bi tražilo čitavo mnoštvo interpolatora, koji bi svi zdogovorno, kao prava falsifikatorska družina, trebali raditi na spomenutoj izmjeni. Ali to nije sve.

b. Trebalo bi pretpostaviti, da su za sve to vrijeme, dok su interpolatori taj falsifikatorski posao provodili, sve kršćanske zajednice, sve crkve potpuno bezbrižno pratile taj rad, dopustile da se takva jedna zamašna prijevara uvuče u temeljni kršćanski dokumenat! Može li se vjerovati, da su i vjernici, i svećenici, i biskupi tako temeljito spavali, da nitko od njih nije zamijetio tog odvratnog posla; da nitko, ako je to i primijetio, nije proti tome ustao?

c. A napokon - dato non concesso - da je zbilja sve to tako bilo, kako da su ti interpolatori iskvarili samo tekst Matejeva Evandjelja, kad bi svoj cilj daleko sigurnije bili postigli, da su istodobno iskvarili sva tri sinoptička Evandjelja? Tad nitko ne bi bio mogao lako slutiti, da se radi o nekoj interpolaciji.

d. A ima i još nešto, što interpolaciju čini sasvim nevjerojatnom: Semitski je duh tako prožeo čitav naš tekst, da je u čitavoj perikopi teško naći jednu riječ, koja ne bi duboko odisala semitizmom. A zar tko razborit može vjerovati, da je

rimski interpolator takve riječi i takvu konstrukciju birao i to upravo za svoje grčke čitatelje?!

Nema dakle nikakve sumnje, da je Mt 16,18-19 literarno prava ili autentična.

HISTORIJSKA AUTENCIJA Mt 16,18-19

Navodna razvojna transformacija

Zbog očite nezasnovanosti teorije interpolacije, koju su - kako rekosmo - i sami racionalistički kritičari gotovo sasvim napustili, pokušalo se u naša vremena pribjeći drugom jednom sredstvu, kojim se htjelo otkloniti istinsko značenje perikope Mt 16,18-19. Dopušta se njena literarna pravost ili autencija, ali se otklanja historijska. Koncedira se, da je one riječi doista n a p i s a o M a t e j, ali se niječe, da su one h i s t o r i j s k i i s t i n i t e, da ih je naime K r i s t i z g o v o r i o. One su, tvrdi se, transformirane skupa s razvojem, evolucijom prve kršćanske zajednice u Jeruzalemu. Ta je zajednica, po Kristovoj smrti, počela evolvirati, a karakteristika je svake religiozne evolucije da preobražava i deformira, da uzvisuje osobe i činjenice nad historijsku zbilju. Pa kao štogod je ta zajednica preobrazila Kristovu ličnost uzvisivši je, tako je i Petrov primat i samu Crkvu preoblikovala.

Od onih nekoliko historijskih činjenica - tako hoće teorija transformacije ili evolucije - jeruzalemska je zajednica uzvisila Petra do prvaka čitave Crkve. Petar je bio prvi vizionar, kome se činilo, da je nakon smrti vidio Krista živa i slavna; on je bio i prvi propovjednik, koji je organizirao prvu religioznu zajednicu i to je bilo dovoljno, da ga vjera učenika preobrazi u nosioca prvenstva vlasti, da čak to prvenstvo pripiše Kristovoj volji. Do tog nije došlo odjednom, nego postepeno, razvojem. No, Matej je, zatekavši takvu vjeru kod učenika, smatrao potrebnim da referira pravu historijsku istinu i on ju je kao takvu unio u svoje Evandjelje (1).

Nevjerojatnost i nezasnovanost teorije transformacije

Opisana teorija ne iznosi u potvrdu rečenog razvoja jeruzalemske zajednice i Petrove ličnosti nikakvih istinskih dokaza, nego polazi od aprioristični pretpostavki, da je tako m o r a l o biti. Ali proti predmijevanoj transformaciji govore neke činjenice: a/ponajprije odsutnost vremenskog faktora, koji se za preobražaj putem razvoja traži; b/ nesklonost apostola prema njemu; c/ nekorisnost, odnosno štetnost takva pothvata po apostole; d/ odsutnost svakog traga takvu preobražaju.

---

1) Bultmann u Zeitschrift für neutestamentl. Wissenschaft, XIX (1919) str. 166. sl.

a. Nevjerojatno je, ponajprije, da bi takó zamašnu transformaciju i to takvom brzinom bilo uopće m o g u ć e p r o v e s t i. Vremenski faktor pri preobražaju nekog shvaćanja igra i te kako važnu ulogu, a on je ovdje potpunoma odsutan: do te zamašne izmjene bilo bi došlo još za života samih apostola! Uz njihovu šutnju, a time i uz njihovo implicitno odobravanje, Matej bi bio ustvrdio jednu tako krupnu neistinu i to stoga, što bi je bio pronašao u jeruzalemskoj zajednici. Kao da je ta zajednica postojala neovisno o apostolima. Tà čim bi tko, Matej ili ma tko drugi, takvu zabludu bio pokušao provesti, ona bi smjesta bila zamijećena i ispravljena (1).

b. Činjenica je k tome, da apostoli nisu pokazivali sklonosti, da nekoga medju sobom u z d i ž u : oni se ljute, kad su dvojica sinova Zebedejevih pokušali se uzdići nad ostale, Mt 2o,24, prepiru se o tome, tko je od njih veći, Lk 22,24. I da bi sad najednom baš Petra stali uzvisivati ili dopuštati nekome, da ga uzvisuje! Njega, koji je zatajio Gospodina javno ga se odrekavši!

c. Stvar bi po apostole bila nekorisna, odnosno štetna. Postavlja se uistinu pitanje: zbog čega bi apostoli pristali na takvo uzdignuće Petrove ličnosti? Oni od toga nisu mogli očekivati nikakve koristi, nego naprotiv štetu. Jer ako su već i tako bili progonjeni, koliko su više mogli očekivati progone i mučenja, kad su jednom sami - expressis verbis - označili svoga vodju!

d. Ali - dato non concesso - da je do takve transformacije došlo, čak uz pristanak ostalih apostola, trebalo bi barem negdje pronaći t r a g o v e p o s t e p e n o s t i te transformacije. Transformacija se nije zbila odjednom, nego p o s t e p e n o, kažu sami zastupnici spomenute teorije, pa bi nam trebalo pokazati, gdje su dokazi te postepenosti. Tih dokaza nema. Ali - što je još više - ima nešto sasvim o b r a t n a, što naime tu hipotezu sasvim r u š i : Evandjelje iznosi stvari, koje Petra ne postepeno uzdižu, nego ga p o n i z u j u. Matej, baš odmah po Petrovoj izjavi u Cezareji Filipovoj i Kristovoj pohvali njemu u prilog, donosi i teški prijekor, što mu ga Krist upućuje, 16,23. On i nakon Kristova obećanja Petru spominje, da su se apostoli prepirali o tome, tko je od njih najveći, 18,1. On iznosi skandalozno Petrovo zatajenje, 26,7o-74, - sve stvari, koje nimalo ne govore u prilog Petru. A čudna li s druge strane nastojanja oko idealizacije njegove ličnosti! - isti Matej propušta da spomene nešto s i l n o v a ž n a : upravo ono, od čega bi bio trebao započeti čitav proces idealizacije: slavno ukazanje Kristovo Petru!

Sve dakle, što se iznosi proti historijskoj autenciji naše perikope, otpada kao bezvrijedno, i nakon ovog kritičkog ob-

---

1) Apostoli su još za Kristova života pokazali, da nisu nimalo indiferentni prema pitanju prvenstva, Mk 9,33; lo,35 sl. Bilo bi zaista vrlo čudno, da oni, koji su se prepirali o tome, tko je izmedju njih prvi, i nastojali si to prvenstvo osigurati, sad nekog izmedju sebe sami uzdižu!

jašnjavanja, njezin istinski smisao još većim sjajem sja. Vrijeme je stoga sad, da pogledamo čitav tekst sam u sebi.

PITANJE DOKAZNE SNAGE TEKSTA Mt 16,18-19

Tekst Mt 16,18-19 sačinjava nepobitan dokaz obećanog prvenstva.

Treća skupina protivnika dopušta i literarnu i historijsku eutenciju, ali niječe dokaznu snagu spomenutog pasusa.

Mi pak kažemo: Kristove riječi nose u sebi dokaznu snagu u pogledu obećaog prvenstva.

Da bismo ovo dokazali, potrebno je promotriti našu perikopu u čitavom njenom kontekstu, t.j. 16,13-19:

"Kad dodje Isus u okolinu Cezareje Filipove, upita učenike svoje: Za koga drže ljudi Sina čovječjega? A oni odgovoriše: Jedni za Ivana Krstitelja, drugi za Iliju, drugi opet za Jeremiju ili koga od proroka. Reče im: A za koga me vi držite? Odgovarajući Simon Petar reče: Ti si Krist, Sin Boga živoga. Odgovori mu Isus: Blago tebi Simone, sine Jonin, jer tijelo i krv nijesu to tebi objavili, nego Otac moj, koji je na nebesima. I ja tebi kažem: Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata paklena ne će je nadvladati. I tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, te što god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesima; i što god razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima. - κἀγὼ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς· [καὶ] δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς."

Na temelju ovoga teksta argumentiramo ovako:

Krist svoje riječi upravlja neposredno samome Petru.

A u njegovim riječima sadržano je obećanje primata vlasti nad čitavom Crkvom.

Prema tome Krist neposredno samome Petru obećaje primat vlasti nad čitavom Crkvom.

Major je očita, kako po tekstu, tako i po kontekstu. Razgovor je uistinu započeo sa čitavom skupinom učenika, i Isus sve skupa pita, šta oni drže o tome, tko je on. Medjutim pra-

vog odgovora ne dobiva ni od koga od ostalih, a niti od svih skupa, nego Petar, osobno, odvraća: "Ti si Krist, Sin Boga živoga." I Krist na t a j P e t r o v odgovor n j e m u progovara: "Blago t e b i, Simone, sine Jonin, jer tijelo i krv nijesu to t e b i objavili... i ja t e b i kažem: T i si Petar (stijena) i na toj stijeni... i t e b i ću dati ključeve... i što god s v e ž e š... r a z r i j e - š i š..." Sve su riječi upravljene izravno Petru. A da ne bi nikakve sumnje bilo o tome, kome govori, Krist ga apostrofira i njegovim obiteljskim imenom: Simone, sine Jonin. Pri tome Isus sasvim identificira Petra sa stijenom, na kojoj će sagraditi Crkvu svoju, služeći se riječju כֵּפָא, kephá, i koja u izvorniku ostaje posve ista i u prvom i u drugom slučaju: Ti si kephá i na tom kephá sazidat ću Crkvu svoju. Njemu istome, koji je Petar, Kephá, temelj, na kome će Crkvu sazidati, obećaje i ključeve kraljevstva nebeskog. To je sve sasvim očito. Zato hipoteza nekih protestanata, prema kojoj je Krist govoreći navedene riječi rekao: Ti si Petar... a onda, uprijevši prstom u sebe, dodao: i na toj stijeni... nema nikakva fundamenta u tekstu i kontekstu, te graniči sa smiješnošću.

Minorom tvrdimo, da Krist obećaje primat vlasti nad čitavom Crkvom.

Da je riječ o čitavoj univerzalnoj Crkvi, jasno je po tome, što Krist govori o s v o j o j C r k v i, koja sigurno ne može biti koja lokalna crkva; što govori o Crkvi, koju vrata paklena n e ć e n a d v l a d a t i, a to može biti i opet samo univerzalna Crkva, jer lokalne crkve neprijatelj je u stanju da nadvlada, i kako znamo, de facto ih je u toku stoljeća ponekad i nadvladao.

Ostaje dakle samo da dokažemo, da Kristove riječi sadržavaju o b e ć a n j e p r i m a t a v l a s t i.

Kao što smo vidjeli, obećavajući prvenstvo, Krist se služi trostrukom metaforom: gradnje, ključeva te vezanja i razrješavanja. I mi kažemo, da tim metaforičkim govorom Krist zaista obećaje Petru prvenstvo vlasti, i to obrazlažemo:

Metafora "gradnje" pokazuje Krista kao graditelja, Crkvu kao zgradu, a Petra kao prirodnu stijenu, na kojoj će počivati čitava gradjevina. U stijenu će se ukopati temelji, na njoj će zgrada započeti, ona će takodjer osigurati njeno jedinstvo, čvrstoću i stalnost. To je očit smisao, koga Kristove riječi ovdje imaju, pogotovo ako ih usporedimo s onim, što je Krist jednom drugom zgodom govorio služeći se istom metaforom: kuće sagradjene na kamenu i kuće sazidane na pijesku, Mt 7,24-27.

Sažmemo li stvar, dobit ćemo argumenat in forma, koji glasi:

Prema Kristovim riječima Petar je temelj cjelokupne Crkve, t.j. vidljivo počelo jedinstva, čvrstoće i stalnosti Crkve, koje vrata paklena ne će nadvladati.

A takvim temeljem ne može biti bez pravog, vrhovnog primata vlasti, koji je u svakom društvu stvarni princip jedinstva, čvrstoće i stalnosti.

Krist je dakle, postavljajući Petra kao temelj čitave Crk-

ve predao mu tim samim u njoj vrhovni primat vlasti (1).

Da bismo mogli shvatiti sav zamašaj ovih Kristovih riječi, moramo se sjetiti njegove svetopisamske upotrebe.

Kao k a m e n ili s t i j e n a prikazan je često u Sv.Pismu sam J a h v e h. Napose u psalmima: acclamemus Petrae salutis nostrae, Dominus, petra mea et salus mea etc. Kod Is 28,16: "Zato ovako veli svemogući Gospod: 'Evo, ja mećem temeljni kamen u Sionu, prokušan kamen, skupocjen ugaoni kamen, što drži najčvršće'." "Taj je kamen sâm Krist i na nj aludira i sâm Spasitelj, kad kaže: "Zar niste nikad čitali u Pismima: 'Kamen, koji odbaciše graditelji, posta taj kamenom ugaonim; to Gospodin učini, i divno je u očima našim'." Na taj kamen misli i Pavao u Ef 2,2o; Petar u I 2,4, sl. O čvrstoći pak toga kamena govori Danijel, kad opisuje kako se odvaljuje i ruši gvozdene i glinene noge krivog božanstva te ne ostaje od njeg ni traga. "I kamen, koji je bio razmrskao lik, posta gora velika i ispuni svu zemlju", 2,32-34.

A to nam sve otkriva duboki smisao Kristovih riječi: "Ti si Kephá, i na tom Kephá sagradit ću Crkvu svoju, i vrata paklena ne će je nadvladati. Lijepo u vezi s tim kaže Leon Veliki: "Et ego dico tibi... quia tu es Petrus: id est cum ego sim inviolabilis Petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum, ego fundamentum, praeter quod nemo potest aliud ponere (Eph 2,14,2o), tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quae mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia", Serm. 44,2., ML 54,15o.

Metafora "ključeva" stvar nadopunjuje i novim je svijetlom o s v i j e t l j u j e. Zgrada Crkve jednom sagradjena, Krist obećaje Petru p r e d a t i n j e n e k l j u č e v e i to samo njemu; drugim apostolima nikad nije rekao, da će predati ključeve svoje Crkve. A da ključevi označuju vrhovnu vlast, to dokazuje kako profani, tako biblijski smisao.

Kod starih, uistinu, osobito istočnih naroda, predati ključeve kuće, tvrdje ili grada znači isto što i predati vlast nad kućom, tvrdjom, gradom, i, ako se radi o neprijatelju, sasvim mu se pokoriti. Biblijski je smisao isti. Kod Is 22,15 sl. čitamo: "Ovako veli svemogući Gospod...: 'Ustani, idi k onome dvoraninu, k Sobni, upravitelju dvora... (i reci): Zatjerat ću te iz službe tvoje i svrgnuti s mjesta tvojega. - - U onaj dan pozvat ću Eliacima, sina Helcijina. Njega ću obući u službenu haljinu tvoju. Njemu ću predati vlast tvoju. On će biti otac stanovnicima Jeruzalema i kući Judinoj. Ključ Davidov stavit ću na pleća njegova, da, kad on otvori, nitko ne zatvori, i kad on zatvori, nitko ne otvori.'" Predaja dakle vlasti izražena je predajom ključeva Davidovih. - Na to pod-

---

1) Oci često stavljaju Petrov primat u njegovu vjeru želeći time naglasiti, da Petrova vjera ima biti temeljem vjere svih vjernika, koji su jedno baš po jedinstvu vjere. Ta misao nije suprotna našoj, jer je prva vlast, koja je u primatu uključena, upravo vrhovna vlast vrhovnog vjerskog naučavanja. Petar ima biti vrhovnim ispovjednikom i propovjednikom te vjere.

sjeća i ono, što je rečeno o ključevima u Apokalipsi: "Tako govori Sveti i Istiniti, koji ima ključ Davidov, koji otvara i nitko ne zatvara, i koji zatvara i nitko ne otvara", 3,7. Time se hoće reći, da Krist imade vrhovnu kraljevsku vlast u mesijanskom kraljevstvu. Kao što se jednako onim drugim riječima Apokalipse, 1,18, "imam ključeve smrti i života" ističe Kristova vlast nad smrću i životom po njegovu uskrsnuću. - I primjenjujući stoga ovu poredbu Petru, Krist očito hoće da rekne: Kao štogod ja svojom moću posjedujem ključeve kraljevstva nebeskoga, tako isto hoću da ih Petru predam, da namješto mene vrši ono, što označuju: vrhovnu vlast u mome kraljevstvu na zemlji, t.j. u Crkvi.

Jasno je prema ovome, da Krist obećavajući Petru ključeve kraljevstva nebeskog, obećaje mu vrhovnu vlast, koju ključevi simboliziraju.

Metafora napokon "vezanja i razrješivanja" kruni sve dokazivanje.

Smisao smo tih riječi već objasnili u tezi o vlasti apostola. Potrebno je sad samo naglasiti, da činjenica da je tu vlast vezanja i razrješivanja podijelio Krist i svim ostalim apostolima, no drugom zgodom, ne oduzimlje na značenju posebnog obećanja u tom pogledu Petru danog. Stvar upravo obratno mora stajati: sama činjenica da Petru posebno obećaje vlast vezanja i razrješivanja, i to istodobno kad mu - u formi dviju spomenutih metafora - obećaje vrhovnu vlast nad čitavom Crkvom, govori jasno, da će i ta vlast, koju novom metaforom izražava, biti vrhovna: ekstenzivno univerzalna, obuhvaćajući sva mjesta i sve osobe, pa i same apostole; i istodobno najviša, intensive summa, tako da iznad nje ne će biti nikakve veće, koja bi mogla ono, što njen nosilac učini, obeskrijepiti.

Potrebno je napokon napomenuti, da svaka od triju metafora pruža na svoj način dovoljan dokaz o prvenstvu vlasti Petru obećane. Ipak, sve tri skupa dokazuju još snažnije, potpunije i jasnije.

B. PODJELJENJE PRVENSTVA

Iv 21,15-17

Kao što je sigurno, da je Krist Petru obećao prvenstvo vlasti, tako je jednako izvan svake sumnje, da mu je obećanu vlast podijelio. To dokazuje tekst Iv 21,15-17., u kojemu uistinu čitamo:

"Poslije doručka reče Isus Simonu Petru: Simone Ivanov, ljubiš li me većma nego ovi? Odgovori mu: Da, Gospodine, ti znaš, da te ljubim. Kaže mu: Pasi janjce moje, βόσκε τὰ ἀρνία μου. Reče mu po drugi put: Simone Ivanov, ljubiš li me? Odgovori mu: Da, Gospodine, ti znaš, da te ljubim. Reče mu:

Pasi janjce moje, ποίμαινε τὰ προβάτιά (1) μου. Reče mu treći put: Simone Ivanov, ljubiš li me? Ožalosti se Petar, što mu treći put reče: ljubiš li me? pa mu odgovori: Gospodine, ti sve znaš, ti znaš, da te ljubim. Reče mu Isus: Pasi ovce moje, βόσκε τὰ προβάτιά (2) μου. Zaista, zaista ti kažem: kad si bio mladji, opasivao si se i hodao, kuda si htio; a kad ostariš, raširit ćeš ruke svoje, i drugi će te opasati i odvesti, kuda ti ne ćeš. A ovo reče pokazujući, kakvom će smrću Boga proslaviti."

Pretpostavljamo, da je autencija ovoga teksta dokazana u introdukciji Sv.Pisma, pa samo napominjemo, da sve ono, što se iznosilo proti njegovoj pravosti, nema nikakva ozbiljna fundamenta. Njegov položaj u Ivanovu Evandjelju - 21,15-19 - - izgleda, istina, nekoliko zaseban. Poglavlje naime 2o. ima svoj završetak u vv. 3o,31, te da iza njih nije ništa slijedilo, oni bi mogli fungirati i kao završetak čitavog Evandjelja. S tog razloga poglavlje 21., u kome se nalazi naš tekst, moglo bi izgledati kao neki dodatak čitavom evandjeoskom tekstu, jer u njemu se nalazi, u vv. 24 i 25, novi i ovaj put istinski završetak čitavom piščevu tekstu. No to nimalo ne govori proti autenciji 21. poglavlja, a time i našeg pasusa. Bilo, uistinu, da je ovo 21. poglavlje od 1. do 25 versikula dodatak cjelokupnom evandjeoskom tekstu, bilo da se u prvotnom tekstu nalazilo naprijed, te uslijed nekog prenošenja vv. 3o. i 31. poglavlja 2o. zauzelo svoj sadanji položaj, ono je u svakom slučaju izvorno Ivanovo. To pokazuje stil, a to jasno svjedoče i riječi onoga ili onih, koji su dopisali u predposljednjem versikulu poglavlja 21. riječi: "Ovo je onaj učenik, koji svjedoči za ovo i koji je napisao ovo; i znamo, da je istinito njegovo svjedočanstvo."

Kad smo s tim jednom na čistu, argumentiramo ovako:

Krist svoje riječi upućuje samome Petru.

A u tim riječima sadržano je podjeljenje primata.

Krist je dakle Petru primat podijelio.

Major je izvan svake sumnje. Kao i prigodom obećanja primata, Isus Petra osobno apostrofira, dodajući i ime njegova oca: Simone Ivanov. Da ga pak ne identificira s ostalima tom zgodom, dokazuje najbolje to, što ga upravo suprotstavlja njima: ljubiš li me v e ć m a o d o v i h ? A i Petar pokazuje, da je lično pitan, jer jedino se on žalosti, kad je po treći put zapitan. Konačno i Krist s a m n j e m u proriče, kakvom će smrću umrijeti.

Minor dokazujemo. Treba dokazati, da navedene Kristove riječi označuju doista vlast upravljanja, i to vrhovnu vlast.

Prvo dokazuje upotrebljeni izraz. Izraz uistinu ποιμαίνειν, kako u profanom, tako i biblijskom značenju, ne znači samo pasti (stado), biti pastir, tjerati na pašu u vulgarnom značе-

---

1) ili πρόβατά.

2) ili πρόβατά.

nju, nego - kako smo već prije istakli - i <u>čuvati, upravljati</u>. Posebice u svom supstantivnom obliku ποιμήν osim pastir znači i čuvar, vladalac, gospodar. Tako <u>Homer</u> naziva kraljeve, odnosno vodje: Agamemnona, Menelaja, Ahila, Hektora ποιμένες λαῶν. <u>U Bibliji</u> slično: Ez 34,23: "Podignut ću im jednoga pastira, koji će ih pasti, svojega slugu Davida; on će ih pasti i biti im pastir." - II Kralj 5,2: "Tebi (Davidu) je obećao Gospod: Ti ćeš pasti narod moj Izrael, i ti ćeš biti knez nad Izraelom!" Ps 2,6 sl. At ego constitui regem meum super Sion... Promulgabo decretum Domini: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu... Postula a me et dabo tibi gentes in haereditatem... Reges, ποιμαίνεις, eos in virga ferrea..." Is 44,28: "Koji govorim o Ciru: 'On je pastir moj'. - Izvršit će svu volju moju." - U N.Z.: "I ti Betleheme, zemljo Judina, nisi nikako najmanji medju kneževskim gradovima Jidinim, jer iz tebe će izaći kralj, koji će vladati, ποιμανεῖ, narodom mojim Izraelom." Jednom riječju i Jahveh i Krist i Cir su kraljevi i nazivani su pastirima, te se njihova kraljevska i pastirska služba označuje izrazom ποιμαίνειν, pasti. - Kako je pak isključeno, da bi Kristove riječi bile upotrebljene u vulgarnom smislu, tà riječ je o ljudima!, preostaje, da ih je upotrijebio u smislu upravljanja, vladanja.

Drugo, t.j. da Krist Petru daje vrhovnu vlast, dokazuje činjenica, da <u>njemu samome</u> p r e d a j e v l a s t n a d č i t a v o m C r k v o m. Kakogod uistinu stajalo sa značenjem upotrebljenih izraza: ἀρνία, προβάτια, πρόβατα u pojedinostima, dovoljno je jasno, da je Krist tom iscrpivošću u nabrajanju htio obuhvatiti čitavo svoje stado, kako vjernike tako i apostole, da je naime Petru povjerio, da upravlja svim članovima Crkve. A budući da je tu vlast samo njemu predao - te u tom pogledu nema nikoga, tko bi mu bio ravan ili nad njim - jasno je, da mu je <u>eo ipso predao vrhovnu vlast</u>.

To uostalom potvrdjuje analiza same upotrijebljene metafore: funkcija je pastira u tome, da pristupa svome stadu, da ga vodi, odredjuje kuda će ići, šta će raditi, da mu daje dobru hranu, da ga drži na okupu, da izgubljene ovce traži, šugom zaražene odstranjuje, štiti čitavo stado od vukova. Ako to primijenimo na razumno stado, vidimo, da se pod tim krije opsežna učiteljska, zakonodavna, sudska, izvršna vlast. A jer od te vlasti nitko nije izuzet, nema nikakve sumnje, da je to vrhovna vlast.

Što se tiče <u>zamašaja i dubokog smisla ove metafore</u>, i njih ćemo najbolje uočiti u vezi s njegovom ostalom, kako starozavjetnom, tako i novozavjetnom upotrebom.

Ona je uistinu slika, kojom se Jahveh služi, bilo da označi sama sebe, bilo Mesiju. Kod Ez 34,11 sl: "Jer ovako govori Gospod svemogući: 'Evo, ja ću se sam zauzeti za stado svoje i gledati ga. Kao što pastir gleda stado svoje... tako ću i ja gledati ovce svoje... Vodit ću ih na dobru pašu... Ja ću sam pasti stado svoje..!" O sebi Krist sam kaže: "Ja sam dobri pastir", Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, Iv 10,14; i niže: "I druge ovce imam, koje nisu iz ovog ovčinjaka, i njih moram dovesti, i bit će jedan ovčinjak i jedan pastir", Iv

10,16. On je osobno, medjutim, došao da spasava ovce, koje po-
gibaju u domu Izraelovu, Mt 15,24. Kao štogod je dakle Jahveh
uzeo službu pastira, tako i Krist, pa će tu upravo božansku
službu predati Petru, da je namjesto njega vrši, kad on osta-
vi zemlju.

Ova dakle metafora, slično kao i tri predjašnje, imade vrlo
dubok smisao te je bila osobito prikladna da izrazi uzvišenu
vlast, koju je Krist Petru predao.

RAZLOZI KRISTOVA METAFORIČKOG IZRAŽAVANJA

Činjenica, da se Krist u četiri navrata poslužio metaforič-
nim načinom izražavanja, i to u tako važnoj stvari kao što su
obećanje i podjeljenje prvenstva vlasti, postavlja pitanje:
z a š t o j e t o u č i n i o. Ne bi li, uistinu, bilo
i prikladnije i naravnije, da se - mjesto ovog zaobilaznog i
uvijenog načina govora - poslužio izravnim, vlastitim oznaka-
ma stvari? Ne bi li bilo sigurnije, da je, mjesto slike, uzeo
izraze, koji nedvosmisleno kažu o čem se radi? Zašto nije jed-
nostavno rekao: Petre, tebi obećajem, tebi predajem prvenstvo
vlasti u čitavoj mojoj Crkvi i nad svim njenim članovima bez
razlike!?

Koji su sve razlozi mogli odlučiti, da je Krist ovim, a ne
drugim načinom govorio, toga mi dakako ne možemo sa sigurno-
šću znati. Ali ako toga ne znamo s posvemašnjom sigurnošću,
nešto ipak možemo odgonetnuti.

Ponajprije na Istoku, a posebno u Palestini, gdje je Krist
živio, metaforičan, slikovit način govora ne predstavlja ni-
kakvu osobitost. U slikama se govori u svagdanjem životu, kao
i u diskusijama. Samom Isusu taj je način bio običajan: njego-
ve poredbe, a još više parabole, ako i nisu tek proširene me-
tafore, spadaju bar djelomično u sličnu književnu vrstu. Na-
rod je na taj način govora bio vikao, njime se služio, pa šta
naravnije, da je Isus svoj način izražavanja s time bio uskla-
dio! On je uostalom po svojoj naravi sadržavao izražajno bo-
gatstvo, koga redovno nema direktni govor i kao takav bio je
sposobniji da izrazi idejnu puninu tangirane stvarnosti. Raz-
log za njegovu upotrebu počivao je i u njegovoj svetopisamskoj
pozadini, koja je naravnoj idejnoj punini dodala još i svoju
vlastitu. K svim ovim motivima pridošao je možda i jedan za-
seban: taj je način govora bio prikladan kao mjera opreza pred
neprijateljima nove zajednice. Dovoljno jasan za članove za-
jednice, on je pred protivnicima zavijao stvarnost prvenstva
u neofenzivne slike.

C. NIZ DALJNJIH ČINJENICA U PRILOG PETROVA PRVENSTVA

Navedene dokaze o Petrovu prvenstvu potvrdjuju č e t i-
r i bar daljnje skupine činjenica, a to su: a/ Kristov opći
stav prema Petru, b/ stav apostola prema Petru, c/ njegova o-
sobna svijest o svom posebnom dostojanstvu i, konačno, d/ pri-
znanje Otaca.

1. Kristov opći stav prema Petru

Krist i mimo navedenih svečanih zgoda, kao i u vezi s njima, pokazuje, da Petra odlikuje više nego druge. Njemu, uistinu, samome daje n o v o i m e : "I nadjenu Simonu ime Petar", Mk 3,16. "Ti si Simon, sin Ivanov, ti ćeš se zvati Kephá, što znači Petar", Iv 1,42. Prigodom pak obećanja prvenstva objašnjava Isus i značenje tog novog imena: "Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju", Mt 16,18. A treba napomenuti, da iménâ, što ih Bog daje, nijesu uzaludna, nego znače buduće stvari. Tako Bog Abramu kaže: "Odsele tvoje ime ne će biti Abram, nego ćeš se zvati Abraham, jer te postavljam ocem veoma mnogobrojnim narodima", Gen 17,2. - Petru Krist posebice kaže, da će odsele "loviti l j u d e", Lk 5,1o. - Njega jedinog poziva, da dodje k njemu po vodi, Mt 14,29. - Njega jedinog sjedinjuje sa sobom u plaćanju hramskog poreza, Mt 17,23-26. - Za nj takodjer posebice moli, da njegova vjera ne oslabi, te da on, obrativši se, utvrdi u njoj svoju braću, Lk 22,31-32. Njemu se po uskrsnuću prvome ukazuje i poručuje takodjer, da će se i u Galileji ukazati, Lk 24,34; I Kor 15,5. Od njega napokon traži posebno veliku ljubav, Iv 21,15-18.

2. Stav apostola prema Petru

Uzme li se, da su naša Evandjelja tekst usmenog naučavanja apostola, vidi se, da apostoli takodjer, na svoj način, pokazuju, da priznaju to Petrovo prvenstvo. Usprkos njihovoj nesklonosti, da koga - za Kristova bar života -, izmedju sebe uzdignu, u svim popisima apostola Petar dolazi uvijek na prvo mjesto, baš kao što i Juda dolazi na zadnje (1). Matej Petra izričito naziva prvim, πρῶτος. A ne može se uzeti, da tu "prvi" znači jednostavno redni broj, jer za slijedeće se ne veli: drugi, treći i t.d. A ne može se ni reći, da je tu označen red, kojim su bili zvani, jer je Andrija bio pozvan prije Petra, Iv 1,4o-42. On je zapravo Petra i doveo Isusu. Jednako ništa ne sugerira misao, da bi Petar bio godinama stariji od ostalih te stoga stavljen na prvo mjesto. Petar, uostalom, nije prvi samo u popisima, njega se i inače na prvom mjestu spominje: Mt 17,1; Mk 13,3; Lk 8,51; Iv 21,2. Što je još značajnije, nekad je Petar sam spomenut, a ostali svi skupno: "Simon, i koji bijahu s njime", Mk 1,36; Lk 8,45; 9,32; Dj Ap 2, 11; I Kor 15,5. Jedina je iznimka u tom pogledu Gal 2,9, gdje je Petar spomenut izmedju Jakova i Ivana, ali to je, kako se čini, da bi se neposredno pobilo neke "judaizante", koji su se pozivali na Jakova. Uostalom, po Kristovoj smrti apostoli cjelokupnim svojim ponašanjem pokazuju, da Petra priznaju kao prvaka.

3. Petrova svijest o vlastitom položaju

Petar je takodjer sa svoje strane potpuno svjestan svog

---

1) V. o tom Dieckmann, De Ecclesia, I, nr. 262.p.2o9.

posebnog položaja. Ako za života Kristova to malo dolazi do izražaja - a to je i shvatljivo: dok je Učitelj medju njima, Petar zapravo i nije još bio njegovim zamjenikom - odmah po Kristovu uzašašću na nebo, to se jasno vidi. Petar prvi tumači auktoritativno Sv.Pismo, odredjuje, da se imade popuniti broj dvanaestorice, Dj Ap 1,16-26, po silasku Duha Svetog brani apostole od optužaba, da su pijani, 2,14 sl.; on prvi otvoreno ispovijeda mesijanstvo Isusovo, čak i pred onima, koji su bili njegovi ubojice, 2,22-36; on poziva prve vjernike u crkvenu zajednicu, 2,38-4o. On takodjer izriče prvi teški sud Božji proti Ananiji i Safiri zbog utaje, 5,1-1o; on je prvi i veliki čudotvorac, pred koga ljudi iznose svoje bolesnike i žele, da se bar sjena Petrova dotakne koga od njih, 5,15-16. On prvi pohodi novoosnovane crkve, 9,31-32; on nebeski osvijetljen prvi odlučuje, da se pogani imadu primati u Crkvu, a da im se ne nameće Mojsijev zakon, 1o. Ukratko: Petar se u svemu pokazuje onakvim, kakav bi morao biti onaj, koga je Bog postavio pastirom svoga stada. Nije stoga čudno, da, kad Petar bude zatvoren, čitava Crkva neprekidno moli za nj, 12,5.

4. Priznanje Otaca

Oci napokon mnogostruko i raznoliko naglasuju prvenstvo Petrovo. Već smo vidjeli, da Oci poznaju tekst obećanja. Oni znadu i za samu činjenicu Petrova prvenstva. To vidimo i kod zapadnih i kod istočnih. Ne želeći medjutim argumentirati s kasnijim dokazima, pri njima se sad ne ćemo zaustavljati.

D. TRAJNOST PETROVA PRVENSTVA

Prema svemu, što smo dosad rekli, izvan svake je sumnje, da je Krist vrhovnu vlast u svojoj Crkvi povjerio j e d n o m e, t.j. Petru, te je na taj način Crkvu uredio m o n a r h i j s k i.

Pitanje je sad, da li je u namjerama Kristovim bilo, da ovo prvenstvo vlasti i dalje, neprekidno u Crkvi traje. Drugim riječima, da li je ustanova prvenstva vlasti trajna ustanova, koja ima opstojati dokle god opstoji i Crkva, ili je to, naprotiv, bio tek osobni, i stoga provizorni privilegij Petrov.

Kao i ostali apostoli, Petar je imao niz osobnih, izvanrednih i stoga neprenosivih povlastica, kao što su: potvrdjenost u milosti, dar čudesa i t.d. Ali osim njih, on je imao i zasebnu povlasticu prvenstva vlasti. Pitanje je, kakva je narav te povlastice. Da li je i ona, kao i neke druge, striktno osobna, tako da pripada samo Petru, ukoliko je Petar, ili je ona Petru dana u k o l i k o j e g l a v a C r k v e? Ako je ovo posljednje, onda očito nema u sebi ništa, što bi je vremenski ograničavalo, vezalo naime na kratko razdoblje Petrova zemaljskog života. Sve, naprotiv, u tom slučaju govori, da je Krist htio, da ona ostane neprekidno u njegovoj Crkvi kao povlastica glave Crkve. Da traje neprekidno, bar moralnom neprekidnošću, dokle god bude trajala i sama Crkva.

Pobliže ispitivanje stvari pokazat će nam, da je doista tako.

PROTIVNIKA u davnini ova nauka nije uopće imala, izuzevši Tertulijana kao montanistu, koji u knjizi "De pudicitia", c.21. pokušava dokazati, da je prvenstvo vlasti bila osobna povlastica Petrova (1). To se medjutim protivi onome, što je sam Tertulijan pisao kao katolik: "Nam etsi adhuc clausum putas caelum, memento claves ejus hic Dominum Petro et per Petrum ecclesiae reliquisse" (2). Kasnije su se ovim Tertulijanovim negacijama pridružili odijeljeni istočni kršćani i protestanti: niječući prvenstvo Petrovo, oni su dodali još posebne razloge, kojima osporavaju prvenstvo njegovih nasljednika. Cumont posebice - u naša vremena - hoće, da je Petrovo prvenstvo bila osobna njegova povlastica (3).

Naša teza glasi:

Ustanovljujući prvenstvo vlasti, Krist je htio da Petar kao njegov nosilac imadne nasljednike do konca svijeta.

To dokazujemo redom po smislu nekih riječi obećanja, po smislu podjeljenja prvenstva, zatim po cilju, koji je Krist imao pred očima tim ustanovljenjem, po stavu Otaca u ovoj stvari i konačno razumskom argumentacijom.

1. Smisao riječi obećanja

Obzirom na riječi obećanja, Mt 16,18-19, dva se pitanja postavljaju: 1. koji je smisao riječi "adversus eam" u tekstu: "A ja tebi kažem, ti si Petar, i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju, i vrata paklena ne će je nadvladati, - πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς"; a zatim: 2. kakva je uzročna veza izmedju Petrova primata i neprekidnog trajanja Crkve.

1. Što se tiče riječce αὐτῆς, eam, je, t r i su mogućnosti: a. Ona se - kako neki misle - odnosi neposredno na stijenu, i u tom slučaju Krist izričito obećaje neprekidno trajanje prvenstva, jer insistira upravo na neuništivosti stijene, t.j. Petra. b. Ona se, kako Origen i dr. hoće, odnosi neposredno i na Crkvu i na stijenu: "Non praevalebunt adversus eam: quam autem eam? an enim petram super quam Christus aedificavit Ecclesiam, an Ecclesiam? ambigua enim est locutio. An quasi unam eandemque rem, petram et ecclesiam? Hoc ego verum esse existimo " (4). Ako se usvoji ovo mišljenje, zaključak je isti kao i u prvom slučaju, samo je u ovom slučaju izrazito naglašena i povezanost trajanja prvenstva i Crkve. c. Uzme li se konačno treće, najvjerojatnije mnijenje, po kome se spomenuti izraz odnosi n e p o s r e d n o na C r k v u, onda ovako argumentiramo:

Tako dugo mora trajati temelj, kako dugo traje Crkva na tom

---

1) V. ML 2,1o24. -- 2) Adv. Gnosticos, c.1o, ML 2,142.

3) V. Angelicum XXXI - apr.-jun. 1954.

4) Comment. Mt. in h.l.MG 13,1oo3.

temelju sagradjena i učvršćena. A Crkva će trajati do konca svijeta, kako smo već prije ovim tekstom dokazali. - Dakle i temelj mora trajati do konca svijeta.

A temelj je, prema rečenome, Petar kao nosilac vrhovne vlasti. Dakle Petar sa svojom vrhovnom vlašću mora trajati do konca svijeta.

Ne može to medjutim svojom fizičkom osobom, dakle mora u svojim nasljednicima. Drugim riječima: Krist, htijući da mu Crkva - sagradjena na Petru - neprekidno, do konca svijeta traje, htio je eo ipso da traje i stijena, Petar, - ne dakako fizički nego u nasljednicima. Ili kako sažeto veli Zapelena: Propter quod unumquodque tale, et illud magis. Atqui: Ecclesia in textu evangelico exhibetur et praedicatur perpetua propter primatum. Ergo: hic primatus debet necessario esse perpetuus (1).

2. Drugo je pitanje: postoji li i kauzalna veza izmedju Petrova prvenstva i trajnosti Crkve?

Naš tekst kaže doduše, da će Crkva neprekidno trajati, ali kaže li, da će z b o g t o g a neprekidno trajati, što je n a P e t r u s a g r a d j e n a ? Eksplicite toga on sigurno ne veli. Ali implicite to je u njemu nesumnjivo sadržano.

Sama, uistinu, narav metafore, kojom se Krist poslužio, to dovoljno jasno manifestira. Petar se naime odnosi prema Crkvi kao temelj prema zgradi. Kao štogod je naime temelj uzrok trajanja zgrade, tako je Petar uzrok trajanja Crkve. Krist se o tome sam izrazio na drugom mjestu, kad je rekao: "I udari pljusak, i navali bujica, i dunuše vjetrovi, i udariše na kuću onu, i ne pade, jer bijaše sagradjena n a s t i j e n i", Mt 7,25. No nije samo to. Razlog, zbog koga Krist mijenja Petru ime Simon u Kephá, stijena, jest u tom, što tim imenom hoće da izrazi t r a j n u č v r s t o ć u, čvrstoću stijene, koju će mu on podijeliti. A s tim u vezi odmah objašnjava i zbog čega će mu je dati: da na toj stijeni sagradi Crkvu svoju, koju ni vrata paklena ne će nadvladati. Jasno je dakle, da Simon postaje Petrom zbog toga, da postavši čvrstim kao stijena, podržava čitavu Crkvu te je učini neoborivom pred svim neprijateljskim nasrtajima. Postoji dakle prava uzročna veza izmedju trajnosti Crkve i Petrova primata; Crkva će zato uvijek nepokolebivom ostati, jer će čvrstoćom stijene biti učvršćena (2).

---

1) Nav. dj. I,258.

2) Da je jedino ovo tumačenje moguće, vidimo, ako pokušamo stvar u protivnom smislu interpretirati: Dopuštamo čitav tekst, to naime, da Krist Petru veli: ti se više ne ćeš zvati Simon, nego Petar, stijena, i to zato, jer ćeš biti čvrst kao stijena. Na tebi ću ja sagraditi svoju Crkvu, nje ni vrata paklena ne će nadvladati, ona će se odrvati svim navalama. Ali što se tebe tiče, tvoja kamena čvrstoća će oslabiti i propasti! - S ovakvim tumačenjem sve, što je Krist prije Petru rekao: sámo mijenjanje imena u simbolično ime čvrstoće, postaje besmisleno.

2. Smisao riječi podjeljenja

Riječi, kojima Krist podjeljuje Petru prvenstvo vlasti, Iv 21,15 i sl., svjedoče takodjer jasno, da je njegova namjera bila prvenstvo vlasti učiniti t r a j n i m.

Kako smo vidjeli, Krist je Petra učinio vrhovnim poglavarom č i t a v o g s v o g a s t a d a. A Kristovom stadu spadaju sve ovce, svi janjci, bez ikakvog vremenskog ograničenja. Dakle Petar mora pasti čitavo stado kroz sva vremena. To medjutim ne može sam osobno. Dakle će to morati po svojim nasljednicima.

Ad minorem: Isus je drugom zgodom rekao: "I druge ovce imadem, koje nisu iz ovoga stada, i njih mi valja dovesti, i čut će glas moj; i bit će jedno stado i jedan pastir", Iv 1o, 16. Pastir toga stada, dok je na zemlji živio, bio je sam Krist. Odlazeći medjutim sa zemlje, postajući nevidljivim pastirom, Krist je postavio Petra vidljivim pastirom, predao mu čitavo svoje stado. Jasno je pak, da Petar sam osobno nije mogao postati njihovom vrhovnom glavom. Mogao je to dakle samo po svojim nasljednicima. Vrhovna prema tome vlast Petrova u nasljednicima mora trajati, dok god bude ovaca, ljudi, koje će u Kristovu Crkvu trebati okupljati, t.j. do konca svijeta.

3. Cilj podjeljenja prvenstva

Napokon, sam cilj, koga je Isus imao, podjeljujući Petru prvenstvo vlasti, govori, da ono ima ostati trajnim u Crkvi.

Prvenstvo, uistinu, vlasti ima dotle trajati, dok traje razlog, zbog kojega ga je Krist uspostavio, naime čvrstoća i jedinstvo Crkve. A taj razlog obzirom na Crkvu uvijek postoji. Dakle i prvenstvo ima uvijek trajati.

Major dokazujemo. Da je Isus uspostavio prvenstvo vlasti zbog toga, da se očuva čvrstoća i jedinstvo Crkve, jasno je već po samoj naravi prvenstva: njegova je upravo svrha osigurati tu čvrstoću i to jedinstvo u svakom društvu, pa tako i u Crkvi. To takodjer pokazuju i izričite riječi Kristove, drugom jednom zgodom upravljene Petru: "Ja sam se molio za tebe, da tvoja vjera ne oslabi, i ti obrativši se, utvrdi braću svoju", Lk 22,32.

Minor per se patet: Crkva mora trajati do konca svijeta, a ne može trajati, ako ne sačuva čvrstoću i jedinstvo.

4. Učenje Otaca

Sve ovo potvrdjuje takodjer u č e n j e O t a c a, koje se lijepo dade sažeti u Augustinovoj izreci: "Quaedam dicuntur quae ad apostolum Petrum proprie pertinere videantur, nec tamen illustrem habent intellectum nisi cum referantur ad Ecclesiam, cujus ille agnoscitur in figura gestasse personam p r o p t e r p r i m a t u m, quem in discipulis habuit,

sicut est: tibi daho claves regni caelorum..." (1). "Has enim claves non h o m o u n u s, sed u n i t a s a c c e p i t E c c l e s i a e" (2). To jest, Petar je to primio ne za se osobno, nego u korist Crkve. Stalna uostalom nauka Otaca i koncila u pitanju Petrovih nasljednika pretpostavlja - - kako ćemo to opširno vidjeti u II. dijelu - kao po sebi razumljivo, neprekidno trajanje prvenstva vlasti.

5. Razumski argumenat

Moguće je o čitavoj stvari argumentirati i ovako:

Oblik vlasti, koji je Krist svojoj Crkvi dao, mora trajati sve dotle, dok ga on sam ne dokine ili izmijeni. A uspostavljajući prvenstvo vlasti, Krist je svojoj Crkvi dao monarhijski oblik vlasti, a nije nigdje obećao, da će ga u drugi neki izmijeniti niti ma šta učinio, iz čega bi se dalo zaključiti, da takvu izmjenu ili ukidanje želi. Dakle taj monarhijski oblik mora neprekidno trajati.

Major je sigurna. U društvu nečijom pozitivnom voljom zasnovanom nitko nema prava dokinuti ili mijenjati oblik uprave do on sam ili onaj, koga on delegira. A Crkva de facto nije nikad smatrala, da bi joj ma kakve ovlasti u tom pogledu Krist dao.

PRIGOVORI I ODGOVORI U VEZI S PETROVIM PRVENSTVOM

Proti dokazima o Petrovu prvenstvu iznašani su u toku stoljeća raznoliki prigovori. Jedni se obaraju na tekst obećanja, drugi na onaj podjeljenja, treći općenito osporavaju prvenstvo, a četvrti udaraju na trajnost prvenstva. - Evo najvažnijih:

I. Prigovori u vezi s tekstom obećanja

1. Ako je Krist Petru primat obećao, apostoli bi taj primat i priznavali. Oni ga medjutim ne priznaju, jer se malo iza dogadjaja u Cezareji Filipovoj prepiru o tome, tko je izmedju njih veći u kraljevstvu nebeskom, 18,1. Teško je dakle vjerovati, da bi Matej bio auktor obaju tekstova.

Odg: Teškoća je tek prividna. Ako je teško vjerovati, da bi Matej bio auktorom obaju tekstova, još je teže vjerovati, da bi netko drugi, tko je navodno interpolirao prvi tekst, upotrijebio formulaciju, koja se ne podudara s onim, što slijedi u 18,1, ili pak pustio netaknuto mjesto 18,1. Ako naime iskren auktor pazi, da u njegovu djelu nema kontradikcija, interpolator-varalica još će više na to paziti! U zbilji sve imade svoju naravnu interpretaciju, ako je Matej auktor obaju tekstova: on iznosi stvari onako, kako su se zbile i pokazuje,

---

1) In psal. 108.

2) Sermones, 2,2.

da apostoli u tom razdoblju nisu još pravo razumjeli smisla Kristova obećanja, kao što drugim zgodama nijesu razumjeli drugih stvari, te im je morao reći: "Adhuc et vos sine intellectu estis?" Mt 15,16; "Nondum intelligitis..." 16,9. "Quare non intelligitis?" 16,11 i t.d. Moglo bi se medjutim dodati i to, da upravo činjenica, da se apostoli malo nakon dogadjaja u Cezareji Filipovoj prepiru, tko je od njih najveći, daje naslutiti, da su za to imali neki povod, te da su baš stoga, što su Kristove riječi nepotpuno shvatili, mogli se o njoj prepirati.

2. Izgleda nevjerojatno, da bi Krist iza onih divnih riječi: "Ti si Petar..." onako strogo ukorio Petra rekavši mu: "Odlazi od mene sotono, ti si mi sablazan, jer ne shvaćaš, što je Božje", Mt 16,23. Dakle vjerojatno je, da one prve riječi Krist nije izgovorio, nego da su kasnije umetnute. Tako Resch.

Odg: Logičar će odmah upitati: Zašto je vjerojatno, da su prve riječi umetnute? Zašto ne bi bile druge, ako se već dopusti, da je netko po našem tekstu mogao vršljati, kako mu se htjelo? To bi moglo biti samo zato, jer prve nekome smetaju, a druge ne, ali to s ozbiljnom egzegezom nema ništa zajedničkoga. No, kad je jednom utvrdjeno, u kolikoj je mjeri hipoteza interpolacije teksta: "Ti si Petar..." isključena, nije teško razabrati, kako je Krist iza onih divnih riječi mogao izreći one teške: Upravo stoga, što je Petru obećao prvenstvo, što je odlučio na njemu sazidati svoju Crkvu, upravo stoga prekorava ga zbog njegova još zemaljskog shvaćanja, zbog neuvidjanja, da je trpljenje temeljni zakon njegove Crkve.

3. Slične riječi kao Petru upravio je Krist nešto kasnije svim apostolima, Mt 18,18: "Zaista vam kažem, što god svežete na zemlji, bit će svezano i na nebu..." A u tim riječima sadržano je obećanje vrhovne vlasti. Dakle Krist je vrhovnu vlast obećao svim apostolima.

Odg: Razlikujemo major. Krist svoje riječi upravlja apostolima pojedinačno uzetim, niječem; skupa, zajednički uzetim, dopuštam. - Razlikujem i konsekvens: svi apostoli imadu vrhovnu vlast s Petrom i pod njim, dopuštam, bez te podredjenosti, niječem. Mada se iz samog ovog teksta ne vidi ta podredjenost, ona nesumnjivo postoji, usporedimo li ovaj tekst s drugima, kako to traže principi svake ispravne hermeneutike, ovdje posebice s tekstom, koji se odnosi na Petrovo prvenstvo.

4. Riječi "vrata paklena", πύλαι ᾅδου su pleonazam, a znače smrt ili "vladu smrti". Kad dakle Krist veli, da "vrata paklena ne će nadvladati", misli pod tim, da smrt ne će imati vlasti, da će, drugim riječima, netko posjedovati neumrlost. Medjutim posjedovati neumrlost može samo fizička osoba, u ovom slučaju Petar. Dakle Krist je svoje riječi o paklenim vratima izrekao o Petru, a ne o Crkvi, i spomenuti pasus trebalo bi čitati: "Ja tebi kažem, ti si Petar i vrata paklena ne će <u>te</u> nadvladati, i tebi ću dati ključeve i t.d." Tako Harnack u Acta Academiae Boroussicae, 1918.

Odg: Bez dokaza se tvrdi, da se izraz "vrata", πύλαι, uzimlje samo pleonastički, kao izraz nagomilavanja, mjesto "pakao",

odnosno smrt. U Sv.Pismu izraz "vrata" označuje često i moć ili vlast; a u vezi s paklom, πύλαι ᾅδου, pokazuje se kao osobito prikladan, da označi upravo djavolsku moć, a ne jednostavno smrt ili vladu smrti (1). - Nadalje predloženom načinu čitanja spomenutog teksta protive se, s iznimkom dvaju pasusa Diatessarona, svi kodeksi i verzije, gdje stalno čitamo "adversus eam", οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς , a nigdje "adversus te". - - Dato non concesso, da "vrata paklena" znače samo smrt, posve je neosnovano reći, da bi se moglo govoriti samo o smrti, odnosno neumrlosti jedino fizičke osobe, kad znamo, da se ti izrazi stalno rabe i o moralnim osobama, kao što su razne ustanove, na pr. država, gradovi, društva, nacije i t.d. - I konačno: nigdje u Evandjeljima traga tome, da bi Krist Petru bilo obećao, bilo navijestio neumrlost. - Čitav je, prema tome, prigovor bez ozbiljna temelja.

5. Najstariji citat Mt 16,18 susrećemo u Tacijanovu Diatessaronu. A u njemu stoji: Ti si Petar, i vrata paklena ne će te nadvladati. To je dakle prvotni oblik teksta. Minor se opravdava komentarom Diatessarona od sv.Efrema, (izd. Moesinger), gdje čitamo: "Et respondit...: Beatus es Simon... tu es Kefá... et portae inferi te non vincent"; a i komentarom takodjer istog učitelja Izaije 54,17 u djelu Lamy, Hymni et Sermones (2): "Vectes inferni non praevalebunt adversus te." Na ove se citate poziva Harnack.

Odg: Pitanje oblika teksta Mt 16,18 ne može se riješiti pomoću sama dva citata Tacijanova Diatessarona, odnosno aluzija na njih kod sv.Efrema. To tim više, što ovaj imade i drugih citata i aluzija, koje se odnose na naš tekst, a govore u protivnom smislu. Evo nekih: "Simon discipule mi, ego te constitui fundamentum Ecclesiae sanctae, Petram vocavi te, quia tu sustinebis totum meum aedificium" (3). Nadalje: "Et vocaberis nomine novo. Ecclesia sancta. Quod os Domini imponet dicens: super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et vectes inferni non vincent eam" (4). "Beatus es, o Petre, quia Filius Dei posuit te in fundamento Ecclesiae, ut portares pondus totius creaturae, sicut ipse portat totum mundum" (5). "Beatus es, Simon, quia super te aedificata est Ecclesia, decora lucis sponsa, cui promisit Filius Dei portas inferni non praevalituras adversus eam" (6). Sve je ove tako značajne pasuse Diatessaronova komentatora sv.Efrema Harnack prešutio. Zašto, to je prilično jasno: oni svjedoče upravo protivno od onoga, što je on htio dokazati pomoću dvaju gore navedenih tekstova.

6. Ne vidimo, zašto Isus ne bi bio mogao reći: Ti si Petar, a zatim, pokazujući na sebe, dodati: i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju. On je jednom drugom zgodom slično govo-

---

1) V. o tom Zapelena, nav.dj.I, str.165-168 - Scholion II - De portis inferni.

2) II, str. 156. -- 3) Serm. 4 in hebd. s. Lamy I, str.412.

4) Lamy IV, str. 687.

5) Nav. mj. str. 686. -- 6) Nav. mj. str. 688.

rio. Stojeći, uistinu, pred hramom jeruzalemskim, on je kazao: Razorite ovaj hram, i u tri dana ponovno ću ga uzdići. Dakle nema dokaza, da i govoreći Petru nije slično postupao.

Odg: Nego paritatem. U prvom slučaju Isus govori izravno Petru, i ništa ne sugerira misao, da bi on od Petra prešao najednom na sebe. On kaže: σὺ εἶ Πέτρος, kephá, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, kephá. U drugom slučaju Isus stoji pred hramom i njegove riječi mogle bi se razumjeti kao da se odnose na hram: λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, jer ναός znači poglavito "hram", ali izvorno znači i "obitavalište", a to se onda može reći (u smislu: obitavalište duše). Svakako Evandjelist dodaje: "Ille autem dicebat de templo corporis sui." Dakle očito su se dale razumjeti u tom smislu. U prvom slučaju ništa takva i nikakve napomene u tom pravcu. Ne da se pak pretpostaviti, da bi Evandjelist tako važnu izjavu ostavio bez komentara, ako bi na taj način mogao uvesti u zabludu svoje čitatelje. Ivan u manje važnoj stvari smatra potrebnim, da je objasni.

II. Prigovori u vezi s tekstom podjeljenja prvenstva

1. Izgleda, da riječi Iv 21,15 sl., za koje se tvrdi da sadržavaju podjeljenje prvenstva, ne podjeljuju prvenstva vlasti, nego samo vraćaju milost nevjernom učeniku. Krist uistinu tri puta pita Petra, da li ga ljubi, da bi mu dao priliku, da na taj način popravi svoje trokratno odreknuće i ponovno zadobije milost apostolata. Dakle ne podjeljuje mu prvenstva, nego mu samo povraća dostojanstvo apostolata.

Odg: Ništa ne dokazuje, da bi Petar svojim odreknućem bio izgubio milost apostolata te da bi je konačno tek poslije Kristova uskrsnuća ponovno zadobio. A, dato non concesso, da je Petar milost apostolata i bio izgubio grijehom odreknuća, za taj se grijeh on odmah pokajao, kako to notiraju sva trojica sinoptika: "I izašavši napolje, gorko zaplače", Mt 26,75. V. Mk 13,72; Lk 22,62. Pa čak da mu Isus i nije trenutno milost apostolata povratio - ako ju je time uopće bio izgubio - on je njemu tu milost sigurno povratio prije dogadjaja opisanog u Iv 21,15 sl., jer već odmah po uskrsnuću svome ukazuje se svim apostolima i veli im: καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς - "Kao što je Otac poslao mene, i ja šaljem vas", Iv 2o,21. Te su riječi i suviše svečane i jasne, a da bi o njihovu smislu moglo biti kakve sumnje, a nema ničega, što bi sugeriralo misao, da i Petar nije njima obuhvaćen.

2. "Pasti", pascere, ποιμαίνειν znači hranu pružati, a ne zapovijedati. Krist dakle svojim riječima povjerava Petru pastoralnu brigu, a ne pravo zapovijedanja.

Odg: Razlikujem antecedens: "Pasti" znači t a k o d j e r hranu pružati, dopuštam, samo hranu pružati, niječem. Već smo prije dovoljno dokazali, da izraz ποιμαίνειν označuje službu vladara ili poglavara. I Oci, koji su bili dobro verzirani u grčkom jeziku, vide u Kristovim riječima vodstvo, προστασία, Petru dano.

III. Prigovori općenito u vezi s činjenicom prvenstva

1. Po Pavlovim riječima: "drugoga temelja ne može nitko postaviti, do onoga, koji je postavljen, a taj je Isus Krist", I Kor 3,11. Krist je dakle jedini temelj Crkve, i Petar to nikako ne može biti.

Odg: Razlikujem konsekvens: Krist je jedini temelj Crkve, ukoliko je njezin osnivač te ukoliko u nj treba vjerovati, ljubiti ga, ukoliko je takodjer jedini izvor života i spasa svih vjernika, dopuštam; ukoliko je jedini temelj Crkve, uzete kao društva, ponovno razlikujem: jedini nevidljivi i neparticipirani temelj, dopuštam, vidljivi i participirani, niječem. - Pavao uostalom na ovom mjestu ne govori o temelju u smislu Mt 16,17, nego o temelju, što ga je sam postavio svojim propovijedanjem. Ad rem Leo Magnus: "cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, ego fundamentum praeter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quae mihi potestate sunt propria, sint tibi participatione communia" (1).

2. Primat, o kome se radi, uključuje prvenstvo nad čitavom Crkvom. Pavao medjutim kaže, da je njemu povjereno Evandjelje medju neobrazanima, kao što je Petru medju obrazanima, Gal 2,7. Dakle Pavao ne priznaje Petru prvenstva nad čitavom Crkvom!

Odg: Razlikujem minor: Pavao tvrdi, da je njemu povjerena služba upravljanja svima neobrezanima simplciter i s isključenjem ostalih apostola, niječem; da mu je povjerena služba navještanja Evandjelja bez isključenja ostalih apostola, dopuštam. - Uostalom, Pavao nije dobio pravo i dužnost da propovijeda samo neobrezanima, nego i Židovima, te im de facto prvima i propovijeda, Dj Ap 13,46. A jednako tako i Petrova misija nije se ograničila samo na Židove, jer je Spasitelj dao svima apostolima nalog, da propovijedaju svim narodima. Pavlove se, prema tome, riječi imadu tumačiti u smislu onoga, što odmah dodaje: kao što Bog "pomože Petru u apostolatu medju obrezanima, pomože i meni medju poganima", t.j. kao što je Petrov apostolat bio Božjom pomoću osobito plodan medju prvima, tako je i moj medju drugima.

3. Ipak izgleda da Pavao pripisuje sebi pravo upravljanja svim poganima. Kaže naime: "da ne govorim o drugom, navaljivanje ljudi k meni svaki dan, i b r i g a z a s v e c r k v e", II Kor 11, 28. Briga medjutim za sve crkve spada upravo na onoga, tko ima primat vlasti. Dakle prvenstvo je pri Pavlu, a ne pri Petru.

Odg: Razlikujem major: Pavao hoće reći, da na nj spada briga za sve crkve, koje je sam osnovao, dopuštam; za ostale, ponovno razlikujem: iz ljubavi i apostolske revnosti, transeat; kao dužan, zbog vrhovne vlasti nad njima, niječem. Uostalom,

---

1) Sermo 4,2 ML 54,15o.

Pavao nad crkvama, koje je sam osnovao, nije vršio v r h o v-n e vlasti, nego je imao vlast Petru podredjenu.

4. Ali Pavao se u lice usprotivio Petru, kako sam kaže, Gal 2,11. No ne bi mu se bio mogao tako usprotiviti, kad bi ga bio priznavao nosiocem vrhovne vlasti. Dakle Pavao ga kao takva nije ni priznavao.

Odg: Razlikujem major: Pavao se odupro Petru kao viši podredjenom buntovniku, niječem; kao podredjeni višemu, koji ne čini, što bi trebao, dopuštam. Ništa se, uistinu, ne protivi tome, da kadšto podredjeni opomene, pače i prekori višega, ako vidi, da ovaj zaboravlja na svoje dužnosti i dovodi stoga u opasnost stvari velikog značenja.

4a. (Cumont): Petar je prisiljen da primi prijekor od Pavla (Gal 2,13), kako tumače riječi Pavlove: Ja sam mu se u lice odupro i rekoh Kefi pred svima. A to najbolje dokazuje nezavisnost Pavla o Petru i njegovu tobožnjem prvenstvu.

Odg: Epizoda, usprkos uloge prividno nedostojne, koju Petar tu igra, odaje upravo obratno, osobiti auktoritet, što ga je Petar zauzimao i to dapače prema Pavlu. Petrov je auktoritet toliki, da usprkos jeruzalemskog dekreta i Pavlova revnovanja za slobodu pogana, Petrovo je ponašanje moglo povesti za sobom nesamo ostale obraćene Židove, nego čak i Barnabu, bivšeg Pavlova druga u obrani prava pogana u Jeruzalemu. Ponašanje Petrovo naime sili pogane da se judaiziraju, Gal 2,13. Ako se dakle Pavao, uzbudjen tom situacijom, otvoreno opire Petru, njemu, Kefi, to pretpostavlja, da je ovaj bio snabdjeven i te kakvim auktoritetom! Opravdanost Pavlova stava trebala je biti tim jasnija Galaćanima upravo stoga, što se on usudio oprijeti nekome, koji je - kako je i njima bilo poznato - bio iznad Pavla (1).

5. Oci često riječi "na ovoj stijeni sagradit ću Crkvu svoju" tumače kao da se radi o božanstvu Kristovu, ili pak o vjeri, odnosno priznanju Petrovu. Naše je prema tome tumačenje, kojim smo ove riječi uzeli kao da rade o Petrovoj osobi, prilično sumnjivo.

Odg: Razlikujem antecedens: Oci svojim tumačenjem isključuju naše, niječem; da ga uzimljući kao primarno traže i druga, dopuštam. Lijepo je u vezi s tim pisao još u 17. vijeku Alexandre Noël (Alexander Natalis): "Duplex illa horum verborum et super hanc petram expositio catholica est, cum ea quae de fide Petri ipsa interpretatur, tum quae ad ipsam Petri personam illa refert. Sed inter utramque expositionem id interest discriminis, quod ista (de persona Petri) i m m e d i a t a e s t, illa mediata; ista p r i m i t i v a e t p e r p e t u a, altera adventitia et temporanea; ista ab initio Ecclesiae quatuor saeculorum serie s o l a t r a d i t a, altera vero d a t a o c c a s i o n e prolata. Nam ante arianae haereseos ortum illa sola expositio

---

1) V. Angelicum, vol. XXXI, fasc. 2, Mens. apr.-jun. 1954.p.165.

viguit, quae verba illa refert ad ipsam Petri personam, ut constat ex Tertulliano, Origene, s.Cypriano. Cum vero Ariani Christi divinitatem palam impugnassent, ss.Patres qui firmissimum catholicae praesidium in illis S.Petri verbis tu es Christus, Filius Dei vivi positum animadverterunt, istius confessionis dignitatem summis laudibus extulere. Unde quia S.Petrus illius in gratiam et ob illius meritum constitutus fuerat fundamentum Ecclesiae, ipsammet confessionem fundamentum Ecclesiae nuncuparunt metonymice, id est, translato nomine effectus ad causam, ut Arianos illius impugnatores liberius ac verius velut fundamenti Ecclesiae destructores insectari possent" (1).

6. Ipak Oci nerijetko tvrde, da je Petar primio ključeve kraljevstva nebeskog, ukoliko je predstavljao ili zastupao Crkvu. Dakle primat je neposrednije podijeljen Crkvi nego Petru.

Odg: Razlikujem antecedens: Oci kažu, da je Petar predstavljao Crkvu kao što vladar predstavlja državu, dopuštam; kao puki povjerenik, niječem.

7. Ako je Petar doista primio pravo prvenstvo vlasti, nekad bi ga vršio, jer moć, koja nikad ne postaje činom, uzaludna je. A Petar nije nikad vršio prvenstva vlasti. Dakle ga nije ni primio.

Odg: Razlikujem major: Ako je Petar primio prvenstvo vlasti, ili bi ga osobno vršio ili predao svojim nasljednicima, dopuštam; vršio bi ga sam osobno, ponovno razlikujem: ako bi se to pokazalo zaista nužnim ili bar veoma uputnim, dopuštam, inače niječem. - Uostalom, minor je i odveć proizvoljna, ništa naime nema, što bi je dokazivalo, dok naprotiv sve, što znamo o Petrovu djelovanju, kako ga prikazuju Dj Ap, naravno se objašnjava, ako pretpostavimo Petrovo prvenstvo.

IV. Prigovori u vezi s trajanjem prvenstva

1. Osobne povlastice ne prelaze na nasljednike. A primat je bio čisto osobna povlastica Petrova. Dakle nije mogao prijeći na nasljednike.

Odg: Niječem pretpostavku, da je Petrov primat bio čisto osobna povlastica. Prije je naime dokazano, da nije. Dato non concesso, da i jest, distingviram major: Povlastice dane jednome, kao privatnoj osobi, dopuštam, dane nekome, kao javnoj osobi, niječem.

2. Ali izgleda ipak, da je primat bio čisto osobni privilegij: Krist ga je Petru podijelio kao nagradu za njegovo priznanje, što ga je Petar lično izrazio. A to lično priznanje ne prelazi na druge. Dakle ne može ni nagrada - primat vlasti - - koja mu odgovara.

Odg: Razlikujem major: Sama ustanova primata bila je nagrada za Petrovo priznanje, niječem; odabiranje Petra izmedju

---

1)Historia Ecclesiastica Veteris Novique testamenti, Paris 173o, t.3, p.99.

ostalih za tu službu bilo je nagrada njegova osobitog priznanja, transeat.

3. Riječi, koje slijede: "Odlaži od mene sotono..." Mt 16, 23, tiču se Petra kao pojedinca i privatne osobe. Dakle a pari i one pred tim: "Na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju..."

Odg: Niječem **istovetnost**, odnosno jednakost. Pokazali smo dovoljno, da se ove posljednje riječi vežu uz kontekst, u kome se kaže, da će Crkva trajati do konca svijeta. Ništa se medjutim takva ne može reći c onima, kojima Isus Petra kara.

4. Ne dolikuje božanskoj mudrosti, da stvar tolike važnosti, kao što je vrhovna uprava čitave Crkve stavi u ruke j e d n o g a č o v j e k a. Vjerojatnije je stoga, da će ta vlast biti povjerena nekolicini.

Odg: Razlikujem antecedens: Ne dolikuje to božanskoj mudrosti, ako bi taj čovjek bio ostavljen svojoj vlastitoj slabosti, dopuštam; ako se tom čovjeku dadnu darovi neprevarljivosti, kao i sve ostalo, što je potrebno za upravljanje Crkvom, niječem. Uostalom, samo mnoštvo po sebi - mada se rekne "više glava više zna" - nije nikakvo sigurno jamstvo dobrog upravljanja, ono je, štoviše, često povod razdoru, a time i neredu.

5. Trajanje prvenstva vlasti zavisi konačno o slobodi ljudi, koji, kad umre jedan njezin nosilac, izabiru drugoga. A ljudi m o g u n e i z a b r a t i jednoga izmedju ostalih. Dakle mogu i izmijeniti tu stvar.

Odg: Razlikujem major: Trajanje prvenstva zavisi o ljudskoj slobodi podložnoj božanskoj providnosti, dopuštam; slobodi izmakloj djelovanju te providnosti, niječem. Bog je od vječnosti predvidio, šta će ljudi slobodno raditi, kad budu u danim okolnostima, pa je, predvidjajući okolnosti, odredio prvenstvo vrhovne vlasti. Zato nije moguće, da se taj vrhovni oblik crkvene vlasti izmijeni.

6. Ali ako je tako, ako će ljudi uvijek slijediti ono, što je Bog unaprijed predvidio u pogledu prvenstva vlasti u Crkvi, onda je ljudska sloboda obzirom na taj fakat ukinuta. To je medjutim apsurdno. Dakle su ljudi ipak i dalje slobodni da promijene Kristovu odluku u tom pogledu.

Odg: Major se zasniva na netočnoj supoziciji, na pretpostavci, da Božje predvidjanje dokida slobodu. U zbilji njegovo predvidjanje obuhvaća i slobodne ljudske čine, kako smo o tom više čuli u filozofiji.

7. I apostolska je služba uspostavljena za javno dobro Crkve. Ta medjutim služba ne prelazi na nasljednike. Dakle ni služba prvenstva vlasti.

Odg: Apostolska se služba, ukoliko uključuje sasvim izvanredne povlastice dane apostolima za dobro Crkve u nastajanju, ne prenosi, dopuštam; ukoliko uključuje biskupsku, pastirsku vlast, niječem.

8. Riječi, kojima je Krist obećao prvenstvo vlasti, mogu dokazati samo to, da vrhovna vlast treba ostati u Crkvi trajno. Medjutim vrhovna vlast može ostati bilo kod jedne osobe ili monarhijski, bilo kod nekolicine ili zajednički, collegialiter. Dakle nije sigurno, da prvenstvo vlasti mora ostati baš u monarhijskom obliku u Crkvi.

Odg: Niječem posve antecedens. Kristove riječi pokazuju, da upravo kameni temelj mora ostati n e t a k n u t. A prvenstvo vlasti, što ga je Krist u Petru uspostavio, uključuje vrhovnu vlast j e d n o g a nad svima: apostolima, njihovim nasljednicima, vjernicima. Dakle je nemoguće, da se ta vlast dijeli, a da se ne dirne u samu temeljnu zamisao prvenstva vlasti.

9. Ali šta je s Crkvom, kad vrhovni njezin poglavar umre, a drugi još nije stupio na njegovo mjesto? Ako je primat vrhovna vlast jednoga, a o primatu zavisi čvrstoća i jedinstvo Crkve, izgleda da i Crkva mora propasti "tempore sedisvacantiae". No to se ne dogadja. Dakle je kriva pretpostavka, da čvrstoća i jedinstvo Crkve zavise o primatu.

Odg: Crkva tempore vacantis sedis ostaje čvrsta i jedinstvena zahvaljujući prethodnom vršenju primata, kao i posebnoj brizi providnosti u tom pravcu. Ali da trajno izmicanje koga dijela Crkve utjecaju prvenstva vodi dijeljenju i raspadu, imademo dovoljno dokaza u protestantizmu kao i u autokefalnim crkvama Istoka.

......

III.

O Z N A K E C R K V E

Dosadanjim svojim proučavanjem upoznali smo dvije važne stvari: podrijetlo Crkve i njenu narav. Obzirom na prvo, ustanovili smo, da je Crkva osobno Kristovo djelo, koga je on sam osnovao, koga su apostoli, njegovi najbliži suradnici, nastavili izgradjivati, i koje se manifestiralo kao živa stvarnost najranijeg kršćanstva. U pogledu naravi, promotrili smo sve njene bitne komponente: božanski značaj, cilj, sredstva, članstvo, vlasti u hijerarhijskom i monarhijskom obliku, s osobitim insistiranjem na Petrovu prvenstvu te neprekidnom trajanju toga prvenstva. Pred nama su ostali još neispitani problemi o z n a k a Crkve: svega naime onoga, š t o j o j p r i p a d a, bez obzira na n a č i n, a š t o o m o g u ć u j e d a j e p o t p u n i j e u p o z n a m o. Te oznake obuhvataju: v l a s t i t o s t i, s v o j s t v a, z n a č a j k e i l i b i l j e g e t e e v e n t u a l n e m a r k a n t n e p o p r a t n e p o j a v e.

Sâmo naime poznavanje podrijetla i naravi nekoga društva, mada kapitalnog značenja, ne otkriva još svih oznaka njegovih:

time, što smo doznali, kakva je Crkva u sebi, nismo je do kraja upoznali. Kao i čovjeka: kad mu znamo za narav, znamo silno mnogo, ali ne sve, ne naročito sve o odredjenom, ovom čovjeku. Ne znamo još kakve su njegove osobne oznake. Tako i, poznajući narav Crkve, ne znamo kakva je obilježja Krist toj svojoj ustanovi dao. Po čemu se ona prepoznaje? Da li je vidljiva ili nevidljiva? Je li nužna, savršena, odnosno potpuna? Možemo li se u nju pouzdati kao neprevarljivu učiteljicu istine i organizaciju, koja je takva, da nikad ne će zatajiti, koja je zbilja indefektibilna? A onda: posjeduje li ona kakve naročite značajke, po kojima se - uz sve drugo, što se odnosi na njeno podrijetlo, njen historijski put i t.d. - može nesumnjivo prepoznati? Da li, drugim riječima, one značajke, koje smo na početku već zamijetili, i po kojima je ona apostolska, univerzalna, jedna i sveta, sačinjavaju njene temeljne karakteristike, tako da ju je po njima moguće nesumnjivo, sigurno, uvijek otkriti? Imade li Crkva i kakvih popratnih pojava, koje sve to upotpunjuju? Sve su to pitanja, na koja ćemo sad pokušati dati precizan odgovor oslanjajući se i opet, kolikogod bude moguće, na praizvorne podatke, kako bi na taj način dobili zaista zaokružen lik rane Crkve.

Pitanje terminologije u pogledu razvrstavanja oznaka Crkve fluktuira nešto od auktora do auktora, a napose u hrvatskom nije dovoljno fiksirano, te ćemo stoga prethodno nastojati stvar s te strane utvrditi.

Pod oznakama, ponajprije, razumijevamo sve, što nekoj stvari pripada bez obzira na koji način. Kao takve, oznake su generični izraz za sve pripadnosti, one su, da reknemo jednom riječju, genus. Species su pak oznaka: vlastitosti, svojstva, značajke ili biljege (notae) i napokon popratne pojave.

Vlastitost je osebina, koja nekoj stvari neizbježivo pripada, pa mada i nije isto, što i bit, ipak se na nju nužno nadovezuje te je i odaje (1).

Svojstvom označujemo oznaku, koja nekome takodjer pripada, ali ga nužno baš ne očituje.

Pod značajkom, biljegom, (notom) (2) naprotiv razumijemo oznaku, koja nekome nesamo pripada nego ga i nužno očituje (3).

---

1) "Quia (proprietates) licet non constituant rei essentiam, tamen cum essentia ita connectitur ut omni habenti talem essentiam et soli habenti talem essentiam et semper habenti talem essentiam necessario tribuatur, sicut capacitas sciendi in homine" Zigliara, Logica, a.4,III.

2) "Omnis quidem nota est proprietas, sed non omnis proprietas est nota, sed illa tantum quae in rerum factis elucet, unde et facile cognosci et in cognitionem alicujus rei ducere possit: ita forma vel figura alicujus hominis est nota distinctiva ipsius" Schultes, De Ecclesia Catholica, Paris 1926., str. 159.

3) U ovom ili sličnom smislu gledaju na stvar ugledni auktori: Schultes, Zapelena i dr., mada baš i ne do u pojedinosti

Izrazom napokon "popratna pojava" označujemo manifestacije, koje se nadovezuju na život nekog organizma te ga stoga i odaju, kao na pr. lišće, plodovi na stablu, ali to ne mora biti neprekidno, dosta je da bude stalno, pa makar i privremeno.

Obzirom na Crkvu: a/ vlastitošću smatramo njezinu vidljivost; b/ svojstvima označujemo nužnost, indefektibilnost, neprevarljivost, te savršenost odnosno potpunost; c/ značajke ili biljege su: apostolstvo, katoličanstvo ili univerzalnost, jedinstvo i svetost; d/ popratnim pojavama napokon označujemo ono, što je Krist sam rekao, da će pratiti život Crkve: moć čudesa, čudesno širenje, progoni i mučeništva.

PREGLEDNO :

OZNAKA: Sve što stvar bilo kojim načinom obilježuje
SIGNUM: Omne quod rem quocumque modo designat

Općenito:	Obzirom na Crkvu:
I. vlastitost=proprium[1]: osebina, koja nekoj stvari neizbježivo pripada, pa, mada i nije isto što i bit, na nju se ipak nužno nadovezuje;	vidljivost
II. svojstvo=proprietas: osebina, koja nekome pripada, ali ga baš nužno ne očituje;	a. nužnost b. neprevarljivost c. stalnost, indefektibilnost d. nezavisnost ili savršenost
III. značajka ili biljega=nota: osebina, koja nekome nesamo pripada nego ga i očituje, služi kao markantno sredstvo prepoznavanja;	a. jedinstvo b. apostolstvo c. univerzalnost ili katoličanstvo d. svetost
IV. popratna pojava=signum vel nota concomitans: manifestacija, koja se nadovezuje na život nekog organizma te ga i odaje, ali koja se ne mora neprekidno očitovati, dovoljno je, da se povremeno očituje, na pr. poput plodova i lišća na drvetu.	a. moć čudesa b. čudesno širenje c. progoni i mučeništva

---

jednako. Neki opet, ne distingvirajući dovoljno, ubrajaju vidljivost jednostavno medju svojstva, proprietates, nasuprot značajkama.

1) "omnis ratio proprii aliquo modo per ordinem ad speciem (et

I. VLASTITOST CRKVE

VIDLJIVOST

Problem vidljivosti Crkve postavlja se ponajprije u sebi: za se naime i po sebi važno je znati, da li je religioznu zajednicu, koju je Krist osnovao, moguće uočiti; a zatim obzirom na činjenicu, da neki medju kršćanima tvrde, da je prava Crkva nevidljiva. Treba, dakle, svakako ispitati, kakvu je Crkvu Krist ustanovio, vidljivu ili nevidljivu.

Značenje izraza i smisao teze

Vidljivo je sve ono, što je moguće uočiti, bilo tjelesnim, bilo duhovnim očima, bilo neposredno, u sebi, bilo posredno u nečem drugom, u čemu se odrazuje. Zajednicu ili društvo smatramo vidljivim, bilo materijalno bilo formalno. Materijalno, kad je moguće uočiti ljude, koji je sačinjavaju; formalno, kad je moguće uočiti i upoznati ljude, ukoliko su članovi zajednice, kad je naime moguće zapaziti same veze, koje ih vežu.

Kad govorimo o vidljivosti Crkve, ne mislimo toliko na materijalnu vidljivost, na vidljivost ljudi, koji su njeni članovi: o tome, ukoliko je riječ o zemaljskoj Crkvi (a o kojoj mi u svom traktatu isključivo i raspravljamo), ne može biti nikakva spora; nego mislimo na formalnu vidljivost: vidljivost Crkve ukoliko su ljudi uz nju kao takvu povezani. Osim toga, kako se Crkva sastoji od dvaju elemenata: tjelesnog, fizičke naime cjeline organski povezane, i duhovnog, Duha Kristova, koji čitavu tu cjelinu mnogostruko oživljuje, ne radi se o vidljivosti ovog ili onog, nego o vidljivosti crkvene zajednice, društvenog sastava (compositum). A da neki društveni sastav bude kao takav vidljiv ili raspoznatljiv, nije apsolutno potrebno da sav, obzirom na sve svoje dijelove, bude simultano, hic et nunc, vidljiv. Dovoljno je da jedan ili drugi njegov sastavni dio bude vidljiv, te da se može pokazati povezanost toga sastavnog dijela s ostalim, s cjelinom.

PROTIVNICI su ponajprije donatiste, koji su učili, da je Crkva "praedestinatorum universitas", D 627 (zabluda, koju su kasnije obnovili Hus i njegove pristaše), sveopća zajednica odabranih, no kako njih ne poznamo, to nije moguće govoriti niti o vidljivosti Crkve, kojoj pripadaju. U pravom medjutim smislu vidljivost Crkve zanijekali su prvi protestanti. Luter ponajprije definiravši Crkvu kao "zajednicu svetih", Kalvin kao "skup odabranih", augsbur-

---

genus) explicatur (sequitur enim proprium non tantum speciem infimam, sed etiam rationem genericam)".

ška ispovijest kao "narod Božji, preporodjen Duhom Svetim", svi su oni nužno zanijekali vidljivost Crkve. Ipak su mnogi protestanti kasnije smatrali potrebnim odstupiti bar djelomično od toga te su dopustili, da postoji jedna vidljiva i jedna nevidljiva Crkva, ili da postoji jedan vidljivi dio nevidljive Crkve.

Nasuprot ovom učenju mi kažemo:

Krist je ustanovio vidljivu, t.j formalno raspoznatljivu Crkvu.

Mi ćemo najprije dokazati, da Crkva ima biti vidljiva, a zatim upravo formalno vidljiva.

a. Crkva ima biti vidljiva

Dokaza je za to više:

1. Već po Izaijinu proročkom navještaju Crkve razabire se, da će ona biti vidljiva. Izaija, opisujući buduće mesijansko kraljevstvo, t.j. Crkvu, kaže: "Dogodit će se na svršetku dana, da će brdo kuće Gospodnje biti uspostavljeno na vrhuncima gora i uzdignuto iznad brežuljaka. I k njemu će grnuti svi narodi. Mnogi će narodi dolaziti i govoriti: 'Dodjite, uspnimo se na brdo Gospodnje, u kuću Boga Jakovljeva; on će nas učiti putevima svojim, i mi ćemo hoditi stazama njegovim. Jer zakon izlazi sa Siona i riječ Gospodnja iz Jeruzalema'", 2, 2-3. Kraljevstvo, što ga Izaija opisuje, očito je vidljivo.

2. To medjutim još izrazitije dokazuju same riječi Kristove upravljene apostolima u propovijedi na gori: "Vi ste svijetlo svijeta. Ne može se sakriti grad na gori. Niti se svijeća upaljuje, da se stavi pod vagan, nego na svijećnjak, da svijetli svima, koji su u kući. Tako neka svijetli svjetlost vaša pred ljudima, d a v i d e vaša dobra djela i slave Oca vašega, koji je na nebesima", Mt 5,14-16. Kristova je želja u ovim riječima formalna: on bezuvjetno hoće, da djelovanje glavnih predstavnika Crkve bude takvo, da se mogne zapaziti, da bude vidljivo, poput grada na gori, poput svijetla u kući. - Ideja, koju je Krist ovim riječima izrazio, potpuno je analogna onoj netom spomenutoj kod Izaije. Dakle, i prema opisu njegova kraljevstva kod Izaije, i prema Isusovim riječima Crkva ima biti vidljiva.

Argumenat je jasan, te ga nije potrebno posebno tumačiti. U Izaijinu tekstu sve upućuje na to, da će "brdo Gospodnje", "kuća Boga Jakovljeva" biti nesamo vidljivi, nego tako uzdignuti, da će svi narodi moći k njima dolaziti. Krist pak, govoreći apostolima kao glavnim predstavnicima Crkve, objašnjava kakva treba biti njegova Crkva: ne sakrivena, ne nepoznata, nego tako vidljiva, da ljudi, gledajući rad njenih predstavnika, hvale Gospodina.

Ovo medjutim nisu jedini dokazi. Kristove poredbe o Crkvi u parabolama, riječi, kojima obećaje na Petru sagraditi svoju Crkvu i napokon riječi bratske opomene - sve ovo daje razumjeti, da Crkva ima biti vidljivom.

3. Čitava Isusova nauka o Crkvi, osobito onakva, kakva je izložena u parabolama, koje objašnjavaju narav i stanje kraljevstva, odnosno Crkve: pokazuju Crkvu kao faktički poznatu i lako spoznatljivu. To se lijepo vidi: u priči o deset djevica, Mt 25,1-13, koje dakako znadu zaručnika; jednako u priči o talentima, Mt 25,14-3o, u kojoj čovjek i opet poznat svojim slugama odlazi na put; o radnicima u vinogradu, Mt 2o,1--16, kojima se izričito kaže: "idite i vi u vinograd moj", koji dakle na mjestu upoznaju njegova gospodara, a potom i vinograd, t.j. Crkvu; o zlim vinogradarima, koji znadu nesamo za gospodara vinograda, nego i njegova sina, i sluge... i koje sve isprebijaju i ubiju, što je sve i suviše izrazita aluzija na Crkvu. Tako je i s drugim pričama: o kvascu, Mt 13,33; zrnu gorušičinu, Mt 13,31-32; sakrivenu blagu, Mt 13,44; ideja uvijek ista: to kraljevstvo, ta Crkva može biti i malena, sakrivena, trenutno nepoznata, ali je p o s v o j o j n a r a v i takva, da se pojavljuje, postaje vidljivom, čim uzraste i čim čovjek dadne sebi truda, da je potraži.

4. Izravniji argumenat nalazimo u riječima, kojima Krist obećava na Petru sagraditi svoju Crkvu: "Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata paklena ne će je nadvladati..." S v e gotovo u ovim riječima p r e d p o s t a v l j a v i d l j i v o s t C r k v e: Petra kao stijenu, na kome je Crkva sagradjena, vjernike (mada expressis verbis i nespomenute), kojima će upravljati i koji će mu se podvrgavati, pa i neprijatelje, bar ukoliko su kao ljudi simbolizirani vratima paklenim, te će na zemlji na nju navaljivati. Apsurdno je svakako i pomisliti, da bi Petar imao učiti, posvećivati, voditi neke sakrivene, nepoznate vjernike, ili da bi oni mogli biti pod njegovom vlašću i ne znajući za njega. Dakle je nesumnjivo, da je Krist obećavajući sagraditi svoju Crkvu na Petru htio da ona bude vidljiva.

5. Klasični napokon argumenat u ovoj stvari zasniva se na Kristovim uputama, što ih daje u pogledu bratskog opominjanja: "Ako li njih ne posluša, reci Crkvi, a ako Crkve ne posluša, neka ti bude kao neznabožac i carinik", Mt 18,17. Bez obzira, da li se ovdje riječ "Crkva" ima uzeti jednostavno u smislu lokalne crkvene zajednice, "crkve", ili univerzalne Crkve, dokaz je peremptoran: Crkva, kakvu je Krist ustanovio - promatrali je u dijelovima ili u cjelini - takva je, da se na nju može i mora obratiti u slučaju uporne bratske neposlušnosti. A to je moguće samo, ako je Crkva vidljiva: samo poznatim crkvenim poglavarima mogu prijaviti nepokornog brata. Dakle Crkva mora biti vidljiva. To je u tolikoj mjeri izvan svake sumnje, da je i Melanchton, aludirajući na stvar, morao koncedirati: "Ne govorimo dakle o Crkvi kao platonskoj ideji, nego pokazujemo Crkvu prema riječi: 'Reci Crkvi', Mt 18,17. Tu treba razumjeti vidljivu crkvu", C.R. 23,27.

b. Crkva ima biti formalno vidljiva

Pitanje se konačno samo još može postaviti: Da li svi ovi tekstovi dokazuju, da je Krist htio da njegova Crkva bude do-

ista formalno vidljiva? Mi kažemo, da dokazuju, ako iz navedenih tekstova proizlazi, da je Krist htio Crkvu osnovati kao jedno ljudsko društvo. A to sigurno proizlazi. Dakle je sigurno htio osnovati Crkvu kao formalno vidljivu.

Svako je javno ljudsko društvo nužno formalno vidljivo. A da je Krist osnovao svoju Crkvu kao javno ljudsko društvo, to proizlazi iz svega rečenoga... Dakle Krist je htio da Crkva bude nužno formalno vidljiva. - Svako uistinu javno društvo imade poznat cilj, sredstva, a - ukoliko je imalo općenita karaktera i ne će da iščezne - mora težiti za povećanjem broja svojih članova; mora takodjer biti spoznatljivo i obzirom na sve ostalo: upravu, sjedište, rad i t.d. A Crkva je eminentno javno društvo, ukoliko mu je Krist odredio cilj i sredstva, i tražio da ih otvoreno izlaže... ukoliko Krist poziva u nj sve ljude... ukoliko je htio, da mu budu poznati poglavari, mjesta okupljanja i dr. Dakle je Krist htio, da Crkva po svom c j e l o k u p n o m u s t r o j s t v u i t e ž n j a m a bude nužno formalno v i d l j i v a.

Čemu medjutim duljiti? Svi argumenti, kojima dokazujemo da je Crkva spoznatljiva, dokazuju ujedno da je i formalno vidljiva, a njih je, kako smo već vidjeli i kako ćemo još vidjeti, dosta.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Isus nije želio, da Crkva bude vidljiva, jer kaže: "Pazite, da pravdu svoju ne činite pred ljudima, da vas oni vide..." "Kad dakle dijeliš milostinju, ne trubi pred sobom, kako čine licemjeri po zbornicama i ulicama..." "I kad se molite, ne budite kao licemjeri, koji se rado mole stojeći po zbornicama i na raskršću ulica, da ih ljudi vide..." "A ti kad se moliš, udji u svoju sobu i zatvorivši vrata pomoli se Ocu svome u tajnosti..." Mt 6,1-6. Hoće dakle, da djela njegove Crkve budu sakrivena. A što je sakriveno, to je nevidljivo. Dakle hoće da i Crkva bude nevidljiva.

Odg: Razlikujem major: Hoće da djela njegove Crkve ili bolje članova Crkve budu sakrivena, quoad intentionem, concedo, quoad factum: ponovno razlikujem: ako je čin takve naravi, da je prikladnije činiti ga u skrovitosti, concedo, ako je sastavni dio propovijedanja Kristove nauke, kulta i t.d., nego.

2. Spasitelj izričito veli: "Kraljevstvo Božje (Crkva) ne će doći, da se vidi", Lk 17,2o. A moglo bi se vidjeti, kad bi bilo vidljivo. Dakle je nevidljivo.

Odg: Razlikujem major: Kraljevstvo Božje, Crkva, ne će doći, da se vidi u onom smislu, u kome su očekivali farizeji: s vanjskim sjajem, dopuštam, inače, niječem.

3. Govoreći sa Samarjankom, Isus tvrdi, da dolazi vrijeme i da je već došlo, "kad će se pravi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i istini", Iv 4,23, aludirajući time jasno na razdoblje njegove Crkve. A klanjati se na taj način u Duhu i istini, po sebi je nešto nevidljivo. Dakle će pravi klanjaoci Kristove

Crkve biti nevidljivi, odnosno u najmanju ruku nepoznati.

Odg: Razlikujem major: Kad se budu pravi klanjaoci klanjali s a m o u Duhu i istini, zabacujući vidljivi vanjski kult, niječem; kad se ti isti klanjaoci budu klanjali i u Duhu i istini, prakticirajući i vanjski kult, dopuštam.

4. Ali vlastiti značaj N.Z. je baš u tome, što će u njemu Bog "staviti zakon svoj u srce... i upisati ga u duši", te čovjek ne će više morati učiti brata svoga spoznavati Gospoda, jer će ga svi poznavati "od najmanjega do najvećega", kako je prorečeno kod Jer 31,33,34. A takva je spoznaja nevidljiva. Izgleda, dakle, da će i vlastita značajka Crkve biti nevidljivost.

Odg: Dopuštam antecedens, no niječem sasvim konsekvens. Ovaj tekst uopće ne suprotstavlja N.Z. Starome s veće, odnosno manje vidljivosti, nego s veće duhovne savršenosti: zakon ne će biti pisan na kamenim pločama, nego u srcu vjernika, t.j. milosti će spoznavanja biti veće: Bog će naime i izravno, još daleko više nego u St.Z., podučavati vjernike, ali time ne će biti ni najmanje isključeno vidljivo učiteljstvo, jer isti Jeremija piše: "Dat ću vam pastire po srcu svojemu, koji će vas pasti mudrošću i razboritošću", 3,15.

5. Crkvi se pristupa valjanim krštenjem. A krštenje, u k o l i k o j e v a l j a n o, nevidljivo je, jer zavisi o skrivenoj nakani njegova djelitelja. Dakle je članstvo u Crkvi nevidljivo.

Odg: Krštenje, ukoliko je valjano, nevidljivo je obzirom na ovoga ili onoga člana Crkve, dopuštam; obzirom na čitavu crkvenu zajednicu, na cjelinu, niječem. Valjanost krštenja obzirom i na pojedine članove može biti moralno sigurna zbog svjedočanstva krstitelja, a kad se radi o čitavoj Crkvi, ta je sigurnost apsolutna. Uostalom, ne radi se sad o vidljivosti pojedinih članova, nego crkvene zajednice.

II. S V O J S T V A C R K V E

1. NUŽNOST CRKVE

Sve, što znamo o podrijetlu, naravi i vidljivosti Crkve, upućuje na to, da je ona nužna. Krist, bez ikakve sumnje, ne bi toliko truda bio uložio oko njenog osnutka, oko okupljanja i formiranja njenih članova, posebice njenog poglavarstva, oko njene izgradnje na čvrstoj Petrovoj stijeni, oko njene trajnosti, kad bi bilo irelevantno, postoji li ona ili ne. A i sama njena vidljivost ne bi bila ni približno onog značenja, koga smo ustanovili da ima, kad bi bilo pušteno svakome na volju, hoće li u Crkvu pristupiti ili ne. Nenužnost Crkve u sebi povukla bi neizbježivo i kod njenog osnivača stav neke indiferentnosti prema njoj, što bi se sve moralo očitovati u

cjelokupnom njegovu radu. Medjutim, stvari sasvim obratno stoje, i Pavao je najbolje izrazio držanje Kristovo prema Crkvi, kad je rekao: "Krist je ljubio Crkvu i sebe je samoga predao za nju", Ef 5,25. Crkva je dakle, kao Kristova ustanova, kao njegovo životno djelo, koga je on osobito ljubio i za koga je konačno svoj život dao, nesumnjivo nužna. Potrebno je sad samo vidjeti u kome je smislu nužna, a prije toga: tko su protivnici nužnosti Crkve.

PROTIVNICI su nauke o nužnosti Crkve uglavnom: naturalisti, racionalisti, koji sasvim zabacuju potrebu brige za stvari nadnaravnog reda, zatim indiferentisti raznih stupnjeva: kruti, koji smatraju, da je svejedno, pripadao čovjek kojoj religiji ili ne; blaži, koji vele, da je potrebno pripadati nekoj religiji, ali da je svejedno, da li kršćanskoj ili kojoj drugoj; i konačno najumjereniji, koji drže, da čovjek mora pripadati kršćanskoj religiji, ali bilo kojoj izmedju njih.

Odijeljena istočna braća, kao i protestanti općenito zastupaju nužnost crkve. Tako Luther, Kalvin te sve skupine, koje su zadržale Atanazijev simbol vjere. Medjutim, anglikanci, počevši od g. 1904., u svojim godišnjim crkvenim skupštinama, osobito na usta velikog dijela nižeg klera a djelomično i višeg, tražili su uporno, da se dokine članak vjerovanja, koji se odnosi na Crkvu, kako se ne bi tvrdilo, da je Crkva za spasenje potrebna. Time se pridružuju naturalizmu suvremenog protestantizma.

Mi kažemo:

Po Kristovoj nauci Crkva je za spasenje nužna.

Ne upuštajući se zasad u razlikovanje izmedju onoga, što će teolozi nazvati "necessitas praecepti" i "necessitas medii" distinkcija, koju su uveli tek Vega M.Cano i Dom. Bannez, pa bi, obzirom na naš način obradbe, njome služiti se značilo počiniti jedan anahronizam - kažemo, da je Crkva, prema Isusovoj nauci, nužna i o p ć e n i t o - kao ustanova eminentno destinirana spasenju čovječanstva - i z a s e b n o - kao redoviti put ili redovito sredstvo spasenja svakoga pojedinca. Stajalište kat'exohen apologetsko, i za našu obradbu od kapitalne važnosti, jer se ne radi o tome sad da ispitujemo dogmatsko-moralne razlike jednog sredstva nužnog za spasenje, nego da u cjelini istaknemo nužnost Crkve u velikom djelu spasenja. Auktori općenito zalazeći smjesta u distinkciju izmedju "necessitas praecepti" i "necessitas medii", sasvim puštaju s vida ovu grandioznu perspektivu nužnosti Crkve uopće.

Tezu svoju dokazujemo dakle u dva dijela: a/ nužnost Crkve uopće kao ustanove spasenja čovječanstva; b/ kao sredstvo spasenja svakog pojedinca.

a. Crkva je nužna općenito kao ustanova spasenja čovječanstva

1. Za spasenje je čovječanstva nužna ona ustanova, kojoj je Krist kao bitnu funkciju dao spasavanje ljudskih duša i

kojoj je povjerio glavna sredstva spasenja: nauku, sakramente, upravljanje duhovnim dobrima. A Krist je svojoj Crkvi kao bitnu funkciju dao spasavanje ljudskih duša i povjerio joj je takodjer sva glavna sredstva spasenja. Dakle Crkva je za spasenje čovječanstva nužna.

Major. Nužnost, o kojoj se ovdje radi, jest t.zv. hipotetička, ali striktna nužnost. Pretpostavivši naime, da Krist zaista osniva ustanovu, kojoj je bitna zadaća spasavati ljude od grijeha, te toj ustanovi i samo njoj povjeri glavna sredstva spasenja, opstanak te ustanove postaje striktno nužan. U toj hipotezi ljudi su nužno upućeni na tu ustanovu.

Minor smo već mnogostruko dokazali, kad smo govorili o ustanovljenju Crkve kao i o njenoj naravi. Po svemu, što smo tamo rekli, jasno je, da je spasavanje ljudskih duša nesamo bitna funkcija Crkve, nego i to, da su temeljna sredstva spasenja njoj povjerena.

2. Nužnost Crkve u ovom općem smislu pokazuje se takodjer i po tome, što je Krist naviještao nauku obvezatnu za sve narode bez razlike, i što je dužnost oko njenog širenja povjerio svojoj Crkvi. - Ona je ustanova, uistinu, striktno nužna za spasenje, koja posjeduje jedino spasavajuću nauku i ima dužnost da je širi. A Crkva je, izričitom voljom Kristovom, zaista posjednica i obvezatna širiteljica te nauke. Dakle Crkva je prijeko ili striktno nužna.

Major je po sebi jasna.

Minor dokazujemo Kristovim riječima, k a k o onim, koje implicite naviještaju, da će njegova nauka biti propovijedana u čitavu svijetu, Mt 26,13; Mk 14,9; Mt 24,14, t a k o o n i m, kojima eksplicite i svečano daje zapovijed, da se njegova nauka posvud ima propovijedati: "Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite, dakle, i naučavajte sve narode, krsteći ih...; učeći ih da drže sve, što sam vam zapovijedio. I evo, ja sam s vama u sve dane do konca svijeta", Mt 28,19-20. V. i Mk 16,15. Zatim: "Tako je pisano: Krist treba da trpi i uskrsne... i da se propovijeda pokora u ime njegovo za oproštenje grijeha p o s v i m n a r o d i m a počevši od Jeruzalema", Lk 24,46-47. V. i Dj Ap 1,8. A da se tu radi o jedino spasavajućoj nauci, dokazuje k a t e g o r i č n o s t, kojom Krist o njoj govori: "Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se", Mk 16,16. U istom odlučnom tonu kaže i Petar u jednoj od svojih prvih propovijedi: "Nema ni u jednom drugom spasenja, jer nema drugoga imena pod nebom danoga ljudima, u kome bi se ljudi mogli spasiti", Dj Ap 4,12. - Ti pak, koji ovako govore, odnosno kojima Krist ovako govori, to su poglavari njegove Crkve, to je sama Crkva u njenim glavnim predstavnicima.

b. Crkva je nužna kao sredstvo spasenja svakoga pojedinca

Ovom afirmacijom ne tvrdimo, da Bog ne bi mogao spasiti nekoga i izvan Crkve, dati druge puteve spasenja i t.d., nego

samo to, da je de facto, ustanovivši Crkvu, obavezao svakoga pojedinca, da u nju stupi v e l i n r e v e l i n v o t o, te je u tom smislu učinio nužnim sredstvom spasenja. To poglavito dokazujemo nužnošću sakramenta krštenja.

Da se naime čovjek spasi, bezuvjetno je potrebno da - kao sredstvu - pribjegne krštenju vel in re vel in voto. A krštenje vel in re vel in voto, nužno i neposredno pridružuje krštenika Crkvi. Dakle, da se čovjek spasi, bezuvjetno je potrebno da se krštenjem pridruži Crkvi.

Major se dokazuje opširno u raspravi o krštenju, pa evo tek nešto iz njega. Govoreći s Nikodemom, Isus kaže: "Ako se tko ne preporodi vodom i Duhom Svetim, ne može ući u kraljevstvo Božje", Iv 3,5. Govor je nedvosmislen i kategoričan: preporod vodom i Duhom Svetim - t.j. krštenje - je conditio sine qua non ulaska u nebo, i nema drugoga sredstva nego je to.

Minor insinuira ponajprije Kristov postupak krštavanja, bilo osobno, bilo - vjerojatnije - po apostolima prigodom primanja članova u zajednicu, koju osnivaju. (V. o tom napried.) - Jasno to pak dokazuje izričita odredba: "Učite sve narode (činite učenike!) k r s t e ć i i h u ime Oca i Sina i Duha Svetoga", Mt 28,19. Ovu odredbu s u p o t v r d j u j e ono, što čitamo u Dj Ap 2,41: "A koji su primili njegovu (Petrovu) propovijed, krstiše se, i p r i d r u ž i se u onaj dan oko tri tisuće duša"; takodjr Pavlove riječi: "Jer jednim Duhom mi se svi k r s t i m o u j e d n o t i j e l o ..." I Kor 12,13.

Potvrdu cjelokupnoj ovoj nauci o nužnosti Crkve nalazimo kod Otaca. No zasad evo samo šta kažu dvojica ranijih, sv.Ignacije i sv.Irenej.

Sv.Ignacije Antiohijski objašnjava dužnost Crkve izjavljujući, da su samo članovi Crkve Božji i imaju dijela u Bogu: "Jer koji god su Božji i Isusa Krista, ti su s biskupom; i kojigod se pokorom vrate jedinstvu Crkve, i oni će biti Božji, da žive po Isusu Kristu. Ne varajte se, moja braćo, tko god slijedi podstrekača raskola, lišen je baštine kraljevstva Božje. i tko god hoda za drugom naukom, nema nikakva dijela na muci (Isusa Krista)" (1).

Sv.Irenej naglasuje nutarnju povezanost izmedju Crkve i djelovanja Duha Svetoga te kaže, da oni, koji ne pribjegavaju Crkvi, nemaju pomoći Duha Svetoga, i obratno: koji nemaju Duha Svetoga, njih ni majka (Crkva) ne hrani. "Spiritu Sancti non sunt participes qui non currunt ad Ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita per sententiam malam et operationem pessimam. U b i e n i m E c c l e s i a, i b i e t S p i r i t u s D e i: et ubi Spiritus Dei, ibi et Ecclesia et omnis gratia. Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant Eum, neque a mamillis matris nutriuntur, neque participant de Corpore Christi nitidissimum fontem" (2).

---

1) Filad. 3,2-3.

2) Adv. haer., 3,24.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Ljudi i izvan Kristove Crkve mogu pobuditi nadnaravna djela vjere, ufanja i ljubavi. A oni, koji čine takva nadnaravna djela, nesumnjivo se mogu spasiti. Dakle je moguće spasiti se i izvan Kristove Crkve.

Odg: Razlikujem minor: Oni, koji pobudjuju takve čine sa željom, da stupe u pravu Crkvu, mogu se spasiti, dopuštam; ako ta djela pobudjuju bez želje, bar implicitne da stupe u pravu Crkvu, mogu se spasiti, niječem.

2. Dokaz s potrebom krštenja izgleda bezvrijedan. Krštenje je dakako nužno za spasenje, jer uzrokuje posvetnu milost, ali ne stoga, što pripaja tijelu Crkve. Dakle nužnošću krštenja ne dokazuje se nužnost pripadanja Crkvi.

Odg: Niječem pretpostavku. Krštenje ne može proizvesti milosti, a da ne pripoji Crkvi. Jer valjano krštenje nužno uzrokuje karakter, kojim krštenika pripaja Crkvi.

3. Ali dijete kršteno izvan prave Crkve Kristove zadobiva milost posvetnu. A ipak ne izgleda, da bi bilo pripojeno pravoj Crkvi niti željom, koje uopće ne može još imati, niti stvarno, budući da mu je krst podijeljen izvan prave Crkve. Dakle postoji krštenje, koje uzrokuje milost posvetnu, a da stoga ne pripaja pravoj Crkvi.

Odg: Niječem minor. Dijete kršteno izvan prave Crkve, u nekoj sekti, ne postaje članom sekte, nego prave Crkve, jer je karakter krštenja ontološka posveta krštenika za člana ili ud Kristov, za gradjanina kraljevstva Božjeg, t.j. Crkve.

O tom se svemu medjutim više govori u traktatu o krštenju.

2. NEPREVARLJIVOST CRKVE

Poslanje Crkve traži takodjer, da ona bude neprevarljiva u naučavanju. Odredjena, uistinu, da uči sve ljude istinama, o kojima ovisi njihova vječna sreća, ona nužno mora biti neprevarljiva, ako ne će da se poigrava s onim, što je najpresudnije za čovjeka.

Pod neprevarljivošću razumijevamo svojstvo, povlasticu zapravo, kojom netko postaje zaštićen od zablude. I to nesamo jednostavno u tom smislu, da de facto nikad ne zabludi, da posjeduje činjeničnu neprevarljivost, što se zove "i n f a l l i b i l i t a s f a c t i" ili točnije "i n e r r a n t i a", nego ni da ne može zabluditi, t.j. da je pri njemu "infallibilitas juris". Stoga je i definiramo: takva zaštićenost od zablude, pri kojoj je i sama mogućnost lutanja ili skretanja s puta istine isključena.

Odredjenu neprevarljivost posjeduju i n a r a v n e s p o z n a j n e s p o s o b n o s t i : u normalnim pri-

likama čovjek svojim naravnim spoznajnim sredstvima nesamo sigurno doseže istinu, nego ima i pravo da je dosegne. Ipak ta neprevarljivost naravnog reda nije nešto apsolutna i u danim prilikama, koje baš nijesu rijetke, ona zna i zatajiti. Crkva, kažemo, naprotiv, zbog svog izvanrednog poslanja, mora posjedovati apsolutnu neprevarljivost u naučavanju i ona je de facto - zahvaljujući Kristovu obećanju, asistenciji Duha Svetoga kao i silasku toga Duha na njene poglavare - i posjeduje.

PROTIVNIKA je ova nauka imala već u najranije doba.

Gnostici su prvi na svoj način osporavali apostolima neprevarljivost u pogledu posebnih, visokih i tajnih istina. Prvi protestanti priznavali su neprevarljivost apostola, ali su je zanijekali njihovim nasljednicima, posebice vidljivoj Crkvi. Kasnije medjutim općenito zaziru od neprevarljivosti kao od nečeg protivnog privatnom duhu i "evandjeoskoj slobodi". Anglikanci (Puseyti) dopuštaju danu neprevarljivost, ali njezinim subjektom smatraju t.zv. "univerzalnu Crkvu" sastavljenu od rimske, grčke i anglikanske Crkve. Ako medjutim ta univerzalna Crkva praktično ne postoji niti skupno naučava, to konkretno neprevarljivosti ni nema. Liberalni protestanti, zanijekavši nadnaravno podrijetlo Crkve, osporili su eo ipso i njezinu neprevarljivost. Njihovu su se stavu pridružili i modernisti pokušavajući, da ruglu izvrgnu svaku nauku u tom pravcu. Günther je pak verbalno dopustio neprevarljivost Crkve, ali ju je de facto zanijekao učeći, da Crkva ne može determinirati apsolutne istine. - Svim tim učenjima nasuprot mi velimo:

Krist je svoju Crkvu učinio neprevarljivom u pogledu božanske objave obećavši joj i podijelivši joj izvanrednu asistenciju Duha istine.

Dokaze za ovo nalazimo u samim Kristovim riječima obećanja o toj stvari, zatim njihovu praktičnom ostvarenju, t.j. stvarnom pružanju te asistencije, Kristovoj prijetnji onima, koji je ne budu htjeli primiti, i konačno uvjerenju apostola i učenju poapostolske Crkve.

A. Krist obećaje i podjeljuje neprevarljivost darom D u h a istine

To obrazlažemo ovako:

Krist se u ovoj čitavoj stvari - kao i u mnogim drugim - - nije poslužio izrazom, kojim smo je mi sažeto formulirali. Nigdje, uistinu, ne susrećemo kod njega riječ "neprevarljivost", "infallibilitas", pa ni kakvu drugu, koja bi bila njezin ekvivalenat. Ali troje bar jasno dokazuje, da on tu neprevarljivost kani dati, odnosno, da je stvarno daje: 1. On ponajprije obećaje apostolima Duha Svetoga, Duha istine kao svoga nastavljača pri djelu naučavanja; 2. On zatim vidljivim, zamjetivim naime načinom podjeljuje obećanog Duha istine; 3. On se onima, koji ne htjednu primiti nauke, što je apostoli budu naviještali, prijeti vječnim pogubljenjem.

Na temelju ovoga ovako argumentiramo:

Krist je svoju Crkvu učinio neprevarljivom u n a u č a v a n j u, jer joj je obećao i podijelio izvanrednu pomoć Duha istine pri tom djelu, a ljude, pod kaznom vječnog pogubljenja, obavezao, da to naučavanje prihvate.

A Krist je doista takvu pomoć obećao i podijelio svojoj Crkvi, i ljude, pod kaznom vječnog pogubljenja, obavezao, da je prime.

Dakle Krist je svoju Crkvu učinio neprevarljivom pri djelu naučavanja.

Major izražava s jedne strane u v j e t neprevarljivosti: izvanrednu asistenciju Duha istine, a s druge strane ističe j a m s t v o, da će ona doista postojati, jer Bog kaznom vječnog pogubljenja prijeti onima, koji njegovu nauku odbijaju.

Minor dokazujemo po dijelovima:

1. Krist apostolima obećaje Duha istine

Da je Krist ponajprije o b e ć a o apostolima Duha istine, Duha Svetoga pri djelu naučavanja, to dokazuju slijedeći tekstovi:

Nadovezujući na svoje vlastito naučavanje, Krist kaže: "Još mnogo toga imam vam reći; no sad ne možete podnijeti. Kad medjutim dodje on, Duh istine, u p u t i t ć e v a s u s v u i s t i n u, jer ne će od sebe govoriti, nego što čuje, govorit će i javit će vam buduće stvari... od mojega će uzeti i javit će vam", Iv 16,12-14. "I ja ću moliti Oca, i dat će vam drugoga T j e š i t e l j a, da ostane s vama do v i j e k a, D u h a i s t i n e... Ne ću vas ostaviti sirotama; doći ću k vama... Tješitelj, Duh Sveti, koga će Otac poslati u ime moje, on će vas naučiti svemu i napomenut će vam sve, što god vam budem rekao", Iv 14,16-26. O tom istom Duhu kaže Isus, da će im biti na pomoći, kad budu trebali svjedočiti za nj: "Kad vas predadu, ne zabrinjujte se kako ćete i što ćete govoriti, jer ć e v a m s e d a t i u o n a j č a s, š t o ć e t e k a z a t i. Jer niste vi, koji govorite, nego Duh Oca vašega, koji govori u vama", Mt 10,19-20. "Duh će vas Sveti naučiti u onaj čas, što treba da kažete", Lk 12,12. Napokon, po uskrsnuću Isus ponavlja svoje obećanje: "primit ćete silu... Duha Svetoga, i bit ćete mi svjedocima u Jeruzalemu i po svoj Judeji i Samariji i do kraja zemlje", Dj Ap 1,8.

Prema svemu ovome vidi se, da će Duh istine, Parakletos (παράκλητος)-prizivan u pomoć - doći kao posrednik i branitelj pri svjedočenju za Krista, djelu naime naučavanja i to medju svim narodima i kroz sva vremena. On će biti apostolima na pomoći ne trenutno i provizorno, nego "d o v i j e k a", t.j. dok god budu trebali naučavati, i pri svemu, što god budu trebali naučavati, čak i u onome, što nisu mogli podnijeti za Kristova života.

2. Krist apostolima podjeljuje Duha istine

Samo p o d j e l j e n j e izvanredne pomoći Duha Svetoga, kao eminentno duhovna stvar, moglo je uslijediti čisto nutarnjim načinom. Krist medjutim, da bi što snažnije upozorio apostole, a i druge ljude, na to, čini to i vanjskim, vidljivim, osobito upadnim načinom.

Već, uistinu, nekoliko dana po Kristovu uzašašću na nebo zbiva se to: "Kad dodjoše Duhovi, bijahu svi zajedno na istom mjestu. I najedamput postade šum s neba, kao kad puše silan vjetar, i napuni svu kuću, gdje su sjedili. I pokazaše im se jezici kao od vatre, koji se razdijeliše, i sjede po jedan na svakoga od njih. I napuniše se svi Duha Svetoga, i stadoše govoriti tudjim jezicima, kako im je Duh Sveti davao da govore", Dj Ap 2,1-5.

Ovdje, kao i pri Kristovu obećanju, nema riječi, kojom bi se spominjala neprevarljivost. Ali, kako je to ostvarenje onoga, što je u vezi s obećanjem Duha Istine bilo rečeno, jasno je, da Duh Sveti silazi nad apostole, da im tu neprevarljivost dadne. Krist je uostalom prorekao, da će taj Duh nesamo biti dan apostolima, nego da će on i svjedočiti za nj, Iv 15,26, te on to sad doista i čini. Tako odmah po silasku, za propovijedanja apostola, Dj Ap 2,6-13, kad svi skladno izjavljuju: "čujemo ih gdje naviještaju našim jezicima veličanstvena djela Božja", 2,12. Jednako za propovijedanja Petrova, Dj Ap 2, 14-4o, koji, objašnjavajući, kako je do tog istog čudesnog dogadjaja došlo, zaključuje dovodeći sve u vezu s Isusom: "neka se krsti svaki od vas u ime Isusa Krista za oproštenje grijeha i primit ćete dar Duha Svetoga, jer to obećanje vrijedi za vas i za djecu vašu i za sve daljnje, koje god bude dozvao Gospodin Bog naš", 2,38-4o. Tako uostalom odsad na svim mjestima i biva. - Kad Petar i Ivan dolaze u Samariju, koja je primila riječ Božju, "pomoliše se za njih, da prime Duha Svetoga... Tada staviše ruke na njih i primali su Duha Svetoga", Dj Ap 8,14-18. Drugom zgodom, dok je Petar još govorio naviještajući u Cezareji Korneliju i njegovima Isusa Krista, "sidje Duh Sveti na sve, koji su slušali govor", Dj Ap 1o,44, sasvim očito u potvrdu istinitosti onoga, što je Petar izlagao. Slična svjedočanstva o istinitosti riječi apostola daje Duh Sveti i u drugim prilikama, Dj Ap 19,6; 11,24; 9,17 i t.d.

3. Krist pod kaznom vječnog pogubljenja traži prihvaćanje nauke, koju apostoli naviještaju

Kazali smo, da je Krist naložio svojim apostolima, da njegovu nauku imadu naviještati svim narodima, Mt 28,19. On je uz to naučavanje vezao vječno spasenje ljudi: "tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, tko ne uzvjeruje, osudit će se", Mk 16,16. On je takodjr poistovjetio naučavanje apostola sa svojim vlastitim: "Tko vas sluša, mene sluša, tko vas prezire, mene prezire. A tko mene prezire, prezire Onoga, koji me je poslao", Lk 1o,16. "I tko vas ne primi i ne posluša riječi vaših, izidjite iz kuće one ili grada onoga i otresite prah s

nogu svojih. Zaista vam kažem: lakše će biti na dan sudnji zemlji Sodomskoj i Gomorskoj negoli gradu onome" Mt 10,14-15. Mada su ove posljednje riječi izrečene prigodom početnog slanja apostola, njihov univerzalni zamašaj dovoljno je očit, pogotovo kad se uzme u obzir njihova bitna identičnost s naprijed spomenutim. Krist s jednim i drugim bezuvjetno obvezuje ljude, da prime riječi, nauku apostola kao njegovu vlastitu, kao nauku Oca nebeskoga.

Bilo bi medjutim apsurdno pretpostaviti, da bi Bog-Čovjek, pod prijetnjom najtežih kazni, vječnih muka, obavezivao ljude, da prime nečiju riječ kao istinu, ako bi se taj mogao prevariti, ako ne bi bio neprevarljiv u naučavanju.

Prijetnje dakle Kristove vječnim mukama zbog neprimanja nauke, što je apostoli imadu navieštati, sačinjava sigurno j a m s t v o, da će oni biti neprevarljivi pri djelu naučavanja.

B. Neprevarljivost u praksi apostola i spisima prvih Otaca

Potvrdu za netom izloženu tezu nalazimo u praktičnom uvjerenju apostola, kao i spisima prvih Otaca, na koje se zasad isključivo osvrćemo.

a. Apostoli svojim praktičnim stavovima kao i naukom pokazuju, da su sami uvjereni o p o s v e m a š n j o j s u k l a d n o s t i, gotovo i d e n t i č n o s t i izmedju onoga, što oni govore odnosno rade, i djelovanja Duha Svetoga. - Evo o tom samo nekih tekstova:

Prigodom prve saborske odluke u Jeruzalemu oni pišu: "Činilo se dobrim Duhu Svetom i nama... - Visum est enim Spiritui Sancto et nobis... - ἔδοξεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν", Dj Ap 15,28. Jednako prigodom ponovnih progona apostola Petar izjavljuje: "I mi smo svjedoci ovih dogadjaja i Duh Sveti, koga Bog dade svima, koji mu se pokoravaju", Dj Ap 5,32.

Rječito i Pavao izrazuje uvjerenje, da za onim, što on govori, stoji sam Bog: "vi, primivši od nas propovijedanu riječ Božju, niste primili kao riječ čovječju, nego, kao što zaista jest, riječ Božju", I Sol 2,13. No osobito je značajan njegov tekst u prvoj poslanici Timoteju: "Ovo ti pišem nadajući se, da ću brzo doći k tebi. Ako se zadržim, da znaš, kako se treba vladati u domu Božjem, koji je C r k v a B o g a ž i v o g a, s t u p i t v r d j a i s t i n e", 3,15. Ispravno, uistinu, tumačenje ovog teksta pokazuje, da izrazi "Crkva Boga živoga" u svetopisamskoj upotrebi znače univerzalnu Crkvu; stup, στῦλος, kao glavna potpora zgrade, uzrok je njene čvrstoće i sigurnosti; tvrdja, ἑδραίωμα, metaforički znači čvrstu stvar u sebi i počelo čvrstoće onoga, što na tom počiva: istine, τῆς ἀληθείας, cjelokupne evandjeoske istine (1).

---

1) U ovom se tumačenju slažu Oci i katolički egzegete; štovi-

Dakle prema Pavlu univerzalna je Crkva siguran temelj cjelokupne evandjeoske nauke. To medjutim ne bi mogla biti, kad bi mogla naučavati zabludu. Posve je, prema tome jasno, da je neprevarljiva.

b. Nauku o neprevarljivosti Crkve potvrdjuju na svoj način i tekstovi Otaca poapostolskog doba.

Sv.Ignacije Antiohijski, kako smo već čuli, uči, da je Crkva "n e p o k v a r i v a", (i "neprolazna"!), što u naučavanju znači neprevarljiva, Efež. 17., i za one, koji krivo uče, heretike, nema drugoga puta spasenja nego da se pokorom vrate Crkvi.

Sv.Irenej - da medju mnogim tekstovima spomenemo samo jedan, djelomično već citiran - veli:"Tantae igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum apostoli, quasi depositorium dives, plenissime in ea contulerint omnia quae sint veritatis: ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos; quae autem sunt Ecclesiae cum summa diligentia diligere, et apprehendere veritatis traditionem." Insistirajući pak na pomoći, što je Duh Sveti pruža, on veli: "Ubi Ecclesia, ibi Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic Ecclesia et omnis gratia; Spiritus autem veritas."

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Neprevarljivost je nedopustiva medju ljudima. Errare humanum est. A onome, što je opće ljudsko, ne može biti iznimke. Dakle je nemoguće, da bude ljudi, koji se nikad ne bi mogli prevariti.

Odg: Minor ne stoji: vrlo je mnogo opće ljudskih stvari, kojima imade iznimaka: na pr. neznanje pa grješnost i t.d. je opće ljudska stvar, a ima ipak ljudi, koji se nesamo čuvaju grijeha, nego se u kreposti penju daleko iznad prosječnosti, dapače do herojskog stepena. Isto tako u znanju i vještini bilo koje vrste. Zaključak medjutim takodjer preveć tvrdi. Nije rečeno, da neprevarljivost sprečava apostole i njihove nasljednike, da se ma u čemu prevare, nego samo da ih čuva, da se ne prevare u propovijedanju i tumačenju božanske objave.

2. Ipak pojava neprevarljivosti medju ljudima ne bi nimalo dobro djelovala, ona bi vodila mrtvilu u znanosti. Ako bi naime bilo ljudi, koji su neprevarljivi, to bi zaustavilo svako proučavanje, a prema tome i napredak znanosti, bar u području objave. Svako bi se, uistinu, istraživanje moralo činiti suvišnim, kad bi moguće bilo i bez njega nešto neprevarljivo znati. Takav pak udarac znanosti od strane samoga Boga nije nimalo vjerojatan. Nije dakle nimalo vjerojatno, da je Bog nekim

---

še, neki protestanti, kao Meyer i Weiss, priznaju, da druga tumačenja proizlaze iz mržnje na katoličku Crkvu.

ljudima podijelio dar neprevarljivosti.

Odg: Pretpostavka je, kao i tumačenje uloge neprevarljivosti, posve kriva. Neprevarljivost Crkve niti najmanje ne priječi, nego naprotiv potiče istraživanje. Značajka je naime neprevarljivosti, da ne pruža gotove istine, bilo putem objave, bilo putem nadahnuća, nego da samo čovjeka štiti od zabluda, dok je traži, odnosno izlaže. Daleko dakle od toga, da bi čovjeka poticala na nemar ili neko pasivno očekivanje, ona ga - ulijevajući mu sigurnost, da će istinu naći - potiče, da je što većim marom istražuje i formulira. I mi vidimo konkretno, da neprevarljivost Crkve nije nikad bila zaprekom istraživanju, nego je, naprotiv, bila od velike pomoći pravom znanstvenom napretku.

3. Prema gore navedenim tekstovima Duh je Sveti silazio na sve, koji su se krstili, a to bi značilo, da su svi ti eo ipso postajali neprevarljivi. To medjutim ne stoji. Dakle silazak Duha Svetoga na nekog nije dokaz neprevarljivosti.

Odg: Distinguo majorem: svakim se silaskom Duha Svetoga postaje neprevarljivim, nego. Silaskom Duha Svetoga postaje neprevarljivim onaj, kome je to obećano, t.j. učiteljstvo Crkve, concedo. - Concedo minorem. - Distinguo conclusionem: svaki silazak Duha Svetog na nekog nije dokaz njegove neprevarljivosti, concedo; silazak Duha Svetoga na onoga, kome je on obećan kao povlastica pri djelu naučavanja, nije dokaz njegove neprevarljivosti, nego. Ne zaboravimo uostalom, da dokaz za neprevarljivost ne stoji u samom obećanju kao ni u samom silasku Duha Svetoga, nego u obojem skupa.

4. Istim tekstovima, kojima se dokazuje neprevarljivost Crkve, mogla bi se dokazati i njena nepogrješivost (impeccabilitas). A apsurdno je misliti, da bi Crkva bila nepogrješiva. Dakle i da je neprevarljiva.

Odg: Niječem major. Ni po kome od navedenih tekstova ne može se zaključiti, da bi Krist svojoj Crkvi obećavao nepogrješivost. Svi se oni odnose samo na posebnu pomoć pri djelu naučavanja, a nikako ne na osobnu nepogrješivost članova Crkve. Štoviše, cjelokupno Kristovo naučavanje, ustanova sakramenta, kojim se opraštaju grijesi i t.d. dovoljno jasno govori, da Krist nije kanio članovima svoje Crkve podijeliti ćudorednu nepogrješivost.

Uostalom, baš je miješanje ovih dviju stvari - neprevarljivosti i nepogrješivosti, lat. infallibilitas i impeccabilitas - dovelo do najvećih nesporazumaka. Imputiralo se katoličkoj Crkvi, da uči za sv.Oca Papu, da je nepogrješiv, da naime ne može sagriješiti, što ona nikad nije naučavala. Tako je još profesor Ajvazov, u listu moskovske bogoslovne akademije, na slijedeći način dokazivao, da je rimski papa "pogrješiv": ili, veli taj profesor, papa moli Očenaš ili ga ne moli. Ako ga ne moli, onda je heretik, jer ne čini ono, što je Krist naučavao, da mora činiti, a kao takav je i grješnik, dakle očito pogrješiv. Ako ga pak moli, onda govori: "otpusti nam duge (grijehe) naše", te tako sam priznaje, da je pogrješiv. U svakom slučaju papa je pogrješiv! To sigurno sliči više na kakav vic

u nekom šaljivom listu,nego na argumenat u listu bogoslovne akademije. Ali ona ujedno pokazuje, do kakva izvrtanja stvari može dovesti nepoznavanje elementarnih činjeničnih podataka u području neke nauke.

3. NEPOBJEDIVA STALNOST CRKVE (1)

Neposredno na nužnost, a zatim i na neprevarljivost nadovezuje se nepobjediva stalnost, t.j. neuništivost i nepokolebivost Crkve. Budući, uistinu, ex institutione Christi nužna, Crkva s istog razloga mora biti stalna i neuništiva u svom opstanku i nepokolebiva u svom djelovanju, obzirom naime na svoju bitnu misiju. Misao,izražena ovim naukom,nije identična s onom o neprekidnom trajanju hijerarhijske ili primatske vlasti. Ona ih pretpostavlja, ali stvar promatra s n o v o g s t a j a l i š t a.

PROTIVNICI su stalnosti i nepokolebivosti, a djelomično i neuništivosti Crkve ponajprije montanisti, na čelu sa svojim osnivačem Montanom, (od g.172. dalje), koji je učio, da je on sam organ Duha Svetoga, Tješitelja, koga je Krist obećao Crkvi, te da će sad doći, da uči ono, što apostoli nijesu mogli nositi, Iv. 16,12. Iza, naime, "dječje dobi", prije Krista, "mladenačke" za Krista, kršćanska je religija za njega imala doseći "ljudsku dob", treći stepen razvoja "potpunog i apsolutnog spasenja". Nešto su slična učili kasnije donatisti, a poslije opet "spirituales", koji su,pod vodstvom Joakima de Fiore (rodjen 1132.u Kalabriji, a umro 1202.) te Ivana Petra Olivi (rodjen 1248. u Sévignanu u Francuskoj), tvrdili, da će iza St. i N.Z. doći "k r a l j e v s t v o D u h a S v e t o g a", u kome će vladati duh savršene poniznosti i siromaštva, a znak je toga "Papa angelicus", koji je doskora imao doći. Sv.Franjo Asiški i njegov red da su početak te duhovne Crkve. - Njima su se priključili svi oni, koji hoće da Crkvom ravna neposredno Duh Sveti, kao quakersi, mormonci. Podjednakim su putem pošli oni, koji,kao Fichte, Schlegel, Döllinger, očekuju iza Petrove (katoličke) i Pavlove (protestantske) Crkve treću, Ivanovu. Protestanti su naučavali, da se vidljiva Crkva izmijenila na gore i time samim osporavali njenu nepokolebivost. Na nepokolebivost su Crkve udarali i jansenisti, koji su tvrdili, da je moguće "senilno" razdoblje Crkve (Quesnel), ili "sveopće potamnjelosti obzirom na važnije istine vjere Kristove".

Izraziti su pak protivnici neuništivosti Crkve racionalisti svih nijansa, jer smatraju Crkvu običnom ljudskom tvore-

---

1)"STABILITAS INVICTA ECCLESIAE", nazivana takodjer negativno "INDEFECTIBILITAS" - Vat. će je Conc. označiti riječima: "Est visibilis proprietas qua Ecclesia 'eadem in se suaque a Christo accepta constitutione immutabilis perseverat'", c. 9.,izd. Lac., str.750.

vinom, koja - kao i svako drugo ljudsko djelo - može biti uništena. No medju onima, koji prihvaćaju ovakvo shvaćanje, najviše su se istakli m o d e r n i s t i s L o i s y-em na čelu. Ovaj nesamo da nije Crkvu smatrao nepokolebivom, nego je držao, da je jedini njezin spas u tome, da napusti svoje tradicionalne pozicije. Pretenciozno piše: "Naša filozofija, naša znanost probili su s kraja na kraj staru Petrovu barku. Još trenutak (Crkvo) i ti ćeš potonuti, a da ti ni tvoji najbolji prijatelji ne će moći da dodju u pomoć" (1).

Nasuprot ovome mi kažemo:

Crkva je, ex institutione Christi, stalna ili indefektibilna, t.j. neuništiva u svome opstanku i nepokolebiva obzirom na svoju bitnu misiju.

1. Crkva je stalna, t.j. neuništiva u svome opstanku i nepokolebiva obzirom na svoju bitnu misiju spasavanja duša, ako njena svrha postulira ta svojstva i ako joj je Krist, ustanovljujući je, dao jamstvo, da će takva doista biti. A Crkva, doista, po svojoj svrsi i postulira ta svojstva, i Krist joj je obećao, da će takva biti. Dakle Crkva je stalna i neuništiva u svome opstanku i nepokolebiva u svojoj bitnoj misiji.

Major u svome prvom dijelu nije drugo do afirmacija, da su bitna svojstva, svojstva, koja se najuže nadovezuju uz narav, stalna kao i sama narav, t.j. u ontičkom smislu. U drugom se dijelu naglasuje, da Kristovo jamstvo u konkretnom slučaju isključuje eventualnost uništenja tih svojstava od strane protivnih sila.

Minor dokazujemo po dijelovima:

a. Crkva po svojoj naravi postulira svojstva stalnosti, t. j. neuništivosti i nepokolebivosti, ako bi nestanak tih svojstava značio izdaju, odnosno onemogućenje svrhe, zbog koje ju je Krist ustanovio. A bez stalnosti, neuništivosti naime i nepokolebivosti Crkva bi bila izložena opasnosti, da ne ostvari svrhe, radi koje ju je Krist ustanovio. Dakle ta svojstva Crkva neizbježivo postulira.

Obzirom na svojstvo neuništivosti stvar je po sebi jasna: ustanova, koju bi bilo moguće uništiti, bila bi trajno izvrgnuta opasnosti, da prestane opstojati i djelovati, a prema tome i ostvarivati ono, zbog čega je ustanovljena. Bez n e p o k o l e b i v o s t i pak Crkva bi bila podvrgnuta svim mogućim fluktuacijama okolnosti i vremena, kroz koja bi prolazila, te bi sad u većoj, sad u manjoj mjeri izdavala cilj, koga joj je Krist dao.

b. Krist je k tomu ustanovljujući Crkvu dao joj obećanje, da će biti stalna, t.j. neuništiva i nepokolebiva. Općenito, ponajprije, svi tekstovi, kojima dokazujemo trajnost vlasti kako apostola, odnosno njihovih nasljednika, tako Petra i

---

1) V. o svemu tomu više u članku Gračanin, Ciljevi i putevi modernizma. Bogosl. Sm. XXVIII (1940), 4. str. 241-268.

njegovih nasljednika, dokazuju i neuništivost i nepokolebivost Crkve. Crkva, uistinu, traje u pravom i potpunom smislu samo ukoliko vrši svoje poslanje.

No medju svim Kristovim riječima, kojima on obećaje svojoj Crkvi stalnost, ima ih nekoliko, koje su osobito važne. Ponajprije tekst Mt 16,18: "I vrata paklena n e ć e j e n a d v l a d a t i". Ma koje uistinu od prije predloženih tumačenja usvojili u pogledu ovih riječi, sigurno je, da će Crkva biti nesavladiva proti svim njenim neprijateljima. A bila bi nadvladana, kad bi njenim neprijateljima uspjelo da je unište ili bar pokolebaju obzirom na njenu bitnu misiju. Dakle, prema Kristovu obećanju, Crkva je nepokolebiva i neuništiva.

Isto to dokazuju i tekstovi Mt 28,20: "I evo ja sam s vama u sve dane do konca svijeta", te Iv 14,16 sl.: "I ja ću moliti Oca, i drugog Tješitelja dat će vam, da ostane s vama do vijeka, Duha istine... Ne ću vas ostaviti sirote; doći ću k vama." Krist obećaje svoju prisutnost i svoju pomoć obzirom ne na štogod sporedna, nego obzirom na opstanak i na bitno poslanje, koga je svojim apostolima dao. A to je bitno poslanje raditi na spasavanju ljudi do konca svijeta. Do konca svijeta dakle Isus obećaje pomagati svoju Crkvu, da se ne pokoleba u radu oko spasavanja duša, a, razumije se, i da ne bude uništena od strane njenih neprijatelja.

Važno je napomenuti, da Krist ova svoja obećanja daje neovisno o osobnoj svetosti ili savršenstvu apostola, on ne uvjetuje svoje pomoći, nego je apsolutno daje (1).

2. Potvrdu ove nauke o nepokolebivosti i neuništivosti Crkve susrećemo kod Otaca Ponajprije sv.Ignacije Antiohijski (u tekstu već citiranom u prošloj tezi): "Zbog toga je Gospodin na glavu primio pomazanje, da svojoj Crkvi dahne nepokvarivost" - ἵνα πνέῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν (2). Sv.Irenej usporedjuje pravu vjeru pokladu predanom Crkvi, "quasi in vase bono eximium quoddam depositum juvenescens et juvenescere faciens ipsum vas in quo est..." (3).

---

1) "Fundamentum vel ratio indefectibilitatis Ecclesiae non est... virtus; zelus vel sapientia membrorum vel praesidum Ecclesiae, sed proprie et formaliter assistentia Dei promissa", R.M.Schultes, De Ecclesia catholica, str.280-281. - Nisu baš zgodne riječi, što ih auktor još pred ovo umeće "non est vis naturalis Ecclesiae", jer bi mogle navesti na misao, da Crkva po svojoj naravi ne postulira svojstva indefektibilnosti, dok, kako smo gore dokazali, upravo njena narav, kakvu joj je Krist dao, to postulira.

2) Efež. 17,1. - ἡ ἀφθαρσία poz. neprolaznost; N.T. takodjer: nepokvarenost, čistota. Od ἄφθαρτος, nepokvaren.

3) Adv. haer., 3,24,1.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Prema II Sol 2,3 sl., jednom će doći do velikog otpada, za vrijeme koga će "čovjek grijeha, sin propasti sjesti u hram Božji (u Crkvu ili crkvu?) pokazujući sebe kao da je Bog". Prema Mt 24,24 i Lk 18,8, vjera će opasti, a prema Apok 13,3, ljudi će se klanjati zvijeri. Nije li to sve znak, da će i Crkva, ako ne sasvim propasti, a ono se bar pokolebati?

Odg: Kontekst u svim navedenim slučajevima pokazuje, da će doći do otpada, no upravo otpad će udaljiti od Crkve one, koji bi joj iznutra mogli škoditi. Silovit pak fizički ili ini upad u Crkvu ili crkvu (gradjevinu) ne će promijeniti naravi istinske Crkve, nad kojom će njezin ustanovitelj uvijek bdjeti. Lokalni upad u neku crkvu (gradjevinu) desio se više puta, posebice za vrijeme franc. revolucije, kad su njeni pristaše na glavni oltar crkve Notre-Dame u Parizu stavili golu ženu te joj se klanjali kao božici razuma, no to nije Crkve nimalo pokolebalo, a još manje uništilo. Bestidnica je istjerana, stoljeća su prohujala, a auktor je ovih redaka - sto i više godina iza toga - svake nedjelje išao pjevati na konventualnoj misi, a povremeno i na vesperama, u toj istoj crkvi Notre-Dame de Paris.

2. Prema Apok 20,1 sl., naviješta se neko tisućgodišnje kraljevstvo Kristovo, za vrijeme koga će djavo biti svezan, da ne zavodi više naroda. A kako po cjelokupnom Kristovu naučavanju izgleda da će neprijatelj, djavo, uvijek raditi proti njegovu kraljevstvu na zemlji, treba očito očekivati neko stanje, sasvim drugačije za Crkvu, kad toga ne će biti. Dakle će Crkva na zemlji prestati postojati.

Odg: Tumačenje ovoga mjesta Apokalipse, kao uostalom i većine drugih, teško je. Sigurno je medjutim, da ono ni po čemu ne znači, da bi Crkva, kakva jest, imala prestati postojati i ustupiti mjesto nekom novom stanju. Sv.Augustin misli, da taj izraz "tisuću godina" znači čitavo kršćansko razdoblje ili upravo jedno sjajno razdoblje Crkve, koje još ima doći.

3. Stalnost, t.j. neuništivost i nepokolebivost Crkve, ako i zavisi o volji Božjoj, zavisi i o ljudskoj volji. A ljudi, koji su na upravi Crkve, mogu se pokolebati, mogu čak poduzeti da je unište, dovedu do propasti. Dakle Crkva nije neuništiva i nepokolebiva.

Odg: Razlikujem major: zavisi i o volji ljudskoj, podredjenoj volji Božjoj, dopuštam; sasvim neovisnoj o volji Božjoj, niječem. Razlikujem i minor: mogu se pokolebati dotle, da napuste bitnu misiju Crkve ili da je čak pokušaju uništiti i ostanu na njenoj upravi, niječem; mogu se pokolebati pa otpasti od Crkve, dopuštam. Brojni historijski primjeri to pokazuju. Medju izrazitim novijim dosta je spomenuti Loisy-a.

NAPOMENA. Smisao ove nauke o nepobjedivoj stalnosti Crkve isključuje, kako smo naglasili, promjene u bitnoj njenoj

misiji. Ona medjutim ni na kakav način ne znači, da bi promjene u sporednostima, akcidentalnostima bile zabranjene. A u bitnim pak stvarima nije isključen napredak. Crkva je, uistinu, poput živog, kompaktnog organizma. Organski pak zakon dopušta, dapače zahtijeva napredak početnih organa, ali uvijek u istom pravcu. To se najbolje vidi na čovjeku: čovjek ostaje čovjekom u svim fazama svoga razvoja, ali se razvija, postaje sve savršeniji. Tako i Crkva može se razvijati bilo ekstenzivno, neprekidnim povećavanjem broja svojih članova, bilo intenzivno, jasnijom spoznajom božanskih stvari ili potpunijim njihovim izlaganjem.

4. NEZAVISNOST CRKVE

Kao ustanova sa svojim zasebnim ciljem, Crkva je nezavisno ili savršeno društvo. Ne u tom smislu, da bi se sastojala od samo savršenih pojedinaca - ona naprotiv postoji zato, da od nesavršenstva vodi k savršenosti - nego u tehničkom značenju riječi: ona je savršena ili nezavisna kao društvo, dostaje naime sama sebi i svojim članovima u postizavanju svog apsolutnog cilja (1).

Baš naime kao što imade organizama, koji su sami sebi dovoljni u postizavanju svoga cilja, kao na pr. samostalni živi organizam čovjeka, životinje i t.d., i drugih, koji nisu sami sebi dostatni, kao ruka, noga i sl., tako je i s društvima. Imade ih, koja su takva, da zaista dostaju sebi i svojim članovima u postizavanju cilja, kao država; i drugih, koja nemaju svega, što bi im u tom pogledu trebalo, a to je slučaj s obitelji i drugim raznolikim manjim zajednicama. Možemo medjutim i kod ovih savršenih društava razlikovati: apsolutno savršeno ili nezavisno, to je ono, koje isključuje podvrgavanje bilo kojoj vlasti izuzev Božjoj, te osim Boga nema nikoga, tko bi mu mogao suditi ili mu zapovijedati; i relativno savršeno, koje doduše imade cjelokupnu vlast zakonodavnu, sudsku i izvršnu, ali se obzirom na vršenje volje Božje, poštivanje religioznih i ćudorednih zakona mora obraćati na drugoga (2). Društvo, prema tome, koje je apsolutno savršeno, istodobno je i apsolutno nezavisno, te su ta dva pojma korelativna.

Za Crkvu velimo da je društvo apsolutno savršeno ili nezavisno.

PROTIVNICI su se ove nauke kao i stava pojavili već vrlo rano. Kod Židova odmah spočetka: "Nijesmo li vam, kažu sveće-

---

1) Apsolutnog, ne znači ovdje nužno posljednjeg, nego takva, koji se ne nadovezuje ni na kakav drugi.
2) Authentici ergo praecones aut interpretes divinae illius auctoritatis sunt, saltem ut tales, extrinseci et indirecte superiores obligatae societati ejusque ducibus. M.d' Herbigny, Theologica de Ecclesia, I, str. 125-126.

nički poglavari apostolima, oštro zapovijedili, da ne učite u ime ovo (Isusovo)?" Dj Ap 5,28. Rimski imperatori nastupili su još radikalnije dekretiravši jednostavno: "Non licet vos esse." Grčki pak car Konstantin II. i Julijan Apostata uznastojali su, da Crkvu sebi podrede. Kasnije, odijeljeni Bizant, ako ne teoretski, a ono svakako praktično podvrgava crkvu civilnoj vlasti. Na zapadu medjutim jednako, kako vladari, tako parlamenti nastoje svim silama podvrći Crkvu državi ili čak stvoriti t.zv. narodne crkve. Poznati su u tom pogledu napori Filipa IV. Lijepog (1285-1314) te Ljudevita IV. Bavarskoga, koji je sebi našao i teologa Marsilija Padovanskog, da brani njegove ideje u pogledu podredjenosti Crkve državi. Protestanti pak od početka, podredjujući duhovno vremenitom, stoje na stajalištu: "C u j u s r e g i o, e j u s r e l i g i o". Istim putem ide i Henrik VIII. u Engleskoj (1509-1547) i njegovi nasljednici. Tu se već 1536. dekretira: "Rex Angliae est supremum caput in terris, post Christum, Ecclesiae Anglicanae et Hibernicae." U Francuskoj, pod utjecajem istih ideja i pod vodstvom Richera, širi se sistem galikanizma, koji pod raznim izlikama zahtijeva zamašan utjecaj civilne vlasti na crkvene stvari. Febronijanizam pak i jozefinizam, koji i nisu do djelomično izmijenjeni galikanizam, šire iste poglede u Njemačkoj, Italiji i Austriji. Janzenizam takodjer radi u istom pravcu, dok konačno liberalizam ne započne u prošlom stoljeću udarati na sva prava Crkve. Sve to pripravlja tezu, koja će, pod utjecajem Hegelove filozofije, doći do svog konačnog oblika u shvaćanju priličnog broja pravnika, osobito Nijemaca, da ne postoji naime nikakvo pravo nezavisno od države, te da je vrhovna pravna norma: "Omnis jurisdictio in nomine Caesaris exercetur", što će s jedne strane otvoriti puteve najkrućem despotizmu, a s druge strane osporiti svaku nezavisnost Crkve.

Bez obzira medjutim na sve ove peripetije i nasuprot njima mi kažemo:

Krist je ustanovio Crkvu kao savršeno ili nezavisno društvo.

Ovo dokazujemo naravlju Crkve, zatim Kristovim djelima i riječima, naukom i načinom postupanja apostola, te konačno tradicijom i ranom poviješću Crkve.

1. Dokaz iz naravi Crkve:

Ono je društvo apsolutno savršeno i nezavisno, koje po svojoj od Boga formiranoj naravi imade posve vlastiti cilj i sredstva za njegovo ostvarenje te stoga u t o m p o g l e d u otklanja svako podvrgavanje drugim ljudima bilo izravno, bilo neizravno. A Crkva je takvo društvo. Dakle je apsolutno savršena ili nezavisna.

Major je gore dana definicija savršenog i nezavisnog društva.

Ad minorem: Narav Crkve uistinu je takva, da otklanja svako podvrgavanje ljudima bilo izravno, bilo neizravno. To vidimo poglavito promatranjem njezina cilja.

In forma to izrazujemo ovako:

Onaj se cilj ne može podvrći nikakvom drugom cilju, koji ide za vrhovnim dobrom čovjekovim i koji je ujedno najuniverzalniji po svom zamašaju.

A takav je cilj Crkve.

Dakle se ne može podvrći nekom drugom, nižem, manje univerzalnom.

Taj je uistinu cilj po sebi takav, da ga se ne može podvrći ni kome drugom, pa i najplemenitijem zemaljskom cilju ili dobru, jer on upravo ide za najvišim, posvemašnjim vrhovnim dobrom čovjekovim, njegovim spasenjem, Bogom - njegovom vječnom srećom. Osim toga, taj je cilj najuniverzalniji i po svom zamašaju, on naime obuhvaća spasenje svih ljudi, i stoga Crkva, koja za njim ide, ne može u jurisdikcionom pogledu biti dio koga drugog društva, budući da se ni jedno drugo društvo ne proteže na sve ljude.

Nadalje i po svojoj internoj strukturi, kakvu joj je Krist dao, Crkva se ne može podvrći nekoj ljudskoj ustanovi. Njezina je, uistinu, vlast božanska i nadnaravna, hijerarhijska, a proti naravi je stvari, da se božanska i nadnaravna vlast podvrgava ljudskoj. Nju je Krist sam neposredno ustanovio, pa je stoga "nefas regnum Christi potestati humanae subicere" (1).

2. Svojim djelima i riječima Krist takodjer pokazuje, da je htio, da njegova Crkva bude nezavisna o zemaljskim vlastima.

a. Ako je netko mogao osnovati Crkvu kao neposredno zavisnu o zemaljskoj vlasti i pribaviti joj time cio niz raznih pogodnosti, a nije toga učinio, nego ju je, naprotiv, ustanovio kao nezavisnu o njoj izlažući je upravo zbog toga nepogodnostima, štoviše, progonstvima te vlasti, taj je jasno pokazao, da ne želi, da ona bude zavisna o njoj. A Božja je providnost mogla osnovati Crkvu kao zavisnu osiguravši joj dane pogodnosti, no nije to učinila, nego ju je, naprotiv, ustanovila kao nezavisnu i proti volji zemaljskih vlasti. Božja je dakle providnost jasno pokazala, da želi Crkvu nezavisnom.

Minor. Nema nikakve sumnje, da je Božja providnost mogla stvari s Kristovim dolaskom tako disponirati, da se on pojavi kao zemaljski kralj poput Davida, ili bar da svoju Crkvu podloži silnom rimskom carstvu, koje je tada realiziralo svoje najveće jedinstvo. Tomu medjutim ni traga. Kristov dolazak nema ništa zajedničkog s onima, koji tada vladaju. On se od njih dijeli nesamo svojim skromnim rodjenjem u Betlehemu, nego i čitavim svojim kasnijim djelovanjem. Daleko od toga, da bi se na nosioce te vlasti vezao, on je od početka predmetom njihove mržnje i progona. To počinje s Herodom pri samom Isusovu rodjenju. Za života pak Isus pokazuje dovoljno jasno, da su predstavnici vlasti drugo nego on i njegovi sljedbenici: "Eto, ko-

---

1) Ova nezavisnost Crkve ne znači neku nezavisnost gradjana prema civilnoj vlasti u pogledu vremenitog cilja, za kojim ide ljudska zajednica.

ji nose meke haljine, u kraljevskim su dvorovima", Mt 11,8. On, sin čovječji, nema gdje ni glave prikloniti, Lk 9,58. A i na adresu Heroda, za koga mu dodjoše javiti, da hoće da ga ubije, on kaže: "Idite i kažite onoj lisici..." Lk 13,31-32. Nesamo da tu nema vezanja uz vlast, nego će konačno nosioci vlasti - glavari svećenički, Herod, Pilat - lišiti ga života. Da ne bi bilo nikakva nesporazuma, sličnu sudbinu proriče on i svojim učenicima: "Predavat će vas sudovima. I šibat će vas u zbornicama i izvodit će vas pred upravitelje i kraljeve poradi mene za svjedočanstvo njima... I kad vas povedu i predadu..." Mk 13,9-11, "ne budite zabrinuti, kako ćete i što ćete govoriti... Kad vas stanu progoniti u jednom gradu, bježite u drugi... nije učenik nad učiteljem... I ne bojte se onih, koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti..." Mt 10,19-28. "Ako su mene progonili, i vas će progoniti...A činit će vam sve ovo poradi imena moga", Iv 15,20-21.

b. Osim svega ovoga Krist eksplicite kaže, da je njemu dana vlast sasvim drugog reda nego su zemaljske vlasti te i svoje apostole čini dionicima te vlasti: "Dana mi je s v a v l a s t n a n e b u i n a z e m l j i. Idite dakle (ja vas tom vlašću ovlašćujem) i naučavajte sve narode, krsteći ih... učeći ih da drže sve, što sam vam zapovjedio. I evo, ja sam s vama u sve dane do konca svijeta", Mt 28,19-20. Ova vlast, sasvim drugog reda, nesamo da ne zavisi o zemaljskoj vlasti, nego se - kako smo netom vidjeli - ima vršiti i proti volji zemaljskih vlasti, ako se one usprotive božanskom poslanju Crkve. Istu neovisnost odaju i one druge riječi Kristove Petru i apostolima: "Što god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebu..." Mt 16,19. "Što god svežete na zemlji, bit će svezano i na nebesima..." Mt 18,17. Drugim riječima: nema te zemaljske vlasti, koja bi mogla drugačijim učiniti ono, što vi učinite. Konačno i riječima: "Podajte caru carevo, Bogu Božje", Mt 22,21, Krist pokazuje, da dijeli zemaljsku vlast od božanske, i da ne će da se zemaljska miješa u ono, što je Božje.

Po svemu dakle ovome Krist je svakako htio da njegova Crkva bude apsolutno nezavisna te ju je kao takvu i osnovao.

3. Svjesni tih činjenica, apostoli su odmah po Kristovu uzašašću na nebo nastavili vršiti vlast nove zajednice neovisno o zemaljskim vlastima, štoviše i proti njihovoj volji.

Kako smo, uistinu, već naglasili, kad smo govorili o osnutku Crkve, vlast se apostola afirmira n e z a v i s n o o vlastima, koje tada postoje: prigodom biranja novog apostola namjesto izdajnika Jude, pri propovijedanju nakon silaska Duha Svetoga. Ona se afirmira i proti njoj: apostoli, strpani u zatvor, Dj Ap 4, otvoreno uče, da je Krist "kamen, koga ste vi graditelji odbacili, ali koji je postao ugaonim kamenom. I nema ni u jednom drugom spasenja", 4,11-12. Čak i onda, kad im se oštro zaprijetiše, oni odvraćaju: "Sudite, je li pravo pred Bogom, da većma slušamo vas negoli Boga?" 4,17-19. U tom smislu moli i skupina vjernika nakon puštanja apostola: "I sad, Gospodine, pogledaj na prijetnje njihove i daj slugama svojim, da govore sa svom slobodom riječ tvoju..." 4,29. Kad ih ponov-

no zatvore, sam Bog čudesno intervenira: "andjeo Gospodnji otvori noću tamnička vrata, izvede ih te reče: Idite te g o v o r i t e o t v o r e n o u hramu narodu sve riječi ovoga života", Dj Ap 5,19-20. I oni tako učine. A na ponovne zabrane Petar s apostolima odgovara: "Većma se treba pokoravati Bogu negoli ljudima", 5,29. I tu ne pomože ni to, što su ih izbičevali i što su im se ponovno zaprijetili, oni "nisu prestali svaki dan u hramu i po kućama da uče i propovijedaju Evandjelje o Kristu Isusu", 5,40-42. Tome ne učini kraj ni ubojstvo djakona Stjepana, ni "veliki progon", koji iza toga slijedi, Dj Ap 8,1 sl. Osim apostola svi se, doduše, tada razasuše po krajevima Judejskim i Samarijskim, ali oni, što su "se razasuli, prolazili su propovijedajući riječ Božju", 8,4. Po Savlovu obraćenju, jednaku nezavisnost apostoli pokazuju i prema rimskim vlastima, napose sam Pavao.

4. Konačno istu nezavisnost i slobodu susrećemo u tradiciji i ranoj povijesti Crkve. Oci se odupiru nesamo nekršćanima, nego i samim kršćanskim svjetovnim poglavarima. Ali o tom više kasnije.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Suvremeni pravnici na tezu o nezavisnosti Crkve odvraćaju: Savršeno ili nezavisno društvo ima svoj teritorij. A Crkva nema svoga teritorija. Dakle nije savršeno ili nezavisno društvo.

Odg: Minor ne stoji. Crkva ima svoj teritorij, i on je čitava zemlja, jer joj ga je sam Krist dao: "Idite po svemu svijetu..." Mk 16,15, "i naučavajte sve narode..." Mt 28,19.

2. Insistiraju: Jedan isti teritorij ne može pripadati dvama savršenim društvima. A civilne su vlasti - savršena društva - okupirale već čitavu zemlju. Dakle Crkvi više ništa ne preostaje.

Odg: Razlikujem major. Isti teritorij ne može pripadati dvama savršenim društvima u istom pogledu, dopuštam; u različitom, i te kako! Civilna vlast okupira zemlju u zemaljskom smislu, Crkva pak u religioznom, prva u cilju osiguranja vremenitih dobara, Crkva vječnih, nebeskih.

3. Crkvi su potrebna državna dobra, da bi mogla postići svoj cilj. A društvo, kome treba pomoć drugog društva za postignuće vlastitog cilja, nije savršeno. Dakle Crkva nije savršeno ili nezavisno društvo.

Odg: Jasno je, da Crkvi trebaju materijalne stvari, koje pripadaju državi ili nekom drugom društvu. Bez brašna, vina, ulja, tkanine i t.d. ne može se obavljati služba Božja. Čak i sami su ljudi, koji Crkvom upravljaju, u većini slučajeva pripadnici neke države. Uza sve to nezavisnost Crkve nije time nimalo smanjena. Potreba materijalnih stvari ne dokazuje, da je neko društvo nesavršeno. Nema ni jedne države na svijetu, koja ne bi trebala materijalnih stvari drugih zemalja, pa ipak

nitko ne misli, da bi sve države bile zbog toga nesavršene ili zavisne u formalnom smislu. I ljudskom organizmu takodjer treba mnogo toga, a ipak je potpuno nezavisan organizam. Zašto? Zato, jer sebi sve, što mu treba, svojim pravom i svojom vlašću pribavlja, te može raspolagati s onim, što sebi pribavi, kako hoće. Da bi dakle neki organizam ili neko društvo mogli biti smatrani savršenim ili nezavisnim, nije apsolutno potrebno, da posjeduje actu sve, što im treba, nego samo da imadu pravo na to, što im treba i da sebi to, pod danim uvjetima, mogu p r o p r i a   a u c t o r i t a t e   pribaviti.

4. Savršeno je nezavisno samo ono društvo, koje može uspješno osigurati svoje pravo i svoju slobodu. A Crkva ne može uspješno osigurati svoje pravo i svoju slobodu. Dakle Crkva nije savršeno nezavisna.

Odg: Major transeat. Minor: Crkva ne može materijalno, vojskom i policijom, osigurati svoju vlast, dopuštam; ne može to nikako, ni duhovnom svojom moći, niječem. Kroz stoljeća ona stvarno, efektivno tu svoju nezavisnost duhovno osigurava protiv svim presizanjima vladara i vlastodržaca, te često, lišena gotovo svih materijalnih sredstava i sa svih strana pritisnuta protivnicima i neprijateljima, sjajno manifestira svoju moć i nezavisnost.

5. Takva nezavisnost Crkve može voditi samo sukobu izmedju jedne i druge vlasti, a time i razdoru medju gradjanima iste zemlje.

Odg: Niti najmanje. Uz uvjet samo, da svaka ostane u svome području. Za državu je pak kao i za cjelokupni ljudski život najveća blagodat, da jedna sasvim nezavisna ustanova brani i odgaja savjesti gradjana u duhu posvemašnje slobode, slobode uvjetovane samo njenim najdubljim, metafizičkim razlogom - vrhovnim Dobrom. Da ih odgaja tako, da se ne dadu zavoditi nikakvim obećanjima, nikakvim strahom, nikakvim mitom, nikakvim sjetilnim užicima. I kad takve ustanove ne bi bilo, onda bi je svi narodi morali željeti i čeznuti za njom.

III. Z N A Č A J K E   C R K V E (1)

Najizrazitije pravu Crkvu Kristovu odaju njene značajke ili obilježja ("biljege", "notae"). Kao što naime svako zasebno biće posjeduje niz obilježja, po kojima ga prepoznajemo i razlikujemo od svih ostalih, tako je i s Crkvom. Ta obilježja, za razliku od svojstava, očituju nešto   i z v a n a   z a m j e t i v a ,   nešto ,   po čem je dotično biće moguće razmjerno lako prepoznati, te ih stoga i nazivamo značajkama ili obilježjima, "biljegama", "notama". To su oni, da tako reknemo, najmarkantniji potezi, koji, mada nužno ne odaju najdub-

---

1) Ili: OBILJEŽJA, BILJEGE, NOTAE.

ljih ontičkih svojstava nekoga bića, ipak mu n e o d j e - l j i v o pripadaju i sasvim ga sigurno manifestiraju (1). Kao nešto vanjskoga, te su značajke po sebi z a m j e t i - v i j e od same naravi dotičnoga bića, a i ostalih njegovih oznaka, i stoga su najlakši put, da ga se upozna. Ipak ova laka zamjetivost značajki ne znači, da je suvišan svaki pa i najmanji trud, da bi ih čovjek uočio.

Koliko ovakvih značajki posjeduje Kristova Crkva, auktori su se u toku stoljeća razilazili.

Saunders, u "De vis. monarchia Ecclesiae" (2) nabraja ih š e s t; Stapleton (3) p e t; Bozius (4) pronalazi, ako ne značajki, a ono bar znakova prave Crkve s t o t i n u; Bellarminus (5) spominje ih p e t n a e s t. Pomnijim medjutim uvidom u stvar pokazuje se, da se najveći dio predloženih značajki dade svesti na one četiri temeljne, koje smo vidjeli da karakteriziraju Crkvu od njenog ustanovljenja: ona je u svom osnutku već j e d n a, a p o s t o l s k a, k a t o l i č k a i s v e t a. - I nakon Bellarmina dalje, postoji u tom pogledu gotovo posvemašnji sklad medju katoličkim auktorima.

Kršćani nekatolici zastupaju medjutim raznolika stajališta.

PROTESTANTI već od početka predlažu raznolike note ili značajke, kojima bi "pravu Crkvu" bilo moguće razlikovati od "sotonine sinagoge i babilonske" (rimske), koja je pokvarena. Luther u više navrata spominje sad ove, sad one, ali kad ex professo o njima govori, nabraja ih sedam, i kao pravu, po sebi dovoljnu, ističe "propovijedanje i vjerovanje riječi Božje",

---

1) Lercher-Schlagenhaufen piše: "ad p l e n a m r a t i o n e m n o t a e r e q u i r i t u r, ut sit proprietas s p e c i f i c a, i.e. resultans ex specifica (vel individuali) essentia Ecclesiae, et proinde huic e x c l u s i v e conveniens. Nam proprietas, quae resultans ex generica essentia societatis pluribus coetibus communis esse potest, non satis Ecclesiam Christi ab omni alio coetu discernit. - Itaque n o t a, ut nunc intelligitur, non est signum quodcumque vel extra rem cognoscendam positum, licet sufficere possit ad eam indubie significandam, sed qualitas r e i i n h a e r e n s." Ovo je sve dobro, ali treba ipak ovdje napomenuti, da auktor riječ "essentia" uzimlje ovdje u širem smislu, nego kad se radi o svojstvu u strogom značenju. Značajka ili nota ne proizlazi nužno, kako smo mi gore napomenuli, iz ontičkih svojstava nekog bića. Zato i auktor veli, da nota "p e r v o l u n t a t e m C h r i s t i Ecclesiae jam plene constitutae u t d o s a d d i t u r".

2) 1, 8, c.5o; ed. 1578. p.762.

3) Principiorum fidei doctrinalium demonstratio, ed. 1578. pp.13,33-113.

4) Orator, 2 vol., 1591.

5) De conciliis, 4, 4-18.

kao i njeno djelovanje u životu. Augsburška pak ispovijed, a s njom i ostali osnivači protestantizma,napominje kao glavne značajke dvije: "čistu evandjeosku nauku i dijeljenje sakramenata u skladu s Kristovim Evandjeljem". Kalvin se slično izražava. A podjednako i anglikanci.

ODIJELJENI ISTOČNI KRŠĆANI, koji su o stvari pisali, predlagali su sve do 17. stoljeća iste značajke kao i katolici. Tako Petar Mogila, kijevski metropolit, u dva navrata g.1640. i 1642., tako takodjer jeruzalemski patrijarh Dositej, 1672.; tako još i 1874. Petar Ternovsky, sveuč. prof. u Moskvi.

Od 18. stoljeća medjutim, pod utjecajem protestantske teologije, mnogi medju predstavnicima istočnih odijeljenih crkava usvajaju značajke, koje su protestanti predlagali. Prvi, koji tim putem polazi, jest Teofanes Prokopović (1681-1736), novgorodski arhiepiskop, a zatim njegov abreviator Irenej Falkovsky, rektor kijevske akademije i arhiepiskop mogilevski. Prema ovome kriterij je upoznavanja prave Crkve "cjelovito ispovijedanje vjere" te neprekidno trajanje pokore, odnosno popravljanje grješnika.

Medju novijim pak odijeljenim istočnjacima, koji su još htjeli ostati kršćanima, počeo se odnedavno širiti neki univerzalizam, koji bi htio biti prostraniji od samog univerzalizma katoličke Crkve, a koji bi u njemu takodjer imao biti uključen. Pendant je tome kod zapadnih nekatolika kršćana težnja za stvaranjem neke kršćanske konfederacije, nazvane "Sainte-Alliance", koja bi bila tako prostrana, da bi rimska Crkva bila prisiljena moliti, da u nju bude primljena, ako bi još htjela biti smatrana Kristovom Crkvom. Po tome povezivanju raznih zajednica, koje priznaju Krista, imalo bi se konačno znati, da je to prava njegova Crkva.

Mjesto da odmah podvrgnemo kritičkom ispitivanju sva ova raznolika shvaćanja, mi ćemo ponajprije svoj rad usredotočiti na proučavanje značajki Crkve, što ih susrećemo u prvim počecima, onda naime, kad se Crkva radja. Promotrit ćemo karakteristične poteze (biljege, notae), obilježja, što se spontano zapažaju na Crkvi, dok je Krist osniva, dok poprima svoj prvotni, izvorni izgled. Hoće li Crkva tokom svoga daljnjeg razvoja poprimiti možda i koje daljnje značajke, koje bi eventualno nadopunile ove prve, to je drugo pitanje. Prava će Crkva u svakom slučaju morati posjedovati svoje temeljne značajke, one, koje joj je dao sam njezin osnivač. Ona će, prema već na početku spomenutom, morati biti j e d n a, a p o s t o l s k a, o p ć e n i t a i s v e t a.

Potrebno je dakle svakako, da ove temeljne značajke Kristove Crkve pojedinačno razmotrimo.

1. JEDINSTVO CRKVE

U filozofskom značenju riječi "j e d n i m" smatramo ono, što je u sebi n e p o d i j e l j e n o i r a z l i č i t o o d s v e g o s t a l o g, "id quod est indivisum in se et divisum a quolibet alio".

Primjenjujući ovaj opći pojam na Crkvu, reći ćemo, da je Crkva jedna, ako u njoj, s jedne strane, vlada nutarnje jedinstvo, ako naime u njoj nema razdijeljenosti u pogledu sastavnih, bitnih elemenata njene naravi, i ako je, s druge strane, odijeljena od ostalih sličnih zajednica.

a. Nutarnje jedinstvo

Jedinstvo, koje se oslanja na narav Crkve, na njene bitne sastavne elemente, mora biti tako prostrano i duboko, kako je prostrano i duboko samo biće Crkve, jer "ens et unum convertuntur". Doklegod dakle seže biće Crkve, dotle mora sezati i njeno nutarnje jedinstvo. A mi smo već tu narav Crkve prilično upoznali: ona je božanska, eminentno duhovna zajednica, koju je Krist osnovao kao vidljivo društvo, odredio joj cilj i pružio sredstva, postavio poglavarstvo. Njeno je, prema tome, jedinstvo dvostruko: u svojim dubinama, u svom najnutarnjijem biću sve ukorijenjeno u Kristu, u djelovanju njegova Duha, njegove tajanstvene milosti, kao mistična, izvana neprimjetiva veza; no to je interno jedinstvo i <u>vidljivo</u>, ukoliko se očituje *u vjeri, upravi i mnogostrukom zajedništvu ili zajedničkom životu članova*.

Kako će o onom dubljem jedinstvu biti govora u posebnom većem odsjeku, kad bude riječ o Mističnom tijelu Kristovu, i kako ono po sebi ne spada stricto sensu medju znakove, po kojima se Crkvu prepoznaje, to ćemo se ovdje zaustaviti samo na vidljivom jedinstvu.

Jedinstvo vjere stoji u istovetnom ispovijedanju vjerskih istina sa strane svih članova onako, kako ih isto crkveno učiteljstvo predlaže. Kao stvar razuma i volje, to je ispovijedanje vjerskih istina u svojim temeljima dakako nešto nutarnjeg. Ali ono se manifestira i izvana javnim vjeroispovijedanjem i kao takvo je sposobno da bude oznakom prave Crkve (1).

Jedinstvo uprave stoji u tome, da se svi vjernici podvrgavaju jednoj istoj vrhovnoj vlasti, koju je Krist ustanovio: Petru, odnosno njegovim nasljednicima, te apostolima i onima, koji su njih zakonito naslijedili.

Jedinstvo zajedništva ili *zajedničkog života* (unitas communionis) - t.zv. κοινωνία = zajednica, sjedinjenje, sudioništvovanje, <u>druženje, općenje</u> - stoji u tome, da se svi vjernici drže skupa, da su povezani istim skupnim duhovnim i društvenim životom: živeći u istom društvenom tijelu, prožetom istim duhom, učestvujući na istom kultu, istim sakramentima, težeći istome zajedničkome

---

1) Po sebi inače nije potrebno, da svi članovi Crkve vjeruju sve članke vjere explicite, dovoljno je, da implicite vjeruju sve, što je Bog objavio, i što Crkva predlaže vjerovati.

cilju pod istim poglavarstvom (1). Za ovo jedinstvo auktori vele: "Sequitur jam instar corollarii ex asserta et demonstrata duplici unitate priori."

b. Odijeljenost, odnosno različitost od drugih zajednica

Sama narav Crkve, njena interna samosvojnost traže, da ona ostane odijeljena od svega, što nije ona. Da, drugim riječima, sve i pokazujući bratsku naklonost i suosjećanje prema pripadnicima drugih religioznih zajednica, ne odstupa ni za jotu od svojih sastavnih elemenata. Da za volju krivo shvaćene Kristove ljubavi dadne umanjiti svoje vlastito biće, razvodniti svoja načela, oslabiti snagu svog vlastitog života.

Ovakva odijeljenost od ostalih religioznih zajednica isključuje takodjer i stapanje Crkve u druge, makar i brojne, slične, a pogotovo različne zajednice.

No ova temeljna i načelna odijeljenost ne isključuje, odnosno ne zabranjuje pristupanje u Crkvu zajednicama a i pojedincima, koji su spremni prihvatiti Crkvu u svim njenim bitnim elementima.

PROTIVNICI. Prema protestantima (2) jedinstvo u vjeri svodi se na t.zv. "temeljne članke". Jedinstvo uprave nije uopće potrebno. Jedinstvo zajedničkog života u strogom smislu ne postoji, ali često govore o "tijelu Crkve" pod jednom glavom, Kristom, i jednim Duhom. Ipak, osobito kod anglikanaca, osjeća se potreba jedinstva, te su, kako ćemo u parergonu vidjeti, činili razne pokušaje, da se kakvo takvo jedinstvo ostvari. Odijeljena istočna braća priznaju potrebu jedinstva, ali se medjusobno ne slažu u pogledu nauke o pravom jedinstvu Crkve. Osim naprijed rečenog istaknimo, da postoje i druge razlike u njihovim gledanjima. Jedni tako spominju samo jedinstvo vjere, drugi mu dodaju sakramentalno i liturgijsko jedinstvo. Neki spominju i jedinstvo uprave, ali uzeto u jednom širem smislu, te stoga ne traže podvrgavanje jednom istom auktoritetu Crkve.

Nasuprot ovim raznim učenjima mi kažemo:

---

1) Neki auktori namjesto ove treće oznake imadu izraz "jedinstvo kulta" ili "sakramentalno, odnosno liturgijsko jedinstvo". Ono je, kako smo vidjeli, u našoj oznaci uključeno. Kao prostranija i potpunija, ona nam se čini i opravdanijom. A ima i jedan drugi razlog, da je prihvatimo: "Haec unitas communionis saepissime recurrit... in monumentis Traditionis..." Zapelena, De Ecclesia Christi, I, 397.

2) Razlikujući izmedju nevidljive i vidljive Crkve, uče, da je prva samo Bogu poznata kao zajednica odabranika, dok je drugu, vidljivu - ukoliko je dopuštaju - moguće prepoznati pomoću dviju glavnih značajki: čistog propovijedanja riječi Božje i zakonitog dijeljenja sakramenata.

Krist je htio da njegova Crkva bude jedna.

Ovo dokazujemo najprije obzirom na nutarnje jedinstvo, a onda kratko obzirom na odijeljenost od drugih zajednica.

1. Nutarnje jedinstvo Kristove Crkve

1. Da je Krist općenito htio da njegova Crkva bude jedna, to se vidi po raznim poredbama i parabolama, kojima se služio, kad je o njoj govorio.

a. Vrlo je izrazita u tom pravcu poredba, odnosno parabola s ovčinjakom, Iv 10,1-16. Nakon što je sebe nazvao d o b r i m p a s t i r o m, koji veliku brigu posvećuje svojim ovcama, koji i život svoj daje za njih, on zaključuje riječima: "A ja imam i druge ovce, koje nisu iz ovog ovčinjaka, i njih moram dovesti, i čut će glas moj, i b i t ć e j e d a n o v č i n j a k i j e d a n p a s t i r", 10,16. Podjednako je snažna i poredba s kraljevstvom. Crkva je kraljevstvo Božje na zemlji. A "svako kraljevstvo u sebi razdijeljeno opustjet će..." Mt 12,25. Kraljevstvo medjutim Božje na zemlji, Crkva Kristova, ne će se rasuti ni do svršetka svijeta. Ostat će dakle trajno čvrsta i nepodijeljena. Krist insistira dodajući: radilo se o gradu ili domu, ako su u sebi razdijeljeni, ne će moći opstati. Čak ni kraljevstvo sotone ne može opstojati, ako je razdijeljeno, "ako sotona sotonu izgoni", 12,26. Jedinstvo, nepodijeljenost kraljevstva Božjeg ili Crkve, bezuvjetno je potrebno.

b. Krist nesamo da naglasuje potrebu jedinstva Crkve, on za nj i moli. Čitavo gotovo 17. poglavlje Ivanova Evandjelja o tome svjedoči. Krist moli: "Da svi budu jedno", 21, "da budu jedno kao i mi", 22, "da budu savršeni u jedinstvu", 23, pa da tako, prizorom toga jedinstva, "svijet povjeruje, da si me poslao", 21, i "da si ih ljubio, kao što si i mene ljubio", 23. Smisao je riječi jasan: Krist hoće za svoje vjernike, za svoju Crkvu jedinstvo slično onome izmedju božanskih osoba, da budu jedno, "kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi", 21. Jedinstvo veće i jače, nego bi ga ljudi naravno mogli ostvariti. I kao štogod tri božanske osobe, sve ostajući različite kao osobe, jedno su bitno, tako treba da i članovi Kristove Crkve, sve ostajući različiti osobno, budu pripadnici bitno jedne zajednice. Krist to hoće, nadalje, nesamo za apostole, nego i za sve ostale članove njegove Crkve, bez ikakva ograničenja u pogledu vremena i prostora. I on to hoće, napokon zato, da ljudi povjeruju u njega, u njegovo božansko poslanje. Sve, dakle, pokazuje, da Krist nesamo hoće jedinstvo svoje Crkve, nego ga hoće kao vidljiv znak, koji će poticati na vjerovanje.

Iz ovoga svega zaključujemo, da Krist nesamo želi i hoće jedinstvo svoje Crkve, nego da ga joj svojom molitvom i osigurava. Nemoguće je naime, da Crkva ne bi imala jedinstva, koga joj Krist svojom uspješnom molitvom od Oca traži.

2. Da je pak Krist htio i jedinstvo u svim sastavnim elementima, to se vidi po slijedećem:

a. Da Krist hoće jedinstvo u vjeri, vidi se po tome, što nalaže apostolima, da uče ljude držati s v e, š t o g o d j e o n rekao, Mt 28,20. On, uistinu, bez ikakva ograničenja veli: "Tko ne uzvjeruje, osudit će se", Mk 16,16. Samo je dakle spasenje uvjetovano čuvanjem jedinstva vjere.

b. Jedinstvo uprave Krist traži time, što zahtijeva, da se svi članovi njegove Crkve podvrgavaju vrhovnoj vlasti, oličenoj bilo u Petru i njegovim nasljednicima, bilo u apostolima i njihovim nasljednicima. Ovo dokazujemo kako tekstovima obećanja i podjeljenja vlasti apostolima, tako svima naprijed citiranim tekstovima, koji govore o kraljevstvu, kući, gradu.

c. Jedinstvo zajedništva ili zajedničkog života slijedi iz dvaju predjašnjih jedinstava. Unitas communionis est idem ac unitas societatis. Ibi ergo et unitas communionis, ubi datur una (numerice) societas. Atqui Ecclesia non est collectio societatum, sed una numerice societas. Ergo una communio (1). Tamo, uistinu, gdje članovi neke zajednice ispovijedaju istu vjeru, slušaju isto poglavarstvo, slijede isto učiteljstvo, ne može biti a da nisu sjedinjeni istim društvenim životom: u težnji istom cilju, u jednakom kultu, u primanju istih sakramenata. Dovoljno je uostalom tekstova, koji dokazuju izričitu volju Kristovu, da članovi njegove Crkve budu sjedinjeni u tom zajedničkom životu.

Potvrdu za sve ovo imamo:

3. U praksi apostola i nauci sv. Pavla

Bez ikakvih dijeljenja, svi jednodušno, u zajednici s apostolima i Marijom, ustraju u molitvi, Dj Ap 1,14. Tako jednako u hramu, tako pri lomljenju hljeba, 2,46, tako saslušavši izvještaj o postupku svećeničkih poglavara, 4,24, tako i u štočem ostalom ("A mnoštvu vjernika bijaše jedno srce i jedna duša, niti je tko od onoga, što je posjedovao, svojim smatrao, nego sve im je bilo zajedničko, erant illis omnia communia", 4,32), posebice u donošenju odluka, 15,25, dijeljenju sakramenata i t.d.

U pogledu pak nauke od prvorazrednog je značenja tekst sv. Pavla Efežanima, u poglavlju 4.: "Zaklinjem vas dakle ja, sužanj u Gospodinu, da se vladate dostojno zvanja, u koje ste pozvani... u ljubavi. Starajući se, da čuvate jedinstvo duha u vezi mira. Jedno tijelo i jedan duh, kao što ste i pozvani u jednoj nadi zvanja svojega. Jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenja, Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, 4,1-5. I Krist je "dao jedne za apostole, a jedne za proroke, a jedne za evanđeliste, a jedne za pastire i učitelje, da se sveti usavrše za djelo službe, na sazidanje tijela Kristova, dok ne stignemo svi u jedinstvo vjere i poznanja Sina Božjega, u čovjeka savršena, u mjeru dobi punine Kristove", 11-13.

---

1) Zapelena, op.c. str.409.

4. Napokon Oci prvih stoljeća ističu jedinstvo kao vidnu značajku Crkve.

Hermin Pastir naglasuje osobito jedinstvo misli, osjećaja i vjere: "Omnes gentes quae sub caelo habitant, postquam audierunt et crediderunt, in nomine Filii Dei vocati sunt. Accepto igitur sigillo, unam cogitationem habuerunt et unum sensum, et una fides eorum fuit et una caritas" (1).

Irenej osobito lijepo piše: "Hanc praedicationem cum acceperit, et hanc fidem... Ecclesia, et quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit quasi unam domum inhabitans; et similiter credit (predaje) iis, videlicet quasi unam animam habens, et unum cor, et consonanter haec praedicat, et docet, et tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelae dissimiles sunt, tamen virtus traditionis u n a e t e a d e m e s t... Cum una et eadem fides sit, neque is qui multum de ea dicere potest, ampliat, neque is, qui minus, deminorat" (2).

2. Odijeljenost od drugih zajednica

Ova je značajka postulat internog jedinstva. Proti mnoštvu crkava ustaju posebice Oci: sv.Irenej i Klement Aleksandrijski, i dr. Sv.Irenej osudjuje one, koji stvaraju raskol, "qui sunt inanes non habentes dilectionem Dei, suamque utilitatem potius considerantes quam unitatem Ecclesiae, et propter modicas quaestiones et quaslibet causas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, et, quantum in ipsis est, interficiunt" (3).

Klement Aleksandrijski jednako jasno slavi jedinstvo Crkve i udara na one, koji bi htjeli stvoriti više crkava: "Jedan Otac svih; jedna takodjer Riječ svega, i jedan Duh Sveti, i on je svagdje: a jedna jedina naime mati djevica; milo mi je zvati je Crkvom" (4). U Stromatima opet piše: "Smatram očitim, da je j e d n a p r a v a C r k v a, ona, koja je doista stara... Budući da je jedan Bog i jedan Gospodin, stoga se ono, što je najdragocjenije hvali, što je jedino... Jedinstvo dakle naravi participira Crkva jedna, koju se trude razdijeliti u više raskola. Kažemo dakle, da je i po biti, i po zamisli, i počelu, i odličnošću Crkva jedina drevna i katolička Crkva, u jedinstvu jedne vjere..." (5).

2. APOSTOLSTVO CRKVE

Daljnja je značajka Crkve njeno a p o s t o l s t v o.

---

1) Funk, Patres Apostolici, I, p.611.
2) Adv.haer. I,10,2. Hrvatski prijevod vidi na str.293 (konac).
3) Ibid. IV, 33,7.
4) Paedag. 1.6,42,1.
5) VII,17.

Riječ "apostolstvo" uzimljemo ne tek u njenom etimološkom smislu, nego konkretnom novozavjetnom značenju. Etimološki ἀπόστολος dolazi od ἀπο-στέλλω, odaslati, poslati, otpremiti; apostolski, prema tome, znači: koji nosi značajke poslanja, poslanički. U konkretnoj novozavjetnoj upotrebi izrazi se, kao što znamo, odnose na ljude, koje je Krist, odabravši najprije, p o s l a o da naviještaju njegovu nauku te ih i nazvao a p o s t o l i m a, Lk 6,13, i na taj način dao novoosnovanoj zajednici a p o s t o l s k i z n a č a j.

Crkva je, prema tome, apostolska u svojim temeljima, u svojim prvim povijesnim počecima, ukoliko su - s jedne strane - njeni prvi vjerovjesnici od Krista poslani, odaslani, apostoli, i ukoliko - s druge strane - i svi ostali njeni vjerovjesnici moraju takodjer od Krista, odnosno njegovih pravovaljanih nasljednika, biti poslani. Crkva dakle takvom ima biti i nadalje u tom dvostrukom smislu: čuvati naime, s jedne strane, materijalni kontinuitet nasljedja, nadovezivati se stvarno na apostole,koje je Krist sam odabrao,a s druge strane, paziti, da u njoj vlada formalni kontinuitet: pravovaljano poslanje. Oni, koji hoće da u Kristovoj Crkvi nastupaju kao legitimni, pravovaljani nasljednici apostola u naučavanju, upravljanju i t.d., moraju imati zakonito poslanje od istinskih nasljednika apostola. I po toj se upravo značajki materijalnog i formalnog poslanja ili apostolstva prepoznaje Kristova Crkva.

PROTIVNICI: Dok je obzirom na prvo, historijsku naime ulogu apostola pri osnutku Crkve, pa i potrebu da se održi kakav takav materijalni kontinuitet, danas malo takvih kršćana, koji bi je osporavali (1), u pogledu Kristove volje, da Crkva ostane formalno apostolskom, legitimnim naime poslanjem, protivnika je dosta, osobito medju protestantima. Mada općenito dopuštaju, štoviše naglasuju, da Crkva mora biti apostolska naukom, ipak i tu prave restrikcije, pronalazeći t.zv. "temeljne članke", koji da su jedini važni. No posvema otklanjaju formalno apostolstvo, t.j. apostolstvo poslanja: prema njima Krist nije dao apostolima pravo da prenose svoju vlast na nasljednike. A na pitanje: tko će onda upravljati Kristovom Crkvom, odgovaraju: onaj, koga narod izabere. Slično tvrdi i galikanska ispovijed vjere: "Nitko se svojom vlastitom vlašću ne smije miješati u upravu Crkve, nego... to mora biti izborom, ukoliko je to moguće i Bog dopušta." Posljednji dio rečenice predvidja naime i drugačije rješenje stvari: izvanredno poslanje. Kaže se uistinu dalje: "nekad, pa i u naše dane, u kojima je stanje Crkve bilo prekinuto, bilo je potrebno, da Bog podigne ljude i z v a n r e d n i m n a č i n o m, da obnovi Crkvu" (2).

---

1) To su prije činili mnogi protestanti tvrdeći, da je Crkva nastala tek u 3. ili 4., a najranije u 2. stoljeću. Iza Harnackovih studija i istraživanja, te su pozicije znatnim dijelom napuštene.

2) Karl Müller, Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche, str. 299.

Kako su pak nastale teškoće oko toga, da bi se dokazalo nečije izvanredno poslanje, pribjeglo se novoj i neobičnoj teoriji, prema kojoj krivovjerna i idokopoklonička Crkva - kakva je, prema njima, rimska - može nekoga imenovati službenikom Crkve, a on iza toga može tu istu Crkvu napasti, oduprijeti joj se, i konačno se od nje odijeliti, pa štoviše i ekskomunicirati je! (1)

Što se tiče istočnih kršćana, oni općenito dopuštaju, da Crkva mora biti apostolska nesamo podrijetlom, nego i poslanjem, naukom a i uredjajem. Razilaze se od katolika u pogledu tumačenja zakonitosti poslanja, odnosno nasljedstva u apostolatu.

Mi pak smatramo, da su obje strane apostolstva - i materijalni kontinuitet ili povijesno, činjenično nadovezivanje na apostole, i formalni kontinuitet poslanja, zakonito naime poslanje - voljom Kristovom značajke prave Crkve. Da, prema tome, pravovaljano poslanje obuhvaća pravo naučavanja, ravnanja i t.d., te da se po tom Kristovu Crkvu prepoznaje. Drugim riječima, obje strane apostolstva, sačinjavaju per modum unius značajku prave Crkve. Stoga kažemo:

Krist je osnovao Crkvu kao apostolsku i htio da ona takvom trajno ostane, kako u materijalnom, tako i formalnom pogledu, te je zato apostolstvo značajka prave Crkve.

1. Povijesno ili činjenično apostolstvo

Mnogostruku ulogu apostola pri osnivanju Crkve uočili smo, dok smo govorili o njenim prvim počecima, o vlasti, koju je Krist apostolima podijelio, o mjestu i položaju, koje su oni sami u Crkvi odmah od početka zauzimali. Sve je to već i suviše poznato, da bi se na tome trebalo ponovno zaustavljati. Oni su "malo stado", koje Krist poziva, da se ne boji, "jer se svidjelo Ocu... da im preda kraljevstvo", Lk 12,32. I njihova je uloga u tolikoj mjeri središnja, da je Crkva tih prvih početaka bila jednostavno nazivana "apostolskom". Ona će stvarno takvom i ostati nadovezujući se materialiter na one, koje su apostoli posvetili i postavili za svoje nasljednike.

2. Apostolstvo poslanja

Treba dakle samo dokazati, da je Krist htio, da njegova

---

1) Tako Du Moulin (kod: Nicole, Prejugés légitimes, str.124 sl.) piše: "les premiers réformateurs, ayant reçu dans l' Eglise romaine la puissance et le caractère de la prêtrise et ayant ensuite reconnu les erreurs et les abus de cette Eglise qui les avait ordonnés, ont pu s'éléver contre ces abus; et qu'ayant été excommuniés par elle sur ce sujet, ils ont pu excommunier elle-même, se séparer, et se maintenir malgré elle dans la charge de pasteurs, parce qu' elle n'avait pas le pouvoir de leur ôter."

Crkva ostane apostolskom u formalnom pogledu, u pogledu zakonitosti poslanja, a konsekventno tome i naučavanja, upravljanja te služenja sredstvima.

a. Ovo, in forma, možemo izraziti ovako:

Krist je odabrao svoje apostole kao upravljače, učitelje, djelitelje darova, koje je on donio.

A on je htio da oni ostanu uvijek u tom svojstvu u Crkvi: "Evo ja sam s vama u sve dane do konca svijeta", Mt 28,2o.

Kako pak nije mogao ostati s njima osobno, jer su doskora trebali pomrijeti, očito je mislio na one, koji će biti njihovi p r a v o v a l j a n i   n a s l j e d n i c i, koje će apostoli odabrati, da ih naslijede, i koje će opet nasljednici ovih dalje odabirati. Krist ne veli: Evo ja sam s onima, koje će netko drugi odabrati, ili koji će sami sebe smatrati pozvanima, da ravnaju Crkvom, nego: "ja sam s   v a m a", t.j. s apostolima, s onima, koji će biti <u>jedno s njima po zakonitom poslanju ili nasljedstvu</u>.

Dakle Krist je doista htio da njegova Crkva bude apostolskom u formalnom pogledu.

b. Drugačije nešto izrazit ćemo istu misao ovako argumentirajući:

Nitko ne može   p r a v o v a l j a n o   upravljati Kristovom Crkvom, ako ga ne pošalje sam Krist, komu je data sva vlast na nebu i na zemlji.

A nitko ne može s pravom tvrditi, da ga šalje sam Krist, ako nije pravovaljan nasljednik onih, koje je on sam poslao, t.j. apostola, kojima je i obećao, Mt 18,18, i podijelio, Mt 28,18-2o; Iv 17,18; 2o,21, upraviteljsku, učiteljsku i svećeničku službu.

Dakle samo po pravovaljanom apostolskom poslanju može se prepoznati prava Crkva Kristova.

c. <u>Svjedočanstva Otaca</u> u ovom pogledu osobito su <u>snažna</u>.

Prije svega spomenut nam je <u>Klementa Rimskog</u>, koji proti korintskim buntovnicima ističe upravo <u>apostolski značaj</u> Crkve i prekorava ih, da na to zaboravljaju. On piše: "Apostole nam je propovjednicima Evandjelja učinio Isus Krist, Isusa Krista poslao je Bog. Krist je dakle od Boga, a apostoli od Krista. I učinjeno je jedno i drugo redom po volji Božjoj... Po pokrajinama dakle i gradovima propovijedajući riječ, postavili su biskupe i djakone onima, koji budu povjerovali... i šta čudna, da su oni, kojima je u Kristu od Boga ta služba bila povjerena, prorečene postavili?... I apostoli su naši po Isusu Kristu Gospodinu našem znali za prepirku, koja će se poroditi o imenu biskupa; s toga dakle razloga, obdareni savršenim predznanjem, postavili su naprijed rečene, i potom naložiše, da, kad oni pomru, njihovu službu prime drugi prokušani ljudi. Tako dakle one, koje su oni postavili, ili potom druge izvrsne ljude, uz pristanak cjelokupne Crkve... smatramo, da se ne može pravedno ukloniti iz službe" (1).

<u>Ignacije Antiohijski</u> u svakom gotovo svome listu ističe

---

1) Funck, Patres Apostolici, I, p.153. sq. RJ n.42.sq.

i naglasuje potrebu poslušnosti prema biskupu. Zašto? Zato, što njegova vlast dolazi od Boga;ne dakako neposredno i osobno, nego preko apostola (1).

Irenej posebno jasno naglasuje apostolsko nasljedstvo u Crkvi. "Pravo pripoznavanje je nauke apostola i stari ustav Crkve u čitavom svijetu,i značaj tijela Kristova prema nasljedstvu biskupa, kojima su oni (apostoli) onu crkvu, koja je u svakom mjestu, predali" (2). Stoga "one svećenike, koji su u Crkvi, treba slušati, one, koji imadu nasljedstvo od apostola..." (3). "Jer nismo po drugima primili osnovu našega spasenja, nego po onima, po kojima je evandjelje došlo do nas... Tradiciju dakle apostola u čitavom svijetu očitovanu treba da svi gledaju, koji hoće da vide istinu; a moramo pribrojiti one, koje su apostoli postavili biskupima i nasljednicima svojim do nas.../.../, kojima su i same crkve povjerili" (4).

Prema svemu ovom izlaganju vidi se, da značajka apostolstva nije u pukom materijalnom nasljedstvu, nego formalnom. Nije naime prava Crkva Kristova već ona, koja na svom početku imade možda koga od apostola, odnosno po njima ili njihovim nasljednicima zaredjena biskupa, a koja se odijelila od Crkve-matice. Nego je prava Crkva ona, kod koje uz taj materijalni elemenat postoji i formalni: pravovaljano poslanje, i u ovom baš mora da postoji kontinuitet. Taj je medjutim prekinut, čim se netko bilo pravno (juridički), bilo doktrinarno odijeli od onih, koji predstavljaju u Crkvi vrhovno učiteljstvo i upraviteljstvo, pa makar on i sam dotad bio njegov dio. Formalna je prema tome značajka apostolstva, t.j. kapitalni njegov elemenat, p r a v o v a l j a n o p o s l a n j e.

3. KATOLIČANSTVO CRKVE

Po svojoj etimologiji riječ "katolički" znači isto što i posvemašnji, univerzalan, koji sve obuhvaća, prema ὅλος = =cio, čitav, potpun ; καθ' ὅλον = u cjelini, posvema.

Kada dakle govorimo o univerzalnosti ili katoličanstvu Crkve, koju je Krist osnovao, mogli bismo dakako misliti na razne stvari, na sveobuhvatnost na pr. nauke ili sredstava, koje je Krist svojoj Crkvi ostavio. Mogli bismo pod tim razumijevati i njenu sveobuhvatnost u pogledu vremena ili trajanja u vremenu. No uobičajilo se, da se pod katoličanstvom Crkve razumije n j e n u p r o s t o r n u r a s p r o s t r a n j e n o s t, odnosno, kako bi točnije trebalo reći: njenu e t n i č k u rasprostranjenost, njenu namijenjenost svim narodima svijeta, bez obzira na rasu ili zem-

---

1) Ad Ephes. VI,1; Funck, op.c., p.219. V.o ovome "neposredno" u enciki. "Mystici corporis".
2) Adv. haer. IV, 33,8.
3) Ibid. 26,2. -- 4) Ibid. III, 1,1; 3,1.

lju, koju obitavaju. Auktori je definiraju: "Unius ejusdemque Ecclesiae lata per totum orbem diffusio cum magna quadam et conspicua membrorum multitudine."

Smisao medjutim ovih riječi potrebno je još dalje precizirati: Pod univerzalnošću ili katoličanstvom Crkve ne mislimo na puku materijalnu raširenost - kakvu na pr. pokazuju i skupno promatrane raznolike kršćanske crkve - nego na ono, što je formalno, bitno u stvari: raširenost j e d n e i s t e Crkve. Katoličanstvo dakle pretpostavlja kao conditio sine qua non jedinstvo. Triplex ergo est elementum catholicitatis: u n i t a s, d i f f u s i o n u m e r i c a et(quantum possibile est) e x t e n s i o g e o g r a p h i c a, vel p o t i u s e t h n i c a (1).

Kažemo, da je Krist svojoj Crkvi dao pravo i moć, odnosno s p o s o b n o s t, da se raširi po čitavom svijetu, medju svim narodima; da je njegova volja takodjer bila, da se ona d e f a c t o, doista, posvuda proširi. Ne dakako u tom smislu, da bi imala biti simultano posvuda fizički rasprostranjena - ta Krist je sam prorekao, da će se Evandjelje p o s t e p e n o širiti, da će zajedno sa žitom rasti i kukolj, da će biti progonstva do konca svijeta, što sve isključuje fizičku raširenost u navedenom smislu - nego da će se sukcesivno posvud i fizički raširiti, da će i prije toga biti m o r a l n o posvud rasprostranjena, t.j. na neki način obuhvaćati sve zemlje i narode: biti kod većine njih stvarno proširena, a kod drugih barem "tamquam signum levatum in nationes" sjati svojim sjajem i ugledom, i to simultano i trajno, kad jednom dosegne svoj puni rast.

Kod PROTESTANATA je pojam univerzalnosti Crkve u znatnoj mjeri izmijenjen. Ne vodeći, uistinu, nikakva računa o formalnom elementu univerzalnosti - jedinstvu Crkve u vjeri, upravi i zajedništvu - oni pokušavaju stvoriti prividno daleko prostraniji, a u zbilji zapravo neprecizniji pojam katoličanstva. Jedni se zadovoljavaju s pravom Crkve da se posvud raširi (catholicitas juris), drugi vele, da je i činjenično katoličanstvo (catholicitas facti) atribut prave Crkve Kristove, no smatraju, da se prava Crkva sastoji od svih kršćana, koji usvajaju "temeljne članke" (Jurieu), ili da obuhvaća tri grane njezine: anglo-katoličku, istočno-katoličku, rimo-katoličku. Treći opet zastupaju još neodredjenije ideje o "pankršćanstvu" ili "ekumenicitetu" svih, koji vjeruju u Krista.

ISTOČNI ODIJELJENI KRŠĆANI takodjer nemaju jedinstvene nauke o univerzalnosti Crkve. Nekima je dosta catholicitas juris, drugima facti; neki spominju jedan i drugi, dok skupina njih pokušava uvesti sasvim novi pojam katoličanstva oslanjajući se na riječ s o b o r n a j a, kojom je počevši od 14. stoljeća prevodjena riječ καθολική nicejsko-carigradskog vjerovanja, a koja po svojoj etimologiji znači s i n o d a l n i. Prava bi Crkva bila prema tome saborna ili

---

1) Prema: Zapelena, op.c. str. 408-409.

sinodalna! Dublji je pojam nastojao stvoriti Homjakov učeći, da je katoličanstvo u posvemašnjem jedinstvu u mnoštvu i mnoštva u jedinstvu.

Mi postavljamo tvrdnju:

Krist je osnovao univerzalnu ili katoličku Crkvu.

Spomenimo ponajprije, da je ta univerzalnost Crkve bila prorečena već u St.Zavjetu. Izmedju mnogih tekstova, koji o tome govore, evo samo nekoliko izmedju njih. To je ponajprije glasoviti tekst Is 2,2,3: "I bit će na svršetku dana utvrdjena gora s k u ć o m G o s p o d n j o m kao glavica gorama, uzvišena iznad visina; tada će grnuti k njoj s v i n a r o d i. Mnogi će narodi ići tamo i govoriti: 'Dodjite da idemo u kuću Gospodnju'..." Jer: "U ono će se vrijeme Jeruzalem zvati prijesto Gospodnji. I svi će se n a r o d i sabrati k njemu..." - Danijel, 2,35,44, prikazuje, kako smo već čuli, Crkvu, buduće kraljevstvo, kao veliki kamen, koji "posta gora i ispuni svu zemlju", i to će kraljevstvo "stajati do vijeka". - Zah 9,9-10: "Evo kralj tvoj dolazi tebi, pravedan i kao spasitelj... Vlast će njegova dosezati o d m o r a d o m o r a, od Eufrata do k r a j e v a z e m l j e". - Mal 1,11: "Od istoka sunca do zapada njegova veliko će biti moje ime medju narodima, i p o s v u d a ć e s e ž r t v o v a t i imenu mojemu..." - - Ps 2,8: Otac govoreći Sinu: "Dat ću ti narode kao baštinu i krajeve zemlje u posjed tvoj"; 21,28: "Obratit će se Gospodu s v i krajevi zemlje; klanjajući se, bacit će se pred tobom s v a p l e m e n a naroda." Čitav psalam 71. govori u istom smislu.

Svi ovi tekstovi upućuju, kao što se vidi, na faktičnu raširenost budućeg kraljevstva, a neki od njih sugeriraju misao, da će to biti kako simultana, tako takodjer trajna raširenost.

Krist pak, u skladu s tim starozavjetnim tekstovima, daje svojoj Crkvi s jedne strane ono, što je temelj raširenosti: pravo i moć da se raširi, a s druge proriče njenu faktičnu raširenost.

a. Krist daje Crkvi pravo i moć da se posvud širi

Da je Krist svojoj Crkvi dao pravo i moć da se raširi po čitavom svijetu, da ju je učinio sposobnom da bude katoličkom, vidimo i po riječima Mt 28,19-20: "idite i naučavajte s v e n a r o d e"... "i evo, ja sam s vama u sve dane do konca svijeta". S ovim svojim nalogom i svojom izjavom Krist traži izričito od apostola, da naučavaju sve narode bez razlike, on im obećava biti na pomoći pri tom radu, pa im stoga očito daje i pravo i moć, sposobnost, da Evandjelje navieštaju po svim zemljama, medju svim ljudima.

b. Crkva se ima stvarno raširiti po svem svijetu

Da pak i stvarno, faktički Crkva ima biti univerzalna, vidimo po raznim Kristovim izjavama: "Propovijedat će se ovo Evandjelje o kraljevstvu po č i t a v o m svijetu za svjedočanstvo s v i m narodima, i tada će doći svršetak", Mt 24,14; "I bit ćete mi svjedocima u Jeruzalemu i po svoj Judeji i Samariji i do k r a j a z e m l j e", Dj Ap 1,8; "A ja, kad budem podignut od zemlje, sve ću sebi privući", Iv 12,32. Osobito je značajno ono, što Isus veli učenicima kod Lk 24,46-47: "Tako je pisano: Krist treba da trpi i uskrsne... i da se propovijeda u ime njegovo pokora za oproštenje grijeha po s v i m n a r o d i m a počevši od Jeruzalema." Ovim naime svojim riječima on nas upućuje na ono, što je već u St.Z. prorečeno o tome, kakva će biti Crkva, odnosno kraljevstvo Božje na zemlji. A po njima se uistinu vidi, da ima biti faktički univerzalna.

c. Oci o katoličanstvu Crkve

Medju prvim Ocima, koji naglasuju katoličanstvo Crkve, koji upotrebljavaju dapače i sam izraz "ecclesia catholica", treba spomenuti već sv.Justina mučenika (1), zatim izvještaj o mučeništvu Polikarpa (2) - καθολικὴ ἐκκλησία - i to u dvostrukom smislu: za oznaku univerzalnosti Crkve i njene sveopće ortodoksnosti obzirom na nauku. Nadalje Muratorijev fragmenat, zatim riječi kod anonimnog antimontaniste u H. Eccl. od Eusebija (3). Bez obzira medjutim na podrijetlo same riječi i njezinu raznoliku upotrebu, pod konac 2. stoljeća, kako to priznaju i sami protivnici, kao Kattenbusch, Harnack i dr., izraz se katolički upotrebljava općenito za oznaku v e l i k e C r k v e nasuprot malim skupinama heretika. Tako se njime služe: Klement Aleksandrijski (kod koga smo izraz naprijed vidjeli, str.14o.), Origen, Tertulijan (4) i dr. Tekstovi su uostalom u tom smislu brojni.

d. Univerzalnost iste Crkve

Kako smo pak već vidjeli koliko je Krist inače insistirao na jedinstvu svoje Crkve, a nigdje nije govorio o osnivanju više crkava, jasno je, da je htio da ta jedna bude katoličkom.

Uvažimo li dakle sve izneseno, vidimo, da je katoličanstvo, univerzalnost - prema starozavjetnim proroštvima, po volji Kristovoj i njegovu proročanstvu, kao i po shvaćanju prvih kršćana - bitna, a po svojoj naravi v i d l j i v a značajka jedne iste Crkve te da kao takva mora u njoj trajno opstojati, i po njoj se prepoznavati.

---

1) Ad Smyrn. 8,2.
2) Inscr. 8,1; 16,2; 19,2o.
3) 5,16,9. -- 4) In epist. ad Evaesenos.

4. SVETOST CRKVE

Pojam "svetosti", mada mnogovrstan u svom značenju i upotrebi, sadržava u svom fundamentalnom smislu ideju nečeg o s o b i t o g svojom uzvišenošću, odijeljenošću od zemaljskog, profanog, svojom velikom čistoćom i uzdignutošću nad sve obično, prosječno. Kao takav, pojam je svetosti analogan: pripisujemo ga Bogu i stvorenjima. Bogu prije svega i nadasve, i u tom smislu on je "jedini svet". On je svet "per essentiam" te je zbog toga "analogatum princeps".

Na ovoj medjutim svetosti mogu učestvovati i stvorenja, osobe, stvari, ustanove, i to raznoliko: ontološki i moralno.

1. Osobe su svete na razne načine: supstancijalno, per substantiam, i u tom smislu sveta je medju stvorenjima jedino ljudska narav Kristova, humanitas Christi; habitualno, per habitus - ljudi postaju sveti u dvostrukom smislu: 1. ukoliko su svi kršćani posvećeni krštenjem, ratione characteris baptismalis, te tako odijeljeni od Adama grješnika i prisajedinjeni svetosti Krista, i 2. ukoliko se posvećuju t.zv. posvetnom milošću i ulijevanjem habitusa vjere, ufanja i ljubavi s prisutnošću i djelovanjem Duha Svetoga, nastanjena u nama; činima, per actus, svetost se postizava izbjegavanjem grijeha i vršenjem kreposti, što opet može biti u raznim stepenima: obična, koja stoji u čuvanju milosti izbjegavanjem teških grijeha; uzvišena, koja se sastoji u izbjegavanju i lakih grijeha i u prakticiranju kreposti i evandjeoskih savjeta; junačka ili herojska, koja, uz ono značajno po prva dva stepena, vrši i najteža djela ljubavi i revnosti, hitro, stalno, veselo.

2. Stvari postaju svete prije svega posvetom, ratione consecrationis, službi Božjoj: tako hramovi, oltari, kuće, posudje, prilozi za žrtvu Bogu prikazani: u St. Z. životinje, u N.Z. kruh i vino. Zatim namjenom i moću, ratione destinationis et virtutis, koje imadu u cilju posvećenja ljudi: tako sakramenti, euharistijska žrtva, objavljena nauka, božanski zakon.

3. Ustanove postaju svetima podrijetlom, posebice osnivačem, Duhom, koji ih oživljuje i naukom, kojim se nadahnju, zatim životom članova, pa ciljem, sredstvima, i napokon znacima, kao što su čudesa i razni harizmatički darovi.

Mi kažemo, da je Crkva sveta u sva tri rečena smisla, no naročito, ukoliko je ustanova te kao takva ostvaruje sve navedene oblike njene svetosti. Kako su medjutim neki od spomenutih oblika svetosti ontološki i kao takvi nevidljivi, mi ćemo se poglavito zaustaviti na onim izvana zamjetivim, i ko-

ji zapravo, kao obilježje prave Crkve, i dolaze pri našem izlaganju u obzir.

ISTOČNI NEKATOLICI zastupaju približno isto stajalište kao i katolici u pogledu svetosti Crkve. Razilaze se uglavnom samo utoliko, što jedni insistiraju više na svetosti Kristovoj, drugi na svetosti sredstava, treći na svetosti članova (1).

PROTESTANTI, naprotiv, sasvim se dijele od katoličkog shvaćanja. S jedne strane izgleda, da silno uzdižu svetost Crkve, jer uče, da grješnici nisu uopće njeni članovi, nego samo pravednici ili predodredjeni (predestinirani), jer je prava - nevidljiva! - Crkva sva sveta. S druge pak strane, sam pojam svetosti sasvim umanjuju, jer čovjek ne postaje pravednim ili svetim na taj način, što bi njegovi grijesi bili uklonjeni, što bi iznutra bio milošću preporodjen, nego jednostavno time, što su mu grijesi "pokriveni", tako da problem veće ili manje svetosti kod njih praktično iščezava. K tomu pridolazi i to, što su uklonili središnji izvor svetosti, euharistijsku žrtvu, smanjili nadalje broj sakramenata, a svojom naukom o posvemašnjoj pokvarenosti ljudske naravi, nestanku slobode, o t.zv. vjeri-pouzdanju, koja jedina opravdava, otvaraju puteve ne svetosti, nego moralnoj popustljivosti.

Mi kažemo:

Krist je ustanovio Crkvu svetu i sposobnu da posvećuje.

Ontološka svetost

Crkva je, kako smo već vidjeli, sveta svojim božanskim podrijetlom, po svom naime Osnivaču Isusu Kristu. Ona je sveta, kako ćemo to izložiti u odsjeku o ustrojstvu njenom, po Duhu Svetom, koji je oživljuje. Njena svetost odsijeva također u nauci, načelima, koje ispovijeda, cilju, koji stoji u spasavanju i posvećivanju duša, sredstvima posvećenja, osobito sakramentima, medju kojima najveću ulogu igra presveta euharistija. Ukoliko se dakako ovdje radi o ontološkoj svetosti, na nju se ne možemo pozivati, da bismo pomoću nje utvrdili pravu Crkvu Kristovu. Sve medjutim, usprkos općenito duhovnog značaja ove svetosti, nije nezamjetivo izvana. Po ovoj naime dolazi do izražaja:

Moralna svetost

Ova se uistinu očituje u sposobnosti Crkve, da sa svime, što ona jest i što posjeduje, uzdiže ljude k neporočnu, svetu životu. To je, po samom Kristovu naučavanju, nauci i radu apostola te uvjerenju Otaca, glavna zadaća Kristove Crkve.

1. Same Kristove riječi. Općenito ponajprije, u svim svojim gotovo parabolama, u kojima je riječ o kraljevstvu, t.j.

---

1) O raznim tendencijama, koje o ovom postoje, vidi: Zapelena, nav. dj. str. 436-437.

o Crkvi, Krist ističe, da će ona donositi obilne plodove svetosti. "Postavih vas, da idete i rod rodite, i da vaš rod ostane", Iv 15,16. Najizrazitije se to ističe u paraboli o sijaču, Mt 13,1 sl., gdje uz one, koji ne će donijeti nikakva ploda, spominju se napokon oni, koji će donijeti dobar rod, "trideseterostruk, šezdeseterostruk i stostruk", Mk 4,20, čime se takodjer prilično jasno aludira na razne stepene svetosti. Sličan smisao imadu i parabole o zrnu gorušičinu, mreži, što se baci u more, blagu sakrivenu u polju. Da se pak u svim ovim slučajevima radi o pribavljanju duhovnih dobara, kreposti, svetosti, jasno je iz cjelokupnog Kristova naučavanja: "Za njih ja posvećujem sebe, da i oni budu posvećeni u istini", Iv 17,19. Sve, uostalom, što Krist čini ili pruža svojoj Crkvi, sve je to u cilju posvećenja duša: i naučavanje, i čudesa, i opomene, i prijetnje, i sakramenti, i hijerarhijsko uredjenje. Sve to ne ide ni za čim drugim nego da ljude uzdigne nad zemaljštinu, oplemeni i posveti.

2. Nauka i rad apostola. Po riječima sv.Pavla: Krist je "dao samoga sebe za nas, da nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi narod izabrani, koji je revan u dobrim djelima", Tit 3,14. Crkvu je pak svoju ljubio i "sebe samoga predao za nju, da je posveti, očistivši je kupelju vodenom u riječi, da prikaže sebi slavnu Crkvu, koja nema ni ljage, ni nabora, ili što slična, nego da bude sveta i neokaljana", Ef 5,25-27. "I on je dao jedne za apostole, a jedne za proroke, a jedne za evandjeliste, a jedne za pastire i učitelje, da se sveti usavrše na djelo službe, na sazidanje tijela Kristova... te uzrastemo u onome, koji je glava, Krist", Ef 4,11-15. Stoga i apostol Petar veliča "baštinu (Kristovu) neraspadljivu i neokaljanu i neuvelu, sačuvanu na nebesima", I Pet 1,4. - U smjeru posvećenja članova Crkve upravljen je takodjer i sav rad apostola: propovijedanje, krštenje, podizanje u dobru i uklanjanje poroka. Oni, koji su pošli po zlu, "kojima je Bog trbuh, i slava u sramoti njihovoj, koji zemaljski misle" idu svojoj propasti, Filip 3,19, upravo stoga, što ne žive sveto.

3. Uvjerenje i naučavanje Otaca. Medju ovima se ističu, kako smo vidjeli malo prije, osobito apologete, koji se pozivaju na očitu svetost Crkve kao siguran znak njene božanske istinitosti i njenog božanskog podrijetla. Vidi na pr. Justin, Apol. 1,14; Dial. c. Tr. 119. Osobito lijepo o toj svetosti kršćana piše poslanica Diognetu; no o svemu tome više, kad bude govor o realiziranoj svetosti unutar prave Crkve Kristove.

Zamjetivost moralne svetosti

Da bi mogla biti oznakom, odnosno značajkom prave Crkve, svetost se dakako mora i izvana manifestirati. Iako za ovu moralnu svetost vrijedi ono "omnis gloria ejus ab intus", svetost članova može i te kako biti i izvana zamjetiva: odsijevati u životu članova Crkve. Ona se pokazuje već i u običnom stupnju, kad je usporedjujemo sa životom naravnog, milošću neoplemenjena čovjeka; još više u izvanrednom stepenu, a

pogotovo u herojskom. Ova posljednja svetost - i kad je ne prate nikakva čudesa fizičkoga reda - toliko odskače od svega prosječnog, da se doima svakog trijeznog, normalnog vanjskog promatrača.

U potvrdu medjutim i prilog moralne svetosti govori posebice harismatička svetost, moć čudesa, proroštava, no o tom kasnije u popratnim pojavama Crkve.

PRIGOVORI I ODGOVORI

a. Proti jedinstvu Crkve

1. Gdje je Krist, tamo je i Crkva, ubi Christus, ibi Ecclesia. A Krist je tamo, gdje su dvojica ili trojica u ime njegovo sabrani, Mt 18,2o. Dakle Crkva je tamo, gdje su dvojica ili trojica sabrani u ime njegovo, bez obzira na to, postoji li tu ili ne kakvo jače društveno jedinstvo.

Odg: Razlikujem minor: Krist je tamo, gdje su sabrani kršćani u njegovo ime, i koji ostaju u zajedništvu s apostolskim skupom, dopuštam; gdje su kršćani odijeljeni od tog zajedništva, niječem. Krist uistinu izričito veli: "Nadalje v a m kažem: ako dvojica o d v a s (apostola ili onih, koji će biti s vama u zajednici)... jednodušno zamole što mu drago, dat će im Otac moj", Mt 18,19.

2. Ustrajući na prigovoru: Ali to bi značilo ograničavati Kristu slobodu. Krist, uistinu, po tom shvaćanju ne bi više bio slobodan da dijeli svoje milosti izvan zajedništva Crkve. A to je nedopustivo.

Odg: Ne radi se uopće o kakvom ograničavanju slobode, nego o opserviranju poretka, koga je Krist sam uspostavio. A jedna je od ponajglavnijih značajki toga poretka "ut omnes unum sint". Da svi budu jedno u jednoj Crkvi. To je izričita volja Kristova, njegova slobodna volja.

3. Tko sve ljude sili, da jedno vjeruju, da se jednome pokoravaju, u istom zajedništvu žive, čini strašno nasilje nad ljudskom naravi. A Krist, kao neizmjerno dobrostivi Bog, nije mogao takva nasilja činiti. Dakle nije mogao ni takva nasilja činiti sileći sve ljude, da pripadaju istoj Crkvi u jedinstvu vjere, uprave i t.d.

Odg: Razlikujem major: Tko sve ljude nuka, da vjeruju u jedinospasavajuće istine, da se podvrgavaju poglavarima, koji ih tim istinama uče i tom spasenju vode, te žive u zajednici idući vrhovnom cilju čovjekovu, taj čini nasilje nad ljudskom naravi, niječem; taj radi upravo za najveće dobro te naravi; tko pak sili ljude, da jedno vjeruju, jednome se pokoravaju i t.d. prisiljavajući na nešto protivno ljudskoj naravi, dopuštam.

4. Jedinstvo Crkve, prema učenju sv.Pavla, izgleda da

je nešto čisto nutarnjega i duhovnoga: "Jer jednim Duhom svi se mi krstismo u jedno tijelo", I Kor 12,13. Prema tome princip crkvenog jedinstva nije neki vanjski auktoritet, nego Duh Sveti.

Odg: Razlikujem konsekvens: Nevidljivi i neparticipirani princip crkvenog jedinstva je Duh Sveti, dopuštam; vidljivi i participirani, niječem.

b. Proti apostolstvu

1. Nema dokaza u Sv.Pismu, da bi izvanredno poslanje, kako ga shvaćaju protestanti, bilo isključeno. Tekstovi naime, na koje smo se pozivali, dokazuju, da je Krist, dok je bio još na zemlji, predao apostolima poglavito poslanje. No to ne znači, da bi neko izvanredno poslanje, mimo redovite hijerarhije, bilo nemoguće. Dakle nema dovoljnih dokaza, da bi izvanredno poslanje bilo isključeno... Jednom riječju: Verba Christi sunt assertiva, non exclusiva.

Odg: Razlikujem konsekvens: Nije isključeno izvanredno poslanje, koje bi bilo proti ili mimo poglavitog hijerarhijskog poslanja, niječem; koje bi bilo unutar poglavitog hijerarhijskog poslanja i pod njim, transeat. Krist je osnivajući zbor apostola htio da on nastavi svoje djelovanje do konca svijeta, da na čelu s Petrom ravna čitavom Crkvom. Tim je dakle samim isključio svako poslanje, koje tom ravnanju ne podliježe.

2. Činjenice govore proti: Pavlovo poslanje tipičan je primjer izvanrednog poslanja. Progonitelj Crkve, njega nesamo da ne šalje Crkva, nego on radi proti njenom poslanju. Kad se obraća, čini to izravno na Kristov poticaj. Ne ide medjutim ni iza toga u Jeruzalem, da bi od apostola primio poslanje, nego u Arabiju i otud ponovno u Damask, gdje smjesta propovijeda, da je Isus Krist Sin Božji. Štoviše, kasnije ga sam Duh Sveti odvaja za apostolat kod pogana. Dakle moguće je izvanredno poslanje i mimo apostolskog zbora, izvan redovite hijerarhije.

Odg: Slučaj Pavla samo prividno govori proti našim tvrdnjama. Ponajprije, njegovo stanje prije obraćenja ne dolazi uopće u obzir u ocjenjivanju stvari. Samo pak njegovo poslanje ne biva baš tako izvan Crkve, kako bi se to moglo činiti. Krist, koji je doduše Savla izravno obratio, upućuje k njemu Ananiju, da mu taj povrati vid i da ga krsti; a Ananija je "učenik", što sugerira misao, da je član hijerarhijske vlasti. U svakom slučaju on je član hijerarhijske Crkve, i na nj kao takva Krist upućuje Pavla. Pavao je zatim kroz nekoliko dana u dodiru s drugim "učenicima" u Damasku. Poslije tri godine propovijedanja u Arabiji on odlazi u Jeruzalem "vidjeti Petra", Gal 1,18, kome referira o svom božanskom pozivu i poslanju u Damasku. Svoje poslanje medju poganima u Antiohiji Pavao započinje na poziv Barnabe, koga su sami apostoli poslali, Dj Ap 11,22-26, dakle predstavnika hijerarhijske Crkve. - I konačno, odvajanje Pavla za apostolat medju

poganima biva na intervenciju Crkve u Antiohiji, Dj Ap 13, 1-3. - Pavao pak sam ističe, kako je svoje Evandjelje, što ga je propovijedao poganima, prezentirao apostolima u Jeruzalemu, Gal 2,1-9. Sve ovo skupa jasno govori, da je Pavlovo izvanredno poslanje bilo ne proti ili mimo hijerarhijske vlasti Crkve, nego u njoj i pod njom.

3. Svejedno, ne vidi se, zašto Bog ne bi mogao podići neke izvanredne proroke, kao što je to činio u St. Zavjetu.

Odg: Može, uz uvjet da sačinjavaju jednu moralnu osobu s apostolima, odnosno njihovim nasljednicima, jednom riječju, da su podredjeni vrhovnoj vlasti Crkve. Zašto? Zato, što je Krist č i t a v u svoju Crkvu sagradio na toj vlasti, na Petru i njegovim nasljednicima, te je nemoguće, da netko postane upravljačem Crkve izvan toga.

c. Proti katoličanstvu

1. Ne izgleda, da je Krist zamišljao svoju Crkvu kao univerzalnu. On je uistinu naziva "malim stadom", Lk 12,32. Dakle ne pomišlja, da će biti sveopća.

Odg: Krist naziva svoju Crkvu "malim stadom", ukoliko govori prvom malobrojnom njezinu mnoštvu, to je moguće; ili takodjer ukoliko pomišlja na njenu poniznost, nasuprot oholoj nadutosti njenih neprijatelja, to je takodjer dopustivo. Da bi tim riječima htio ustvrditi, da će ona brojčano i prostorno biti uvijek malenom, to se ni po čemu ne može zaključiti.

2. Ipak izgleda, da će Crkva ostati malobrojnom, budući da "su mnogi zvani, ali je malo odabranih", Mt 20,16. A nitko ne će biti odabran, ako ne pristupi Crkvi. Dakle....

Odg: Razlikujem major: Malo je odabranih za Crkvu, niječem; malo je odabranih, da budu nagradjeni nagradom najboljih, ponovno razlikujem: u poredbi sa svima, kojima se propovijeda Evandjelje, dopuštam; apsolutno uzevši, niječem. Kontekst najbolje pokazuje, da je mnogo tih, koji će primiti nagradu.

3. No pod konac nestat će katoličanstva Crkve, ona će biti skučena na vrlo malen broj, kako se to vidi po Kristovim riječima: "Ali Sin čovječji, kad dodje, hoće li naći vjeru na zemlji?" Lk 18,8. A ako je problem, hoće li je uopće naći, onda će sigurno biti malo onih, koji će tada vjerovati. Dakle ne će biti katoličanstva ili sveopćeg ispovijedanja Kristove nauke.

Odg: Razlikujem major: Na koncu svijeta nestat će ž i v e vjere kod mnogih, dopuštam; nestat će s v a k e vjere kod većine, peto probationem. Istina, Krist kaže, da će se tada mnogi sablazniti... da će ustati mnogi lažni proroci i zavesti mnoge. "I jer će obilovati bezbožnost, ohladit će ljubav mnogih", Mt 24,10-12. Promotrimo li ovaj tekst, kakav jest, najviše, što po njem možemo zaključiti, jest to, da će izmedju mnoštva, koje bude bilo vjerovalo, mnogi otpasti. No koliko će biti to mnoštvo, koje će u to doba, prije otpada,

vjerovati, i koliko će od njega preostati, nakon otpada, to se ni po čemu ne može zaključiti. Logički je moguće podjednako zastupati i jednu i drugu misao: i da će mnoštvo, koje bude bilo vjerovalo, prije otpada, biti silno veliko, pa da će stoga i otpadnika, relativno uzevši, moći biti mnogo, ali da će broj onih, koji preostanu biti još silno velik, rasprostranjen po čitavom svijetu;ili pak, da će od velikog mnoštva, većina otpasti, mada tekst ne pruža nikakva pozitivnog znaka za ispravnost ovakve interpretacije. Sam gornji tekst ne pruža doduše ni pozitivnih dokaza za tumačenje u prvom smislu. No,kako kontekst pokazuje, za nju ipak donekle govori ono, što slijedi: "I propovijedat će se ovo Evandjelje kraljevstva po čitavom svijetu za svjedočanstvo svima narodima, a tada će doći svršetak", Mt 24,14."Po čitavom svijetu, svima narodima" sugerira misao sveopće rasprostranjenosti Crkve.

d. Proti svetosti

1. Krist je, prema vlastitim riječima, došao zvati grješnike. A grješnici nisu sveti. Dakle nije ni Crkva, koja se od njih sastoji.

Odg: Razlikujem major: Krist je došao zvati grješnike, da ostanu grješnima, niječem; da po sakramentima Crkve postanu od grješnika pravedni i sveti, dopuštam.

2. Ali bez obzira na to, sama struktura Crkve - sakramenat pokore i t.d. - pokazuje, da ona računa s činjenicom, da su većina u njoj grješnici. A gdje su većina grješnici, tu ne može biti govora o svetosti. Dakle ni o tome, da je Crkva sveta.

Odg: Razlikujem antecedens: Ako bi se Crkvu nazivalo prema većem broju njenih članova, transeat; ako se je pak naziva prema onome, što je njoj kao ustanovi najvlastitije: posvećivati, spasavati, kao i prema boljem dijelu njezinih članova, onda niječem. Medjutim i sami grješnici nisu baš bez svakoga znaka svetosti, dokgod ostaju povezani s Kristom karakterom krštenja i dok su podvrgnuti crkvenoj hijerarhiji. Oni, uostalom, nisu grješnici zato, što se podvrgavaju Crkvi, njezinim zakonima i t.d.,nego upravo stoga, što se neposlušnošću odvajaju od nje i njene svetosti.

3. Sablazan je nazivati svetom ustanovu, gdje je toliko zlih i medju onima, koji se smatraju najpozvanijima na svetost. A takvi su, počevši od Jude izdajnika, mnogi bili ili jesu. Dakle Crkvu, koja takve ljude ima, ne možemo zvati svetom.

Odg: Razlikujem major: Sablazan je nazivati svetom ustanovu, gdje je mnogo zlih medju najpozvanijima na svetost, ako ta ustanova ne osudjuje njihove zloće i ne nastoji je popraviti, dopuštam; inače niječem.

4. Svetost je u biti nešto čisto unutarnjega. A što je čisto unutarnje, ne može biti znakom Crkve. Dakle svetost ne može biti znakom prave Crkve.

Odg: Razlikujem major: Svetost je kao stav duše nešto čisto nutarnjeg, dopuštam; kao stav čitavog čovjeka, niječem. Nutarnja svetost kod čovjeka, sastavljena od duše i tijela, ne može a da se ne odrazi i na vanjskome držanju. Nutarnja krepost uostalom, u mnogo slučajeva, bez vanjskih čina ne bi mnogo značila. "Jer ne će svaki, koji govori Gospodine, Gospodine, ući u kraljevstvo nebesko, nego onaj, koji č i - n i volju Oca moga, koji je na nebesima."

IV. P O P R A T N E P O J A V E K R I S T O V E C R K V E (1)

Uz svojstva i značajke, koje su nerazdjeljivo vezane uz Crkvu kao njene više-manje bitne oznake (mada, kako rekosmo, nisu isto, što i bit!), moguće je zamijetiti i nešto drugo, što bi se, pravo govoreći, moglo uvrstiti medju značajke, ali što prema Kristovu navještaju ima zauzimati posebno mjesto i kao nešto osobito upadna p r a t i t i ž i v o t C r k v e, te stoga zaslužuje, da se zasebno na to osvrnemo (2). To su p o p r a t n e p o j a v e života Crkve. Njih bi, slijedeći evandjeoski tekst, bilo sigurno moguće i više pronaći. Mi ćemo se zaustaviti samo na najizrazitijima: m o ć i č u d e s a, zatim č u d e s n o m š i r e n j u Crkve, i napokon p r o g o n s t v i m a i m u č e n i š t v u.

Ispitujući medjutim zasad samo istinski, pravi izgled Crkve, koju je Krist ustanovio, ne ćemo se upuštati u historijsko utvrdjivanje tih popratnih pojava - to će biti stvar II. dijela - nego ćemo samo nastojati da ih u Kristovim riječima, odnosno njegovim djelima, pronadjemo kao daljnje k r i t e r i j e prave Crkve. Kao znakove, koji, uz sve već nabrojeno, mogu pripomoći, da utvrdimo, koja je izmedju svih kršćanskih Crkava Kristova. Da se ipak stvar ne bi nepotrebno otezala, kratko ćemo samo izložiti tekstove - riječi, odnosno djelâ - koji govore u prilog naše stvari.

1. MOĆ ČUDESA

Kao štogod je Krist sam za svoga života argumentirao s čudesima, pozivajući se naime na njih kao na neprijeporne

---

1) SIGNA CONCOMITANTIA VEL NOTAE CONCOMITANTES

2) Uzimljemo ih odvojeno od značajki simpliciter uzetih zbog toga, što one, mada upadne, možda nekad još upadnije od ove ili one značajke, nisu tako usko vezane uz samu narav Crkve niti su tako neprekidno upadne.

znakove svoga božanskog poslanja, tako je i apostolima i svima, koji u zajednici s njima budu vjerovali u nj, obećao moć čudesa, a takodjer im je i podijelio.

a. Tu je moć ponajprije Krist obećao

Evo uistinu tri markantna teksta u tom pravcu:

Pozivajući se na sama svoja čudesa i tražeći, da zbog njih vjeruju, Isus veli: "Zaista, zaista vam kažem: Tko vjeruje u mene, djela, koja ja činim, i on će činiti, i veća će od ovih činiti", Iv 13,12. To on medjutim i konkretno, u pojedinostima obećaje.

Kad su se pak apostoli - prigodom usahnuća smokve - divili Isusovoj moći da čini čudesa, on im odgovara: "Zaista vam kažem: Ako vjeru imadnete i ne sumnjate, onda ćete nesamo učiniti, što se je dogodilo smokvi, nego ako reknete gori onoj tamo: Digni se i baci u more! - to će se dogoditi", Mt 21,21. "Stoga vam kažem, štogod moleći zaištete, vjerujte, da ćete primiti, i bit će vam", Mk 11,24.

Svoje izlaganje u tom pravcu zaključuje, pred svoj odlazak na nebo, rekavši: "One, koji uzvjeruju, p r a t i t ć e o v a č u d e s a: U moje ime izgonit će djavle, govorit će novim jezicima, uzimat će zmije u ruke, i ako što smrtonosna popiju, ne će im nauditi. Na bolesnike će stavljati ruke, i oni će ozdravljati", Mk 16,17 sl.;V. Mt 7,22.

b. Tu je moć čudesa Krist apostolima i podijelio

To se u nekoj mjeri bar razabire već po Mk 3,14-15: καὶ ἐποίησεν δώδεκα, ἵνα ὦσιν μετ' αὐτοῦ ... καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Mada tekst izričito ne veli, da je Krist apostolima tu moć već dao, ipak kaže, da je zato uzeo dvanaestoricu, da... je imadnu, i Vulgata prevodi jednostavno s "dedit illis potestatem curandi infirmitates et ejiciendi daemonia". Crampon (franc. prijevod) ima: "Il en établit douze pour les avoir avec lui et pour les envoyer prêcher, avec le pouvoir de guérir les malades et de chasser les démons." "Aus ihnen erwählte er zwölf, die sollten um ihn sein... und die Macht haben (Krankheiten zu heilen und) böse Geister auszutreiben", K. Rösch.

Kakogod medjutim bilo s ovim Markovim tekstom, vidimo na paralelnom mjestu, da im je tu vlast i podijelio: "On sazva dvanaestoricu i dade im moć i vlast nad svima zlim dusima i da iscjeljuju bolesti" - ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν. - Lk 9,1.

c. Tu vlast odnosno moć apostoli već za života Kristova posjeduju i vrše

Ista dvanaestorica: "Izišavši, idjahu od mjesta do mjesta naviještajući Evandjelje i liječeći bolesne", Lk 9,6. Da se ne radi o kakvomgod naravnom, recimo čisto medicinskom liječenju, vidi se po kontekstu, gdje se veli, da se Herod Četverovlasnik uznemirio, kad je "čuo o svima ovim dogadjajima", ibid. 9,7. - Jednaku vlast, odnosno moć Krist podjeljuje i sedamdesetdvojici. Oni, uistinu, nakon što ih je Krist poslao da propovijedaju, vraćaju se veseli i izvješćuju: "Gospodine, i zli dusi nam se pokoravaju u ime tvoje", Lk 1o,17. Isus im na to odvraća: "Eto, dadoh vam vlast da stupate preko zmija i skorpija i preko svake neprijateljske sile; ništa vam ne će moći nauditi. Ali se ne radujte tomu, što vam se zli dusi pokoravaju, nego se radujte, što su vaša imena zapisana na nebesima", ibid. 1o,19-2o.

d. Ovu će moć čudesa imati i Kristova Crkva kao takva

Prema samome obećanju moći čudesa, Mt 21,21; Iv 14, 24, vidi se, da je ta moć vezana uz pravu vjeru simpliciter, a ne tek uz vjeru apostola ili samo prvih kršćana. A jer će prava vjera baš u pravoj Crkvi biti uvijek čuvana nepokvarenom, to će prava Crkva imati uvijek i moć čudesa (1). To potvrdjuje i svrha čudesa. Ona idu za tim, da Kristovu objavu učine vjerodostojnom. Krist je naime upravo zato čudesa činio. A kako Crkva nastavlja njegovu misiju, prikladno je, da do konca svijeta imadne tu istu moć činiti čudesa i tako potvrdjivati, da je objava dostojna vjerovanja.

2. ČUDESNO ŠIRENJE CRKVE

Već po starozavjetnim proroštvima - kako smo to spomenuli - Crkva ima napuniti zemlju: "bit će gora velika i ispunit će čitavu zemlju", Dan 2,35. V. Is 2,2; Zah 9,1o; Mal 1,11; Ps 21,28 i t.d.

Kod Krista ideja o čudesnom širenju Crkve proizlazi mnogo više iz onoga, što on čini, nego iz kakvog njegova izričitog naučavanja.

Dok, uistinu, s jedne strane hoće da njegova nauka prodre u sve krajeve svijeta, pribavi spas svima ljudima, dotle s druge strane za to velebno djelo odabire dvanaest neukih ribara i to izmedju općenito omražena židovskog naroda, dakle izmedju ljudi, koji su naravno imali najmanje šansa, da to djelo ostvare. Usprkos tome, on ih šalje. On im preporuča, da se ne boje, da ne će uspjeti: "Ne boj se malo stado, jer se

---

1) Lercher-Schlagenhaufen, Inst. th. dogm., I, 26o-261.

svidjelo Ocu vašem, da vam dade kraljevstvo", Lk 12,32. Ne neko kraljevstvo liliputanskih dimenzija, kraljevstvo, koje bi se imalo ograničiti na njih same i možda još nekoliko drugih pristaša. Ne. Ono je maleno samo spočetka. "Kraljevstvo je nebesko kao zrno gorušičino... ono je, istina, manje od svih drugih sjemena. Ali kad izraste, veće je od drugoga povrća, i postane drvetom, tako da ptice nebeske dolaze i stanuju na njegovim granama", Mt 13,31-32. Ono je i "kao kvasac, što ga uze žena i pomiješa u tri mjere brašna, dok sve ne uskisne", dok naime sve ne uzraste, ibid. 13,33.

Kako će dakle Crkva postići taj uzrast, doći do toga, da se posvuda proširi uz ta, naizvan sasvim neadekvatna, sredstva? Jedino čudesnim širenjem, čudesnim obraćanjem ljudi: s jedne strane izvanrednim, čudesnim utjecajem Božjim u dušama, s druge strane vanjskim čudesnim znacima, bilo fizičkog bilo moralnog reda (primjerima svetog života kršćana i sl.).

A da ove, bar posljednje, Krist namjerava dati i time pomoći čudesnom širenju Crkve, vidi se po predjašnjoj tvrdnji o moći čudesa. Mnoge medjutim, bilo izravne bilo neizravne, napomene o silnoj moći molitve, o "rijekama žive vode", što će poteći iz srca onih, koji budu vjerovali u nj, Iv 8,38, o dolasku i osobitom djelovanju Duha Svetoga i t.d., bjelodano svjedoče, da je Krist odlučio čudesno utjecati iznutra na same duše te tako učiniti, da se Crkva širi i mimo, dapače i protiv naravnih zakona, koji ravnaju procesom rasprostiranja neke religije.

Povezujući predjašnja čudesa s čudesnim proširenjem Crkve, odnosno obraćenjem svijeta, Toma će Akvinski istaknuti silni zamašaj ovog argumenta pri dokazivanju vjerodostojnosti Kristove religije: "Ovo tako čudesno obraćenje svijeta kršćanskoj vjeri najsigurniji je znak prošlih čudesa... Bilo bi medjutim od svih znakova najčudesnije, ako bi svijet k vjerovanju tako mučnih, i vršenju tako teških, i nadanju tako uzvišenih stvari bio naveden bez čudesnih znakova od ljudi jednostavnih i priprostih" - "Esset autem omnibus signis mirabilius, si, ad credendum tam ardua et operandum tam difficilia et ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset a simplicibus et ignobilibus hominibus" (1).

3. PROGONI I MUČENIŠTVA

Osobito markantna popratna pojava u životu Crkve bit će, prema samim riječima Kristovim, progoni i mučeništva. Tekstovi, koji o tome govore, insistiraju naročito na progonima, ali po perspektivi, koju otvaraju, vidi se, da ne isključuju i najveće: samu mučeničku smrt. Ima uostalom tekstova, koji i o njoj samoj govore.

---

1) Contra Gentes I, c.6. - V. o tom Charles Journet, Vérité de Pascal, str. 249-250, bilj. 1.

a. Navještaj progona i mučeništva

Sasvim općenito ponajprije, u propovijedi na gori Krist naviješta progonstva: "Blaženi, koji trpe progonstvo radi pravde...", "Blaženi ste, kad vas ljudi pogrde i usprogone, i reknu sve zlo na vas, poradi mene", Mt 5,1o-11. To su u temeljnim potezima **izgledi za one**, koji budu njega slijedili.

Ali Isus to još potpunije precizira: "Ako su mene progonili, i vas će progoniti", Iv 15,2o. "Eto, ja vas šaljem kao ovce medju vukove... Čuvajte se od ljudi! Oni će vas predati sudovima i bičevat će vas u sinagogama. Poradi mene vodit će vas pred namjesnike i kraljeve, da svjedočanstvo dadnete pred njima i pred neznabošcima..." "Brat će brata, otac sina svoga predavati na smrt. Djeca će ustajati na roditelje svoje i predavat će ih u smrt. Poradi imena mojega bit ćete omraženi svima. Kad vas usprogone u jednom gradu, bježite u drugi!" "Učenik nije nad učiteljem, ni sluga nad gospodarom..." "Ne bojte se onih, koji doduše mogu ubiti tijelo, ali duše ne mogu ubiti!" Mt 1o,16-28. Kod Luke je isti tekst uz male varijante: "metnut će na vas ruku i progonit će vas... Dapače predavat će vas roditelji, braća, rodjaci i prijatelji, i pobit će neke od vas", 21,12,16. Obraćajući se pak književnicima i farizejima, Isus veli: "ja šaljem k vama proroke, mudrace i književnike. Jedne ćete pobiti i propeti, druge u sinagogama svojim bičevati i goniti od grada do grada", Mt 25,34.

Pavao će ovaj navještaj progonstava sažeto izraziti pišući Timoteju (II,3,12): "Qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur."

b. Narav ovog kriterija

Da bismo pravo uočili vrijednost ove popratne pojave života Crkve, njen značaj kriterija, potrebno je upitati se: Šta se zapravo razumijeva pod progonima i mučeništvom, o kojima Krist govori?

Kontekst pokazuje, da se ne radi o bilo kakvim progonima i mučenjima, nego o takvim, koje netko podnosi zbog ispovijedanja vjere u Krista, zbog vjernosti njegovoj nauci, njegovim zakonima.

Pri ovome nije u pitanju upotrebljena motivacija, nego stvarni razlog progona i mučenja. Netko može naime i simulirati pravi motiv, može na pr. fingirati, da drugog progoni, odnosno ubija s političkih razloga ili s prekršaja deviznih propisa. Isto tako nije u pitanju juridička formula, kojom se pritom služi. Juridički je moguće osuditi nekoga na smrt zbog uvrede veličanstva ili nepriznavanja bogova, zbog euharistijskog kulta kao tobožnjeg praznovjerja. - Ne odlučuje o stvari ni činjenica, da se pokoji od progonitelja rukovodi i strašću okrutnosti, pohlepom za tudjom imovinom, mišlju, da služi Bogu, prema onom Iv 16,2, ili da spašava državu i sl. Bitno je pitanje: Radi li on to i z m r ž n j e n a v j e r u, odnosno na ć u d o r e d n i z a k o n, ili makar i samo dio tog zakona ili čak samo njihovu praktičnu primjenu, na pr. čuvanje čistoće nevine djevojke, čuvanje ispovjedne tajne i t.d.

Ne moraju nauka ili zakon, zbog kojih je netko ubijen, biti izravno božanskog podrijetla: onaj, koji pretrpi smrt zato,

što nije htio izdati domovine, jer to zabranjuje naravni zakon Božji, bit će mučenikom u pravom značenju riječi.

Sve, medjutim, nije u dosad rečenom. Podnošenje muka odnosno smrti mora biti dragovoljno, bez borbe i strpljivo.

D r a g o v o l j n o bar u tom smilu, da radije podnosi smrt, nego se odreče svoje vjere ili prekrši zakon Božji. A pritom nije u pitanju, ima li čovjek "actu facultatem externam", kojom bi, odričući se vjere, mogao se osloboditi smrtnih muka (1). - B e z b o r b e, t.j. bez pružanja fizičkog otpora, osim dakako da netko nekoga "ex offo" fizički brani pa pritom upravo pogine: na pr. otac svoju kćer, koju netko hoće da siluje, ili brat brani sestru, biskup, crkveni dostojanstvenik žene, djevojke, koje su se stavile pod njegovu zaštitu, da bi izbjegle takvim nasiljima. - S t r p l j i v o, napokon, u tom smislu, da "religiose propter Deum mala perseveranter tolerat". "Religiozno i ustrajno", čvrsto, u tom smislu, da radije sve podnosi pa i smrt, nego da sagriješi.

Dakako da nije isto biti progonjen i biti ubijen.

Tko sve rečeno podnosi do smrti i stvarno od progona i mučenja umre, samo taj postaje mučenikom u pravom značenju riječi. Smrt uostalom ne mora baš neposredno uslijediti. A ne mora biti ni naročito bolna. - Tko pak progone i mučenja, udarce bilo fizičke bilo teške moralne, podnosi na rečeni način, ali od njih ne umre, taj postaje priznavaocem ili ispovjedaocem. Njegovo je svjedočanstvo vrijedno svake pažnje i poštivanja, osobito kad ga prati uzoran život i uzorna, makar i naravna smrt. -- Tko pak oholo i nerazborito srlja u smrt, ne će biti smatran mučenikom, a ni priznavaocem, ako živ ostane (2).

c. Zamašaj mučeništva i progonstava

Kao dokaz vjerodostojnosti Crkve i njenog božanskog značaja kao i istinitosti nauke, koju ona ispovijeda, mučeništvo je od vrlo velikog značenja. Osobito onda, kad se pojavi kao činjenica prostranih razmjera, kad nije ograničena ni prostorom ni vremenom, ni dobi ni spolom, kad obuhvaća veliki broj ljudi svih slojeva te se susreće medju mnogim, čak i svim narodima. Kao takva, ona nadilazi naravne ljudske sposobnosti, nadmašuje moralne i povijesne uzroke te stoga neosporno odaje intervenciju Božju u prilog Crkve, u kojoj se dogadja.

I čisto naravni dakako uzroci mogu doprinijeti, da rijetki, osobito hrabri pojedinci, podnesu velike muke, čak i za stvar objektivno krivu, neistinitu, ali sa subjektivnim uvjerenjem, da je prava i istinita. Naravna hrabrost, strast, fanatizam, oholost mogu potaći nekoga, da ide u smrt za svoje ideje ili svoje uvjerenje. Ali te pojave nisu nikad većih razmjera, a nedostaju im i druga svojstva pravog mučeništva: krepost, koja prati svako pravo mučeništvo, osobito ponizna strpljivost.

---

1)Izgleda čak, da je dovoljna i habitualna dragovoljnost, tako da bi netko, s takvom dispozicijom i ubijen pri spavanju, mogao postati mučenikom, samo ako bi zbog mržnje na vjeru bio ubijen. Stoga i djeca, mada u nemogućnosti da dragovoljno idu u smrt, sa znakom krštenja i iz mržnje na nj ubijena, postaju pravim mučenicima.

2)S.Tromp, De Revel. Christiana, str. 318 sl.

DRUGI DIO

PROBLEM PRAVE CRKVE

Iz svega dosadanjeg izlaganja jasno je, da je Isus Krist osnovao Crkvu, dao joj odredjenu narav, snabdjeo je oznakama, t.j. vlastitošću, svojstvima i značajkama, koje je odaju, prorekao joj pojave, koje će je pratiti. Proučivši sve to, došli smo nesamo do i z v o r n o g l i k a Kristove Crkve, nego i do k r i t e r i j a, odnosno k r i t e - r i o l o g i j e p r a v e C r k v e: ona je Crkva prava Kristova Crkva, koja se, s jedne strane, najuže povijesno nadovezuje na izvornu Crkvu i koja, s druge strane, imade narav, vlastitost, svojstva, značajke kao i popratne pojave izvorne Crkve. Stvar je po sebi važna, ali ona je danas za nas od o-sobito velikog značenja.

Nekoć, stoljećima, uza svu važnost, problem se prave Crk-ve nije praktično ni postavljao. Postojala je samo jedna Crk-va: ona, koju je Krist osnovao, koju su apostoli nastavili izgradjivati, i u kojoj su se svi kršćani okupljali priznava-jući kao svoju vrhovnu glavu nasljednika sv.Petra, rimskoga naime biskupa. S vremenom se medjutim situacija izmijenila. U dva glavna navrata došlo je do formiranja novih kršćanskih za-jednica, koje su za se ustvrdile, da su prave Kristove Crkve, pa je tako kriteriologija prave Crkve poprimila neslućeno ve-lik zamašaj. Kao formirana samim proučavanjem izvornog lika Crkve, ona nam, uistinu, treba sad omogućiti da prosudimo, ko-ja je izmedju triju kršćanskih zajednica - katoličke, pravo-slavne, protestantske - autentična, doista prava Kristova Crkva.

Da bismo pri ovom poslu mogli sistematski napredovati, i-spitat ćemo redom, i to kod svake zasebno, podrijetlo, kao i sve ostalo, što je važno po osnutak i narav, a onda oznake, svojstva, značajke i t.d. uvažujući pritom, kako historijske podatke, tako i učenje svake od ovih zajednica.

Počet ćemo s onom, koja se po svim znacima neposredno na-dovezuje na apostole, na Petra, da bismo zatim nastavili s onom, koja dolazi do izražaja s Focijem i Mihajlom Cerulari-jem, te konačno završimo s onom, kojoj temelje udára Luther.

I.

PETROVA RIMSKA CRKVA

Kako smo već naglasili, prvi temeljni kriterij za upoznavanje prave Kristove Crkve jest njeno povijesno nadovezivanje na onu, koju je Krist sâm ustanovio. Ona će Crkva biti prava, koja se povijesno nadovezuje na njene prve predstavnike, na apostole, na prvaka apostola, na Petra, koja je dakle povijesno zaista istovetna s njome. Pri proučavanju ove stvari moguće je ići dvostrukim putem: ili slijediti onaj, kojim je nekoć išao Eusebije u svojoj Crkvenoj povijesti (1,1,4 sl.) (1) nastojeći ustanoviti, gdje su apostolske crkve, i koji su u njima, po redu, nasljednici apostola - ili pak, sve i priznajući korisnost ovakvog načina, odabrati, kako to čini sv. Irenej, s razloga kratkoće, drugi postupak: "quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones" (licet inquirere in successiones Ecclesiae ad quam) "propter p o t e n t i o r e m e j u s p r i n c i p a l i t a t e m n e c e s s e e s t o m n e m c o n v e n i r e E c c l e s i a m", i.e. Ecclesiam Petri (2). Načelo je ovoga Irenejeva istraživanja: "Ubi Petrus, ibi Ecclesia" - "Gdje je Petar, tamo je Crkva." Ovaj je put nesamo kraći, on je i sigurniji: sve prave apostolske crkve moraju biti vezane uz prvaka apostola, uz Petra: pronadjemo li stoga P e t r o v u C r k v u, lako ćemo ustanoviti, koje su o s t a l e p r a v e: sve koje se uz Petra v e ž u. Ali upravo to i jest problem: Gdje je Petar, odnosno, gdje su oni, koji su ga naslijedili?

Prema podacima Evandjelja i Djela Apostolskih, kao i ostalih novozavjetnih spisa, nema nikakvih napomena o tome, tko bi Petra bio imao naslijediti. Juridički u tom pravcu nije ništa stipulirano: nikakve odredbe, nikakve dapače ni sugestije o tome, tko bi imao doći namjesto Petra. Kod takve situacije jasno je, da treba poći historijskim putem: slijediti naime Petra sve do pod kraj njegova života, kako bismo - ako ne na temelju njegovih izjava, a ono bar na temelju okolnosti - mogli sa sigurnošću zaključiti, koga imamo smatrati njegovim nasljednikom u upravi, u prvenstvu; ili drugačije rečeno: gdje imamo tražiti njegovog i s t i n s k o g n a s l j e d n i k a.

---

1) Prema Rufinovu prijevodu.

2) Adv. haer. 3,3,1.

1. PETROV BORAVAK U RIMU

Status quaestionis

A priori stvar promatrajući, ništa nam ne veli, gdje bismo imali tražiti Petrove istinske nasljednike. On je dosta dugo vremena boravio u Jeruzalemu, nesumnjivo je takodjer bio i u Antiohiji (1), postoji vjerojatnost, da je bio u Galaciji, Pontu i Bitiniji, dok je prilično sigurno, da se zadržavao u Korintu (2). Po sebi je, prema tome, moguće, da je Petar u kome od ovih mjesta ili u kojoj od ovih pokrajina ostavio svoga zakonitog nasljednika. Kako medjutim cjelokupna predaja o tome sasvim šuti, nemamo dovoljnog razloga, da u tom pravcu stvaramo kakve zaključke, odnosno usmjerujemo svoja istraživanja.

Sasvim drugačije stvar stoji s Petrovim boravkom u Rimu. Mada o samom Petrovu djelovanju u Rimu ne znamo mnogo, zapravo detaljnije, t r i su ipak činjenice sigurno utvrdjene: 1. da je boravio u Rimu, 2. da je tamo kao apostol upravljao Crkvom, te 3. da je tamo za Nerona, rimskoga cara, kao mučenik završio svoj život. - Te činjenice bile su kroz stoljeća prihvaćane i priznavane. Još je protestant Hugo Grotius (de Groot) u 17. st. pisao: "Romae Petrum fuisse, nemo verus christianus dubitavit" (3).

Polemiziranje medjutim s rimskom Crkvom navelo je mnoge protestante, da zaniječu rimski primat, a time i Petrov boravak u Rimu (4). Od toga vremena stalno se pokušavalo osporiti historičnost fakata, koji svjedoče, da je Petar doista u Rimu boravio i djelovao. Osobito se u novija vremena isticala u tome t.zv. "Tübinška škola" na čelu s Baurom, Schweglerom, Zellerom, Straussom; a nijekali su činjenicu i Rich. Alb. Lipsius te nekadanji katolik J. Langen.

Kao jedan od glavnih argumenata iznosilo se, da je tradicija, koja se odnosi na stvar, najuže zavisila o apokrifnim spisima iz 2. i 3. stoljeća te da prema tome nije pouzdana. U zbilji argumenat je bio labav, jer nikakvi valjani dokazi o toj zavisnosti nisu bili doneseni, a sama činjenica, da se i

---

1) Eusebije (H.E. 3,22), nabrajajući antiohijske biskupe, veli, da je antiohijskom biskupijom iza Petra upravljao E u o d i j e, koga je naslijedio I g n a c i j e mučenik, "secundus in successione Petri antiochena" (3,36,2). U vezi s time, kao i s ostalim podacima tradicije, vidi: "Histoire de l'Eglise" (1. L'Eglise primitive par Jules Lebreton et Jacques Zeiller, Paris 1934., str.225), koja veli: "Le séjour de saint Pierre à Antioche, après l'assemblée de Jérusalem, est hors de conteste." V. dalje u istome za čitavo ovo poglavlje.

2) Isti, str. 226-227. -- 3) Annot. in Ptr 5,16.

4) Prije toga vremena te su činjenice bili zanijekali jedino Marsilije Padovanski i valdovci.

u nekim apokrifima govori o toj stvari, ne dokazuje, da su i ostale tvrdnje u tom pravcu bile crpljene iz apokrifa. Bitno je pitanje samo ovo: da li postoje d r u g i v j e r o d o s t o j n i tekstovi, dokazi, koji ne zavise o apokrifima i koji o stvari svjedoče (1)? A o tome nema sumnje: brojni tekstovi, dokumenti, nalazi, napisi, podaci naime stariji od spomenutih apokrifa, to jasno dokazuju. Oni su takve naravi, da je danas, i medju velikim protivnicima katolicizma, malo onih, koji ih pokušavaju obeskrijepiti. Već oko 1900, a pogotovo kasnije, većina protestanata vratila se u tom pogledu davnoj predaji, pri čem su vodeću ulogu imala dva njihova istaknuta historičara: A. Harnack, a kasnije i H. Lietzmann (2).

Mi ćemo se najprije osvrnuti na svjedočanstva pisaca, a zatim na arheološke podatke.

A. S v j e d o č a n s t v a p i s a c a

Ova se svjedočanstva odnose, bilo pojedinačno bilo skupno, na sva tri momenta, t.j. boravak, rad i smrt Petra u Rimu. U vezi pak s time:

Imade, prije svega, jedna opće utvrdjena činjenica rane povijesti kršćanstva, a to je, da u doba raznih konflikata u 2. i 3. st., kad je rimska Crkva morala intervenirati, nitko nije izrazio ni najmanje sumnje o apostolskom djelovanju, smrti i pokopu Petra u Rimu. Bilo je to, uistinu, z a j e d n i č k o v j e r o v a n j e u to doba, da su Petar i Pavao bili pokopani u Rimu: Petar u Vatikanu, a Pavao na putu prema Ostiji. To medjitim posebno izrazuju razni spisi, jedni sačuvani kod prvog crkvenog povjesničara Eusebija, drugi neovisno o njemu:

1. Ponajprije sam Eusebije iznosi ono, što je općenito a posebno njemu lično bilo poznato; na to zatim nadovezuje svjedočanstvo rimskog svećenika Caiusa (Gaja), suvremenika pape Zefirina (199-217), koji veli, da se na dva spomenuta mjesta nalaze "t r o f e j i", zapravo r e l i k v i -

---

1) Sama činjenica, da se o Petrovu boravku govorilo i u nekim apokrifima kasnijeg datuma, ne dokazuje, da bi taj boravak bio legendarnog karaktera, nego samo to, da se u doba, kad su ti apokrifi sastavljani, vjerovalo, da je Petar bio u Rimu.

2) Posljednji predstavnici teze, danas općenito napuštene, prema kojoj Petar nije boravio u Rimu, jesu Ad.Baur, H. Dannenbauer, J.Haller, K.Heussi i Ch.Guignebert. Ovaj posljednji pisao je o tome više stvari, no posebice: La primauté de Pierre et la venue de Pierre à Rome, Paris 1909. Kritiku toga djela dao je P.Monceaux, L'apostolat de Pierre à Rome, u Revue d'histoire et de littérature religieuse, 1910, str.216-240, i proti kojoj nije ništa vrijedna iznesena.

j e te dvojice apostola (1).

Evo kako Eusebije o tome referira:

Govoreći o Neronu kao najvećem Božjem neprijatelju, koji je progonio i same apostole, Eusebije nastavlja:"Pripovijeda se, da je za vlade istoga Pavlu u Rimu glava odsječena, a Petar na križ pribijen. Koje pripovijedanje potvrdjuju spomenici označeni imenima Petra i Pavla, koji se na grobljima grada Rima sada još motre. No i Caius neki, čovjek katolik, koji se za vremena Zefirina, biskupa grada Rima, odlikovao, u onoj knjizi, koju je napisao proti Proklu... o mjestu, na kojem su tjelesa naprijed rečenih apostola položena, ovako govori: Ja pak mogu pokazati trofeje apostola, Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι. Jer bilo u Vatikanu, bilo na putu Ostije, naići ćeš na trofeje onih, koji su onu Crkvu osnovali"(2).

2. Odjek su ovoga vjerovanja takodjer biskupski katalozi rimske Crkve, koji daju popis prvih rimskih biskupa, katalog zvan L i b e r i j e v, jer ide do pape Liberija u 4. st., ali kome su podloga anali rimskog svećenika Hipolita iz 235., te H e g e s i p o v katalog, iz druge polovice 2. st.

3. Oko istog doba, g.18o., lionski biskup sv.Irenej, jedan od ljudi, koji su najbolje poznavali crkvene tradicije svoga vremena, kategorički tvrdi, da su blaženi apostoli Petar i Pavao osnovali rimsku Crkvu: "...maximae et antiquissimae, et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis P e t r o e t P a u l o R o m a e f u n d a t a e e t c o n s t i t u t a e E c c l e s i a e" (3).

4. Dionizije, biskup korintski, pišući Rimljanima 17o., podsjeća ih, da su Petar i Pavao, koji su,došavši u Korint, osnovali crkvu, po svom dolasku u Italiju, postali takodjer osnivačima rimske crkve te podnijeli mučeništvo (4).

Moguće je medjutim poći i dalje.

5. Papias, biskup u Hijerapolisu, u Aziji, koji je osobno poznavao izravne učenike apostola, spominje, da je Marko u

---

1) Eusebije, donoseći taj podatak (H.E. 2,25,5-7), ni trenutka izgleda ne sumnja, da bi "trofeji" mogli ovdje šta drugo značiti. Samo je Ch.Guignebert pokušao otkloniti to tumačenje (La sépulture de Pierre, u Revue historique, 1931[2]). On medjutim ne donosi nikakva pozitivna argumenta u prilog svojih tvrdnji. Naprotiv, njegove tvrdnje pobija afrički natpis djevica-mučenica iz Thabarke, gdje riječ "tropaea" neosporno označuje relikvije svetica, i,per extensionem, njihovu grobnicu. V.o tome: P.Monceaux, Enquête sur l'épigraphie chrétienne d'Afrique, u Mémoires présentés par divers savants étrangers à l'Académie des Inscriptions, t. LXXXVIII, 1re partie (19o8), str.161-339, n.26o.

2) H.E. 2,25,5-7.

3) Adv. Haer. 3,3,2.

4) Euseb., H.E. 2,25,8.

svom Evandjelju, koje je sastavio u Rimu, sabrao propovijedi, što ih je Petar držao u tome gradu (1).

6. S Ignacijem Antiohijskim idemo još korak dalje. Pišući Rimljanima, on veli, da im nema davati zapovijedi kao Petar i Pavao (što su im davali) (2). Ovdje, istina, tvrdnja o boravku dvojice apostola u Rimu nije tako direktna, ali rečenica, koju spomenusmo, ne bi imala puno smisla, ako taj boravak ne bi pretpostavljala. Uostalom, kad po Dj Ap znamo, da je Pavao sigurno boravio u Rimu, i kad po svim predjašnjim tekstovima vidimo oba apostola skupa spomenuta u vezi s tim boravkom, onda nam je jasno, da i Ignacijev tekst imade veću snagu, nego bi se to u prvi mah moglo činiti.

7. Prelazeći godinu 100., imademo svjedočanstvo iz samoga Rima, što nam ga daje treći nasljednik Petrov, Klement. Pišući, uistinu, Korinćanima oko g.95. ili 96., on spominje mučeništvo Petra i Pavla te veli: "Ovim ljudima, kojih je život bio svet, pridružilo se veliko mnoštvo odabranika, koji usred brojnih muka, podnesenih zbog njihove revnosti, dadoše m e d j u n a m a divan primjer (3). - Da li je s ovim tekstom u ruci moguće sumnjati, da su Petar i Pavao bili mučeni u Rimu?

8. Konačno imade još jedno svjedočanstvo u prilog Petrovu boravku u Rimu: to je njegovo vlastito, u njegovoj prvoj poslanici datiranoj iz "Babilona".

Babilon je, očito, simboličko ime za poganski Rim. Tako ga naime u to vrijeme, a i kasnije, označuju i Židovi i kršćani, pa i profani izvori. Kod Židova apokrifna apokalipsa, Baruh, 12,1; kod kršćana Ivanova Apokalipsa, 14,8; 16,19; 17,5 i dr.; zatim sv.Augustin u De Civitate Dei, 18; i napokon profani izvori Sibilinske knjige, V,159 sl.; 5,143.

Da je Petar u tom smislu upotrijebio riječ "Babilon", govore razne činjenice: nevjerojatnost da bi on svoju poslanicu pisao iz kaldejskog Babilona: taj je naime tada bio pust i raseljen, i kršćanska tradicija za nj nikako ne zna; još je manje vjerojatno, da bi pisao iz malog istoimenog mjestanca u Egiptu, kome ne vode nikakvi kršćanski tragovi. Nema, dakle, ničega, što bi ozbiljno moglo osporavati ovo svjedočanstvo samoga Petra. Neki su doduše kritičari, a medju njima i Harnack, pokušali ovome dokumentu oduzeti vrijednost, ne baš niječući njegovu datiranost iz Rima, nego pripisujući Petrove poslanice Pavlu, pa čak i Barnabi. No sve kad bi i - dato non concesso - oni imali pravo, puno se na stvari ne bi izmijenilo; ostala bi naime činjenica, da je jedna vrlo davna tradicija, stara kao Pavlove poslanice!, smatrala, da može datirati Petrove poslanice iz Rima! A to je za naše dokazivanje sasvim dovoljno.

---

1) H.E. 3,39,15.

2) Rimlj. 4,3.

3) Epist. ad Corinth., 5-6.

B. A r h e o l o š k i p o d a c i

Ova svjedočanstva potvrdjuju i arheološki podaci, od ko-jih su neki tek u najnovije vrijeme došli do izražaja.

1. Za razliku od prvih, ova se svjedočanstva odnose pretežno na samu smrt, odnosno pokop apostola u Rimu, dok pitanje boravka, a pogotovo apostolskog djelovanja, tek usput dodiruju. O ovome je pak pitanju toliko već pisano, da bi se s time, po riječima Hertling-Kirschbauma, čitava jedna biblioteka mogla napuniti (1). Mi ćemo se medjutim tek na bitnom zaustaviti (2).

Puštajući po strani sve legendarno i hipotetičko, arheolozi su se - polazeći od podataka, što ih je sačuvao Eusebije, te rimskog kalendara iz g.354. - dali na traženje kako samog mjesta pokopa apostola, tako i na objašnjenje raznih fakata u vezi s čitavim pitanjem.

2. Izvan diskusije je činjenica, da "trofeji" apostola, za koje Caius kod Eusebija veli, da ih može pokazati, označuju njihove grobove. Pitanje se samo postavilo: zašto se Caius poslužio t i m i z r a z o m ? Je li to kod njega samo govornički izraz za "slavan grob", ili je on vidio istinske spomenike? Eusebije, koji nije lično bio u Rimu, očito je pod Caiusovim "tropaion" razumijevao spomenički natpis, jer on govori o "prosrhesis na tamošnjim grobljima". A prosrhesis, naziv, ime, pozdrav, jedva da šta drugo može značiti do natpis, dok tropaion označuje bilo koju vrstu spomenika. Izgledalo bi, prema ovome, očito, da su se u doba Caiusa grobovi, pa čak i spomenici sa natpisima nalazili na Vatikanu, odnosno na putu prema Ostiji.

3. S druge pak strane, tekst rimskog kalendara svetkovina iz godine 354. unosi u problem nove elemente, a ujedno i nove teškoće. Tu je za III. dan Julijskih Kalenda (= 29.lipnja) označeno: "Petri ad Catacumbas et Pauli Ostense Tusco et Basso cons." To znači: liturgijska svetkovina za Petra obavlja se ad Catacumbas (gdje danas stoji crkva sv.Sebastijana), a ona za Pavla na putu prema Ostiji. U g.258. - Tu se izravno ne govori o grobovima, nego o kultu; no jasno je, da izmedju kulta i mjesta pokopa postoji odnošaj. Tako nam ovaj tekst postavlja dvije zagonetke: Zašto je Petar prema kalendaru iz g.354. bio slavljen u Svetom Sebastijanu, a ne u svojoj bazilici na Vatikanu? Šta znači godina 258., godina velikog Valerijeva progona?

4. Arheološka ispitivanja traže, da se u rješavanju postavljenih teškoća podje od činjenice, da je car Konstantin obje bazilike dao sagraditi početkom 4. stoljeća, manju na putu prema Ostiji za Pavla, veliku na vatikanskom brežuljku za Petra. Petrova bazilika, koja je ostala stajati do 17. stoljeća, kako to svjedoči jedan natpis, dovršena je pod jednim od

---

1) Ludwig Hertling - Engelbert Kirschbaum, Die römischen Katakomben und ihre Martyrer, zweite erweiterte Auflage, Wien 1955, str. 99.

2) Slijedeći uglavnom rezultate iste dvojice, u istom djelu: str. 99-121: Die Gräber der Apostel. Ostalu literaturu navodimo niže.

Konstantinovih sinova, vjerojatno Konstancijem (+361.). Druga pak, vrlo skromna, bila je doskora nadomještena većom i ostala je bitno nepromijenjena do 1823.

Kod jedne i druge bazilike promatraču upada i danas u oči neprikladnost položaja: obje su smještene na skrajnje nepovoljnom mjestu. To se medjutim može objasniti jedino činjenicom, da se radilo o tom, da se gradi nad odredjenim, nepremjestivim grobom. A kako su bazilike posvećene Petru i Pavlu, očito je razlog odabiranju tih skrajnje nezgodnih položaja činjenica, da su se upravo tu, na tim mjestima, njihovi grobovi nalazili.

No gdje su oni, na kome se točno mjestu nalaze?

Zaustavljajući se zasad samo na pitanju Petrova groba, evo do kakvih je rezultata arheologija dosad došla:

5. U toku stoljeća bilo je nekoliko iskapanja pod bazilikom sv.Petra, no najznatnija su, kako po svom opsegu, tako po rezultatima, do kojih se došlo, ona započeta u 1940., s namjerom, da bi se pronašao glasoviti Caiusov trofej. Jer ako postoji Petrov grob, odnosno njegovi ostaci, tad se oni moraju nalaziti pod njim. Radovi su u tom pravcu trajali deset godina, a izvodjeni su pod ravnanjem velikih arheoloških kapaciteta. To su: Enrico Josi, inspektor katakomba i ravnatelj lateranskog muzeja, Engelbert Kirschbaum, profesor arheologije i povijesti umjetnosti na Gregorijanskoj univerzi, Bruno Apollonj Ghetti, arhitekt i docent na rimskoj univerzi za konzerviranje rimskih starina, Anton Ferrua, sekretar papinske komisije za kršćanske starine i dr.

Trud njihov nije bio uzaludan. Glasoviti Caiusov tropaion bio je pronadjen. U jednom zidu, koga su iskapači, zbog njegove crvene boje, nazvali "Muro Rosso", crveni zid, izmedju dva izdupka ili niše te dva stupa nalazi se ploča, očito grobni spomenik, o kome je Caius govorio. Caius je, izgleda, mislio na grob, no baš izraz tropaion upućuje, da se nad grobom nalazio neki pa makar i skroman spomenik. Na ploči, istina, ne piše, da tu počiva Petar. No po utvrdjenim znacima spomenik je star. Negdje iz polovice 2. stoljeća, oko 160. A to se podudara i sa vremenom Caiusova pisanja: on piše oko 200. i poziva se na tropaion kao na nešto, što je već dugo vremena postojalo, a ne nešto, što bi nedavno bilo podignuto. Na to isto vrijeme upućuju i znaci na opekama crvenog zida, kao i neke druge pojedinosti.

Na tom, uistinu, zidu nalaze se t.zv. grafiti, napisi posjetilaca, koji su dolazili grobu apostola Petra. O njima iscrpivo referira Margherita Guarducci u svom djelu "La Tomba di Pietro" (1), u poglavlju "La testimonianza delle iscrizi-

---

1) Margherita Guarducci, La Tomba di Pietro. Notizie antiche e nuove scoperte, Roma 1959., strana ukupno 225, s brojnim tablama, reprodukcijama i sl. - U poredbi s podacima, koje nam pružaju Hertling-Kirschbaum u nav.djelu, publikacija djela ove profesorice znači silno veliki napredak. Dok su, uistinu, prva dvojica pisali: "Nun sind auf der

(str.87-159). Izmedju raznih, koje aludiraju na Petra, ovu dvaju posebno značajnih:

Grčki grafiti na crvenom zidu

(prvi oko g.160. po Kr.):

ΠΕΤΡΟC ΕΝΙ(ένεστι) ΠΕΤΡ ΕΝ

PETRUS INEST

(drugi oko g.150. po Kr.):

ΛΕΟΝΙ IN Α ΧΡΙCΤΟC ΠΕΤΡΟC ΧΡΙCΤΟC ΙΕCΟVC

Leonia u Kristu (☧) i kod sv. Petra ( ) počivaj u Presv. Trojstvu (ili vječnom Životu), jer A znači početak ili život. Trostruki život u Trojstvu!

Aussenseite einer auf die Rote Mauer rechtwinkling zulaufenden Stützmauer eine Menge gekritzelte Anrufungen gefunden worden, aber der Name Petrus kommt nicht darin vor." "Der Name Petrus findet sich nur einmal an die Rote Mauer gekritzelt und einmal in dem in der Nähbefindlichen Mausoleum der Valerier"; dotle je Margherita Guarducci otkrila svu silu takvih grafita po raznim zidovima, posebice na t.zv. zidu g, koji, prema nekima, ima podupirati crveni zid, no i na samom crvenom zidu. U vezi s time ona piše: "I primi scavatori della necropoli vaticana, non avendo riconosciuto su questo muro il sistema crittografico di cui sto parlando, non poterono leggere e comprendere se non una minima parte delle sue iscrizioni.... Tale assenza del nome dell'Apostolo, proprio nel luogo che piu di ogni altro doveva essergli sacro, parve naturalmente assai strana. (Napominjući, kako su razni auktori pokušavali više manje komplicirani načinom objasniti tu navodnu otsutnost Petrova imena, ona nastavlja:) In realtà il nome dell'Apostolo ricorre, e ben piu di una volta, sul muro g. Esso però non vi si trova scritto per intero, bensi per compendio: P o PE o PET. - Il nome di Pietro vienne anche espresso, sul muro g e in altri documenti epigrafici, da una caratteristica sigla: ; sigla che risulta dalla legatura delle lettere P ed E, iniziali del nome Petrus, e, nello stesso tempo, riproduce la forma - molto significativa - della chiave. - La presenza di questa sigla sul muro g nell'evidente valore di Petrus permette di risolvere un secolare indovinello intorno a cui dal Settecento in poi, si sono arrovellati gli studiosi. Della sigla si conoscevano bensi numerosissimi esempi, quasi tutti in documenti romani databili fra il IV e il V secolo; ma non si arrivava a scoprirne il senso." - Nav. dj. str.101.

No kako bi star mogao biti rečeni grob, otkrivaju nam još sigurnije, a djelomično i potpunije neke druge okolnosti. Pred crvenim naime zidom nalazi se više zemnih grobova. Jedan medjutim od njih, sasvim u blizini spomenutih stupova, ne leži pravokutno prema zidu, nego nešto koso, što očito pokazuje, da nije tamo stavljen u doba, kad je zid postojao, nego prije toga. To potvrdjuje i činjenica, da taj zid siječe jedan komad toga groba. Taj pak grob, kao i ostali, koji se tu nalaze, pokriven je pločama opeke. Neke su od tih opeka sačuvane i nose oznaku otprilike Vespazijanovih vremena, dakle izmedju 69-79. Ti su dakle grobovi iz prvog stoljeća, dok je crveni zid iz drugoga. Sam pak tropaion? Ako su grafiti na crvenom zidu već iz 15o-16o., zid je svakako stariji od njih, a prema tome i ploča, koja je označavala Petrov grob, te je treba staviti i nešto prije početka polovice drugog stoljeća.

6. No <u>šta se našlo na mjestu,</u> gdje mora da je bio <u>Apostolov grob</u>? <u>Ništa senzacionalna, ništa od onoga, što se nekoć</u> predmijevalo: nikakva traga duboko ukopanu grobu, obloženu brončanim pločama, umjetnički izradjenom sarkofagu, a ni zlatnom križu, koji da je Konstantin tamo bio donio. No nadjeno je nešto možda rječitije i uvjerljivije: ostaci kostiju, koji na temelju anatomske pretrage pokazuju, da pripadaju skeletu snažna, stara čovjeka. Povezanost pak njihova s mjestom nalaza čini do skrajnosti vjerojatnim, da se radi o kostima Apostola. Medjutim, sâmo tlo, u kome su nadjene, budući razrovano, sprečava da se stekne posvemašnja sigurnost u tom pravcu.

No u nedostatku te sigurnosti obzirom na same kosti nešto drugo nadopunjuje i pojačava sigurnost o samome mjestu Apostolova pokopa. U grobu je, uistinu, i njegovoj najvećoj blizini nadjeno <u>na stotine novčića</u>, koje su očito v j e r n i c i u b a c i v a l i ka grobu kroz jednu t.zv. "kataraktu". Ti novčići sežu od ranih vremena rimskog carstva do konca srednjeg vijeka i potječu iz gotovo <u>svih evropskih zemalja</u>. Oni dakako ne dopuštaju neko sasvim točno datiranje, jer nisu posjetnici nužno ubacivali novoskovane novčiće. Ali kakvi takvi, oni dopuštaju, da se štovanje Apostolova groba stavi u vrlo rano razdoblje kršćanske ere.

7. Ovakvi, kakvi jesu, r e z u l t a t i su ovog istraživanja veoma značajni. Nije svakako lako bilo brojne gradjevinske dijelove i tragove, zbijene na veoma uskom i teško pristupačnom mjestu, razmrsiti. No rezultat je sad jasan: Kad je Konstantin baziliku gradio, bilo je nesamo poznato groblje, na kome je Petar bio pokopan, nego je tamo stajao i spomenik. Konstantin nije taj spomenik odstranio, nego ga je okružio zidom i baziliku nad njim tako sagradio, da je ogradjeni spomenik došao na mjesto glavnog oltara. Sam spomenik potječe, kako rekosmo, iz polovice, ili još nešto ranije, drugog stoljeća, a grob, koji je pod njim, iz prvoga. Taj je pak grob b i o u v i j e k s m a t r a n A p o s t o l o v i m g r o b o m, kako nam to Caiusov tekst oko 2oo. svjedoči. Mi smo tu dakle u prisutnosti n e o s p o r n a a r h e o l o š k o g s v j e d o č a n s t v a, i, moramo reći, izvanredno uvjerljiva. Jer u drugim takvim slučajevima mora se čovjek zadovoljiti s mnogo manjim.

Sad dakle znamo, nesamo gdje se početno grob apostola Petra nalazio, nego i kako je po prilici izgledao i kakva je bila njegova sudbina u toku stoljeća. Kad su kršćani za Nerona Petra pokopali, nisu uspostavili neki egipatski kraljevski sarkofag, nego su ga položili u zemlju, kako je to tada pri ukapanju mrtvih u Rimu bio običaj. Spomenik mu je bio podignut tek onda, kad je preuredjenje groblja zahtijevalo podizanje crvenog zida, te se tako pružila prilika, da ga se nekako naročito istakne. Nadjeni ostaci, kao i sve u vezi s time spomenuto, uvjerljivo govore, da je Petar u Vatikanu, ispod kupole crkve sv.Petra bio pokopan. Za našu svrhu ovo bi bilo dosta.

8. Ostale su neke teškoće, odnosno nejasnoće u vezi s nalazima u bazilici sv.Sebastijana. Ali i one, mada nisu do kraja i sasvim razbistrene, ne govore proti Petrovu boravku u Rimu, nego za nj.

Teškoće, kako spomenusmo, dolaze otud, što nam je nepoznato, zbog čeg je liturgijska svetkovina sv.Petra 29.lipnja bila, prema kalendaru iz 354., slavljena "Ad Catacumbas", t.j. tamo, gdje se danas nalazi crkva sv.Sebastijana. A takodjer, koji je smisao spominjanja, u vezi s time, godine velikog Valerijeva progonstva, 258. Te su teškoće još pojačane činjenicom, što je ta crkva - iako sadržava tijelo mučenika Sebastijana - bila otpočetka nazivana Petrovom crkvom. Ona je sagradjena izmedju 306. i 356., no pod nazivom bazilike sv.Sebastijana pojavljuje se tek u ranom srednjem vijeku.

9. Medjutim, kakogod bilo s tim teškoćama, ono, što je važno, to je, da i tu razni napisi - grafiti - u jednoj velikoj prostoriji uz crkvu govore o štovanju apostola Petra i Pavla, odnosno o tom, da su oni tu "prebivali". Napisi su na latinskom i grčkom, nekad latinski s grčkim slovima.

Evo ponajprije nekih napisa, koji govore o štovanju:

"Petre i Pavle, molite za nas!"
"Petre i Pavle, zaštitite vaše sluge!"
"Petre i Pavle, molite za Eratusa!"

Neki od napisa otkrivaju, da je to štovanje išlo i dalje. Više naime njih pokazuju, da su neki od posjetilaca prireDjivali t.zv. "Refrigerium", neku vrstu posmrtne gozbe (1):

"Ja, Toma Coelius, držao sam za Petra i Pavla Refrigerij."
"Dalmatius je slavio Refrigerij."
"Na 14. pred Kalendama Aprila, držao sam ja, Parthenius, Refrigerij. U Bogu. Mi svi u Bogu."

Kršćani su, kao i pogani, znali držati pogrebne gozbe u počast svojih pokojnika u blizini njihovih grobova. No ovdje po prvi put doznajemo, da su kršćani te gozbe uzimali kao neki kultni čin.

Za to, da je P e t a r t a m o b o r a v i o, go-

---

1) U dvorani za sastanke, t.zv. "triclinia", koja se nalazi u susjedstvu.

vori ponajprije jedan grafit, djelo nekog posjetnika, iz 4. ili 5. stoljeća: "Domus Petri" (1). U istom pravcu, samo još izrazitije, govori napis na mramornoj ploči, zvanoj "platonia" (2), koga je sastavio papa Damas i koji glasi: "Hic habitasse prius" - "Ovdje su stanovali prije". Potpun odnosno potpuniji tekst u prijevodu glasi: "Ti, koji tražiš imena Petra i Pavla, znaj: ovdje su p r i j e s v e t i prebivali..." Samo kako se ne zna, otkud je ta ploča donesena, ovaj "ovdje" gubi na vrijednosti. Najviše, što možemo reći, to je, da su oni boravili tu, gdje se sad bazilika nalazi. Ali šta znači riječ: da su oni "prije" tu prebivali? Za života? Ili iza smrti? Obje teorije imadu svoje pristaše i branitelje. Prema jednoj od tih teorija, Petar je najprije bio pokopan "Ad Catacumbas", t.j. kod sadanjeg Svetog Sebastijana i tek kasnije prenijet u Vatikan. - Prema drugoj, Petar je prvobitno bio pokopan na Vatikanu, no njegove su relikvije za velikog Valerijeva progona, 257-258, prenesene Ad Catacumbas i odmah iza tog nazad vraćene. - Prema trećoj teoriji, tjelesa apostolâ nisu uopće bila Ad Catacumbas. Njihovo štovanje bilo je tamo uvedeno, i to g.258., jer se tad na poganskom groblju na Vatikanu nisu mogle držati nikakve kultne svečanosti. - Četvrta teorija smatra, da se uopće ne radi o mjestu pokopa, nego o kući, u kojoj su apostoli za života stanovali. -- Sve ove četiri teorije, kao i neke druge, imadu svoj "za" i svoj "proti". Nekako najnaravnija izgleda ova posljednja (3), no i proti njoj se štošta iznosi, pa se teško odlučiti.

Nedostatnost medjutim teorija da sve objasne ne obara činjenicâ. A te su činjenice tako brojne, rječite i snažne, da strše iznad svih slabosti teorija i bjelodano svjedoče o Petrovu boravku, djelovanju i pokopu u Rimu. O tom su već govorila iskapanja pri Svetom Sebastijanu, a sad su konačno progovorila i ona u podzemlju vatikanske bazilike sv.Petra.

Kakvo onda čudo, da je i sam protestantski historičar i arheolog H.Lietzmann, koji je i sam sudjelovao pri iskapanjima "Ad Catacumbas", zaključio svoju studiju Petrus und Paulus in Rom, Liturgische und archäologische Studien (4) riječima: "Ukratko, svi stari izvori oko godine 100. postaju jasni i lako razumljivi, podudaraju se sa svojim povijesnim kontekstom i medju sobom, ako se dopusti ono, što nam jasno sugeriraju, da je P e t a r b o r a v i o u R i m u

---

1) S.Damas, Epigrammata, 26. Izd.Leipzig 1895., str.26; PL XIII,382. - V. J.Wilpert, Domus Petri, u Römische Quartalschrift, 1912., str.117-122; A. de Waal, Zur Wilpert's Domus Petri, u ist., str.123-132.

2) Iskvareno, mjesto "platoma" ili "platomum", mramorna ploča.

3) Ovakav poredjaj teorija uzimljemo prema Hertling-Kirschbaumu, nav.dj. str.115-120. P.Testini, medjutim, u svojoj Archeologia Christiana, Nozioni generali dalle origini alla fine del sec.VI., Roma 1958., str.225-230, ima nešto drugačiji poredjaj i dodaje i jednu novu teoriju iza svoje treće (koja kod njega glasi: Le reliquie degli Apostoli non vennero mai translate "ad catacumbas"). Za tu 4. on veli: "Si enuncia in sostanza la teoria precedente, ma con un'aggiunta originale: coloro che agirono "ad catacumbas" furono eretici o gnostici, anzi Novazianisti." Na ist. mj. str. 226.

4) Berlin u. Leipzig, 2.Ausg.1927., str.238.

i da je tamo u m r o k a o m u č e n i k. Svaka
druga hipoteza gomila teškoće na teškoće, a n e m o -
ž e s e j e p o d u p r i j e t i n i j e d -
n i m d o k u m e n t o m."

Stoga za svakog objetkivnog proučavatelja pitanje Petro-
va boravka i smrti u Rimu nije više predmetom diskusije. I-
za svih tih takvih svjedočahstava može se samo reći: <u>Roma
subterranea locuta, causa finita</u> (1).

Dodajemo na koncu, da je irelevantno za stvar, koliko je
godina Petar u Rimu boravio, kad je tamo došao, da li je mo-
žda u nj dolazio u jedan ili više navrata. Sva su ta pitanja
uostalom, bar pri sadanjem stanju poznavanja stare kršćanske
povijesti, izvan našeg domašaja. Za našu svrhu dosta nam je,
da znamo, da je Petar u Rimu doista boravio, kao apostol dje-
lovao, te da je tamo završio svoj život kao mučenik. Po tome
rimska crkva postala je apostolskom crkvom, kat'egzohen a-
postolskom.

No da li i šta više? Da li crkvom Petrovih legitimnih
nasljednika, nosilaca njegova prvenstva?

To sad još moramo ispitati. Prije medjutim evo odgovora
na neke prigovore:

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Čudna je stvar, da Dj Ap, koja toliko o Petru govore,
nigdje ne spominju, da bi kad boravio u Rimu. A jednako tako
ni Pavao, niti u svojoj poslanici Rimljanima, niti u ostalima,
ne veli, da bi Petar bio u Rimu.

Odg: Argumentum e mero silentio non valet contra factum
aliunde certo probatum. Kad bi na ovaj način bilo moguće ne-
što dokazivati, onda bi iz šutnje Dj Ap i Pavlovih poslanica
bilo moguće dokazati i svu silu drugih stvari, koje se tiču
ostalih apostola.

2. Instant: Ali slučaj Petra ne može se poistovetiti s
ostalim apostolima. Ako se o njima sve ne kaže u Dj Ap, nije
shvatljivo, kako da se o Petru prešućuje tako krupna stvar.

Odg: Sasvim se možda i ne prešućuje. Čitamo, uistinu, u
Dj Ap 12,17 o Petru: "i izašavši odatle, o d e n a
d r u g o m j e s t o", što neki smatraju, da se odnosi
na njegov prvi odlazak u Rim. Medjutim i ako nije tako, nače-

---

1) Medju brojnom novijom literaturom o stvari pažnju zaslužu-
je i samostalno Kirschbaumovo djelo: Die Gräber der Apo-
stelfürsten, Frankfurt ü/M,1957., str.255; a nije na odmet
pogledati: J.Ruysschaert, Les documents littéraires de la
double tradition romaine des tombes apostoliques, u Rev.
Hist. Eccl., 1957., t.52, str.791-831. Isto tako: Johan-
nes Kolwitz: Die Grabungen unter Sankt Peter, in "Hochland",
Monatschrift; Erstes Heft, 45 Jahrgang, Oktober 1952, im
Kösel - Verlag zu München u. Kempten, str. 15-25.

lo, da se samom šutnjom ne može argumentirati proti pozitivno već utvrdjenim činjenicama, i dalje vrijedi. Šta mi znamo, kakvi su sve razlozi mogli navesti pisca Dj Ap, da o toj činjenici ne govori? Ne sugeriraju li sami izrazi "na drugo mjesto" misao, da pisac nešto prešućuje namjerno, kako, u slučaju da njegov spis padne u ruke neprijateljima, ne bi mogli poći u potjeru za Petrom?

3. Ipak je čudno, da Pavao, koji tako poimence voli ljude spominjati u svojim pismima, ni jednom riječju ne spominje Petra.

Odg: Da je imao razloga i da je smatrao prikladnim spomenuti ga, to bi vjerojatno i učinio. Kakvi su sve razlozi mogli odlučiti o tome, da ga ne spomene, o tom mi ništa ne znamo. Možda prigodom pisanja tih listova Petar nije bio u Rimu. Možda je osobito bilo važno, da se o njemu šuti, kako ga progonitelji ne bi otkrili (1), ili pak šta drugo.

4. Postoji pozitivan dokaz, baš iz Dj Ap, da Petar nije bio u Rimu. Čitamo, uistinu, u 28,22, da Židovi nisu pravo ni znali za kršćanstvo sve do Pavlova dolaska. A može li se vjerovati, da bi tako bilo, da je Petar pred tim u Rim dolazio?

Odg: Taj argumenat nije osnovan: iz neznanja onih Židova, na koje je Pavao naišao, zaključuje se, da kršćanstvo nije još bilo poznato u Rimu. Tu medjutim pretpostavku ruši ono, što nam Pavao sam kaže u poslanici Rimljanima, još prije nego je tamo došao, 1,8: "...zahvaljujem Bogu... za sve vas, što se vaša vjera slavi po svem svijetu." Kako bi se njihova vjera mogla slaviti po svem svijetu, kad oni ne bi bili znali za kršćanstvo? Kako bi im Pavao uopće bio mogao pisati načinom, kako to čini, kad ti ljudi ne bi bili kršćani? Oni su dakle očito nesamo znali za kršćanstvo, nego su i imali nekoga, tko je njima kao biskup upravljao, kao što je to bio slučaj i po svim ostalim kršćanskim zajednicama. A kako ne znamo ni za kakvog drugog biskupa, koji bi rimskom crkvom upravljao, osim za Petra, pretpostaviti je, da je on upravo bio rimskim biskupom.

5. Kako onda, da je moglo biti još Židova, koji jedva da su znali za kršćanstvo?

Odg: Kao što i danas ima i Židova, a i ostalih ljudi, koji o njem gotovo ništa ne znaju. Onda se dapače, zbog prilika, to još lakše moglo dogoditi: kršćani nisu mogli javno naviještati svoju vjeru, nego potajice, pa je shvatljivo, da je dulje vremena trebalo, dok je do svih židovskih skupina doprla.

---

1) Kako to sad à propos druge jedne šutnje - Marka i Luke o 16,18-19 - odnedavna tvrde dvojica protestanata: Švedjanin Bauman i učenjak vrlo velike vrijednosti Graber.

2. PRAVOVALJANI PETROVI NASLJEDNICI

Činjenica, da je Petar boravio u Rimu, kao prvak apostola vjerojatno i upravljao rimskom crkvom te tamo, konačno, i umro, navodi nas na misao, da ondje potražimo njegove zakonite nasljednike. Da li su medjutim ti nasljednici doista tamo, to nam mogu reći samo zbiljski podaci.

Status quaestionis

Dosta je onih, koji su pokušavali zanijekati opstanak takvih podataka, odnosno dati sasvim proizvoljno tumačenje činjenicama, koje govore u prilog stvari.

Kroz duga stoljeća svi su pravi kršćani smatrali, da su rimski biskupi doista nasljednici sv.Petra. Sam je Focije, prije no je g.863. bio svrgnut, priznavao kako Petrov rimski episkopat, tako i prvenstvo njegovih nasljednika na rimskoj biskupskoj stolici; to je i iza toga, mada ne stvarno, bar riječima dopuštao.

Tek je Marsilije Padovanski ustvrdio, da to prvenstvo nije božanskog podrijetla, kao ni sam Petrov primat. Za njim se poveo Richer s pristašama, a potom i svi protestanti, modernisti, te razni racionalisti, a djelomično i istočna odijeljena braća i anglikanci. Budući da je pak bilo teško nijekati i suviše očitu činjenicu prvenstva rimskih biskupa, svi su ovi nastojali da je objasne čisto n a r a v n i m u z r o c i m a: sjajem Rima, njegovim carskim dostojanstvom, "nametljivošću i nasrtljivošću rimskog klera", brigom rimske crkve prema ostalim kršćanskim zajednicama, potrebom uspostavljanja nekog središta kršćanstva, samovoljnim i neopravdanim tumačenjem Mt 16,18 i t.d. Tako su se otad pa do naših vremena redala razna tumačenja. Neka su se od njih pojavljivala kao opsežni istraživalački radovi. No radovi, koji nisu doveli do jedinstvenog gledanja na stvar.

Niz neskladnih tumačenja

Ono, medjutim, što smjesta upada u oči, to je nesklad medju tumačenjima, koja razni auktori o stvari iznose. Sva ih dakako ne možemo spominjati, ali evo bar nekih novijih (1).

---

1) V. za sve ove napomene o protivnicima prvenstva rimskih biskupa: Zapelena, nav. dj. I, 273.
Novija literatura: 1. Mayendorff,J.F., L'Apôtre Pierre et sa succession dans la théologie byzantine. Pravoslavnaja Myslj (La Pensée Russe ? Paris), cahier XI 1957., str.139-157. - 2.Bulgakoff,S., Die Lehre von der Kirche in Orthodoxer Sicht, in Intern. Kirch. Zeitschrift, 1957., str. 168-2oo.

E. Caspar, u djelu "Petrov primat", izašlom g.1927., smatra, da podrijetlo prvenstva Petrovih nasljednika treba potražiti u Africi, a ne u Rimu, i to tek u 3. stoljeću. Dvojica ljudi da nose za stvar odgovornost. To su Tertulijan i Ciprijan. Oni su, tumačeći tekst Mt 16,18-19, neoprezno napravili neke koncesije u pravcu primata rimskih biskupa (1), tih da su se koncesija rado prihvatili rimski pape Kalikst i Stjepan, te je tako primat, per nefas, pripao rimskim biskupima.

Ch.Papandopulos, atenski biskup, ne misli tako. On je 193o.g. izdao raspravu Τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, u kojoj tvrdi, da Petrov primat nema podloge ni u Sv.Pismu ni u Predaji, a da primat rimskih biskupa nije bio poznat ni vršen sve do 9. stoljeća! Tad se s nepravom uvukao zbog pseudoisidorijanskih dekreta i tako postao uzrokom istočnog raskola, a ujedno i pravom zaprekom sjedinjenja istočne i zapadne crkve.

Joseph Turmel u djelu "Histoire des dogmes", t.III. "La Papauté", objelod. 1933., pronalazi opet podrijetlo rimskog papinstva u 4. stoljeću. Spočetka je postojala samo presbiterijalna i kolegijalna vlast, no ona je postala najprije biskupska, zatim patrijarhalna i konačno papinska. Začetnika ove posljednje otkriva on u caru Gracijanu, koji g.378. izdaje dekret, kojim se rimskom biskupu podjeljuje vlast, da sudi svim ostalim biskupima, a civilnoj vlasti naredjuje, da imade držati valjanim i potvrdjivati papinske dekrete. Tek u 5. stoljeću počinju rimski biskupi zasnivati božansko pravo papinstva na Kristovim riječima Petru, Mt 16,18-19.

I.Haller u djelu "Das Papsttum. Idee und Wirklichkeit", vol. I., g.1934., uči, da je današnja ideja prvenstva strana mentalitetu prvotnog kršćanstva. Današnji primat da znači juridičku i r e l i g i o z n u vlast, dok da je prvotno njegovo značenje bilo j u r i d i č k o. Došlo je dakle do neke evolucije. Gdje? Tko su njeni auktori? Nakon dugog istraživanja, pisac pronalazi, da je do te transformacije došlo u 7. stoljeću, a da su joj tvorci Germani i Anglosasi, te da je svoju konačnu formulu dobila za glasovite kontroverzije u Wihtby-u pred kraljem Oswinom.

B.I.Kidd, istaknuti teolog medju anglikancima, u djelu "The Roman Primacy to A.D.461", izašlom 1936., smatra, da je u prvim stoljećima postojao stvarni primat, ali ne jurisdikcioni, nego upravni = leadership, njegov da je medjutim nosilac bio ne rimski biskup, nego sama rimska crkva, i to stoga, što je vukla podrijetlo od Petra i Pavla.

H.A.Moreton, u djelu "Rome et l'Eglise primitive", 1938., tvrdi, da rimski primat nema nikakva temelja, ni biblijskog, ni historijskog. U Dj Ap očituje se doduše spočetka neki Petrov primat, ali on brzo iščezava i prelazi na Pavla. Na izmaku pak 2. stoljeća pod utjecajem pseudo-klementinskih spisa i apokrifnih "Djela Petrovih" stvara se nauka o prvenstvu.

---

1) Prvi u "De pudicitia", 21, drugi u drugom izdanju 4. poglavlja "De unitate Ecclesiae".

Napokon Fr.Heiler u svom velikom djelu "Katolička Crkva Istoka i Zapada" uči, da je rimsko prvenstvo rezultat polagane i složene evolucije: najprije su u raznim pokrajinama postojale pojedinačne autokefalne crkve, a zatim je došlo do njihove centralizacije, apsorpcije, podvrgnuća od strane rimske crkve. U ovom drugom razdoblju nije odmah došao do izražaja juridički primat, nego samo primat časti. Agresivne medjutim tendencije Rima, težnja za dominacijom, da se sve više očituju: najprije u 4. stoljeću, iza nicejskog sabora, pa onda kod Leona Velikoga, dok konačno u 9. stoljeću, za Nikole I., ne dodje do punog izražaja papinski imperijalizam, što dovodi do pobune Focija.

Nesklad medju ovim tumačenjima dovoljno rječito govori o njihovoj nezasnovanosti te nas dispenzira od pojedinačnog njihovog **ispitivanja.** Za nas u ovoj stvari mogu biti mjerodavne samo činjenice, samo zbiljski podaci, a ne samovoljna tumačenja. Iz tih pak podataka proizlazi, da je:

RIMSKI BISKUP BOŽANSKIM PRAVOM PETROV NASLJEDNIK U PRVENSTVU VLASTI NAD ČITAVOM CRKVOM

Ponajprije, objašnjenja radi, precizirajmo smisao naše tvrdnje!

Mi ne kažemo, da je Bog sam htio, da primat bude vječno vezan uz rimsku biskupsku stolicu tako, da nikad ne bi mogla odatle biti prenesena (1). Mi samo velimo, da je rimski biskup b i o i d a j e j o š s a d a zakoniti Petrov nasljednik u prvenstvu, bez obzira na to, šta u budućnosti može biti ili šta se u kom povijesnom razdoblju desilo (da je transferirao svoje sjedište u Avignon ili da je od Napoleona bio odveden u Fontainbleau).

Za ovo pak postoje barem t r i r e d a d o k a z a, djelomično uostalom medjusobno povezana:

1. jedan zasnovan na činjenici, da samo rimski biskup svojata za se prvenstvo vlasti od Petra naslijedjeno;
2. drugi izražen praktičnim priznavanjem toga prvenstva od strane kršćana, odnosno kršćanskih zajednica, postupaka crkvenih sabora i t.d.;
3. treći pružen teoretskim izjavama Otaca.

Naglasimo još, da prvenstvo vlasti imade pravni, juridički, ali ne diktatorski značaj, i da, napokon, prema Kristovim riječima, Mk 10,44, ima biti vršen u duhu poniznosti. Bilo bi stoga sasvim neopravdano očekivati neko "diktiranje s visoka", a niti često, snažno, svečano vršenje toga prvenstva, osobito u prvim stoljećima. Afirmiranje prvenstva nije takodjer ni u dokidanju ili ignoriranju biskupske vlasti, a po sebi ono ne stoji ni u centralizaciji crkvene administracije, kakva je u kasnijim stoljećima, s opravdanih razloga, bila provedena. Postojanje stoga, u prvim vremenima, prilično

---

1) G.1953. "Civiltà cattolica" je pisala, da se... čine pripreme, da se papina residencija prenese u Južnu Ameriku.

prostrane autonomije, osobito u disciplinskim stvarima, kod pojedinih crkava na Istoku i na Zapadu, nije nešto, što bi diralo u prvenstvo rimskoga biskupa. Konačno treba napomenuti, da težina historijskih dokaza u ovoj stvari ne stoji toliko u pojedinačnim činjenicama ili dokumentima, koliko u čitavom mnoštvu svjedočanstava skupa uzetim, koja počinju već od prvog stoljeća.

a. SAMO RIMSKI BISKUP SVOJATA PRVENSTVO VLASTI NAD ČITAVOM CRKVOM

Prema svemu dosad rečenome jasno je, da je Krist ustanovio prvenstvo vlasti kao trajan temelj Crkve. Taj temelj mora dakle negdje postojati. A ne postoji nigdje drugdje do kod rimskih biskupa: oni uistinu jedini svojataju sebi vlast prvenstva nad čitavom Crkvom i nema ni jedne druge kršćanske zajednice, koja bi ili u kojoj bi netko sebi to pravo, odnosno tu vlast prisvajao te ga božanskim pravom u Kristovoj Crkvi vršio. Dakle prvenstvo vlasti postoji samo u Petrovoj rimskoj, t.j. rimo-katoličkoj Crkvi.

Sama činjenica, da rimski biskupi to pravo sebi svojataju, vrlo je rječita, a njena snaga izbija tim potpunije, što nema medju kršćanima - čak ni za života apostolâ - nikoga, tko bi je sebi pripisivao. Ali jer su protivnici tvrdili, da primat nije bio vršen sve do 9. stoljeća, to ćemo morati razmotriti, prema povijesnoj, arhivalnoj i inoj gradji, svjedočanstva kroz sve to vrijeme.

U 1. stoljeću: intervencija Klementa Rimskog u Korintu

1. Prvi znaci prvenstva rimskih biskupa pojavljuju se u poslanici Klementa Rimskog Korinćanima (1). Ona je, kako već spomenusmo, pisana g. 96. ili 95., a prigodu joj je dala "bezbožna i mrska pobuna, koju su nekoliki nepromišljeni i drski ljudi potpalili" proti zakonito postavljenim presbiterima, koje su izbacili, uzrokovavši time, kako u crkvi, tako i vani, veliku sablazan te ozbiljnu pogibelj za samu korintsku zajednicu.

Mada u samoj poslanici nema nikakvog izričitog svjedočanstva u prilog prvenstva rimskog biskupa, ipak ona dovoljno jasno pokazuje, da Klement to prvenstvo sebi prisvaja. To se uistinu vidi, kako:

a. po samoj činjenici intervencije - tako i
b. po njenom obrazloženju - te
c. napokon po načinu, kojim Klement intervenira.

a. Po samoj činjenici intervencije: miješati se u prilično delikatnu i tešku nutarnju ras-

---

1) F.X.Funk, Patres Apostolici, 1901. V. str.XXXII i sl., gdje se brižno i potanko raspravlja o auktoru, vremenu, prigodi poslanice.

pru jedne istočne crkve, dok crkve susjedne Korintu šute i sustežu se od svakog uplitanja, daje naslućivati, da rimska crkva imade osobitu vlast i pravo, da to čini; b. p o o b- r a z l o ž e n j u i n t e r v e n c i j e: Klement se ispričava, što - zbog nezgoda, koje su ga zadesile - nije prije intervenirao te dokrajčio tu sablažnjivu pobunu: smatra dakle očito svojim pravom, i dužnošću, uklanjati raskol u jednoj stranoj crkvi; c. napokon p o n a č i n u i n- t e r v e n c i j e: ona sva odiše evandjeoskim duhom poniznosti, koga je Krist tražio od onoga, koji "hoće da bude prvi": Klement naime moli, nagovara, potiče, poziva se na auktoritet Božji i Sv.Pisma, kako je to bilo uobičajeno u apostolskim pismima; no poslanica odaje istodobno poglavara svjesna svoje odgovornosti, i koji naglašava, da po njemu Bog govori, te upozorava i na posljedice, koje će proizaći, ako ga ne poslušaju.

Sve ovo imade svoje naravno tumačenje, ako se pretpostavi kod onoga, koji intervenira, prvenstvo, a teško je uopće naći kakvo valjano tumačenje izvan njega. Pokušaj R.van Cauwelaert-a O.S.B. u louvainskom časopisu Rev. Hist. Eccl.(1) da objasni stvar nekom osobitom povezanošću Novog Korinta s Rimom, nema nikakve dokazne snage (2). Čak i Harnack priznaje: Mada nijedan pasus Klementove poslanice ne otkriva jasno specifično rimske primatske pretenzije (Ansprüche), premda se sve može objasniti unutar granica religioznih i bratskih, sama"činjenica, da ni jedna druga crkvena zajednica unutar carstva, t.j. nijedan drugi biskup, čak ni Ignacije, u prvotnom kršćanstvu nije o v i m n a č i n o m govorio i radio, ostaje čvrstom. Otud jedva da je moguće otkloniti misao, da je ovdje već, na k r š ć a n s k o m t l u, prevladao (hat sich geltend gemacht) d u h, p r e t e n z i j a i m o ć r i m s k a: rimska se zajednica usudjivala već stvarno uspeti na prijesto, koji je toj kršćanskoj zajednici bio pristupačan"(3).

U 2. stoljeću: Viktor prijeti izopćenjem drevnih crkava na Istoku

2. Daljnji i j o š i z r a z i t i j i dokaz, da rimski biskup smatra, da ima prvenstvo vlasti u Crkvi, jest raspra u vezi s celebriranjem Uskrsa.

Postojala je naime medju crkvama stara nesloga o tome, koga dana treba slaviti Uskrs, zatim o obliku posta, koji

---

1) Vol.31, g.1931., str.267-305.

2) V. o tom kritike, što ih daju : Altaner u Theol. Rev. 1936., str.41-45, i Zapelena, nav.dj. I, str.282-287.

3) Nav. Zapelena, I,287. Harnack, kako se vidi, navlači samo stvar u pravcu svoga tumačenja, da je naime to bilo djelo rimske zajednice.

mu treba prethoditi, te napokon, kako se čini, o samom značenju uskrsne svetkovine. Crkve azijske provincije (prokonzularne Azije) slavile su Uskrs 14.dan prvog židovskog mjeseca, t.j. 14.nisana, ma koga dana taj datum pao. U Rimu,naprotiv, a gotovo i drugdje svagdje, slavilo ga se na nedjelju iza 14.nisana. Osim toga: "Za Azijate svetkovina Uskrsa bila je godišnjica smrti Kristove; za druge pak godišnjica njegova uskrsnuća" (1). Postojala su tu dakle očita razilaženja. Rimski biskup V i k t o r odluči ukloniti tu neslogu i neskladnost. I šta on radi? N a r e d j u j e, da se imadu održati zborovi ili sinode biskupa u č i t a v o j C r k v i. Koliko se razabire iz odgovora efeškog biskupa Polikrata, Viktor i p r i j e t i. U svakom slučaju, Eusebije nam kaže, da "Viktor, biskup grada Rima,smjesta uznastoja sve crkve Azije i susjednih provincija - kao mnijeće protivno pravoj vjeri - od zajednice otrgnuti; i napisavši listove, izagna i proglasi sasvim stranim jedinstvu Crkve sve, koji s one strane bijahu braća" (2). Svima se to biskupima dakako ne svidja te nastoje Viktora odvratiti od tih skrajnjih mjera.

Bez obzira medjutim na ovo, d v o j e je sasvim sigurno: Viktor je potpuno svjestan svoje dužnosti i službe obzirom na pribavljanje disciplinskog jedinstva čitave Crkve. On je takodjer svjestan, da ima pravo ekskomunicirati čitave istočne i još k tome apostolske crkve, i to - kako pravo primjećuje Harnack - nesamo od zajednice s rimskom ili zapadnom Crkvom, nego od zajednice s univerzalnom Crkvom. "Koliko je značajno, piše Batiffol, da rimski biskup oko 190. izriče, nekom vrstom nepovredivog ukaza (3), izopćenje crkava azijske provincije, crkava apostolskih i časnih, kojih je efeški biskup rječonoša! Rimski biskup osudjuje njihovu uskrsnu praksu kao običaj protivan kanonu apostolske vjere, i odjeljuje ih od zajednice, rimske? ne, nego zajednice katoličke. Rimski biskup je dakle svjestan, da je takva presuda s njegove strane opravdana" (4).

U 3. stoljeću: intervencija u Africi

a. čak za sedisvakancije

3. Zanimljivo da se svijest o prvenstvu rimske biskupske stolice očituje na svoj način čak i za sedisvakancije nastale po smrti pape Fabijana, od 20.I.250. do ožujka 251. Iz tog naime vremena posjedujemo deset listova, što ih rimski kler upućuje kartaškom kleru i biskupu Ciprijanu. Iz njih proizlazi, da rimska Crkva pokazuje svijest svoje odgovornosti i sveopće pastoralne brige, da se miješa u stvari, koje se odnose na disciplinu afričke crkve, da joj dapače propi-

---

1) P.Batiffol, L'Eglise naissante, 12ème mille, 1927.,str.267.
2) H.E. 5,24,1-8.
3) I u franc. ista riječ: "oukaze" (preuzeta iz ruskog?)
4) P.Batiffol, nav.dj., str.273.

suje i sugerira kako ima postupati s otpalima, k tome se čuđi i prijekorno izražava o Ciprijanovu bijegu za vrijeme progonstva; saopćuje, da očekuje izbor novog biskupa, da se obnovi crkvena disciplina, misli pak, da bi bilo prikladno sazvati opći sabor zbog uredjenja čitavog pitanja otpalih.

Osvrćući se na sve ovo, Harnack s pravom priznaje i slavi značenje ovih pisama. Iz njih se vidi, veli on, da polovicom 3. stoljeća rimska Crkva posjeduje n e k i s t v a r n i p r i m a t, primat univerzalne brige i odgovornosti. Dodaje ipak, da se još ne pojavljuje dogmatski i historijski temelj toga primata, jer rimski kler, sede episcopali vacante, misli i govori kao sam biskup. Otud, po Harnacku, slijedi, da temelj te n e u p o r e d i v e v l a s t i ne počiva toliko u dostojanstvu rimskoga biskupa, koliko u podrijetlu, povijesti ove Crkve, u njenoj vjeri i ljubavi, u njenoj odanoj i ozbiljnoj brizi prema sveopćoj Crkvi (1). Priznanje sigurno divno od strane jednog nekatolika, mada pogrešno u pogledu tvrdnji o historijskom i dogmatskom temelju primata.

b. za triju papa: Kornelija, Stjepana i Dionizija

4. Kad konačno bude izabran novi papa K o r n e l i j e, on upućuje listove Ciprijanu (ožujak 251 - lipanj 253), iz kojih se vidi, da papa govori kao netko, tko je svjestan svog posebnog dostojanstva i moći: on se **uistinu** miješa u stvari afričke crkve, osudjuje afričkog biskupa Privatusa Lambesitanusa, izopćuje glavu afričkog raskola djakona Felicissimusa, nastoji neprekidno da se upozna, kako je s prilikama i disciplinom afričke crkve , čudi se, štoviše, da Ciprijan n i j e o d m a h pisao u Rim o Fortunatu, koji je postao lažnim biskupom. - Svijest o svojoj vlasti pokazuje takodjer time, što postavlja biskupe (2).

5. Iz postupka se pape S t j e p a n a (254-257) isto vidi: i on pokazuje svijest o svome dostojanstvu i moći. To je krivo Firmilijanu pa se tuži u svojoj poslanici (75) Ciprijanu: "ponosi se svojom biskupskom stolicom i tvrdi, da je nasljednik Petra, na kome su položeni temelji Crkve" (3). Oslanjajući se, uistinu, na taj auktoritet, Stjepan nameće afričkoj crkvi disciplinarni dekret, prijeti izopćenjem, dapače ga, kako izgleda, donekle i izvršuje (4).

6. Slično postupa papa D i o n i z i j e (259-268) s obzirom na aleksandrijsku crkvu, odnosno primasa Egipta i Ptolemaide Dionizija Aleksandrijskog, koga kolege optužuju, da pretjeruje razliku izmedju Oca i Sina. Papa Dionizije, po vijećanju rimskog crkvenog sabora, šalje u Aleksandriju, u ime svoje, kao i u ime sabora, pismo, u kome - ne spominjući

---

1) Zapelena, nav.dj. I, 332-333.

2) Batiffol, L'Eglise naissante, 402-403, bilj.4.

3) "de episcopatus sui loco gloriatur et se successionem Petri contendit, super quem fundamenta ecclesiae collocata sunt".

4) Zapelena, nav.dj. I, 334-339.

nikoga osobno - osudjuje navedene zablude. Istodobno, jednim drugim pismom, poziva Dionizija Aleksandrijskog, da objasni svoju misao.

Harnack ne oklijeva usporediti ova pisma s onima, što će ih kasnije uputiti Flavijanu Leon Veliki, a o čijoj svijesti o prvenstvu nema nikakve sumnje (1).

U 4. stoljeću: čuvari tradicije i discipline

7. To su opet tri pape: Julije, Damas i Siricije.

Osobito je zanimljiv i značajan način, kojim papa J u l i j e I. (341-352) piše biskupima, koji su osudili aleksandrijskog patrijarha Atanazija. Tužeći se, što mu nijesu pisali, kad se radi o tako velikoj stvari, o biskupima i apostolskim crkvama, on nastavlja: "Zašto nam upravo o Aleksandrijskoj crkvi niste ništa pisali? Zar ne znate, kako je običaj, da se najprije nama piše i da o v d j e i m a b i t i r a s u d j e n o, na čijoj je strani pravica? Zaista se o v o j C r k v i m o r a l o p i s a t i, ako je nastala kakva sumnja protiv biskupa onoga grada (2). Prigovara im zatim, što kod njega sad traže zaštitu, kad nisu prije preda nj stvar iznijeli, pa zaključuje: "Što primismo o d b l a ž e n o g P e t r a, ono vam objavljujem" (3). Julije dakle sebi pripisuje vlast, od Petra proizašlu, da sudi prvome biskupu istočne crkve prema već ustaljenome, davnom običaju.

8. Da papa D a m a s (336-384) pripisuje sebi vlast prvenstva, vidimo indirektno, i to po onome, što proti Ambroziju piše Paladije, koji je bio osudjen na akvilejskom saboru (4).

9. Papa S i r i c i j e (384-399), pišući tarakonskom biskupu Himeriju, mnogostrukim načinom afirmira svoje prvenstvo u Crkvi: "Razmišljajući o svojoj službi, ne smijemo tajiti, niti šutjeti, jer n a s više nego sve ostale tereti dužnost staranja za kršćansku vjeru. Mi naime n o -

---

1) Batiffol, nav.dj. 394.

2) "Cur autem de alexandrina potissimum ecclesia nihil nobis scriptum est? An ignoratis hanc esse consuetudinem ut primum nobis scribatur, e t h i n c q u o d j u s t u m e s t d e c e r n a t u r ? Sane si qua hujusmodi suspicio in illius urbis episcopum cadebat, a d h a n c e c c l e s i a m (romanam) s c r i b e n d u m f u i t."

3) "Nam quae accepimus a b e a t o P e t r o a p o s t o l o, e a v o b i s s i g n i f i c o". - ML 8,906.

4) Kaufmann, Aus der Schule des Wulfia, 189, str.86-87.

s i m o b r e m e s v i j u o n i h, koji su bremenom opterećeni, ili da pravije kažem, u n a š o j g a o s o b i n o s i b l a ž e n i P e t a r, koji nas, baštinika svoje službe, kako se uzdamo, u svemu štiti i brani" (1). Zatim naprijed spomenutu sakramentalnu disciplinu svima nameće: "Spomenuto pravilo neka obdržavaju svi s v e ć e n i c i, koji se ne žele otkinuti od čvrste a p o s t o l s k e p e ć i n e, na kojoj je Krist sazdao sveopću Crkvu" (2). Slično tako o svećeničkom celibatu, prigovarajući kršenje tog propisa, dodaje: "I jer mi ne smijemo šutke prijeći preko takvih zloupotreba... odredjujemo općim proglasom, što m o r a j u o d s a d s v e c r k v e r a d i t i i čega se kloniti" (3).

U 5. stoljeću: traži se bezuvjetno priznavanje presude i auktoriteta rimskog biskupa

U ovom pravcu obiluju svjedočanstva. To su: Inocentovo, Zozimovo, Bonifacijevo, Celestinovo; na poseban način i osobito snažno Leona Velikog; napokon Gelazijevo i Anastazija II.

lo. I n o c e n t I. (4o1-417) piše afričkim biskupima: "U rasudjivanju božjih stvari... utvrdiste na prvi način čvrstoću svoje vjere... jer se po primjerima stare predaje pozivljete n a n a š s u d, znajući, da tako iziskuje dužnost prema a p o s t o l s k o j S t o l i c i...da što god se odredi i u najdaljim pokrajinama, konačno se nema smatrati ustanovljenim prije, nego o tom i z v i j e s t e ovu Stolicu, da njezin posvemašnji ugled potvrdi ono, što je pravedno rasudjeno, i da odatle o s t a l e c r k v e dobivaju pravac, što moraju odredjivati..." (4).

---

1) "Quia officii nostri consideratione non est nobis dissimulandum, non est tacere libertas, quibus major cunctis christianae religionis zelus incumbit. Portamus enim onera omnium, qui gravantur; quin immo haec portat in nobis beatus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur heredes."

2) "Praefatam regulam omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolicae petrae, super quam Christus universalem construxit Ecclesiam, soliditate divelli."

3) "Et quia non est nobis de hujusmodi usurpationibus negligendum... quid ab universis posthac ecclesiis sequendum, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus."

4) "In requirendis Dei rebus... antiqua traditionis exempla servantes... vestrae religionis vigorem vera ratione firmastis qui ad nostrum requirendum probastis esse judicium, scientes quid Apostolicae sedis debeatur... ut quidquid quamvis ex disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius esse ducerent esse finiendum, nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate, justa quae fuerit pronuntitatio firmaretur, indeque sumerent ceterae ecclesiae... quid praecipere (deberent)..." - ML 3o,582.

11. Z o z i m (417-418), takodjer afričkim biskupima: "Tako je predaja Otaca pripisivala apostolskoj Stolici t o l i k u g l e d, da se nitko nije usudio raspravljati o njenoj presudi, a to je po kanonima i pravilima uvijek opsluživala... Kad je dakle P e t a r g l a v a tolikog u g l e d a.... Premda mi imamo tolik ugled, da nitko ne može poništavati naše p r e s u d e, ipak nismo ništa učinili, a da vas ne bismo obavijestili svojim pismima" (1).

12. B o n i f a c i j e I. (418-422), pišući svome solunskom vikaru Rufu, ističe, da je bl. Apostol Petar Gospodinovom odredbom primio na se brigu za univerzalnu Crkvu, "nikad ne može biti bez briga njegova (Petrova) čast, kad je sigurno, da posljednja odluka ovisi o njegovoj (Petrovoj) presudi" (2). Njenom sudu nitko se nije usprotivio, osim tko je htio da sam bude sudjen. Velike crkve, aleksandrijska i antiohijska, toga se drže priznajući stare propise. "No jer stvar zahtijeva, treba potvrditi povijesnim izvorima to, da su poglavite Istočne crkve u velikim poslovima... tražile naputke od rimske Stolice, a kad je iziskivala potreba, tražile su njenu pomoć" (3).

13. C e l e s t i n (423-432) promulgira osudu Nestorija (4) i naredjuje Ćirilu Aleksandrijskom, da je provede (5). Legatima pak svojim daje pismenu uputu: "Zapovijedamo, da pomno čuvate ugled apostolske stolice... a ako dodje do raspravljanja, vi ćete morati suditi o njihovim mišljenjima i ne upuštati se u borbu" (6).

14. Kad dolazi do mira izmedju Ćirila Aleks. i Ivana Antiohijskog, nasljednik Celestinov S i k s t o III. (432-440) odredjuje: "Za Ivana Antiohijskoga odlučujemo, da ovo mora i z v r š i t i... ima osuditi sve, što je osudio sabor, ako mu je do toga, da ostane i dalje katolički biskup. Predragi brate, drži čvrsto sve, što je sabor odlučio i što smo mi odredili..." (7). A samom Ivanu Ant. piše: "Iskusio si u o-

---

1) "Quamvis Patrum traditio apostolicae sedi tantam auctoritatem tribuerit ut de ejus judicio nullus disceptare auderet, idque per canones semper regulasque servaverit... cum ergo tantae auctoritatis Petrus caput sit... cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia, nihil egimus quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus" - ML 20,676.

2) "nec umquam ejus honor vacuus potest esse curarum, cum certum sit, summam rerum ex ejus deliberatione p e n d e r e".

3) "Sed quia res postulat, approbandum documentis est maximas Orientalium ecclesias in magnis negotiis... s e d e m superconsulisse r o m a n a m, et, quoties usus exegit, ejus auxilium postulasse" - Coustant, kod Zapelena, nav. dj. I, 353.

4) Kirch, Ench. 718. -- 5) Acta Conc. Oec. I,2. str.6.

6) "Auctoritatem sedis apostolicae custodiri debere mandamus... ad disceptationem si fuerit ventum, vos de eorum sententiis judicare debebitis, non subire certamen" Ibid. 25.

7) "De Joanne autem Antiochiae hanc definimus debere servari...

vom dogadjaju,što znači osjećati s n a m a. Blaženi Petar apostol u svojim nasljednicima, š t o je p r i m i o, ono i p r e d a j e" (1).

15. Napose istaknuto mjesto zauzimlje u afirmiranju prvenstva rimskoga biskupa papa L e o n V e l i k i I. (440-461) i to kako praktično svojim postupcima, tako i teoretski u svojim govorima.

Praktično: na I s t o k u podupirući patrijarha Flavijana proti Eutihu i Dioskoru, poništivši zatim odluke efeškog razbojničkog sabora, učinivši da monofizitizam bude konačno osudjen na kalcedonskom saboru, i konačno, pobijajući ambiciju Anatolija i patrijarha carskoga grada; na Z a p a d u: potisnuvši manihejsko i priscilijansko krivovjerje, intervenirajući svojim pismima ili po svojim legatima u Africi, Galiji i Iliriji, da obnovi ili očuva crkvenu disciplinu.- U svojim pak govorima daje nam nekoliko izrazitih i upravo divnih afirmacija prvenstva rimskoga biskupa naglašavajući njegovu povezanost s Petrovim prvenstvom. Tako u III. svom govoru veli:

"Čvrstoća vjere, koja je hvaljena u Prvaku apostolskom, trajna je, pa kao što stoji (kao što je istina) u Kristu, što je Petar vjerovao, tako traje u Petru, što je Krist u njem ustanovio... Opstoji dakle što je Krist ustanovio, i blaženi Petar, ne gubeći dobivenu čvrstoću kamena, nikad nije ispustio iz svojih ruku izručeno mu kormilo Crkve... A i sada još većom vlašću on vrši, što mu je povjereno...Što god dakle m i dobro učinimo i pravedno rasudimo, to je sve djelo i zasluga Petrova, čija moć ž i v i i čiji se ugled i s t i č e u n j e g o v o j s t o l i c i... Današnja svečanost slavi se, opravdano, da u nedostojnoj mojoj osobi svaki uzmogne prepoznati onoga, koji se trajno brine za sve pastire i čuva sebi povjerene ovce i čija se vlast ne umanjuje u nedostojnom nasljedniku... Tako štovana moja braća i sudrugovi u svećenstvu ovdje nazočni svetije će obaviti današnju crkvenu službu, ako poglavitu čast uprave onome, koji nije biskup samo ove stolice, već je i p o g l a v a r s v i h b i s k u p a" (2).

---

ut noverit se futurum unum catholicorum, si cuncta per synodum damnata damnans, ostenderit se ipsum catholicum sacerdotem. Retine igitur fortiter cum quae a synodo, tum quae a nobis definita sunt, frater dilectissime..." - ML 50,589.

1) "Expertus es negotii praesentis eventu quid sit sentire nobiscum. B.Petrus Apostolus in suis successoribus quod accepit, hoc tradit" - ML 60,1176.

2) "Soliditas illius fidei, quae in apostolorum principe est laudata, perpetua est: et sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit... Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit... Qui nunc plenius et potentius quae sibi comissa sunt peragit... Si quid ita-

U IV. govoru opet piše: "Onu čvrstoću, koju je primio od Pećine-Krista, postavši on sam pećina, prenosi i na svoje nasljednike, gdjegod se pokazuje štogod čvrstoće, nesumnjivo se pokazuje i jakost pastira... Kad dakle, predragi, vidimo veliku Božju zaštitu nad nama, možemo se razumno i opravdano veseliti u zaslugama i dostojanstvu našeg vodje, zahvaljujući vječnom Kralju Otkupitelju Gospodinu našem Isusu Kristu, što je toliku moć dao onome, koga je u č i n i o p o g l a v a r o m c i j e l e C r k v e, da ako mi (u današnje vrijeme) sada što učinimo, to treba pripisati onomu, komu je rečeno...: I ti utvrdi svoju braću... a poslije uskrsnuća...: pasi ovce moje. A to sada bez sumnje i izvršuje" (1).

16. Za Leonom Velikim ne zaostaje ni papa G e l a z i j e (492-496). Pišući Anastaziju Augustu, on veli: "Ako treba da se srca pravovjernika podlažu uopće svim svećenicima, koji zakonito vrše božje stvari, koliko se većma treba podlagati onom biskupu, koga je vrhovni Bog htio postaviti n a d s v e d r u g e b i s k u p e i koga je sva apostolska Crkva slavila općim poštovanjem. Odatle pak uvidja tvoja pobožnost, da se nikakvom ljudskom odlukom nitko ne može uzdignuti do onoga, koga je Riječ Kristova s v i m a p r e t p o s t a v i l a i komu je Crkva sa poštivanjem uvijek priznavala i priznaje P r v e n s t v o. Ugled pak apostolske Stolice, koji je čitavoj Crkvi bio na čelu kroz sva kršćanska stoljeća, potvrdjuje se nizom otačkih kanona i mnogostrukom predajom" (2).

---

que a nobis recte agitur recteque decernitur... illius est operum atque meritorum cujus in sede sua vivit potestas et excellit auctoritas... Rationabili obsequio celebratur hodierna festivitas, ut in persona humilitatis meae ille intelligatur, ille honoretur, in quo omnium pastorum sollicitudo cum commendatarum sibi ovium custodia perseverat, et cujus dignitas etiam in indigno herede non deficit... Unde venerabilium quoque fratrum et consacerdotum meorum desiderata et honoranda praesentia hinc sacratior est atque devotior, si pietatem hujus officii in quo adesse dignati sunt ei principaliter referunt, quem non solum hujus sedis praesulem, sed et omnium episcoporum noverunt esse p r i m a t e m" - ML 54,145-147.

1) "Soliditas enim illa quam de petra Christo ipse etiam petra factus accepit in suos transfudit heredes, et ubicumque aliquid ostenditur firmitatis non dubie apparet fortitudo pastoris... Cum itaque, dilectissime, tantum nobis videamus praesidium divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritis et dignitate laetamur, gratias agentes sempiterno Regi Redemptori D.N.J.C., quod tantam potentiam dedit ei quem totius Ecclesiae principem fecit, ut si quid etiam nostris temporibus recte per nos agitur, illius sit operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: Et tu confirma fratres tuos... et post resurrectionem...: pasce oves meas. Quod nunc quoque proculdubio facit" - ML 54,152. - Jednako lijepe misli iznosi i u V. govoru, ML 54,153.

2) "Si cunctis generaliter sacerdotibus recte divina tractan-

Biskupima [illegible] piše: "A ova (prva Stolica) potvrdjuje svaki sabor svojim ugledom... radi svoga poglavarstva v r h o v n o g a, koje je blaženi Petar Apostol primio od Gospodina, vršio ga za svog života, a i sada ga vrši u Crkvi... Jer kako ono, što prva Stolica nije o d o b r i l a, nije moglo č v r s t o s t a j a t i, tako je ono, što je ona mislila da treba suditi, prihvatila č i t a v a C r k v a" (1). U istoj poslanici daje divnu izjavu o tom prvenstvu: "Ne možemo prešutjeti, što je čitavoj Crkvi poznato, da Stolica Apostola Petra imade pravo o d r j e š i v a t i o d s v i h o s u d a, čijegod one bile, budući da ona ima vlast suditi o svakoj crkvi, dočim njenu osudu n i t k o n e s m i j e s u d i t i..." (2). U istom smislu govori t.zv. Gelazijev dekret (3). U Rimskom pak saboru Gelazije izjavljuje: "Apostolska Stolica, koja,vlašću njoj podijeljenom od Krista Gospodina,ima vrhovno poglavarstvo čitave Crkve... Misenu i Vitala lišila je punim pravom zajedništva i časti" (4).

---

tibus fidelium convenit corda submitti, quanto potius sedis illius praesuli consensus est adhibendus quem cunctis sacerdotibus et divinitas summa voluit praeeminere, et subsequens Ecclesiae generalis pietas celebravit. Ubi pietas tua evidenter advertit numquam quolibet penitus humano consilio elevare se quemquam posse illius privilegio vel confessioni, quem vox Christi p r a e t u l i t universis, quem Ecclesia veneranda confessa semper est et habet devota primatem. Apostolicae vero sedis auctoritas, quod cunctis saeculis christianis Ecclesiae praelata sit universae, et canonum serie paternorum et multiplici traditione firmatur" - Andreas Thiel, Romanorum pontificum epistolae genuinae, I, Braunsberg 1868., ep.12, str.351.

1) "Quae et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat... pro suo scilicet principatu quem beatus Petrus apostolus Domini voce perceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper et retinet... Quoniam sicut id, quod sedes prima non probaverat, constare non potuit, ita quod illa censuit judicandum, E c c l e s i a t o t a s u s c e p i t" - Thiel, Ep.26., str.396. sl.

2) "Non reticemus quod cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli jus habeat resolvendi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat judicandi, neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio..."-Thiel, str.399.

3) Thiel, str.454.

4) "S e d e s a p o s t o l i c a q u i d e m, quae Christo Domino delegante t o t i u s E c c l e s i a e r e t i n e t p r i n c i p a t u m.... Misenum atque Vitalem.... communione pariter et honore m e r i t o j u r e q u e s u b m o v i t" - Thiel, str.441.

17. A n a s t a z i j e II. (496-498) piše caru Anastaziju: "Da po službi nevrijednosti moje, kao što je uvijek, stolica preblaženog Petra u čitavoj Crkvi drži p r v e n s t v o, koje je njoj označio Gospodin Bog" (1).

Mada iz š e s t o g s t o l j e ć a nemamo izrazita svjedočanstva koga pape o prvenstvu vlasti, po drugim podacima, kako ćemo vidjeti, oni je stvarno vrše.

U 7. stoljeću: upozorenje na ugled Sv.Stolice

18. Papa A g a t o n (678-682) piše caru Konstantinu Pogonatu: "Naslonjena na Petrovu zaštitu, ova apostolska stolica nije nikada skrenula s puta istine u koju zabludu. Njezin ugled, kao ugled prvaka apostolskog, prihvaćala je sva katolička Crkva uvijek kao i sveopći sabori" (2).

U 8. stoljeću: "prvenstvo na čitavom svijetu"

19. H a d r i j a n I. (772-795), pišući patrijarhu Taraziju: "Petrova Stolica, imajući p r v e n s t v o na č i t a v o m s v i j e t u, sjaji, budući da je glava sviju božjih crkava. Odatle isti blaženi Petar Apostol, dok na Gospodnju zapovijed pase Crkvu, ne ostavlja ništa - već je uvijek držao i d r ž i p r v e n s t v o. Ako njemu i našoj apostolskoj stolici želi prianjati vaša svetost... neka ovo najprije prinese svemogućemu Bogu za žrtvu" (3).

U 9. stoljeću: povlastice su rimske Crkve dar Kristov, a ne djelo ljudi

2o. Papa N i k o l a I. V e l i k i (858-867) piše caru Mihajlu: "Ako nas ne poslušate, nužno vas smatramo, kako je naložio Krist Gospodin naš, za one, koji preziru Božju Crkvu, osobito kad se povlastice Rimske Crkve, koje je Krist učvrstio na Petru, koje je postavio u samu Crkvu, koje

---

1) "Ut per ministerium humilitatis meae, sicut semper est, sedes beatissimi in universali Ecclesia assignatum s i b i a D o m i n o D e o t e n e a t p r i n c i p a t u m" - Thiel, str. 616.
2) "Petri annitente praesidio haec apostolica sedes numquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est; cujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Ecclesia et universales synodi amplexae..."
3) "Cujus (Petri) sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei consistit. Unde idem beatus Petrus apostolus Domini praecepto pascens Ecclesiam nihil dissolutum dimisit, sed tenuit semper et tenet principatum. Cui si adhaerere cupit vestra sanctitas, et nostrae apostolicae sedis, quae est caput omnium ecclesiarum Dei... hoc primum omnipotenti Deo offerat sacrificium..." - Mansi XII, 1o81.

davnina štuje, sveti sabori slave, čitava Crkva neprekidno časti, kad se one nikako ne mogu umanjiti, nikako oslabiti, nikako promijeniti, budući da temelj, koji je Bog postavio, ne mogu pokrenuti ljudske sile, i što je Bog ustanovio, stoji čvrsto i nepokolebivo... Te dakle povlastice, koje je ovoj svetoj Crkvi Krist darovao, n i j e C r k v a d o b i l a od sabora, nego sabori su ih samo slavili i častili" (1). Teško bi sretnije, jašnije, jače bilo moguće izraziti primat rimske stolice božanskim pravom ustanovljen.

Kroz devet dakle stoljeća rimski biskupi na razne načine afirmiraju svoje prvenstvo - sad vršeći ga, sad proglašujući ga, sad dokumentarno dokazujući ga. Po sebi je nevjerojatno, da bi oni to bili mogli činiti, kad tog prvenstva ne bi stvarno posjedovali, jer bi u najmanju ruku izašli smiješnima pred svojim suvremenicima, a tome ne nalazimo kakva ozbiljna traga. Naprotiv, prema onome, što ćemo odmah reći, suvremenici priznaju prvenstvo rimskih biskupa. I onda, kad im to ne prija. Kad bi htjeli raditi drugačije, nego rimska stolica propisuje.

b. PRAKTIČNO PRIZNAVANJE PRVENSTVA RIMSKOG BISKUPA U KRŠĆANSKOM SVIJETU

Kao štogod je značajna činjenica, da rimski biskupi - i jedino oni - svojataju za se prvenstvo u Kristovoj Crkvi, tako je nemanje važan fakat, da im to prvenstvo - i to samo njima - priznaju kršćani i kršćanske zajednice. Svjedočanstva su u tom pogledu brojna. Neka su vezana uz netom iznesene afirmacije rimskih biskupa o njihovu prvenstvu, druga su neovisna o njima, pa ćemo ih sad redom razmotriti.

Korinćani se pokoravaju pozivu pape u 1. st.

1. Ponajprije u vezi s prije spomenutom poslanicom Klementa Rimskoga K o r i n ć a n i m a. Vidjeli smo, da je Klement nastupio kao onaj, koji imade pravo i dužnost, da intervenira u sporu, koji je izbio u toj dalekoj crkvi. Pitanje je, da li su mu i Korinćani to pravo priznali.

---

1) "Porro si nos non audieritis, restat ut sitis apud nos necessario quales Dominus noster Jesus Christus hos haberi praecepit, qui Ecclesiam Dei contempserint, praesertim cum Ecclesiae Romanae privilegia Christi ore in B.Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis synodis celebrata, atque a cuncta Ecclesia jugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet commovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit... Ista igitur privilegia huic sanctae Ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata, sed solummodo celebrata, et venerata" - Mansi XV, 196.

Izravnih podataka o tome nemamo nikakvih. Ali sama činjenica, da iza toga nastupa mir u Korintu, prilično jasno govori, da su je Korinćani prihvatili i time priznali Klementu pravo da se miješa u njihov spor. To u nekom smislu još rječitije potvrdjuje po primitku poslanice uvedena praksa, da se naime ona svake nedjelje čita za vrijeme službe Božje (1). O tome takodjer svjedoči i Irenej, koji hvaleći prvenstvo rimske Crkve napominje, da je ona poslala Korinćanima "potentissimas litteras" "ad pacem eos congregans et reparans fidem eorum" (2). - Konačno stvar na svoj način podupire i povijesna rezonancija, što ju je taj dokumenat imao. Nesamo, uistinu, u korintskoj crkvi, nego i po drugim crkvama Klementova se poslanica javno čitala, a u aleksandrijskom kodeksu, koji je po mišljenju Konstantina Tischendorfa pisan u 5.st., dvije su Klementove poslanice dodane Novome Završetu.

U 2. se st. pokoravaju sve istočne i zapadne crkve

2. Za uskrsne raspre, pod konac 2.st., svi se pokoravaju pozivu pape V i k t o r a, koji traži, da se sazovu zborovi ili sinode biskupa, i azijske crkve ne čine u tome nikakve iznimke. Svi prihvaćaju rimsku praksu u pogledu slavljenja Uskrsa, kako to traži Viktor, t.j. da ga se slavi u nedjelju, koja najbliže slijedi 14. dan mjeseca nisana. Samo biskupi prokonzularne Azije ovome se posljednjemu opiru, ali i tu ne samovoljno ili kao nadmećući se, odnosno stavljajući se nad Viktora, nego pozivajući se na činjenicu, da su kod njih tako radili veliki apostoli: Filip, Ivan, pa onda poslije Polikarp... slijedeći pravilo vjere (3).

---

1) Euseb. H.E. IV,23,13.

2) Adv. haer. 1,3,3.

3) Vrlo je kuriozan a i vrijedan spomena odgovor, što ga biskup Polikrat šalje Viktoru: Rim se poziva na tradiciju, a na to Efez pismom biskupa Polikrata odgovara:
Mi smo vjerni tradiciji, ne dodajući joj ništa ni ne oduzimljući. U Aziji počivaju veliki počeci, temelji, svjetla (μεγάλα στοιχεῖα)... Filip, koji je bio članom dvanaestorice apostola, koji je ukopan u Hijerapolisu, kao i njegove dvije kćeri, koje su ostarile u djevičanstvu, a da ne govorimo o njegovoj trećoj kćeri, koja je u svom životu vršila pravilo Duha Svetoga, i koja počiva u Efezu; - zatim Ivan, taj, koji je priklonio glavu na prsa Spasiteljeva, koji je bio biskupom, noseći πέταλον (biskupska ploča) /Prijevod Rufina: "fuit summus sacerdos et pontificale πέταλον gessit" /, i mučenikom, i učiteljem (διδάσκαλος): i taj je ukopan u Efezu; - zatim Polikarp, onaj koji je bio u Smirni biskup i mučenik; - zatim Thraséas; istodobno biskup i mučenik Eumenije, koji je ukopan u Smirni. Čemu govoriti o Sagarisu, biskupu i mučeniku, koji je ukopan u Laodiceji, i o blaženom Papiriusu i Melitonu, svetom eunuhu, koji je u svemu živio u Sv. Duhu i koji počiva u Sardesu... Svi su oni s l a v i l i U s k r s četrnaesti

Kad ih Viktor hoće da ekskomunicira, to se ne svidja svim biskupima, u drugim pokrajinama, posebice Irenej ga uljudno opominje, da ne izopćuje čitavih crkava, koje čuvaju običaje, što su im stari namrli. Medjutim ni Irenej ni drugi biskupi ni najmanje n e o s p o r a v a j u Viktoru pravo da tako postupa; nikako mu ne prigovaraju, da je sebi možda nezakonito uzurpirao vlast ekskomuniciranja. Oni ga samo podsjećaju i potiču na ono, što bi bilo bolje za mir, a samim time dovoljno pokazuju, da mu to pravo priznaju.

Ovako na stvar gledaju oni, koji su je posebice proučavali. Tako L.Spikowski: "Ono, što je ovdje najzanimljivije, je to, da on (Irenej) ne poriče Viktoru pravo da intervenira u ovom pitanju i da udari cenzurama zajednice, koje ne će da se pridruže njegovim zapovijedima. Trudeći se da ublaži rimsku vlast, on potvrdjuje njenu moć i stvarnost. Sveti je dakle Irenej svjedok pretežnog mjesta, što ga je u 2.st. zauzimala rimska Crkva" (1). Slično govore Champann (2), Duchesne (3) i drugi , a Harnack ide još dalje zaključujući iz samog postupanja Viktorova, da je vlast rimske crkve bila već pred tim priznavana: "Kako bi Viktor bio mogao prijetiti proglasom izopćenja, kad već ne bi o p ć e n i t o b i l o p r i z n a t o, da na rimsku crkvu spada odredjivati uvjete zajedničkog jedinstva,u onim stvarima, u kojima se radilo o vjeri?" (4)

Proti ovom općem priznavanju ne govori činjenica, da se Polikrat odupro u pogledu dana celebriranja Uskrsa. On se, kao i drugi, pokorio Viktorovu pozivu da sazove sabor, ali je samo mislio, da je u pravu glede prakse.

---

dan, po Evandjelju, n i š t a n o v a , n e u v o - d e ć i, prema pravilu vjere.

A ja sâm,ja sam jednako činio, ja Polikrat, najmanji medju vama, u skladu s tradicijom mojih rodjaka, od kojih su neki bili moji učitelji, jer bilo je sedam biskupa u mojoj porodici, ja sam osmi...

Ja dakle, braćo, koji brojim 65 godina u Gospodinu, koji sam razgovarao s braćom čitavog svijeta, koji sam pročitao s kraja na kraj Sveto Pismo, ne ću izgubiti glavu,pa ma šta se činilo da me se zaplaši. Veći su od mene rekli: Bolje je pokoravati se Bogu nego ljudima.

Mogao bih navesti sve biskupe ovdje prisutne, što sam (ih) na vaše traženje sazvao,i kad bih pisao njihova imena, popis bi bio dug. Svi, došavši me vidjeti, slabašna kakav jesam, pristali su uz moje pismo, znajući da ne nosimo uzalud te sijede vlasi,i sigurni da ono što činim, činim u Gospodinu. - V. Batiffol, Eglise naissante, str.268-269.

Palestinski biskupi, naprotiv, kažu, da slave Uskrs u nedjelju,i to prema tradiciji, koja im dolazi od nasljedja apostolskoga (ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων παράδοσις). - Isti, str. 271., bilj.1.

1) La doctrine de l'Eglise dans Saint Irénnée, 1926., str.97.

2) U Revue Bénédictine, 19o5., str.63.

3) Eglises séparées, str.144.

4) Dogmengeschichte V.I, str.368.

U 3.st.: čak i Tertulijan kao montanista priznaje vrhovnu vlast rimskog biskupa

3. T e r t u l i j a n pišući svoje djelo "Adversus Praxeam", dakle kad je bio već montanista, pokazuje s jedne strane, da Praxeas priznaje vlast rimskoga biskupa time, što traži njegovu intervenciju, da bi se montanizam potpuno iskorijenio iz Azije i Frigije. S druge opet strane sam sasvim jasno pokazuje, da rimskog biskupa smatra sucem zajedništva i opće pravovjernosti. Tekst (1) je nekoliko predug, da bi ga donosili, ali evo šta o stvari veli Batiffol: "Tertulijan, Tertulijan montanista ne oklijeva pisati, da bi dovoljno bilo, da se rimski biskup izjasni u prilog montanizma pa da se azijski i frigijski biskupi s njime izmire" (2).

Praktično, tu vlast priznaje i samosvjesni Ciprijan

4. C i p r i j a n na razne načine praktično priznaje prvenstvo rimskoga biskupa. Za same sedisvakancije (20.I.250-- ožujka 251) on smatra potrebnim da izvijesti rimsku Crkvu o svojim činima i svojoj administraciji.

Daleko od toga, da bi se čudio intervenciji Rima, i u stvarima afričke crkve on smatra potrebnim slijediti disciplinski postupak, kako ga je rimski kler propisao, a obnovu discipline u stvari palih ostavlja općem saboru, no uz saslušanje savjeta Rima.

Za pape Kornelija Ciprijan se stalno brine, da očuva jedinstvo s rimskom Crkvom. Još prije toga pozorno pazi, kako će se obaviti izbor te u tu svrhu šalje u Rim svoje izaslanike i svjedoke. Kad se pak počnu širiti lažni glasovi o izboru, stvar pomno ispituje i došavši do zaključka, da je izbor pravovaljan, marno nastoji, da afrički biskupi priznaju Kornelija kao pravoga papu. Samoga Kornelija izvješćuje skupa sa svojim kolegama o stanju afričke crkve, kao i o raskolu svećenika i djakona Felicissimusa. Kad piše listove rimskim ispovjednicima, brine se, da ih oni najprije pročitaju ili predaju Korneliju, pa neka on odluči, hoće li doći u ruke ispovjednikâ. Saopćujući mu pak nove saborske odredbe o izmirenju palih, izražava nadu, da će u Rimu dobrostivo biti primljeni (3).

U saobraćaju s papom Stjepanom Ciprijan potvrdjuje, da na papu spada: opominjati biskupe Galije, da izopće Marcijana; zapovijedati narodu Arlesa, da prekine s Marcijanom te izabere drugoga; saopćiti afričkom primasu ime novoizabranoga i postavljenoga biskupa.

Sve ovo očito pokazuje, da Ciprijan priznaje papi neku osobitu i višu vlast. Koja je to medjutim vlast i kakvo je

---

1) ML 2,155 sl.
2) U "Cathedra Petri", collect. "Unam Sanctam", édit. du Cerf, 1938., str. 34.
3) Epist. 57.

njeno podrijetlo? Koch i Poschmann htjeli bi, da je to samo patrijarhalna vlast. Medjutim Ciprijan nikad na nju ne aludira, dok sve dostojanstvo i prvenstvo ("principalitas") rimske Crkve izvodi iz katedre Petrove, na kome je Krist č i t a v u svoju Crkvu sagradio.-Čak i u slučaju, kad se Ciprijan protivi odluci Stjepana obzirom na poništenje izbora Sabina i uspostavu Basilida, on i m p l i c i t e d o p u š t a i tvrdi, da Stjepan ima prvenstvo vlasti. Konačno, i u raspri o ponovnom krštenju krivovjeraca, mada sasvim drugog mišljenja o stvari nego rimski biskup, ipak se svim silama trudi da zadobije njegovu naklonost, i pokazuje veliko poštovanje prema njemu.

Uzmu li se dakle sva ova fakta skupa, jasno je, da Ciprijan praktično priznaje prvenstvo rimskoga biskupa. Da li se i njegovi teoretski pogledi podudaraju s njegovim praktičnim držanjem, to ćemo vidjeti u slijedećem odsjeku.

Vrhovnu vlast rimskog biskupa priznaju i tužitelji i optuženi

5. U vezi s optužbama proti D i o n i z i j u A l e k s a n d r i j s k o m e vidimo s jedne strane braću, t.j., kako izgleda, biskupe Pentapolisa, kako stvar iznose pred rimskoga biskupa, papu Dionizija, a s druge strane aleksandrijskog biskupa, kako piše svome rimskome homonimu opravdavajući se opširno zbog imputiranih mu zabluda. I jedni i drugi priznaju dakle rimskoga biskupa kao vrhovnog arbitra, mada je u njihovoj blizini bilo više drugih apostolskih crkava, na koje bi se - kad rimski biskup ne bi bio vrhovna glava - - bili mogli obratiti.

6. Zanimljiv je u ovom pogledu i slučaj P a v l a S a m o s a t s k o g a, koji je takodjer optužen zbog krivovjerja. Osudjen na tri antiohijska sabora, o tome se šalju pisma svim biskupima, i na p r v o m m j e s t u rimskom biskupu. Kad medjutim Pavao ne će da se odrekne uprave crkve i kuće, koja je uz nju, stvar je iznesena pred gradjanski sud. I šta se dogadja? Car Aurelijan nalaže, da se crkva i kuća imadu predati onima, koje svećenici Italije i r i m s k i b i s k u p odrede (1). Tako, eto, ne samo crkveni dostojanstvenici te daleke crkve, nego i sam car priznaje prvenstvo rimskoga biskupa.

U 4.st.: sardički sabor priznaje poglavarsko dostojanstvo rimske stolice

7. S a r d i č k i s a b o r (concilium sardicense), na kome su bili prisutni biskupi Španije, Galije, Italije, Kampanije, Kalabrije, Apulije, Afrike, Sardinije, Panonije, Mezije, Dacije, Macedonije, Tesalije, Ahaje, Epira, Tracije, Rodopa, Palestine, Arabije, Krete i Egipta, priznaje pogla-

---

1) V. Euseb. H.E. VII,30.

varsko dostojanstvo rimske stolice u svojoj poslanici papi Juliju I. pišući: "Čini nam se najbolje i najprikladnije, da svećenici Gospodnji iz sviju pokrajina dostavljaju izvješća glavi, t.j. stolici apostola Petra" (1). A zatim pripisuje rimskom biskupu ništovnu vlast (jurisdictio cassationis) nad čitavim katoličkim episkopatom (2). To medjutim pravo apelacije biskupa rimskoj stolici nije nikako ovdje kreirano ili tek priznato, nego se samo regulira njegova upotreba i vršenje.

Papi se utiče i nepravedno optuženi

8. Marcellus Ancyrensis, nepravedno osudjen na antiohijskom saboru, takodjer se obraća istome papi Juliju tužeći se, da mu spočitavaju, da ne osjeća pravo s Crkvom te zaključuje: "zbog toga sam smatrao potrebnim da dodjem u Rim i da te podsjetim, da one, koji su proti meni pisali, tu pozoveš" (3).

O ovome Marcelu i drugima, s njime skupa osudjenim od strane eusebijanaca, dobro piše Batiffol: "Činjenica, da žrtve eusebijanske oligarhije trče sa čitavog istoka u Rim, da postignu pravdu, dokaz je, da je auktoritet rimskog biskupa u položaju da se svima nametne te da je odlučio oduprijeti se, ako ustreba, caru Istoka."

I car Gracijan smatra papu vrhovnom crkvenom vlašću

9. Car Gracijan pokazuje takodjer, da praktično priznaje rimskog biskupa kao prvaka Crkve: "Hoćemo pak, da tko god bude osudjen po sudu Damasa, što ga ovaj bude imao sa zborom od 5 ili 7 biskupa, ili onih, koji su katolici, ako htjedne nepravedno zadržati crkvu, ili ako pozvan na sud svećenički ne htjedne doći... upotrijebivši moć, neka ga se preda biskupskom sudu; ili će ga prokonzuli ili zamjenici pozvati da dodje u grad Rim pod stražom; ako bi netko u udaljenijim krajevima pokazao takvu drzovitost, neka ga se dovede pred metropolitu njegove pokrajine, a ako je taj sam metropolita, neka dodje u Rim ili pred one, koje Rimski biskup odredi za suce" (4).

---

1) "Hoc enim optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, i.e. Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes."

2) Usp. can.3. i 5. D.B. 3004-3006.

3) Epiphanius, Haec. 72. MG 42,383.

4) Volumus autem ut quicumque judicio Damasi, quod ille cum concilio quinque vel septem habuerit episcoporum, vel eorum qui catholici sint judicio atque concilio condemnatus

U 5.st. dolazi do izražaja mnogostruko priznanje Otaca, sabora, cara

10. P e t a r H r i s o l o g pišući carigradskom arhimandritu Eutihu veli: "Povrh svega, časni brate, potičemo te, da se poslušno podložiš onomu, što je pisao preblaženi papa grada Rima, jer sveti Petar, koji i sada ž i v i i p r e d s j e d a na svojoj stolici, ne uskraćuje davati pravovjernu istinu onima, koji je traže. Mi, koji ljubimo mir i vjeru, ne možemo saslušavati rasprave o vjeri bez dopuštenja Rimskog biskupa" (1).

11. U vezi s e f e š k i m s a b o r o m, koji se drži 431., dolazi do izražaja priznavanje vrhovne vlasti rimskog biskupa. Već prije sabora, prva izmedju istočnih crkava, aleksandrijska, utiče se Rimu. Ciril Aleksandrijski piše, uistinu, papi Celestinu: "pišem ti, jer od nas traži budnost i jer dugotrajni običaj crkava svjetuje, da obavijestimo tvoju svetost o ovim stvarima. Potrebno je, da Macedonski a i svi Istočni biskupi znadu točno mišljenje tvoje milosti..." (2). - Za samog sabora prisutni Oci izjavljuju: "Prisiljeni svetim kanonima i pismom Celestina biskupa Rimske Crkve... nužno dodjosmo do ove osude protiv njega (Nestorija)" (3). - Poslije sabora izvješćuju sabrani Oci papu ovim riječima: "Nužno smo pisali, jer je bilo potrebno dobro o b a v i j e s t i t i t v o j u s v e t o s t o ovome, što učinismo" (4).

---

erit, si injuste voluerit ecclesiam retentare, vel vocatus ad judicium sacerdotale non adesse... auctoritate adhibita, ad episcopale judicium remittatur, seu a proconsulibus vel vicariis accitus ad urbem Romanam sub prosecutione perveniat; aut si in longioribus partibus alicujus ferocitas talis emerserit, omnis ejus causae dictio ad metropolitani in eadem provincia episcopi deducatur examen vel si ipse metropolitanus est Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus judices dederit, sine delatione contendat..." - Corpus Script. Eccles. Latinorum, Viena, 1886., 35-37.

1) "In omnibus autem hortamur te, frater honorabilis, ut his quae beatissimo papa Romanae civitatis scripta sunt obedienter attendas, quoniam beatus Petrus qui in propria sede et vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem. Nos enim pro studio pacis et fidei, extra consensum Romanae civitatis episcopi, causas fidei audire non possumus" - ML 743.

2) "sed quoniam Deus hisce in rebus vigilantiam a nobis exigit, et longa ecclesiarum consuetudo suadet ut hujusmodi res cum sanctitate tua communicentur, scribo adactus... Opus est autem ut tuae pietatis sententia super hanc rem tum Macedoniae episcopis, tum omnibus Orientis antistibus manifesta fiat" - Coustant, str.1090 sl.

3) "Coacti per sacros canones et epistulam... Caelestini Romanae Ecclesiae episcopi... ad hanc contra eum (Nestorium) sententiam necessario venimus" - Acta Conc. Oec.str.54.

4) "Quoniam autem oportebat omnia ad scientiam tuae sancti-

12. U vezi s k a l c e d o n s k i m s a b o r o m, g.451., još pred sam sabor patrijarh Flavijan obraća se papi Leonu I. moleći ga, da odobri odluku carigradske sinode, koja je osudila Eutiha. Sa svoje strane opet Eutih utječe se Leonu i obećaje mu poslušnost (1) - Slično tako i Eusebije, biskup Dorileje, osudjen na efeškom konciliabulu apelira na istog papu Leona moleći ga, da poništi njegovu osudu: "...zaklinjem Vašu blaženost i dotičući Vaša koljena, ako ne rukama, a ono barem dužnošću riječi: poništite bezbožnu osudu, kojom sam osudjen, vrativši mi biskupsko mjesto i zajednicu s Vama pismom upravljenim na moju malenkost..." (2). O ovoj apelaciji s pravom piše Batiffol: "To je pribjegavanje jurisdikciji sposobnoj da poništi odluku istočnog sabora sazvana od cara, i koji ima sve izglede općega koncila" (3). - Jednako Leonu se utječe i Teodoret, biskup cirenski, koji je na istom prijevarnom saboru bio osudjen: "Ako se je Pavao, vjesnik istine, trublja Duha Svetoga, utekao k velikom Petru, mnogo više mi, koji smo neznatni i maleni, pribjegavamo Vašoj apostolskoj Stolici, da dobijemo od Vas lijek ranama naših crkava. V a m a naime pripada nad svima p r v e n s t v o... ja očekujem p r e s u d u V a š e a p o s t o l s k e S t o l i c e te molim i zaklinjem Vašu svetost, da meni, koji se prizivljem na pravedno Vaše sudište, pritečete u pomoć i da naredite, da mi bude dozvoljeno doći k Vama, kako ću moći pokazati, da je moj nauk suglasan nauku apostolskom... Prije svega pak molim, da me obavijestite, imam li se pokoriti ovom nepravednom svrgnuću ili ne. O tom čekam Vašu p r e s u d u. Z a p o v j e d i t e l i, da ostanem pri onom, što je bilo osudjeno, p r i m i t ć u t o, i ne ću unaprijed nikome dosadjivati" (4).

---

tatis referri, quae subsecuta sunt scribimus necessario..." - ML 50,521.

1) Jaffe, Regesta Pontificium Romanorum, n.425.

2) "... deprecor vestram beatitudinem et genua vestra tangens, si non manu, et tamen linguae perfungor officio: p r o n u n t i a t e evacuari et inanem fieri meam iniquam condemnationem... reddentes mihi episcopatum et vestram communionem litteris vestris ad meam exiguitatem datis..." - Neues Archiv (Mommsen), t.XI, str.364 sl.

3) Le siège apostolique, 1924., str.517.

4) "Si Paulus praeco veritatis, tuba Spritus S. ad magnum Petrum se contulit... multo magis nos humiles et pusilli ad apostolicam vestram sedem accurimus ut ecclesiarum ulceribus remedium a vobis accipiamus. Vobis enim primas in omnibus tenere convenit... ego apostolicae vestrae expecto sententiam, et oro atque obtestor sanctitatem vestram ut mihi rectum ac justum tribunal vestrum invocanti opem ferat, jubeatque ad vos venire, et doctrinam meam apostolicis vestigiis inhaerentem ostendere... Ante omnia ut a vobis docear oro an me oporteat in hac injusta depositione acquiescere an non; vestram enim sententiam expecto. Quod si in judicatis manere me jusseritis, manebo, neque ulli hominum deinceps molestus ero" - ML 54,847 sl.

Konačno s istom molbom se obraća na papu i spomenuti Flavijan, kad je od istog tobožnjeg koncila osudjen.

Za sabora na upit papinskih legata: "Koga dakle slijedite: presvetog Leona ili Dioskora? Preuzvišeni biskupi vikahu: Vjerujemo kao i Leon". Na to legati vele: "Pridodajte dakle zaključku: P o n a u c i presvetog oca našeg L e o n a u Kristu su dvije naravi nepromjenljivo, nerazdjeljivo i nepomiješano" (1). - Car Marcijan moli, da Leon potvrdi ono, što je sabor odlučio: "Tvoja će se milost udostojati poslati pismo, iz kojeg će sve crkve i narodi saznati, da tvoja blaženost p r i z n a j e o d r ž a n i s a b o r..." (2).

Poslije sabora dolazi do novih izraza priznanja prvenstva, kad carigradski Oci pokušaju da mimosaborskim putem unesu medju njegove zaključke i 3.kanon carigradskog sabora, prema kome carigradski patrijarh imade iza rimskog biskupa prvenstvo časti, jer da je Carigrad novi Rim. Kad se papini legati tome odlučno odupru, car pa carigradski biskup Anatolije i saborski Oci utiču se s molbom u toj stvari Leonu: "... nek... se udostoji tvoja svetost udijeliti svoj p r i s t a n a k takodjer ovom dijelu(trećem kanonu)" (3). - Medjutim, kad Leon to traženje odbija, ni car ni carigradski biskup tome ne prigovaraju. Car, štoviše, hvali revnost papinu, što čuva kanone, a i sam biskup izjavljuje potpunu pokornost. Slično i saborski Oci.

Dva značajna priznanja u 6. stoljeću

13. Sjajno svjedočanstvo prvenstva rimskoga biskupa daje u 6.st. f o r m u l a H o r m i s d a e, koju prihvaća car Justinijan i koju potpisuje 250 istočnih biskupa, a u kojoj se medju ostalim izjavljuje: da je u apostolskoj rimskoj stolici "uvijek bez ljage sačuvana katolička vjera" (4), čime se potvrdjuje kao povijesna činjenica, da je rimska stolica sjedište ekumenske pravovjernosti: "u kojoj (apostolskoj stolici) jest nepovrijedjena i istinita i potpuna čvrstoća katoličke vjere" - "jer nije moguće mimoići riječi G.N.I.Krista, koji reče: 'Ti si Petar, i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju'" (5).

---

1) "Quem igitur sequimini: sanctissimum Leonem an Dioscorum? Reverendissimi episcopi clamaverunt: Ut Leo sic credimus" - "Ergo addite definitioni: Secundum judicium sanctissimi Patris nostri Leonis duas esse naturas in Christo inconvertibiliter et inseparabiliter et inconfuse" - Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima coll., VII,102 sl.

2) "Tua pietas litteras mittere dignabitur per quas omnibus ecclesiis et populis manifestum fiat in sancta synodo peracta a t u a b e a t i t u d i n e rata haberi" - - ML 1019.

3) "... ut... dignetur sanctitas tua etiam huic parti assensum praebere" - ML 54,973.

4) "citra maculam semper est servata catholica religio".

5) "in qua (Sede Apostolica) est integra et verax et perfec-

Svime se tim dovoljno jasno govori i o prvenstvu vlasti i o temelju toga prvenstva. Konačno se ističu i posljedice toga prvenstva: rimska stolica imade pravo suditi tko je član katoličke zajednice, a tko ne. DB 171-172.

14. Čak i car J u s t i n i j a n, usprkos svoga velikog cezaropapizma, pruža izvrsno svjedočanstvo prvenstvu rimskoga biskupa pišući 8.lipnja 533. papi Ivanu II.: "Iskazujući čast vašoj svetosti, požurismo se, da o svemu, što se odnosi na stanje crkava, obavijestimo vašu svetost... Stoga pohitjesmo podvrći i sjediniti s t o l i c i v a š e s v e t o s t i sve svećenike istočnih zemalja... Ne možemo naime, da bilo što od onoga, što se zbiva, premda očito i nesumnjivo, a odnosi se na stanje crkava, ne bude isto tako poznato vašoj svetosti, koja je g l a v a svih svetih crkava" (1). - Pa i onda, kad osudjuje papu Vigilija, Justinijan izjavljuje: "Jedinstvo pak s apostolskom i mi čuvamo..." (2).

Priznanja raznih crkava u 7. stoljeću

15. Na pismo pape A g a t o n a rimski sabor odgovara: "... tebi kao n a d b i s k u p u p r v e s t o l i c e prepustismo, što valja činiti..." (3). - Slična svjedočanstva daju afričke crkve (4), zatim ciparske (5).

Važna priznanja istočnih crkava u 8. i 9. stoljeću

16. Osobito su značajna svjedočanstva istočnih crkava, poglavito carigradskih patrijarha u 8. i 9. stoljeću.

I v a n, patrijarh carigradski, piše papi Konstanciju: Sam tvorac naše naravi pobrinuo se, da glava bude nad čitavim tijelom... S ovim možemo usporediti i vaš apostolski pontifi-

---

ta christianae religionis soliditas" - "quia non potest Dni N.J.Christi praetermitti sententia dicentis: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam".

1) "Honorantes beatitudinem vestram, omnia quae ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestrae Sanctitatis... Itaque omnes sacerdotes universi orientalis tractus et subjicere et unire sedi vestrae sanctitatis properavimus... Nec enim patimur quidquam quod ad ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum et indubitandum sit, quod movetur, ut non etiam vestrae innotescat Sanctitati, quae caput est omnium sanctarum ecclesiarum" - - ML 66,15.

2) "Unitatem vero ad apostolicam et nos servamus..." - Mansi IX, 199.

3) "... tibi, ut primae sedis antisti, quid agendum sit reliquimus..." - Mansi XI, 666.

4) Mansi X, 920.

5) Mansi X, 914. i dr.

kat, smatrajući vas propisno glavom presvetog i kršćanskog svećeništva, te s pravom tražimo utjehu boli, što je zadesila naše crkveno tijelo od kužne i zlokobne tiranske vlasti. Kao što je to vlastito g l a v i, vi ne ćete nas, koji proti svojoj volji od nje patimo, prezreti.

N i c e f o r, carigradski nadbiskup, u svojoj apologiji svetih slika štiti zaključke drugog nicejskog sabora ističući, da je taj sabor bio ekumenski, potpuno slobodan, bez zabluda, legitimno održavan, "jer je, prema davno izdanim božanskim odredbama, isticao se i predsjedao iz zapadnih dostojanstvenika, t.j. iz staroga Rima, ne malen dio: b e z k o j i h (Rimljana naime) nikakva dogma, koja je prije kanonskim odredbama i svećeničkim običajima bila prihvaćena, n i k a d n e ć e b i t i o d o b r e n a, niti će u praksu biti provedena, jer je n j i h z a p a l o p r v e n s t v o s v e ć e n i š t v a (1).

M e t o d i j e, carigradski patrijarh (843-847), u svojoj molitvi, što ju je sastavio prigodom primanja heretika, govori: "Gospode Bože naš, koji si ključe carstva nebeskoga povjerio prvaku tvojih apostola i svetu Crkvu na njemu sazdao te njemu svojom milošću predao vlast vezati i razrješivati na zemlji, čuj nas nedostojne, koji Te zazivamo..." (2).

I g n a c i j e, takodjer carigradski patrijarh, piše rimskome papi: "Onim ranama i modricama, koje su na ljudskom tijelu, umijeće je pružilo mnoge liječnike; onim pak, koje nastaju na udovima Krista i Boga Spasitelja glave svih nas i na zaručnici katoličke i apostolske Crkve, sam vrhovni poglavar... i... Bog proizveo je jednoga i z v r s n o g i p r e o d l i č n o g i n a j k a t o l i č k i j e g, tvoju naime bratsku svetost i očinsku časnost; zbog koje je rekao Petru, velikome i vrhovnome apostolu: Ti si Petar, i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju... Jer te blažene riječi nije... samo... na prvaka apostola ograničio i odredio, nego ih je po njemu na sve, koji će iza njega prema njemu biti izabrani v r h o v n i m p a s t i r i m a i... b i s k u p i s t a r o g a R i m a, prenio..." (3).

Kroz osam, gotovo devet, dakle, stoljeća i kršćanski svijet – kako na Zapadu, tako na Istoku – priznaje prvenstvo vlasti rimskoga biskupa: kršćanske zajednice, svećenici, biskupi, patrijarsi, sabori, carevi, djelomično čak i odmetnici – svi priznaju rimskoga biskupa kao svoga vrhovnog vjerskog poglavara.

Može li se sve ovo zamisliti, ako on doista ne bi bio pravovaljanim Petrovim nasljednikom? Da bi č i t a v k r š ć a n s k i s v i j e t praktično priznavao r i m s k o g a b i s k u p a k a o n o s i o c a o n e b o ž a n s k e v l a s t i, koju je Krist Petru dao, a da je on u zbilji n e p o s j e d u j e? Takva pretpostavka nema doista ništa, čime bi se dala braniti.

---

1) MG 100,598. -- 2) MG 100,1309. -- 3) Mansi XVI,47.

c. TEORETSKO PRIZNAVANJE PRVENSTVA RIMSKOGA BISKUPA U SPISIMA OTACA

Osim svih ovih tako rječitih i sjajnih dokaza o prvenstvu rimskih biskupa postoje i mnogi drugi u spisima Otaca i drugim dokumentima, koji kao cjelina predstavljaju jedinstvenu i snažnu nauku, te tako potvrdjuju ono, što se najraznolikijim načinima očitovalo u životu Crkve.

Ignacijeva adresa u poslanici Rimljanima

1. Najranije - poluteoretsko i polupraktično - priznanje, što ga u ovom pogledu imamo, nadovezuje se neposredno na svršetak 1. vijeka: to je spis Ignacija Antiohijskog. Prema Eusebiju, njegov episkopat počinje g. 60., a svršava oko 107.

Putujući iz Sirije u Rim, gdje će podnijeti mučeničku smrt, on piše sedam poslanica, kojih je autencija danas općenito priznata. Medju tim poslanicama ističe se posebno poslanica Rimljanima, u kojoj Ignacije, moleći Rimljane, da ne bi svojom dobrohotnošću pokušali prepriječiti njegovo mučeništvo, apostrofira ih u uvodu neobično opširno i značajno: "Ignacije, zvan takodjer Teofor, crkvi postigloj milosrdje u darežljivosti Oca previšnjega i Isusa Krista, njegovoga jedinoga Sina; (crkvi) ljubljenoj i prosvijetljenoj voljom onoga, koji sve hoće, što postoji; (crkvi), koja predsjeda u mjestu zemlje Rimljana - ἥτις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων - Crkva sveta, časna, blažena, dostojna hvale i uspjeha; (crkvi) sasvim čistoj, koja predsjeda ljubavi - προκαθημένη τῆς ἀγάπης - i koja je primila zakon Kristov i ime Očevo: pozdrav, u ime Isusa Krista, Sina Očeva." - Ovaj se naslov razlikuje od ostalih dvostruko većom duljinom, svečanošću i novošću formulacije. Dok drugim crkvama piše: Ignacije...crkvi, koja je u Efezu...koja je u Magneziji i t.d., t.j. toj i toj crkvi, koja je u tom gradu te pokrajine, za rimsku Crkvu ne veli, da je u Rimu u Italiji, nego da predsjeda u mjestu zemlje Rimljana. Za Ignacija je dakle rimska Crkva očito crkva, koja predsjeda. A kome predsjeda? Svakako ne mjestu, nego ona predsjeda u mjestu ili iz mjesta vrši predsjedničku funkciju obzirom na čitavu Crkvu. Ali u čemu predsjeda? U vršenju vlasti? Ili u vršenju ljubavi, kako to izgleda da sugerira kontekst? Prema nekima, a medju njima se nedavno javio i protestant Stöck, pozicija je rimske crkve obzirom na čitavu Crkvu slična poziciji carskog Rima prema čitavome carstvu: kako Rim upravlja carstvom, tako rimska crkvena zajednica Crkvom. Općenitije je ipak mišljenje, da se predsjedanje odnosi na ljubav, kako je u daljnjem dijelu teksta rečeno, προκαθημένη τῆς ἀγάπης, pa je samo pitanje, koji je smisao tih riječi. Neki protestanti, kao Pearson, Lighfoot, Zahn, misle, da one znače samo to, da se rimska crkva ističe većom ljubavlju. Harnack opet, da je ta crkva zaštitnica djelâ milosrdja. Treći napokon, proučivši stvar temeljitije - a medju njima je spomenuti Funcka, Duchesna, Chapman-

na te Zapelenu - dolaze do zaključka, da riječ ἀγάπη označuje čitavu, cjelokupnu zajednicu ljubavi, t.j. samu univerzalnu Crkvu (1). Usvajajući ovo tumačenje, smatramo, da je Ignacijev tekst stvaran - ako i ne u pojedinostima specificiran - prilog priznanju prvenstva rimske Crkve.

Irenej uči, da se s rimskom Crkvom imaju slagati sve crkve

2. Istaknuti svjedok prvenstva rimskoga biskupa jest I r e n e j. U Adv. haer. 3,3,1 on piše: "Oni, koji žele doznati istinu, valja da se u svakoj crkvi obaziru na apostolsku predaju poznatu po čitavom svijetu, a mogli bismo i izbrojiti one, koji su od apostola postavljeni biskupima u crkvama, te njihove nasljednike sve do dana današnjega. Oni ništa takvoga nisu naučavali, što ovi (heretici) trabunjaju... No jer smo daleko od toga, da u ovom takvom spisu izbrojimo sva nasljedstva crkava, spominjući apostolsku predaju i vjeru, navještavanu ljudima, najveće i najstarije i svima poznate Crkve, u Rimu utemeljene i uspostavljene od preslavnih dvaju apostola Petra i Pavla, a koja dodje sve do nas nasljedstvima biskupâ, dovodimo u zabunu sve one, koji na bilo koji način, ili zbog samoljublja, ili zbog tašte slave... izvode krive zaključke. K ovoj naime Crkvi zbog njenog i z v r s n i j e g p r v e n s t v a nužno je, da bude pripojena svaka druga crkva, t.j. svi vjernici, gdjegod oni bili, jer je u njoj uvijek sačuvana apostolska predaja sviju, gdjegod se oni nalazili. Ustanovljujući je dakle i podižući, blaženi apostoli predadoše episkopat crkve, kojom je valjalo upravljati, Linu. Njega naslijedi Anaklet, iza njega treći po redu od apostola preuzme episkopat Klement... za vladanja dakle istog Klementa, pošto je izbila nemala nesuglasica medju onom braćom, koja bijahu u Korintu, napisa rimska Crkva znamenito pismo Korinćanima, pozivajući ih na mir i učvršćujući njihovu vjeru. Ovog Klementa naslijedi Evarist, a Evarista Aleksandar... Pošto pak Soter naslijedi Aniceta, sada dvanaesti po redu drži episkopat Eleuterije. Tim uredjenjem i nasljedstvom u Crkvi dodje sve do nas ista predaja i navještanje istine, koja potječe od apostola. Dokazivanje ovo je bjelodano: postoji jedna te ista oživljavajuća vjera, u Crkvi sačuvana i vjerno predana, od apostola sve do nas" (2).

---

1) Zapelena, nav.dj. str.290-294.

2) "Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni ecclesia adest respicere qui vera velint videre: et habemus enumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, quale ab (haereticis) deliratur... Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus Apostolis P e t r o e t P a u l o R o m a e f u n d a t a e et constitutae Ecclesiae ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes qui

Smisao je ovoga teksta u biti jasan: Irenej u njemu kaže, da su dva puta, kojima je moguće sigurno upoznati predaju Crkve. Jedan je dulji i teži, a stoji u tom, da se ispita vjera svih i pojedinih crkava te biskupskih naslijedja u svakoj od njih. Drugi je kraći i lakši, on je u tom, da se ispita vjera i predaja rimske crkve, te nabroje biskupska naslijedja počevši od Petra i Pavla: na ovaj će način odmah znati šta je nauka čitave Crkve. Tako i on sam postupa.

Iz ovoga pak naravno proizlazi, da je po nauci Ireneja rimska crkva središte sveopće pravovjernosti te da je u tom pogledu i neprevarljiva. Kad bi naime mogla zabluditi, ostale crkve ne bi po njoj mogle upoznati pravu vjeru. A to sve dovoljno jasno pokazuje, da rimska crkva ima bar prvenstvo učiteljstva, te da se u tom pogledu sve crkve imadu s njome slagati. - Do istoga zaključka dolazimo analizom čitavog pasusa (1).

Uza sve nejasnoće, prvenstvo priznaje i Ciprijan

3. Daljnji svjedok prvenstva rimskoga biskupa je C i p r i j a n. U kolikoj je mjeri on praktično priznavao to prvenstvo, to smo već vidjeli. No kakvo je njegovo teoretsko mišljenje o tom problemu, nije lako prosuditi.

Mnoštvo raznolikih tekstova dalo je povod brojnim studijama i kritikama. - Jedni su - kao Benson, Turmel, Hugo Koch - htjeli, da je Ciprijan smatrao sve biskupe jednakima te

---

quoquomodo, vel per sibi placentia, vel vanam gloriam... praeter quam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem ejus principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui undique sunt fideles, in qua semper ab his qui sunt undique conservata est ea quae ab Apostolis est traditio. Fundantes igitur et instruentes beati apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandae Ecclesiae tradiderunt. Succedit ei Anacletus, post eum tertio loco ab Apostolis sortitur episcopatum Clemens... sub hoc igitur Clemente, dissensione non modica inter eos, qui Corinthi essent, fratres facta, scripsit quae est Romae Ecclesia potentissimas litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans et reparans fidem eorum. Huic Clementi succedit Evaristus, et Evaristo Alexander... Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab Apostolis habet Eleuterius. Hac ordinatione et successione ea quae est ab Apostolis in Ecclesia traditio et veritatis praeconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima haec ostensio, unam et eamdem vivificatricem fidem esse, quae in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata et tradita in veritate."

1) V. o tome opsežnu i temeljitu diskusiju kod Zapelena, nav. dj. str.296-308.

priznavao samo neko, kako ga nazvaše, "kronološko ili tipsko"
prvenstvo: zato, što je Krist Petru prvom dao crkvenu vlast,
i Petrovi su nasljednici u tom smislu prvaci: kronološki pr-
vi; a jer mu ju je podijelio zbog toga, da bude tip ili sim-
bol jedinstva, on je prvak i u tom smislu, pa po tom i njego-
vi nasljednici jednako tako. - Drugi pak sasvim protivno od
toga drže: Ciprijan je poznavao i priznavao pravo prvenstvo
vlasti, tek nije dovoljno jasno uočio njegove punine i snage.
Tu tezu zastupaju općenito katolički auktori. - Treći su pak
kušali naći neki srednji put: prema njima, Ciprijan zastupa i-
deju nekoga s t v a r n o g prvenstva, no ne jurisdikci-
onoga; ono je u tome, što episkopat ima svoje podrijetlo u
Petru i iz Petra i organski je povezan s Petrom. To je dakle
neki primat p o d r i j e t l a. Njega poglavito zastupa
Poschmann. Pitanje dakle sad postavljamo: koje je pravo mi-
šljenje Ciprijanovo?

Zapelena, nakon što je podvrgao iscrpivoj diskusiji (1)
sva tri, dolazi do slijedećih zaključaka: Stajalište je Kocha
i drugova sasvim krivo. Stajalište Poschmanna, ukoliko dopu-
šta kod Ciprijana stvarno ili izvorno prvenstvo Petrovo, is-
pravno je; ukoliko niječe juridičko prvenstvo, nema solidnih
temelja. Što se pak tiče stajališta, koje općenito zastupaju
katolici, potrebno je donekle ublažiti ga: Ciprijan ne niječe
prvenstva rimskoga biskupa u upravi, ali želi samo da se vr-
ši "maximo moderamine inculpatae tutelae", a samim biskupi-
ma voli pridavati prilično veliku autonomiju.

Uvažimo li medjutim, što je naprijed rečeno o praktič-
nim Ciprijanovim stavovima prema rimskome biskupu, nemamo ni-
kakva razloga da sumnjamo u to, da je on zaista i teoretski
priznavao njegovo prvenstvo vlasti.

Prema Ambroziju: Gdje je Petar, tamo je i Crkva

4. A m b r o z i j e daje lijepo svjedočanstvo u pri-
log prvenstva pišući u ime akvilejskog sabora caru Gracijanu:
"Ipak smo bili prinudjeni zamoliti vašu blagost, da ne dopu-
sti uznemirivati g l a v u č i t a v o g r i m s k o g
k r u g a - r i m s k u C r k v u i onu nepovredivu
vjeru apostola, odakle naime proistječu na sve prava časnog
zajedništva" (2). Prema istome Ambroziju zajednica s rimskom
Crkvom znači zajednicu s čitavim katoličkim episkopatom (3).
Njegova je takodjer glasovita formula: "G d j e j e P e -
t a r, t a m o j e C r k v a" (4).

---

1) Zapelena, nav.dj. str.314-342.
2) "Tamen totius orbis romani caput romanam Ecclesiam atque
illam sacrosanctam apostolorum fidem ne turbari sineret,
obsecranda fuit clementia vestra, inde enim in omnes vene-
randae communionis jura dimanant" - Epist. 11, ML 16,946.
3) ML 16,1306.
4) "Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia" - ML 14,1082.

Jeronim priznaje samo na Petru sagradjenu crkvenu vlast

5. J e r o n i m takodjer, zanositim riječima, slavi prvenstvo pišući papi Damasu: "Za me nije nitko prvi do li Krist, njega slijedim, a s tvojom svetošću, t.j. sa stolicom Petrovom, veže me vez jedinstva. Na onoj stijeni, znam, sagradjena je Crkva. Tko god blaguje jagnje izvan tvojeg doma, griješi... Tko s tobom ne sabire, prosipa" (1).

Po Augustinu: "Roma locuta - causa finita"

6. A u g u s t i n na mnogo mjesta ističe prvenstvo rimske crkve. Ponajprije prigodom donatističkog raskola: "Kartaga je bila prostran i divan grad... te je razumljivo, da je i ugled biskupa bio tolik, da bi se mogao i ne obazirati na mnoštvo složnih neprijatelja, osobito, jer je vidio, kako je saobraćajem uzajamnog dopisivanja bio povezan s r i m s k o m c r k v o m, u kojoj je uvijek živjelo p r v e n s t v o a p o s t o l s k e s t o l i c e, i s ostalim zemljama, od kojih je Afrika primila Evandjelje" (2). S toga razloga smatra presudu te katedre konačnom. Pišući, uistinu, o stvari pelagijanaca, on veli: "O toj stvari poslana su dva izvješća svetoj stolici. Primismo i odgovore, stvar je svršena, kamo sreće, da je i zablude nestalo (da jednom i zablude nestane)" (3). Na drugom opet mjestu: "Tko ne zna, da treba prvenstvo onog apostolata pretpostaviti svakom drugom episkopatu?" (4)

Optatus Milevitanus uči, da s prvakom rimske stolice svi čuvaju jedinstvo

7. O p t a t u s M i l e v i t a n u s sjajno govori o prvenstvu rimske crkve: "Ne možeš kazati, da ti nije poznato, kako je Petar prvi uspostavio biskupsku stolicu u Rimu. Na njoj je sjedio (on sam) Petar, glava svih apostola, te je stoga i prozvan Kefa. I j e d i n o s t o m s t o-

---

1) "Ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuae, i.e. cathedrae Petri communione consocior. Super illam petram aedificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est... quicumque tecum non colligit, spargit" - Epist. 15, ML 22,335.

2) "Erat Carthago civitas ampla et illustris... unde non mediocris utique auctoritatis habebat episcopum qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret et Romanae Ecclesiae in qua semper apostolicae cathedrae viguit principatus, et caeteris terris unde evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse conjunctum" - Epist. 43, ML 33,163.

3) "De hac causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam: inde etiam rescripta venerunt; causa finita est; utinam aliquando finiatur error" - ML 38,183.

4) "Quis nescit illum apostolatus principatum cuilibet episcopatui praeferendum" - ML 43,127 i t.d.

licom svi su sačuvali jedinstvo, da se ne bi desilo, te ostali apostoli ne bi to svojatali svaki za svoju..." (1), a zatim nabraja slijed rimskih biskupa.

Priznanje laika i poganina

8. Dvojica laičkih pisaca Sokrat i Sozomen govoreći o riječima pape Julija naglasuju, jedan i drugi, da je zabranjeno, odnosno nevaljano, što god se bez odobrenja rimskoga biskupa odredi ili učini (2).

Čak i poganski pisac Ammianus Marcellinus ističe prvenstvo rimskoga biskupa u vezi sa svrgnućem Atanazija. Car Konstancije, kaže on, još nezadovoljan s postignutim uspjehom, pokuša dobiti potvrdu "i od valjanijeg auktoriteta biskupa vječnoga grada" (3).

Prosper veli, da je rimska Petrova stolica glava svijeta

9. Prosper izrazuje prvenstvo poznatim stihovima: "Rimska Petrova stolica, koja dušobrižničkom čašću postade glava svijeta, što god ne posjeduje oružjem, ima vjerom" (4).

Teodoret Cirski: "Rimska crkva predsjeda čitavoj zemlji"

10. Teodoret Cirski u pismu Rimljanima: "Kao u ime čitavog kruga zemaljskog pozdravio je (Pavao) nju (rimsku crkvu), koja je čitavom krugu zemaljskom predsjedala" (5). Na drugom pak mjestu sličnu misao izražava (6).

11. I Grgur Naz., već prije Teodoreta, ističe sličnu misao: uspoređujući stari Rim s novim naglasuje, da stari svima predsjeda, kako je i pravo, povezujući ga spasonosnom naukom (7).

---

1) "Negare non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus, unde et Cephas est appellatus in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisque defenderent..." - ML 11,947.
2) MG 67,219; 67,1058.
3) MG 25,734.
4) "Sedes Romana Petri, quae pastoralis honoris facta caput mundo, quidquid non possidet armis, Religione tenet."
5) MG 82,221.
6) MG 83,1324. -- 7) MG 37,1068.

Filip, papin legat: Petar je u svojim nasljednicima temelj katoličke Crkve

12. F i l i p, papinski legat na trećem zasjedanju efeškog sabora, daje neobično lijepu i snažnu izjavu: "N e m a n i k a k v e s u m n j e, štoviše, već je stoljećima poznato, da je sveti i preblaženi P e t a r, p r v a k i g l a v a a p o s t o l a, s t u p v j e r e i t e m e l j k a t o l i č k e c r k v e, primio od G.N.I. Krista ključeve kraljevstva, te da je njemu dana vlast razrješivanja i vezanja. On živi u svojim n a s l j e d n i c i m a i v r š i s u d u v i j e k, s v e d o o v o g v r e m e n a" (1).

Maksim Priznavalac: vlast vezanja i razvezivanja

13. Nemanje je značajno svjedočanstvo M a k s i m a P r i z n a v a o c a (Konfesora), koji govoreći o Piru, osudjenom i odbačenom od apostolske stolice rimskoga grada, veli, neka toj stolici zadovolji. Uzalud samo govori, a ne pruža zadovoljštinu i ne moli preblaženog papu rimske crkve, t.j. apostolsku stolicu, koja je od same utjelovljene Riječi... nad svim crkvama, koje su u čitavom svijetu, p r i m i l a i i m a g o s p o d s t v o, vlast vezanja i razrješivanja. Kad ona veže i razvezuje, to takodjer u nebu čini Riječ, koja gospodari nebeskim silama (2).

Teodor Studita uči, da je papa od Boga pretpostavljeni pastir i stijena vjere

14. Konačno evo i riječi T e o d o r a S t u d i t e papi Paskalu I.: "Posluhni, apostolski poglavaru, od Boga pretpostavljeni pastiru ovaca, vrataru kraljevstva nebeskoga, stijeno vjere, na kojoj je sagradjena katolička Crkva. Jer Petar si ti, Petrovu stolicu resiš i ravnaš" (3).

I teoretska dakle svjedočanstva u prilog primata rimskoga biskupa nisu manje snažna nego predjašnja. Njihova je osobita vrijednost, što - znatnim svojim dijelom - dolaze od Otaca, koji su bili nesamo dobri poznavaoci stvari, nego su nam svojom ozbiljnošću, svojom svetošću života, pa i mučeničkom smrću dovoljno jamstvo, da svojih izjava u tako krupnoj stvari nisu olako davali. Njihove,uostalom, tvrdnje pojačavaju izjave drugih, laičkih pisaca, čak i jednog poganina, koji očito nije bio interesiran na stvari.

---

1) "Nulli dubium, immo saeculis notum est quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput, fideique columna et catholicae ecclesiae fundamentum a D.N.J.Ch... claves regni accepit, solvendique ac ligandi potestas ipsi tradita est; qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et judicium exercet" - Acta Conc. Oec.

2) MG 91,144. -- 3) MG 99,1151.

Svjedočanstva sv.Ćirila i Metoda i njihovih učenika

Za priznavanje Petrova i papina prvenstva značajna su, i po sebi a napose za nas Slavene, svjedočanstva drugih suvremenika Focija, ona naime sv.Ćirila i Metoda, a zatim njihovih učenika. Ova dvojica, Bizantinci po odgoju i po naobrazbi, bili su takodjer ljudi duboko odani Petrovu namjesniku. Njihovo uvjerenje o papinu prvenstvu divno odsijeva u njihovu životu i apostolskom radu, a takodjer u književnim djelima njihovih učenika.

1. Sv.Metod papu poistovetuje s Petrom. I kad ga njemački biskupi napadaju, što naučava u njihovoj crkvenoj pokrajini, on im odgovara: "Kad bih znao, da je Vaša, ustupio bih; ali o n a j e s v e t o g a P e t r a"(1). Po riječima "Žitja Metodija", sveti je Petar prvak i ključar nebeskoga kraljevstva" (2), a kazna, koja je zadesila biskupe, koji su zlostavljali Metodija, "sud je sv.Petra" (3).

2. Jednako je za poimanje papinskog prvenstva značajan popis općih sabora u prvoj glavi "Žitja Metodijeva". Ovaj se popis temeljito razlikuje od suvremenih bizantinskih popisa, koji na prvom mjestu spominju cara, koji je sabor sazvao, a tek onda papu. Slavenski, medjutim, popis na prvome mjestu navodi ime pape i njemu pripisuje čitavo djelovanje pojedinog sabora, kao da je upravo on bio prisutan i vodio rad sabora, premda je, u stvari, samo potvrdjivao zaključke saborâ. "Žitje Metodija", kao i "Žitje Konstantina", daju papi često naziv "a p o s t o l i k". Izraz je nastao na Zapadu (apostolicus dominus, apostolicus papa, sedes apostolica, konačno: apostolicus kao imenica). Dok na Istoku u 9.st. ovaj naziv izbjegavaju, dotle ga učenici sv.Braće upotrebljavaju, kao nekoć stari grčki monasi, osobito Teodor Studita, da bi na taj način označili apostolsku podlogu papinske vlasti.

3. Učenici sv.Braće otvoreno i izričito otklanjaju cezaropapizam kao i zabludu, da je Rim crkveno prvenstvo dobio na temelju političkoga. Postoje, naime, o 28. kanonu kalcedonskog sabora staroslavenski "sholiji", koji odlučno odbijaju bizantinsku teoriju o političkom podrijetlu tog prvenstva. Oni izričito tvrde, da je rimsko prvenstvo božanskog i apostolskog podrijetla, utemeljeno na božanskoj ustanovi (Iv 21,15-17) te se stoga ne smije prenositi iz Rima. Budući pak da Rim predsjeda svim crkvama svijeta, ne može se siliti pape, da prisustvuju svim saborima, već je dosta, da oni odrede, o čem će se raspravljati (4).

---

1) Žitje Metodija, IX. Izvorni tekst Žitja v. u djelu: Grivec-Tomšič, Constantinus et Methodius Thessalonicenses. Fontes. Radovi Staroslavenskog instituta, IV, Zagreb 1960., str. 95-167.
2) ŽM VIII. -- 3) ŽM X.
4) Sholiji su sačuvani u tri kodeksa iz 16.st., ali s tragovima mnogo starijeg jezika, možda čak iz 9.st. Latinski prijevod sholija v. u Acta Academiae Velehradensis, XVII, Olomucii 1941., str. 195-200.

4. Zanimljiv je takodjer način, na koji je Kristovo obećanje primata (Mt 16,18) izraženo u staroslavenskom p r i j e v o d u E v a n d j e l j a. Radi se upravo o riječima ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ. Neki staroslavenski evandjelistari – a medju njima ističe se glasoviti Assemanijev evandjelistar, glagoljski rukopis iz 11.st. – prevode ove riječi pomalo neobično: "n a s e m' P e t r ê" (na tom Petru), mjesto "na sem' kamene" (na toj stijeni). Dok su neki mislili, da se tu radi o neprevedenom grčkom izrazu ili mehaničkom prenošenju grčke igre riječi (Πέτρος – πέτρα) (1), danas je sigurno, da se prevodilac evandjelja Konstantin-Ćiril za ovakav slobodan prijevod odlučio stoga, da bi se uklonila svaka sumnja o tome, da je upravo P e t a r t a s t i j e n a, n a k o j o j j e s a g r a d j e n a C r k v a (2). Bez obzira na slobodu, kojom se prevodilac poslužio pri svom radu, dva nam teksta otkrivaju zamašaj stvari: S jedne strane, Assemanijev je evandjelistar bio namijenjen javnom čitanju (t.zv. izborno evandjelje), te je kao takav morao biti razumljiv jednostavnom puku, takav, da svatko mogne pravo shvatiti šta se riječima htjelo reći. S druge pak strane, ovaj je kodeks prepisan negdje u okolici Ohrida, dakle u kraju, u kom je djelovao Kliment Ohridski, jedan od vjernih čuvara ćirilo-metodskih tradicija o Petru. Evo kako on samo u jednoj od svojih propovijedi govori o Petru: "Gospodin je rekao Petru: Ti si Petar, to jest tvrd kamen vjere. Petar se zove kamen, na kome je Krist sazdao duhovnu Crkvu, i vrata je smrti ne će nadvladati, jer je sâm Stvoritelj postavio temelj... Vrhovnomu je apostolu Petru rekao: Tebi dajem ključeve kraljevstva nebeskog" (3).

Kako je pak bila jaka u tom kraju tradicija o Petrovu prvenstvu, pokazuje takodjer i slika otkrivena 1951. u ohridskoj crkvi svetog Klimenta (4).

Ta slika potječe iz 1295., a djelo je dvojice majstora, Eutihija i Mihaela. Ona prikazuje sv.Petra kako s obim rukama podržava crkvu oslonjenu na njegova ledja, a nogama stoji na pobijedjenu djavlu – simbolu pakla. S desne strane stoji Krist, predaje Petru crkvu i blagoslivlje ga, a na gornjem dijelu slike ispisan je grčki tekst Mt 16,18. Slikar je tako na jedinstven način prikazao Petra kao stijenu, na kojoj je sagradjena Crkva. Budući da je Petar takodjer ključar nebeskoga kraljevstva (Mt 16,19), a ruke su mu na slici zaposlene držanjem crkve, slikareva mašta pronašla je i tom momentu rješenje: objesio je Petru ključeve oko vrata (5). Na taj na-

---

1) Horálek K., Evangeliáře a čtveroevangelia, Praha 1954., ČAVU, str. 77 i 90.
2) Fr.Grivec, Na sem' Petrê, Slovo 4-5, Zagreb 1955., str. 24-46.
3) V. J.Pavić, "Pravoslavni" ili "pravovjerni", Bogosl. Smotra XXV (1937), str. 117.
4) V. o tome: Slovo 4-5, Zagreb 1955., str. 35-45 i Orientalia Christiana Periodica XX (1954), str. 137-350.
5) Spomenimo, da je bilo pokušaja da se Petar na ohridskoj

čin slikar je jedinstvenom izražajnošću prikazao svu simboliku sadržanu u Mt 16,18: stijenu, na kojoj je sagradjena Crkva zamjenjuje krepko Petrovo tijelo; vrata paklena simbolički su izražena djavlom, koji pobijedjen leži pod Petrovim nogama, dok sa strane stoji sv.Mihael Arhandjeo i kopljem ubija djavla; ključevi - simbol vlasti - nalaze se obješeni oko Petrova vrata (1).

Da bi se izbjegla svaka sumnja o temelju Crkve, upravo je Petar istaknut kao stijena, na kojoj ona počiva, a tako slikoviti prijevod "na sem' Petrê", adekvatno izražen kistom na zidu ohridske crkve, ostaje kao vjekovno s v j e d o - č a n s t v o u v j e r e n j a n a š e i s t o č n e b r a ć e o P e t r o v u p r v e n s t v u.

---

slici protumači kao zaštitnik crkve ili naprosto kao mitski nosilac sličan Atlasu, Herkulu ili Hermesu (tako njemački slavist Dietrich Gerhardt u Byzantion 24 /Bruxelles 1955., str.533-544/). Medjutim svaku sumnju o pravom značenju slike otklonio je V.Loeschcke, arheolog i povijesničar umjetnosti, dokazavši većim brojem sličnih primjera, držanjem Petra i pojedinim okolnostima na slici, da je Petar prikazan ne kao nosilac crkve kao zgrade, već kao temelj Crkve - duhovne ustanove. To je mišljenje uostalom prihvatio i sâm D.Gerhardt, koji se o toj stvari dopisivao s prof.Loeschcke-om, i kad mu je ovaj konačno izrazio svoje mišljenje u pismu od 9.III.1958., prof. Gerhardt je to pismo, premda potpuno suprotno njegovim vlastitim prvotnim tvrdnjama, akademskom objektivnošću poslao dru Grivcu, da ga prouči i upotrijebi. V. o tom pobliže: Fr.Grivec, Ohridska slika Na sem' Petrê, Slovo 9-10, Zagreb 1961., str 177-181.

1) Poznata je još jedna slika sv.Petra i to u crkvi sv.Spasa u manastiru Žiči. Crkvu je dao oslikati arhiepiskop Sava III. (1309-1316); slika je dakle nešto mladja od ohridske, a sv.Petar naslikan je, kako je to čest običaj, u društvu sa sv.Pavlom. I ovdje Petar nosi crkvu, ali nad glavom, dok sv.Pavao na isti način drži svitak svojih poslanica. I ovdje je Petar prikazan kao nosilac i temelj crkve, a Pavao kao vrhovni učitelj, premda na drugi način, nego na ohridskoj slici.

Konačni zaključak

Uzmemo li prema tome sva iznesena svjedočanstva skupa: svojatanje ponajprije prvenstva sa strane rimskih biskupa, zatim praktično priznavanje toga prvenstva sa strane kršćanskog svijeta te teoretske napokon izjave onih, koji su stvar najbolje poznavali, i to kako na Istoku, tako na Zapadu, i to sve kroz punih devet stoljeća, onda s pravom možemo zaključiti, da je r i m s k i b i s k u p božanskim pravom P e t r o v n a s l j e d n i k u p r v e n s t v u v l a s t i n a d č i t a v o m C r k v o m. A ujedno - - to je naime logična konsekvencija stvari - da je r i m - s k a C r k v a p r a v a K r i s t o v a C r k v a. Gdje je Petar, tu je Crkva. Ubi Petrus, ibi Ecclesia.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Bez obzira na sve dosad izneseno, činjenica je, da su svjedočanstva u prilog prvenstvu vlasti Petrovih nasljednika relativno malobrojna (1), djelomično i nejasna, bar u prvim stoljećima.

Odg: O tom nema sumnje. No tome ima i može biti više razloga. Medju ostalim poglavito to, što se tada, u počecima Crkve, nije ni osjećala tolika potreba česte intervencije središnje ustanove Crkve: nije bilo većih pokušaja razdora, i u većini slučajeva mogle su lokalne crkvene vlasti uspješno rješavati nastale teškoće. Osim toga nije sve, što su pape radili, zabilježeno u spisima. A nije isključeno, da su se i razni dokumenti zagubili. A u koliko ih posjedujemo, razabiremo iz njih dovoljno jasno osobitu vlast i "potiorem principalitatem" rimske biskupske stolice. A čak da ne postoje nikakvi dokumenti sve do konca 4.stoljeća, iz praktičnog priznavanja prvenstva rimskoga biskupa u 5.stoljeću dalo bi se zaključiti, kakvo je shvaćanje i postupanje bilo na snazi do toga vremena.

2. Najveći dio istočnih kršćana kao i protestanata ne priznaju prvenstva rimskoga biskupa. A kad ga ne priznaju, sigurno ga ni nema.

Odg: Do 9.st. velika je većina kršćana priznavala prvenstvo. Tko je iza toga prestao ga priznavati, udaljio se od tradicije i njegovo nepriznavanje pogadja njega samoga, a ne prvenstvo rimskoga biskupa.

3. Prvenstvo vlasti uključuje u sebi moć sazivanja općih sabora, ili sabora svih kršćana. A rimski biskup nema moći da takav sabor sazove. Dakle nema ni prvenstva vlasti.

Odg: Razlikujem major: Prvenstvo vlasti uključuje u sebi

---

1) Slušači će možda naći, da su i "prekobrojna" kao ispitno gradivo.

moć saživanja općih sabora svih kršćana u zajednici s rimskom Crkvom, to se razumije; onih, koji su se odijelili od te zajednice, to nije ni u pitanju. Contradistinguo minorem eodem modo. Niječem zaključak.

4. Izgleda da rimski biskup imade samo neku patrijaršijsku vlast, sličnu onoj aleksandrijskog patrijarhe. Čitamo, uistinu, u 6. kanonu I. nicejskog sabora: "Antiqua consuetudo servetur per Aegiptum, Libiam et Pentapolim, ita ut alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem. Q u i a e t u r b i s R o m a e e p i s c o p o p a r i l i s m o s e s t." Otud ovaj argumenat: Sabor priznaje sličnu vlast rimskom i aleksandrijskom biskupu. A aleksandrijski ima samo patrijaršijsku vlast. Dakle i rimski.

Odg: Razlikujem major: Sabor priznaje sličnu p a t r i j a r š i j s k u vlast rimskom i aleksandrijskom biskupu, dopuštam; priznaje j e d i n o tu vlast rimskome biskupu, niječem. Imade, uistinu, i rimski biskup patrijaršijsku vlast "in regionem sic dictam s u b u r b i c a r i a m", kojoj su pripadale Picenum, Valeria, Tuscia, Umbria, Campagnia, Samnium, Apulia, i t.d., a koja se vlast odnosi poglavito na konsekraciju metropolitanskih biskupa te način posvete ostalih. Spomenuti dakle kanon ne radi uopće o vrhovnom prvenstvu vlasti, nego zasebnoj patrijaršijskoj.

5. Nije vjerojatno, da bi rimski biskup stoga imao prvenstvo, što je Petrov nasljednik. U 3., uistinu, "kanonu" carigradskoga sabora piše: "Treba da biskup grada Konstantinopola ima primat časti iza rimskoga biskupa, jer je on n o v i R i m." Razlog prema tome prvenstvu starome Rimu nije u tome, što je u njem Petar boravio, nego u tome, što je bio carski grad.

Odg: Ponajprije, taj kanon radi o primatu časti i ne pokušava da ga Rimu preotme, nego ga izričito priznaje. On ide samo za tim, da izmijeni red, što ga je ustanovio nicejski sabor, a prema kome je drugo mjesto iza Rima pripadalo Aleksandriji, treće pak Antiohiji. A što argumentira s t a k v i m r a z l o g o m, kome nigdje traga u predaji, to samo očituje, kakvim su duhom bili zadahnuti njegovi sastavljači. Napokon, toga "kanona" Rim nesamo nije nikad odobrio, nego ga je izričito osudio po Leonu I.: "Consensiones episcoporum, sanctorum canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes, in i r r i t u m m i t t i m u s, et per auctoritatem beati Petri Apostoli g e n e r a l i p r o r s u s d e f i n i t i o n e c a s s a m u s."

6. Ali 28. "kanon" kalcedonskoga sabora nesamo priznaje "kanon" 3. carigradskog sabora, nego ga upotpunjuje ističući da su Oci nekoć starome Rimu podijelili povlastice upravo s tog razloga, što je bio carski grad, te da s istoga razloga te povlastice podjeljuje i novome Rimu. Otud slijedeći zaključci: Povlastice rimske stolice nisu božanske, nego ljudske; a budući da ih sad posjeduje i novi Rim, ne može se prvenstvo rimskoga biskupa smatrati općim, t.j. kao da bi se protezalo na čitavu Crkvu.

Odg: Prije svega, taj "kanon" nije uopće kanon, jer, kako najnovija istraživanja pokazuju, kalcedonski sabor ima samo 27 kanona. A taj pasus, koji se ovdje spominje, samo je naknadni dodatak, koga sabor nije nikad odobrio. Poslije je furtim nazvan "28.kanonom". Inače po sebi taj tobožnji kanon nije ništa jači od predjašnjeg, i kad se razmotri njegovo podrijetlo i sadržaj, vidi se, da on samo potvrdjuje prvenstvo rimskoga biskupa. U njemu se, prije svega, ne radi o prvenstvu vlasti, nego časti. U pogledu časti taj bi "kanon"htio da biskup novoga Rima imadne d r u g o m j e s t o, iza staroga Rima. A u pogledu v l a s t i, on za novi Rim ne traži opće pravo upravljanja n i z a I s t o k. Ne traži vlasti ni nad Egiptom, ni Ilirikom, ni većim dijelom istočnih krajeva, već hoće samo pravo redjenja metropolitanskih biskupa u biskupijama Ponta, Azije (Male) i Tracije. Stoga razloga i papa Leon protestirajući proti tome zaključku ne prigovara, da je njime povrijedjeno prvenstvo rimskoga biskupa, nego red, koji je bio postavljen na nicejskom saboru, a prema kome su Aleksandrija i Antiohija imale prava, što bi ih sad htio prisvojiti Carigrad. - Osim toga saborski Oci u svom pismu Leonu I. otvoreno izjavljuju, da su to učinili "praesumpta licentia et approbatione s e d i s r o m a n a e", te stoga m o l e, da papa svojom odredbom počasti njihov sud (1). - Napokon, kontekst pokazuje, da Oci neuvijeno priznaju, da p r v e n s t v o rimskoga biskupa nije oslonjeno na sjaj carskoga grada, nego na apostolskom dostojanstvu i odličnosti, te se uzdaju, da će njegov sjaj doći i do Carigrada, stoga što "bez zavisti običava svojim dobrima obogaćivati ukućane" (2).S tog razloga i Anatolije priznaje, da sva snaga ovoga nazovi-kanona ovisi o odobrenju Rima. - Prema tome, daleko da bi umanjio prvenstvo rimskoga biskupa, ovaj nazovi-saborski zaključak samo ga ističe.

7. Sv.Ciprijan proglasuje apeliranje na rimsku stolicu nedopuštenim i uči, da biskupi imadu vrhovnu vlast u Crkvi: "Singulis pastoribus portio gregis est adscripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus Domino redditurus." Prema tome ne priznaje prvenstva rimskoga biskupa (3).

Odg: Sasvim je pogrešna metoda, kad se radi o Ciprijanu, oslanjati se na jednu njegovu rečenicu, da bi se utvrdilo njegovo mišljenje o prvenstvu. On je, kako smo naprijed opširno vidjeli, priznavao praktično prvenstvo rimskoga biskupa; ne može se poreći, da bi ga i teoretski priznavao, samo je volio isticati, da je potrebno vršiti ga s umjerenošću, a i naglašavao je vlast biskupa. Glede pak navedenog teksta može se - uvažujući opće Ciprijanovo mišljenje - odgovoriti: Razlikujem 1. dio majora: Ciprijan otklanja apeliranje na rimskoga biskupa, niječem; prigovara načinu apeliranja, dopuštam, jer je taj način bio protivan postojećoj praksi. Razlikujem takodjer 2. dio antecedensa: Ovim svojim riječima Ci-

---

1) ML 54,957 sq., V. Zapelena, nav. dj., str.379.

2) Ibidem.

3) Ep. 59,14; 68,5.

prijan proglasuje posvemašnju nezavisnost biskupa o rimskom
biskupu, niječem; afirmira neku njihovu nezavisnost, dopuštam.

8. Peta ekumenska, odnosno druga carigradska sinoda osudi-
la je papu Vigilija i uklonila njegovo ime sa svetih diptiha.
Nije dakle priznavala vrhovne vlasti rimskoga biskupa.

Odg: Ovo je pitanje pape Vigilija te triju kapitula i ce-
zaropapizma Justinijana odveć složeno, da bi se na nj iscrpi-
vo moglo ovdje odgovoriti. Medjutim evo nekih važnijih momena-
ta u toj stvari: Papa Vigilije, mada dugo prognan, prava je
svete Stolice neslomivo branio. Tako baš u samim ispovijedima
vjere, što ih šalje caru Justinijanu, piše: "Jura vero quae
a Deo donata sunt nostrae sedi, neque concessi, neque conce-
do, sed quamdiu vivo quae justa sunt <u>jura sedis meae exigo</u>."
A Justinijan sam, i nakon što je papi Vigiliju pripisao kri-
vu sentenciju, usvajajući tri kapitula, koja je prije više-
kratno osudio, te izjavio, da se papa odijelio od <u>katoličke</u>
<u>zajednice</u>, nikako ne želi da se sam odvoji od rimske apostol-
ske stolice, štoviše, on insistira na tom, da želi ostati s
njom u zajednici i <u>čuvati njezina prava</u>.(1). Sve dakle i kr-
šeći praktično prava te Stolice, on bi htio svoj postupak pri-
pisati Vigiliju, a nikako svojatati sebi pravo da dira u po-
vlastice svete Stolice.

9. Ima još značajniji slučaj nepriznavanja vrhovne vlasti
pape: Sinoda u Konstanzu (1414-1418), sabrana, medju ostalim,
u cilju da otkloni raskol stvoren opstankom triju papa, u
svojoj petoj sjednici uči: "Da ona u Duhu Svetome zakonito
sabrana, čineći opći sabor i predstavljajući katoličku Crkvu,
imade neposredno od Krista vlast, kojoj se svatko, ma koga
staleža i dostojanstva, pa i p a p i n s k o g a, ima pod-
vrgavati u onome, što se odnosi na vjeru i iskorjenjenje re-
čenog raskola i rečene obnove Crkve "in capite et in membris".
Dakle ta sinoda uči, da vrhovna vlast Crkve nije kod rimskoga
biskupa, nego u biskupskoj i saborskoj zajednici.

Odg: Prividno izgleda, da je to izrazito stavljanje sa-
bora nad papu. U zbilji, kad se stvari pobliže razmotre, vi-
di se, da nije tako. Ponajprije ovo nije zaključak sabora
kao takva, nego tek jedne od njegovih triju t.zv. "obedijen-
cija", te prema tome nema uopće karakter saborskog zaključka.
U vezi s tim papa Martin V. potvrdio je kasnije zaključke,
koji su tu doneseni, "quae in materia fidei et c o n c i l i-
a r i t e r statuta sunt". To načelno. Konkretno pak, kad
se stvar promotri, vidi se, da i spomenuti dekret tvrdi, da
samo papa, o kome je spor, da li je pravi, imade se podvrći
saborskim zaključcima. Po vlastitoj izjavi sabora "papu (pra-
vovaljano) izabrana ne može se vezati". A i Turrecremata, ko-
ji je bio prisutan na saboru, piše: "Non universaliter aut in-
definite, sed s i n g u l a r i t e r facta est illa de-
finitio sive declaratio" (2). Konačno Eugenije IV. zabacio je
kao bezbožnu i skandaloznu sentenciju, prema kojoj baselski
sabor, koji je nastavio onaj u Konstanzu, imade neposrednu
vlast od Krista, kojoj se svi imadu podvrgavati.

---

1) V. Mansi IX, 199.

2) De Eccl. l.II, c.1oo.

3. PRAVOVALJANI NASLJEDNICI OSTALIH APOSTOLA

Kao što Krist nije ništa pobliže odredio u pogledu Petrovih nasljednika, tako ništa izričita nije odredio ni tko bi apostole imao naslijediti. Prema tekstu Evandjelja razabire se samo to, da kakogod je Petar trebao imati svoje nasljednike, tako su apostoli morali imati svoje. No tko će oni biti?

Prema podacima ostalih novozavjetnih knjiga u razdoblju, koga one opisuju, susrećemo razne n a d s t o j n i k e crkava. Tu su:

- διάκονοι (1) = poslužnici, stolnici, tu su jednostavno ἡγούμενοι (2) = upravitelji, zatim πρεσβύτεροι (3) = starješine, pa προϊστάμενοι (4) = predstojnici, kojima su izgleda identični προεστῶτες, i konačno ἐπίσκοποι (5) = nadzornici. Spominju se još i proroci, evandjelisti, pastiri i učitelji.

Dok kod nekih izmedju ovih samo imena približno označuju funkciju, koju obnašaju, dotle kod drugih to razabiremo po napomenama u vezi s njima danim.

Djakoni su postavljeni da dijele milostinju, presbiteri poglavito da vrše odredjene liturgijske funkcije, biskupi da paze na se i na sve stado, nad kojim ih Duh Sveti postavi biskupima da pasu Crkvu Božju. Pitanje je sad: tko bi izmedju svih ovih imao biti pravovaljanim nasljednikom apostola? Na koga bi, drugim riječima, trostruka vlast - naučavanja, upravljanja i posvećivanja - što su je apostoli od Krista dobili, imala zakonito prijeći? Na temelju podataka Sv.Pisma razabire se, da ta vlast, iako još pod nadzorom apostola, već postoji. Neki od onih, koje je sam apostol Pavao postavio, kao Tito i Timotej, sasvim očito imadu vlast upravljati odredjenim crkvama. Timotej, kako se vidi, imade istu vlast u pogledu redjenja, koju će kasnije kroz sva vremena imati biskupi, I Tim 5,22, t.j. da zaredjuje službenike oltara. Ali što se tiče same terminologije, ona ne izgleda još fiksirana. Luka u svom pripovijedanju naziva presbiterima (6) iste one, koje će Pavao u svom govoru - što ga Luka malo zatim donosi - nazvati biskupima (7). A po tome izgledalo bi i da ima po više biskupa odnosno presbitera u istom mjestu. Tu su dakle neke nejasnoće.

Medjutim, kolikogod bilo nejasnoća i nesigurnosti u nekim ranim spisima apostolskoga doba, toliko ćemo u drugim naći indikacije, da pojedinim crkvama upravljaju biskupi. A po najranijoj predaji, koja se na ovo razdoblje neposredno nadovezuje, ustanovit ćemo s posvemašnjom sigurnošću, da su biskupi, i samo oni, nosioci trostruke vlasti apostola te da su kao takvi pravovaljani nasljednici apostola i da kao takvi uprav-

---

1) Dj Ap 6,1-7. -- 2) Hebr 13,7,17. -- 3) I Tim 5,17. --
4) I Sol 5,12.
5) I Tim 3,2; Tit 1,7; Dj Ap 20,28; Filip 1,1.
6) Dj Ap 20,17. -- 7) Dj Ap 20,28.

ljaju pojedinim crkvama. Iako dakle ne smjesta i do kraja, bilo je razmjerno rano raščišćeno pitanje pravovaljanih nasljednika apostola: apostole pravovaljano nasljedjuju b i s k u p i.

PROTIVNICI. Zbog toga medjutim, što u samom Sv.Pismu nema preciznih podataka o tome, tko bi imao biti smatran zakonitim nasljednikom apostola, odnosno zbog djelomičnog verbalnog izjednačenja presbitera s biskupima, neki su htjeli, da su u prvo vrijeme biskupi i svećenici bili stvarno jednaki po svojoj vlasti. To je mišljenje nekoć zastupao Aërije, arijevski svećenik. U 14.st. to je isto stajalište prihvatio Marsilije Padovanski, u 15. Wiklef i Hus, u 16. pak Kalvin i presbiterijanci. Protestanti i modernisti gledaju u episkopatu, uzdignutom nad ostale crkvene službenike, plod čisto naravne evolucije. Irvingijani (1) dopuštaju, da su apostoli trebali imati pravovaljane nasljednike, no to nisu biskupi, nego drugi neki, koje oni nazivaju a p o s t o l i m a, i kojih je uvijek smjelo biti samo d v a n a e s t. Kršćani su skrivili, da je do toga došlo, da ih ima više, no Bog će to popraviti, pravi red uspostaviti i tako pripraviti skori dolazak Kristov.

Nasuprot tim raznim učenjima mi kažemo:

Biskupi su pravovaljani nasljednici apostola u njihovoj t r o s t r u k o j s l u ž b i te kao takvi upravljaju pojedinim crkvama.

Smisao naše teze. Radi se o nasljedjenju redovnih dužnosti apostola, a ne o izvanrednim povlasticama, što su ih oni posebno imali, kao što su osnivanje crkava i s time povezani darovi: dar osobne neprevarljivosti, dar čudesa, potvrdjenost u milosti, uljeveno znanje božanskih stvari i t.d. Kako iskustvo pokazuje, ti izvanredni darovi nisu prešli na biskupe, a niti ih oni svojataju. - Kažemo nadalje u skladu s enciklikom "Mystici corporis" Pija XII, da biskupi nasljedjuju apostole preko nosioca prvenstva vlasti. I to tako, da z b o r a p o s t o l a nasljedjuje z b o r b i s k u p a; ne dakle da pojedini biskup dolazi na mjesto pojedinog apostola, nego zbor biskupa na mjesto apostolskog zbora. A sve to po Kristovoj odredbi, jer je on sam htio da apostoli imadnu svoje nasljednike do konca svijeta. Osim toga velimo, da je bar općenito Kristovom voljom i to, da jedan biskup ravna jednom crkvom.

Dvije dakle stvari hoćemo poglavito da dokažemo: 1. da zbor biskupa pravovaljano nasljedjuje zbor apostola; 2. da pojedini biskupi dolaze na čelo pojedinih crkava.

1. Biskupi pravovaljani nasljednici apostola

U ovom dijelu svoje teze dokazujemo: a. da su biskupi de

---

1) Sekta, koja je u svom traženju iz protestantizma došla do pred prag katoličke Crkve. Spočetka je pod utjecajem Eduarda Irving-a. Smatra se osnovanom 1832., a brojila je do pred posljednji rat nekih 50.000 članova. Naziva sebe i katoličkom-apostolskom zajednicom.

facto nasljednici apostola; b. da su njihovi nasljednici punim pravom, t.j. jure divino vel ex divina institutione.

a. Biskupi faktični nasljednici apostola

To nam dokazuje najranija Predaja.

Prvi nam o tome govori Klement Rimski. Prema njemu, biskupe su postavili apostoli, njih pak same poslao je Krist, a Krista Bog: "(Apostoli) propovijedajući po krajevima i gradovima... postaviše biskupe i djakone budućih vjernika. Nije to bilo ništa nova: ima već dugo, da je P i s m o g o v o r i l o o b i s k u p i m a i djakonima" (1). "Stoga su... postavili one, koje rekosmo, te su zatim odredili, da će iza njihove smrti drugi prokušani ljudi naslijediti ih u njihovoj službi" (2).

Ignacije Antiohijski - čiji vlastiti episkopat počinje oko g.66. - napominje u više navrata, da su na čelu lokalnih crkava biskupi kao vrhovni upravitelji te da kao takvi stoje namjesto apostola i vrše njihovu službu (3).

Irenej osobito lijepo piše: "Pravo pripoznavanje (Crkve) je nauka apostola i staro uredjenje Crkve u čitavom svijetu i značaj tijela Kristova prema redoslijedu biskupa, kojima su oni (t.j. apostoli) predali onu crkvu, koja je u svakome mjestu" (4). Poslušnost dugujemo svećenicima, "koji vuku naslijedje od apostola, koji su s biskupskim naslijedjem zacijelo primili dar istine, kako se to svidjelo Ocu" (5). "Oni, koji žele doznati istinu, valja da se u svakoj crkvi obaziru na apostolsku predaju poznatu po čitavu svijetu, a mogli bismo i izbrojiti one, koji su od apostola postavljeni biskupima u crkvama, te njihove nasljednike sve do dana današnjega..." "kojima... su povjerili ove crkve" (6).

Tertulijan apostrofira heretičke crkve riječima: "Nek iznesu dakle podrijetlo svojih crkava, nek odviju niz svojih biskupa, koji bi nasljedstvom tako dolazio od početka, da bi onaj prvi biskup za začetnika i predšasnika imao nekog apostola ili apostolskog muža, koji je s apostolima ostao u jedinstvu. Jer apostolske crkve iznose svoje popise ovim načinom" (7).

---

1) Posl. Kor. 42,4,5. -- 2) Ibid. 44,2.

3) V. razne njegove poslanice.

4) "Agnitio vera est apostolorum doctrina et antiquus ecclesiae status in universo mundo, et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi (i.e.apostoli) eam, quae unoquoque loco est ecclesiam tradiderunt" - - Adv. haer. 4,33,8.

5) "qui successionem habent ab apostolis, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt" - Adv. haer. 4,26,2.

6) Latinski tekst v. str.203. bilj 2... "quibus... ipsas ecclesias commitebant" - Adv. haer. 3,3,1.

7) "Edant ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decur-

Ciprijan takodjer insistira na tome, da su biskupi nasljednici apostola: "Oko ovoga najviše se trudimo i treba da se trudimo, kako bismo - koliko je moguće - očuvali jedinstvo nama (biskupima!) od Boga i preko apostola nasljedjem predano" (1).

Jeronim u pismu Marceli: "Kod nas apostolska mjesta drže biskupi" (2). A u drugoj jednoj poslanici: "Uostalom, svi (biskupi) jesu nasljednici apostola" (3).

O kasnijim svjedočanstvima nepotrebno je i govoriti: njih je i odveć, a da bi ih se bilo pokušavalo osporavati.

b. Biskupi su pravovaljani nasljednici apostola

Ovim naglasujemo, da biskupi Kristovom voljom nasljedjuju apostole.

Temelj svoga dokazivanja u ovoj stvari nalazimo u Kristovim riječima: "Idite i naučavajte sve narode... I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta", Mt 28,19-2o. Krist je, kao sigurno, obećao biti sa svojim apostolima do svršetka svijeta u djelu naučavanja, posvećivanja, upravljanja. A nije mogao s njima ostati osobno, jer su trebali pomrijeti. Dakle je trebao ostati s njihovim nasljednicima. A nema drugih nasljednika apostola do biskupa: jedini oni upravljaju crkvama. Dakle su oni pravovaljani nasljednici apostola.

Ovo nam potvrdjuje i Predaja.

Klement Rimski o tome svjedoči u već navedenom tekstu.

Ignacije Antiohijski pišući Efežanima: "Očito je, da biskupa treba gledati kao samoga Gospodina" (4). Slično govori i u poslanicama Filadelfljanima i Magnežanima.

Irenej, mada eksplicite ne tvrdi, da su biskupi božanskom voljom nasljednici apostola, ipak to pretpostavlja, a to proizlazi i iz njegove nauke o Crkvi uopće. Po njemu, uištinu, jedinstvo vjere spada na bit Crkve. A nužni čuvari toga jedinstva su nauka apostola i biskupa. Kako je pak Krist ustanovio sve, što spada na bit Crkve, jasno je, da je ustanovio i episkopat.

Ciprijan izričito uči, da biskupi Kristovom voljom nasljedjuju apostole te dodaje: "Budući da je ovo tako ustanovljeno po božanskom pravu, iznenadjuje me, što su se neki usudili o-

---

rentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt" - De praescr.haer.32.

1) "Hoc maxime laboramus et laborare debemus, ut unitatem a Domino et per apostolos nobis (episcopis!) successoribus traditam, quantum possumus, obtinere curemus" - Epist.45.

2) "Apud nos apostolorum locum tenent episcopi" - Epist.41.

3) "Ceterum omnes (episcopi) apostolorum successores sunt" - - Epist. ad Evangelum, 146.

4) C. 6.

vako drskom lakoumnošću meni pisati... (1).

2. Pojedini biskupi na čelu pojedinih crkava

Kažemo, da su još za života apostola nekim bar crkvama upravljali pojedini biskupi, a da je kasnije to opća pojava.

Za života apostola

a. Prema podacima Pavlovih poslanica vidi se, da Tito kao biskup upravlja crkvom u Kreti, a Timotej u jednakom svojstvu crkvom u Efezu namjesto samoga Apostola.

b. U Apokalipsi se opet govori o sedmerim crkvama, kod kojih svaka ima svoga "andjela". Kontekst sugerira misao, da je taj andjeo sam biskup, jer dužnost mu je da nadzire, čuva pravu nauku i t.d. te da kako kod sebe, tako kod drugih, popravlja ono, što ne valja, nadopunjuje ono, što nedostaje (2).

c. Prema Dj. Ap. 21,18, jeruzalemskom crkvom upravlja kao biskup apostol Jakov, brat Gospodinov. On je očito na čelu jeruzalemske zajednice: njega, uistinu, Petar obavješćuje o svome oslobodjenju iz tamnice, njemu dolazi Pavao po svom obraćenju; on je okružen presbiterima, on igra važnu ulogu na prvom saboru u Jeruzalemu. I dok drugi apostoli, pa medju njima i sam Petar, putuju u cilju osnivanja novih crkava i pohadjanja starih, Jakov ostaje u Jeruzalemu te tamo konačno kao mučenik i umire.

Poslije smrti apostola

Već spominjana svjedočanstva Ireneja, Tertulijana i Ciprijana rade o biskupima, od kojih svaki upravlja pojedinom crkvom.

No imade i drugih. Polovicom drugog stoljeća korintskom crkvom upravlja biskup Dionizije. On nam pak sam svjedoči, da pojedini biskupi upravljaju crkvama u Ahaji, Kreti, Aziji, Rimu (3). Poslanice Ignacija Antiohijskog jasno pokazuju, da su na čelu pojedinih crkava, kojima se on obraća, pojedini biskupi. Hegesip opet, dolazeći s Istoka u Rim, spominje, da je obašao biskupe pojedinih gradova (4).

Novi dokaz o stvari pružaju nam k a t a l o z i, što ih Eusebije donosi za slavnije apostolske crkve, naime jeruzalemsku, antiohijsku, aleksandrijsku, rimsku. U tim katalozima dolaze pojedini biskupi u neprekinutom slijedu. Tako su jeruzalemski biskupi bili: Jakov, Simeon, Justus, Zahej...; antiohijski: Petar, Evodije, Ignacije, Horon... i t.d. Uvijek: jedan biskup na čelu jedne crkve.

Sve dakle govori, da je već vrlo rano, već u 1.st. a pogotovo koncem 2.st., na čelu pojedine crkve bio pojedini bi-

---

1) "Cum hoc ita divina lege fundatum sit, miror quosdam audaci temeritate sic mihi scribere voluisse..."

2) Neki bi htjeli, da to nisu biskupi, nego personificirane crkve. V. o tome Theologie u. Glaube, 25 (1933), str.2o7.

3) Euseb. H.E. 4,23. -- 4) Ibid. 4,22.

skup. Stoga se može argumentirati i ovako: Ako gdje dotad nije bilo tako, ako su naime pojedinim crkvama upravljali zborovi presbitera, pa najednom uveden monarhijski episkopat, kako se tako velika promjena mogla uvesti bez uzbudjenja duhova? Dosta se sjetiti, koliko je uznemirenja izazvalo pitanje slavljenja Uskrsa za pape Viktora pa da čovjek vidi, šta bi jedna još daleko krupnija stvar izazvala. Pogotovo, kad se uzme u obzir, da bi to po sebi bilo neugodno za presbitere. Tko bi uostalom mogao tako odlične ljude, tako snažne duhove, kao što su bili Irenej, Tertulijan, Ignacije i dr., uvjeriti, da su apostoli učinili biskupe svojim nasljednicima, ako tome ne bi bilo tako?

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Kristove riječi kod Mt 28,19-2o dokazuju samo to, da apostoli trebaju imati nasljednike. No ne dokazuju nikako, da bi ti nasljednici imali biti biskupi. Dakle se ne možemo na njih oslanjati, da bismo dokazali božansko podrijetlo episkopata.

Odg: Kristove riječi pokazuju, da se moć apostola da zaredjuju službenike Crkve i upravljaju njome vrhovnom i redovitom vlašću treba nastaviti. A u tome je dvome bit episkopata. Dakle je episkopat božanska ustanova.

2. Sv.Jeronim kaže: "Dakle svećenik i biskup, to je jedno te isto, i (nekoć)... su crkvama upravljali svećenici u zajedničkom savjetu. Pošto je pak svaki pojedinac smatrao svojima, a ne Kristovima one, koje je pokrstio, provelo se po cijelom svijetu, da se jedan od svećenika odabirao i postavljao nad druge... (dakle) biskupi se smatraju većima od svećenika više iz običaja nego po Gospodnjoj uredbi..." (1). Na drugom mjestu slično govori: "A to, što su poslije birali jednoga, koji se postavljao nad ostale, bilo je zato, da se predusretne shizma: ...naime, i u Aleksandriji, od Marka Evandjeliste pa do biskupâ Herakleja i Dionizija, svećenici su uvijek nazivali biskupom jednoga, koga bi izabrali i postavili na viši stepen. Što naime čini biskup, ako izuzmemo redjenje, a da ne bi činio i svećenik?" (2).

Odg: Ovi tekstovi naveli su Vasqueza i druge neke, da ih proglase Jeronimovom zabludom. Većina medjutim ne misli tako. Lercher-Schlagenhaufen veli: "Verba, quae S.Hieronimus fortius quam diligentius dixit, orthodoxe explicari possunt." Slično tako i Zapelena. Treba, kažu ovi auktori, ponajprije notirati, da Jeronim dopušta razliku r e d a izmedju presbitera i biskupa te da jedino biskupe naziva nasljednicima apostola (3). Osim toga, tvrdnja Jeronimova, da je crkvama u apostolsko doba upravljalo vijeće presbitera, te da je napokon apostolskom odredbom uveden novi način upravljanja, kojim je to prešlo na jednoga, nije proti biti naše teze. Mi, uistinu, ne

---

1) Komentar posl.Titu 1,5.
2) U poslanici ad Evangelum, 146. -- 3) R 1357,1359.

tvrdimo, da je Krist i za prvo čak apostolsko doba odredio, da jedan biskup upravlja jednom biskupijom. Bilo bi medjutim pretjerano držati, da se iz Jeronimovih riječi smije zaključiti, da su prije spomenute odredbe apostola svim crkvama vladala vijeća presbitera. Konačno ne smije se zaboraviti zbog čega Jeronim toliko naglasuje vlast presbitera: to je upravljeno proti nekim djakonima, koji su se u svojoj nadutosti stavljali nad presbitere. Tendencija stoga Jeronimova nije jednostavno izjednačiti presbitere s biskupima, nego upozoriti arogantne djakone nad koga se oni stavljaju: nad one, koji su g o t o v o r a v n i b i s k u p i m a!

....

II.

C A R I G R A D S K A C R K V E N A Z A J E D N I C A

Prema svemu, što smo dosad vidjeli, kroz punih devet vjekova postojala je samo jedna Kristova Crkva okupljena oko Petrovih nasljednika, rimskih biskupa. U toj Crkvi postojale su dakako brojne provincijske crkvene zajednice, sabrane oko većih ili manjih centara, s većom ili manjom autonomijom u pogledu uprave, discipline, a djelomično i kulta. Ne može se reći, da se težnje tih zajednica za autonomijom nisu ponekad i jače ispoljavale. Njihova drevnost, njihovo apostolsko podrijetlo navodile su ih, sasvim razumljivo, da za se svojataju štokakva prava i povlastice. U cjelini ipak te pretenzije nijesu značile kakvo nijekanje zavisnosti o Petrovoj Crkvi. Nikad one nisu išle za prisvajanjem onoga, što je po Božjoj odredbi bilo pravo Petra i njegovih nasljednika, a još manje za tim, da se u pogledu vlasti izjednače s rimskom Crkvom. Pogotovo pak nisu težile za tim, da se odvoje od temelja, na kome je Krist svoju Crkvu sazidao. Svakako, kroz prva tri stoljeća nema traga takvim težnjama. A ni kasnije, kod većine od njih, ne mogu se zamijetiti.

U četvrtom se medjutim stoljeću situacija u jednoj od istočnih crkvenih zajednica počinje u tom pogledu nešto mijenjati. Kad naime car Konstantin prenese prijestolnicu carstva u Bizant te ovaj grad, uz sav vanjski sjaj, koji mu pribavlja ime n o v o g a R i m a, poprima i izrazito kršćanski značaj, na Istoku počinje iskrsavati pitanje: zašto da c a r s k i g r a d ne p o s t a n e i u r e l i g i o z n o m p o g l e d u n o v i m R i m o m? Ali kako i po čem?

Nitko spočetka, a ni kasnije, ni ne pomišlja, da bi carigradski biskup imao postati zakonitim Petrovim nasljednikom,

da bi biskup "novoga Rima" mogao za se legitimno svojatati prava, koja pripadaju vrhovnom Kristovom nasljedniku na zemlji. I u očima biskupâ carigradske crkvene zajednice rimski će biskupi biti i nadalje vrhovnim poglavarima univerzalne Crkve. Na njih će se, kao na takve, oni obraćati. Na njih će se obraćati i sami carevi priznajući im pravo da,kao vrhovni forum,odlučuju u religioznim sporovima.

A ipak ideja, da bi carski grad morao e o i p s o postati i religioznim središtem, biti uzdignut gotovo do ugleda i moći staroga Rima, probijat će sebi pomalo put. Za nju će podjednako raditi i carevi, i nosioci biskupske vlasti u samome carskom gradu, uz suradnju drugih nekih istočnih biskupa. Na taj će način doći do stvaranja zasebne istočne carigradske crkvene zajednice odvojene od rimske Crkve-matice. Etape toga odvajanja dovoljno su poznate, pa ćemo samo stoga podsjetiti na ponajglavnije njihove momente, na ideje, koje su ga nadahnjivale, na tvorce, koji su ga pripravljali i provodili, na dogadjaje, koji su se odigravali, na postupke i sredstva, koji su bili upotrebljavani te na rezultate do kojih se došlo, da bismo u svijetlu svega toga mogli prosuditi, da li ta zajednica predstavlja pravu Kristovu Crkvu.

1. UZROCI I POSTANAK

a. MISAO VODITELJICA

Temeljna misao, koja je dovela do formiranja zasebne istočne crkvene zajednice sa sjedištem u Konstantinopolu, bila je početno, kako istakosmo, postavljana u obliku pitanja: Zašto da nova prijestolnica ne postane novim Rimom i u crkvenom pogledu? Iza tog medjutim pitanja krili su se pogledi, koji će doskora doći do izražaja na dva istočna sabora, carigradskom i kalcedonskom.

Carigradski sabor od 381. pokušat će u svom 3. "kanonu" ustvrditi, kako je već spomenuto, da "Konstantinopolski biskup mora imati prvenstvo č a s t i iza rimskog biskupa, jer je taj grad novi Rim". To je tek prva, temeljna tvrdnja, ali nju će doskora nadopuniti izjave tobožnjeg 28. kanona kalcedonskog sabora 451., koji veli: "S pravom su oci p o d i j e l i l i prvenstvo sjedištu staroga Rima, jer je taj grad bio carski grad. N a d a h n j u j u ć i se tim stajalištem, sto pedeset biskupa (carigradskog sabora) podijelili su iste povlastice, τὰ ἴσα πρεσβεῖα, sjedištu novoga Rima, radeći tako s opravdanoga razloga, da grad, koji je počašćen p r i s u t n o š ć u c a r a i s e n a t a, i koji u civilnom pogledu uživa iste povlastice kao i nekadanji carski grad, t r e b a j e d n a k o b i t i u z d i g n u t u c r k v e n o m p o g l e d u καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς drugi iza njega (1).

---

1) Najznačajnije, monumentalno upravo djelo današnjice o Kalcedonskom koncilu predstavlja "D a s K o n z i l v o n

Kao što se vidi, dok je "kanon" 3. carigradskog sabora bio skroman te tražio za biskupa prijestolnice tek prvenstvo časti, i to iza rimskoga biskupa, tobožnji je 28. kalcedonski kanon htio pronaći i motivaciju za to isto traženje te tako pošao mnogo dalje. On je naime ustvrdio nešto, čemu nema traga u čitavoj dotadanjoj crkvenoj povijesti, t.j. da su o c i p o d i j e l i l i prvenstvo sjedištu staroga Rima, i to zato, jer je taj grad bio c a r s k i g r a d! Ali, dato non concesso, da je i bilo tako, svatko će pitati, po kakvoj to osebujnoj logici, u ime tih i takvih načela, novi Rim ima zauzeti d r u g o m j e s t o iza staroga Rima? Ako prisutnost cara i senata u nekom gradu odlučuje o njegovu prvenstvu u crkvenom pogledu, onda takav grad ne može nikako biti drugi, nego mora biti prvi.

Dobro medjutim analizirani ovi nazovi saborski kanoni kriju u sebi pretpostavke, koje idu vrlo daleko. Ako prvenstvo rimskoga biskupa dolazi otud, što on stoluje u glavnom gradu rimske države, onda je ono čisto naravnoga reda, nije božanska ustanova, nije povlastica, koju je Krist dao Petru i njegovim nasljednicima. Još više. Ako položaj nekoga grada u

---

C h a l k e d o n", Geschicte und Gegenwart. Im Auftrag der Theologischen Fakultät S.I. Sankt Georgen Frankfurt/Main. Herausgegeben von Alois Grillmeier und Heinrich Bacht. Echter-Verlag Würzburg. Band I Der Glaube von Chalkedon, 1951. Band II Entscheidung um Chalkedon, 1953. Band III Chalkedon Heute 1954. - Djelo obaseže preko 27oo stranica, a pisali su ga u kolaboraciji brojni teolozi i povjesničari našeg vremena: osim redaktora - I: Henri de Riedmatten, Thomas Camelot, dr. Monald Goemans, dr. Alfons M. Schneider, Paul Goubert, Paul Galtier, Ignacio Ortiz de Urbina, Joseph Lebon, Paul Mouterde, Wilhelm de Vries, Charles Moehler, Marcel Richard, dr. Georg Graf; II: dr. Fritz Hofmann, Rhaben Haacke, dr. phil. habil. Maria Cramer, Albert van Roey, dr. Vahan Inglesian, Georg Hofmann, Thomas Owen Martin, Emil Herman, dr. Anton Michel, Leo Ueding, Severien Salaville, Hieronimus Engberding, Theodor Schnitzler, Gustave Bardy, Jesus Solano, dr. Ludwig Ott, dr. Ignaz Baches, Adolf Schönmetzer; III: Karl Rahner, dr. Bernhard Welte, Joseph Ternus, Yves M.-J. Congar, Jean Daniélou, Franz X. Arnold, ..., Bernard Leeming, Bernhard Schultze, Joseph Olšr, Joseph Gill, Joseph Neuner. - Za naš predmet najznačajnija su dva slijedeća poglavlja: The Twenty-eighth Canon of Chalcedon: A Background Note, by Thomas Owen Martin, PhD., S.T.D., J.C.D. L.L.M., II, str. 433-458. (U ovom članku Thomas Owen Martin navodi i mišljenje E. Schwartza, Der sechste nicaeanische Kanon auf der Synode von Chalkedon: S B Berl Ak (193o, str. 611/4o) str. 612, points out that this canon is not properly called the "twenty-eighth" for the manuscript tradition of neither the Greek nor the Latin texts support that enumeration, samo da neki orijentalni kanonisti, kao Balsamon (PG 137,484/9), Zonaras (PG 137,488/9) i Aristenes (PG 137,489/92) uzimlju ga kao 28. kanon u svojim komentarima o njemu. - Th. Owen Martin, nav. čl. str. 433, bilj. 1.) The Twenty-eighth Canon of Chalcedon in Dispute between Constantinople and Moscaw. By Joseph Olšr and Joseph Gill, III, str. 765-783. - Još novijeg je datuma, ali mnogo manjih dimenzija, djelo: Horst Dallmayr, Die grossen vier Konzilien Nicaea-Konstantinopel. Ephesus. Chalcedon. - Kösel-Verlag München 1961., str. 189-253.

crkvenom pogledu ima varirati prema položaju, što ga on ima u državi, znači, da je Crkva podredjena državi. I - in ultima linea - ako prisutnost cara i senata u nekom gradu izdiže taj grad i do prvenstva u crkvenom pogledu, logično bi bilo, da bude toliko gradova s crkvenim prvenstvom, koliko ima glavnih gradova. U zbilji ove ideje, ove neobjelodanjene pretpostavke krile su u sebi pravac sveg budućeg razvoja.

b. ULOGA CAREVA I PREDSTAVNIKA CRKVE

Prvi i glavni provodjači novih ideja bili su sami bizantinski carevi, na čelu s Konstantinom, te istočni biskupi, patrijarsi i teolozi.

1. Dogodilo se, uistinu, tada nešto neobična, što je povijest zabilježila: Približujući se Crkvi, car nije zakoraknuo naprijed, nego je pokušao Crkvu povući nazad prema poganstvu. Pristupajući naime kršćanstvu, Konstantin nije prestao biti poglavarom države, u kojoj je još do jučer vladar bio ujedno vrhovnim nosiocem religiozne vlasti. I njemu se, sasvim naravno, učinilo opravdanim, da slično dostojanstvo zauzme u Kristovoj Crkvi. Istina, njegov položaj katehumena, držao ga je po sebi daleko od preuzimanja bilo kakve vlasti u hijerarhijskim stepenima crkvene zajednice. On nije mogao postati biskupom ni papom, kad još nije bio ni kršćaninom. Ali njegova naklonost prema Crkvi, a možda još više njegova ambicija, da u njoj bude i sam nešto velika, potakle su ga, da u njoj odredi svoj položaj nazvavši se, kako notira Eusebije, "v a n j s k i m b i s k u p o m" (1).

Biskupi opet, dijelom iz zahvalnosti zbog usluga, što ih je Konstantin učinio Crkvi, a dijelom - treba priznati - iz servilnosti, nisu se usprotivili ovome dotad nepoznatome titulu i položaju. Sami su dapače počeli njegovoj osobi pripisivati nešto posvećena, pa i svećeničkoga. Stadoše ga nazivati "isapostolom" (jednakim apostolima), pa "odabranikom", "vikarom", "slikom Božjom", "svećenikom i kraljem". Ovim naslovima pridružio se i čitav jedan ceremonijal, koji je sve, što se odnosilo na carevu osobu, proglašavao s v e t i m i dodjeljivao joj gotovo božanske počasti. Na taj se način vratilo poganskom mentalitetu, koji je još donedavna uzdizao cara na oltare, popustilo poganskoj ideji, po kojoj je caru pripadalo božansko štovanje.

Okruženi svim tim počastima, ovlašteni tolikim koncesijama, Konstantin i njegovi nasljednici stadoše sasvim ozbiljno uzimati svoju funkciju "vanjskih biskupa". Oni počeše nesamo štititi kult, nego se i miješati u nutarnje religiozne poslove. Preotimajući pomalo izrazito crkvena prava, oni doskora ostaviše biskupima samo sakristiju i oltar, a i oltaru se približiše, koliko god su mogli putem raznih liturgijskih privilegija. U svemu ostalom oni zauzeše stav pravih despota

---

1) Vita Constant. 4,23. PG XX,1172.

pokazujući tako konkretno, da je država nad Crkvom. Svojatahu sebi pravo, da sazivaju crkvene sabore, da na njima predsjedaju, da njima ravnaju te da ih potvrdjuju. Oni prijete biskupima, koji se ne odazivaju pozivima na njih, oni ih, štoviše, nemilosrdno progone. Oni donose zakone o klericima i redovnicima, u tolikoj mjeri nadziru izbore biskupâ, vrše toliki pritisak na izbornike, da izbor postaje pukom formalnošću. Nije rijetkost takodjer, da one, koji im se ne svidjaju, skidaju s položaja te ih nadomještaju drugima, često dodvoricama. Zašto i ne bi? "I m p e r a t o r s u m e t s a c e r d o s", reći će car o sebi. Što su pak carevi bili nasrtljiviji, to su predstavnici istočne crkvene zajednice bivali popustljiviji (1). Na carigradskom saboru od 536. prisutni teolozi u zajednici s patrijarhom Mennasom izjavljuju: "da se u presvetoj Crkvi ne smije ništa činiti p r o t i m i š l j e n j u i o d r e d b i c a r a" (2). To je bilo sankcioniranje onoga, što će biti zvano c e z a r o p a p i z m o m. Djakon pak Agapet piše: "da je car predodredjen u nakanama Božjim, da ravna svijetom, kao što je oko prirodjeno tijelu, da njime ravna; da caru treba jedino Bog, da izmedju Boga i njega n e m a p o s r e d n i k a" (3), što je već bila prava hereza.

2. Uzdižući na ovaj način carevu osobu, bizantski su patrijarsi zadovoljavali i svoje vlastite ambicije, svoju težnju, da uz cara-papu i oni postanu nešto slična papi; uz vrhovnog "vanjskog biskupa" da oni postanu vrhovnim nutarnjim biskupima. Carevi su doduše pred njihovim očima preotimali i nutarnja prava Crkve, ali oni su se očito nadali, da će porastom carske moći povećati se i njihova vlast. U svakom slučaju oni u tom pravcu sve više rade. Usprkos protivljenja papinskih legata da prihvate zaključke tobožnjeg 28.kanona kalcedonskog sabora, u stvari izvansaborskog dodatka, usprkos protesta samoga pape, sabor i n T r u l l o, g.691., ponovno ih uz sankciju cara odobrava. No to nije bilo dosta. Ovaj sabor nesamo da priznaje prvenstvo časti carigradskom patrijarhu nad svim istočnim biskupskim sjedištima, on i odobrava juridičke uzurpacije, što su ih sebi od g.381. dozvolili bizantski hijerarsi, nad biskupijama Tracije, Ponta i Azije. On prihvaća i kanone 9. i 17. kalcedonskoga sabora, prema kojima se u svim crkvenim sporovima na Istoku imade pravo apela na biskupa glavnoga grada. I tako tri velike patrijaršije: antiohijska, aleksandrijska i jeruzalemska dodjoše doskora pod vlast carigradske patrijaršije, mada su - kako smo prije spomenuli - prema predjašnjim odredbama bili iznad nje. Ovakvih pokušaja bilo je i na drugim stranama. Već je g.421. jedan zakon Teodozija II. podvrgao pokrajine Ilirika pod jurisdikciju Carigrada. I trebalo je energičnih protesta pape Bonifacija, da ta uzurpacija bude poništena. Medjutim 732. Leon Izaurijski, iz osvete, što je ekskomuniciran, ponovno je uspostavi i održi na snazi kraj svih papinskih protesta.

---

1) Izuzev iznimaka, kao što su bili sv.Maksim i sv.Teodor Studita, koji su volili trpjeti, nego popustiti.
2) Mansi, Ampl. Collectio Conciliorum, t.VIII., col.970.
3) Capit. admonit. ad Justinianum, PG 86,1178,1184.

Kao što se vidi, po sve većim koncesijama caru, carigradski su patrijarsi dolazili opet do povlastica sa strane cara proširujući teritorijalno i povećavajući pravno svoju vlast, dok konačno, pod svršetak 6.st. (g.588.), Ivan IV. Isposnik ne podijeli sam sebi, službeno, pretenciozni naslov "e k u m e n s k o g a p a t r i j a r h a" (1).

Da bi svojoj časti i vlasti dali što veći ugled, da bi se na neki način što više približili dostojanstvu rimskoga biskupa, patrijarsi carskoga grada pronadjoše za to novi temelj u legendi, koja je bila u prometu još od početka 6.st., legendi zvanoj Andrije-Stahysa, posudjenoj iz djelâ Pseudo--Doroteja iz Tira, a prema kojoj je "prvozvani" apostol Andrija, p r o t o k l i t, osnovao bizantsku crkvu te joj takodjer dao prvoga biskupa, svoga učenika Stahysa. Prema tome novi Rim nema šta zavidjeti staro me. Crkvi sv.Petra moći će se odsada suprotstaviti crkva sv.Andrije - "prvo-zvanoga".

I car, prema tome, i patrijarsi glavnoga grada rade na uzdizanju prestiža istočne crkve. No kakvim će sve to rezultatima uroditi, doskora će se pokazati.

c. NA PUTEVIMA KRIVOVJERJA I RASKOLA

Ovaj razvoj dogadjaja u istočnim krajevima kršćanskog svijeta brzo je doveo do teških i presudnih posljedica.

Carevi, uza sve koncesije, koje su pravili prijestolničkim patrijarsima, svojatali su za se vrlo velika crkvena prava. Oni se nisu zadovoljavali da legiferiraju u području crkvene uprave, oni su posegnuli i u nauku. Nekad jednostavno zato, da bi se pokazali teolozima, većinom stoga, što su to "tražili" državni interesi. A to onda vodi u herezu ili bar raskol. Treba li, uistinu, povezati uz carstvo pučanstvo odano monofizitizmu, Basilisk će izdati svoj "E n c y k l i k o n", a malo zatim i "A n t i - E n c y k l i k o n", Zeno svoj "H e n o t i k o n", Heraklije svoju "E k t h e s i s", odobravajući njome monoteletizam, Konstanc II., s istom svrhom, "T y p o s" i t.d. I to sve učeći, definirajući poput pape, ex cathedra. Jednako treba li polaskati vojsci rekrutiranoj velikim dijelom medju azijskim pučanstvom, odanom manihejstvu, pristupit će se zabrani slika. Na ovaj će način najveći dio krivovjernih nauka, koje će rastuživati Crkvu izmedju 325. i 787. biti djelo samih careva, ili bar posljedica njihovog patroniranja onih, koji su ih provodili.

Sa svoje strane bizantski hijerarsi, jednim svojim dijelom, ukoliko su naime bili kreature carevâ autokratâ, poslušno će slijediti svoje gospodare. Oni će ih nekad sami poti-

---

1) Smisao tog izraza nije bio preciziran, a i sve do danas ne znamo točno, što je značio. Ipak je u najmanju ruku insinuirao neku "nadpatrijaršijsku" vlast, prilično prostranih razmjera.

cati na krivovjerje. Tko će, uistinu, potaknuti Konstantina i Konstanca na arijanizam, ako ne patrijarh Eusebije Nikomedijski? Tko će redigirati "Henotikon", ako ne patrijarh Akacije, dok će Sergije biti ocem "Ekthesisa". I rezultat će biti taj, da će od nekih šezdeset nosilaca biskupske vlasti u Carigradu gotovo polovica njih - točno 27 - postati notornim hereticima, koje će osuditi ekumenski sabori, ili pak otvorenim protivnicima saborskih zaključaka. Pribroji li se medjutim ovima i one, koji, mada nisu bili formalni krivovjerci, priključiše se ipak njima time, što nisu htjeli izbrisati s diptiha imena svojih osudjenih predšasnika, njihov broj je još daleko veći.

Cjelokupni statistički podaci o prekidanju veza s Crkvom-maticom pokazuju, da je carigradska patrijaršija od 337. pa do 843., dakle kroz nešto više od 500 godina, provela 248 godina u krivovjerju, odnosno raskolu (1). Naglasiti pri ovome treba, da ta krivovjerja nisu bila proglašavana takvima samo od rimskih biskupa, nego i od ekumenskih sabora, na kojima su zasjedali kako zapadni, tako istočni biskupi, te su kao takva ostala osudjena i na Istoku i u kasnijim vremenima, bar najvećim svojim dijelom.

d. PRIZNAVANJE RIMSKOGA PRVENSTVA

Unatoč svim ovim teškim i bolnim dogadjajima, i pokraj svih velikih i brojnih zastranjivanja, usprkos i samim povremenim raskidima sa Zapadom, do konačnog dijeljenja carigradske patrijaršije od Rima ipak ne dolazi. "Istočna carigradska crkvena zajednica", uza sve nastojanje da sama sebe uzdigne, priznaje prvenstvo rimskoga biskupa. Ona bi samo htjela da se rimskoj Crkvi što više približi, da joj u pogledu prestiža što više sliči; medjutim - izuzev slučaja pravoga otpada - ona ne osporava prvenstva Petrovu nasljedniku. To se sve na mnoge načine očitovalo.

Već u samim početnim nastojanjima oko uzdizanja dostojanstva prijestolničke crkve ni 3.carigradski, ni nazovi 28.kalcedonski kanon nisu pretendirali izjednačiti je s rimskom. U prvom se tražilo samo dostojanstvo časti iza rimskoga biskupa, u drugom se to potenciralo, ali se ipak ostajalo pritom, da carskom gradu, novom Rimu, pripada d r u g o m j e s t o. Štoviše, mogli bismo reći, da je to, sve do vremena definitivnog odjeljivanja, t e m e l j n a o z n a k a nastojanja predstavnika carigradske patrijaršije. Ona nije tražila prvo, nego samo drugo mjesto, koje će se po mogućnosti dostojanstvom što više približiti dostojanstvu rimskoga biskupa, ali koje ga ne će istisnuti niti se izdići nad njega. Drugo je pitanje, kamo će ti naoko skromni napori smjerati.

Stvarnost je medjutim odavala priznavanje vrhovne vlasti rimskog biskupa.

Sami su carevi, kako smo već vidjeli, priznavali prven-

---

1) V. o tome DAFC, t.II., col.353-354.

stvo rimske Crkve i potrebu jedinstva s njome. Čuli smo Gracijana, a evo šta kaže Teodozije svojim ediktom od 380. Zaključujući arijevske prepirke, on naredjuje svim svojim podanicima "da slijede religiju, koju je apostol sv.Petar učio Rimljane, koja se održala kod njih u kasnijim vremenima, koju se vidi da slijede papa Damas i Petar Aleksandrijski" (1). Car Marcijan moli, da papa potvrdi ono, što je sabor odlučio. Justinijan - vidjesmo - prihvaća formulu Hormisde, prema kojoj je jasno, da je rimska stolica sjedište ekumenske pravovjernosti, da imade pravo suditi o tome, tko je član katoličke zajednice, te da imade prvenstvo vlasti u čitavoj Crkvi. On osim toga saopćuje papi Ivanu II., da je naredio svim svećenicima na Istoku, da se imadu podvrgavati njegovoj svetosti, da sva crkvena pitanja imadu preda nj iznositi, a to sve zato, jer je papa "glava svih svetih crkava".

Sličnih priznanja imade i sa strane istočnih biskupa, crkvenih sabora, pa i carigradskih patrijarhâ. Spomenutu formulu Hormisde potpisuje 250 istočnih biskupa. Vidjeli smo kako se razni istočni patrijarsi, biskupi i sabori obraćaju na pape kao na vrhovni religiozni forum. Tako Dionizije Aleksandrijski, Marcellus Ancyrensis, Flavijan, Eutih, Eusebije, biskup Dorileje, Teodoret, biskup Cirene i t.d. Od sabora spomenuli smo već ona tri, koja su osudila Pavla Samosatskoga, pa sardički, na kome su bili biskupi i mnogih istočnih pokrajina, zatim efeški 431., i t.d. Vidjeli smo takodjer kako papu, kao vrhovnu glavu Crkve, priznaju i sami carigradski patrijarsi: Ivan, Nicefor, Metodije, Ignacije i t.d., ali šta da duljimo? Papu će kao vrhovnu glavu Crkve priznavati i glavni tvorci raskola: F o c i j e i C e r u l a r i j e, kako ćemo to odmah vidjeti.

Sa stajališta medjutim, na koje smo se postavili, već je sad važno istaknuti sav zamašaj ovih priznanja. Ako je uistinu i na Istoku svima bilo jasno - i carevima i biskupima, samim carigradskim patrijarsima - da je u Rimu zakoniti Petrov nasljednik, vrhovna glava Crkve, i ako su to, usprkos krivovjerjima i raskolima, priznavali, onda je sigurno, da te činjenice ne će moći izmijeniti kakav novi pokušaj raskola, pogotovo, ako za samog pokušaja, sami njegovi tvorci budu davali priznanja u tom pravcu.

e. ATMOSFERA NESPORAZUMAKA

Usprkos neospornom priznavanju papinskog prvenstva od strane istočnih biskupa, patrijarha, kao i samih careva, ispadi proti jedinstvu, a još više dugotrajne hereze stvarali su psihički napetu atmosferu, koja je nesumnjivo pogodovala dubljim potresima.

Svemu tome pridošli su i drugi faktori.

Ponajprije, Istok i Zapad počeli su se i na drugim pod-

---

1) Cod. Theod., II, De fide catholica.

ručjima medjusobno dijeliti. Grci su prestali učiti latinski, jer su nalazili, da je latinski jezik odveć siromašan, prost, nedorastao visokoj grčkoj kulturi. Zapadnjaci su opet počeli zazirati od grčkoga, jer su u njemu vidjeli sredstvo sofistike i jezik tolikih hereza. To je dovelo do toga, da istočnjaci nisu gotovo nikako poznavali velikih zapadnih Otaca, ni samoga sv.Augustina, dok su zapadnjaci jedva nešto bolje poznavali istočne Oce i to zahvaljujući samo nekim prijevodima. Damascenova "Prava vjera" ostala je, kako izgleda, nepoznatom na Zapadu kroz punih 5 stoljeća. To je dovelo i do drugih još neugodnijih posljedica. U medjusobnom saobraćaju dva se svijeta v i š e n e r a z u m i j u. Pod konac već 6.st. izaslanik sv.Stolice u Carigradu tuži se, koliko je teškoća imao, da nadje tumača, koji bi umio bez pogreške prevoditi dokumente s latinskog jezika. Na nicejskom saboru 787. istočni biskupi uče pred papinskim izaslanicima, da se konsekracija vrši isključivo riječima epikleze (1), i izaslanici ne protestiraju, jer ne razumiju. Do kolikih i kakvih je sve nesporazumijevanja izmedju jednih i drugih došlo zbog nerazumijevanja ili krivog razumijevanja, to valjda ne ćemo nikad potpuno ni doznati.

U toj atmosferi zategnutosti i nerazumijevanja uvode g. 808. benediktinci Maslinskoga brda u Vjerovanje "Filioque", što opet, vjerojatno zbog štokakvih izvanpredmetnih razloga, pogoršava medjusobne odnošaje. Historičari su svakako - izgleda i opravdano - notirali, da se Karlo Veliki zajedno sa svojim teolozima borio za uvodjenje te riječi u Vjerovanje manje iz revnosti za istinu, nego iz želje, da istočnjacima pokaže svoju teološku superiornost. Istočnjaci im onda vraćaju milo za drago.

Znatan doprinos sve većoj napetošti izmedju Istoka i Zapada dolazi i od sve većih presizanja istočnih careva, pa i pravih nasilja, što ih vrše nad papama. A dakako onda i od onoga, što je iza toga konačno uslijedilo: uspostave zapadno-rimskoga carstva. Da se naime obrani od te nepodnosive arogancije, papa Leon III. pozove Karla Velikoga u Rim, gdje g. 800., na sam Božić, bude okrunjen za zapadno-rimskog cara. Kako je to medjutim moralo odjeknuti na Istoku, gdje se car još uvijek nazivao "rimskim carem", nije teško shvatiti. To nije bilo samo oduzimanje naslova, to je bio kraj prepotentnosti istočnih careva.

Sve ovo ipak nije bilo takve naravi, da bi po sebi moralo izazvati otcjepljenje carigradske patrijaršije od Crkve-matice, da ta carigradska patrijaršija nije bila odveć duboko povezana s dvorom, s pretenzijama vladara da upravljaju crkvom kao "vanjski biskupi".

---

1) Epikleza (ἐπίκλησις) je misna molitva, naročito u istočnjačkim liturgijama, u kojoj se - u pravilu iza konsekracije - - zaziva Duh Sveti (kadgod Logos, rjedje Bog Otac), da darove u tijelo i krv Kristovu izmijeni. Sumnjivo je, da li je ikad u rimskoj liturgiji postojala, ukoliko jest, to je uzimamo samo u širem smislu: zazivanje Duha Sv. da sveti darove. Po katoličkoj nauci samo riječi pretvorbe: "Hoc est enim

f. FOCIJEV POKUŠAJ OTCJEPLJENJA

Osobito teške posljedice miješanja careva u nutarnje poslove Crkve dolaze do izražaja polovicom 9. stoljeća.

Kad, uistinu, po smrti sv. Metoda stupi na čelo carigradske patrijaršije Ignacije, čovjek uzorna i sveta života, koji u svojoj revnosti oko uzdizanja čudoredja ne oklijeva izopćiti brata same carice Teodore, Bardu - jer je živio u rodoskvrnuću - intervencija cara postaje fatalnom. Spletkama Teodore i Barde, car svrgne pravovaljano izabranog Ignacija, protjera ga u progonstvo, a na njegovo mjesto postavi F o c i j a, čovjeka doduše učena, ali laika, a k tome ambiciozna i odana jednom zasebnom gledanju stvari (1).

---

corpus... Hoc est enim sanguis..." pretvaraju kruh i vino u tijelo i krv Isusovu. Odijeljeni istočnjaci stavljaju pretvorbu ili isključivo u te zazive Duha Sv., ili u njih u vezi s gore rečenim.

1) Ovaj prikaz Focijeva djelovanja i njegove uloge nema namjere da raščišćava stavove, koje su Zapad odnosno Istok zauzeli prema njemu kao čovjeku. Nije nam nepoznato, a kako bi i moglo biti, kad je još davno dobar nam znanac sa studija u Parizu Franjo Dvornik, višestruki doktor, u više navrata govorio o tom, da postoji naime tendencija, da se povijesno revidira stav, koga su zapadnjaci zauzeli prema tom carigradskom patrijarhu. To je već 1895. pokušao francuski isusovac A. Lapôtre, zatim poznati bizantinist J.B. Bury i Msgr E. Amann. Sad je napokon sam Dvornik u svom djelu "Le schisme de Photius. Histoire et légende" (Préface du R.P.Y. Congar, O.P. Editions du Cerf, Paris 1950. Djelo je izašlo u zbirci "Unam sanctam" na 662 stranice.) pokušao sasvim rehabilitirati Focija, zastupajući tezu, da je sve, što se o njemu na Zapadu pisalo, plod legende, izmišljotina njegovih neprijatelja; da istinu treba tražiti na Istoku. Teza je, dakako, tako formulirana za historičara ponešto nezgodna. I kako se izražava kolega nam sa studija i prijatelj o. Yves Congar u predgovoru ovom djelu, Dvornikovo načelno stajalište predstavlja tek hipotezu, koju treba nepristrano zastupati i svestrano dokazati. Da bi se pak revizija takva opsega mogla provesti, potrebno je i vremena i brojnih radova specijalista, koji će hipotezu ili potvrditi ili opovrći. On ne smatra, da bi stav "naklonosti" prema jednoj tezi bio od pomoći njenom rješenju. "Il faut, dodaje Congar, assez aimer la vérité pour ne vouloir l'infléchir en aucun sens, fut-ce le plus 'favorable'. Photius est ce qu'il est, la position orthodoxe est ce qu'elle, les appuis de la thèse catholique concernant la primauté sont ce qu'il sont: il est demandé à l'historien de les reconnaître et de les montrer tels, un point c'est tout." (Préface, str. 17.). To je, kako izgleda, sa strane Congara glavni prigovor Dvornikovu djelu, izražen uostalom s francuskom diskretnošću. No s druge strane on pozdravlja ponovno stavljanje na diskusiju i povijesno istraživanje toga problema.

Sa svoje strane mi bismo rekli, da je uklanjanje svega, što priječi pristup povijesnoj zbilji, najsigurniji put, da se dodje do istine. Nisu nužno pouzdani izvori za proučavanje

Focije, dakako, pri svom dolasku na vlast ni ne pomišlja, da bi carigradsku patrijaršiju otcijepio od Rima. Mada je prva njegova gesta bila sazivanje nekog sabora u samome Carigradu, g.859., koji kao i drugi slični na Istoku odobrava ono, što je car učinio, Focije zna, da je glavna stvar dobiti odobrenje pape. Izvrćući stoga činjenice i nastojeći dokazati, da je pravovaljano izabran, on se obraća papi Nikoli I. moleći, da ga prizna. U svom pismu, upućenom papi, on nesamo ispovijeda svoju katoličku vjeru, nego *u tri* bar navrata *priznaje prvenstvo rimskoga biskupa* (1).

Kad medjutim papa, obaviješten od samoga Ignacija i desetorice drugih biskupa, prekori i cara i Focija, što su prekršili kanone, koji su zabranjivali postavljanje laika za patrijarha, Focije mijenja svoj stav. On ne okliјeva, što prijetnjama, što lukavošću, a što mitom predobiti same papinske izaslanike za se, sazvati sabor od 318 biskupa i tamo dati svrgnuti Ignacija pod predsjedanjem papinskih izaslanika. Kad papa ekskomunicira vlastite izaslanike, zaprijeti Fociju, i kad sami istočni biskupi u velikom broju na čelu s biskupom Smirne Metrofanom osude svog krivog patrijarhu, te i sami Bugari stanu na stranu pape, Focije upućuje svoj "*manifest*" svim istočnim crkvama. Tu se više ne govori, kao nekoć, o priznavanju prvenstva pape, o dužnosti, da mu se pokorava, sad se traže razlike izmedju običaja u Crkvi na Istoku i na Zapadu. Beznačajne stvari: nošenje odnosno nenošenje brade, pošćenje ili nepošćenje subotom, upotreba ili neupotreba mlijeka prve sedmice korizme, postaju predmetom teških optužaba. K tome se dodaju i druge činjenice: zapadni se svećenici ne žene, preziru oženjene, upotrebljavaju riječnu vodu za pripravljanje sv. krizme i t.d. A, razumije se, zapadnjaci su i umetnuli "Filioque" u Vjerovanje - sve je to razlogom, da ih se proglasi krivovjercima, mada je Focije upravo sam u svom pismu papi dobro razlikovao te stvari od dogmatskih istina i naglasio, da u tome mogu postojati razlike. To mu nije dosta. On g.867. saziva sabor u Carigradu, na kome on, Focije, ekskomuniciran već od vlastitih istočnih biskupa, izopćuje papu!

Kad medjutim doskora, smrću njegova protektora cara Mihajla III., Focija zadesi zla kob, te bude svrgnut, papa Hadrijan II., na poziv cara, šalje svoje izaslanike na 8. ekumenski sabor, 869., koji službeno skida Focija i ponovno postavlja Ig-

---

neke ličnosti ni vatrene izjave njenih pristalica, a ni ogorčeni prikazi njenih protivnika, nego *povijesna zbilja*. Po prvima, Focije je vrlo krepostan čovjek, čak kanonizirani (per acclamationem) svetac, pa i čudotvorac. Po drugima, oholica, odmetnik, heretik. Kakav je u svim tim pravcima, to doista treba istražiti. Stoga, ma kakvi mogli biti naši respektivni stavovi, što ih prema danom problemu provizorno zauzimljemo, temeljni naš stav mora biti otvorenost prema stvarnosti, onakvoj, kakva je u sebi. On je jedini u duhu prave znanosti i on jedini istinski zbližuje umove, a i srca.

1) PG 1o2,596,613,616-617.

nacija. Čovjek bi očekivao, da će taj akt Focija definitivno udaljiti od rimo-katoličke Crkve. Ali ne. On, koji nije okli-jevao ekskomunicirati papu, čim Ignacije umre, uspinje se ponovno na patrijaršijsku stolicu i moli papu Ivana VIII., da potvrdi njegovo imenovanje! Papa pristane da prizna "fait accompli" uz uvjet, da Focije popravi sablazan, što ju je svojim prijašnjim postupcima izazvao. Mjesto toga, Focije, izrabivši nepoznavanje grčkoga jezika od strane papinih izaslanika, izopači papine uvjete, proglasi nevažećim zaključke 8. ekumenskog (carigradskog 869-870) sabora. Ali konačno ga isti papa Ivan, koga je on nazivao "svojim papom", svečano osudi na skupštini u crkvi sv.Petra u Rimu. Poslije ga osudi i sam istočni car Leon VI. protjeravši ga definitivno i zatvorivši ga u samostan, gdje i umre g.891.

Pokušaji tako Focija, da otcijepi carigradsku patrijaršiju od univerzalne Crkve, propadaju (1). Kroz sve to medjutim samo se ponovno manifestira p r v e n s t v o r i m s k o g a b i s k u p a, jer ga i sam Focije, i carevi, i sabori - čak i oni, kojima Focije smišljeno podmeće svoje namjere - na ovaj ili na onaj način priznaju. I kako se po kasnijim aktima carigradskih patrijarha i careva vidi, j e d i n s t v o n i j e p r e k i n u t o. Prilike dakako nisu idealne. Trvenja se i nadalje javljaju. Psihoza stvorena ispadima Focija, sukobom posebice izmedju njegovih pristalica i pristalica Ignacija, truje atmosferu. Usprkos svemu, do polovice 11.st. carigradska patrijaršija ostat će u zajednici s rimskom Crkvom. Ona ne će biti posebna crkvena zajednica, ona će biti dio univerzalne Crkve Kristove. Ona će se na tu Crkvu obraćati. Car Leon VI. i patrijarh Nikola Mistik, nesložni u pogledu pitanja četvrtog braka, obraćaju se na papu, da stvar riješi. Car se čak miješa u izbor papa podržavajući jednog kandidata proti drugome. Po svjedočanstvu Petra Antiohijskog, ime papino je ispisano na diptisima sv.Sofije u Carigradu g. 1009. Nekoliko godina kasnije patrijarh Eustahije (1019-1025) pokušava dobiti od pape Ivana XIX. neku vrstu autocefalije za istočnu crkvenu zajednicu - što najbolje dokazuje, da je ta crkvena zajednica nije dotad imala - kao i naslov ekumenskoga patrijarha, koga je uzalud patrijarh Ivan IV. sam sebi nekoć bio podijelio.

---

1) Dvornik, koji se, kako u predjašnjoj bilješci rekosmo, vrlo zalaže za Focijevu povijesnu rehabilitaciju, priznaje, da je on bio čovjek, koji je i počinio zabludâ, kadgod i fatalnih po sebe sama i Crkvu. "Mislimo, veli Dvornik, naročito na njegov koncil od 867. i njegovu osudu pape Nikole... Posljedice su se toga osjetile nesamo u padu Focija, nego i u pogoršanju napetosti izmedju Istoka i Zapada. Da li je Focije razumio svoju zabludu? Dosta znakova navodi, da to mislimo: njegovi napori, da se izmiri s istaknutim rimskim ličnostima, napose s Marinom, njegova spremnost da potraži kompromis u bugarskoj aferi... njegovo prećutno prihvatanje izvjesnih izraza pape Ivana, u kojima bi bio mogao naći malo gorčine, dapače i iza izmirenja." - Nav. dj., str. 582--583.

Što se pak tiče odnošaja običnih vjernika, o n i s u n a j s r d a č n i j i. Hodočasnici, koji su idući u svetu Zemlju prolazili redovito kroz Carigrad, bili su vrlo lijepo primani. Redovnici dvaju obreda bratimili su se medjusobno. Grčki samostani nijesu bili rijetkost u Italiji, i zapadnjaci su rado išli u njih, da se uče religioznom životu. U svemu se tome osjećalo, da je Crkva j e d n o t i j e l o, j e d n a d u š a, j e d n o s r c e - Kristova Crkva na čelu s opće priznavanim vrhovnim poglavarom, Petrovim nasljednikom u Rimu.

Tko će onda razoriti to jedinstvo, to bratstvo? Možda neki čovjek Božji? Pogledajmo tko je bio Mihajlo Cerularije i kakvo je njegovo djelo.

g. MIHAJLO CERULARIJE

Po svom dolasku na patrijaršijsku stolicu, Cerularije odmah pokazuje, kakve su njegove ambicije: o d v o j i t i i s t o č n u c r k v e n u z a j e d n i c u od Crkve-matice preuzimljući u svoje ruke svu vlast nesamo duhovnu, nego i zemaljsku. Za razliku od svoga predšasnika, on se ne vodi prilikama, on nastupa programatski. On već ima točno zamišljen plan, koga postepeno provodi.

Već pri dolasku 1043., on briše sa svetih diptiha ime pape, što ga ne spriječava da par godina iza toga piše Petru Antiohijskom, da papino ime nije na diptisima već nekoliko stoljeća (1). Treba, drugim riječima, pokazati, da su pape stari krivovjerci. A i razlozi će se odmah pronaći. Nije stvar toliko u "Filioque" - to je odveć suptilno za njegovu svrhu, narod naime toga ne razumije - koliko u drugi liturgijskim i disciplinarnim posebnostima zapadne Crkve. Njih nije teško pronači. Uz one, što ih je već Focije nabrajao, evo i novih, strašnih: oni jedu meso srijedom, sir i jaja petkom; kod njih dva brata mogu oženiti dvije sestre, njihovi biskupi nose prsten na ruci; kad krste, samo jednom zarone krštenika u vodu, stavljaju mu sol u usta... i medju svim strašnim, najstrašnije: s l u ž e s e b e s k v a s n i m k r u h o m za euharistijsku gozbu (2).

To su sve tako "krupne" stvari, da tu nije dosta ustanoviti razlike, treba povući konsekvencije i prijeći na djela. I doista: Cerularije naredjuje, da se imadu zatvoriti sve latinske crkve u Carigradu, poziva latinski kler, da ima slijediti grčke običaje, a kad to odbiju, on ih izopćuje nazivajući ih "azimitima". Dolazi i do svetogrdnih nasilja: patrijarhov kancelar Nicefor gazi nogama posvećene hostije.

---

1) Will, Acta et scripta quae de controversiis ecclesiae graecae et latinae saec. XI. composita exstant, Leipzig 1861., str.178-179.

2) Will, nav. dj., str.18e-183.

Pred tim tako teškim i krupnim ispadima papa Leon IX. najenergičnije uredjuje. Ne zaustavljajući se na sitnim pojedinostima, on smjesta poziva Cerularija, da se izjasni, priznaje li ili ne priznaje prvenstvo rimske Crkve. Što će na to Cerularije? Ne priznati - znači sama sebe osuditi. Priznati - znači podvrći se auktoritetu, proti kome je upravljen njegov rad. On će stoga izabrati nešto trećega: pričiniti se kao da priznaje auktoritet rimskog pape, ali istodobno zatražiti, da to bude na bazi jednakosti i reciprociteta, kako je to već htio njegov predšasnik Eustahije. "Ti nam pišeš, odgovara mu na to Leon IX., da ako mi učinimo, da se tvoje ime časti u jednoj samo rimskoj crkvi, ti se obavezuješ, da ćeš pribaviti poštovanje našemu u čitavom svijetu. Kakva je to monstruozna misao? Rimska Crkva, glava i majka crkava, zna li ona šta drugo do članova i kćeri?" (1). Uvjerivši se pismom Cerularijevim, da do miroljubivog rješenja stvari ne će moći doći, papa pošalje u Carigrad trojicu izaslanika, s nalogom, da Cerularija izopće, ako ustraje u svojoj pobuni. Cerularije medjutim, usprkos napora i samoga cara Konstantina IX., ostaje pri svom. Na nj ništa ne djeluje ni činjenica, da je kard. Humbert u javnoj raspravi o beskvasnom kruhu pobio monaha Nicetasa Stetathosa, koji se na to obraća. Cerularije otklanja da uopće razgovara s papinim izaslanicima. Kod takve situacije izaslanici se odlučuju na posljednje: ekskomunikaciju. I doista 15. srpnja lo54., u 3 sata, kad je narod bio sabran na svečanu službu u sv. Sofiji, oni takodjer podju tamo te na oltaru ostave bulu ekskomunikacije, kojom su bili izopćeni patrijarh i svi njegovi pristalice. Nitko od prisutnih nije slutio, da je u tom trenutku otkucao sat konačnog otcjepljenja istočne patrijaršije od rimske Crkve-majke.

Odgovor Cerularija bio je brz: papine izaslanike pokušao je navući u stupicu, da bi ih likvidirao, proti cara pak, koji se našao na papinoj strani, podigao je ustanak, tako da mu se car morao pismeno ispričati i pristati na saziv sinoda od dvanaest metropolita i dvojice biskupa, koji su onda udarili zapadnjake anatemama i okrenuli proti njima žalbe iznesene u buli ekskomunikacije. Uzalud je Petar Antiohijski pokušavao da urazumi Cerularija, doskora su se i ostali istočni patrijarhati pridružili carigradskome i odijelili od Rima. Tomu nije pomoglo ni izagnanstvo Cerularija sa strane Izaka Komnena, ni njegova smrt lo59. Badava su iza toga i pape i carevi nastojali, da se jedinstvo ponovno uspostavi, patrijarsi odbiše svako zbliženje.

Od tog vremena udaljivanje Istoka od Zapada sve je veće. Svećenici i redovnici na Istoku neprekidnim ponavljanjem uspješe uvjeriti narod, da postoje silne razlike izmedju istočne i zapadne Crkve. Križarski pak ratovi samo produbiše razdvojenost: razbješnjeli makijavelističkom politikom talijanskih republika, stanovnici Carigrada masakriraše g. 1182. latinsko pučanstvo, na što opet Mleci odgovore sa četvrtom križarskom vojnom i svim njenim grozotama. Treba li se čuditi, da je iza svega toga nekih d v a d e s e t a k p o k u š a j a uspostave jedinstva, izmedju 11. i 15. stoljeća, propalo? Ozbilj-

----

1) Will, nav. dj., str. 91.

ni pokušaji u tom pravcu bili su učinjeni u Lyonu 1274. i naročito u Firenci 1438-1439., kad je i došlo do ponovnog priznanja prvenstva rimskoga biskupa od strane istočne crkvene zajednice, ali to je bilo kratkotrajno. I Mihajlo VIII. Paleolog sve je činio, da do jedinstva dodje, no njegovi napori bili su uzaludni: svećenstvo i narod volili su da dodju Turci, nego da se papi podvrgnu, pa su Turci i došli.

Apstrahirajući od svih sporednosti, koje su doprinosile odvajanju, zaustavljajući se samo pri za nas bitnom pitanju: je li patrijaršija, koja se na ovaj način konačno odvojila od Crkve-matice, prava Crkva Krištova? - mislimo, da odgovor nije težak. Od početne misli voditeljice: od nastojanja, da se prijestolna crkva uzdigne, zato što u njoj stoluje car, da se dostojanstvom približi rimskoj Crkvi, pa kroz sve napore careva i patrijarha u tom pravcu, kroz etape krivovjerja, kroz priznavanje prvenstva rimskoga biskupa od strane istočnih biskupa, careva, sabora, pa do samoga dapače Focija, a na neki način i samoga Cerularija - sve nam govori, da smo u prisutnosti kršćanske zajednice, koja je samovoljnim svojim postupcima dovela do njenog odvajanja od Kristove prave Crkve na Petru sazidane. Svakako nema ničeg, što bi protivno dokazivalo: što bi dokazivalo, da je u Carigradu bila Crkva na Petru sazidana, odnosno njena vrhovna vlast, te da se rimska od nje odvojila.

Sumarno promatranje značajki te popratnih pojava ove odijeljene crkvene zajednice, to će nam još potpunije pokazati.

2.ZNAČAJKE ODIJELJENE ISTOČNE CRKVENE ZAJEDNICE

Ako prisutnost cara i senata u nekom gradu izdiže taj grad i do prvenstva u crkvenom pogledu, logično bi bilo, da bude toliko gradova s crkvenim prvenstvom, koliko ima glavnih gradova. I stvarno do takvog je razvoja i došlo.

Prva doista činjenica, koja upada u oči, kad bacimo pogled na odijeljenu istočnu crkvu, kakva je danas, jeste njena podijeljenost na veće ili manje samostalne skupine. Neke su od njih patrijarhati, i to su: aleksandrijski, antiohijski, carigradski, jeruzalemski, rumunjski, ruski, srpski. - Neke opet autokefalne jedinice, to su: albanska, bugarska, ciparska, georgijska, grčka, litvanska, poljska. - Treće su napokon autonomne jedinice: estonska, finska, letonska, čehoslovačka. Bez dovoljno odredjena stupnja samostalnosti su: japanska, sjevero-američka i sinajska. Koja je od njih prva, nad svim ostalim ? Nijedna zapravo. Nekoć je carigradska patrijaršija uživala prvenstvo i imala i nešto više nego puki primat časti, danas su se pojedine skupine i suviše osamostalile, da bi joj ga praktično priznavale (1).

----

1) Posljednjih godina bilo je nekih pokušaja u pravcu prizna-

Usprkos svemu tome ostalo je izmedju njih još toliko zajedničkoga, da ih pri promatranju značajki možemo uzeti kao neku cjelinu, ne zaboravljajući uostalom upozoriti na razlike u pojedinostima.

a. Jedinstvo

J e d i n s t v o   v j e r e svodi se uglavnom na to, što sve istočne odijeljene crkvene zajednice priznaju nauku prvih sedam ekumenskih sabora. To je nesumnjivo nešto pozitivna, ali i negativna, ukoliko isključuje formalni i životni napredak u vjeri. No to jedinstvo ne ide ni inače daleko. Sve do danas istočne crkvene zajednice ne slažu se medju sobom o broju kanonskih knjiga Sv.Pisma, o vrijednosti sakramenata, što ih dijele krivovjerci, i valjanosti raznih ispovijedanja vjere. K tomu pridolazi nesloga, kako medju teolozima, tako i biskupima i patrijarsima u pogledu drugih stvari, koje se odnose na vjeru. Uzme li se pak u obzir, da je Krist svojoj Crkvi dao neprevarljivo učiteljstvo, lako ćemo već iz ovog nesklada u vjerskim stvarima zaključiti, da tu nismo u prisutnosti prave Kristove Crkve.

J e d i n s t v o   u p r a v e svodilo bi se teoretski na to, što sve te crkvene zajednice priznaju kao vrhovni auktoritet ekumenski sabor. No kako u zbilji taj ekumenski sabor uopće ne postoji, niti se predstavnici raznih crkvenih zajednica slažu u tome, uz koje bi se uvjete on mogao sastati, jasno je, da je jedinstvo uprave fikcija. Njega ne spašava ni specifična sličnost hijerarhijske uprave raznih crkvenih zajednica kao ni to, da se pozivaju u svom nutarnjem uredjenju na stare kanone, jer tih 25 ili više samostalnih skupina, koliko ih danas ima, ne postupaju jedinstveno i donose disciplinske zaključke, koji ne obavezuju druge; idu čak dotle, da se medjusobno ekskomuniciraju.

J e d i n s t v o   z a j e d n i č k o g   ž i v o t a (communionis) pretpostavlja društveno jedinstvo, no autokefalne istočne crkvene zajednice nisu jedno društvo. Posebice od 1917. sve se više množe raskoli, stranke, rivalstva, kako unutar sovjetske Rusije, tako i u inozemstvu. Nekoć se spominjala kao nešto osobita činjenica, da grčke crkvene zajednice smatraju bugarsku crkvu izopćenom i raskolničkom. Danas desetak istočnih crkvenih zajednica zauzimlje medjusobno takav stav, dok druge autokefalne skupine zauzimlju prema tim istim crkvenim zajednicama najsuprotnija stajališta, nemajući nikakvih jedinstvenih pogleda. Ni noviji neki napori oko izmirenja nisu uklonili ove teškoće.

Prema svemu ovome ne može se govoriti o jedinstvu kao značajki istočne odijeljene crkvene zajednice. A kad tog znaka nema, ne može se je ni smatrati pravom Crkvom Kristovom.

b. Apostolicitet

Razlikujući izmedju materijalnog i formalnog apostolicite-

---

vanja nekog prvenstva carigradskoj patrijaršiji. No izgleda, da to nije preveć daleko išlo ni u dubinu ni u širinu. Sad se o tom, kako izgleda, više ni ne govori.

ta nasljedstva, treba reći, da materijalni apostolicitet postoji u istočnim crkvenim zajednicama, gdjegod postoje biskupi pravovaljano zaredjeni, koji se u neprekidnom nizu penju do apostola. No to bi trebalo konkretno pojedinačno ispitati. Formalnog medjutim apostoliciteta, t.j. pravovaljanog poslanja, nema nijedna od tih crkvenih zajednica, s jednostavnog razloga, što pravovaljanog poslanja nema izvan jedinstva s Petrom ili s njegovom Crkvom. Samo rukopolaganje nije za to dovoljno, jer i u katoličkoj Crkvi može neko biti pravovaljano zaredjen za biskupa i izgubiti misiju, jer je na pr. postao heretikom. Što se pak tiče same jurisdikcije in foro interno et sacramentali paenitentiae, smatra se, da je ona kod istočnih odijeljenih svećenika po prećutnoj koncesiji nasljednika sv. Petra. (To je nešto ipak vrlo utješna: rimo-katolička Crkva tacite je na taj način sačuvala s tom odijeljenom crkvenom zajednicom neku vezu.)

c. Katolicitet

Prema Kristovoj odredbi njegova je Crkva namijenjena svim narodima. Istočne medjutim odijeljene crkvene zajednice, počevši od 12.st., gotovo su posve zanemarile naviještanje Evandjelja nevjernicima. Male iznimke spominjale su se u Rusiji u novija vremena, t.j. prije 1917. No i bez obzira na to ima nešto drugo, što sprečava istočne odijeljene crkvene zajednice, da budu u pravom smislu katoličke, univerzalne: to je njihova pocijepanost na samostalne narodne ili ine skupine. Gdje nema pravoga jedinstva, tu ne može biti govora o pravoj univerzalnosti, jer upravo o tome se radi, da jedna te ista Crkva bude posvud raširena.

d. Svetost

Drugačije stoji u pogledu svetosti.

Istočne odijeljene crkvene zajednice posjeduju u pogledu sredstava posvećenja mnoga, koja posjeduje i rimo-katolička Crkva: sv.misu, sakramente, Sv.Pismo, Predaju, kult bl.Djevice i svetaca, pa sjajnu liturgiju i konačno hijerarhiju. No po vlastitim njihovim izjavama ta se sredstva posvećenja ni približno ne iskorištavaju, koliko bi mogla. Propovijedanje je u većini tih crkvenih zajednica više prigodno, osobito po seoskim župama. Ispovijedanje takodjer nije često. Sakramenat ženidbe trpi od tolikih iznimaka, da je postao vrlo nestalna ustanova.

Što se tiče svetosti članova, tu treba razlikovati. Obična, medju priprostim vjernicima, bit će da je dosta raširena, osobito u nekim krajevima. Rad medjutim na većem stupnju svetosti, posvećivanju naime redovnika i svećenika, nije dovoljno intenzivan, bar prema podacima, što ih oni sami pružaju. Broj redovnika je gotovo u stalnom opadanju, a i unutar samostana uvode se razna popuštanja, posebice u pogledu zavjeta siromaštva. Nesamo da se redovnicima dopušta posjedovanje novca, nego se pod imenom "idiorrythmie" uvodi novi način života, koji praktično dokida zavjet. Pred prvi svjetski rat stanje je bar

u najvećoj njihovoj zajednici bilo slijedeće: U 1914. god. od 20.100 učenika u ruskih 58 sjemeništa svega 15% posvećivalo se svećeničkom zvanju.

U kvalitativnom pogledu statistike, koje se iznose, nisu takodjer osobito povoljne.

Znači li to, da visoke, herojske svetosti nema medju članovima istočnih crkvenih zajednica? To bi sigurno bilo odveć tvrditi. Stvar je uostalom po svojoj naravi delikatna i nemamo razloga, da je a priori osporavamo. Čovjek, koji u kojoj od istočnih crkvenih zajednica upotrebljava sva sredstva posvećenja i čini to u najboljoj vjeri, može nesumnjivo doseći visoki stepen svetosti. Drugo je pitanje, koliko je takvih, koji su do te svetosti doista došli. Nekoć se, sve do g.1721., sudilo o svetosti poglavito po tome, je li se tijelo raspalo ili ne. Iza toga se uvelo ispitivanje i o čudesima, no procedura u vezi s tim ne doseže ni približno strogosti, koju primjenjuje katolička Crkva u takvim slučajevima. Usprkos tome, broj svetaca crkveno proglašenih relativno je malen. Izgleda, da najveći dio pripada ruskoj crkvenoj zajednici. Prema Golubinskom njih je od početka obraćenja Rusije pa do 1914. svega 150. - Jedno pri svem ovome ima značajno, kako to ispravno notiraju Lercher-Schlagenhaufen: nitko još nije dokazao, da bi čudesa, koja su se zbila u potvrdu svetosti tih ljudi svjedočila istodobno i za to, da se radi o pravoj Crkvi Kristovoj; ona najviše dokazuju, da su ispovijedali prave članke vjere.

PRIGOVOR Kod situacije, kakva jest, postavlja se pitanje: ostaje li svetost distinktivnom oznakom katoličke Crkve? Ako svetaca ima i drugdje, napose u pravoslavlju, kako je onda moguće pozivati se na svetost kao značajku prave Crkve?

Ne će li dapače svaki dobrovjerni pravoslavac poći čak i dalje te ovako umovati: "U pravoslavlju, nezavisnu o Rimu, sveci obiluju; njih prosvijetljuje nebeska milost. A svi oni zabacuju katolicizam, papinstvo... Treba ga dakle zabaciti i svaki pravoslavni vjernik."

Na ova pitanja pokušao je odgovoriti S.Tyskiewicz u svom članku "Stav ruskih svetaca prema katolicizmu" (1). Ne ulazeći u podrobniju raspravu o problemu "svetosti", on ističe, da govori o "ličnostima znamenitim po svojim strogostima, i koje odijeljena ruska crkvena zajednica smatra svecima". To su često "askete herojske kreposti, dubokog nutarnjeg života, visoke nadnaravne duhovnosti". Prepuštajući drugima, da stvar iscrpivije obrade, pisac se ograničava na to, da istakne, kakav je stav tih ličnosti bio prema katolicizmu i može li se - pozivajući se na njih - zauzeti negativno držanje prema katoličkoj Crkvi.

"Do XIII.st., piše Tyskiewicz, mi ne nalazimo nikakva tra-

---

1) L'attitude des saints russes à l'égard du Catholicisme, Gregorianum, vol. XXXIII,2,1952, année XXXIII, str.292-298.

ga antikatolicizmu kod ruskih svetaca. Proturimski spisi, koje izvjesni odijeljeni auktori pripisuju sv.Teodoziju, glasovitom igumanu grada Kieva (1074), potječu od jednog drugog Teodozija, koji je živio mnogo kasnije i bio je već izmislio priču o tobožnjoj osudi katolicizma sa strane sv.Vladimira. To priznaju najbolji nesjedinjeni Rusi" (1).

U propovijedima sv.Ćirila, biskupa Turova (XII.st.), jednom od rijetkih paleoslavskih dokumenata te epohe, nema ništa protukatoličkog. U njima dapače nailazimo na mjesta, koja se daleko bolje podudaraju s katoličkom eklesiologijom nego s naukom njoj protivnom. Za sv.Ćirila sveti je Petar odabrani apostol, čvrsta stijena vjere, neoborivi temelj Crkve, pastir razumna stada Kristova, nosilac ključeva kraljevstva nebeskog.

Uostalom više ruskih svetaca iz razdoblja prije Florentinskog koncila zauzeli su mjesto u katoličkom kalendaru bizantinsko-slavenskog obreda, kao što su sv.Vladimir, mučenik sv. Mihael od Čenigova, sv.Sergije. A to sigurno ne bi moglo biti, ako bi njihova svetost predstavljala protudokaz onome, što predstavlja svetost kao značajka katoličke Crkve. Medjutim, kako ćemo vidjeti, stvari obratno stoje.

Nakon što je ispitao razne slučajeve, pisac završuje ovako: Iscrpiviji studij predmeta dopustio bi da postavimo tvrdnje:

1. Što se koji odijeljeni svetac više približuje pravoj svetosti i oslobadja se veza politike i cezaropapizma, to manje kod njega prevladjuju antikatoličke predrasude.

2. Kad izgleda, da ruski nesjedinjeni askete, prožeti zaista nadnaravnim duhom, govore proti katolicizmu, njihove se izjave gotovo uvijek odnose na nestvarni - imaginarni - katolicizam, koga bi sami pape prvi osudili. Ne znajući za pravi život katoličke Crkve, oni osudjuju ono, što ne postoji. A osudjuju upravo u ime autentičnih katoličkih načela!

3. Kad osudjuju razne zle stavove katolika, ne osudjuju katoličku Crkvu, nego zle kršćane. Nikad naročito ne katolicizam u njegovim bitnim elementima.

4. Ruski sveci dubokog nadnaravnog života hrane se u duhovnom pogledu gotovo isključivo katoličkim elementima sačuvanim u službenoj odijeljenoj religiji.

5. Negativni elementi ili negacije - papinske vlasti, Filioque, bezgrješnog začeća Marijina, čistilišta i t.d. - - nisu još nikoga posvetili u Rusiji.

6. Ako ruski sveci ne uvidjaju, gdje se nalazi vrhovna vlast Crkve, kojoj se treba podvrgavati, oni ne zabacuju samo - eminentno katoličko - načelo o potrebi podvrgavanja crkvenoj vlasti.

7. Napokon stvarna svetost mnogih ruskih svetaca ne dokazuje ništa proti vjerodostojnosti katoličke Crkve, nego dokazuje baš obratno: da milost Crkve, milost Krista-glave djeluje u Crkvi i dapače izvan Crkve, no u životnom sjedinjenju s njome. Sredstva posvećenja, koja su bitna u katoličkoj Crkvi, a koja ni odijeljena braća nisu napustila, dosežu duboko i njih sve, koji u dobroj vjeri žele služiti Kristu Gospodinu.

---

1) V. na pr. Goloubinsky, Istoria Rousskoi Tserkvi, t.I, partie I, str.140,859,860.

Ukratko rečeno: svetost neke druge, posebno ruske crkvene zajednice ne oslabljuje distinktivnog značaja svetosti kao oznake katoličke Crkve, nego ga, kad se stvari do kraja i duboko promotre, upravo pojačava.

Konačni zaključak

Od četiri značajke prave Kristove Crkve, tri, svojim dobrim dijelom, sigurno nedostaju istočnim crkvenim zajednicama, uzmemo li ih bar u njihovu formalnom smislu, a to je dovoljno, da zaključimo, da s njima nismo u prisutnosti prave Kristove Crkve.

3. POPRATNE POJAVE U ISTOČNIM CRKVENIM ZAJEDNICAMA

Ako istočne crkvene zajednice nemaju svih značajki prave Kristove Crkve, kako je stalo s popratnim pojavama njihovim? Nijesu li možda one došle do potpunijeg izražaja u njihovu životu? Pogledajmo to kratko!

1. Ponajprije što se tiče m o ć i č u d e s a. Po sebi nije nemoguće, da se čudesa dese i u odijeljenoj kojoj crkvenoj zajednici "ad veritatis praedicatae confirmationem" et "ad demonstrationem sanctitatis alicujus". "Primo modo miracula fieri possunt per quemcumque qui veram fidem praedicat et nomen Christi invocat... Secundo autem modo non fiunt miracula nisi a sanctis, ad quorum sanctitatem demonstrandam miracula fiunt" (1). U svijetlu ovih principa treba prosudjivati ono, što se o čudesima pripovijeda u istočnim odijeljenim crkvenim zajednicama. Ukoliko naime navodi odgovaraju zbilji - - a navodi se više toga, tako kod Rusa pet biskupa u 18. i 19. st. bili su, izgleda, čudotvorci - ta čudesa potvrdjuju, bilo da su dotični propovijedali pravu nauku, bilo da su sami bili sveti, odnosno jedno i drugo. Smijemo li medjutim otud zaključiti, da njihova moć čudesa dokazuje, da smo u prisutnosti prave Crkve?

I ne idući tako daleko, neki su postavili dilemu: ili navadjana čudesa nisu prava čudesa, ili prava Kristova Crkva nema u čudesima neprijeporna znaka svoga božanskog podrijetla. U zbilji ova dilema ne nameće se tako imperativno, kao što to u prvi mah izgleda. Ona, uistinu, pretpostavlja, da čudo potvrdjuje sve čine, sva djela osobe, koja ih čini, odnosno društva, u kome ih čini. To medjutim prema gore navedenim principima nikako ne stoji, i stoga se na temelju nekoliko relativno rijetkih čudesa, što se dešavaju u kojoj od odijeljenih istočnih crkvenih zajednica, ne može zaključivati, da bi one bile prava Kristova Crkva. Razboritost uostalom nameće, da se same činjenice, što podrobnije provjere, prije nego se na temelju njih pokuša o stvari suditi.

---

1) S.Thomas, Summa theol. IIa IIae, q. 178, a.2.

2. U pogledu š i r e n j a povijesna je činjenica, da je istočna crkvena zajednica, dok još raskol nije u njoj ostavio dubljih posljedica, vrlo aktivno radila na obraćanju pogana, poglavito medju slavenskim narodima. U kolikoj su medjutim mjeri dolazili tu do izražaja izrazito religiozni momenti, a koliko opet političke ambicije istočnih careva, da što veće teritorije podvrgnu svojoj crkvenoj jurisdikciji, to je dosta teško prosuditi. No apstrahirajući od ovih posljednjih momenata, nije isključeno, da je - u duhu gore spomenutih načela - Bog davao i izvanrednu pomoć propovjednicima, ukoliko su bili vjesnici prave nauke Kristove. Kasnije medjutim, što su učinci raskola bili potpuniji, to su i misijske težnje istočne crkvene zajednice sve više zamirale. Dogodilo se tako, da ona kroz duga stoljeća nije ni imala svojih misionara u drugim zemljama i tek je u najnovije vrijeme bila počela da ih šalje.

3. Što je rečeno o moći čudesa kao i širenju istočne odijeljene crkvene zajednice, mutatis mutandis, vrijedi i o p r o g o n i m a i m u č e n i š t v u. Kao štogod je naime moguće, da u toj crkvenoj zajednici postoje čudesa "ad veritatis praedicatae confirmationem", tako je moguće i mučeništvo za Krista, za istinitost njegove nauke. I mada momentalno ne raspolažemo s dovoljnim podacima u tom pravcu, sasvim je vjerojatno, da su u toku stoljeća, posebice u 2o., upravo za spomenute istine neki svjedočili svojom smrću. Koliko je takvih, teško da će se kad točno znati, jer je po svoj prilici najveći dio njih izginuo u okolnostima, u kojima je teško bilo sabrati kakve preciznije podatke. Bez obzira medjutim na njihov broj mi velimo: Utinam mors eorum perducat alios ad veram Ecclesiam Christi!

....

III.

C R K V E N A Z A J E D N I C A P R O T E S T A N A T A

---

1. UZROCI I POSTANAK

a. Duhovni ambijenat

Kao povijesna činjenica protestantizam se pojavljuje tek početkom 16.stoljeća. Zbog kojih je općih razloga kao i konkretnih povoda do njega došlo, znamo iz povijesti, pa će za našu svrhu biti dovoljno podsjetiti na glavnije momente.

Opće previranje na prelazu iz srednjeg u novi vijek odjeknulo je, kako na religiozno-intelektualnom, tako i na moralno-socijalnom i političkom području te počelo stvarati pogod-

nu atmosferu za revolucionarne pokrete.

Na <u>religiozno-intelektualnom području</u> dolazi do prave krize dekadencom skolastike i provalom okamizma odnosno nominalizma u teologiju. Toma je doduše Akvinski otvorio svojom naukom velebne perspektive razvitku filozofije i teologije. On je sjajno razgraničio područja r a z u m a i v j e r e, ali njegova je nauka bila mlada i Crkva je nije još službeno bila prihvatila. I stoga, kad nasuprot njoj, Scot izgradjuje sistem, u kome su odnošaji vjere i razuma bili prilično napeti, započinju beskrajne diskusije izmedju predstavnika tomizma i skotizma. Pa kad u oba tabora, pod utjecajem Occama, dodje do popuštanja nominalizmu, konfuzija je na vrhuncu. U toj zbrci Nikola d'Autrecourt proglasuje vjeru "d r ž a v n i m u d a r o m" na području razuma tvrdeći, da čovjek vjeruje samo pod utjecajem milosti, bez ikakvih dokaza, bez ikakve intervencije razuma. Time će medjutim biti p o l o ž e n i t e m e l j i p r o t e s t a n t s k o j k o n c e p c i j i v j e r e.

Usporedo pak s time na <u>moralno-socijalnom području</u> dolazi do dubokih promjena. S Renaissance-om uskrsava i poganski humanizam, ćudoredje naglo opada na malim dvorovima talijanskih velikaša, a i na samom rimskom dvoru. Humanistički ambijenat zatruje pomalo i neke crkvene predstavnike, te kako su se neki, i medju samim papama, počeli miješati u čisto svjetovne borbe i sporove, njihovu vlast stadoše mnogi smatrati čisto ljudskom. Sve se to još pogoršalo fiskalnim zloporabama rimskoga dvora, uslijed čega naglo opada ljubav kršćanskoga svijeta prema Rimu. A kad pridodje "afera s oprostima", ne će biti teško proširiti plamen, koji je pomalo već suktao. Gramzljivost tome velikaša prema prihodima crkava, njihovo nastojanje da ih se pod svaku cijenu dokopaju s jedne strane, a siromaštvo pak nižeg svećenstva s druge strane, izazivat će duh pobune te pripravljati religioznu revoluciju.

Na <u>političkom</u> napokon <u>području</u> t.zv. "plemenitaški proletarijat" teško će čekati prigodu da se otrese svojih dugova domogavši se bogatstva u religioznim ustancima, koji će doskora uslijediti.

<u>b. Ličnost osnivača</u>

Glavni tvorac ove religiozne revolucije, a time i formiranja nove kršćanske crkvene zajednice, bit će <u>MARTIN LUTHER</u>. Kako je za razumijevanje nekog djela važno upoznati njegova protagonistu, to ćemo ponajprije razmotriti samu Lutherovu ličnost, razloge, koji su je doveli do poduzimanja "reforme" i konačno do kidanja s rimskom Crkvom te osnivanja nove crkvene zajednice.

<u>Rodjen u Eislebenu</u>, vjerojatno <u>10. studenog 1483.</u>, Martin Luther (pravim prezimenom Ludher), po svršetku srednje škole i prava, odlučuje se da stupi u samostan augustinaca u Erfurtu, što i učini 17. srpnja 1505. Izgleda da ga je na to potakla b r i g a z a s p a s e n j e vlastite duše, a i neki konkretni dogadjaj u njegovu životu, na koji on sam

aludira u posveti knjige "De votis monasticis" svome ocu. "Ja sam te uvjeravao, kaže on svom ocu, da sam bio pozvan strahom s neba došlim, jer nisam ja s veseljem i dobrovoljno postao redovnikom... nego pun straha i tjeskobe, pred smrću (koja mi je zaprijetila) odjednom, učinio sam zavjet prisiljen i silom." Kad mu je otac na to rekao: "Ne bila to obmana ili čin preuzetnosti!" on dodaje: "Tvoja me je riječ probola, kao da bi je Bog sam bio rekao na tvoja usta, i ona se duboko upisala u moju dušu. Ali ja sam čvrsto zabarikadirao svoje srce, koliko sam mogao, proti tebi i tvojoj riječi." U nastavku ove posvete on veli: "moj je zavjet bio bezbožan, i što dokazuje, da nije bio od Boga, to je, da on nije samo bio u grješnoj suprotnosti s tvojom voljom, nego još nije ni proizlazio od slobodne i hotimične odluke" (1). Tješi se tim, da je Bog iz "tolikih zabluda i tolikih grijeha" "izvukao velika dobra". Kakva su to dobra, to ćemo vidjeti.

Kako god medjutim bilo s tim ulaskom u samostan, činjenica je, da život u njem nije odgovarao Lutherovu temperamentu. Sukob i teškoće s vlastitom naravi naveli su ga doskora, da je počeo tražiti izlaz iz toga kušajući, da svoj vlastiti slučaj uopći i protegne na čitavu Crkvu. Kako i na koji način, doskora ćemo to promotriti. Zasad proslijedimo glavne etape njegova života.

Nemanje dvije godine po ulasku u samostan, Luther je redjen za svećenika te 7. svibnja 15o7. govori svoju prvu misu. Osamnaest mjeseci iza toga, na nalog generalnog vikara reda, Staupitza, on je poslan na sveučilište u Wittemberg, da tamo podučava filozofiju, odnosno komentira nekog neuglednog filozofskog auktora. Filozofija mu medjutim postaje odvratnom, i on, kako se čini, podliježe već tada agnosticizmu i fideizmu. Ne vjeruje naime u moć razuma, ali doskora, pod navalom požude, počinje gubiti pouzdanje i u snagu volje. Opsjednut osjećajem grijeha, on s užasom govori o "tijelu, neposlušnu, bijesnu, pobunjenu proti duhu" (2).

Ovi izrazi, počevši od 15o9., stalno dolaze pod njegovim perom. No on se zato ne udaljuje od tradicionalnog vjerskog učenja. Kao tumač-profesor Lombardovih Sentencija u Erfurtu - - od jeseni 15o9. - zatim za jednomjesečnog boravka u Rimu - - izmedju 151o. i 1511. - on ni ne pomišlja na prekid s rimo-katoličkom Crkvom. Spominjući dvadeset godina kasnije svoj boravak u Rimu, on piše: "U Rimu prošao sam u svom ludilu sve crkve i sve kripte..." (3).

Pomalo medjutim Luther se udaljuje od nauke rimske Crkve. Izmedju 1513. i 1514. više puta mu izmakne te rekne, da mi "uvijek griješimo", "da smo uvijek nečisti" i sl. Možda su to kod njega, u toj fazi razvoja, i puke hiperbole, verbalne pretjeranosti. No tumačeći poslanicu sv.Pavla Rimljanima, on će "pronaći", da je čovjek neizlječivo pokvaren istočnim grije-

---

1) Luthers Werke, Weimar, VIII, str.573-574.
2) Marginalne bilječke u knjizi Sentencija Petra Lombardskog, kojom se Luther služio, L's Werke, IX. str.74., 76.
3) L.W. XXXI., I. str.226. .

om. U tolikoj mjeri dapače, da je izgubio i slobodnu volju te da su mu djela uzaludna, da zapravo ni ne može činiti nikakva dobra. Da, konsekventno tome, njegovo spasenje ovisi isključivo o milosrdju Božjem i o vjeri-pouzdanju, da će mu se Bog smilovati. U brizi oko toga, kako bi riješio problem osobnog spasenja, Luther stvara novu teologiju, u dijametralnoj oprečnosti s Evandjeljem i čitavom Predajom.

Dok su, uistinu, prema Kristovoj nauci, kao i svoj kršćanskoj Predaji, djela bitno za spasenje potrebna, prema Lutheru s njima nemamo što početi, jer što god činimo, zlo je; mi smrtno griješimo svakim svojim činom. Kreposti su u nekom smislu opasnije od poroka. Krupna kakva grješina vidi se i ne će nas potaknuti na oholost, ali čini ljubavi prema Bogu, dobra djela, koja činimo sa svim žarom, to je opasno, da se ne uzoholimo. Zato je kršćanski Lutherov ideal u tom razdoblju - od 1515. do 1518. - izrazito kvijetistički: ne misliti na sebe, "ne željeti vječnu slavu", ne plašiti se više grijeha, ne veseliti se kreposti, nego se baciti sasvim Kristu u ruke govoreći mu: "Gospodine Isuse, ti si moja pravednost, ja sam tvoj grijeh..."

Kako Luther nije bio samo teolog, koji je svoj osobni slučaj pokušavao uopćiti, protegnuti na čitavu Crkvu, nego i smion propovjednik, on je doskora u svojim propovijedima počeo udarati i na vanjska djela, posebice na pretjeranosti u izvanjem štovanju svetaca. Bilo je tu ispravnih i pobudnih misli, ali i osebujnosti, ideja, koje se nije moglo braniti ostajući pri tradicionalnom naučavanju. Medjutim njegova riječ, istodobno topla i opora, imala je nešto privlačiva. Njegovi govori, u kojima se miješao najtamniji misticizam s najreskijim realizmom, počeli su privlačiti gomile. To je osobito bio slučaj, kad je u nekoliko propovijedi taknuo i pitanje oprosta.

c. Afera s oprostima

Odgovornost za ono, što su već i katolički historičari opravdano nazvali "skandalom oprosta" pada najvećim dijelom na žalosnu porodicu Hohenzollern. Njezina nezasitna požuda i neobuzdana ambicija bila je početkom neispravnih pregovora - "où le Pape se montra faible et la Curie romaine complice du désordre (1) - a time i neposredni povod daljnjem nesretnom razvoju stvari. Da bi se naime dopustilo Albertu von Hohenzollern podmiriti troškove svoje instalacije na nadbiskupiju-elektorat Mainz, koju je trebao posjedovati skupa s biskupijama Magdeburga i Halberstadta, bio je podijeljen oprost biskupijama, koje su zavisile o njemu. Da bi se oprost stekao, trebalo je dati milostinju (od koje su, usput budi rečeno, siromasi bili oprošteni). Polovica je od toga išla Albertu, a druga polovica za gradnju crkve sv.Petra u Rimu. U Njemačkoj su medjutim ljudi bili vrlo neraspoloženi prema tadanjem papinskom financijalnom gospodarenju, i kad su proglašeni ti novi oprosti, kritike su se stale dizati sa svih strana. Luther, na same Svisvete podigne svoj glas proti njima u kolegijalnoj crkvi u Wittembergu, nakon što je uoči toga, 31. listopada 1517., o-

---

1) DAFC IV. col. 600.

glasio na crkvenim vratima svojih 95 teza proti oprostima.

Medju tezama, koje su najviše privukle pažnju, bile su slijedeće: "Blago je oprosta mreža, s kojom se lovi danas ljudsko bogatstvo. Zašto papa, kojeg su bogatstva masnija nego ona najbogatijih Crassusa, ne podiže baziliku sv.Petra radije sa svojim novcem, nego s novcem svojih vjernika?... Ako je papa sposoban otkupiti toliko duša iz čistilišta za novac, pod izlikom da gradi baziliku, što ih ne oslobodi sve iz čiste ljubavi?... i t.d." (teze 66,86,82).

Kao što se vidi, Luther udarajući na oproste nije oklijevao napasti sam vrhovni auktoritet Crkve, kojoj je pripadao, papu, kome je kao vjernik i svećenik bio podložan. Kad zbog toga bude pozvan na odgovornost, on će lansirati svoj apel "od pape slabo informirana na papu bolje informirana", da za par dana iza toga apelira "od pape na opći sabor". A malo zatim on će zabaciti i auktoritet općeg sabora izjavljujući, da je Biblija jedini izvor istine, Biblija, kako je tumači svaki kršćanin pod nadahnućem Duha Svetoga.

d. Raskid s rimskom Crkvom

Daljnji razvoj ide dosta naravnim tokom naprijed. Osjećajući se potpomognut jednim dijelom javnog mnijenja i osobito jakom nacionalističkom, italofobnom strankom, on će 1o. srpnja 152o. pisati: "Kocka je pala! prezirem bijes i naklonost Rima: ne ću više s njima izmirenja ni zajednice za vječnost!" Dne 17. srpnja on u jednom pismu otkriva tajnu svoje sigurnosti: "Silvestar von Schaumberg i Franz von Sickingen oslobodili su me odsad svakog ljudskog straha." Stoga već 1. kolovoza iste godine on upućuje svoj glasoviti apel: "Kršćanskom plemstvu Njemačke o reformi kršćanske države." Tu udara na trostruki zid tvrdje "romanista" - ili, kako će doskora biti rečeno, "papista". - Prvi je razlikovanje svećenika i vjernika. Luther proglasuje j e d n a k o s t svih kršćana, a time postavlja temelj t.zv. univerzalnom svećeništvu. Drugi je zid pravo tumačenja Biblije. Odsad svatko ima pravo da je tumači, a ne sama crkvena vlast. Treći je zid pravo, što si ga je papa "samovoljno" prisvajao, da saziva opći crkveni sabor. Luther to pravo prenosi na svjetovne knezove i tako udara temelje n o v o j k o n c e p c i j i C r k v e, koja će biti podložna svjetovnom poglavaru. Nešto kasnije, 2o. listopada iste godine, on objelodanjuje svoj "Preludij o babilonskom sužanjstvu Crkve", gdje svodi sakramente na tri: krštenje, euharistiju i pokoru, i podredjuje njihovu valjanost vjeri; sakramenti naime više ne djeluju ex opere operato, nego ex opere operantis. I napokon u trećem spisu "O slobodi kršćanina" upotpunjuje svoju nauku o vjeri, koja da jedina opravdava.

U medjuvremenu je i Rim progovorio s bulom "Exsurge Domine" od 15. lipnja 152o., no Luther odgovara time, da je 2o. prosinca iste godine javno spaljuje u Wittembergu govoreći: "Jer si mučio istinu Božju, sad te on muči u ovoj vatri!" na što prisutni odgovaraju: Amen (1). Nato ga Leon X. 3. siječnja

---

1) V. Grisar, Luther I., str.37o, bilj.

1521. izopćuje. - Kad nato, po zakonima, koji su tada vrijedili, bude pozvan na sabor u Worms, da se opravda, Luther izgovara svoje glasovite riječi: "Budući da njegovo carsko veličanstvo i velikaši žele jednostavan odgovor, dat ću jedan, koji neće imati ni rogova ni zuba: Osim da me se uvjeri dokazima Pisma i očitim razlozima - jer ja ne vjerujem ni u papu, ni u sabore same... ja sam vezan tekstovima, koje sam donio, i moja je savjest zarobljena riječju Božjom. Ja ne mogu i ne ću ništa povući, jer nije ni sigurno ni prikladno ići proti svojoj savjesti. Bog neka mi pomogne. Amen." Riječi su nesumnjivo bile impresionantne.

Da li su takodjer bile i ispravne? Da li je naime bio ispravan princip, na koga su se one oslanjale? Prema Lutheru, kad "čovjek ima jasan tekst", mora ga se držati, dapače i onda, "ako je tumačenje učitelja protivno", tako je naime tvrdio na leipziškoj disputi. No na to mu je Ivan Eck duhovito odgovorio: "Ako je tekst tako jasan, kako da ga božanski učitelji nijesu nikad razumjeli!" i zatim je pokazao svu nezasnovanost takvoga stava. Sasvim očito, Kristovoj religiji nije trebalo nekoga da otkriva smisao njene nauke petnaest stoljeća iza apostola.

U zbilji i sam Luther ne pokazuje sigurnosti obzirom na svoj stav i svoje izjave. Dok živi sakriven u Wartburgu, on uznemireno piše: "Zar si ti dakle sam mudar? Zar se svi drugi varaju? Zar su tolika stoljeća bila u neznanju?" "A ako bi se varao i ako bi povukao za sobom tolike duše u zabludu i vječno prokletstvo?" (1) Njegova zaprepaštena mašta dovodi mu pred oči vraga u osobi, te on 11. studenoga 1521. piše Spalatinu: "Ja nemam samo djavla sa sobom, ili bolje proti sebi... (2).

e. Teške krize

Da li je medjutim njegovo djelo bilo Božje djelo obnove, to će pokazati i neposredni rezultati.

Dok je još bio u Wartburgu, gdje je pisao proti misi i redovničkim zavjetima i svećeničkom celibatu, njegovi kolege i pristalice provode u djelo njegovu nauku. Redovnici napuštaju samostane, svećenici se žene, sveti misni obredi su preokrenuti. Njegov bivši kolega Karlstadt, koji mjesto njega preuzimlje vodstvo pokreta, govori na Božić u civilnom odijelu "evandjeosku misu", dijeli pričest pod obim prilikama i onima, koji se nisu ispovijedili niti su natašte. Doskora se pojavljuju i "proroci" dolazeći iz Zwickaua. To su prvi anabaptisti. Započinje rat proti slikama, čak i križeve hoće da se poobara. Doznavši za sve to, Luther se revoltira. To je proti njegovu očekivanju. Stoga 1. ožujka 1522. napušta Wartburg i vraća se u Wittemberg, gdje kroz osam dana propovijeda u župskoj crkvi u cilju uspostavljanja reda. Situacija nije

---

1) De abroganda missa, predgovor, pisano u Wartburgu i datirano 1. studenoga 1521., Weimar, VIII, 412.

2) Enders, Luthers Briefwechsel, III, 247.

ružičasta. 28. ožujka Luther piše Ivanu Langu: "Ja opažam, da mnogi od naših izlaze iz samostana s istih razloga, zbog kojih su u njih ušli, hoću da reknem radi trbuha i tjelesne razuzdanosti, i po njima sotona širi veliki smrad proti mirisu naše riječi. Ali šta učiniti?... (1)

Problem nije bio jednostavan.

On se komplicirao do skrajnje mjere, kad su seljaci, oslanjajući se na nj i na njegovo "Evandjelje", digli bunu i stali haračiti. Luther tada piše djelo: "Proti pljačkaškim i ubojničkim bandama" (svibanj 1525.). Tu, medju ostalim, kaže: "Dragi velikaši, oslobodite nas, spasite nas, pomozite nam, smilujte se (nama) siromašnim ljudima, sijecite mačem, udarajte, koljite kolikogod možete!" A kako su neki našli, da je njegov spis odveć žestok, on odgovori novim, još brutalnijim od predjašnjeg, u kom je objašnjavao: "Anarhista nije dostojan, da mu se donose razlozi, jer ih on ne prima. Šakom treba odgovoriti svim tim ljudima, da im krv iz nosa poteče." Ali to nije dosta. Luther se nije ustručavao da doda: "Seljaci nijesu htjeli čuti... Moralo im se razvezati uši puškama, tako da su im mozgovi letjeli po zraku. Takvim učenicima trebala je takva batina!" (2) Čudno je, da taj reformator, koji je propovijedao nekorisnost djela za spasenje, već godinu dana prije u jednom spisu "proti nebeskim prorocima" (anabaptistima) govori prilično drugačije: "Za prostu svjetinu, za "H e r r O m n e s", potrebno je siliti je fizički i krutošću, da v r š i d j e l a, te tako svjetina mora biti pobožna izvana pod prijetnjom z a k o n a i m a č a, kao što su divlje zvijeri ukroćene željezom i kavezom" (3).

Ova žestoka reakcija proti strašnim ispadima masa navela bi na misao, da je Luther morao poći dalje, priznati naime, da njegova nauka, odnosno reforma, nije urodila baš dobrim plodovima, te se vratiti svojoj Crkvi. Medjutim toga nema.

Godine 1524. on skida sa sebe svećeničko odijelo i šest mjeseci kasnije, 13. lipnja 1525., na snebivanje i užasavanje svojih najbližih suradnika, stupa u bračni život s bivšom cistercitskom redovnicom Katarinom von Bora, koja mu je trebala roditi petero djece, tri sina i dvije kćeri. Melanchton, njegov najintimniji suradnik, pisao je tada Camerariusu ove retke pune očaja: "Iznenadit ćete se, kad čujete, da u ovako žalosnom vremenu (usred seljačke bune)... Luther izgleda ne zanima se za javne nevolje, tone u uživanju, snizuje svoje dostojanstvo, u trenutku, kad Njemačka najviše treba njegova znanja i njegova auktoriteta. Evo, kako se po mom mišljenju stvar desila: to je čovjek silno pomičan, ili bolje: lako pokretljiv (4) i redovnice su ga obradjivale omatajući ga svojim

---

1) Enders, nav. dj., III, 323,324.
2) Weimar, XVIII, 396-397.
3) Christiani, Luther et la question sociale, Paris,Tralin, 1912., str.77-133.
4) Izvorni tekst na grčkom, kojim je Melanchton taj list pisao, ima riječi: ὡς μάλιστα (kao obično) εὐχερής. Kako pak εὐχερής označuje onoga, s kim se može lako ravnati, lakoumna, neki auktori prevode ovo mjesto s nestalan, pa i lakouman.

bezbrojnim spletkama. Pravo govoreći, njegovi posjeti odveć neprekidni nonama raznježili su ga i upalili, usprkos kreposti i uzdignutosti njegova duha... Ali ovo nije trenutak, da se čovjek žalosti nad svršenim činom i da ga kritizira. Sve u svemu, ja mislim, da je on po naravi bio prisiljen da se oženi... A kako vidim, da Luther sam izgleda rastužen i mučen tom promjenom života, trudim se, da ga utješim... Uostalom, nadam se, da će ga novi život učiniti ozbiljnijim i dovesti ga, da se odrekne lakrdija, koje smo mi često kod njega kudili" (1). Erasmo, koji je tada vodio žestoku polemiku s Lutherom u vezi sa "serfarbitrom", nije propustio da ga na svoj način ošine pišući: "Komedije obično svršavaju s brakom... Luther počinje već biti blaži i njegovo pero nije više tako zlobno. Nema ništa tako divljeg, što supruga ne bi pripitomila!"

Lutherovi suradnici i pristaše nisu zaostajali za njim. Mnogi su pošli njegovim putem, a većina i dalje, pa je Luther već 1525. sa žalošću pisao: "Nema ni jednoga od naših evandjeoskih vjesnika, koji nije danas sedam puta gori nego je bio prije: pljačkajući tudje dobro, lažući, varajući, jedući, opijajući se i predajući se svim porocima, kao da nije upravo primio svetu riječ" (2).

f. Organiziranje crkve

Kod ovakvih rezultata Luther je bio duboko razočaran, i kad je trebalo organizirati crkvu, novu crkvenu zajednicu nasuprot rimskoj, on će biti prisiljen da ostvari nešto, što nikako nije očekivao. Htio je crkvu slobodnu, nezavisnu o svakom auktoritetu, on će medjutim osnovati crkvenu zajednicu zavisnu o zemaljskim vlastima, štoviše sasvim podložnu njima.

Kako je do toga došlo i šta je Luthera na to potaklo?

Prvi jači povod za apel na svjetovnu vlast u crkvenim stvarima bila je, kako smo to netom vidjeli, seljačka buna. Sve veća razularenost širokih masa, a i njegovih bližih suradnika, pokazat će mu, da bez te vlasti ne će ništa moći učiniti. 7. siječnja 1527. pisat će on Spalatinu: "Dosad, ludom nadom, utvarao sam sebi o ljudima nešto nadljudskoga, da ih se naime može voditi Evandjeljem. Iskustvo mi je pokazalo, da bez obzira na Evandjelje mora ih se prisiljavati zakonom i mačem" (3). Ovim je riječima Luther izražavao naročito svoj politički ideal, ali one su na svoj način odražavale i njegovu zamisao buduće crkvene zajednice.

Videći, uistinu, šta se dogadja, dokle se s tom "reformom" došlo, Luther je nužno počeo misliti na efikasniju organizaciju. Prihodi su crkava opali. Nitko nije plaćao, nitko nije ni-

---

1) Ovo važno pismo najbližeg njegova suradnika baca sasvim osobito svijetlo na njegovu ličnost. Objelodanjeno je u Sitzungsberichte der philos.-philol. und historischen Classe der k.bay. Akademie der Wissenschaften zu München, 1876. str.601.
2) Djela, izdanje Erlangen, XXVIII, 420.
3) Enders, nav. dj., VI, 6.

šta više davao. Nekoć, tužio se Luther, ljudi su rado kupovali čak i oproste. Sada župljani ostaju ravnodušni prema bijedi svojih ("reformiranih") župnika. Škole propadaju. Crkvenog auktoriteta, koji bi tome stanju doskočio, nije bilo. Šta je Lutheru preostalo, nego apelirati na državnu vlast. I time započinje stvarna organizacija nove kršćanske zajednice.

Već svojim pismom od 31. listopada 1525. Luther se obraća saskom knezu-elektoru Ivanu Postojanom izlažući mu kukavno stanje župa i bijedu župnika te potrebu da državna vlast intervenira u cjelokupnoj toj situaciji. Ivan se spremno odazove tome pozivu, te već slijedeće godine civilna vlast počinje izdavati propise o kultu, odredi, da se ima celebrirati njemačka misa, dekretira vizitaciju crkava, što je prije bilo u vlasti biskupa. A kad Ivan Agrikola podigne svoj glas proti tim metodama, tražeći "slobodu savjesti", Luther mu odgovara: "Strpi se, uguši svaku želju za diskusijom u ovoj stvari, da to p o t r e b n o d j e l o vizitacije (crkava) ne bi bilo zaustavljeno u svom toku prije vremena i bez dovoljnog razloga" (1). A zatim tumači razlog tomu: Treba doći do neke jedinstvenosti, uniformiranosti, a to je nemoguće bez prisiljavanja. Treba uzeti puk onakav kakav je, i prema tome vratiti se postupcima, koji su nekoć bili uspješni. Pred tim prostačkim maštama ne treba se bojati isticati strašne perspektive pakla, t r a ž i t i d j e l a, jer "štovanje djela usadjeno, prirodjeno nam je, ono dolazi od same naravi" (2). Tako, usprkos protesta Agrikole, Luther dovede do objelodanjenja o d r e d b e ili u p u t e o v i z i t a c i j i c r k a v a. Ta je odredba bila publicirana 22. ožujka 1528. i imade se smatrati temeljnom poveljom Lutherove crkvene zajednice kao državne ustanove.

U predgovoru toga dokumenta stajali su ovi reci napisani Lutherovom rukom: "Svijetlo Evandjelja budući obnovljeno božanskim milosrdjem... mi smo željeli, da b i s k u p s k a s l u ž b a bude ponovno uspostavljena kao i vizitacija crkava. Ali kako n i t k o m e d j u n a m a n i j e i m a o n i p o z i v a n i r e d a z a d j e l o t a k o v a ž n o, mi smo ponizno zamolili prejasnog elektora, Ivana, vojvodu saskoga, nesumnjivo Bogom postavljenog kneza ove pokrajine - premda po ljudskom zakonu ne bi bio obavežan da nas sluša - u ime kršćanske ljubavi i za ljubav Božju, da uzme u ruke brigu o Evandjelju i spasu svojih podanika te da o d r e d i u t u s v r h u v r i j e d n e i s a v j e s n e l j u d e." Ovim je Luther formalno abdicirao u korist države.

Nekoć, pa ni usred katoličkog srednjeg vijeka, država se nije miješala u stvari savjesti, izuzev u skrajnjim slučajevima otvorene hereze. Sad u nadležnost države prelazi sve: nesamo vizitacija crkava, nego i kult, dogma, moral. Sve to kruni t.zv. "Civilna konstitucija svećenstva", po kojoj su svećenici postajali posve zavisni o svjetovnom poglavaru prema načelu: "C u j u s r e g i o, i l l i u s r e l i g i o." Temeljne pak članke te nove vjerske zajednice precizirala je

---

1) Enders, nav. dj., VI, 48. -- 2) Ibidem, VI, 85.

25. lipnja 1530. augsburška vjeroispovijest.

g. Posljednje preporuke

S radom oko reforme novo-osnovane crkvene zajednice raste izgleda i Lutherova mržnja na papu. U razgovorima za stolom, kako su notirali historičari, dominira njegova mržnja na nj.

Jedno od posljednjih njegovih djela nosilo je naslov: "Proti papinstvu osnovanom u Rimu po djavlu." U toj knjizi dolazi do izraza sva žestina njegova tona, i on je završava riječima: "Dodji ovamo papa-magarče, s tvojim dugim ušima i tvojom gubicom prokletom od laži! Nijemci su primili rimsko carstvo ne od tebe, nego od Karla Velikoga i carigradskih careva. Ti nisi od njega dao ni koliko je dlaka široka. Ali ti si od njega ukrao neizrecivo više svojim lažima, prijevarama, hulama, idolopoklonstvom,ponašajući se kao djavao pred biskupima, lažima najprije, zatim paliumima, zakletvama, ucjenama svake vrste... Ali moram pritom ostati. Ako Bog hoće, napravit ću bolje u jednoj drugoj knjizi; ako prije umrem, dao Bog, da je netko drugi napiše tisuću puta žešću. Jer djavolska je papisterija najveći bič zemaljski i za nas najveća prijetnja, što su je svi djavli mogli izfabricirati sa svojom moći. Neka nam Bog pomogne. Amen!"

Kakvo čudo, da je Luther s ovakvim dispozicijama, kad se teško razbolio u Smalkaldeu i bio blizu smrti, izrekao kao svoje posljednje testamentarne riječi onima, koji su ga okruživali: I m p l e a t v o s D o m i n u s o d i o p a p a e ! - Napunio vas Gospod mržnjom na papu! (1).

Obzirom na sve izneseno u pogledu podrijetla Lutherove crkvene zajednice, posebice pak gledajući na mržnju prema papinstvu, kojom je odisalo njegovo djelovanje, teško je i uz najbolju volju pronaći kakav momenat, koji bi mogao sugerirati misao, da smo u prisutnosti prave Kristove Crkve. Ni osobni život osnivača, ni upotrebljavana sredstva, ni duh, kojim je čitav pokret bio nadahnut, ne vode nas misli, da se radi o zaista pravoj Crkvi. Hoće li nas onda na nju navesti daljnji razvoj te crkvene zajednice, koju je on osnovao? Njeno sve veće i postojano dijeljenje na sve nove i nove zajednice? Njeno sve potpunije odstupanje od tradicionalne nauke u pogledu temeljnih članaka vjere, njeno napuštanje nadnaravnih značajki Kristove religije u liberalnom protestantizmu? O tome svemu suvišno je i govoriti (2).

---

1) DAFC, col. 610, 611.

2) Medju djelima novijeg datuma vrijedno je pogledati: Ernst Walter Zeeden, Martim Luther und die Reformation im Urteil des deutschen Luthertums. Studien zum Selbstverständnis des Lutherischen Protestantismus von Luthers Tode bis zum Beginn der Goethezeit. I Band: Darstellung 1950., II Band: Dokumente 1952., Verlag Herder Freiburg.

2. ZNAČAJKE PROTESTANTSKIH CRKVENIH ZAJEDNICA

Put, što ga je protestantizam prevalio od svojih početaka do danas, tako je velik, da je vrlo teško govoriti o njemu kao nečem jednome. Ne upuštajući se medjutim u pojedinosti, nastojeći ostati pri najopćenitijim oznakama, moguće je u onome, što je nastalo iz protestantizma, razlikovati ponajprije dvije glavne struje: struju liberalnog i struju ortodoksnog (pravovjernog) protestantizma. Što se prvoga tiče, on je otišao tako daleko, da je od kršćanstva zadržao tek ime. Drugi slijedi uglavnom historijske puteve luteranizma, kalvinizma i anglikanizma, ali su se unutar tih skupina formirale nove zajednice, po kojima se u crkvenom pogledu dijele na episkopalijance, presbiterijance i kongregacionaliste; prvi priznavaju episkopat, ali traže neki srednji put izmedju nauke anglikanizma i katolicizma o njemu; drugi, nasuprot episkopalijancima, zastupaju jednakost svećeničkih službenika (parity of ministers); treći su se konačno razdijelili od presbiterijanaca te stvorili crkvene općine (congregations) nezavisne jedne o drugima kao i o crkvenom poglavarstvu, podložili se izravno "Kristovu vodstvu" u njegovoj nevidljivoj crkvi. Te su se sve skupine razdijelile na druge, nove.

Kad dakle pristupamo ispitivanju značajki ili biljega crkvene zajednice kod protestanata, namjerno apstrahiramo od svega onoga, što bi nas spriječilo, da o njemu govorimo kao cjelini. No kako je u zbilji s njime stalo?

a. Jedinstvo

Prema svemu netom rečenom najupadniji nedostatak protestantizma jest jedinstvo.

Ponajprije u pogledu uprave: nema nikoga, tko bi stvarno obnašao ili sebi bar pripisivao vrhovno pravo upravljanja svim protestantskim skupinama. Štoviše, niti unutar pojedinih skupina nema takvoga vrhovnog poglavara. O kongregacionalistima i presbiterijancima to ne treba ni naglašavati, jer oni po svojim temeljnim koncepcijama isključuju takva poglavara, ali čak ni sami episkopalijanci ne čine u tome iznimke.

Jedinstvo zajedničkog vjerskog života ne može ni postojati bez istinskog društvenog, upravnog jedinstva. A u kolikoj su mjeri protestantske crkve upravno razdijeljene, to je dovoljno poznato.

Jedinstvo vjere izraženo je donekle usvajanjem temeljnih članaka. No kad se konkretno pogleda, kako je stalo sa skladnošću u pogledu broja i sadržaja tih temeljnih članaka, vidi se prilično razilaženje. Nesamo da je izmedju pojedinih skupina došlo do raznolikog gledanja na stvar, nego je i unutar iste povijesne skupine došlo do nesloge. Tako je kod anglikanaca, koji su, nakon što su prihvatili 29 temeljnih članaka, došlo do razlaza. Dopustivši naime da je svakome slobodno tumačiti članke po svom nahodjenju, doskora su se formirale tri an-

glikanske crkve: gornja crkva (High Church), koja se nastoji
približiti rimskoj; zatim donja crkva (Low Church), koja pria-
nja poglavito uz kalvinizam, te široka ili slobodna crkva (Bro-
ad Church), koja je zaplovila poluracionalističkim vodama. U-
zmemo li stoga protestantizam kao cjelinu, moramo reći, da ne-
ma niti jedne jedine vjerske istine, u kojoj bi se sve skupi-
ne slagale.

Usprkos svemu tomu težnja za jedinstvom, kako ćemo to vi-
djeti u parergonu, postoji, i posljednjih godina na njem se
radi putem raznih kongresa i konferencija, a naročito putem
generalnih skupština t.zv. "Ekumenskog savjeta crkava".

b. Apostolicitet

Položaj protestantizma u pogledu apostoliciteta izgleda
raznolik. U svojim počecima on zabacuje svaku tradiciju, kao i
auktoritet, koji osigurava materijalnu a pogotovo formalnu stra-
nu apostoliciteta. Luterovci, kalvinisti, a medju njima pose-
bice presbiterijanci i kongregacionalisti nastavljaju ići iz-
ričito tim putem. Anglikanci, nasuprot, kao episkopalijanci,
htjeli bi da posjeduju biskupe, koji bi bili pravi nasljednici
apostola. Oni štoviše smatraju, da takve biskupe i imadu te
stoga isključuju većinu luterovaca kao i kalviniste iz svojih
crkava. No pitanje nije samo u tome, što bi episkopalijanci
htjeli, što bi posebice danas željeli, nego kako je u zbilji
s tom stvari stalo. Postoji li kod njih materijalni i formalni
apostolicitet? Apostolicitet stvarnog i legitimnog poslanja i
naslijedja?

Historijski već promatrajući stvar, ni jedna ni druga stra-
na apostoliciteta nije osigurana. Iz knjige redjenja "Ordinal",
koja je propisana za Eduarda VI., 1549. i 1552., te za Eliza-
bete, 1559., isključena je i forma i nakana,
da se kandidata zaredi za svećenika. Tamo, uistinu, stoji: "Ac-
cipe Spiritum Sanctum" bez ikakve oznake, u koju svrhu kandidat
ima Duha Svetoga primiti. Opazivši taj nedostatak, anglikanci
su tek nakon sto i više godina (1662) nadopunili taj tekst ri-
ječima: "ad officium et opus presbyterii". Kroz to vrijeme me-
djutim nestalo je pravovaljano zaredjenih svećenika, te je sto-
ga i posve utrnula moć redjenja. A sve da je ona skraćena for-
mula i bila valjana, nakana bi učinila redjenje nevaljanim.
Zašto? Jer je hotimice uklonjeno sve, što god u katoličkom ob-
redu jasno označuje svećeničko dostojanstvo i službu, jer na-
ime anglikanski obrednik radi prema nauci 29 članaka, prema ko-
jima "Missarum sacrificia... blasphema figmenta sunt, et per-
niciosae imposturae".

Prema tome nesamo kod ostalih protestanata, nego i kod sa-
mih anglikanaca nema ni materijalnog, ni formalnog apostolici-
teta: materijalnoga, jer je utrnula moć redjenja, formalnog,
jer su se odijelili od Crkve, koja bi im jedina, kad bi imali
pravovaljano redjene svećenike, mogla dati legitimnu misiju.

c. Katolicitet

Zbog nedostatka upravnog i društvenog jedinstva ne može se

kod protestanata govoriti ni o pravom katolicitetu. Pravi naime katolicitet uključuje raširenost j e d n e i s t e c r k v e kod svih naroda, ili bar nakanu, da se raširi. Jedna medjutim ista crkvena zajednica kod protestanata ne postoji, pa prema tome ni katolicitet.

Činjenica je najprije općenito poznata, da kroz gotovo dva puna stoljeća protestantizam se sustegao od misija medju poganima. Kad su se pak na njih dali, išli su većinom za političkim ciljevima i gotovo nigdje nisu uveli prave kršćanske vjere. U Japanu su, štoviše, kroz podrug stoljeća suradjivali s poganskim progoniteljima katolika.

Postepeno se ipak u tom pogledu situacija donekle izmijenila.U 19. su stoljeću Englezi, zatim Norvežani te Amerikanci Sjed. Am. Država počeli raditi u misijama uz veliku materijalnu pomoć, no miješajući, kako je i s protestantske strane bilo rečeno, business, trgovačke poslove sa širenjem kršćanstva. Kasnije su se razni protestanti počeli ipak ugledati u katoličke misije te su pri formiranju misionara često kao uzor isticali sv.Franju Ksaverskog. U kantuarijskom misijskom sjemeništu sve je veći broj onih, koji su prigrlili celibat. Napomenuti je samo, da ovaj obrat u misijskom radu dolazi poglavito od strane t.zv. "ritualista", koji su skloni na sjedinjenje s katoličkom Crkvom, zbog čega ih uostalom drugi optužuju, da su "Rimljani".

d. Svetost

Kako je stalo sa svetošću u ontološkom smislu kod protestanata, to smo već mogli razabrati,kad smo promatrali njegov nastanak. Ponajglavnije sredstvo posvećenja, sv.misa, euharistijska žrtva, je zabačena. No to nije bilo sve. Broj sakramenata smanjen je na tri; nauka je svedena na ideju, da sama vjera, odnosno "vjera - pouzdanje" opravdava čovjeka, te da su, prema tome, djela suvišna. To je sve značilo veliko umanjenje sredstava posvećenja.

Kod takve situacije ne treba se čuditi, da su prvi plodovi bili moralna popustljivost. S idejom, da su djela suvišna, zamrli su ideali visoke kršćanske svetosti, potreba mrtvenja, odricanja, poniznosti, djevičanstva... Prema tome svemu zauzeo se dapače bio stav nekoga prezira: gledalo se u tome nastranosti katoličke Crkve.

S vremenom se ipak i u ovom posljednjem pogledu krenulo na bolje. Razni pokreti, kao pietistički u Njemačkoj, "ritualistički" u Engleskoj, i t.d., doveli su, makar u brojno i ograničenoj mjeri, do većih stepena svetosti. Povećao se nesumnjivo i broj onih, koji posjeduju t.zv. običnu svetost. Kakvi su medjutim sve faktori na ovo posljednje utjecali, teško je reći. Mogli su, bar indirektno, djelovati primjeri visoke svetosti kod katolika, kao što stvarno nekad i jesu (v. naprijed isticanje sv.Franje Ksaveskog kao uzor misionarâ), samih svetijih protestanata, milosti, koje Krist daje uvijek onima, koji bona fide ostaju u krivoj zajednici, a čine inače, što je do njih, da bi vršili volju Božju. Jedno je svakako sigurno, da je visoku svetost vrlo teško složiti s pravim načelima protestantizma,

kakva ga je Luther naučavao.

Iz svega, što smo izložili, jasno proizlazi, da kod protestanata nema značajki ili biljega izvorne Kristove Crkve. O jedinstvu i apostolicitetu to je mnogostruko utvrdjeno. Djelomično pak nastojanje oko univerzalnosti ove ili one struje medju protestantima, zatim sastanci, što ih brojne protestantske zajednice u suradnji s raznim skupinama odijeljenih istočnih kršćana upriličuju, da bi se polučilo izvjesno jedinstvo, koligod rječito govorili o potrebi jedinstva medju kršćanima, daleko su od tog, da bi to jedinstvo stvarno predstavljali. Jednako tako ni izolirane pojave svetosti, pa i u višem stupnju kod nekih od njih, nisu takve, da bi ih mogli smatrati specifičnom značajkom protestantskih crkvenih zajednica.

U svakom slučaju protestantizam uzet kao cjelina nema četiriju značajki izvorne Kristove Crkve.

NAPOMENA O VRHOVNOJ VLASTI U PROTESTANTSKIM CRKVENIM ZAJEDNICAMA

Prema onome, što smo dosad vidjeli u razvitku Lutherove crkve, kao i onome, što će kasnije, bar djelomično, uslijediti u kalvinizmu i anglikanizmu, tri su stvari značajne u pogledu crkvene vrhovne vlasti: 1. radikalno kidanje odnošaja s vrhovnom vlašću, koju je Krist uspostavio u Petru, odnosno njegovim nasljednicima; 2. posvemašnje ili djelomično prenošenje vrhovne crkvene vlasti na civilnog poglavicu; 3. uspostava episkopata ljudskog podrijetla.

1. Što se tiče p r e k i d a o d n o š a j a s rimskom biskupskom stolicom, on je podjednako karakterističan za sva tri ogranka protestantizma. Luteranizam je sav u znaku tog prekida, kao što smo to kroz sav njegov razvoj mogli konstatirati. Kalvinizam slično: njegovo je širenje upravljeno proti "papistima" i "papinskoj Crkvi". Anglikanizam pak već u svojim počecima, za Henrika VIII., traži kao bitno potpisivanje "zakletve o prvenstvu", kojom se formalno nijekalo papinski auktoritet.

2. Prenošenje v r h o v n e c r k v e n e v l a s t i na civilnog poglavicu zbiva se kod nekih posvema, kod drugih djelomično. U kojoj je mjeri do tog došlo kod Luthera, znamo: i seljačke bune, i nedostatak ljudi, koji bi sa strane novoosnovane crkvene zajednice mogli auktoritativno zapovijedati, prisiljava ga, da se obrati na svjetovnoga kneza te da ga zamoli, "da uzme u ruke brigu za Evandjelje i za spas svojih vjernika". Kalvin u tom pogledu ne će sasvim naslijediti Luthera. Mada kao i on uvjeren, da se narodom ne može upravljati čistim Evandjeljem, te da ga se mora "nukati tjelesno" i "prisiljavati zakonom i mačem", on ipak samo traži, da Crkva i država nastupaju skupa, te u slučaju tek da se ne može u kome pitanju postići sklad, stvar se mora iznijeti pred državnog predstavnika. Što se napokon anglikanizma tiče, on je sav u znaku dirigiranja odozgo: Henrik VIII., želeći se za života svoje za-

konite žene Katarine oženiti s Anom Boleyn, proteže svoju vlast na Crkvu te sve one, koji mu se protive, uklanja s puta. Jedne zatvara, druge daje smaknuti, a na se prenosi brigu za duše svojih podanika. Zahtjev, da se svećenstvo i biskupi imadu podvrgavati vladaru kao vrhovnom poglavaru, postaje državnim zakonom.

3. Uspostava e p i s k o p a t a civilnim putem. U svim zemljama, gdje se protestantizam proširio, sudbina episkopata nije baš posvema bila jednaka. U Lutherovoj crkvenoj zajednici on spočetka nije uopće postojao. Luther naime, kako izgleda, nije mogao naći pristaša medju biskupima pa se stoga obratio na Ivana, vojvodu saskoga, da stvar uredi: "Budući da medju nama nitko nije imao n i p o z i v a, n i r e d a za tako važno djelo, zamolili smo ponizno presvijetlog elektora, Ivana, vojvodu saskoga... da... delegira u tu svrhu ljude vrijedne i savjesne." Oni, dakle, koji na taj način postaju biskupima, dolaze do tog čisto civilnim putem, i kao takvi nemaju uopće biskupskog reda. Ali to načelo nije ni važno, jer u protestantizmu svi su članovi crkvene zajednice jednaki. Kod svih naime postoji t.zv. "univerzalno svećeništvo". Biskupi su samo civilno viši po "rangu" (stepenu)! - Kalvinizam slično tako: on ne pozna episkopata, koji bi bio nad presbiteratom. Za nj postoje samo četiri crkvene funkcije: pastiri, učitelji, starješine, djakoni, ali oni nisu takvi redjenjem, nego izborom, odnosno delegacijom naroda. - Kod anglikanaca se, mada nominalno episkopat ostaje, već spočetka malo pazilo na valjanost redjenja, te je tako episkopat - via facti - utrnuo kao istinsko nasljedje apostola.

3. POPRATNE POJAVE U PROTESTANTSKIM CRKVENIM ZAJEDNICAMA

Obzirom na sve dosad rečeno suvišno bi bilo ispitivati u pojedinostima, da li se u protestantskim crkvenim zajednicama ostvaruju popratne pojave Kristove Crkve. Ove naime pojave dolaze zapravo kao potvrda već utvrdjenoj pravoj Crkvi. A kako mi dosad, ispitujući podrijetlo protestantskih crkvenih zajednica i proučavajući oznake njihove, nismo mogli doći do zaključka, da bismo bili u prisutnosti prave Kristove Crkve, nemamo razloga da se na popratnim pojavama dulje zaustavljamo. Evo medjutim ipak nekih napomena:

1. Što se tiče m o ć i č u d e s a jedva da bi se u čitavom protestantizmu moglo naći ljudi, koji se pozivaju na njih kao znak božanskog podrijetla njihove crkvene zajednice. Općenito dapače poluterovski protestantizam sve do najnovijeg vremena ide sasvim suprotnim smjerom: on nesamo zabacuje čudesa, nego smatra neprikladnim pozivati se na njih u današnjem svijetu, koji čudo smatra nemogućim.

2. U pogledu š i r e n j a protestantizma ne može se zanijekati, da se on proširio izvjesnom brzinom. Ne doduše kao jedna jedinstvena religija i crkvena zajednica, nego kao pokret, koji se razgranao u svu silu manjih ili većih zajednica: luteranizam, kalvinizam, anglikanizam, s mnogim posebnim samostal-

nim zajednicama unutar tih velikih skupina ili na njihovu rubu. Sama dapače globalna brojka svih protestantskih skupina prilično je visoka: preko dvjesta milijuna. I pitanje se nesumnjivo postavlja: čemu on to ima zahvaliti? Pravi medjutim odogovor na to pitanje složen je. Ponajprije, protestantizam se dugo vremena ne širi u nekršćanskome svijetu, medju ljudima, koje bi s temelja trebalo za kršćanstvo predobivati. On kroz čitavu svoju prvu razvojnu fazu, kao luteranizam, kalvinizam i anglikanizam, preuzimlje svoje pristaše od katoličke Crkve. A zašto ih s relativnom lakoćom preuzimlje? Jer se pojavljuje kao blaži oblik Kristove religije: obećava sve, što i prava Kristova Crkva, samo uz manje napora i žrtava. Praktično za spasenje dostaje "vjera - pouzdanje", i kako se djela smatraju nekorisnim, moralni zahtjevi nove religije svode se na nešto vrlo ograničena. Ne smije se, nadalje, zaboraviti, da se protestantizam u toj svojoj prvoj razvojnoj fazi širi poglavito preko svjetovnih vlasti. I nema nikakve sumnje, da pritisak, što ih knezovi i vladari izvode u tom pogledu na svoje podanike, objašnjava znatnim dijelom uspjehe u širenju protestantizma. Sve to dakako ni najmanje ne svjedoči, da bi protestantizam bio božanskoga podrijetla. Misijsko pak širenje protestantizma u nekršćankim zemljama duguje svoje uspjehe daleko više obilju materijalnih sredstava, nego nadnaravnim momentima. Ipak ne smije se zaboraviti, da samo propovijedanje evandjeoske nauke, makar i u okrnjenu obliku, djeluje na mnoge duše, te one pristupaju protestantskim zajednicama.

3. P r o g o n i i m u č e n i š t v a ne sačinjavaju nikakvu osobitu značajku protestantizma. Mada je bilo pojedinaca, osobito medju obraćenicima, koji su b o n a f i d e dali svoj život za vjeru držeći, da je ona prava Kristova vjera, u cjelini to su iznimke. Tako se spominje slučaj urodjenika u Ugandi, koji su izmedju 1885-1886. dali svoje živote za Krista. A šta treba o njemu misliti? Po sebi ništa ne priječi, da Bog dadne svoju milost tim ljudima, da svjedoče za vjeru, koja, mada i nepotpuna, sadržava spasonosnih istina. Umirući stoga za nju, ti su ljudi svjedočili za istinitost kršćanstva kao takva, a ne za protestantizam, ukoliko se suprotstavlja katolicizmu. O anabaptistima pak, koji su umirali s fanatičkim bijesom, ohološću i ludošću, ne treba ni govoriti.

Sve u svemu dakle popratne pojave ne mogu potvrditi, da bi protestantizam bio prava Kristova Crkva.

....

IV.

R I M O K A T O L I Č K A C R K V A I D E N T I Č N A S I Z V O R N O M C R K V O M

1. U RIMOKATOLIČKOJ SE CRKVI OSTVARUJU SVE ČETIRI ZNAČAJKE KRISTOVE CRKVE

Slijedeći povijesni razvoj rimske Crkve, ustanovili smo, da je ona doista prava Kristova Crkva. Dokaz na ovaj način do-

biven p o s e b i j e d o s t a t a n: on neprijeporno utvrdjuje, da je rimska ili rimokatolička Crkva ona, koju je Krist osnovao davši joj u osobi Petra, odnosno njegovih nasljednika, njenog vrhovnog poglavara (1). No da je to upravo Kristova Crkva, to odaju i značajke, koje smo vidjeli, da ona mora imati, a koje zaista rimokatolička Crkva i posjeduje.

a. Jedinstvo rimokatoličke Crkve

Da je rimokatolička Crkva, općenito uzevši, jedna, to je činjenica javno poznata i priznata. Posvud naime, gdje se o njoj govori, smatra se je jednom i jedinstvenom zajednicom.

U zbilji njeno jedinstvo moguće je i u pojedinostima razmjerno lako zapaziti. Sve naime u njenom biću odaje, da je jedna u vjeri, upravi i društvenom vjerskom životu.

J e d i n s t v o v j e r e očituje se poglavito posve jedinstvenim vjeroispovijedanjem, kako teoretskim, tako praktičnim: prihvaćanjem istih simbola vjere počevši od t.zv. "apostolskog vjerovanja" pa do najnovije antimodernističke zakletve; prihvaćanjem nadalje svega, što Crkva, što njezin vrhovni poglavar proglasuje ex cathedra da se ima vjerovati.

J e d i n s t v o u p r a v e zapaža se naročito u tom, što se na vrhu njenu nalazi Petrov nasljednik sv.Otac Papa, kome su svi dužni pokoravati se i kome se de facto podvrgavaju. Ovo je posljednje došlo do osobito snažnog izražaja na posljednjem ekumenskom saboru, kad su toliki biskupi, sabrani sa svih strana svijeta, priznali juridičko prvenstvo rimskog biskupa; iznimke pritom nisu činili ni oni, koji su se nešto kasnije tek izjasnili za njegovu neprevarljivost.

D r u š t v e n o j e d i n s t v o napokon manifestira se na mnogostruk način kao posljedica jedinstva vjere i uprave. Ispovijedajući, uistinu, istu vjeru, katolička zajednica služi se istim sredstvima posvećenja, primajući sakramente, prisustvujući istoj misnoj žrtvi. Podvrgavajući se pak sv.Ocu Papi, ona se pokorava takodjer i biskupima, kao i njihovim zamjenicima, župnicima. Kao takva rimokatolička je Crkva doista jedno stado i jedan ovčinjak, jedno, nerazdijeljeno tijelo Kristovo.

b. Apostolicitet rimokatoličke Crkve

Povijesno je dovoljno poznato, da je rimokatolička Crkva istinska nasljednica apostolske Crkve. Podjemo li, uistinu, u kom god razdoblju povijesti unazad, uvijek nalazimo, da je tadanja Crkva tek nastavak one, koja joj je prethodila, da su biskupi i svećenici redjeni od svojih predšasnika. I tako idući, dolazimo do apostolâ, od kojih prvi biskupi primaju zakonito poslanje. Stari spisi i pisci uvijek nam u tom smislu govore. Didahe Crkvu uzimlje kao apostolsku Crkvu. Klement Rimski naglasuje, da je kako rimska, tako i korintska Crkva zakonita nasljednica apostolske Crkve. Tertulijan i Irenej argumentiraju, kao priznatom stvari, apostolicitetom Crkve. Augustin, govoreći

---

1) Kao i u osobama biskupâ nasljednike apostolâ.

o Crkvi, veli: "quae ab illorum (i.e. apostolorum) temporibus per episcoporum successiones certissimas usque ad nostra tempora perseverat" (1).

Sažet medjutim i sasvim neosporan dokaz o apostolicitetu rimokatoličke Crkve imamo u sigurnom redoslijedu biskupa rimske Crkve. Svi nam,uistinu, katalozi, oni raniji kao i kasniji, pokazuju neprekinut slijed Petrovih nasljednika na biskupskoj rimskoj stolici od prvih početaka pa do danas. To dokazuje, da je rimska Crkva materijalno apostolska. Da je pak i formalno apostolska, t.j. da su u njoj predstavnici sa zakonitim poslanjem Božjim, to dokazuje činjenica, da njome upravljaju nosioci prvenstva, koje po Kristovoj odredbi mora ostati trajnim, a koje de facto ne svojata za se ni jedan drugi biskup kršćanskoga svijeta, izuzev rimskoga biskupa.

Povezanost pak,s druge strane,biskupa s tom neosporno apostolskom Crkvom dokazuje ujedno legitimnost njihova vlastitog poslanja, t.j. njihovo formalno apostolstvo.

c. Katolicitet rimokatoličke Crkve

Potpuno u skladu s Kristovom zapovijedju: "Idite i naučavajte sve narode", katolička se Crkva nije ograničila u svom širenju ni na koju zemlju ili pokrajinu, ni na koji narod ili pleme, nego se k r o z s v a s t o l j e ć a svoga opstanka obraćala svim narodima,do kojih je mogla doći.

Kroz tri prva stoljeća, iako bez ikakve pomoći od strane društva, dapače usred najtežih progonstava, ona prodire i osvaja najveći dio grčko-rimskog carstva, o čem će biti opširno govora u odsjeku o ostvarenju popratnih pojava u rimokatoličkoj Crkvi, pod b. Ovdje navodimo samo neke sasvim sumarne podatke.

Po seobi naroda ona kristijanizira sve te narode, mada oni, provaljujući u nove krajeve, često uništavaju sve kršćansko. Kasnije, nakon istočnog raskola, rimokatolička se Crkva širi u 11.st. u Poljskoj, Ruteniji, Madjarskoj i Skandinaviji; u 12.st. u Pomeraniji i baltičkim zemljama; u 13.st. u Aziji, posebice medju Mongolima u Kini; u 14. u velikim dijelovima Azije i Sjevernoj Africi; u 15.st. u Americi i dijelovima afričke obale. Nakon protestantskog otpada, katolička se Crkva širi novim zamahom i snagom po Evropi, Aziji i Americi. U najnovije pak vrijeme osobito brzim tempom osvaja afrički kontinent. Prema podacima iz 1937. i 1938. (A.Fischer u "Freytag & Berndts Taschenatlas", v.H.Krose, Theol.Rev. 37/1938/ c.150) od 2.116,000.000 ljudi na zemlji bilo je 787,000.000 kršćana, a od toga 400,000.000 katolika. Evo medjutim novijih podataka: 1955. bilo je 450,000.000 katolika; 1959. ustanovljeno je, da se broj katolika u svijetu povećao na 510, a 1960. broj katolika iznosio je 550,000.000.

Pri svemu ovome od osobite je važnosti činjenica, da tih 550 milijuna katolika u čitavom svijetu(2), pripadaju zajednici

---

1) C. adv. leg. 1,c.XX,39.

2) Danas ih je nesumnjivo znatno više.

u najstrožem smislu j e d n o j, te tako ostvaruju bitnu i formalnu stranu katoliciteta: proširenost jedne te iste zajednice po svem svijetu.

d. Svetost rimokatoličke Crkve

Osobito istaknuto mjesto medju značajkama rimokatoličke Crkve zauzimlje njezina svetost. Mada naime i ostale značajke otkrivaju pravu Kristovu Crkvu, svetost naročito snažno djeluje privlačeći ljudska srca, potičući ih, da je ljube i cijene.

Ukoliko se radi o ontološkoj svetosti vezanoj uz sredstva posvećenja, kao što su sakramenti, misna žrtva i t.d., ona dakako kao takva nije stranim promatračima vidljiva. Ipak nešto od njene uzvišenosti zapazit će svatko nepristran, kad promatra duboko sabran i pobožan način, kojim se obavlja. Još će se jače dojmiti nauka, koju Crkva izlaže, bilo u knjigama i inima spisima, bilo u propovijedima; nauka nesamo razumski čvrsta i skladna, cjelovita i zaokružena, silno visoka a ipak jednostavna, nego i puna nutarnjih pobuda, poticaja na dobro, na junaštvo, na svetost.

Moralna pak svetost odsijeva na svim svojim stepenima medju članovima Crkve. Svi oni, koji doista žive kako Crkva traži, pokazuju bar o b i č n u svetost: izbjegavaju grijeh i ukoliko griješe, kaju se zbog toga, nastoje se popraviti, podići se iz kala opačine. Još je medjutim upadnija svetost onih, koji su pošli putem s a v r š e n o s t i: to su tisuće i stotine tisuća katoličkih redovnika i redovnica, mladića i djevojaka, muževa i žena, učlanjenih po raznim vjerskim društvima ili pojedinaca, izvan njih, koji nesamo izbjegavaju teški grijeh, nego i same lake grijehe, dapače i nesavršenosti, a koji s druge strane ulažu sve svoje sile u nesebičnom i požrtvovnom radu za bližnjega.

Hippolyte T a i n e, doista tek vanjski promatrač djelovanja Crkve, pisao je gledajući katolike svoje domovine Francuske: "Postoji u Francuskoj 15o.000 redovnika. Oni su svi po naravi vlastite ustanove d o b r o č i n i t e l j i i hotimično poslušni, po svom vlastitom i spontanom izboru posvećeni njegovanju opasno bolesnih, nezahvalnih, ogavnih. Svoje usluge čine besplatno, ili uz neznatnu odštetu, a to nakon što su vlastiti komfort i potrebe sveli na najmanju mjeru. Očito je, da je r a v n o t e ž a m o t i v a, kojim se obavljaju naše slobodne odluke, kod tih ljudi i žena s a s v i m o b r n u t a. U nutarnjoj bilanci tih ljudi egoizam nikako ne prevladava altruizam; naprotiv ljubav prema bližnjemu prevladjuje i gospodari sebičnošću. Hoćete li da znate, gdje se krije tajna toga života? Evo: ta takva tajna nije ništa drugo do Isus Krist spoznavan, ljubljen, u Euharistiji priman" (1). A na drugom mjestu: "Kršćanstvo je još za četiri stotine milijuna ljudskih stvorova veliki par neophodno potrebnih krila, da dignu čovjeka iznad njega samoga, iznad njegova puzavog života i njegova ograničenog obzorja, da ga povedu preko strpljivosti, od-

---

1) Les Origines de la France Contemporaine, Le Régime moderne, II,p.112.

ricanja i nade do vedrine, do požrtvovnosti i do žrtve... Ni filozofski razum, ni umjetnička ili literarna naobrazba, ni dapače feudalna, vojnička i viteška čast ne može da ga nadomjesti u toj službi" (1).

Junačka napokon ili herojska svetost blista najvidnije u životu svetaca i blaženika, kojih djela Crkva stavlja pred oči svim ljudima. Njihov je broj kroz devetnaest i pô stoljeća života Crkve toliko narastao, da već sam po sebi silno mnogo govori. Da ne spominjemo statistike prošlih stoljeća, za koje bi trebalo proći debele sveske Ruinart-a i Bollandista, i dr., dosta je napomenuti, da je samo u 19.st. preko četiri stotine "slugu Božjih" proglašeno blaženima i preko 80 blaženih svetima, dok je u 20.st. sam Pijo XI. proglasio 496 blaženih i 34 sveta. Šta to znači, kad se uzmu u obzir nesamo gole brojke, nego nevjerojatna strogost, kojom se ispituju kreposti i čudesa tih ugodnika Božjih, svatko će imalo upućen u stvar lako razumjeti.

Dugotrajni opstanak značajki - očit znak intervencije Božje

Već sama činjenica, da se u nekoj zajednici nalaze ostvarene značajke, koje je Krist dao svojoj Crkvi i htio da ih ona posjeduje kroz svu budućnost, dovoljno jasno pokazuje, da se radi o bitno istoj ustanovi, t.j. da smo doista u prisutnosti prave Kristove Crkve.

Tu medjutim tako bjelodanu zbilju pojačava i to, što se opstanak tih značajki, kroz tolika duga stoljeća, ne da objasniti bez posebne intervencije Božje.

Kako bi, uistinu, bilo moguće, da jedna ustanova, bez posebne pomoći Božje, sačuva tako m n o g o s t r u k o jedinstvo kroz toliki niz stoljeća? Da sačuva posvemašnje jedinstvo u vjeri, upravi, društvenom životu kod tolike duhovne visine, koju pri svem tome ispovijeda i zastupa? I to uza svu naravnu težnju čovjekovu da stvara zasebna mišljenja, da se naročito u teškim pitanjima odvaja od ostalih? Pokraj tolikih takodjer rasnih, narodnih, društvenih razlika? Uza sve perturbacije, kojima su razni narodi kao i pojedinci bivali izvrgnuti u toku stoljeća? Unatoč, konačno, pritisku, što su ga vladari i ini mogućnici vršili na Crkvu i njezine upravljače?

Da li je jednako bez posebne intervencije Božje moguće objasniti činjenicu, da je katolička Crkva sačuvala apostolicitet nesamo materijalni, nego i formalni? Da je nadalje u posvemašnjem jedinstvu ostala k a t o l i č k o m, ne podlegavši nikakvu partikularizmu? O tome pak, da je s v e t o s t Crkve katoličke, kako u ontološkom, tako i u moralnom smislu, očit znak intervencije Božje, to nije potrebno posebno ni naglašavati.

Podržavajući dakle značajke jedinstva, apostoliciteta, katoliciteta i svetosti u katoličkoj Crkvi, Bog nam jamči, da je ona prava njegova Crkva, ona ista, koju je Krist osnovao, da se u nju možemo pouzdavati, smatrati je vjerodostojnom.

---

1) Ibidem II, 3,II.

PRIGOVORI I ODGOVORI

I. Obzirom na jedinstvo

1. Religiozna zajednica, u kojoj se ne održava jedinstvo zakona, ne može se smatrati jednom. A u prvo doba Crkve bilo je dosta judeo-kršćana, koji su se u štočem držali Mojsijeva zakona, dok su se drugi, na čelu s Pavlom, tome protivili. Dakle prvotna Crkva nije bila jedna.

Odg: Razlikujem minor: U prvo je doba bilo mnogo takvih, koji su se u Crkvi pridržavali Mojsijeva zakona s isključenjem novozavjetnih zakona u pogledu nauke, kulta i ostalog bitnoga, niječem; koji su se privremeno pridržavali i nekih legalnih opservancija, kao obrezovanja i sl., dopuštam; da bi ovim posljednjim bilo narušeno jedinstvo u svojoj biti, niječem. - Na saboru uostalom u Jeruzalemu, dakle već vrlo rano, pitanje je bilo načelno riješeno. Toma Akvinski lijepo primjećuje à propos ovoga: "a passione Christi usque ad divulgationem Evangelii, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant neque aliquis ea observare tenebatur... illi qui conversi erant ex Judaeis, poterant illa legalia licite observare, dummodo non sic ponerent spem in eis quod ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine legalibus fides Christi justificare non posset" (1).

2. Izgleda, da jedinstva nije u Crkvi bilo za zapadnog raskola, poglavito iza sabora u Pisi, budući da su tada bila u Crkvi tri pape. Otud argumenat: Raskol ruši jedinstvo Crkve. A raskol je postojao u Crkvi od 1378. do 1419. Dakle jedinstva nije bilo u Crkvi kroz 40 godina.

Odg: Razlikujem major: F o r m a l n i raskol ruši jedinstvo Crkve, dopuštam; m a t e r i j a l n i raskol ga ruši, niječem. Razlikujem takodjer minor: Četrdesetgodišnji raskol bio je formalni raskol, niječem; materijalni, dopuštam. Stoga: niječem consequens et consequentiam. - Objašnjavam: Raskol je neko dijeljenje ili cijepanje u Crkvi. A do njega može doći na dva načina: 1. proprie et formaliter, ukoliko se neki n a m j e r a v a j u ć i, hotimice upravo od Crkve dijele; 2. materialiter, ukoliko se neki, sve i želeći ostati u jedinstvu s Crkvom, od nje de facto odijele s kakvoga razloga. Toma to izričito naučava: "Et ideo proprie (et formaliter) shismatici dicuntur, qui propia sponte e t i n t e n t i o n e se ab unitate Ecclesiae separant" (2). A kažem, da raskol na Zapadu nije bio formalni raskol, jer n i t k o n i j e i m a o n a m j e r e odijeliti se od jedinstva Crkve, nitko rimskome biskupu, onome naime, koji je pravi vrhovni svećenik, nije otkazivao poslušnosti, niti se htio odijeliti od ostalih članova crkvene zajednice. Upravo obratno: svi su naglašavali potrebu i volju da se podvrgnu vrhovnom svećeniku i ostanu u zajednici s ostalim članovima. Kroz to čitavo vrijeme postojalo je k tome jedinstvo vjere i sakramenata. Postojalo je i svestrano nasto-

---

1) Ia IIae, q.1o3, a.4.
2) IIa IIae, q.39, a.1.

janje da se pronadje pravi papa. Prema svemu tome raskol je bio čisto materijalne naravi, a nikako ne formalne, te stoga ni ne zaslužuje da ga se u strogom smislu naziva raskolom. Crkva je dakle formalno ostajala jednom i njezinim su članovima bili svi oni, koji su de facto slijedili pravoga papu, Urbana VI., a takodjer i oni, koji uz ostalu dvojicu pristajahu uvjetno: ukoliko bi oni bili pravim rimskim biskupima. Straub je radikalniji pa kaže, da su pravu Crkvu sačinjavali samo oni, koji su pristajali uz Urbana VI. - Kako god medjutim bilo, ta neugodna i neprilična situacija samo je novi dokaz vitalnosti i neuništivosti Crkve. Dok bi naime svaka druga čisto ljudska i zemaljska ustanova podlegla takvoj skrajnje opasnoj oluji, Crkva katolička izlazi iz nje svojim vlastitim silama, a da njezino bitno, formalno jedinstvo ne trpi od toga nikakvih posljedica.

II. Obzirom na apostolicitet

3. Cjelokupni oblik današnje katoličke Crkve ne podsjeća na apostolsku Crkvu, nego izgleda nešto sasvim drugoga.

Odg: Ovaj prigovor polazi sa sasvim krive pretpostavke o apostolicitetu zamišljajući Crkvu kao neki petrefakt, koji bi kroz sva stoljeća i u svakom pogledu imao ostati nepromjenljiv te sačuvati sve i nebitne strane apostolske Crkve. Medjutim apostolicitet u svojoj biti znači čuvanje temeljnih značajki prvotne Crkve, a nikako ne odsutnost napretka.

4. Većina današnjih pojedinih crkava nije apostolskoga podrijetla ili bar ne čuva neprekinut redoslijed.

Odg: Apostolicitet kao značajka ili nota primario et proprie je oznaka u n i v e r z a l n e Crkve. Pojedinačne pak crkve su dionice te značajke, ukoliko su u zajednici s univerzalnom Crkvom, odnosno njezinom glavom, rimskim biskupom. Stoga ništa ne priječi, da koja od tih pojedinih crkava jedno vrijeme ne bude u zajednici s univerzalnom Crkvom, a kasnije se opet s njom sjedini.

5. Apostolicitet ne izgleda distinktivnom notom katoličke Crkve, jer postoji i kod istočne odijeljene crkvene zajednice. U toj se naime crkvenoj zajednici pravovaljano podjeljuje sakramenat reda. A prema nekoć probabilnoj sentenciji (1) biskupsku jurisdikciju podjeljuje sam Krist. Dakle i apostolski značaj.

Odg: Razlikujem minor: Probabilna sentencija smatra, da Krist sam podjeljuje m e d i a n t e a p p r o b a t i o n e s e u c o o p t a t i o n e romani Pontificis, trans.; independenter ab approbatione pontificia, nego.

III. Obzirom na katolicitet

6. Rimska Crkva upravo stoga, što je rimska, nije katolička: rimski naime znači determiniran, ograničen, katolički pak

---

1) Sad enciklikom "Mystici corporis" izmijenjenoj: "Krist preko Vrhovnog Svećenika na zemlji".

univerzalan. Po svom romanstvu katolička se Crkva ograničila na čitav niz sasvim zasebnih oznaka, koje je upravo priječe da bude univerzalnom. Ona je poprimila grčko-rimsku kulturu, skolastičku filozofiju, tomističku teologiju, latinski jezik, što sve predstavlja neko omedjenje i smetnju univerzalnosti.

Odg: Prigovor počiva na krivom tumačenju riječi "rimski" i pridavanju prvorazrednog značenja nekim sasvim sekundarnim momentima. Ponajprije "rimski" (rimska Crkva) ne znači rimski ut sic, t.j. kao oznaka grada, nego kao oznaka s r e d i š t a Crkve, koje je per accidens, posebnom naime voljom Providnosti, upravo Rim. A to, da je neki grad, koji se zove Rim, središte Crkve, ne priječi ni najmanje njeno širenje po čitavom svijetu. Glede pak usvajanja grčko-rimske kulture, skolastičke filozofije, tomističke teologije i t.d., sasvim je krivo misliti, da ih je Crkva prihvatila kao limitacije svoga univerzalizma. Ona je samo u njima našla historijsko i providnosno uporište svoje misli, no upravo značajke tih ljudskih instrumenata pokazuju se praktično u najvećoj mjeri univerzalističkima i skladnim duhu Crkve. Služeći se, uistinu, njima, Crkva se pokazuje sposobnom da razumjedne svaku kulturu, svaku istinsku ljudsku misao, da pristupi svakom narodu ne prezirući ništa od onoga, što je svakome od njih vlastito.

7. Otpadi od katoličke Crkve u toku stoljeća pokazuju najbolje, da ona nije univerzalna. Koliko je samo ljudi od nje otpalo po prvim krivovjerjima: arijanizmu, nestorijanizmu, monofizitizmu; pa invazijom islama, koji je satro gotovo sasvim crkvene zajednice u Maloj Aziji, Sjevernoj Africi; zatim otcjepljenjem istočne crkvene zajednice, širenjem protestantizma te konačno praktičnim otpadima po čitavom svijetu.

Odg: Značajka katoliciteta Crkve ne znači ograničenje ljudske slobode. I da su ljudi u toku stoljeća, potaknuti ovim ili onim okolnostima, svojim strastima, svojom zloćom, opakom propagandom i sl., napustili katoličku Crkvu, ne dokazuje ništa proti njenu katolicitetu. To bi možda nešto dokazivalo, kad bi ona u takvim prilikama prestala raditi na spasenju svih ljudi ili počela smatrati, da su neki narodi ili skupine ljudi isključeni iz njenog djelovanja. To medjutim nikad nije bio slučaj, štoviše, dok su jedni otpadali, drugi su pridolazili. Kad se istočna crkvena zajednica odijelila, obratili su se mnogi narodi Evrope; kad je protestantizam počeo da preotimlje duše po Evropi, Crkva se naglo širila u Americi; kad su suvremene zablude počele harati posvud u uljudjenim zemljama, Crkva je velike uspjehe polučila medju urodjeničkim plemenima Afrike i dr. Svi su medjutim i ovi novi, i otpali, kao i oni, koji još nisu bili u krilu Crkve, ostali njenom trajnom i najvećom brigom.

IV. Obzirom na svetost

8. Katolički su narodi ispod protestantskih u pogledu čestitosti. Dakle: katolička Crkva nema onoga, što omogućuje čestitost, nema posvetne snage. Objašnjenje: Proverbijalna je čestitost nekih sjevernih naroda, na pr. Skandinavaca, gdje je broj prestupaka proti zakonima tako malen, da je neki grad morao na licitaciji prodati zatvorski namještaj, budući da već nekoliko

godina nitko nije bio zatvoren. Putnici takodjer pripovijedaju, da je, putujući kroz njihove šume, često puta moguće naići na stolove, na kojima su pastiri izložili kesice jagodâ s oznakom cijene. Prolaznici uzmu, ostave novac, a nikome od prolaznika ne padne na pamet, da bi jagode odnio ne plativši ili da bi pokupio novac, koji je na stolu. Gdje bi se tako šta moglo vidjeti kod na pr. katoličkog talijanskog naroda?

Odg: Argumentacija je odveć simplicistička. Primjeri čestitosti, što se navode, mogu se sresti i kod pretežno katoličkih naroda, na pr. kod Francuza. Nije tako nikakva rijetkost u Parizu, na ulazu u metro (podzemnu željeznicu), vidjeti hrpu dnevnih novina zajedno s kutijom za novac: prolaznici uzimlju novine, plaćaju, prema potrebi i sami razmijene novac iz iste kutije, dok je prodavačica otišla za svojim poslom, da se za sat, dva vrati, te pobere utržak. Jednaka pojava u katoličkom akademskom društvu Laënnec (Conférence Laënnec): u hodniku na stolu čitav niz knjiga s oznakom cijene i kraj toga obična kartonska otvorena kutija, u koju onaj, koji šta kupi, stavlja novac: nikad da bi uzmanjkalo novaca, ili da bi tko odnio knjigu ne plativši.

Kakvi sve uzroci mogu utjecati, da se neki narodi ovako visoko dignu u poštivanju tudjega dobra, to je drugo pitanje (1). No kad se hoće da prosudjuje čestitost nekoga naroda ne u pogledu ove ili one stvari, nego u cjelini, onda treba zazvati u pomoć cjelovitiji princip moralnosti, a to je: bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu. Respektiranje, drugim riječima, svih moralnih propisa može jedino dati potpunu sliku o ćudoredju nekoga naroda, a ne samo ova ili ona njegova odlika. Tu pak sumnjamo, da bi protestantski narodi izdržali usporedbu u svoju korist. Da sve - osobito iza drugog svjetskog rata - nije ružičasto u protestantskim zemljama, pokazuje činjenica, da se broj prestupnika popeo u 1958. na 20.000 i da su zatvori premaleni, da ih sve prime. A zar nisu novine nedavno javljale, što je mladež radila i u toj idealnoj zemlji poštenja - Švedskoj? Porazbijala na stotine auta i napravila takav darmar, da im ni policija nije mogla na kraj stati.

9. Povijest religija pokazuje, da su mnoge stvari katoličkog kulta preuzete iz poganskih religija, poglavito u pogledu dijeljenja sakramenata. A kod tolikoga preuzimanja ne može se katolički kult smatrati kršćanskim, posvećujućim, nego poganskim.

Odg: Treba pomno razmotriti šta je katolička Crkva preuzela od poganskih religija: nešto bitna ili nešto nebitna. Tko bi tvrdio, da se radi o bitnim stvarima, trebao bi to dokazati, no u zbilji takvih dokaza nema (2). Što se pak tiče nebitnih strana poganskih kultova, ukoliko su oni posjedovali izražajna sredstva naravnog štovanja Boga, Crkva je mogla preuzeti sve, što god joj se činilo dobro i prikladno, da uzveliča štovanje pravoga Boga, kao odijela, hramove i sl. Sasvim je medjutim krivo

---

1) Netko je skoro spomenuo, da je uzrok toj čestitosti kod skandinavskih naroda činjenica, da su kod njih stoljećima važili drakonski zakoni, prema kojima se svakome uhvaćenom kradljivcu odsijecala desna ruka.

2) O tome se govori u I. dijelu Apologetike.

tvrditi, da bi preuzimanje tih izražajnih sredstava štovanja Boga povlačilo i stvarnu istovetnost nauke, čina i ostaloga.

2. U RIMOKATOLIČKOJ CRKVI OSTVARUJU SE POPRATNE POJAVE KRISTOVE CRKVE

Novi dokaz, da smo s rimokatoličkom Crkvom u prisutnosti prave Kristove Crkve, da je ona dakle dostojna vjerovanja, jest i to, što se u njoj ostvaruju t.zv. popratne pojave, koje je Krist prorekao i navijestio. U toj, uistinu, Crkvi, za koju smo već dovoljno jasno utvrdili, da je povijesno istovetna s Kristovom Crkvom, da posjeduje njezine značajke, očituju se, sad većom, sad manjom vidljivošću, pojave, za koje je sam njezin ustanovitelj rekao, da će pratiti njezin život, t.j. čudesa, zatim čudesno širenje njezino, te progoni i mučeništva.

a. O Č I T A M O Ć Č U D E S A

Kroz povijesni opstanak rimokatoličke Crkve dolazi vidno do izražaja njezina moć čudesa, ili, kako razni auktori vole reći, njezina "harismatička svetost". To se razabire: 1. po insistiranju Otaca na čudesima kao pojavama, koje od početka prate život Crkve; 2. po mnogobrojnim čudesima, što se utvrdjuju prigodom beatifikacije i kanonizacije Božjih ugodnika; te 3. po suvremenim čudesima, kako onim, što se zbivaju na zagovor i molitvu vjernika, osobito veoma napredovalih u kreposti, tako onim, koja se dešavaju u raznim svetištima, hodočasničkim mjestima: Lurdu, Fatimi, Czenstochowi, Mariji Bistrici i drugdje.

1. Svjedočanstva Otaca o čudesima u Kristovoj Crkvi odnose se dobrim dijelom na njene početke, na čudesa Krista i apostola, ali imade i takvih, koji navode i ona, što su se dešavala u njihova vremena. Većinom uostalom oni ne rastavljaju jednih od drugih.

Quadratus tako najprije, kako smo u I. dijelu Apologetike već spomenuli, lijepo povezuje Kristova vremena sa svojim. On naime spominje, da u njegovo doba žive još neki od onih, koje je Krist čudesno ozdravio ili od mrtvih uskrisio (1). Irenej pak u Adv. haer. (2) sjajno ističe dokaznu moć nesamo Kristovih čudesa, nego i onih, što se kasnije u Crkvi dešavaju. Origen se, u apologiji proti Celsu (3), kako smo to vidjeli u uvodu I. dijela Apologetike, takodjer na njih jedne i druge poziva. Arnobije pak piše potpun traktat o čudesima (4) dotičući se u njem kako prošlosti, tako i sadašnjosti Crkve. Ivan Hrisostom govori izričito o Kristovoj moći čudesa, koja se u Crkvi nastavlja (5). Teodoret opet, pišući o štovanju mučenika, spominje čudesa, što su se desila njihovim zagovorom i moću, a o čem svjedoče razni

---

1) Apol. R. 1o9. -- 2) 5,13,1. -- 3) I-III.
4) Adv. Nationes, I,42-56: ML 771-791. -- 5) MG 5o,533-572.

"ex-voto", koji predočuju čudesno ozdravljene oči, noge, ruke i dr. I Augustin napokon spominje čudesa, koja su se zbila u njegovo vrijeme (1).

2. Ova ista činjenica očituje se i kasnije u životu Crkve: poglaviti su dokaz za to čudesa, koja se podvrgavaju ispitivanju prigodom beatifikacije, odnosno kanonizacije Božjih ugodnika. Nema nikakve sumnje, da je narod pokazivao sklonost, da broj čudesa i povećava, no Crkva nije išla tim putem. Stroža praksa, koliko nam je poznato, u pogledu ispitivanja čudesa, a u vezi s beatifikacijom, odnosno kanonizacijom, započinje već u 10.st. za pape Ivana XV. U 12.st. papa Aleksandar III. rezervira sud o tome, da li se nekoga može štovati kao sveca, isključivo sv. Ocu papi. Još strože propise objelodanjuju pape 16.st.:Leon X., Siksto V., Urban VIII., Benedikt XIV., dok konačno Benedikt XV. ne izda sasvim precizna pravila, koja će doći do izražaja u kodeksu kanonskog prava, cc.1999-2141. Od Urbana VIII. (1625) nitko, izuzev mučenika, ne može više biti proglašen blaženim, ako ne postoji sigurnost o dva barem čuda, niti svetim, ako nema sigurnosti takodjer o dva nova čuda, koja su se desila na zagovor odnosnoga. Ispitivanje pak u vezi s tim, kao i krepostima dotičnoga,provodi se s takvom strogošću, da izazivlje čudjenje nesamo katolika, nego i inovjeraca. Vrijedno je u tom pogledu spomenuti slučaj, što ga iznosi o.Daubenton (2): "U Rim je došao ugledan Englez, anglikanac. Neki rimski prelat, s kojim se sprijateljio, pružio mu je na uvid dokumenta, koja su sadržavala dokaze o mnogim čudesima. Nakon što ih je s najvećom znatiželjom pročitao, vrati ih prelatu rekavši: Evo dakako najsigurnijeg načina, da se čudesa dokažu. Kad bi sva ona, što ih se prihvaća u rimskoj Crkvi bila utvrdjena dokazima tako očitim i tako autentičnim,kao što su ta, mi ne bismo imali nikakve teškoće, da ih potpišemo, i time bi se vi spasili od svih ismjehivanja, što ih mi činimo s vašim tobožnjim čudesima. Dakle - odgovori prelat - znajte, da ni jedno od tih čudesa, koja vam izgledaju tako utvrdjena kao istinita i tako dobro (dokazima) poduprta, nije Kongregacija obreda prihvatila, jer ih nije smatrala dovoljno dokazanima."

3. Što se napokon tiče suvremenih čudesa, ne ćemo se zaustavljati na onima, što se dešavaju na zagovor ili molitve svetih pojedinaca (3), a ni na svima, koja se zbivaju u vezi s velikim svetištima bl. Djevice Marije; dosta će nam biti, ako se nešto rekne o onima, koja se dešavaju u Lurdu.

Činjenice, uistinu, koje se zbivaju u Lurdu, ušle su u toliko mjeri u suvremenu povijest, da o njima vode računa i inovjerci. Preko deset tisuća čudesnih ozdravljenja, strogo službeno ispitanih i potvrdjenih - mada radi strogosti procedure ne i definitivno prihvaćenih - bilo je tamo od 1858. pa do 1930., i to najvećim dijelom od organskih oboljenja, koja se nikakvim

---

1) De Civ. Dei, ML 41,716-720, 22,8-10.

2) La Vie du B.J.Fr.Regis, nav. Garrigou-Lagrange, De Revel., str. 530., bilj.5.

3) Mada samo ona, što ih je - kako po svemu izgleda - učinio u najnovije vrijeme naš zemljak Leopold Mandić, zaslužuju najveću pažnju.

naravnim procesima niti sugestijom ili čime sličnim nisu mogla objasniti. "Sva su ta opažanja - piše Židov, inače ugledan učenjak, Bernheim - bila sabrana s iskrenošću i kontrolirana od časnih ljudi" (1). A glasoviti učenjak svjetskoga glasa, član Rokkefelerova instituta, Alexis C a r r e l, koji je sam osobno ispitivao čudesna ozdravljenja u Lurdu, piše u svom djelu "Čovjek nepoznanica": Općenito se držalo, da čudo nesamo ne postoji, nego ni da ne može postojati. Ovo je nekoć bio stav većine fiziologa i liječnika. No on se ne da održati pred opažanjima, što ih mi danas posjedujemo. Najvažniji slučajevi sabrani su u liječničkom uredu u Lurdu... (2).

Kako su pak oni, koji na ovaj način ozdravljuju, u velikoj većini vjernici katoličke Crkve, podvrgnuti svojim biskupima te više puta i pod njihovim vodstvom, a u svakom slučaju uz odobrenje sv.Oca, hodočaste k lurdskoj pećini, utječu se bl.Djevici bez grijeha začetoj, koju je Pijo IX. 1854. takvom proglasio, kako se napokon u Lurdu propovijeda katolička vjera, vrši katolički kult, pred samom pećinom ukazanja celebrira sv.misa, vrše procesije i osobito štuje presv. Euharistija te zaziva euharistijski Isus, da ozdravi bolesne, jasno je, da ta čudesna ozdravljenja, koja se tamo dešavaju, bivaju "i n g r a t i a m E c c l e s i a e c a t h o l i c a e".

To, mutatis mutandis, vrijedi za Fatimu, kao i ostala mjesta hodočašća, gdje se čudesa dogadjaju.

Prema svemu ovome jasno je, da se Kristove riječi o tome, da će oni, koji u nj uzvjeruju, činiti znakove i čudesa, koja je on činio i još veća, Mk 16,17-18 - signa autem eos qui crediderint, haec sequentur... - Iv 14,12, ostvaruju u rimokatoličkoj Crkvi kao njena vidna popratna pojava.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Moć čudesa nije nikakav specificum katoličke Crkve. Njih je oduvijek bilo po svim zemljama i u svim religijama. Dosta je samo spomenuti Asklepiosa (Eskulapa) u Epidauru i drugdje po grčkom svijetu. Ne može se prema tome argumentirati s čudesima, da bi se dokazalo pravost neke religije, odnosne religiozne zajednice.

Odg: Za tako krupnu tvrdnju trebalo bi iznijeti barem kakve konkretnije dokaze. U protivnom slučaju: gratis asseritur, gratis negatur.

2. Urgeo: Dokazi postoje, epidaurske iskopine sadržavaju velik broj napisa, pravih "ex-voto", gdje se oni, koji su čudesno ozdravili, zahvaljuju bogu Asklepiosu ili komemoriraju dogadjaj (3). A nevjerojatno je, da bi netko išao podizati spo-

---

1) Bertrin, Histoire critique des événements de Lourdes, Paris 1914., in DAFC, col.45-46.

2) V. Gračanin, Lurdska ozdravljenja u svijetlu nauke, Život 1939., str.75.

3) 1957. u svibnju novine su donijele vijest o novim iskopina-

men-ploču za nešto, što se uopće nije desilo. Dakle su se čudesa sigurno tamo desila.

Odg: Spomen-ploče su te vrste dokazi, da su oni, koji su ih postavili doista ozdravili, transeat; da bi to bili nepobitni dokaz da su čudesno ozdravili, peto probationem. Uostalom, katolička su svetišta krcata takvim "ex-voto", pa se Crkva nije nikad na njih oslanjala, da bi dokazala zbilju čudesa. Te spomen-ploče mogu u najboljem slučaju dokazivati, da je netko subjektivno uvjeren, da se radi o čudu, no za objektivno utvrdjivanje zbilje čudesa to je i daleko premalo (1).

3. Da su čudesa tako snažan argumenat u prilog prave Crkve, Oci bi na njemu više insistirali. A toga ne čine. Dakle i nisu.

Odg: Razlikujem major: da su čudesa tako snažan argumenat u prilog prave Crkve, Oci bi na njem više insistirali, kad bi to obzirom na okolnosti bilo potrebno, dopuštam; u protivnom slučaju niječem ili bar tvrdim, da nisu morali m n o g o na tom insistirati, pogotovo, kad se obzirom na okolnosti nametala više argumentacija s proroštvima i svakom očitim argumentom: ćudorednim životom prvih kršćana. Contradistinguo minorem eodem modo: Čine onoliko, koliko je potrebno.

4. Pogani su kršćanima objicirali, da su njihova čudesa produkt magije i da prema tome ništa ne dokazuju.

Odg: To je istina. Samo su Oci mnogostruko pobili njihove tvrdnje ističući, da se prava čudesa razlikuju od magijskih pothvata svojom zbiljom, veličinom, svetošću, okolnostima, plodovima, ciljem i t.d. A osim toga, da se čudesa u katoličkoj Crkvi nadovezuju na proroštvo Kristovo, koji je svojim učenicima izričito obećao moć čudesa.

5. Prosječan čovjek ipak ne može razlikovati čudesa od magijskih djela. I jedna i druga izazivaju čudjenje. Ali, kao što čarobnjak ne može od nas tražiti da ga posebno cijenimo zbog njegovih čarolija, tako ne može ni Crkva, da joj vjerujemo zbog njenih čudesa.

Odg: Prosječan čovjek ne može razlikovati čudesa od magijskih umijeća, gledajući samo na djelo i u nekim posebnim slučajevima, dopuštam; uvažujući okolnosti i u većini slučajeva, niječem.

6. Da su čudesa tako očiti znakovi prave Crkve, svi bi ljudi vjerovali i pristupili u katoličku Crkvu.

Odg: Mnogi bi ljudi vjerovali i pristupili u katoličku Crkvu, kad to ne bi za sobom povlačilo nikakvih moralnih konsekvenca, kad ne bi tražilo napuštanje lagodnog života i prakticiranje kreposti, dopuštam; no bilo bi i tada takvih, koji bi rek-

---

ma hrama boga Asklepiosa u nekom gradu s tim "ex-voto" pločama.

1) V. o čitavoj stvari opširnu raspravu u Bog. Smotri 1939., str.260 sl. pod naslovom "Čudesna ozdravljenja" kod starih Grka.

li: Video meliora, proboque, deteriora sequor. U zbilji čudesa, što se dešavaju u prilog katoličke Crkve, tako moćno nukaju da čovjek u nju stupi, da većina onih, koji se boje moralnih obaveza, najradije odvraćaju i sam pogled od njih.

b. ČUDESNO ŠIRENJE CRKVE

I.

Ova pojava, zamjetiva zbog prilika osobito kroz prva tri stoljeća, bila je - kako smo u I. dijelu Apologetike vidjeli - - omiljeo argumenat Otaca, a na nj se opravdano pozivaju i suvremeni apologetičari.

Da bismo medjutim mogli uočiti svu snagu ovoga argumenta, potrebno je odmah na početku naglasiti, da se ne radi o pukoj činjenici širenja Crkve, nego širenja ukoliko nadmašuje povijesne i društvene zakone takvog zbivanja, ukoliko usred naravno nesavladivih zapreka i teškoća ona ipak pobjedjuje i donosi plodove sasvim u disproporciji s uloženim sredstvima. Radi se, drugim riječima, o širenju formaliter čudesnom.

Argumenat in forma glasi:

Kroz prva tri stoljeća Crkva se silno raširila, prostorno, brojčano i društveno preporodivši ćudoredno sredinu, u koju je prodrla. A to se ne može objasniti naravnim povijesnim i društvenim zakonima širenja nekoga pokreta, jer su na putu stajale naravno nesavladive zapreke. Stoga se širenje Crkve mora pripisati nadnaravnim uzrocima, Božjoj naime intervenciji putem moralnoga čuda. A za koga Bog tako čudesno intervenira, dostojan je vjerovanja. Dakle je Crkva katolička dostojna vjerovanja.

A. ČINJENICA ŠIRENJA

Sama činjenica širenja obuhvaća prostorno, brojčano i društveno množenje.

1. O prostornom širenju govore nam brojni suvremeni dokumenti, u prvom redu Djela Apostolska, zatim poslanice Petra, Pavla, Apokalipsa Ivana apostola te spisi Otaca.

a. Prema Dj Ap prve skupine vjernika nove zajednice vidimo u samome Jeruzalemu: 1,15; 2,41,47; 4,4;5,14; 6,7. No doskora se ona proširila po svoj Judeji, Galileji i Samariji, 9,31; prelazi zatim u Feniciju, 15,3. S Pavlom ona prodire medju pogane: u Antiohiju, u Malu Aziju i u samo srce rimskoga carstva - - Rim. Pavao uistinu upravlja svoje poslanice Rimljanima, Korinćanima, Galaćanima, Efežanima, Filipljanima, Kološanima, Solunjanima, a u I Sol 1,8 spominje Macedoniju i Ahaju, u Tit 1, 12 Krećane, dok u II Tim 4,11 Dalmaciju. Petar opet piše svoju prvu poslanicu vjernicima Ponta, Galacije, Kapadocije, Azije, Bitinije; Ivan apostol sedmerim azijskim crkvama: efeškoj, smirnskoj, pergamskoj, tiatirskoj, sardskoj, filadelfijskoj, laodicejskoj. Klement Rimski, pod konac 1.st., piše korintskoj crkvi.

Po nekim tekstovima sv.Pavla, Rim 1,8, Kol 1,6,23, vidi se, da se Crkva proširila po "svem svijetu", da je Evandjelje propovijedano "svakom stvorenju", što u najmanju ruku znači: po tadanjem rimsko-grčkom svijetu. Takva je, prema spominjanim podacima, situacija i prije konca 1.stoljeća.

b. U 2.stoljeću Justin nam svjedoči, da je Crkva posvud po svijetu raširenija od sinagoge (1); da kršćani stanuju kod Grka i barbara (2); da je Crkva raširena po svem svijetu, Mart. Polyc. - Irenej, biskup u Lyonu, iza Potheina, nabraja crkve Germanije, Egipta, Libije, Orijenta, Kelta, Španije (3). - Ignacijeve poslanice svjedoče o opstanku azijskih crkava, a jednako tako i Polikratova poslanica (4). - U pobijanju montanizma ističu se osim jeruzalemske crkve, crkve Apameje, Frigije, Komaneje, te Debelti-a u Traciji. - Pod konac ovog istog stoljeća drže se po nalogu pape Viktora provincijalne crkvene sinode u vezi s celebriranjem Uskrsa u Galiji, Italiji, Palestini, Pontu, Osroeni i t.d. - U kronikama Arbele (današnji Erbil u Mezopotamiji) spominju se biskupi crkava same Arbele i drugih gradova Adiabene. - Službeno nekršćansko svjedočanstvo iz Bitinije imamo kod Plinija Mladjega (5).

c. Treće stoljeće obiluje svjedočanstvima, pa ćemo spomenuti samo značajnija. Lucijan, antiohijski mučenik, govori svojim sucima: "dio gotovo već svijeta veći pristaje uz ovu istinu"(6). Firmicus Maternus odvraća Konstansu i Konstanciju: "quis locus in terra est, qui non Christi posederit nomen?" (7) Laktancije pak piše: "nulla gens tam i n h u m a n a e s t, nulla regio tam remota, cui... sublimitas maiestatis Christi ignota sit" (8). Da se tu ne radi o retorskom uveličavanju, pokazuje Arnobije nabrajajući Alemane, Perzijance, Skite, Azijate, Sirce, Gale, Španjolce, Getule, Tingentance, Maure i nomade (9), dok Eusebije opet spominje Saracene (10). Sve ovo potvrdjuje car Maksimin Daja ili Daza kod Eusebija kao i sam Eusebije govoreći o stanju Crkve pred Dioklecijanove progone (11).

Harnack je u svom djelu "Mission und Ausbreitung des Christentums" dao pregled o raširenosti kršćanstva u g. 300. podijelivši ga na tri skupine: krajeve, gdje je veliki dio naroda bio kršćanski, krajeve, gdje se je kršćanstvo proširilo, no ne još u velikoj mjeri, i konačno krajeve, gdje su kršćani bili malobrojni. Dok prve dvije skupine obuhvaćaju najveći dio tada poznatog svijeta, u trećoj se spominju tek Filisteja, Scitija, Perzija, Indija, obale Crnoga Mora, te djelomično neki sjeverni krajevi Evrope.

2. B r o j č a n o š i r e n j e. Mada ne posjedujemo preciznih statistika o brojčanom širenju Kristove Crkve, moguće je, na temelju podataka, kojima raspolažemo, jasno razabrati, da se radi o vrlo brzom njenom povećavanju.

---

1) K 59. -- 2) K 151-153. -- 3) R 192; K 102-105.
4) R 38-70; K 92. -- 5) K 28. -- 6) Euseb.-Ruf., H.E. 9,6.
7) De errore prof. rel. 20, CV II, str. 108.
8) Div. Inst. IV, 26. -- 9) K 346.
10) In Is 42,11. -- 11) H.E., 9,9.

Dok je u Evandjeljima još riječ o malome stadu, a jednako tako i neposredno po Isusovu uzašašću na nebo - svega ih je oko 120 - malo iza toga, na dan silaska Duha Svetoga, obraća se i krsti oko "tri tisuće", Dj Ap 2,41, a doskora ih je "pet tisuća", 4,4, a potom "tisuće i tisuće". Kakvim tempom ti brojevi dalje rastu, točno ne znamo, ali nešto u tom pogledu možemo zaključiti po riječima pape Klementa Rimskoga, koji, pišući Korinćanima, veli: "Ovim ljudima (apostolima) pridružilo se silno m n o š t v o odabranika..." (1). Isti izraz upotrebljava i Kornelije Tacit pišući o Neronovu progonstvu: kršćani su uistinu "m u l t i t u d o i n g e n s" (2), a Plinije Mladji obraća se caru Trajanu za savjet, šta da s kršćanima radi upravo stoga, što ih je mnogo: "Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter p e r i c l i t a n t i u m n u m e r u m. Multi enim omnis aetatis... vocantur in periculum et vocabuntur" (3). Čuli smo svjedočanstvo Justinovo o posvemašnjoj raširenosti Kristove religije u 2.st., a čut ćemo doskora i Tertulijanovo o istoj stvari u 3.st.

Prema već spominjanoj Harnackovoj statistici g. 312. bilo je oko 900 biskupijskih sjedišta na Zapadu i oko 850 na Istoku. Ta je statistika po svojim tendencijama minimalistička i nije sigurno nimalo pretjerano reći, da je u doba cara Konstantina barem 20% pučanstva bilo kršćansko. To je naime najskromnija procjena, dok drugi, kao Ständlin, smatraju, da je u to doba polovica pučanstva bila kršćanska.

3. D r u š t v e n a r a š i r e n o s t. U prilog ovog posljednjeg mišljenja, ili svakako vrlo velike raširenosti kršćanstva već početkom 3. stoljeća, govore poznate Tertulijanove riječi: "Hesterni sumus, et vestra o m n i a i m p l e v i m u s, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum forum; s o l a vobis relinquimus t e m p l a" (4). Neka se nešto u ovim riječima odbije i na piščev retorski način izražavanja, bez približno bar takve situacije, kakvu on ocrtava, ne bi bilo moguće tako govoriti. Tu su uostalom drugi podaci, koji stvar potvrdjuju. Pavao već spominje, da je medju prvim kršćanima m n o g o siromašnih, I Kor 1,26, ali ima i uglednih, Dj Ap 17,34. Neki su, već za Pavlova boravka u Rimu, s carskoga dvora, Filip 4,22. Trajan veli, da su kršćani ljudi "omnis ordinis, utriusque sexus". U Tacitovim Analima spominje se ugledna gospodja Pomponija Graecina (5). Drugdje se spominju Flavijevci i Acijlijevci (6). Iz Tertulijanove knjige "Ad Scapulam" vidi se, da su mnogi kršćani bili istoga društvenoga položaja kao i prefekt. Arnobije pak nabraja kršćane govornike i učitelje govorništva, jezikoslovce, pravnike, liječnike, filozofe. Brojni su takodjer vojnici, od kojih mnogi svršavaju kao mučenici. Tako medju ostalim "legio fulminatrix", četrdesetorica mučenika iz Sebaste. Časnici: Marinus Centurio, te brojni drugi centurioni, tribuni i.t.d.

Svi ovi podaci pokazuju, da se Kristova Crkva kroz prva tri stoljeća najvećom brzinom proširila po čitavom rimskom carstvu

---

1) R 11; K 11. -- 2) K 34. -- 3) K 30.
4) R 279; K 178. -- 5) K 32. -- 6) Suet. Dio Cass., K 43.

pa i iznad njega, brže nego ma i koja od istočnih religija, što se u to doba pojavila.

B. ĆUDOREDNI PREPOROD

Sama ipak činjenica, da se kršćanstvo tako brzo proširilo, ne bi nužno mnogo značila, da to širenje nije bilo popraćeno zamašnim ćudorednim preporodom kako pojedinaca, tako obitelji pa i čitavoga društva.

1. Da se tu radilo o nečem zaista dubokom i značajnom, razabiremo ponajprije po samoj činjenici, da su Oci, živi svjedoci toga preporoda, upozoravali na nj i na nj se javno pozivali kao n e p r i j e p o r a n b o ž a n s k i z n a k Kristove religije. Činjenice su bile tako bjelodane, tako snažne, da su Oci pri samom katehiziranju neukih pronalazili u tome najmoćniji argumenat proti poganima, koji su tvrdili, da je nerazumno i nerazborito od strane tih priprostih, što vjeruju. Nasuprot - - odgovarali su Oci - i neuki sasvim opravdano vjeruju, jer: Dobrom ljudskom liječniku treba naravno pokloniti vjeru, dobrom pak b o ž a n s k o m liječniku treba pokloniti božansku vjeru. A da je Krist božanski liječnik, to v i d i t e s v o - j i m o č i m a u divnom obraćenju čitavoga društva. Dakle je sasvim opravdano vjerovati mu (1).

2. Potpuniji medjutim uvid u sve ovo, na što su se Oci pozivali, dobivamo usporedimo li ćudoredno stanje prije Krista, odnosno njegova dolaska s onim, koje je uslijedilo nakon prodora njegove nauke u svijet. O toj su stvari pisana već brojna, dobro dokumentirana djela (2), pa ovdje donosimo tek njihove najvažnije rezultate obzirom na pojedinca, obitelj i društvo.

Ćudoredno stanje prije Krista

Po svjedočanstvu samih poganskih pisaca ćudorednost je općenito bila na vrlo nisku stepenu. Posvud je vladala iskvarenost, izopačenost, razvratnost, koja se nije zaustavljala ni na pragu hramova niti je uzmicala pred protuprirodnim činima. To je bila pokvarenost pojedinaca, obitelji, društva. Evo o tom tek nekih sumarnih podataka:

---

1) Svjedočanstva su o ovoj stvari vrlo brojna. V. naprijed I. dio Apologetike, napose pak: Origen, Contra Celsum, I,9-1o, 26-27,64, MG 11,col.672,7o9,781; Euseb. Praep.Evang., I,5, MG 21,col.44-47; Arnob. Adversus Nationes I,65, ML 5,col.8o7--8o8. - V. takodjer Epist. ad Diogn. 5-6, K 151-153; Tertullianus, Apologeticus 38-48, ML 1,col.46o-528; De carne Christi 4, ML 2,col.759-76o; Lactantius, Div. Instit. III, 26-27. ML 6,col.431-436.

2) V. medju ostalim: De Champagny, Etudes sur l'empire romain, 12 vol., Paris 1876; od istoga: De la charité chrétienne dans les premiers siècles de l'Eglise, Paris, Douniol 1854; Lecky, History of European morals, New-York, 1884, t.II., c.IV,p.11,153-154; H.Taudière, art.Famille, in DAFC, col. 1871-1897.

P o j e d i n a c kao da nije uopće više imao nikakva ćudorednog zakona. Tacit nam ocrtava suvremene prilike kao razdoblje duboke dekadence: napuštanjem starih običaja, razvratnost je preotela posvud maha, te se mladež otvoreno kvarila kao što su je i drugi kvarili, "turpes amores exercendo, principe et senatu auctoribus; qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant" (1). Juvenal piše: "Luxuria incubit... Nullum crimen abest, facinusque libidinis..." (2). A Seneca opet: "Omnia sceleribus ac vitiis plena sunt: plus committitur quam quod possit coërcitione sanari... Nec furtiva jam scelera sunt: praeter oculos eunt..." (3).

U o b i t e l j i muž je slobodno mogao ubiti svoju ženu, i to nesamo zbog preljuba, nego i zbog pijanstva ili bilo kakva drugog prestupka. On ju je mogao i iznajmiti ili jednostavno kao stvar u nasljedstvo ostaviti. Cato sam, koji se s toliko žestine obarao na razvratnost, iznajmio je svoju vlastitu ženu Marciju Hortenziju, a kad se obogatila i Hortenzije umro, uzeo je nazad. Žena je, s druge strane, mogla isto tako slobodno začetu djecu ubijati, rodjenu izložiti ili čak i ubiti, ako su bila sakata ili slično. Pod kraj republike, kad su se emancipirale, žene su se odale svim porocima: zazirale jednako od braka kao i od celibata, pa stoga, ako bi se udale, rastavljale bi se, odavale preljubu i drugim porocima. Došlo je to dotle, da je Senat, kojeg moral, kako vidjesmo, nije baš bio na visini, morao izdati zakon, kojim se zabranjivalo odličnim gospodjama da se bave svoditeljstvom (4).

U d r u š t v u vladalo je načelo: "Quod principi placet legis habet vigorem." I de facto podanici su dušom i tijelom bili podredjeni državi. Tiranija i okrutnost bili su sastavni dio toga života. Nepravdama i otimačinama upravljača nije bilo kraja. Posebice je i iznad svake mjere bilo bijedno stanje robova. Njih se uopće nije smatralo osobama, nego predmetima ili stokom lišenom svih prava, čak i prava da sklope pravovaljan brak. "Servile caput nullum jus habet." A kad bi oboljeli ili ostarili, prodavali bi ih ili ubijali. "In servum nihil non domino non licet." Da to nisu bila tek neka teoretska prava, imade bezbroj svjedočanstava. Sam Seneca piše: "In servos superbissimi, crudelissimi, contumeliosissimi sumus" (5). Pollio,

---

1) V. kod De Champagny, Les Césars, t.3, c.3, str. 280, sl.; t.4, c.4, str. 173, sl.

2) Satir., VI,293-300.

3) De ira, II,8. U vezi s ovim Rénan piše: "La débauche ne se tenait pas dans un réduit caché, elle, était un des hôtes officiels, de la maison; elle y était patentée et organisée, en présence des serviteurs, en face de la mère, sous l'oeil des enfants; elle devenait même une sollennelle et monstrueuse dérision du mariage. Partout inscrite et partout évidente, au Forum, dans les rues, sur les boutique, sur les fontaines, sur les tombeaux, sur les trépieds qui servaient au culte des dieux, sur les amulettes... Pompeï déterrée nous la fait lire à chaque pas." - Les Apôtres, p.317.

4) Tacit., Annal., l.II,85; cf. Suetonius, In Tiber,34.

5) Epist., 47.

prisni prijatelj Oktavija Augusta, hranio je jegulje ljudskom krvlju, a robove, koji bi ga čime povrijedili, bacao bi zmijama za hranu (1).

Ćudoredno stanje poslije Krista

Kristovom naukom kao i njenom praktičnom primjenom uzdiže se cjelokupna razina kako pojedinačnog, tako obiteljskog i društvenog života. Tako visoko nije čovjek u toku čitave svoje povijesti bio uzdignut. Sad, uistinu, Bog o s o b n o ulazi u ljudski život, ne kao neodredjeno, maglovito biće, nego kao O t a c, kao O t k u p i t e l j, S u d a c. I tim samim uzdiže se vrijednost čovjeka. On je o s o b a, nesamo metaphysice i de jure, nego i praktično, on je n e t k o, za koga je sam Sin Božji udostojao se umrijeti. On je biće, koga je Bog dotle uzdignuo, da ga je s a m i m s o b o m odlučio h r a n i t i. On je čovjek s nebeskim perspektivama života: sam mu je Bog zajamčio, da će jednog dana uskrsnuti i živjeti vječno sretnim životom.

Kako je to moralo odjeknuti u ćudorednom životu, kažu nam brojne činjenice. Sam već Pavao spominje preporod izazvan u dušama:

Kod pojedinaca: od ljudi, koji su nekoć bili bludnici, idolopoklonici, preljubnici, mekoputni, koji spavahu s muškarcima, tati, lakomci, pijanice, psovači, razbojnici, sad su sasvim drugi ljudi. "Ovakvi bijaste neki; ali se opraste, posvetiste, opravdaste u imenu Gospodina našega Isusa Krista i u Duhu Boga našega", I Kor 6,9-11. Mjesto opačine, sodomije i drugih nečistih grijeha sad vlada čistoća. Nepravdu je zamijenila pravednost; okrutnost je zamijenjena milosrdjem i ljubavlju, čak i prema neprijateljima; oholost diskretnom poniznošću.

Iz obitelji je uklonjeno priležništvo, poligamija, razvrat; brak je postao nerazrješivom zajednicom; žena je postala jednakopravnom družicom svoga muža, koju muž ima ljubiti, kao što Krist ljubi Crkvu. Djeca odsad uživaju osobitu zaštitu: daleko od toga da bi ih se smjelo u utrobi majčinoj ubijati, ili izlagati (2), kad su rodjena, njima nesamo roditelji, nego i drugi moraju posvećivati osobitu brigu i poštivanje, i "teško onome, koji sablazni jednoga od tih malenih".

U čitavo društvo unosi se sasvim drugi duh. Nemajući vlasti da sama ukine socijalnu ustanovu ropstva, Crkva je ipak odmah osudila duh robovanja i proglasila jednakost svih ljudi: "nema više ni roba ni slobodnjaka... jer ste vi svi j e d n o u Kristu Isusu", Gal 5,28. "Jer koji je pozvan u Gospodinu kao rob, slobodnjak je Gospodnji, tako i koji je pozvan kao slobodnjak, rob je Kristov. Kupljeni stè velikom cijenom, ne budite robovi ljudima", I Kor 7,22-23. Crkva se medjutim ne zadovoljava s ovim načelnim proglašenjem. Ona takodjer i praktično mnogostruko utječe na poboljšanje stanja robova. Ponajprije time, što za-

---

1) Seneca, De clementia, l.I, c.18; Laur. Pignorius, De servis et eorum apud veteres ministeriis, p.14-15; Wallon, Histoire de l'esclavage, t.II, p.293 et alibi passim.
2) Lactantius, Divin. Instit., l. VI, c.2o, PL VI,7o8.

bacuje pogansku ideju, da bi rad kao takav ponižavao (1), i što u Kristu, koji je čitav gotovo svoj život proveo u manualnom radu, gleda svoj najveći uzor. Ali Crkva se ne zadovoljava time. Ona smjesta i z j e d n a č u j e gospodara i robove i u pogledu primanja sakramenata: skupa klečeći, jedan do drugoga, rob i gospodar, primaju svoga Gospodina; rob nesamo da može sklapati pravovaljan brak, on ga može sklapati i sa slobodnim; kršten rob ide ispred nekrštenog slobodna katekumena; svi oni imaju pravo da postanu svećenici Kristove Crkve, neki i postaju, pa čak i vrhovnom glavom Crkve. Kršćanska pravednost traži, da se s robovima postupa kao s ljudima, a ljubav nalaže, da se prema njima pokazuje dobrota, preporuča i najveće djelo: da ih se oslobodi, što de facto mnogi i čine. Crkva ide još dalje: utječe na vladare da izdaju odredbe, kojima bi se stanje robova općenito poboljšalo, i njihov se broj što više smanjio. Uspijeva čak i u tom, da se zakonski zabrani robove ubijati ili teško bičevati bez sudske presude; da ih se prodaje poput marve, a odredilo se takodjer, da oni, koji se sklonu u crkvu, ne budu tjelesno kažnjeni. Svim tim svojim nastojanjem ona pripravlja put posvemašnjem ukidanju ropstva. Uz sve to Crkva utječe na to, da čovjeku kao čovjeku budu priznavana njegova ljudska prava i njegovo ljudsko dostojanstvo: ako on duguje poslušnost državi, ona sa svoje strane ima da priznaje i poštuje njega kao osobu. Pred suverenom i on je suveren i s neotudjivim ljudskim pravima. Na ovaj način zabačen je despotizam vladara. A ostali narodi nisu više barbari, ljudi nižeg stepena. "Nema Grka, ni Židova, obrezana, ni neobrezana, divljaka, ni Skita... nego sve i u svima Krist", Kol 3, 11., "jer je isti Gospodin sviju, bogat za sve, koji ga prizivaju", Rim 10,12.

C. NARAVNO NEOBJAŠNJIVE ČINJENICE

Sve ovo tako zamašno i brzo širenje kršćanstva uz tako dubok ćudoredni preporod ne da se naravno objasniti. Nesamo stoga, što nisu bila upotrijebljena adekvatna naravna sredstva, nego i zbog toga, što su na putu tome širenju stajale naravno neuklonive zapreke.

1. Da nisu bila upotrijebljena adekvatna naravna sredstva, to je dovoljno jasno po tome, što se kršćanstvo pri svome širenju nije poslužilo ni jednim od pomagala, kojima se neka nova nauka može nametnuti; ni kakvom osobitom rječitošću ili spretnom dijalektikom, ni pružanjem bogatstva i užitaka, a ni si-

---

1) Cicero, De officiis, 1,1. c.42,n.150., naziva prostim i prljavim posao ručnih radnika: "Opificesque omnes in sordida arte versantur. Neque quid ingenuum (plemenita) potes habere officina." Kod kršćana je sasvim obratno. Povjesničar Allard piše:"L'indication de la profession du mort est fréquente dans les épitaphes chrétiennes. Les premiers fidèles négligent volontairement de nous apprendre que tel et tel mort est de race illustre... Ils ne rougissent jamais de nous apprendre qu'il a sur la terre exercé un métier." - Revue des Questions historiques, oct.1879, str.592.

om oružja.

U pogledu govorničke i dijalektičke spremnosti prvih vjerovjesnika Kristova Evandjelja uz ono, što nam je već poznato, nije potrebno ništa dodavati: najvećim svojim dijelom to su bili neuki ribari, a i oni medju njima, koji su bili vještiji govoru ili peru, kao Ivan, Pavao i Luka, nisu nastupali s kakvim suptilnim argumentima, nego su s najvećom jednostavnošću propovijedali razapetoga Krista. "Bila je Božja volja, reći će Pavao, da l u d o š ć u propovijedanja spasi one, koji vjeruju", I Kor 1,21. To sve vrijedi i za znatan dio kasnijih propovjednika, jer ako je medju tima i bilo daleko više izobraženih, način njihova obrazlaganja Kristove nauke nije se mnogo udaljivao od onoga, koga su se držali apostoli. - Što se pak tiče predobivanja bogatstvom ili užicima, svaka stranica Evandjelja, Pavlovih poslanica, kao i život prvih kršćana, govore nam o protivnom: sami apostoli živjeli su od zarade svojih ruku, a Pavao s ponosom ističe: "Noć i dan smo radili, da ne budemo na teret ni jednom od vas; tako smo vam propovijedali Evandjelje Božje", I Sol 2,9. "Ne kao da nemamo prava, nego da sebe damo kao izgled vama, da se ugledate u nas", II Sol 3,9. Daleko od toga, da bi obećavali užitke, apostoli izlažu Kristovu nauku: "Tko hoće za mnom da ide, neka se odreče samoga sebe, uzme križ svoj i podje za mnom", Mt 16,24. I u tom pogledu kršćanstvo ne pozna nikakva kompromisa: "Koji pripadaju Kristu Isusu, razapeše tijelo svoje sa strastima i požudama", Gal 5,24. O tiranskom pak nametanju ideja putem oružja suvišno je i govoriti. Crkva se nesamo njime nije služila, nego je silno mnogo pretrpjela od mogućnika i upravljača. Usprkos svemu tome, kršćanstvo se širilo.

2. No značaj čudesnosti pojačava se time, što su - uz nedostatke adekvatnih sredstava - postojale i silno velike, naravno neuklonive zapreke, koje su potjecale od samih osnivača, odnosno njihovih značajki, od isključivosti i strogosti nauke te raznih vanjskih faktora.

a. Od samih njenih osnivača:

One su dolazile ponajprije od strane samoga glavnog osnivača Isusa Krista. U njegovoj ličnosti usredotočila su se tolika svojstva, koja su mogla samo odbojno djelovati na tadanje ljude. On je bio Židov i kao takav, za Rimljane, sin najodvratnijeg naroda, najprezrenijeg dijela robova (1). K tome je bio siromašan, običan radnik. Čovjek, koga su njegovi sunarodnjaci smatrali dostojnim smrti i koga su konačno dali razapeti skupa s dvojicom razbojnika. Kao takav on je postao "Židovima sablazan, a poganima ludost", I Kor 1,24. Dobrim dijelom to su bile osobine i samih apostola: i oni su bili Židovi, a k tome još, većim dijelom, nenaobraženi, naravno plašljivi, daleko od svih onih svojstava, što su se od nekog naučavatelja u tadanjem grčko-rimskom svijetu tražila. Prezirali su ih nesamo Rimljani, nego i njihovi zemljaci, bivali su šibani - stvar tada neobično sramotna - i konačno, kao i njihov Učitelj, poubijani. Sve se to dizalo kao strahovita naravna zapreka širenju kršćanstva.

b. Od isključivosti i strogosti nauke:

---

1) Tacit., Hist. 5,8.

Nemanja medjutim zapreka bila je i sama nauka sa svojim skrajnjim e k s k l u z i v i z m o m i svojom neumoljivom strogošću i visinom. Ona već od početka ne priznaje uza se nikakve druge religije. Kao j e d i n a i s t i n i t a, ona je neprijateljska (1) prema svim ostalim religijama, pa čak i prema samome rimskome carstvu, ukoliko je u njemu vrhovna civilna vlast bila ujedno vrhovna religiozna vlast. Ona ne trpi ni religioznog indiferentizma, eklekticizma, kome su se predstavnici vlasti tako dobro prilagodjivali. A uz to je n e u m o l j i v o s t r o g a, nepopustljiva u nauci, od koje ne odstupa ni za jednu jotu. Zahtjevi su joj pak silno v i s o k i: ona traži savršenu i vanjsku i nutarnju čistoću, trajnu i beziznimnu vjernost u braku, posvemašnju pravednost, ljubav prema svim ljudima, čak i neprijateljima, i to sve, ako je potrebno, do samoga mučeništva.

c. Od vanjskih faktora:

Silno velike zapreke nalazile su se takodjer u ukorijenjenim protivnim religijama, ćudorednoj iskvarenosti te stavu vlastodržaca i naobraženih ljudi.

Udomaćene religije pustile su bile odveć duboko korijenje, a da bi olako bile htjele svoje mjesto ustupiti drugima. Širokogrudne u pogledu morala, one su pogodovale shvaćanju mase. A sve kad bi tkogod i pokušao da ih uništi, doživio bi otpor svećenstva kao i obrtnika, koji su od nje živjeli, kao što to vidimo u Dj Ap 19,23 sl, kad je srebrnar Demetrije, koji je gradio Dijanine hramiće, pobunio čitav grad proti Pavlu i njegovim drugovima.

Iskvarenost naroda bila je takodjer velikom zaprekom širenju Kristove religije. Ako je neobično teško obratiti i jednoga čovjeka ogrezla u opačinama, šta da čovjek rekne, kad se radi o tome, da se obrate mnogobrojni narodi, kod kojih je razuzdanost postala mentalitetom, sastavnim dijelom javnoga života i mišljenja!

Kakav je pak bio otpor vlastodržaca proti novoj religiji, to će nam dovoljno posvjedočiti progonstva, što su ih proti njoj organizirali, a o kojima će odmah biti riječ. Napomenimo samo, da su u rimskoj republici religija i politika bile najuže povezane, te je stoga kršćanstvo sa svojim ekskluzivizmom udaralo na same temelje tako shvaćene države. Otud i dilema: ili će država postati kršćanskom, ili će ona kršćanstvo morati uništiti. Naobraženi krugovi književnika i filozofa, duboko skeptični prema svemu, imali su samo riječ podsmijeha za sve, što im se činilo izvanredno. "Šta hoće ovaj brbljavac da kaže?" pitali su, kad je Pavao u Ateni zaželio da govori. A kad su ga ipak nekoliko poslušali, čim je počeo da govori o uskrsnuću, dobacili su mu: "O tom ćemo te slušati drugi put!" 17,18,32.

Zaključak

Neizbježivo se, prema svemu rečenom, nameće zaključak, da se Crkva Kristova proširila nečim nadljudskim, nečim, što je bilo sposobno da nadvlada sve te i tolike zapreke, jednom riječju,

---

1) U smislu: "nepomirljiva prema svemu neistinitom".

nečim nadnaravnim: izvanrednom intervencijom Božjom, čudesnim naime djelovanjem milosti, ili vidljivih znakova. Ako se svijet obratio po znakovima, čudesno, onda je to proširenje kršćanske religije očito posljedica izravne intervencije Božje; ako se pak obratio bez znakova, samim propovijedanjem - kod tolikih zapreka - onda je to samo veće nego sva čudesa skupa (1). U svakom slučaju njeno širenje dokazuje njen božanski značaj. Dakle je Crkva, za koju Bog sam jamči, ovakvim izvanrednim činjenicama, dostojna vjerovanja.

II.

Rekli smo, da je ova popratna pojava u životu Crkve zbog okolnosti bila zamjetiva osobito kroz prva tri stoljeća. Time smo ujedno istaknuli, da je s njome moguće razmjerno lagano argumentirati.

Nismo medjutim ni najmanje mislili reći, da bi kasnijim stoljećima ona nedostajala. Dovoljno je listati stranicu po stranicu crkvene povijesti pa da čovjek razabere, da se Crkva i dalje čudesno širila. No u tim kasnijim vremenima, zbog složenosti prilika, postaje daleko teže s tom činjenicom propisno argumentirati. Ako naime ne uvijek, a ono mnogo puta, naravno povoljne okolnosti isprepliću se s nepovoljnim, te bi rad oko utvrdjivanja čudesnog značaja morao zalaziti u svu silu pojedinosti, a što dakako nije moguće u granicama ovoga traktata. Da tih ipak činjenica ima, dosta je spomenuti obraćenja, što ih je izazivalo propovijedanje sv.Franje Ksaverskog, ili naglo današnje obraćenje pogana u Africi i dr.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Bilo je i kroz prva tri stoljeća povoljnih okolnosti, koje su pogodovale širenju kršćanstva: jedinstvo jezika, jedinstvo svijeta okupljena u rimskome carstvu, jedinstvo kulture, mir, koji je tada u tom svijetu vladao.

Odg: Ne osporavamo tih činjenica. One su pogodovale širenju kršćanstva, ali su isto tako pogodovale i njegovim protivnicima. A k tome štošta izmedju onoga, što je izgledalo na pomoć, bilo je prije na odmoć. Tako jedinstvo kulture po sebi dobro, ovdje je bilo na štetu. U doba apostola kultura je bila eklektička, a uz to općenito zadojena agnosticizmom, individualizmom, okaljana grijehom, prožeta duhom oholosti. Kao

---

1) V. o tome Augustin., De Civ. Dei, 1,22, c.5., R 1783: "Si... miracula facta esse non credunt, hoc nobis u n u m grande miraculum quod... terrarum orbis s i n e u l l i s m i r a c u l i s c r e d i d i t." Slično kaže i Hrisostom, In I Kor, hom.V,5: "Ako pak (apostoli) nisu činili čudesa, a ipak su pobjedjivali, to je još čudesnije." U istom smislu pisao je, kako smo čuli, i Toma: "Esset autem omnibus signis mirabilius, si, ad credendum tam ardua et operandum tam difficilia et ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset a simplicibus et ignobilibus hominibus." - Contra Gentes I,VI.

takva nije nimalo odgovarala kršćanstvu. Nikad kršćanska religija nije imala većeg neprijatelja od poganskog humanizma, što se širio pod vodstvom Julijana Apostate i Simaha. Čak i na oko sasvim pogodne ideje, koje su se tada djelomično promicale, kao ideja objave, sjedinjenja s božanstvom, neumrlosti i t.d., bile su izmiješane s toliko tjelesnih pogleda, zabluda, nastranosti, da su više smetale nego koristile uspješnom propovijedanju. Baš kao što je i danas pseudomisticizam više smetnja nego pomoć pravoj vjeri. Glede mira pak, tu treba razlikovati: mir medju nekoć zaraćenim državama, a sada sjedinjenim u jednom carstvu, bio je nesumnjivo povoljna okolnost; mir unutar carstva postojao je za svakoga, osim za kršćane.

2. Kristova je Crkva imala naravan oslonac u svome širenju u sinagogama. Prema Belochu u rimskome je carstvu od 54 milijuna ljudi bilo 4 milijuna Židova, t.j. 7%, a kako su bili posvud rasijani, to je prvim kršćanima vrlo dobro došlo.

Odg: Nema nikakve sumnje, da su prvi vjerovjesnici Kristove nauke medju Židovima pokušavali sa sinagogama. Pavao je sam tako činio. No ne smijemo zaboraviti, kako su tamo bili dočekivani. Ne smijemo naročito smetnuti s uma, da su Židovi općenito prema kršćanima bili skrajnje neprijateljski raspoloženi, i da je propovijedanje Evandjelja po sinagogama postalo brzo nemogućim.

3. Provincijsko i komunalno uredjenje rimskoga carstva povoljno je moglo utjecati na stvaranje regionalnih crkava i time olakšati širenje kršćanstva.

Odg: Moglo je utjecati, dopuštam, no da li je utjecalo, to je pitanje. Uostalom, ako stvar pravo promatramo i s čisto naravnog stajališta uzmemo, to je moglo pogodovati samo stvaranju neovisnih crkvenih zajednica, a nikako formiranju jedinstvene Crkve, kakva je rimokatolička od početka bila.

4. I druge su se religije, kao buddhizam, mithracizam, islamizam, kao i arijanizam, a kasnije protestantizam, brzo širile.

Odg: Radi se o nesumnjivo brzom materijalnom širenju, dopuštam; postoje uzroci, zbog kojih bismo i to širenje mogli nazvati čudesnim, niječem. Naglasili smo uostalom, da samo materijalno širenje nije po sebi znak izvanredne intervencije Božje. Kod ovih pak religija postoje vidni naravni uzroci, koji objašnjavaju njihovo širenje. Kod buddhizma to je početno reakcija proti brahmanizmu, svećeničkoj oholosti, a onda etika ne preveć teška, kvijetizam, koji je vrlo pogodovao pasivnim indijskim dušama, te pomoć vladara. Kod mithracizma brzo širenje može se svesti na četiri glavna uzroka: što je to bila poglavito vojnička religija, prilično prilagodjena vojničkim manama i krepostima, što je vojnih tabora bilo više-manje posvud, i konačno, što su joj carevi bili skloni. Uostalom širenje je te religije bilo prilično relativno, ona nije nikad postala pučkom religijom. S čime se pak islam širio, to nam je dovoljno poznato iz historije: "carnalium voluptatum promissis... populos illexit"; "dixit se in armorum

potentia missum; quae signa etiam latronibus et tyrannis non desunt", etc. (1). Arijanizam se širio poglavito prijevarom i zahvaljujući naklonosti careva. Širenje konačno protestantizma imade čitav niz dobro poznatih naravnih uzroka, a medju ostalim to, što se izdavao za blaži oblik stare religije.

c. V J E K O V N I P R O G O N I I M U Č E N I Š T V A

Značajno je napokon veoma, da život rimokatoličke Crkve prate kroz sve vjekove progoni i mučeništva, kako je to Krist već unaprijed bio prorekao. To je osobito upadno kroz prva tri stoljeća, to je takodjer zamjetivo u kasnijim vremenima.

Kroz sve to, uistinu, vrijeme silno veliki broj kršćana svakoga staleža, dobi, jednog i drugog spola bio je iz mržnje na vjeru proganjan, pa i do smrti mučen te je pritom s velikom snagom, stalnošću i uzvišenom krepošću javno svjedočio za Krista i njegovu Crkvu. A to sve promatrano u cjelini, i kao ostvarenje Kristova proročanstva, i kao izvanredno sasvim zbivanje, ne može se naravno objasniti i neizbježivo traži posebno posredovanje Božje. A kako Bog ne može posredovati za nešto kriva, sigurno smo u prisutnosti prave njegove Crkve.

A. KROZ PRVA TRI STOLJEĆA

1. Progoni apostola i prvih mučenika.

Prvi progoni Kristovih pristalica počinju, kao što znamo, malo po njegovu uzašašću na nebo i silasku Duha Svetoga.

Kad Ivan i Petar, nakon što su ozdravili hroma čovjeka od rodjenja, otvoreno propovijedaju Kristovo uskrsnuće, svećenici te zapovjednik hrama i saduceji "digoše na njih ruke i staviše ih u zatvor" (2). Prisiljeni zbog naroda da ih puste, oni će to doskora ponoviti i pustiti ih tek nakon što ih izbičuju. Apostoli će medjutim otići "radujući se, što su bili smatrani dostojnima, da trpe sramotu za ime Isusovo", 5,18,42. Po ubojstvu djakona Stjepana "nasta veliki progon protiv Crkve u Jeruzalemu", te "se svi, osim apostola, razasuše po krajevima judejskim i samarijskim". "Savao je pustošio Crkvu i provaljivao u kuće, vukući muževe i žene te ih predavao u tamnicu", 8,1,3. Iza Savlova obraćenja Židovi sve više bjesne. Sam kralj Herod podiže ruke, "da muči neke od Crkve. I pogubi Jakova, brata Ivanova, mačem. A vidjevši, da je to drago Židovima, uhvati još i Petra" s namjerom, da ga po pashi izvede pred narod, 12,1-4.

Kad se apostoli i ostali vjerovjesnici razidju po svijetu, progoni se nastavljaju. Gdje god gotovo dodju, Židovi pobune prvake i uglednike kao i sam narod te ih istjeruju iz svojih krajeva. Tako u Antiohiji Pisidijskoj, 13,5o, tako u Ikoniju,

---

1) V. o tom više kod Tome; C.G. I,6.
2) Dj Ap 4,4. (Svi su podaci do kraja toga i slijedećeg pasusa uzeti iz Djela Apostolskih.)

14,2-6, tako u Listri, Derbi, gdje čak nagovore narod, te on kamenuje Pavla i iznese iz grada misleći da je mrtav, 14,19. U Filipima "narod se podiže proti njima, a glavari im rastrgaše haljine te zapovjediše, da ih šibaju. I pošto ih živo išibaše, baciše ih u tamnicu..." 16,22-23. U Solunu Židovi opet pokušavaju pobuniti grad proti njima, 17,5-9. U Korintu vode Pavla na sud, 18,12. U Efezu, kad Demetrije pobuni ljude proti Pavlu i drugovima, "sav se grad uzbunio te su jurišali jednodušno na kazalište i odvukoše Gaja i Aristarha, drugove Pavlove", 19,24-3o. Židovi medjutim i dalje vrebaju na Pavla, 2o,3,19. U Jeruzalemu ga uhvate, 21,27, pokušavaju ubiti, 23, 2 -22, dok konačno u Rimu ne svrši mučeničkom smrću. Kako svršava Pavao, tako i Petar, tako i svi ostali apostoli.

2. Progoni silno velikog broja ostalih

Mada ne posjedujemo, niti ćemo na ovom svijetu ikad moći posjedovati kakve precizne statistike o broju progonjenih i mučenika kroz prva tri stoljeća, ipak je, na temelju podataka, s kojima raspolažemo, sigurno, da je njihov broj bio silno velik (1).

Uzmemo li samo broj progonstava od 64. za Nerona pa do 313., t.j. do milanskog edikta, bez obzira na to, da li ih je bilo deset, kako se obično smatra, ili više, odnosno manje - već prema načinu promatranja - sigurno je, da je kroz to vrijeme veoma veliki broj ljudi dao svoj život za Krista. Suvremeni, uistinu, dokumenti o tome jasno svjedoče. Tacit (2) tako napominje, da je to "multitudo ingens". O mnoštvu govore takodjer Dio Cassius (3) i Bruttius (4). Klement Aleksandrijski (5), koji je umro 212., piše u svojim Stromatima, da se svakodnevno prelijevaju izvori mučeničke krvi. Eusebije (6) opet pripovijeda, da je mnogo kršćana bilo smaknuto za Marka Aurelija, a za Antonina Pia, da se "bezbroj gotovo mučenika po čitavom svijetu odlikovao". Isto tako svjedoče Irenej (7) i Tertulijan (8); ovaj napominje, kako se kršćane za sve okrivljivalo: "Si Tiberis ascendit in moenia, si Nilus non ascendit in arva, si caelum stetit, si terra movit, si fames, si lues, statim: Christianos ad leonem! adclamatur." Teodoret (9), koji govori o svim progonima zajedno, veli, da su tisuće i deset tisuće bile poubijane. A to potvrdjuju i činjenice, što nam ih donosi Eusebije (1o), koji napominje, da je za Dioklecijanova progonstva u samoj Tebaidi bilo dnevno lo do loo mučenika. To potvrdjuje Laktancije (11), koji govori, da su kršćani bivali i u skupinama osudjivani i ubijani. Svjedočanstva nam napokon pružaju o tome rezultati i-

---

1) Samo rijetki auktori, kao Dodwell, Hochard i Aubé, htjeli su, da je broj mučenika bio malen, no dokumenti obaraju njihovo mišljenje, kako to dokazuju Tillemont, Ruinart, Leclerq, Allard i dr.
2) Annal, XV,44; K 34. -- 3) Hist.rom., 67,14; K 226. --
4) Kod Euseb., Chron., 2. -- 5) IV,8, MG.col. 1268-128o. --
6) H.E., 5,1,47; K 431. -- 7) Adv.haer., 4,33,9; R 243. --
8) Apolog., 4o, PL I,col.478 sl. -- 9) Graec.aff.cur., IV MG 83,col.1o41. -- lo) H.E.,8,6, i 8,9; K 448-452. --
11) De mortibus persecutorum XV, PL VII, col.216.

straživanja novijeg vremena (1), koja jasno pokazuju, da je bilo silno mnogo mučenika. U katakombama samim susreću se natpisi kao "MARCELLA ET CHRISTI MARTYRES CCCCCL" (550) ili "CL MARTYRES CHRISTI" (2). A imademo i svjedočanstvo Ciprijana, koji veli, da već u njegovo vrijeme nije bilo moguće pobrojiti kršćanske mučenike.

3. Osobe svakog staleža, dobi, obaju spolova

Prema suvremenim podacima (3), koje nam pružaju Oci, a neki i opširno stvari iznose, medju progonjenima je bilo ljudi i žena, mladića i djevojaka, staraca i djece. Iz raznih izvora znamo, da su to bili ljudi najraznolikijih staleža: konzuli, legati, senatori, vitezovi, starješine dekurija, suci, carski sobari, viši činovnici, šefovi gradjanskih ureda, pisari, filozofi, gramatici, filolozi, liječnici, studenti, trgovci, pastiri, ugljari, popravljači, krčmari, vrtlari, kamenari, valjari, pretori, obični vojnici, centurioni, tribuni, zastavnici, veterani, bogataši i zemljoposjednici, siromašni sluge, mimičari i glumci, koji bi se obratili. K ovima treba još pribrojiti biskupe, svećenike, djakone, klerike nižih redova, djevice Bogu posvećene i udovice.

4. Iz mržnje na vjeru

Bez obzira na to, kakvi su posebni motivi mogli voditi pojedine careve ili činovnike - kao okrutnost, lakomost, politički momenti i t.d. - činjenica je, da je s t v a r n i b l i ž i m o t i v bio neprijateljstvo prema Kristovoj religiji i crkvenoj zajednici, koju je on osnovao. Kako će se to u pojedinim slučajevima opravdavati, to je druga stvar.

Juridička podloga za progone nalazila se u raznim zakonima: proti praznovjerju, nedopuštenoj religiji, svetogrdju i magiji, uvredi veličanstva, noćnim sastancima, zabranjenim zajednicama i sl. To medjutim juridičko formuliranje ne prikriva nimalo stvarnog općeg razloga progonima: sve se svodilo na to, hoće li optuženi ustrajno pristajati uz Krista ili će ga se, naprotiv, odreći. Otud pri hapšenju i sudjenju glasovite riječi kršćanina: "Christianus sum!", a kasnije: "Christianus sum, catholicus sum!"

5. Mučenje i ubijanje

Progoni i muke, kojima su kršćani bili podvrgavani, išli su za tim, da slome čovjeka fizički i moralno te konačno zadaju smrt.

F i z i č k i su najčešće bivali mučeni zatvaranjem: strpavanjem u tamne, smrdljive, vlažne, nezdrave prostorije kroz dugo vremena; vezanjem u lance; mučenjem gladju, žedju,

---

1) Zaccaria, Raccolta di dissertazioni di storia ecc. (diss. 42); P.Allard, Rome souterraine; Le Blant, Les Actes des Martyres i dr.
2) Allard, nav. dj., str.217.
3) Clem. Al. Strom., IV,8, MG col.1268-1280; Euseb, H.E. 7, 11,8,6 i već nav.

gušenjem. Počevši od drugoga stoljeća primjenjuju se još: bičevanja, sakaćenja, sjeckanje na komadiće, spaljivanje, raspinjanje, naticanje na ražanj, polijevanje vrelim uljem ili spuštanjem u nj, pečenje na laganoj vatri, kao i polagano smrzavanje, pa t.zv. "konjic" (equuleus) i "pandže" (ungulae), zatim izlaganje divljim zvijerima, deportiranje na kužna mjesta, osude na rudnike (1). Kako piše Eusebije (2), prema četvrtom Dioklecijanovom ediktu činovnici su dobili nalog, da izmišljaju što okrutnije muke, a to potvrdjuje i Hilarije (3), koji govori o "dosjetljivim mukama".

M o r a l n i m mukama patili su kršćane trpajući ih u zatvor skupa sa zločincima, mučeći roditelje pred djecom i obratno, kao i rodjake i prijatelje jedne pred drugima; zatim degradacijom, otpuštanjem iz službe, konfiskacijom imovine, obećanjima kojekakvih pogodnosti: časti, careva prijateljstva, užitaka; te napokon predavanjem zavodnicima, svlačenjem pred bludnicima i odvlačenjem u bludilišta.

6. Velika snaga, stalnost i uzvišena krepost

Najznačajnije je pri svem ovom, da progonjeni podnose muke s velikom snagom i stalnošću kao i uzvišenom krepošću.

S n a g a i s t a l n o s t, koju mučeni kršćani pokazuju, nema ništa zajedničkoga s oholom stoičkom bešćutnošću. Mnogi i mnogi medju njima prije mučenja strahuju, boje se, ali konačno pobjedjuju strah, ne stoga, što bi se u se pouzdavali, nego stoga, što sa svom poniznošću očekuju pomoć od Boga. Na Boga dakle oslonivši se, oni pokazuju stalnost, koja začudjuje mučitelje. Uzalud ih uvijek iznova podvrgavaju mukama, badava pokušavaju doseći skrajnju granicu "nihil aliud devitante, quam ut ne torti morerentur" (4), ništa ne pomaže variranje muka. "Ecce - piše Lactantius (5) - sexus infirmus et fragilis aetas dilacerari se toto corpore urique perpetitur, non necessitate, quia licet vitare si velint, sed voluntate, quia confidunt in Deo." - "Ut de viris taceam, p u e r i e t m u l i e r c u l a e tortores suos taciti vincunt, et exprimere illi gemitum nec ignis potest."

Što je još od daleko većeg zamašaja: mučenici pri svem tome čuvaju savršenu ravnotežu - očit znak uzvišene kreposti. Sucima odgovaraju mirno i trijezno, ostaju ponizni i blagi, dok ih muče, sa skromnošću zazivaju pomoć Božju i drugima se obraćaju, da bi za njih molili (6); s radošću i veseljem, smijući se primaju smrtnu osudu: tako da u slavu Boga, stvoritelja svega, pjevaju psalme i himne i djela zahvale do posljednjega daha (7). Ni traga fanatizmu, oholosti, srdžbi, psovci ili čemu sličnome; nego potpuno staloženo, junačko svjedočanstvo za Krista i njegovu Crkvu.

---

1) V. vrlo zoran opis kod L.Bertranda "Sanguis martyrum".
2) H.E. 8,3.-14; usp. K 451,452. -- 3) In Psalm. 65,21; in Psalm. 118,XVIII,9, ML col. 432 i 624.
4) Martyr.Polycarpi, II,3 (6), R 78; Euseb., HE. 6,39.
5) De div.instit. 5,13,12,14; R 640.
6) Euseb., H.E. 5,2; druge primjere v. Ottiger, Teolog. Fundamen., I, str.893. sl. -- 7) Euseb., H.E. 8,9; K 452.

B. OD MILANSKOG EDIKTA DO NAŠIH DANA

Mada s milanskim ediktom g.313. Crkva dobiva slobodu i na taj način ulazi u jedno razdoblje mira, progoni i mučeništva ne će sasvim prestati.

I.

Već s apostazijom Flavija Klaudija J u l i j a n a ocrtavaju se na obzorju novi progoni. U svom nastojanju da uništi kršćanstvo i obnovi poganstvo, Julijan će pribjegavati suptilnijim metodama. Bit će to, prema onome, što nam o tom kaže Grgur Nazijanski (1), čitav sistem progonjenja i mučenja. Temeljne njegove direktive su u ovome:

1. Trpati kršćane u zatvore, slati ih u progonstvo, mučiti ih i ubijati ih, ali ne otvoreno, nego potajice. Non facere martyres! (2).
2. Udarati na kršćane radije neizravno nego izravno; dakle ne javnim naredbama, nego raspirujući proti njima, putem lažnih optužaba, strasti propale rulje.
3. Ne dati kršćanima prigodu da se brane i zakonsku zaštitu, a svijetu dati razumjeti, da je ubojstvo kršćanina manji prestupak.
4. Odstraniti kršćane s carskog dvora, činovničke službe kao i raznih drugih službi i časti.
5. Zabraniti im pristup u javni život, udaljiti ih od svih javnih zborova i društava.
6. Onemogućiti im višu naobrazbu, postupati s njima kao s glupanima i neznalicama, nametnuti im odvratno ime Galilejaca.
7. Kršćanske kreposti blagosti i milosrdja izvrnuti u zločin.
8. Provesti konfiskaciju crkvenih dobara zakonskim putem.
9. Odstraniti križ kao državni znak ili ukras.

U svojoj zaslijepljenosti i ludosti Julijan, kako dobro primjećuje Grgur Nazijanski, nije vidio, da udarajući na kršćane razasute po čitavom carstvu, dovodi u krizu sam opstanak čitavog gradjanskog društva.

II.

U drugim zemljama progonstva kršćana bit će nekad još daleko gora, slična rimskim kroz prva tri stoljeća, nekad će se opet više povoditi za metodama Julijana Apostate. Ne upuštajući se medjutim u pojedinosti, evo ponajglavnijih medju

---

1) C. Julianum I, c.57-112, MG 35, col.580-649, passim. V. Tromp, De Revel., str.332,333.
2) Točno onako, kako će kasnije reći Hitler: "Moi, je ne me lancerai pas dans un nouveau Kulturkampf, ce serait vraiment trop bête. Je ne tiens pas à ce que les hommes noirs puissent se parer de la couronne des martyres devant les pauvres femmes." - "je, n'en ferais certainement pas des martyres. Je me contenterais de les dénoncer comme de vulgaires criminels. Je leur arracherais du visage leur masque de respectabilité. Et si cela ne suffit pas, je les rendrais ridicules et méprisables." - Hermann Rauschning: Hitler m'a dit. Trad.de l'allemand par A.Lehman, Paris 1939., str. 68.

njima:

1. U Perziji progonstvo kršćana započinje u 4.st. za Sapora II. te traje sad većom sad manjom žestinom gotovo punih 4o godina. Iza kratkog razdoblja mira progoni se nastavljaju u 5.st. za Isdegerda I. te njegova nasljednika Barahma V. i traju sve do konca istoga stoljeća. Ova mučenja i progoni veoma sliče rimskima, samo su u svom načinu još okrutnija: kršćanima se postepeno odsijecaju prsti s ruku i nogu, koža im se dere s glave, jezik čupa iz usta, u grlo sipa rastopljen sumpor i smola, žive ih pile ili sijeku, zakapaju takodjer žive ili ih se vezanih ruku i nogu trpa u jame, u koje se prethodno stavilo svu silu parcova i miševa, da ih ovi postepeno pojedu. Koliko je bilo mučenika kroz to vrijeme, teško je reći. Sozomen veli, da su imena šesnaest tisuća bila poznata, ali da ih je u zbilji bilo daleko više. Prema aktima, koji su nam sačuvani, ti su kršćanski mučenici trpjeli vrlo ponizno i veselo (1).

2. U istim stoljećima padaju progoni Armenaca za Maksima Daze te za vlade Perzijanaca (2). Zatim progonstva sa strane arijevaca u 4.st., za Valenta, te u 5. i 6.st. u Africi, za kraljeva Genserica, Hunerica i Guntamunde, koji se takodjer istaknuše sa svojom velikom okrutnošću (3). Ne smijemo zaboraviti ni progonstava, što ih u 4.st. potakoše donatisti u sjevernoj Africi (4).

3. Ni 7.st. nije bez progona. Prigodom perzijskog prodora preko istočnih granica rimskoga carstva, a posebice prigodom zauzeća Antiohije i kasnije Jeruzalema,došlo je do pokolja kršćana, u čem se posebno istakoše Židovi (5). Prodor Avara u raznim pravcima obilježen je takodjer ubijanjem kršćana i otimačinom njihove imovine (6). Isto tako su počeci širenja islama obilježeni progonima i pogibijom mnogih kršćana, koji se ne htjedoše odreći svoje vjere (7).

4. U 8.st. kršćane progone poglavito muhamedanci, pri čem je gotovo čitava africka crkva bila iskorijenjena. Poglaviti progoni stajali su inače u silno velikim porezima i dancima, koji su činili život nemogućim. U ovom razdoblju mnogo je mučenika medju kršćanskim robovima, zatim obraćenim muhamedancima,te nekoć otpalim, a poslije raskajanim kršćanima (8). I kroz ostala stoljeća kršćani trpe od muhamedanaca. Sjetimo se samo naših kršćana u Bosni!

5. Za vrijeme reformacije mnogi umiru mučeničkom smrću u Njemačkoj, Skandinavskoj, Nizozemskoj, Engleskoj, Francuskoj, Madžarskoj, Švicarskoj.

6. Od 17.st. mnogi kršćani, obaju obreda, umiru kao mučenici za jedinstvo Crkve u Poljskoj i Rusiji. U 18.st. za franc. revolucije uz političke žrtve padaju i glave mnogih

---

1) DAFC, III,375-381. -- 2) Tromp, nav.dj., str.332.
3) P.Albers, Man.d'Hist.E., Paris 192o, I, str.171.
4) Cf.August., Epist., 111,133,134 etc.
5) Fliche-Martin, Histoire de l'Eglise, Paris 1938.,t.5. str. 74,84. -- 6) Ibid. 128 sl. -- 7) Ibid. str. 127 sl.
8) Tromp, nav. dj., str.332.

katoličkih svećenika, redovnika i redovnica, ljudi katoličkog uvjerenja. Kao mučenici umiru kroz ova dva stoljeća i prije toga mnogi kršćani - žrtve turske invazije u Evropu.

7. Koliko je pak Maronita i Armenaca bilo ubijeno posljednjih stoljeća za katoličku vjeru, to je teško i približno procijeniti; zna se tek, da ih je bilo silno mnogo. K ovima pridolaze gomile mučenika, koji posvud u misijama proliše krv za Krista u najstrahovitijim mukama, kako sami propovjednici, tako urodjenički vjernici: u Bengaliji, Kini, Koreji, Japanu, Konkini, Anamu, Tonkingu, Ugandi, Abesiniji, Kanadi pa i drugim dijelovima Amerike.

8. Napokon u Turskoj za sultana Abdul Hamida pod konac 19. i početkom 2o.st. grozno progone kršćane. G.1915. izda turska vlast nalog da se unište kršćanski Armenci, te pomoću divljih plemena Kurda pokolju ih preko milijun, a pola milijuna prognaju. K tomu svemu treba pribrojiti silno veliki broj meksičkih katolika mučenika za vjeru kao i sve one veoma brojne žrtve nekih totalitarističkih režima (1).

C. PROGONI CRKVE U NAŠE DOBA

Progoni Crkve u naše dane jedva bi se i približno mogli izreći. Aludirajući medjutim na njih, John F.O'Hara, nadbiskup u Philadelphiji, prigodom konsekracije svog pomoćnog biskupa (Josepha M.Mc Shea) rekao mu je u propovijedi, da će ga njegov lanac oko vrata sjećati na to, da su u ovo naše vrijeme 146 njegove braće biskupa bili ubijeni, zatvoreni, protjerani ili inače politički spriječeni sa strane političkih vodja u raznim stranama svijeta (2).

Što vrijedi za rimska progonstva, to u biti vrijedi i za ova: i kod ovih je silno veliki broj osoba svakoga staleža, dobi i obaju spolova, iz mržnje na vjeru, bio mučen i ubijan te podnosio muke s velikom snagom, stalnošću i uzvišenom krepošću.

Zaključak

Siguran znak sasvim osobite intervencije Božje, a po tom takodjer vjerodostojnosti katoličke Crkve. --

Suvišno je naglašavati, da se progoni i mučeništva kao ostvarenje Kristova proročanstva o tome ne mogu nikako naravno objasniti, te da nam već kao takva neprijeporno otkrivaju pravu Crkvu.

No i promatrani sami u sebi, kao cjelina, kao uzor trajnog podnošenja muka, oni se ne mogu protumačiti bez sasvim osobite pomoći Božje. Nije, uistinu, moguće, da bi toliki broj

---

1) Hrvoje Hrvatić, Pregled opće povijesti srednjega i novoga vijeka, Zagreb 1934., str.172.

2) The Tidings, Los Angelos, March 28, 1952. str. 12.

ljudi svih staleža, dobi, obaju spolova, kroz stoljeća i stoljeća, podnosio nebrojene muke s toliko snage, stalnosti i uzvišene kreposti, bez sasvim izvanredne pomoći Božje. A takvu je izvanrednu pomoć Krist izričito obećao onima, koji ga budu slijedili, koji ostanu u zajednici, što ju je on osnovao: "Ne bojte se onih, koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti", Mt 1o,28; "tko izgubi svoj život poradi mene, naći će ga", Mt 1o,39; "evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta", Mt 28,2o i t.d. Tamo je dakle, gdje ljudi tako junački umiru za Krista, nesumnjivo njegova prava Crkva.

NAPOMENE :

1. Imade dakako ljudi pojedinaca, koji za svoje uvjerenje čisto naravnoga reda,nekad čak i krivo, znadu podnositi velike muke, poći u samu smrt. No to su iznimke, kojima se čovječanstvo uvijek divilo i isticalo ih kao nešto osobita. Tako su Rimljani častili Scaevolu i Regula kao osobite primjere junaštva. Ovdje medjutim nije riječ o iznimkama, nego o silno velikom mnoštvu.

2. Može se doduše naći i slučajeva, da su i velike skupine srtale nemilice u smrt, ali s oružjem u ruci, fanatizmom i mržnjom u duši, proklinjanjem na usnama. A to kod kršćanskih mučenika nije nikako slučaj. Oni, kako vidjesmo, trpe ponizno, bez ikakva fanatizma, svu pomoć očekuju od Boga i molitava, koje mu oni ili drugi upućuju, mole za one, koji ih muče(te tako ponekad i same mučitelje privode Kristu).Jednom riječju, vrše toliki broj kreposti, da se to naravno ne da objasniti.

PRIGOVORI I ODGOVORI

1. Prema Origenu, Contra Celsum, III,8, MG II, col.929, kršćanskih mučenika bilo je malo te se lako dadu pobrojiti, "jer Bog nije htio da rasa kršćana bude uništena".

Odg: Da pravo razumjednemo ovaj tekst, moramo ga staviti u kontekst, a ne čitati odvojeno. Kontekst pak pokazuje, da Origen odgovara njime Celsu, koji je tvrdio, da su kršćani gotovo već svi potamanjeni, te da se još traga za preostatkom, koji luta i sakriva se. Svojim odgovorom Origen dakle očito hoće da rekne: broj je kršćanskih mučenika relativno malen, vi ste daleko od toga, da biste ih sve gotovo potamanili. Da on pak ne misli, da bi taj broj mučenika bio apsolutno malen, pokazuju druga mjesta njegovih spisa, gdje on govori o velikom broju. Tako u istom djelu, IV, on veli: "Mnogi,πολλοί,znajući u naše doba, da će morati umrijeti, ako ispovijede kršćanstvo, a da će biti oslobodjeni, ako ga se odreknu, prezreli su život i odabrali smrt." U skladu je s tim i ono, što je pô stoljeća još ranije rekao Irenej: "Ecclesia omni in loco m u l t i t u d i n e m m a r t y r u m in omni tempore praemittit ad Patrem" (1).

2. Pa i Tertulijan daje razumjeti, Ad Scap., 3, da prije 18o.g. nije bilo ni jednog mučenika u Kartagi.

---

1) Adv. haer., IV,33,9.

Odg: Sasvim razumljivo, jer tamo teška progonstva počinju od 197. Usp. Adv. nat. I,18; Ad Martyr. 1; Apolog. cc.12, 37,5o; Ad Scap.4.

3. Sve su religiozne zajednice imale svoje mučenike, čak i one, koje očito naučavaju zabludu. Ne može se, prema tome, po mučeništvu zaključivati, da bi katolička Crkva bila prava Crkva Kristova.

Odg: Neke su religiozne zajednice imale pristalica, koje su čak i za krivu nauku išle u smrt, dopuštam; takvih je pristalica bilo vrlo mnogo i oni su umirali sa svim značajkama pravog mučeništva, t.j. strpljivo, ponizno, s odanošću u Boga i t.d., niječem.

4. Donatisti su imali mnogo mučenika, a ipak su - po učenju katoličke Crkve - bili heretici. Dakle ne može se iz mučenički podnesene smrti zaključivati, da bi netko pripadao pravoj Crkvi.

Odg: Za donatističko krivovjerje umiralo je mnogo ljudi fanatično, srćući u smrt čak i neprogonjeni, jednostavno, nakon što su učinili ispovijest vjere, dopuštam; činili su to razborito, ponizno, prakticirajući sve kreposti, niječem. Treba samo čitati suvremenike, pa da čovjek vidi, kako je to umiranje bilo daleko od duha pravog mučeništva. V. o tome: August, Contra Gaudent. I,22,27-29 i 36; Contra epist. Parmen. 3,6,29; Contra Crescon., 3,49,54 i t.d.

5. Instant: Nema razlike izmedju donatističkih mučenika i katoličkih djevojaka, koje su se prema Eusebiju, H.E. 8,12, takodjer same bacale u vodu, da bi izbjegle progoniteljima.

Odg: Da je bilo katoličkih djevojaka, koje su se bacale u smrt, razlikujem: s istih razloga, s kojih i donatisti, niječem; iz ljubavi prema čistoći, dopuštam. Medjutim, da li su to činile od Boga potaknute, te da li se stoga imadu smatrati mučenicama u pravom smislu, šta da reknemo? Sv.Augustin, De Civ.Dei, I,2,26, ne usudjuje se "temere dijudicare"!

6. Ne vidim razlike izmedju kršćanskih mučenika i onih žena na Istoku, u Indiji i Trakiji, što su se po muževoj smrti davale žive spaliti.

Odg: Razlika je vrlo velika. Kršćanski mučenici idu u smrt, mada bi joj razmjerno lako mogli izmaći. Udovice na Istoku, kad bi otklonile smrt, morale bi podnijeti poruge i osramoćenja jedva manje teška od smrti. One su uostalom na taj čin često prisiljene pićem i galamom naroda.

7. Svi, koji su bili u prigodi da budu mučeni, nisu se odazvali, i neki su sigurno otpali. Zato se ne može smatrati, da se tu radi o kakvoj osobitoj pomoći Božjoj. U najmanju ruku negativno svjedočanstvo otpalih, ruši pozitivno svjedočanstvo mučenika.

Odg: Neodazivanje milosti ili neprimanje pomoći Božje ni najmanje ne dokazuje, da je nije bilo; argumenat samo dokazuje, da su kršćani i uza svu pomoć, što su je od Boga primali, ostajali slobodni, i to ističe veličinu čina onih, koji su mučenicima postali.

8. I u odijeljenim crkvenim zajednicama na Istoku kao i kod protestanata bilo je progonjenih i mučenih. Ne može se dakle dokazivati, da je neka crkva prava stoga, što ima mučenike.

Odg: U tim crkvama bilo je mučenika za one istine, koje su im zajedničke s naukom katoličke Crkve, dopuštam,i u tom smislu oni su trpjeli za pravu Crkvu; za one, koji se izričito protive njenoj nauci, kao što je na pr. prvenstvo Petra, niječem.

9. I Židovi neprekidno trpe progone i mučeništva. Oni su dakle prava Crkva Kristova.

Odg: Židovi zbog vjere neprestano su trpjeli progone u St.Z., dopuštam, i u tom smislu su prethodili Kristu naviješćujući pravu Crkvu; trpe većinom s rasnih razloga otkad je svršio St.Z., dopuštam; da bi ovo posljednje dokazivalo, da su oni prava Crkva Kristova, sasvim niječem; oni to uostalom sami otklanjaju.

10. Izgleda, da je u čitavoj argumentaciji posrijedi circulus vitiosus: s jedne strane, da bi netko bio mučenikom, traži se da pripada katoličkoj Crkvi, odnosno da prakticira sve kreposti, koje ona traži, a s druge strane dokazuje se, da je Crkva prava time, što je za nju toliko ljudi podnijelo mučeništvo.

Odg: To je miješanje dvaju raznolikih stajališta: teološkog i apologetskog. Teološki, uzrok čini mučenika, t.j. stoga, što čovjek umire za pravu vjeru kao član prave Crkve, on postaje mučenikom. Apologetski, mučenik čini uzrok, t.j. iz mučeništva podnesena za neku nauku, za neku Crkvu, zaključujemo, da je ta nauka odnosno Crkva prava.

11. Instant: Vi ste argumentirajući pomiješali ta stajališta, a ne ja. Circulus dakle ostaje.

Odg: Nikako. Naše je stajalište izrazito apologetsko. Stalo nam je samo do toga, da na temelju činjenica, koje nadilaze moralne i povijesne uzroke, i kao takve traže izvanrednu intervenciju Božju, dokažemo, gdje je prava Crkva. Ne stoji, da se pri tome pozivamo na nauku Crkve.

12. Stalnost i snaga mučenika ne nadmašuje snage i stalnosti vojnika u ratu. A takva se stalnost i snaga susreću u svim vremenima i zemljama. Dakle nije dokaz nečeg osobitog, pogotovo ne osobite intervencije Božje, jer vojnici idu kadgod u smrt kunući i pogrdjujući Boga.

Odg: Razlikujem major: Fizička stalnost i snaga mučenika ne nadmašuje snage i stalnosti vojnika u ratu, transeat; stalnost i snaga spojena sa strpljivošću i drugim krepostima, niječem. Contradistinguo minorem eodem modo, et similiter conclusionem.

13. Povjesničar Boissier kaže: "Nesumnjivo da kreposti mučenika izgledaju iznad ljudskih sila, no to upravo mora biti razlogom, da posumnjamo u djela mučenika."

Odg: U dokazane činjenice povjesničar ne može i ne smije sumnjati. Za nj ne mogu biti mjerodavne aprioristične i nezasnovane pretpostavke onih, koji tvrde, da Bog u svijetu ne

može intervenirati, nego samo zbilja, stvarnost. A ovdje je stvarnost najbjelodanije utvrdjena.

14. Spremnost mučenika da trpe dade se sasvim naravno objasniti činjenicom, da su im obećavana buduća dobra, vječna naime slava.

Odg: Za ta su obećanja znali i oni, koji su otpali. Njima se činilo, da je odveć teško dati sadanji, vidljivi život za buduća nepoznata i nevidljiva dobra. Mislili su: "Obećanje-ludom radovanje." A ako su neki ljudi nadišli to naravno umovanje i prionuli uz obećana nevidljiva dobra u tolikoj mjeri, da su i život svoj dali, to je moglo biti samo izvanrednom pomoći Božjom. Filozofija je prostog čovjeka bila i ostala: Bolje vrabac u džepu, nego golub na krovu.

15. Možda ih je ipak poticala na to čisto naravna misao, da će postati slavni medju ljudima.

Odg: Morali bi bili biti vrlo naduti i tašti, a k tome i prilično naivni, kad bi za njom bili težili. "Ti radi za sv'jet, ali ne slušaj pljeska, - jer hvala ljudska voda je vrh p'jeska", rekao je pjesnik izrazujući time opće gledanje trijeznih ljudi na zemaljsku hvalu i slavu. A zar da su baš kršćanski mučenici bili medju tako malo trijeznima, koji u nju vjeruju? Uostalom sve kad bi se i bilo našlo nekih rijetkih pojedinaca, koji bi u nju bili vjerovali, sigurno je, da u njoj nisu mogle nalaziti oslonca one mase mučenika, koji su nepoznati, u skupinama, bivali ubijani i koji nikakve nade nisu mogli imati, da će im i ime medju ljudima biti sačuvano. Za Dioklecijana su k tome sačuvana imena mučenika bivala brisana, a to je bilo poznato onima, koji su kao mučenici umirali.

3. PODUDARANJE RKT.CRKVE S OSTALIM IZGLEDIMA IZVORNE CRKVE

Konačnu potvrdu za to, da je rimokatolička Crkva doista prava Kristova Crkva te kao takva dostojna vjerovanja, imademo i u tome, što se njena predaja i njeno službeno naučavanje podudaraju s izvornim likom Kristove Crkve. Kratak pregled o temeljnim problemima dovoljno će nas o tom uvjeriti.

1. Nauka Crkve o njenom postanku

Sve četiri činjenice, koje se odnose na podrijetlo Crkve, da je naime njezin osnivač Isus Krist, da su je apostoli nastavili izgradjivati, da je ona stvarnost najranijeg razdoblja kršćanstva, da je konačno doista božanska ustanova, službena su nauka Crkve.

1. U skladu ponajprije s povijesnom činjenicom rkt.Crkva uči, da je njezin osnivač sam Gospodin Isus Krist. Evo samo nekoliko dokaza o tome uzetih iz same nauke Crkve: U konstituciji de fide catholica vatikanskoga koncila 1868-1870., cap.3., kaže se izričito: "Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit", D.1793. A to isto uči i Lav XIII. u enciklici "Satis cognitum" od 29.VI.1896.: "Ecclesiam instituit formavitque Christus Dominus." Dekret pak "Lamentabili" osudjuje propoziciju modernista, prema kojoj Krist nije ni pomišljao osnovati Crkve na zemlji: "Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam con-

stituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quin immo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi jamjam adventurum erat", D.2o52. Takodjer enciklika "Pascendi" osudjuje one, koji tvrde, da Krist nije sam osobno ustanovio Crkve, D.2o88. S ovog se konačno istog razloga u antimodernističkoj zakletvi ispovijeda vjera u osobno ustanovljenje Crkve po Kristu: "firma pariter fide credo Ecclesiam, verbi revelati custodem et magistram, per ipsum verum atque historicum Christum, cum apud nos degerat, proxime ac directo institutam:.." D.2145.

2. Mnogostrukim takodjer načinom rkt.Crkva priznaje i ispovijeda činjenicu, da su apostoli nastavili Kristovo djelo na izgradnji Crkve. Općenito, ponajprije, prihvaćajući kao svoje podatke Dj Ap kao i ostalih novozavjetnih knjiga, koje govore o toj stvari. A onda usvajajući predaju Otaca, koji jednodušno Crkvu smatraju apostolskom Crkvom. Tekstovi, kao onaj Klementa Rimskoga: "Apostoli su nam postali propovjednicima evandjelja po Gospodinu Isusu Kristu", D.42, ušli su medju argumente, kojima Crkva sustavno dokazuje svoje apostolsko podrijetlo. Jednako i onaj Irenejev: "Stoga... presbiterima... koji imaju naslijedje od apostola, treba se pokoravati", Adv.haer.4,26,2. To isto vrijedi i za Tertulijanove riječi: "Krist je, dok je boravio na zemlji... odabrao dvanaest učenika, koje je dao narodima, da ih poučavaju, da ih krste u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Ovi su apostoli propovijedali najprije u Judeji i tamo ustanovili crkve, zatim su otišli poganima, propovijedali im istu nauku, uspostavili crkve po svim mjestima, i od tih po apostolima zasnovanih crkava druge su zatim crkve posudile mladicu vjere i sjeme nauke, i tako se svakodnevno stvaraju crkve, koje se još osnivaju, pa se stoga i one zovu apostolskima, jer su potomstvo apostolskih crkava", De praescript. haeret. 2o. Kako je onda Crkva o tom učila, tako isto uči i danas.

3. Oslanjajući se na istu tradiciju, rkt.Crkva uči, da je Kristova Crkva stvarnost najranijeg kršćanstva. Da postoji do polovice 1.st., to ona vjeruje na temelju Dj Ap i svih ostalih novozavjetnih knjiga. Da nije tvorevina kasnijih vremena, za to ona nalazi potvrdu u divnom tekstu sv.Ireneja: "Crkva naime po čitavom svijetu sve do nakraj zemlje zasijana, i od apostolâ i njihovih učenika primila je onu vjeru, koja ispovijeda jednoga Boga, Oca svemogućega... i jednoga Isusa Krista... i Duha Svetoga..." Adv.haer.1o.1. "Ovu vjeru... Crkva... razasuta po čitavom svijetu, vjerno čuva, kao da stanuje u jednome domu... kao da ima jednu dušu i jedno srce, a ovo propovijeda, i uči, i predaje jednoglasno kao da ima jedna jedina usta. Mada su na svijetu različiti jezici, ipak je srž predaje jedna te ista. Stoga niti one crkve, koje su utemeljene u Germaniji, ne ispovijedaju i ne predaju drukčiju vjeru: niti one u Irskoj, niti one kod Kelta, niti one na Istoku, niti one u Egiptu, niti one u Libiji... već kao što sunce, to Božje stvorenje, jedno te isto sja po čitavom svijetu, tako i svijetlo, propovijedanje istine, posvud svijetli i rasvjetljuje sve ljude, koji žele doći do spoznanja istine", 1,1o,2. (V.lat.tekst na str. 14o.)

2. Nauka Crkve o njenoj naravi

1. I u pogledu učenja o svojoj naravi rkt.Crkva se podudara s naukom, odnosno činjenicama izvorne Crkve. U skladu s onim,

što je primila, rkt.Crkva uči, da je ona po svojoj naravi božanska ustanova. Kao osobno djelo Boga-Čovjeka. Kao prožeta Duhom Svetim. Tekstovi su predaje kao i službenog učenja Crkve u tom pogledu i suviše brojni, da bismo ih trebali nabrajati: susrećemo ih posvud, gdje je riječ o Crkvi. Njena tradicija kao i njeno redovito učenje takodjer su potpuno u skladu sa svim onim, što nam povijest kaže o izvornom liku Crkve: u pogledu cilja, članstva, vlasti - kako apostola uopće, tako Petra napose, odnosno njihovih nasljednika.

2. Da je cilj rkt.Crkve istovetan s onim, što ga je Krist dao svojoj Crkvi, to svjedoči nesamo njena nauka, nego i cjelokupno njeno djelovanje: posvema usmjereno posvećenju i spasenju duša: Konstitucija Vatikanskoga koncila de Ecclesia Christi izričito veli: "Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit..." D.1821. Lav XIII. pak u enciklici "Satis cognitum" ističe, da cilj Crkve nije samo podučavati: "Ne finis quidem, cujus causa est Ecclesia instituta, officio isto (doctrinali) concluditur: quandoquidem, ut Jesus Christus pro salute humani generis se ipse devovit, atque huc quae docuisset quaeque praecepisset omnia retulit, sic jussit Ecclesiam quaerere in veritate doctrinae quo homines cum sanctos efficeret tum salvos", Ed.Paris,VI, str.28.

3. U pogledu članstva nauka je rkt.Crkve takodjer bitno identična s onim, što susrećemo u izvornoj Crkvi. Bez vjere i krštenja nitko ne može biti članom Crkve: "fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis,sine qua impossibile est placere Deo et ad filiorum consortium pervenire", D.801; "Si quis dixerit baptismum liberum esse,hoc est non necessarium ad salutem, a.s." D.861. U ovoj je medjutim stvari Crkva još nadopunila svoju nauku učeći, da su članovima Crkve svi oni, koji su valjano kršteni, a ne samo predestinirani ili samo pravednici, odnosno savršeni, kako su to htjeli razni krivovjerci. Oni naprotiv, koji su se odijelili od crkvene zajednice, postavši javnim krivovjercima ili raskolnicima, nisu više njenim članovima (1).

4. Hijerarhijski i monarhijski oblik vlasti takodjer su predmet stalnog naučavanja rkt.Crkve. Evo samo, izmedju mnogih tekstova, njih nekoliko: "Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat episcopis, presbyteris et ministris, a.s." D.966, v. takodjer D.960,967. Obzirom pak na Petra i njegovo prvenstvo, tu je - da ne spominjemo kasnijih dokumenata - dosta navesti nekoliko citata Otaca, koje Crkva čini svojima: Ciprijan: "Petrus, quem primum Dominus elegit et super quem aedificavit Ecclesiam suam", Epist.71. Hilarije: "Petrus cui claves regni caelorum dederat, super quem Ecclesiam aedificaturus erat, adversus quam portae inferni nihil praevalerent..." In ps.131, ML 9,730. - Čuli smo, kako govore Ambrozije, Jeronim, Augustin, Leon Veliki i drugi zapadni Oci. Evo što kažu neki istočni: Grgur Nisenski: "Slavi se uspomena Petrova, koji je glava apostola... Božja se Crkva u njem učvršćuje..." MG 44,744. Didim Aleksandrijski zove Petra "korifejem apostolâ", MG 39,408; "Pe-

---

1) Da li je tako i s onima, koje je Crkva sama ekskomunicirala, diskutiralo se medju auktorima do objelodanjenja enci-

tar medju apostolima prvenstvo drži", MG 39,640. Ivan Hrisostom: "Petar onoga zbora glava, usta svih apostola, glavar one obitelji, poglavar čitavoga svijeta, temelj Crkve...", MG 56,275. - Što Crkva katolička drži o samoj uspostavi hijerarhijske i monarhijske vlasti, to takodjer uči i o njihovoj trajnosti. O tome smo dosta već čuli govoreći o Petrovim nasljednicima na biskupskoj rimskoj stolici i nasljedju ostalih biskupa.

3. Nauka Crkve o njenoj nužnosti

Kao što je Crkva nužna po Kristu, tako je takodjer i po naučavanju rkt.Crkve. Dat ćemo o tome najprije neke citate Otaca, a zatim nauku crkvenog učiteljstva.

O c i: Sv.Ciprijan ističe, da onaj, koji se od Crkve odijeli pa se s preljubnom crkvom združuje, dijeli se i od obećanja, što ih je Krist dao svojoj Crkvi, te ne će dobiti nagrade, koju je njoj ostavio. Za takva vrijedi: "Alienus est, profanus est. Habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem", De cath.eccl.unitate,c.6. - Origen nije manje kategoričan: "Extra hanc domum, i.e. extra Ecclesiam nemo salvatur; nam si quis foras exierit, mortis suae ipse fit reus", In Jesu Nave homilia 3,5. - Laktancije sličnu misao izriče: "Sola igitur catholica Ecclesia est, quae verum cultum retinet. Hic fons veritatis, hoc domicilium fidei, hoc templum fidei: quo si quis non intraverit, vel a qua si quis exierit, spe vitae ac salutis alienus est", Div.instit.1,4,c.30. Sv.Augustin na raznim mjestima ističe bezuvjetnu potrebu pripadanja Crkvi: "Quisquis ergo ab hac Ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlicet se laudabiliter vivere existimet, hoc solo scelere quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum", Epist.141. "Salus, inquit, extra Ecclesiam non est. Quis negat?" De bapt.c.donat. 1.4, c.17,24. "Ad salutem ac vitam aeternam nemo pervenit nisi qui habet c a p u t C h r i s t u m. Habere autem caput Christum nemo poterit nisi quis in ejus corpore fuerit quod est Ecclesia", De un.Eccles. 19,49.

U č i t e l j s t v o: IV. lateranski koncil proti albigenzima izjavljuje: "Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur", D.430. Florentinski pak sabor: "Sacrosancta...Ecclesia firmiter credit, profitetur... nullos intra catholicam Ecclesiam non existentes... aeternae vitae fieri posse participes", D.714. Pijo IX. biskupima Italije: "Notissimum est catholicum dogma neminem scilicet extra catholicam Ecclesiam posse salvari", D.1677.

4. Tradicija Crkve u pogledu nezavisnosti

Kao štogod se Kristova Crkva pri svom nastanku pokazala nezavisnom o svakom drugom društvu, jer ju je Krist takvom učinio, tako je i rkt.Crkva u toku svoga povijesnog razvoja i bivovanja takvom ostala. Njezin stav u tom pravcu sačinjava čitavu jednu čvrstu tradiciju, pa je o tom dosta navesti svjedočanstva Otaca:

---

klike "Mystici corporis"; sad je medjutim to riješeno: ni oni nisu članovi Crkve.

Atanazije već proti rimskim carevima, sklonima arijanstvu, piše: "Ako je ono dekret biskupa, šta se on tiče cara? - τί κοινὸν ἔχει πρὸς ταύτην βασιλεύς; Kad li se to od vijeka za takvu stvar čulo? Kad li je to odredba Crkve od cara primila odlučnu moć? - πότε κρίσις Ἐκκλησίας παρὰ βασιλέως ἔσχε τὸ κῦρος; Mnoge su sinode prije sazivane, mnoge su odredbe Crkve izašle. Ali nikad Oci nisu takvu stvar savjetovali caru, nikad se car za crkvene stvari nije radoznalo raspitivao. Pavao je imao prijatelja medju carevim ukućanima, Filip 4,22..., ali nikako nije dopustio, da budu sudionici u donošenju odluka (sudova)..." Hist.arian.ad monachos, n.52,anno356,MG 25,756.

Isti Atanazije hvali veoma djela Lucifera Calaritana, u kojima se mnoge slične stvari govore na adresu cara Konstancija II.: "Dokaži, da si sudac nad nama postao; dokaži, da si za to postavljen, da nas svojim oružjem privedeš ispunjavanju svake volje tvoga prijatelja djavla... Kako možeš reći, da možeš suditi biskupima, koje ako ne poslušaš, već ćeš kod Boga biti smrtnom kaznom kažnjen. A kad je tomu tako, ti koji si svjetovnjak kod Božjih ukućana, čemu sebi uzimlješ vlast nad svećenikom Božjim?" ML 13,826.

Hosius na adresu istoga Konstancija II. piše: "Desine, quaeso. Memento quod mortalis homo sis. Time judicii diem, teque ipse innoxium ad eam diem custodias. Ne te rebus immisceas ecclesiasticis, neu (i da ne) nobis his de rebus praecepta mandas sed a nobis potius haec ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit... Metue ne, si ad te ecclesiastica pertrahas, magni criminis reus fias. Redite... Mt 22,21. Neque nobis igitur terrae imperare licet, neque tu adolendi habes potestatem", ML 8,1329.

Sv.Grgur Nazijanski: "A šta vi, knezovi i poglavice? K vama se sad naš govor obraća, da ne bi izgledali... da popuštamo vašem dostojanstvu i moći, kao da iz stida ili straha, slobodno, kako kršćaninu dolikuje, ne usudjujemo se govoriti... Da li ćete me, kad slobodno govorimo, mirno slušati? Jer i vas je mome imperiju i prijestolju podvrgao Kristov zakon. I mi imademo vlast (imperij), dodajem, izvrsniju i savršeniju, osim ako duh ne će tijelu, i nebeske stvari pred zemaljskima ustupiti", MG 35,975.

Sv.Hilarije Konstanciju II.: "Ne diutius catholicae ecclesiae gravissimis injuriis afficiantur... Ubique judices... a religiosa se observantia abstineant, neque posthac praesumant atque usurpent et putent se causas cognoscere clericorum..." ML 10,557 sl.

Sv. Ambrozije osobito obiluje tekstovima ove vrste. Valentinijanu: "Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei laicos de episcopo judicasse?... At certe, si vel Scripturam seriem divinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, episcopos solere de imperatoribus christianis, non imperatores de episcopis judicare?... Pater tuus dicebat: Non est meum judicare inter episcopos..." ML 16,1003. "Allegatur imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo: Noli te gravare, Imperator, ut putes in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere; sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus... Ad imperatorem palatia pertinent,

ad sacerdotem ecclesiae", Ibid.999. "Quid enim honorificentius quam ut imperator Ecclesiae filius esse dicitur?... Imperator enim intra Ecclesiam non supra Ecclesiam est... Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi servuli non timere", Ibid.1o18 (Contra Auxentium, oratio ad plebem, n.35.sq.).

Sv.Ivan Hrizostom: "Ima i druga vrsta vlasti, i uzvišenija od gradjanske. A koja je to? Koja u Crkvi postoji. Ova je vlast od gradjanske toliko izvrsnija, koliko je nebo od zemlje: dapače još daleko odličnija... Stoga oni, koji tu vlast obnašaju, primili su čast nesamo veću od poglavica provincija, nego i od onih, koji su dijademom okrunjeni... Kolika je dakle razlika izmedju tijela i duše, toliko je ova vlast od one rastavljena", MG 61,5o8-5o9. Ovo je svoje uvjerenje o nezavisnosti Crkve Hrizostom platio teškim progonstvom.

Sv.Ivan Damašćanin: "Ne spada na careve da donose zakone za Crkvu... Tebi ćemo se pokoravati, o care, u onome, što spada na stvari ovoga svijeta... a za utvrdjivanje stvari Crkve imamo pastire... Ne prelazimo stare granice, koje su postavili naši oci, nego zadržajemo predaju, kako smo je primili", MG 94,1296-1297.

Evo napokon i izjave pape Nikole I., odnosno rimskoga sabora g.862. ili 863.: "... Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo judex judicabitur... P r i m a s e d e s n o n j u d i c a b i t u r a q u o q u a m..." D.33o.

Kasnija svjedočanstva suvišno je i donositi: ona odjekuju i suviše glasno kroz čitavu povijest rkt.Crkve; najveći dio progonstava, što je kroz stoljeća prate, dolaze otud, što ona ljubomorno čuva svoju nezavisnost proti svim presizanjima zemaljskih knezova i vladara.

5. Nauka Crkve o njenoj vidljivosti, nepokolebivosti i neprevarljivosti

Spomenuti nam je još ukratko, da se nauka rkt.Crkve podudara s izgledom izvorne Crkve u pogledu vidljivosti, nepokolebivosti i neprevarljivosti.

1. U pogledu f o r m a l n e v i d l j i v o s t i Crkva nije ništa izričito definirala, ali je to opća nauka teologa, te je stoga Crkva smatra teološki sigurnom. Sama je pak, govoreći o značajkama Crkve, dovoljno naglasila, da je Krist, osnivajući Crkvu, snabdjeo je biljegama ili značajkama, "ut... ab omnibus possit agnosci", D.1793.

2. N e p o k o l e b i v o s t je Crkve "dogma fundamentale fidei catholicae", Schultes, nav.dj. str.278., pa mada i nije explicite definirana, mnogo je dokumenata i definicija, koje tu nauku implicite sadržavaju.

3. N e p r e v a r l j i v o s t je napokon "dogma expresse ab Ecclesia propositum", Schultes, ibid. str.296. No o tome više u III. dijelu.

Kako se ostale kršćanske zajednice podudaraju s netom iz-

nesenim izgledima izvorne Crkve, to smo dovoljno vidjeli u toku čitavog predjašnjeg izlaganja te nije potrebno da se na to vraćamo; dosta je naglasiti, da se jedna ili druga jedva u kojoj točci s njima podudaraju.

KONAČNI ZAKLJUČAK II. DIJELA

Iz svega dosad razmotrenog sasvim jasno proizlazi, da je rimska Petrova Crkva doista prava Kristova Crkva. Ona se takvom pokazala i svojim podrijetlom i isključivim svojatanjem prvenstva od strane rimskih biskupa kao i priznavanjem toga prvenstva od strane Otaca, sabora, kršćanskoga svijeta od njenih prvih početaka pa sve naprijed kroz duga stoljeća. Takvom nam ju je pokazalo i to, što su biskupi pravovaljani nasljednici apostola. Takvom nam ju je otkrilo i proučavanje u svijetlu četiriju velikih značajki: jedinstva, apostoliciteta, katoliciteta i svetosti. A potvrdu smo za to našli u činjenici, da su u njoj ostvarene i popratne pojave Kristove Crkve: moć čudesa, čudesno širenje te progoni i mučeništva. Sve ove sasvim pozitivne činjenice sačinjavaju neprijeporan dokaz, da je Petrova rimska Crkva prava K r i s t o v a C r k v a i kao takva d o s t o j n a v j e r o v a n j a.

Vjerodostojnost je medjutim te Crkve zasjala još jačim sjajem pri usporedbi s ostalim kršćanskim zajednicama, koje su se od nje odvojile. Samim iznošenjem činjenica, koje se odnose na postanak, značajke, popratne pojave tih zajednica, postalo je još bjelodanije, da izvorni lik Kristove Crkve ostvaruje samo rimokatolička Crkva. Kakvo onda čudo, da je i sam Harnack pisao: "... moguće je utvrditi impresionantnim dokazima, da je katolička koncepcija Crkve u nastajanju historijski istinita (koncepcija), t.j. da k r š ć a n s t v o, k a t o l i c i z a m i r o m a n i z a m č i n e s a v r š e n u h i s t o r i j s k u i d e n t i č n o s t" (1).

Mi smo novu potvrdu za to pronašli u promatranju i ostalih aspekata rimokatoličke Crkve, pa nam sad samo preostaje, da promotrimo problem njenog unutarnjeg uredjenja.

---

1) U Theologische Literaturzeitung od 16.I.1909. Nav.Batiffol, L'Eglise naissante, str.XIV. sa svim ostalim Harnackovim priznanjima: "Da u povijesti razvitka kršćanstva treba k a t o l i č k i elemenat prenijeti na stariji datum, nego je protestantska povijest obično dopuštala"; " d a k a p i t a l n i e l e m e n t i k a t o l i c i z m a s e ž u d o a p o s t o l s k o g d o b a i ne nalaze se samo na periferiji", str.XIII.

TREĆI DIO

PROBLEM UNUTARNJEG USTROJSTVA CRKVE

Spoznaje, do kojih smo u prva dva dijela došli, od neprocjenjivog su značenja po čitavo izučavanje Kristove Crkve. One su nam nesamo otkrile izvorni lik te Crkve, nego i omogućile da pronadjemo, gdje se ona sada nalazi. Zbog zamašnosti problema, koji su se u oba ta dijela postavljali, trebalo je ići ravno k cilju. Pustiti zato po strani sve ono, što, mada po sebi vrlo važno, nije izravno postavljenim ciljevima vodilo. Ostaviti čiste vidike za dva bitna, kapitalna problema, koji su pred nama stajali. Sad medjutim, kad su oni riješeni, kad naime stojimo na čvrstom tlu obzirom na podrijetlo Crkve kao i na njenu sadanju stvarnost, sasvim je naravno, da u njenom proučavanju podjemo dalje: <u>da je pokušamo iznutra razumjeti</u>. U njenom cjelokupnom nutarnjem ustrojstvu: onom najdubljem, ukoliko je m i s t i č n o ili tajanstveno t i j e l o K r i s t o v o, a zatim, ukoliko kao <u>vidljiva zajednica</u>, <u>društveni organizam</u> nastavlja djelo Kristovo na zemlji.

Sa svim dosadanjim svojim pogledima mi uistinu još ne znamo <u>šta je Crkva u sebi i kako ona funkcionira</u>. Znamo, da je Kristovo djelo, da je božanska ustanova, s odredjenim poglavarstvom, značajkama i svojstvima, po kojima se luči od ostalih zajednica. No zar je to sve? Zar ona nije ništa drugo i ništa više? Protestanti, a pod njihovim utjecajem i noviji pravoslavni teolozi držali su, da se katolička koncepcija Crkve pri tome zaustavlja. Za mnoge izmedju njih katoličko poimanje Crkve svedeno je na neku isključivo juridičku ustanovu, koja se prije svega i nadasve mora brinuti za svoj zemaljski auktoritet, dok joj je problem odnošaja Krista s Crkvom i njenim članstvom sasvim sporedan. Krivica za ovo gledanje ne pada možda samo na te nekatoličke teologe, nego i na nas same, ukoliko nismo o stvari dovoljno ex professo govorili(1).

---

1) Simptomatično je,uistinu,kako to spominje Emile Mersch,S.I., u svom velikom djelu "Le Corps Mystique du Christ",3ème édit. revue et augmentée,Paris 1951.,t.I,str.XXXVI,da o tom tako važnom predmetu nisu pisali ni mnogi uvaženi auktori,a da su stvar propustili obraditi gotovo svi odreda enciklopedi. i slični teol. rječnici."Nije li značajno,na pr.,da u "Dictionnaire de théologie catholique od Vacant-Mangenot-Amann,Paris 1893 sl.nema članka,koji bi ex professo obradjivao mistično tijelo." Ima i drugih članaka,koji,no samo usput,prigodice, pružaju dobre upute;tako članak "Augustin" od Portalié-a, "Communion des Saints" od P.Bernarda i S.Bour-a,"Eglise" od Dublanchy-a, "Jésus chef de son corps mystique" od J.Rivière-a i dr.,no to nije ono, što bi bilo trebalo. Slično stvar stoji i s "Catholic encyclopedia",New-York 1907-1912:u njem ima svega pô stupca o predmetu.U "Catholic Dictionary" od W. E.Addis et Th.Arnold,8.izd.London 1909.nema ništa.Jednako tako nema ništa ni Buchbergerov "Kirchliches Handlexikon",izdanja 1907-1912.Čak ni istog auktora "Lexikon für Theologie u. Kirche",Freiburg 1930.i sl.nema članka o mističnom tijelu. (E.Mersch kaže,da je ovaj leksikon popravio propust predjašnjeg,ali to baš ne vidimo.Zar s onih 28 redaka,što ih u članku o Crkvi posvećuje mističnom tijelu? Ta tu nema ni istaknutijeg naslova,nego je tek kurzivom,i to unutar jedne rečenice,stvar nekoliko natuknuta.) Drugačije stvari ne stoje ni s "Dictionnaire de la Bible" od F.Vigouroux-a,Paris 1895-1912.,i njegovim "Supplément" od L.Pirot-a,Paris 1926.i sl. - Ne mislimo medjutim,da su protestanti u tom dalje po-

Sad se medjutim to popravlja. Brojne rasprave a i nekoliko djela posljednjih godina, a pogotovo pak enciklika Pija XII. o mističnom tijelu Kristovu od 29.lipnja 1943., otvaraju nove vidike i pokazuju svakom dobre volje, kako su sva ta shvaćanja neopravdana. Zbog same dakle stvari u sebi, kao i neispravnog gledanja na nju, bit će potrebno da se na ovom problemu istinskog ustrojstva Crkve zaustavimo.

Razlikovat ćemo pri ovome ustrojstvo Crkve, ukoliko je mistično tijelo Kristovo, i ustrojstvo Crkve, ukoliko je društveni organizam. Ne kao da bi stvarno bili separirani, nego kao dva aspekta jedne iste stvarnosti.

.....

I.

C R K V A

M I S T I Č N O   T I J E L O   K R I S T O V O

Još u prvom dijelu spomenuli smo, da je Crkva različita od ostalih ljudskih društava. Nesamo svojim brojnim oznakama, nego i svojom naravlju. Kao socijalni organizam ona je doduše "tijelo" poput svih ostalih društvenih zajednica. Ali - to smo odmah spomenuli - ustrojstvo toga organizma u pogledu njegove duboke, intimne naravi sasvim je drugačije, nego je u ostalih ljudskih društava. U Crkvi, uistinu, rekli smo, za razliku od ostalih društava, o s n i v a č   t a j a n s t v e n i m,   a l i   s t v a r n i m   n a č i n o m   o s t a j e   i   d a l j e   p r i s u t n i m. Nesamo kao simbol ili svijetla uspomena, uzor, u koga se njegovi članovi imadu ugledati, nego kao ž b i l j s k i,   s a d a n j i   s a s t a v n i   d i o   njezin: kao g l a v a upravo, o kojoj zavisi ž i v o t   č i t a v a   o r g a n i z m a. Još više: povezanost je Krista i Crkve zapravo tolika, da Crkva nije drugo do s â m   K r i s t   u svojoj punini. "Vi ste tijelo Kristovo." To je nauka Otaca, Sv.Pisma, a osobito nauka sv.Pavla te Učiteljstva Crkve. A to su najednom vidici beskrajno duboki i prostrani, s kojih se ova zajednica, osnovana najprije u jednom djeliću zemlje, pojavljuje u neizre-

----

šli: ni jedan od njihovih istaknutijih religioznih rječnika nema ništa o stvari: ni "Realencyklopedie für protestantische Theologie und Kirche" od Haucka, Leipzig 1894-1904., "Die Religion in Geschichte und Gegenwart", Tübingen 1909-1912, 21927., ni "Encyclopedia of Religion and Ethics" od J.Hastings-a, London 1908-1926. A da o onim starijeg datuma ni ne govorimo.

civo veličanstvenom sjaju (1).

Teza naša o tome glasi:

Crkva je Kristovo mistično tijelo, koga poput duše oživljuje Duh Sveti.

Smisao izraza: Krista uzimljemo kao glavu Crkve, i to onakva, kakav jest: ne dakle u nekom možda neodredjenom ili čak maglovitom smislu, nego onakva, kakav je u nebu, u presvetoj Euharistiji: istinske, utjelovljene druge božanske osobe (2). Riječ tijelo uzimljemo takodjer u njenom istinskom značenju. No ne fizičkom, kao da bi se radilo o nekom tjelesnom povećanju Kristove osobe, t.j. kao da bi ostali ljudi bili Kristu tjelesno nadodani. Ali ne ni čisto moralnom, kao da bi se ra-

---

1) IZVORI su za proučavanje ovog problema ponajprije Sv.Pismo NZ, Predaja Otaca, Učiteljstvo same Crkve, napose u raznim enciklikama, Toma Akvinski.

LITERATURA obuhvaća danas već nekoliko opsežnijih djelâ i veliki broj rasprava, studija i sl. Ovdje donosimo samo djela i neke od rasprava: Joseph A n g e r, La doctrine du Corps mystique de Jésus-Christ, d'après les Principes de la Théologie de Saint-Thomas, Paris ^{3}1934; Ernest M u r a, Le Corps mystique du Christ. Sa nature et sa vie divine. Synthèse de théologie dogmatique, ascétique et mystique, Paris ^{2}1936, dva sveska; Emile M e r s c h, Le Corps mystique du Christ, Etudes de théologie historiques, Paris ^{3}1951., dva sveska; J.C. G r u d e n, The mystical Christ. Introduction to the Study of the supernatural Character of the Church, Saint-Louis 1936; H. P i n a r d, Jésus vivant dans l'Eglise, Paris 1937; D. H a u g g, Wir sind dein Leib. Die urchristliche Botschaft vom Corpus Christi mysticum in ihrer Wesensfülle und Bedeutung, München 1937; W.J. M c G a r r y, The mystical Body of Christ, New-York 1938; F.E. M a z z i n i, Il Corpo mystico di Christo, I, il Capo, Novara 1937; L. D e i m e l, Leib Christi. Sinn und Grenzen einer Deutung des innerkirchlichen Lebens, Freiburg 1940; S. T r o m p, De Spiritu Sancto anima corporis mystici, I, Testimonia selecta e Patribus graecis, II, It., e Patribus latinis (Textus et documenta, I et VII), Roma 1932; F.J. S h e e n, The mystical Body of Christ, London 1935; Mgr E. M y e r s, The mystical Body of Christ, London 1930; H. H a n d l e y, The mystical Body of Christ, Dublin 1934.

Od rasprava spomenimo samo dvije kod nas izašle: F. G r i v e c, Quaestiones methodicae et practicae de corpore Christi mystico, u Bogoslovnom Vestniku, t.VIII. 1928; A e m i l i a n S p r i n g e r, De mysterio unitatis corporis mystici, u Bogoslovnom Vestniku, t.XIII. 1932. - Podaci o ostalim raspravama, člancima i t.d. po časopisima i sl. publikacijama mogu se naći u nav. djelu E.Mersch-a na str. XXXIX-XLVIII.

2) V. encikliku Pape Pija XII. o Kristovu mističnom Tijelu, Zagreb 1944., str. 93, bilj 62.

dilo o običnom ljudskom društvu, u kome su pojedinci povezani isključivo ciljem i naravnim vezama. Kažemo stoga mistično, razumijevajući pod tim nešto sasvim zbiljskoga, ali nadnaravnoga: tijelo naime, koje istinski postoji, no u kome su članovi s Kristom-glavom kao i jedni s drugima povezani višim, tajanstvenim vezama. U tom, uistinu, tijelu od Krista, glave njegove, struji ž i v o t iznutra prosvjetljujući, potičući, jačajući, što se o drugim društvima ne može reći (1). Velimo napokon, da Duh Sveti poput duše oživljuje čitavo ovo mistično tijelo, no ne da bi bio duša toga tijela te s njime sačinjavao jednu narav.

PROTIVNICI: Najradikalniji: svi racionalisti naturalisti, koji načelno otklanjaju svaku nadnaravnu vezu medju ljudima te u Crkvi gledaju čisto ljudsku, juridičku ustanovu; odnosno koji, kao evolucionisti, zastupaju mišljenje, da je ideju o mističnom tijelu izmislio sv.Pavao, ili je pak posudio od gnosticizma i grčke filozofije. Na svoj način protive se ovoj nauci i istočni odijeljeni kršćani, ne što bi otklanjali svaku ideju mističnog tijela, nego što hoće da je tome tijelu Krist nevidljiva glava, a bez vidljivog zamjenika na zemlji; zatim protestanti, koji, sve i usvajajući ideju Crkve kao mističnoga tijela, tumače je na razne načine: jedni hoće da je Crkva nevidljiva, skup predestiniranih, drugi da se takvom može smatrati samo t.zv. harismatička Crkva, koja da je jedina od Krista, treći napokon, kao pristaše trojne Crkve, ruše jedinstvo mističnog tijela (2). Krivo je, napokon, shvaćanje mističnog tijela Kristova zastupao i berlinski župnik dr.Karl Pelz (3), koji je učio, da je naše jedinstvo s Kristom iste naravi kao ono, koje veže udove fizičkog tijela Kristova, koga je Marija rodila. Zbog toga, da smo samo udovi, a ne više osobe, no da - za uzvrat! - postajemo dionicima božanske časti, da nam se naime mora iskazivati čast klanjanja! (4).

A. MISTIČNO TIJELO KRISTOVO

Dokaze o tome, da je Crkva mistično tijelo Kristovo, nalazimo djelomično u sinopticima, Ivanovu Evandjelju, Djelima Apostolskim, no poglavito u poslanicama sv.Pavla, zatim u Predaji i nauci Crkve.

---

1) Osim u jednom sasvim zasebnom, metafizičnom smislu: ukoliko se rekne, da vodja svojom hrabrošću i sličnim nadahnjuje svoje vojnike. U našem medjutim slučaju nije riječ o metafori, nego o zbilji, zbiljskom životu.

2) V. "Sacrae Theologiae Summa", I. pars, Madrid 1950., sectio De Ecclesia Christi, auctore Joachim Salaverri, S.I., str.799.

3) Karl Pelz, Der Christ als Christus. Na panteističke tendencije ovoga djela upozorio je prvi P.Cordovani,O.P. Ono je potom stavljeno na indeks. ASS, 32,1940.

4) Enciklika Pape Pija XII., o Mističnom tijelu Kristovu. Zagreb 1944., str.20,21-2. - Teza je o mističnom tijelu Kristovu d e f i d e d i v i n a.

1. Prema Evandjeljima i Djelima Ap.

a. S i n o p t i c i pretežno indirektno insinuiraju misao o istovetnosti Krista s Crkvom. To se ponajprije naslućuje po onome mjestu, gdje Krist govori o najužoj povezanosti njega s vjernicima, koji mole: "Gdje su dvojica ili trojica sabrani u ime moje, tu sam ja medju njima", Mt 18,2o. To se još jasnije razabire po tome, što on sa sobom poistovećuje druge: djecu, govoreći: "Tko primi jednoga od ovih malenih u ime moje, m e n e p r i m a", Mt 18,5; zatim apostole, kojima veli: "Tko vas sluša, mene sluša, i tko vas prezire, mene prezire. A tko mene prezire, prezire onoga, koji me je poslao", Lk lo, 16.

Neku već medjutim svečanost- usprkos indirektnog još uvijek govora - poprimaju riječi, koje Krist veli, da će upotrijebiti prilikom posljednjeg suda. Tu će dobri biti nagradjeni, a zli kažnjeni stoga, što su prema Kristu bili dobri, odnosno zli: što su ga nahranili, napojili, obukli, u bolesti pohodili, u tamnici obašli, odnosno, što svega toga nisu činili. A kad oni uspitaju, kad smo sve to učinili? kad toga nismo učinili?... Isus će im odgovoriti: "Zaista vam kažem, što ste god učinili j e d n o m e o d o v e m o j e n a j m a n j e b r a ć e, m e n i s t e u č i n i l i" i "... što god niste učinili... ni m e n i n i s t e u č i n i l i", Mt 25,34-45. Iako bi se sve ove riječi mogle uzeti i u smislu tek nekog moralnog jedinstva, ipak svojom svečanošću one pokazuju, da Krist njima u najmanju ruku naviješta jedno još dublje jedinstvo izmedju njega i članova Crkve. I ugledni auktori smatraju ovaj pasus kapitalnim tekstom pri dokazivanju teze o mističnom tijelu Kristovu. Sv.Augustin komentirajući ga veli: "On nije rekao: 'Vi ste i m dali', nego: 'vi ste m i dali'. Tako je velika ljubav glave prema svome tijelu" (1). Poznati pak pisac života Isusova P.Prat kaže: "Je li stvarnost mističnog tijela, dapače i kod sv.Pavla, bila ganutljivije ustvrdjena?" (2).

b. I v a n o v o E v a n d j e l j e nam sasvim jasno pokazuje, u kolikoj je mjeri Isus sjedinjen s članovima svoje Crkve. Svi, koji ga primaju, postaju d j e c o m B o ž j o m, 1,12; koji se hrane njegovim tijelom, ostaju u n j e m u i o n u n j i m a, 6,57 - in me manet, et ego in illo, ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Na kakav način? Tako intiman, tijesan, da tješnjega nije moguće zamisliti: "Ja sam trs, vi loze", 15,5. "Kao što loza ne može roditi rod sama od sebe, ako ne ostaje na trsu, tako ni vi, ako ne ostanete u meni..Tko ostaje u meni, i ja u njemu, on rodi mnogi rod", 15,4. To je drugim riječima p o v e z a n o s t ž i v o t a, o r g a n i z m a: njegovih dijelova s glavnim dijelom tako, da kroz sve struji jedan isti život. Ova poredba pokazuje, kaže Michel, da postoji stvarno, fizičko saopćavanje života Glave udovima... Kad bi moglo biti kakve sumnje o fizičkoj stvarnosti tog saopćavanja, nauka o oživljavanju po Kristovu tijelu bila bi dovoljna, da je dokaže (3).

---

1) Sermo CXCVII, PL XXXVIII, lo24.
2) Jésus-Christ, Paris 1933, t.II, str.26o.
3) DTC, art. Jésus-Christ, t.VIII, col.1243.

Ova je ideja o životnoj sjedinjenosti s Kristom pojačana i tvrdnjom o posinjenju: "Svima, koji ga primiše" - "koji vjeruju u ime njegovo" - "dade vlast da budu djeca Božja", Iv 1,12,13. I u središte svoje veliko-svećeničke molitve Krist je stavio istu misao: "Oče sveti, čuvaj ih u tvoje ime, koje si mi dao, da budu jedno kao mi! - Ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς", Iv 17,10-11; i malo dalje: "da svi budu jedno, kao što si ti Oče u meni, i ja u tebi, da i oni u nama budu jedno... kao što smo i mi jedno: ja u njima i ti u meni, da budu savršeni u jedinstvu", 17,20. Kako medjutim ne može biti govora o istinskoj istovetnosti naravi i osoba, logički iz ovih tekstova proizlazi, da se radi o jednom drugom, vrlo dubokom, upravo mističnom jedinstvu s Kristom i ostalim članovima njegova tijela (1). To je takodjer, prema istom Evandjelju, jedinstvo ljubavi: "Onaj, koji ostaje u ljubavi, ostaje u Bogu i Bog u njemu", I Iv 4,16. "Neka ljubav, kojom si me ljubio, bude u njima i ja u njima" Iv 17,26.

c. U Djelima Apostolskim, prigodom obraćenja Savla, Spasitelj postaje još izrazitiji: "Savle, Savle, zašto ME progoniš?" Savao pita: "Tko si ti, Gospodine?" A on će: "JA SAM ISUS, KOGA TI PROGONIŠ", 9,4-5. A kako je u predjašnjem poglavlju rečeno o Savlu, da "je pustošio Crkvu" provaljujući u kuće, vukući muževe i žene te predavajući ih u tamnicu, 8,3, dok to Isusu fizički nije mogao činiti, jasno je, da se Isus posve poistovećuje sa svojom Crkvom (2). Lijepo o stvari veli sv.Augustin: "Nam si ipsi non essent membra ejus, non diceret Saulo: Quid me persequeris? Non enim Saulus ipsum, sed membra ejus, id est, fideles ejus, in terra persequebatur. Noluit tamen dicere sanctos meos, servos meos, postremo honorabilius, fratres meos: sed ME, hoc est membra mea, quibus ego sum caput" (3).

2. Prema poslanicama sv.Pavla

Pavlov susret s Isusom na putu prema Damasku bio je vjerojatno uzrokom, da je on najizrazitije i najpotpunije razradio nauku o Crkvi kao tijelu, odnosno mističnom tijelu. Ta je nauka bila poznata prvim kršćanima, i Pavao je za nju od njih samih mogao doznati. No on je za nju saznao izravno od samoga Isusa. Isus mu je tom zgodom objavio, da su pristalice nove religiozne zajednice upravo O N s â m. Otkriće je bilo neočekivano i za njega lično silno potresno, bogato kao središnji dogadjaj njegova života. Ali ono je bilo još od većeg značenja po svu njegovu daljnju religioznu formaciju: ono mu je omogućilo da dodje do sveobuhvatna i silno duboka pogleda na stvarnost, s kojom se on dotad sukobljavao. I tu će sad stvarnost on nastojati objasniti raznim poredbama, ponajradje onim s ljudskim tijelom.

---

1) V. o tom više u Mersch, nav. dj., I, str.259-265.
2) Ma šta o tome pisao L.Cerfaux, La Théologie de l'Eglise suivant saint Paul, 2e éd. Paris 1948. Odstupajući uistinu od tradicionalnog tumačenja, on kao da bi očito htio umanjiti dalekosežni zamašaj Kristovih riječi tvrdeći da progonjeni učenici samo zastupaju Krista.
3) Tr. 28 in Joan.

Ponajprije u poslanici Rimljanima: "Kao što u jednom tijelu imamo mnogo udova... tako smo (mi) mnogi j e d n o t i j e l o u K r i s t u, a pojedinci jedan drugome", 12,4,4. U poslanici I. Korinćanima: "Ne znate li, da su t j e l e s a v a š a u d o v i K r i s t o v i ?", 6,15. Još je značajniji tekst, što ga daje malo kasnije: "Jer kao što je tijelo jedno, te ima mnoge udove, a svi udovi tijela, premda su mnogi, jedno su tijelo, t a k o i K r i s t. Jer jednim se duhom svi mi krstismo u j e d n o t i j e l o, bili Židovi ili Grci, robovi ili slobodni", 12,12,13. "A vi ste t i j e l o K r i s t o v o, i svaki svojim dijelom" (1).

Još potpunije je medjutim sv.Pavao svoju misao o tome izložio u poslanici Efežanima. Govoreći o milosti, što ju je Krist darovao svakome pojedincu, on piše: "I on je jedne dao za apostole, a jedne za proroke, a jedne za evandjeliste, a jedne za pastire i učitelje, da se sveti usavrše za djelo službe, na s a z i d a n j e t i j e l a K r i s t o v a, dok ne stignemo svi u jedinstvo vjere i spoznanja Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere dobi punine Kristove... držeći se istine, da u svakom pogledu uzrastemo u ljubavi u j e d i n s t v u s n j i m e, koji je g l a v a, K r i s t. Od njega je cijelo tijelo složeno i združeno svakim vezom, da jedan drugom pomaže djelatnošću, koja je odmjerena svakom pojedinom dijelu. To čini, da tijelo raste i usavršava se u ljubavi", 4,11-16. Ovu misao nadopunjuje tekst još pred tim: I (Otac) sve podloži pod noge njegove, i njega dade za n a j s j a j n i j u g l a v u C r k v i, koja je t i j e l o n j e g o v o, p u n i n a o n o g a, k o j i s v e i s p u n j a v a u s v e m u", 1,22,23. Jednaka je nadopuna, odnosno potvrda ovoga teksta pasus poslanice Kološanima: "I on je g l a v a C r k v e, on, koji je početak, prvorodjeni od mrtvih, da bude on u svemu prvi; jer (Bog) je htio da u njemu stanuje sva punina..." 1,18-20.

Iako često zbijena, misao je sv.Pavla jasna: Krist je u svojoj tajanstvenoj, mističnoj punini sama Crkva njegova, i kao članovi te Crkve mi smo svi udovi Kristovi. Stoga smo i dionici života, što od njega kao glave struji po čitavom njegovom mističnom tijelu, pa tako svi mi doprinosimo uzrastu toga tijela do punine dobi Kristove.

Ideja medjutim o ovoj našoj sjedinjenosti s Kristom nije samo u ovim nekolikim sažetim tekstovima: ona je prožela čitavo Pavlovo naučavanje. On je izlaže i obrazlaže, kad god mu se za to pruži prilika. U Kristu i po Kristu ostvaruje se jedinstvo svih ljudi, u njemu, ἐν Χριστῷ, "neznabošci su subaštinici i č l a n o v i i s t o g t i j e l a, i saučesnici obećanja u Kristu Isusu... Meni je, najmanjem medju svetima, udijeljena ta milost, da naviještam neznabošcima neistraživo bogatstvo Kristovo, i da otkrijem kako se ostvarila tajna vjekova sakrivena u Bogu, koji je sve stvorio", Efež 3,1-9. Ova pak tajna stoji upravo u uključenju, utjelovljenju neznabožaca kao i židova Kristu. Ne uostalom na jedan statičan, nego dinamičan, životan način. Po Kristu i u njemu čovjek se sjedinju-

---

1) 12,27. Mjesto ἐκ μέρους Vulgata je čitala ἐκ μέλους, membra de membro.

je s višim, božanskim životom.

Da bi izrazio ovu misao o sjedinjenosti kršćana s Kristom, Pavao se služi i drugim slikama: sad ženom, djevicom zaručenom Kristu, sad biljkom maslinom, sad opet gradjevinom, koja kao da živi i razvija se sama od sebe. Ipak, sve ove druge poredbe ne ističu se tako snažno kao poredba s ljudskim tijelom.

Iz ove povezanosti s Kristom-glavom i medjusobne povezanosti članova slijedi, da se kršćani moraju medjusobno ljubiti upravo stoga, što su članovi istoga tijela. I to tijelo imadu čuvati čistim poštujući svoje vlastito tijelo kao i tjelesa ostalih, jer su sva ona udovi Kristovi. Moraju takodjer živjeti u zajednici s drugima radujući se s onima, koji su radosni, žalujući sa žalosnima. Moraju trpjeti sa Spasiteljem, jer sjedinjujući svoje trpnje s njegovim, postat će i dionicima spasenja, koje je on donio, ugledati se u tom pogledu u Pavla, koji kaže: "Ja dopunjujem u svom tijelu ono, što nedostaje trpnjama Kristovim, za Crkvu, koja je njegovo tijelo", Kol 1,24. Tako sjedinjeni kršćani postaju Kristovi. Ovaj izraz Χριστοῦ εἶναι ne označuje, kako naglasuje Mersch, neku neodredjenu vezu kršćanina s Kristom, nego najtješnje pripadanje Kristu, dublje od svega naravnog. I jer su članovi njegova tijela, jer su njegovi, ne pripadaju sebi, nego njemu: "non estis vestri", οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν, I Kor 6,19. Temelj je svega toga Kristova smrt za nas, odnosno naša sjedinjenost s njime u smrti: "ako je jedan za sve umro, svi su dakle umrli, a Krist je umro za sve, (tako) da i oni, koji žive, ne žive više sebi, nego onome, koji je za njih umro i uskrsnuo", II Kor 5,14-15. To je sve razlogom, da nema više ni Židova ni Grka, ni roba ni slobodna, ni čovjeka ni žene, "nego vi ste svi jedno u Kristu", Gal 3,28.

Kao što se po svem ovom vidi, Pavlova zamisao tijela Kristova predstavlja nesamo poglede na ascetiku kršćanskog života, nego jedan pravi životni nazor, dubok i sveobuhvatan, koga mora prihvatiti svatko, tko želi biti kršćaninom.

3. Prema nauci Otaca

Iza velikog Pavlova isticanja nauke o mističnom tijelu Kristovu nauka Otaca predstavlja izvjesno iznenadjenje: ona se kod njih, bar većine, ne pojavljuje u tako jasnu i odredjenu obliku, i kod nešto površnijeg osvrta na njihova djela moglo bi se dobiti dojam, da gotovo i ne postoji. U zbilji nije tako. Nesamo da Oci znaju za nju, nego ona prožimlje čitavo njihovo teološko naučavanje. Radilo se, uistinu, o jednostavnom izlaganju vjerskih istina ili pak o njihovoj obrani, nauka se o mističnom tijelu posvud pretpostavlja, uključuje dapače u samo dokazivanje, iako se sama riječ izričito ne upotrebljava tako često. Bilo bi dakako nemoguće, u vezi s ovako kratkim prikazom, dati se na pronalaženje svih tekstova, koji o stvari rade. To tim više, što su ti tekstovi uključeni većinom u dani osobni teološki sistem, u kome nauka o mističnom tijelu ne predstavlja dominantni pravac, te bi bio potreban veoma veliki i delikatan kritički rad, da bi se pri svakom pojedinom slučaju utvrdio pravi smisao. Mi ćemo se stoga morati zadovoljiti time, da navedemo ovdje samo one pasuse, koji o stvari govore expressis verbis ili bar ne predstavljaju nikakve posebne teškoće.

Kod sv. I g n a c i j a   A n t i o h i j s k o g   ideja o mističnom tijelu dolazi do izražaja naročito naglašavanjem potrebe jedinstva s Kristom i s Crkvom, s njenim predstavnicima, biskupima. Evo dakle nekih citata: "Po svom križu u svojoj trpnji (Krist) zove vas, koji ste udovi njegovi. Ne može se, zaista, glava zasebno bez udova roditi, budući da je jedinstvo obećao Bog, koji je sâm jedinstvo" (1). Obarajući se na one, koji prave razdor, on veli: "Bez biskupa ne činite ništa; poštujte svoje tijelo kao hram Božji; ljubite jedinstvo, izbjegavajte raskole, postanite nasljedovatelji Isusa Krista, kao što je on svoga Oca" (2). Da bi održali to jedinstvo s Kristom i medju samima sobom, kršćani moraju sve činiti "u Isusu Kristu" (3); ne promatrati druge nego u "Isusu-Kristu" (4); on mora postati njihovom vjerom, njihovom nadom, njihovom ljubavlju, njihovim životom, njihovim nerazdjeljivim životom, njihovo sve; i ako hoće da ostanu čistima, to će biti iz poštivanja prema tijelu Kristovu. "Vi dakle živite božanskim načinom; častite jedni druge; neka nitko ne promatra bližnjega po tijelu, nego u Isusu Kristu; ljubite se medjusobno na sve načine. Neka izmedju vas ne bude ničega, što bi vas moglo razdijeliti..." (5). Kao što se po svim ovim tekstovima vidi - a mogli bismo ih još mnogo navesti - jedinstvo Kristova tijela istodobno je i vanjsko i nutarnje, vanjsko, ukoliko naglasuje potrebu povezanosti kršćana s vidljivim predstavnicima Crkve i njenim živim članovima; nutarnje, ukoliko ističe jedinstvo nadnaravnog, božanskog života u Kristu i po Kristu.

Kod sv. I r e n e j a   nauka o mističnom tijelu Kristovu uključena je u t.zv. ideji o "rekapitulaciji", prema kojoj Krist, obnavljajući sve, započinjući naime sve iznova, privlači sve sebi te sve u sebi i po sebi posvećuje, sve sebi p r i t j e l o v l j u j e   u svojoj Crkvi. Mada se ova misao o rekapitulaciji ne podudara posve s idejom mističnog tijela, ona izražava, kako se stvarno mistično tijelo izgradjuje i kako se u njem svijet spasava. U Crkvi, u tijelu Kristovu, Duh Sveti nastavlja djelo, koje je započeo u Kristu. Po njemu mi brojni postajemo jedno u Kristu, po njem u njemu, odnosno njegovoj Crkvi, primamo sve milosti, jer: "Gdje je Crkva, tamo je Duh, a gdje je Duh, tamo je i Crkva i svaka milost." Udaljiti se od nje znači lišiti se života, i oni, koji nisu njeni članovi, moraju umrijeti od gladi i žedji, jer su "lišeni vrlo bistre vode, koja ističe iz tijela Kristova" (6).

Kod sv. A t a n a z i j a   nauka o mističnom tijelu zauzimlje prvorazredno mjesto. No evo jednog osobito značajna teksta: Isus ne prestaje govoriti Ocu: "Ja sam tvoja Riječ, i ti si u meni. A ja sam u njima po tijelu. Tako se po tebi, u meni ljudi spasavaju. Molim te, dakle, da i oni postanu jedno, po tijelu, koje je u meni i prema savršenstvu (dovršenju) ovog tijela. Neka dakle oni postanu savršeni, sjedinjeni s ovim tijelom i postajući jedno s njime. Neka to bude kao da ih ja nosim sve u sebi, da budu jedno tijelo, jedan samo duh, jedan samo savršen čovjek. Svi, uistinu, učestvujući u istom Kristu,

---

1) Phil., VII,I-VIII,I. -- 2) Eph., VIII,2;XV.
3) Magn., VIII,I; IX,2. -- 4) Sm., IV,2.
5) Magn., VI,2. -- 6) A.H., III,24,I. PG,966.

mi postajemo jednim samo tijelom posjedujući u sebi jedinog Gospodina" (1).

Kod sv. H i l a r i j a stvarnost mističnog tijela Kristova veoma je naglašena: Krist sadržava čitavu "narav" ljudi, čitav ljudski rod. To je "sakramenat", koga izvršuje krštenje, i on čini, da je tijelo mjesto, u kome mi moramo biti, u kome već jesmo. Tim smo načinom "uzeti" u Krista, tako da smo u njemu divinizirani. Naše je jedinstvo s Kristom stvarnost, i to jedinstvo Krist provodi naročito po Euharistiji, postajući u njoj stvarno jedno s nama, sve i ostajući s Ocem. - Usput budi rečeno: Hilarije u ovom svom nastojanju, da što jače istakne zbilju naše sjedinjenosti s Kristom, služi se ponekad i neispravnim formulacijama, koje sugeriraju misao, da je shvaćao inkarnaciju Riječi kao utjelovljenje s čitavim ljudskim rodom, što je dakako posve krivo (2).

Prema sv. G r g u r u N a z i j a n s k o m: "Svi smo j e d n o t i j e l o u K r i s t u i udovi jedan drugome." Krist nam je sjedinjen u svemu. "Kakva je to, kliče svetac, nova tajna u meni: ja sam malen i velik, nizak i uzdignut, smrtan i neumrli!" ... "Eto šta je za nas velika tajna, i šta je za nas utjelovljeni Bog: postao siromašnim za nas! On je došao uzdići tijelo, spasiti svoju sliku, obnoviti čovjeka. On je došao potpuno nas učiniti jednim u Kristu..." (3).

Kod sv. I v a n a H r i z o s t o m a nailazimo takodjer na citat sv.Pavla:"Kao što su tijelo i glava jedan čovjek, tako (Apostol) veli, da su Crkva i Krist j e d n o." "A primijeti... On je glava, a mi smo tijelo" (4). On naročito ističe jedinstvo s Isusom po presv.Euharistiji. Isus, kaže Hrizostom, žarko želi, da se s nama sjedini, on hoće da nas posjeduje, on hoće da nam se dadne. On hoće da bude ne uz nas, ne s nama, nego u n a m a, jedno s nama. Hrizostom medjutim naglasuje, da se ovo jedinstvo s Kristom ostvaruje i na jedan drugi način pomaganjem siromaha: primajući njih, mi primamo Krista. Zato se moramo brinuti za siromašne udove Kristove, prije no ga budemo častili urešujući njegove crkve (5).

Ni kod jednog valjda od starih Otaca nije nauka o mističnom tijelu zauzela toliko mjesta i poprimila toliki zamašaj kao kod sv. A u g u s t i n a. I u borbi proti donatistima i pelagijevcima, i u njegovu teološkom naučavanju, kao i njegovim propovijedima ona dolazi do velika i snažna izražaja. Kako bi medjutim bilo nemoguće ovdje i približno sistematično prikazati Augustinovu misao, evo samo nekoliko značajnijih tekstova:

"Šta je Crkva? Tijelo Kristovo. Dodajte mu glavu, i to postaje jedan sâm čovjek: glava i tijelo čine čovjeka. Glava, šta je ona? Onaj, koji je rodjen od Djevice Marije. Njegovo tijelo, tko je ono? Njegova zaručnica, to jest Crkva... i Otac je htio da dvoje čini jednog čovjeka: Krista-Boga i Crkvu" (6).

---

1) III. Contra Arianos, XXII, PG,XXVI,368-369.
2) V. o tome iscrpivije kod E.Mersch, nav.dj.,I, str.412 sl.
3) Ibid., str.443 sl. V. i Orat. 32.
4) In ep. ad Cor., hom.30.1,2.
5) E.Mersch, nav.dj., I,str.467 sl.
6) Sermo XLV, PL XXXVIII,265-266.

"Jer naš Gospodin Isus Krist, kao čitav i savršen čovjek, glava je i tijelo. Njegovo je tijelo Crkva; nesamo Crkva, koja je ovdje, nego ona, koja je ovdje i koja je po čitavoj zemlji; nesamo Crkva, koja živi sada, nego od Abela do onih, koji će se roditi do konca svijeta i koji će vjerovati u Krista, sav narod svetih, koji čini samo jednu državu. Ta država je tijelo Kristovo... A Krist, to je to, potpuni i opći, sjedinjen s Crkvom" (1). Pred tom tako silnom činjenicom Augustin kliče od sreće: "Veselimo se i zahvaljujmo: mi nismo samo postali kršćanima, mi smo postali Kristom. Razumijete li, braćo, shvaćate li milost Božju, koja se proširila na nas? Čudite se, budite sretni, mi smo Krist. Ako je on glava, mi smo njegovi udovi, i čitavi čovjek, to je on i mi... To bi bila ludost oholosti, kad to ne bi bio dar njegove dobrote. No on je sâm to obećao po Apostolu: 'Vi ste tijelo Kristovo i njegovi udovi'" (2). - Bez ove ideje nije moguće pravo razumjeti Sv.Pismo: "Da bismo razumjeli Pismo, apsolutno je potrebno misliti na čitava i potpuna Krista, t.j. glavu i udove. Kad on govori, kad god je to u ime glave same... kad god je to u ime tijela, koje je Crkva raširena po svem svijetu... I mi smo u njegovu tijelu i mi u njem govorimo..." (3). "Treba li se čuditi, da nemajući nego jedno tijelo, nemaju nego jedan jezik i govore iste riječi...? Slušajmo ga dakle kao jedno. Ali slušajmo glavu kao glavu, a tijelo kao tijelo. Ne da bi trebalo dijeliti dvije stvarnosti, nego treba razlikovati dostojanstva; glava spasava, tijelo je spašeno... Medjutim, kad čujete govoriti: tijelo, ne dijelite ga od glave, i kad čujete riječi: glave, ne odjeljujte od nje tijela; jer oni nisu dva tijela, nego jedno" (4). - Slično nešto treba reći o trpnjama: "Čitavo tijelo Kristovo jeca u kušnjama, i do konca svijeta, dok ne svrše kušnje, taj čovjek jeca i vapi k Bogu, i svaki od nas, svojim dijelom, vapi u tijelu toga čovjeka." "Ima dakle jedan jedini čovjek, koji traje do konca vremena, i to su uvijek njegovi udovi, koji vape" (5). U toj stvari, moramo razumjeti, da se radi o nama, o našoj Crkvi, o tijelu Kristovu. "Trpnja Kristova nije dakle tek u Kristu; ili bolje rečeno: ona nije samo u Kristu" (6), ona je i u glavi i u udovima. Kad su dakle udovi i glava prezirani, to je čitav sami Krist, koji je preziran..." (7). Sve je to tako, jer, kako će reći Augustin stavljajući Kristu u usta riječi: "Quia e t i p s i s u n t e g o"; "Jer kad njegovi članovi ne bi bili on, on ne bi rekao: 'Savle, Savle, zašto me progoniš'.. Jer Pavao na zemlji nije njega progonio, njega, nego njegove članove. t.j. vjernike. A ipak on nije htio reći moje svete, moje sluge, ni kao što je kasnije i odličnije rekao, moju braću, nego m e n e, t.j. moje članove, kojima sam ja glava" (8).

Kao što se po svem izloženom vidi, Oci su nesamo poznavali nauku o mističnom tijelu Kristovu, nego su je utkali u svoja teološka izlaganja čak i onda, kad o njoj nisu expressis verbis puno govorili.

---

1) In Ps.XC, Sermo II, PL XXXVII,1159. -- 2) In Joh.,XXI, PL XXXV,1168. -- 3) In Ps.XXXVII, PL XXXVI,399, i In Ps. XC, PL XXXVII,1159. -- 4) In Ps.XXXVII, PL XXXVI,400.
5) In Ps.LXXXV, PL XXXVII,1085. -- 6) In Ps.LXI,PL XXXVI,730.
7) In Ps.XXX, Sermo III, PL XXXVI,250.
8) In Joh. XXVIII, PL XXXV,1622.

Odjek ovog njihovog naučavanja osjećao se i kasnije, iako ne baš uvijek s jednakom snagom do pred sâm srednji vijek.

4. Prema nauci sv.Tome

Sav prožet naukom sv.Pavla i sv.Augustina o mističnom tijelu Kristovu, Toma je Akvinski uključio tu nauku u temelje svog teološkog sistema i prožeo njome čitavu svoju Teološku Sumu. On medjutim o njoj govori i napose poglavito u Teološkoj Sumi, IIIa,q.8,a.1,3,6, zatim u De Veritate, q.29,a.4 i 5, svojim komentarima sv.Pavla te u De Symbolo Apostolorum, 12.

Kao i sv.Pavao i sv.Augustin, sv.Toma svodi sve na Krista, da bi sve sveo na Boga: "V o s   e s t i s   C h r i s t i, C h r i s t u s   a u t e m   D e i", I Kor 3,23. Na Krista stoga, kao mističnu glavu Crkve, on nadovezuje svoju nauku o nadnaravnom životu kao plodu Otkupljenja, o milosti, koju nam je Krist zaslužio svojom mukom: "Trpnja Kristova uzrokuje oproštenje grijeha po načinu otkupljenja. Jer, budući naša Glava, on nas je oslobodio grijeha, ukoliko smo njegovi članovi, uz cijenu svoje Trpnje, koju je podnio iz ljubavi i iz poslušnosti... To je stoga, što je čitava Crkva, mistično tijelo Kristovo, smatrana kao jedna osoba s Kristom, svojom Glavom" (1).

Polazeći od ovih načela o jedinstvu mističnog tijela, sveti Naučavatelj prelazi na njihovu primjenu te proučava sad ulogu Krista kao Glave, sad raznolikost članova, sad jedinstvo, koje ih povezuje.

Govoreći o Glavi tijela Kristova,Toma piše:"Čitava je Crkva jedno mistično tijelo... i Krist mu je Glava. A u glavi možemo razlikovati tri stvari: mjesto, koga zauzimlje, njenu savršenost i njen utjecaj; njeno mjesto: ona je najistaknutiji dio čovjekov...; njenu savršenost: ona sadrži sva nutarnja i vanjska sjetila...; njen utjecaj: iz nje proizlaze snaga i kretanje drugih udova i ravnanje njihovim djelovanjem. Ova trostruka prednost pripada Kristu duhovnim načinom" (2).

Ponajprije,svojom blizinom Bogu Krist je primio milost, koja premašuje milost svakog stvorenja... jer svi su drugi primili milost zbog milosti Kristove, prema onoj riječi Apostola: 'Jer koje upoznade, one i predodredi, da budu jednaki obličju Sina njegova, da bude prvorodjeni medju mnogom braćom', Rim 8, 29. Na drugom mjestu, Krist nadilazi druge u savršenstvu, jer posjeduje puninu svih milosti, prema onome sv.Ivana: 'I vidjesmo ga puna milosti i istine', Iv 1,14. Na trećem mjestu, on ima moć da utječe i proizvodi milost u svim članovima Crkve, prema onom sv.Ivana: 'Od punine njegove svi mi primismo', Iv 1,16. Stoga je jasno, da se Krista s pravom naziva Glavom Crkve (3).

Raznolikost članova Crkve ne dijeli Kristova tijela, ono dolazi od raznolikosti služba. "Jer, kaže sv.Naučavatelj, kao što u naravnom redu savršenstvo, koje je u Bogu jednostavnim i uniformnim načinom, ne može se sresti u stvorenom svijetu nego dijeljenjem i umnožavanjem, tako punina milosti, koja je

---

1) IIIa,q.48,a.2,ad 1.
2) IIIa, q.8, a.1. -- 3) Ibid.

sva sjedinjena u Kristu, kao u Glavi, rasiplje se raznoliko u članovima, da tijelo Crkve bude savršeno. Takva je nauka sv. Pavla Efežanima: 'Krist je postavio jedne apostolima, druge prorocima, druge evandjelistima, druge još pastirima i učiteljima za usavršenje i dovršenje svetih', Ef 4,11-12"(1). Ovo pak mnoštvo, daleko od tog da bi smetalo jedinstvu tijela, ističe jače životnu povezanost njegovu i medjusobnu zavisnost dijelova. Tako je u naravnom redu, tako je takodjer u mističnom tijelu Kristovu.

Jedinstvo napokon tog tijela osigurava Duh Sveti, duša mističnog tijela, prema nauci apostola: 'Unum Corpus, unus Spiritus', Ef 4,4. "Kao što su u naravnom tijelu razni udovi podržavani u jedinstvu moću oživljujućeg duha... tako je u tijelu Crkve mir izmedju raznih članova moću Duha Svetoga, koji oživljuje tijelo Crkve, kako to uči sv.Pavao:'Nastojte čuvati jedinstvo Duha u vezi mira', 4,3. "(2) Posebnu ulogu u ovom djelu jedinstva imade presveta Euharistija, jer, kako kaže Akvinac, "vlastita je milost, res sacramenti, Euharistije jedinstvo mističnog tijela."(3).

Kad bismo ovdje kao i drugdje po Tominim djelima izloženo htjeli ukratko izraziti, mogli bismo reći, da se njegova misao o mističnom tijelu Kristovu dade sažeti u ovih nekoliko zasada:

a) "Tota Ecclesia est unum corpus mysticum", quod dicitur "per similitudinem ad naturale corpus hominis". -- b) "Christus est caput Ecclesiae secundum similitudinem humani capitis". -- c) "Christus secundum humanam naturam dicitur caput Ecclesiae" -- d) Tamen, proprie loquendo, "Christus totus, secundum utramque naturam simul est caput Ecclesiae". -- e) "Christus est caput Ecclesiae propria virtute et auctoritate; alii vero dicuntur capita in quantum vicem gerunt Christi." -- f) Membra Christi capitis sunt omnes homines, secundum tamen varios gradus (exclusis iis qui aeterna damnatione a Deo aversati sunt) (4). -- g) "Fluit a Christo capite in corpus Ecclesiae suae mysticum influxus interior gratiae", "connexio et colligatio, quia oportet adunata aliquo nexu vel vinculo necti, vel colligari". -- h) "Augmentum corporis fit secundum operationem et mensuram uniuscujusque membri", "secundum mensuram gratiae sibi datae, et actualem motionem ad operationem, quam Deus facit in nobis". -- i) "Anima Corporis Christi, i.e. Ecclesiae est Spiritus Sanctus.

5. Prema nauci Crkve do najnovije enciklike

Službena nauka Crkve ograničava se, kroz dugo vremena, na to uglavnom, da afirmira samu činjenicu i njezine najbliže značajke. Susrećemo je:

U buli Bonifacija VIII. "Unam sanctam", od 13.XI.1302., gdje se o Crkvi kaže: "Quae unum c o r p u s m y s t i c u m repraesentat" (5). Na florentinskom saboru, g.1439., u

---

1) IIa IIae, q.183,a.2. -- 2) IIa IIae, q.183,a.2, ad 3.
3) IIIa, q.73,a.4.
4) Ovdje je Tomina misao, kao uostalom i drugih teologa sve do enciklike "Mystici corporis", nepotpuna, kao što ćemo to vidjeti u toku daljnjeg izlaganja.
5) D. 468.

dekretu za Armence: "Per ipsum (baptisma) m e m b r a C h r i s t i ac de c o r p o r e efficimur E c c l e s i a e" (1). Tridentinski sabor, g.1545-1563., sličnu nauku promulgira govoreći o krštenju i vjeri (2), a posebice još u vezi s presv.Euharistijom veli: "(Eucharistiam) esse voluit... symbolum unius illius c o r p o r i s, cujus I p s e c a p u t exsistit, cuique nos, tamquam m e m b r a, arctissima fidei, spei et caritatis connexione adstrictos esse voluit" (3). Lav XIII. u enciklici "Satis cognitum" izjavljuje: "Ecclesiam Filius Dei m y s t i c u m c o r p u s s u u m decrevit fore, quocum i p s e velut C a p u t conjungeretur, ad similitudinem corporis humani..."

Korak dalje polazimo s enciklikom Pija XI. "Miserentissimus Redemptor" od 8.V.1928., koja ističe svu zamašnost naše povezanosti s mističnim tijelom Kristovim,te veli: "Ovamo pristupa, što se Kristova muka, uzeta kao zadovoljenje, obnavlja i na neki način nastavlja i ispunjava na njegovom mističnom tijelu, koje je Crkva. 'Krist je naime', da se opet poslužimo riječima sv.Augustina, 'pretrpio sve, što je morao; na mjeri trpljenja zacijelo ništa ne fali. Dakle ispunjena su trpljenja, ali na glavi. Preostajahu još Kristova trpljenja na tijelu.' To se i sam Gospodin Isus udostojao izjaviti, kad je Saulu, 'koji je još uvijek soptao od mržnje na učenike i želje da ih ubija', Dj Ap 9,1, govorio i rekao: 'Ja sam Isus, kojega ti progoniš', Dj Ap 9,5. Tada je jasno označio, da napadaji i udarci dosižu samu božansku glavu Crkve, kad se protiv nje dižu ganjanja. S potpunim dakle pravom Krist, koji još uvijek pati na svom mističnom tijelu, želi, da mi budemo saradnici njegova zadovoljavanja, pa to zahtijeva i sama naša veza s njime, jer ako smo 'udovi Kristovi i od uda', I Kor 12,27, treba da uda trpe sve, što god trpi glava" (4).

Napokon je Pijo XII. u svojoj enciklici "Mystici corporis", od 29.VI.1943. (5), izložio cjelokupno učenje Crkve o toj stvari, pa je stoga potrebno da se na njoj posebice zaustavimo.

6. Prema enciklici "Mystici corporis"

Ova enciklika pape Pija XII. predstavlja kapitalni crkveni dokumenat o mističnom tijelu Kristovu, kako obzirom na sve dosad naučavano, tako i obzirom na suvremene prilike, kriva naučavanja, te neke točke, koje dosad nisu bile potpuno utvrdjene. Donosimo ga stoga u iscrpivu izvodu (6).

---

1) D.696. -- 2) D.895,800. -- 3) D.875.
4) ASS,1928., 172,174. (Hrvatski prijevod uzet prema Katoličkom listu, od 31.svibnja 1928., broj 22, str.277.)
5) ASS, 35.
6) U u v o d u se izlažu razlozi, koji su doveli do objelodanjenja ovog dokumenta. To je ponajprije važnost samog predmeta, zatim prilike, kroz koje čovječanstvo prolazi i konačno potreba da se upozori na zablude, koje su se u pogledu mističnog tijela Kristova pojavile.
(Encikliku navodimo prema hrv. prijevodu: Enciklika Pape Pija XII. o Kristovu mističnom tijelu, Zagreb 1944.)

a. Crkva tijelo

U prvom se dijelu enciklike obrazlaže, u kome je smislu Crkva Kristovo tijelo.

Crkva je jedno i nerazdjeljivo tijelo, ali ne tek "pneumatično", spiritualno, nego k o n k r e t n o i v i d l j i v o, sastavljeno od mnogih udova, koji su medjusobno povezani tako, da jedni druge pomažu.

A zašto je Crkva u p r a v o K r i s t o v o t i j e l o? To je ponajprije stoga, jer je Krist njezin o s n i v a č. "Božanski je naime Otkupitelj počeo graditi mistični hram Crkve, kad je propovijedajući dao svoje zapovijedi; završio ga onda, kad je proslavljen visio na križu; a tada ga je istom očitovao, kad je na vidljiv način poslao nad učenike Duha Tješitelja." Drugi je razlog tome, što je Krist "u punom smislu riječi GLAVA toga TIJELA". I napokon Crkva je tijelo Kristovo, jer je on, po riječima apostola, "Spasitelj njezina tijela".

b. Crkva mistično tijelo

Crkva medjutim nije tek obično neko tijelo, ni fizičko, a čak ni čisto moralno, ona je m i s t i č n o tijelo. Da bi to obrazložio, Pijo XII. piše: "Dok... u naravnom (fizičkom) tijelu princip jedinstva tako veže dijelove, da su oni pojedini sasvim lišeni takozvane samosvojnosti, to u mističnom tijelu, iako je medjusobna povezanost v r l o t i j e s n a, sila njezina tako medjusobno spaja udove, da oni pojedini sasvim sačuvaju vlastitu osobnost."

"Ako li usporedimo mistično tijelo s moralnim, zapazit ćemo medju njima ne malu razliku, što je od velikog značenja. U tijelu, koje nazivaju moralnim, princip je jedinstva zajednički cilj i zajednička usmjerenost k istom cilju pomoću socijalne vlasti; dočim u mističnom tijelu... k tome pridolazi i d r u g i n u t a r n j i princip, koji postoji i djeluje, kako u čitavom sastavu, tako i u pojedinim njegovim dijelovima, te je tako u z v i š e n, da sam po sebi n a d i l a z i s v a k i d r u g i p r i n c i p bilo fizičkog, bilo moralnog tijela." Zato je Crkva daleko uzvišenija od sviju drugih zajednica, koje medjutim ne treba stoga potcjenjivati.

c. Krist glava mističnog tijela

Krista ponajprije treba nazivati g l a v o m mističnog tijela zbog jednog osobitog razloga, što on naime u njemu zauzimlje p o s e b n o u z v i š e n o m j e s t o. Kao takav on "s punim pravom... Crkvom upravlja i ravna". I mada je apostolima i njihovim nasljednicima dao vlast ljude naučavati, upravljati ih i privoditi svetosti, "naš Spasitelj i s â m i z r a v n o ravna i upravlja Crkvom, koju je osnovao. On naime vlada u dušama i srcima ljudi"... i tako se brine kao pastir i biskup naših duša, "ne samo za pojedince, nego i za čitavu Crkvu, bilo što prosvjetljuje i jača njezine upravljače, ...bilo što - naročito u teškim prilikama vremena - podiže u krilu Majke Crkve muževe i žene, koji se odlikuju

sjajem svetosti, da budu primjer ostalim vjernicima, po čemu napreduje njegovo mistično tijelo".

Daljnji su razlozi, zbog kojih Krista nazivamo Glavom Crkve, slijedeći: On ima najsavršeniju ljudsku narav i hoće da mu pojedini udovi postanu što slični-ji. "Nije stoga nikakvo čudo ni to, da ona (Crkva), dok je ovdje na zemlji, mora po primjeru Kristovu podnositi takodjer i progonstva, trpljenje i boli." Osim toga, Krist posjeduje puninu svih nadnaravnih darova, daje tijelu nadnaravni život, prosvjetljuje čitavu svoju Crkvu, posvećuje sve njezine članove. I napokon, Krist svoje mistično tijelo uzdržava: "dijeli svoja vlastita dobra" Crkvi, dok ona vrši svoju t.zv. juridičku misiju, on sâm po njoj "krsti, naučava, upravlja, odrješuje, veže, prikazuje, žrtvuje".

d. Udovi mističnog tijela

Kako smo već spomenuli, Kristovo je mistično tijelo sastavljeno od mnogih udova. Ti su udovi organički povezani i hijerarhijski složeni. Primarni su i glavni oni udovi, koji u tom tijelu imadu duhovnu vlast, ali oni nisu jedini; članovi su njegovi i ostale osobe, bilo redovničke, bilo svjetovnjačke. Pri ovome treba naglasiti, da se mistično tijelo ne sastoji samo od onih, "koji se odlikuju svetošću" ili "koji su od Boga predodredjeni za vječno blaženstvo". "Svaki grijeh, pa bio on i teški, ne otcjepljuje odmah već po samoj naravi čovjeka od tijela Crkve, kako to čine: raskol, krivovjerje ili otpadništvo. Niti ih napušta svaki život. Oni su doduše grijehom izgubili ljubav i milost Božju te nemaju pravo na zasluge nebeskog nagradjivanja, ali ipak zadržavaju vjeru i kršćansko ufanje, te, prosvjetljivani nebeskim svijetlom, bivaju nutarnjim savjetima i djelovanjem Duha Svetoga poticani... da se mole i okaju svoj pad." Takve "treba gledati i djelotvornom ljubavi susretati". "Bolje je naime, kako upozorava Hiponski Biskup, da budu u organizmu Crkve liječeni, negoli da ih se, kao neizlječive udove, odsijeca od njezinoga tijela". - Prestaje pak biti članom svatko, tko se od cjeline tijela otcijepio, ili koga je zakonita vlast zbog teških prekršaja isključila: "ne može se reći, da živu u jednom ovakvom tijelu i jednim njegovim Duhom oni, koji su odijeljeni, bilo po vjerovanju, bilo upravi". Ovim je sad riješeno jedno dosad sporno pitanje, jer je bilo katoličkih teologa, koji su tvrdili, da onaj, tko je jednom kršten, ostaje zauvijek članom mističnog tijela, pa makar se od nje javno odijelio, ili izopćenjem najstrože vrste bio iz nje isključen.

Treba još spomenuti, "makar izgledalo veoma čudno, da i Krist treba svoje udove. Prvo zato, što osobu Isusa Krista predstavlja Vrhovni Svećenik, koji opet mora pozivati tolike druge, da s njim suradjuju...; on treba da bude svaki dan krijepljen molitvama čitave Crkve. A i ukoliko Spasitelj sam upravlja Crkvom nevidljivim načinom, on hoće, da mu udovi mističnog tijela pomažu u izvršivanju otkupiteljskog djela... To dakako ne biva zato, kao da bi on bio potreban ili slab, nego zato, što je on tako uredio na veću slavu svoje neokaljane Zaručnice (Crkve)". "Doista je to potresna

tajna i o kojoj se nikad ne može dovoljno razmišljati, da naime spasenje mnogih o v i s i o m o l i t v a m a i o s v o j e v o l j n i m t r a p l j e n j i m a, što ih u tu svrhu preuzimlju na sebe udovi mističnog tijela Isusa Krista ...."

e. Princip života mističnog tijela

Kristovo tijelo, sastavljeno od glave i udova, ne oživljuje stvorena milost posvetna, a ni zbroj svih pojedinačnih milosti, kako su nekoć naučavali izvjesni teolozi, nego sâm D u h S v e t i. To je Božanski Duh, koji je po riječima Andjeoskog Naučavatelja jedan isti brojem, a cijelu Crkvu ispunja i povezuje. To je Duh Sveti ili Duh Sina, Duh Kristov. Što dakako nije isto, što i stvorena duša Kristova!

f. Upravljanje mističnim tijelom

Rečeno je već, da sâm Spasitelj i z r a v n o nutarnjim načinom ravna i upravlja Crkvom.

Medjutim "božanski Spasitelj ravna svojim mističnim tijelom na vidljiv i redoviti način po svome Namjesniku na zemlji". "Jer, kako je premudar, nije mogao društveno tijelo Crkve ostaviti bez vidljive glave. Ne može se to pobijati tvrdnjom, kao da bi zbog uredjenja prvenstva vlasti (primata jurisdikcije) u Crkvi, ovakvo mistično tijelo imalo dvije glave. Jer Petar je snagom prvenstva s a m o z a m j e n i k K r i s t o v i stoga je samo jedna vrhovna Glava ovoga tijela, K r i s t." S tih razloga u pogibeljnoj su zabludi oni, koji misle, da mogu posjedovati Krista Glavu Crkve, iako vjerno ne prianjaju uz njegova Namjesnika na zemlji. Odstranivši naime tu vidljivu glavu i raskinuvši veze jedinstva, tako z a m a g l j u j u i i z n a k a z u j u mistično tijelo Kristovo, da ga oni, koji traže luku vječnoga spasenja, ne mogu više vidjeti ni naći.

"Što smo ovdje kazali o općoj Crkvi, to se isto mora kazati i za pojedinačne zajednice vjernika bilo na Istoku, bilo na Zapadu, koje sve sačinjavaju jednu Katoličku Crkvu: njima takodjer upravlja Isus Krist po glasu i vlasti pojedinog biskupa." Oni su kao takvi nesamo odlični udovi opće Crkve, nego i pravi Pastiri, pa za njih vrijedi "većma negoli za svjetske pa i najviše upravnike... ona riječ: 'Nemojte dirati moje pomazanike!', I Paral 16,22; Ps 104,15". "Stoga nas napunja najvećom žalošću, kad čujemo, da mnogi od naše braće u episkopatu - samo zato, što su izgled stadu u punom smislu... i jer čvrsto i kako treba vjerno čuvaju sveti poklad vjere...; samo zato, jer traže izvršivanje najsvetijih zakona, što ih je Bog upisao u duše i jer po primjeru Vrhovnog Pastira brane od grabežljivih vukova stado, koje im je povjereno - moraju podnositi progone i zlostavljanja..."

Krivo stoga imaju svi, koji u Crkvi vide čisto ljudsku ustanovu. "Ako li vidimo u Crkvi nešto, što odaje slabost naše ljudske naravi, nema se to pripisati njezinom juridičkom uredjenju, nego većma tužnoj sklonosti pojedinaca na zlo, koju sklonost božanski Osnivač Crkve trpi i u istim v i š i m u-

d o v i m a svoga mističnog tijela, da bi se iskušala krepost i ovaca i pastira, te da im porastu zasluge kršćanske vjere." O to se naime sve ne smijemo spotaći, jer je Crkva "divna, bez ikakve ljage, u sakramentima, po kojima radja i hrani svoju djecu; u vjeri, koju neokaljanu čuva kroz sva vremena; u svetim zakonima, po kojima svima zapovijeda i u evandjeoskim savjetima, preko kojih nas potiče; i napokon, u nebeskim darovima i karizmatima, po kojima radja bezbrojne čete mučenika, djevica i ispovjednika."

g. Narav sjedinjenja vjernika u mističnom tijelu

Radi se,s jedne strane,o sjedinjenju vjernika u Kristu i s Kristom kao i,s druge strane,vjernika medju sobom.

Da bi se narav ovoga mogla dovoljno duboko i ispravno shvatiti, treba odmah naglasiti, da "Božanski Otkupitelj sa svojim društvenim tijelom s a č i n j a v a j e d n u m i s t i č n u o s o b u, ili kako veli Augustin: č i t a v o g a K r i s t a." Povezanost je dakle vjernika s Kristom najtješnja i Spasitelj se "nije ustručavao... ovu vezu usporediti s onom, kakva je u onom tajanstvenom sjedinjenju, po kojem je Sin u Ocu, a Otac u Sinu".

Pogrešno bi medjutim bilo misliti, da ovo usko sjedinjenje s Kristom biva mimo vidljivog juridičnog i socijalnog organizma Crkve. Naprotiv. To treba da bude u suradnji s njime. To vidimo po tom, što čitava zajednica, voljom samoga njenog osnivača, treba da teži k istom cilju: "kako ispovijedanjem iste vjere, tako zajedničarstvom svetih sakramenata, dioništvom u istoj žrtvi te napokon u djelotvornom ispunjavanju svih zakona". A tko će "uspješno rukovoditi djelom medjusobne suradnje udova, da se poduzeti cilj postigne", ako ne "vidljiva vrhovna Glava, t.j. Vikar Isusa Krista na zemlji"?

Ne znači to dakako, da povezivanje s Kristom biva samo putem ovog juridičnog ravnanja. Mi smo, osim njega, "najtješnje združeni i medjusobno i s Bogom... kršćanskom vjerom, ufanjem i ljubavlju. Ljubav nas osobito, jače negoli ikoja druga krepost, veže s Kristom". I to nesamo ljubav prema Bogu, nego i ljubav prema bližnjemu. "Štoviše, valja ustvrditi i to, da ćemo mi biti to jače sjedinjeni s Bogom, s Kristom, što više budemo udovi jedan drugome." A kako li nas tek povezuje sama Kristova ljubav uza nj i njegovog vječnog Oca!

Zbog svega ovoga, zbog ovog priopćavanja Kristova Duha njegovoj zajednici, "postaje Crkva kao neka punina i nadopuna Krista; K r i s t se dakle u svemu na neki način u C r k v i d o v r š u j e".

Usprkos medjutim naše najveće sjedinjenosti s Kristom u njegovu mističnom tijelu, bilo bi pogrešno misliti, da bi se nama moglo pripisivati, k a o v l a s t i t o, bilo koje svojstvo vječnoga Boga.

Najuspješnije je sredstvo - a ujedno i slika - našeg tijesnog sjedinjenja s Kristom presveta Euharistija.

h. Istinska sredstva nasuprot nekim zabludama

Osim već svega spomenutog, kao što je upravljanje Crkvom

po vidljivom Namjesniku Kristovu na zemlji, enciklika posebno insistira na poglavitim sredstvima, kojima je Krist snabdjeo tijelo Crkve. To su prije svega prava vjera i sakramenti. Po sakramentima se radja i razvija život mističnoga tijela. A razumije se, da je za primanje sakramenata potrebna vjera. Nitko uostalom ne može biti članom mističnoga tijela, ako ne ispovijeda pravu vjeru i ako nije kršten.

U vezi s ovim napomenute su ponajprije ponajglavnije zablude, koje usvajajući kriva poimanja mističnog tijela umanjuju ili potcjenjuju prava sredstva. Jedna je zabluda krivi misticizam, koji bi od Krista i članova Crkve htio napraviti jednu fizičku osobu pa ljudima pripisivati božanske osobine, a Kristu ljudske zablude i zle sklonosti. Druga je zabluda kvijetizam, koji bi sve napredovanje u krepostima htio pripisati Duhu Svetome, a ništa našem sudjelovanju. K tomu treba dodati krive zasade nekih, koji oslabljuju ili umanjuju vrijednost česte sv. ispovijedi i drugih, koji nastoje uvjeriti ljude, da su privatne molitve bez vrijednosti, a "da je prava molitva tek javna, koja se vrši u ime Crkve, jer ta proizlazi iz mističnog tijela Kristova. To je pak krivo: jer nije božanski Otkupitelj sa sobom najuže povezao samo svoju Crkvu, ljubljenu zaručnicu, nego u njoj takodjer i duše sviju pojedinih vjernika, s kojima on želi što srdačnije razgovarati, napose poslije svete pričesti." Sve molitve, pa i najprivatnije... mnogo doprinose koristi i svetosti mističnoga tijela; jer sve što pojedini udovi čine dobro i ispravno u tom tijelu, ne može a da ne bude spasonosno za sve, radi općinstva svetih. Moraju nam biti stoga dragi nesamo sakramenti, nesamo blagdani, liturgijski obredi i sl., nego i blagoslovine i "razne pobožne vježbe, po kojima ona puni duše vjernika slastima Kristova Duha i utjehom". Niti se može braniti pojedinim ljudima, zato što su članovi ovoga tijela, da ne mole za sebe i posebne milosti ili što je potrebno za ovaj život... jer oni ipak ostaju samosvojne osobe i svaki ima svoje vlastite potrebe. Napokon sasvim je neispravno, što neki tvrde, da naime nemamo svoje molitve upravljati Isusu Kristu, nego samo Ocu po Kristu, kao da bi Krist bio samo posrednik. To je nesamo krivo, nego i protivno shvaćanju Crkve. Jer Krist je Glava Crkve po obadvim svojim naravima.

i. Vjernost i ljubav prema Crkvi

Enciklika napokon potiče na ljubav prema Crkvi. To je Kristova volja. Da pak ljubav prema Crkvi bude čvrsta i temeljita te da iz dana u dan raste, naviknimo se, da u njoj gledamo samoga Krista. To će nas potaći, da zauzmemo stav poštivanja prema njenim poglavarima, a osjećaj sućuti prema slabim i nemoćnim njezinim udovima. U svemu pak ugledajmo se u Isusa. On će nam pokazati svu širinu ljubavi, koju moramo imati. Prava, uistinu, ljubav prema Crkvi zahtijeva nesamo da budemo unutar samoga tijela jedan drugome udovi, nego da i druge ljude, koji još nisu s nama u Crkvi sjedinjeni, priznamo braćom Kristovom po tijelu, jer su i oni pozvani vječnom spasenju. Potrebno je da svojim molitvama i radom a napose i svojim trpnjama doprinosimo izgradnji tijela Kristova. Moliti

treba za sve: one u mističnom tijelu Kristovu, kao i one, što su izvan njega, te za vladare i upravljače.

Po nauci dakle Sv. Pisma, Predaje, sv.Tome te učiteljstva Crkve,Crkva je doista mistično tijelo Kristovo ili Krist u svojoj punini. A razabrali smo u znatnoj mjeri i kakvo je nutarnje ustrojstvo toga tijela.

Preostaje, da se osvrnemo na drugi dio naše teze, prema kome je Duh Sveti poput duše Crkve.

B. PRINCIP ŽIVOTA CRKVE

Spomenuli smo, da je prema enciklici "Mystici corporis" Duh Sveti duša Crkve. Tu nauku treba sad podrobnije promotriti i vidjeti šta se točno pod tim razumijeva.

DUH SVETI DUŠA CRKVE

Da bismo,uistinu, mogli potpuno razumjeti nutarnje ustrojstvo mističnog tijela Kristova, potrebno je ispitati šta je nutarnji princip života toga tijela.

O ovoj su stvari postojala dosad raznolika tumačenja.

Jedni su naučavali, da je duša Crkve jednostavno s t v o r e n a m i l o s t p o s v e t n a.

Po drugima, kao Palmieri-u,trebalo bi razlikovati d v o s t r u k ž i v o t u tijelu Crkve: jedan, koji joj pripada kao vidljivom društvu, i duša toga života bio bi "a u k t o r i t e t"; drugi pak, koji joj pripada kao nadnaravnom društvu, i duša toga života bila bi "m i l o s t".

Wilmers je opet smatrao, da je duša Crkve p o g l a v i t o "s t v o r e n a m i l o s t p o s v e t n a", ali da u izvjesnoj mjeri "rationem animae participant etiam habitus infusi, gratia actualis, character sacramentalis etc."

Naravno je medjutim bilo pretpostaviti, da je duša Crkve sam Kristov Duh. Ako je,uistinu, to Kristovo tijelo, onda princip života ne može biti do sam Duh Kristov, Duh Sveti. I u tom je smislu to pitanje sad i riješila enciklika "Mystici corporis", kako smo to već istakli. O stvari dakle sad više nema nikakva spora, te je samo potrebno obrazložiti je.

Smisao naših izraza:

D u š o m ovdje smatramo prvi temeljni princip božanskog života Crkve i kažemo, da je D u h S v e t i taj princip. Stvoreni su medjutim darovi, kao vjera, ufanje, ljubav, posvetna milost i t.d., životni učinci toga principa.

Kažemo nadalje, da je Duh Sveti p r i d j e v n o (appropriative) duša Crkve; u zbilji Crkvu oživljuje čitavo božanstvo, samo se djelo posvećenja sasvim opravdano pridijeva Duhu Svetome.

Rekli smo još, da Duh Sveti p o p u t d u š e oživljuje tijelo Crkve, t.j. kao što god duša u pravcu formalnog

uzroka proizvodi dane učinke u našem tijelu, tako Duh Sveti slične učinke proizvodi u pravcu tvornoga (eficijentnoga) uzroka. Ovo pak djelovanje Duha Svetoga ide poglavito u dva smjera: jedno, kojim p r o i z v o d i o r g a n s k o j e d i n s t v o crkvene zajednice, čineći ga j e d n i m istodobno i r a z n o l i k i m; drugo, kojim pojedini članovi, više ili manje, u č e s t v u j u u z a j e d n i č k o m v i t a l i t e t u, te čini da tijelo djeluje.

D o k a z e za ovaj dio teze nalazimo poglavito kod sv. Pavla, u Predaji, te nauci Crkve.

1. Sv.Pavao ističe ponajprije, da jedinstvo Crkve dolazi od jedinstva Duha. Sreli smo se već s njegovim tekstom, I Kor 12,1 i sl., u kom govori o jedinstvu, gdje naime usporedjuje Crkvu s tijelom i njegovim udovima, pa nastavlja: "Jer jednim se D u h o m svi mi krstismo u jedno tijelo, bili Židovi ili Grci, robovi ili slobodni. I svi se jednim D u h o m napojismo." Jednako tako naglasuje, da i raznolikost potječe od istoga Duha: "Jednome se daje D u h o m riječ mudrosti, drugome riječ znanosti po istome Duhu; drugom vjera u istome Duhu, drugome milosni dar liječenja u jednome Duhu; drugome da tvori čudesa, drugome proroštvo, drugome da razlikuje duhove, drugome različni jezici, drugome da tumači jezike. A sve ovo č i n i j e d a n t e i s t i D u h, koji dijeli svakome kako hoće", I Kor 12,8-11.

2. Izmedju mnogih argumenata P r e d a j e evo samo nekih: Origen, mada ponekad kaže, da je Riječ duša Crkve, govori to u smislu, koga smo već istakli, da naime Crkvu oživljuju sve tri božanske osobe. Medjutim on spominje i posebnu ulogu Duha Svetoga: "Kao što su Otac i Sin jedno, tako koji jedan Duh imaju, zbijaju se u jedinstvu" (1). Duh Sveti... udove oživljuje, i u čvrstoću čitavog tijela i savršenstvo povraća..." (2). Bazilije: "I kao što su dijelovi u cjelini, tako smo (mi) pojedini u Duhu, jer smo svi mi u jedno tijelo i jedan Duh kršteni" (3). Grgur Nisenski: Govoreći o velikom dobru jedinstva, što ga je Krist dao članovima svoje zajednice, veli, "da po jedinstvu Duha Svetoga... vezom mira sagradjeni, jedno tijelo budu svi i jedan Duh". Ivan Hrizostom: "Ono, što čini, da budemo jedno tijelo... to je jedan Duh" (4). "Stoga razloga dan je Duh... da starac i mladić, siromah i bogat... i svaka duša postane nešto jedno, i više jedno nego da je jedno tijelo" (5). Augustin: "Quod est anima corpori hominis, hoc est Spiritus Sanctus corpori Christi, quod est Ecclesia. Hoc agit Spiritus Sanctus in tota Ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis" (6).

Istu misao susrećemo i kod kasnijih naučavatelja Crkve. Albert Veliki: "Non enim fieri potest Communio sanctorum in bonis nisi per Spiritum Sanctum totum corpus unientem et vivificantem." Toma Akvinski govoreći o višestrukom jedinstvu fizičkoga tijela primjenjuje to i na mistično tijelo, te ve-

---

1) In Ezech.hom. 9,1. -- 2) Comment. in ep. ad Rom. 8,5.
3) Lib. de Spir.S. 26,61. -- 4) In ep.I ad Cor.hom.30.
5) In ep. ad Ephes. c.4. hom. 9.
6) Serm. 264.

li: "Spiritus Sanctus... est ultima perfectio et principalis totius corporis mystici quasi anima in corpore naturali" (1). Na drugom pak mjestu: "Spiritus Sanctus Ecclesiam vivificat et unit" (2).

3. Učiteljstvo: Lav XIII.: "Hoc affirmare sufficit; quod cum Christus sit caput Ecclesiae, Spiritus Sanctus sit ejus anima" (3). Pijo XII.: "Taj je Duh Kristov i onaj nevidljivi uzrok povezanosti sviju dijelova tijela medjusobno kao i njihove veze s Glavom, jer on je čitav u Glavi, čitav u tijelu i čitav u pojedinim udovima." "Duh je Sveti duša njezina (Crkve)." Što se pak tiče nebeskih milosnih darova, oni su stvoreni učinci, koje Krist zajedno sa svojim Duhom proizvodi (4).

Na prigovore onih, koji su tvrdili, da je milost posvetna duša Crkve, može se odgovoriti slijedećim argumentom:

Milost posvetna, koja bi imala biti dušom Crkve, ili je Kristova milost posvetna, ili je milost posvetna pojedinih članova, ili je napokon skup svih milosti, t.j. glave Crkve i njenih članova. A ni jedna od ovih triju pretpostavki nije prihvativa. Dakle duša Crkve nije nikakva stvorena milost.

Dokaz za minor: a) Stvorena Kristova milost ne može se zvati dušom Crkve, jer ta milost ne oživljuje ostalih udova. b) S istog razloga neprihvativa je druga pretpostavka, jer milost, koja je u članu A ne oživljuje glavu Crkve, a ni člana B. i t.d. c) A ni pretpostavka o skupu svih milosti zajedno ne može se usvojiti, jer niti su te milosti prvi i temeljni princip nadnaravnog života u crkvenom tijelu, niti iz njih izvire cjelokupni život u tijelu Crkve: iznad njih je viši vrhovni princip svih milosti (5).

C. PRIPADANJE DUŠI ODNOSNO TIJELU CRKVE

U vezi s izloženom stvarnošću tijela i duše Crkve postavlja se pitanje pripadanja jednom, odnosno drugome.

O tome je, u skladu s dvostrukim poimanjem duše a donekle i tijela Crkve, postojalo takodjer dvostruko shvaćanje ovoga problema.

Stariji su auktori, na čelu sa sv. Robertom Bellarminom, smatrali tijelom Crkve "čitavu vanjsku i vidljivu organizaciju, što ju je Krist dao svojoj Crkvi". Dušom pak držali su "skup darova, kreposti i milosti nadnaravnog života, kojima se pojedini vjernici združuju s Bogom i Kristom". - Kako pak darovi i milosti mogu biti najraznolikije davani, pristaše ovoga gledanja smatraju, da se "duša proteže daleko dalje nego tijelo Crkve". Stoga takodjer, da je "za spasenje potrebno savršeno pripadati duši Crkve". I prema tome, da će se oni, koji u času smrti budu imali posvetnu milost, spasiti makar de facto bili izvan tijela Crkve, dok će grješnici bez milo-

---

1) IIIa, q. 2., a.1. ad 2um. -- 2) IIIa,q.3,a.1. ad 3um.
3) Encycl. de Spiritu S. -- 4) Myst. corp.
5) Zapelena, nav dj., II, str.135-136.

sti posvetne, pa ma bili u tijelu Crkve, biti osudjeni...

Noviji (1) medjutim auktori, nastojeći uskladiti svoja gledanja s naukom enciklike "Mystici corporis", tijelom Crkve smatraju društvo krštenih ljudi, sjedinjenih vezama vjeroispovijedanja, podvrgavanja hijerarhiji te zajedništvom u svetim stvarima. Dušom Crkve drže Duha Svetoga ukoliko mu pripisuju funkcije duše, kao što su davati formu i život tijelu Crkve.

Po ovom dakle shvaćanju duša se Crkve ne proteže dalje od njezina tijela, kako su to htjeli stariji auktori. Obzirom na to stara teza "izvan Crkve nema spasenja" poprima nešto drugačije rješenje. Za spasenje je potrebno s a v r š e n o p r i p a d a t i ž i v o m ili d u š o m o ž i v l j e n o m t i j e l u C r k v e, i to ili s t v a r n o (re) ili bar ž e l j o m (voto). Oni, prema tome, koji u smrtnom času imadu milošt posvetnu, spasavaju se ne stoga, što bi pripadali tek duši Crkve, nego stoga, što savršeno pripadaju - stvarno ili željom - tijelu i duši, odnosno tijelu Crkve dušom oživljenom. Grješnici, naprotiv, nemajući milosti, propadaju stoga, što živom tijelu Crkve, ili tijelu dušom oživljavanom, ne pripadaju savršeno ni stvarno ni željom.

Ovo posljednje mišljenje izgleda prihvatljivije i stoga, što je više u skladu s naukom o duši Crkve u mističnom tijelu, i stoga, što otklanja pogibao razlikovanja dviju Crkava, jedne nevidljive, druge vidljive. A ono ipak ne isključuje mogućnost djelovanja Duha Svetoga i izvan tijela Crkve. Takva onda djelovanja ne pripisuju se Duhu Svetomu ukoliko poput duše oživljuje tijelo Crkve, nego ukoliko kao Bog-Ljubav neprestano i izvan Crkve djeluje s namjerom, da joj sve u cilju spasenja privede (2).

D. POLOŽAJ I ULOGA MARIJE U MISTIČNOM TIJELU

Kao majka Glave mističnog tijela, Isusa Krista, Marija je postala i majkom toga istog tijela. Prvi Oci nisu, izgleda, tu misao u svojim spisima obradili (3), no i kod kasnijih ni-

---

1) poglavito
2) Salaverri, nav.dj., str.846-849. Istog je uglavnom mišljenja i Lercher-Schlagenhaufen.
3) Citira se, istina, često jedan tekst sv.Augustina u tom pravcu iz njegova djela "De sancta virginitate", c.5 i 6, PL XL, col.398, koji glasi: "Marija sama, medju ženama, majka je i djevica, nesamo duhom, nego i tijelom. Duhom, ona nije majka naše Glave, Spasitelja Isusa, od koga je ona prije rodjena duhovno... no ona je majka nas, njegovih udova. Jer ona je suradjivala svojom ljubavlju rodjenju vjernika u Crkvi, (vjernika) udova ove Glave. Tijelom je ona Majka same Glave." Tekst se čini sasvim jasan. Medjutim kontekst pokazuje, da Augustin priznaje isto duhovno materinstvo svim kršćanskim djevicama, koje "po svojoj plodnoj ljubavi radjaju udove Kristove". On, uistinu, odgovara na prigovor, da majke nadmašuju djevice posvećene svojom plodnošću, te dokazuje, da i djevicama pripada prava plodnost, duhovna plodnost. On dakle

je ona naročito razradjena. Sa sve većim medjutim porastom štovanja Majke Isusove i teološkog proučavanja njene ličnosti ona poprima sve potpuniji oblik, da bi napokon u vezi s naukom o mističnom tijelu došla do svog punog izražaja.

1. Prema podacima Predaje

Već kod sv.Anzelma Canterburyjskog čitamo: "O (Marijo), ti si Majka Spasa (Isusa) i spašenih!... O sigurno utočište!" "Majka Božja je naša Majka. Majka Onoga, u koga se jedinoga nadamo i koga se jedinoga bojimo, naša je Majka! Majka, kažem, Onoga, koji jedini spasava i osudjuje na vječne muke, naša je Majka!" Kako ostali sadržaj pokazuje, Anzelmo ovo Marijino materinstvo pripisuje samo tajni Utjelovljenja (1).

Rupert de Deutz, koji je umro dvadesetak godina iza Anzelma, ide korak dalje u razumijevanju ove tajne te povezuje Marijino sudjelovanje nesamo uz Utjelovljenje, nego i uz Otkupljenje. On kaže, da je pri raspeću na Kalvariji Djevica trpila prave porodjajne muke. Navodeći zatim Isusove riječi Ivanu, on pita: "Kojim je pravom Ivan sin Majke Spasiteljeve, a ona njegova Majka?" On odgovara: Ako je u Utjelovljenju Marija rodila svoga Sina bez boli, sada, pokraj križa, ona trpi boli radjanja. "Ona je zaista žena, ona je zaista majka, ona podnosi u tom času prave boli svoga poradjanja... Njezin čas je došao, zbog koga... Bog je postao čovjekom u njenu krilu. Prema tome, budući da je Djevica, usred boli poradjanja, rodila s p a s e n j e s v i h n a s, ona je očito M a j k a s v i h n a s" (2).

Sv.Albert Veliki izražava sličnu misao, no već više doktrinarno. Prema njemu Marija nam je zaslužila naš nadnaravni život s Kristom, no kao podredjena Kristu. Svojim sudjelovanjem na Otkupljenju ona je, evo kako, postala Majkom svih ljudi: "U vrijeme Muke, kad je Majka milosrdja pomagala Ocu milosrdja u djelu vrhovnog milosrdja i podnijela s njime boli Muke (jer mač je probo njenu dušu) te učestvovala na Muci, postala je sudjelovateljicom Otkupljenja i M a j k o m n o v o g r o d a; stoga u tom času, zbog duhovne plodnosti, koja ju je učinila duhovnom Majkom č i t a v o g l j u d s k o g r o d a, ona je s pravom bila nazvana "ženom"; jer nas nije bez bolnog poradjanja nazvala sve ponovno-rodjenim na život vječni u Sinu i po Sinu" (3).

2. Marijino majčinstvo obzirom na ljude prema posljednjim papama

Ovu nauku Predaje preuzeli su i precizirali pape našeg

---

ne govori o posebnom majčinstvu, koga priznajemo Mariji zbog njenog sudjelovanja ili suradnje pri Utjelovljenju i Otkupljenju. O tom takvom majčinstvu Augustin expressis verbis nije govorio. V.E. Neubert, Marie dans le dogme, Troisième édition refondue et augmentée, Paris 1953, str.94-95.

1) Isti u istom djelu, str.97-98.
2) PL CLXIX, 789-790. V.Neubert, nav.dj., str.98-99.
3) Mariale, q.29,29,par.3,t.XXXVII,62 AB. V.Neubert, nav.dj., str.99-loo.

vremena, a u nju su sustavno zahvatili i teolozi. Evo najprije nauke papa, a zatim ćemo dati tezu teologa u ovoj stvari.

Temeljnu misao, da je bl.Djevica Marija Majka Kristova kao i svih kršćana naglasuje Lav XIII. u svojoj enciklici "Quamquam pluries" od 15.kolovoza 1889.:"jer ih je rodila n a K a l v a r i j i u s r e d S p a s i t e l j e v i h m u k a" (1).

Pijo X. u enciklici "Ad diem illum" od 2.veljače 1904. izlaže jedan od velikih razloga, na kome počiva Marijino duhovno majčinstvo prema nama; to su: naše uključenje u Krista i uloga Marije pri tajni Utjelovljenja. Evo poglavitih riječi papinih o tome: "Nije li Marija Majka Božja? Ona je dakle i naša Majka." "Jer mora se načelno uzeti, da Isus, Riječ tijelom postala, istodobno je Spasitelj ljudskog roda. A ukoliko je Bog-Čovjek, on ima tijelo kao drugi ljudi; ukoliko je Otkupitelj našeg roda,duhovno tijelo, ili, kako se kaže, m i s t i č n o, koje nije drugo do društvo kršćana vezano s njime vjerom. Brojni, mi smo samo jedno tijelo u Isusu Kristu, Rim 12,5. A Djevica nije začela samo Sina Božjega, da,primivši od nje ljudsku narav, postane čovjekom, nego da postane, posredstvom te naravi od nje primljene, Spasiteljem ljudi" (2). "Tako u samom nevinom krilu Djevice, u kome je Isus uzeo smrtno tijelo, sjedinio si je d u h o v n o tijelo, stvoreno od svih onih, koji su trebali vjerovati u nj: i može se reći, da držeći Isusa u svom krilu Marija je u njem nosila sve one, čiji je život sadržavao život Spasiteljev." "Svi mi dakle, sjedinjeni s Kristom,potječemo iz krila Djevičina", "poput tijela vezana uz svoju glavu." "Zbog toga smo u duhovnom zaista i sasvim mističnom smislu nazvani sinovi Marijini, i ona je sa svoje strane M a j k a s v i h n a s, Majka duhom, prava ipak Majka udova Isusa Krista, koji smo mi" (3).

Pijo XI. postavljajući se na isto stajalište, kaže: "Ono, što je za nas radost, osobita slast, to je, da je Majka Božja tim samim, što je rodila Otkupitelja ljudskog roda, također, u izvjesnom smislu, preblaga majka svih nas, koje je Krist naš Gospodin htio imati kao braću" (4).

Pijo XII. medjutim u enciklici "Mystici corporis" ističe i drugi, nemanje važan titul Marijina majčinstva prema nama: "ona, koja je tjelesno bila Majka naše Glave, postala je duhovno Majkom svih njegovih udova s novog prava trpnje i slave" (5).

3. "Majka potpunog Krista"

Nauku sadržanu u Predaji i dokumentima Učiteljstva Crkve saželi su današnji teolozi u tezi: Marija je Majka potpunog Krista, i na taj način okrunili naučavanje o mističnom tijelu Kristovu likom One, koja je već davno bila nazvana "il capolavoro di Dio", remek-djelo Božje.

Dok se većina starijih, naročito nabožnih, pisaca o Marijinu majčinstvu prema ljudima i njihovu sinovstvu prema njoj zadovoljavala pukim opetovanjem Isusovih riječi s križa Mariji i

---

1) AAS, vol.XXII, str.67. --2) AAS, vol.XXIII,lo. -- 3) Ibid.
4) Ibid. str. 514. -- 5) AAS, XXXV, str.247.

Ivanu, noviji teolozi zašli su u dubinu stvari. Dok je, uistinu, prema prvima - po načelu "verba Dei sunt creativa" - Krist svojim riječima jednostavno uspostavio taj odnošaj, dotle su prema drugima te riječi imale samo deklarativni značaj o nečem, što je već imalo svoj oslonac u stvarnosti Utjelovljenja i Otkupljenja na križu.

S ovog dvostrukog titula, a oslanjajući se na netom izloženu nauku posljednjih papa, suvremeni teolozi smatraju, da je Marija postala Majkom potpunog Krista, Majkom mističnog tijela Kristova.

Po jednoj istoj vječnoj svojoj odredbi Otac je odlučio, da njegov Sin postane Sinom Marijinim i Glavom čitavog čovječanstva, Glavom njegova mističnog tijela. Da život Glave prostruji čitavim tijelom, svim udovima njegovim. Do konkretnog pak ostvarenja toga došlo je u dvije faze: po Navještenju i Marijinom "fiat" u Nazaretu i po onom drugom njenom "fiat" na Kalvariji: u Nazaretu nas je Marija začela, na Kalvariji nas je rodila. S ovim medjutim njena majčinska uloga nije bila završena: ona je postala sudjeliteljjicom svih milosti.

A ovim su u biti odredjeni i položaj i uloga Marije u Crkvi. Podjeliteljjica najvećega dara Božjeg čovjeku, samog Sina Božjega, ona je postala Majkom potpunog Krista, Glave i udova, a potom i sudjeliteljjicom svih milosti, što ih je Spasitelj svojoj Crkvi donio. Sudjelujući na djelu Otkupljenja osobitim načinom, Marija je zajedno s Kristom postala dionicom prava da raspolaže s milostima, koje nam je njezin Sin zaslužio. Sa svojstvima majke: sa svim svojim srcem punim ljubavi prema udovima mističnog tijela. U tom smislu ona je, kako naglasuju razni auktori, srce Crkve.

"Marija nema mjesta u vanjskom, društvenom organizmu Crkve... Njezino je sudjelovanje više šutljive, skrivene naravi; ali ona je stoga dionicom najintimnije službe mistične Glave, dijeljenja života članovima... Kao što srce djeluje potajno, ali neprekidnim načinom, tako je i s Marijom, nevidljivom i neumornom Posrednicom u zagovaranju" (1).

"Isus, piše l'abbé Geslin, povjerava Mariji u Crkvi ulogu dobrote i milosrdja...; u Mariji je postavio sjedište svoje dobrote i svoga milosrdja, prijestolje svoje nježnosti i svoje sućuti. Nije li Marija i s tog stajališta Srce Crkve, kao što je Isus njezina Glava?" (2).

Slično istu misao obrazlaže Lercher-Schlagenhaufen: "Vlastito je majci, da u kući i obitelji bude poput srca, odišući ljubavlju i blagošću, uvijek spremno da pomogne, da primijeti potrebe i molbe ukućana, da se smiluje i oprosti. Pridolazi još, što dužnosti majci vlastite bježe od javnih pogleda te se u unutrašnjosti kuće obavljaju. Budući da je tome tako, slobodno je Mariju, kao Majku Crkve, u nekom pravom smislu nazvati takodjer srcem Crkve" (3).

---

1) Ernest Mura, Le Corps Mystique du Christ, Paris 1936, t. I., 283-284. -- 2) Ernest Mura, nav.dj., str.284.

3) Vol.I,1939., str.226. Obzirom pak na to, da Toma naziva i Duha Svetoga srcem, Oci opet Mariju nazivaju svetohraništem

II.

C R K V A   D R U Š T V E N I   O R G A N I Z A M

Ista Crkva, koja je po svom najdubljem nutarnjem ustrojstvu mistično tijelo Kristovo, ujedno je i društveni organizam: zajednica sastavljena od ljudi, koja mora nastavljati djelo svoga osnivača, raditi na izgradnji njegova tijela, "do mjere dobi punine Kristove", u č e ć i, u p r a v l j a j u ć i, p o s v e ć u j u ć i. To je njezina bitna zadaća i toj zadaći odgovara vlast. Kome je tu vlast Krist podijelio, to već znamo: apostolima i njihovim nasljednicima. Mi medjutim nismo još vidjeli kakvo je ustrojstvo te vlasti. Koje su njezine oznake, kako se dijeli, šta je značajno po svaku od pojedinih vlasti? A zatim takodjer: tko je n o s i l a c n e p r e v a r l j i v o s t i, i dokle se ona proteže? i konačno: kakva su prava i dužnosti članova? To su, eto, sve pitanja, na koja još moramo odgovoriti.

Kao što smo rekli, za nas Crkva kao društveni organizam nije nešto drugo nego Crkva kao mistično tijelo Kristovo: to su samo dva aspekta jedne te iste stvarnosti. Kod ovog posljednjeg pogled je pretežno okrenut prema nutrini, nutarnjoj strukturi, kod promatranja Crkve, ukoliko je društveni organizam, zaustavljamo se poglavito na vanjskim oznakama. Stvarnost medjutim predstavlja jednu jedinstvenu cjelinu.

Od ovog ovakvog gledanja na stvar odijelio se nedavno Josef T h o m é u svojoj knjizi Der Mündige Christ, Katholische Kirche auf dem Wege der Reifung (1), dijeleći vanjski i nutarnji organizam Crkve na jedan neprihvativ način. Pisac, uistinu, pravi razliku izmedju n e v i d l j i v e Crkve, koju označuje kao "mističko tijelo vječnog Logosa" i v i d l j i v e Crkve, koja je vezana na vrijeme i mjesto i koja da je organizam, koji postoji l j u d s k i m s i l a m a. Konsekventno tome stavljeno je u pitanje božansko podrijetlo hijerarhijski organizirane Crkve. Pisac nigdje ne spominje a u k t o r i t e t a, koga je Krist neposredno podijelio svojoj Crkvi pri djelu naučavanja vjernika. Po njegovu shvaćanju auktoritet, što ga Crkva vrši nad svojim vjernicima, počiva na njenu tisućgodišnjem iskustvu. P o s l j e d i c a je toga shvaćanja prema Thomé-u zahtjev, da se "punoljetan kršćanin" pri svojim nutarnjim odlukama ne smije dati voditi ni od kakve vanjske sile, nego isključivo od savjesti. U slučaju da Crkva ta prava savjesti ne prizna, imali bi odvažni i zreli kršćani iz Crkve istupiti. Pokraj organa crkvene hijerarhije, postojali bi još izvanredni organi, koji nisu snabdjeveni upravnom i učiteljskom

---

Duha Svetoga, ne će biti krivo uzeti Duha Sv. i Mariju kao na neki način jedno srce Crkve, s jedne strane božansko i nestvoreno, s druge formirano od Duha Svetoga.

1) Punoljetan kršćanin. Katolička Crkva na putu sazrijevanja. Verlag Josef Knecht, Frankfurt am Mein 1949. - Ova je knjiga dekretom Sv.Oficija od 2.veljače 1955. stavljena na Indeks zabranjenih knjiga. "Osservatore Romano" pak u svom broju 28.od 14.veljače 1955. dao je poluslužbeni komentar o razlozima toga stavljanja na Indeks.

vlašću, nego su od Gospodina izravno pozvani, t.zv. "apostoli" i Duhom Svetim poticani "proroci", koji se neustrašivo imadu boriti proti svemu, što poriče živi Duh u Crkvi. Posebna pak uloga u tom ponovnom oživljenju Crkve pripadala bi laicima.

Kako sama Crkva gleda na ovakvo shvaćanje, pokazuje najbolje činjenica, da je Thomé-ovo djelo stavljeno na Indeks. Mi ga stoga ne mislimo ovdje diskutirati, već ćemo u crkvenim dokumentima i učenju teologa potražiti pravo mišljenje o strukturi Crkve kao društvenog organizma.

U S T R O J S T V O   C R K V E N E   V L A S T I

Kao nastavljačica Kristove učiteljske, kraljevske i svećeničke službe, Crkva imade analognu trostruku vlast: učenja, upravljanja i posvećivanja.

Pitanje je sad, da li su to tri realno i specifično različite vlasti, ili su možda, kako neki hoće, tek oblici dviju glavnih vlasti: reda i jurisdikcije.

Pitanje je takodjer, kakva je vlast pojedinih predstavnika i kako na njih prelazi. Da bismo na to odgovorili, promotrit ćemo slijedeće:

1. GLAVNE ZNAČAJKE CRKVENE VLASTI

Da bismo se upoznali sa značajkama crkvene vlasti, najjednostavnije je posegnuti za samom službenom naukom u toj stvari, promotriti je zatim samu u sebi i napokon obzirom na one, na koje se odnosi.

a. Po nauci Crkve

Brojni podaci, službeni i neslužbeni, pokazuju nam, da Crkva svoju vlast smatra trostrukom: učiteljskom, upravnom i posvetiteljskom. Za nju ona nije ništa drugo do nastavljanje iste trostruke vlasti, koju je Krist vršio za svog zemaljskog života. Obzirom na to ona je primarni zakon čitavoga opstanka, života i rada Crkve.

Navest ćemo u potvrdu toga samo ono, što uče Lav XIII. i Pijo XII. - Lav XIII., u enciklici "Satis cognitum", piše: "Šta je Crkvi, osnovanoj ili koju je imao osnovati, (Krist) želio, šta je htio? Ovo dakako: Predati joj da n a s t a v i   i s t u   s l u ž b u   i istu zapovijed, što je od Oca primio. To je zaista i odredio da se ima činiti, i to je stvarno učinio." - Šta je pak pod tim mislio, odgovara nam, nadopunjujući istu misao, enciklika "Mystici corporis" Pija XII.: "Odabrao je apostole, šaljući ih, kao što je sam bio poslan od Oca..." "U tu je svrhu dao apostolima i njihovim nasljednicima trostruku vlast, naime ljude naučavati, upravljati ih i privoditi ih svetosti. Tu je vlast, koja je točno izražena u pojedinačnim zapovijedima, ovlastima i službama, postavio p r i m a r n i m   z a k o n o m   č i t a v e   C r k v e."

b. Promatrana u samoj sebi

Mada po svojoj naravi usmjerena jednoj poglavitoj svrsi - spasenju naime ljudskih duša - ova se vlast pokazuje raznolikom i složenom, kako nam to i sami crkveni dokumenti rekoše: ona ide za naučavanjem, upravljanjem i posvećivanjem.

V l a s t i u č e n j a vlastito je naučavati, odnosno predlagati objavljenu ili s njom povezanu istinu, da bi je ljudi umnim pristankom prihvatili te pravo vjerovali.

V l a s t i u p r a v l j a n j a vlastito je ravnati, odnosno donositi zakone i propise, koji vode cilju Crkve, da bi ih ljudi voljnom poslušnošću vršili te svoja djela uskladjivali s Kristovim odredbama.

V l a s t i p o s v e ć i v a n j a vlastito je posvećivati, odnosno pružati sredstva posvećenja, da bi ih ljudi dostojno primali te postizavali nadnaravnu svetost.

c. Promatrana obzirom na podanike

Obzirom na podanike ova se trostruka vlast ne proteže na sve jednako.

Vlast naučavanja u svoj svojoj prostranosti jest vlast, što je Kristov poslanik imade obzirom na s v e l j u d e, bili oni u Crkvi ili ne, a to na temelju Kristovih riječi: "Idite i naučavajte sve narode." - Vlast medjutim upravljanja ili jurisdikcije, u strogom smislu, proteže se samo n a p o d a n i k e C r k v e, t.j. jedino one, koji su kršteni, a nisu na kakav način od Crkve otpali, odnosno iz nje isključeni. - Vlast pak posvećivanja u svoj svojoj punini - ne naime samo u krštenju, nego i u svim ostalim sredstvima posvećenja - jest vlast, koja se odnosi na istinske č l a n o v e C r k v e, t. j. po sebi samo na krštene, koji su osim toga sjedinjeni s Crkvom vezama vjere, poslušnosti, zajedništva.

2. NAČELNA PODJELA CRKVENE VLASTI

a. Višestrukost crkvene vlasti

Prema svemu netom rečenom vidi se, da u Crkvi postoji trostruka vlast: naučavanja, upravljanja i posvećivanja. Nekad se medjutim govori i o dvostrukoj vlasti Crkve. Puštajući, uistinu, po strani ovu trostruku podjelu, neki auktori stalno govore o d v i j e g l a v n e v l a s t i, koje Crkva posjeduje. Do tog nije došlo na taj način, što bi možda ovi auktori eliminirali jednu od triju markantnih vlasti, nego što od dviju napraviše jednu: spojili su naime vlast naučavanja i upravljanja u jednu te istu vlast, pod nazivom potestas jurisdictionis (1), a onu preostalu, vlast reda, potestas ordinis, uzeli su kao drugu.

---

1) "Jurisdictio" dolazi od "jus dicere", u izvornom dakle i strogom smislu znači "suditi", "krojiti pravdu" u pučkoj terminologiji. Zatim je taj izraz uzet u širem smislu kao ozna-

Šta je dakle na stvari? Radi se o dva raznolika stajališta: pri prvom se vlast Crkve promatra sama u sebi, ukoliko se naime razlikuje po svom činu, predmetu i cilju, odnosno ukoliko se osvrće na nutarnje i formalne razloge same vlasti, secundum intrinsecas et formales ipsius potestatis rationes; pri drugom se stajalištu osvrće na vanjske razloge, koje poprima po načinu, kojim se subjektu podjeljuje, ex modo quo subjecto confertur.

Promatrajući dakle vlast Crkve samu u sebi, secundum intrinsecas et formales ipsius rationes, ona je, kako smo čas prije vidjeli, trostruka: to je potestas docendi, potestas regendi, potestas sanctificandi. Pod ovim vidom i Toma razlikuje trostruku vlast Crkve (1). Nitko uostalom, bar danas, medju katoličkim teolozima ne niječe tu njenu trovrsnu vlast.

Ta medjutim ista vlast, promatrana s vanjskih razloga, si ad extrinsecas rationes attendimus, quas induit ex modo quo subjecto confertur, sasvim se opravdano može promatrati kao dvostruka: djelomično se naime predaje subjektu svetim redjenjem, a djelomično auktoritativnim poslanjem, partim per sacram Ordinationem, partim auctoritativa missione. I u prilog ove podjele može se opravdano pozivati na sv.Tomu; kaže on uistinu: "Duplex est spiritualis potestas: una quidem sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam consecrationem confertur... Jurisdictionalis autem est quae ex simplici injunctione hominis confertur (2).

Dovle dakle nema nikakve teškoće. Do razlika je u gledanjima došlo, kad se postavilo pitanje vrsne ili specifične podjele spomenutih vlasti: jesu li to naime zaista tri ili samo dvije specifično različite vlasti?

b. Specifične razlike crkvene vlasti

Uz tezu o dvije specifično i realno različite vlasti Crkve pristala je većina kanonista i dosta teologa, tvrdeći da je vlast posvećivanja sama vlast Reda, a da su vlast upravljanja i učenja samo dva dijela specifično jedne te iste vlasti: jurisdikcije.

Drugu pak tezu o tri realno specifično različite vlasti zastupa većina teologa i manji broj kanonista. Ovi smatraju, da bipartitna podjela, koja se uzimlje iz vanjskih razloga, nije dostatna da bi se rečene vlasti zaista vrsno razlikovale.

Mi pristajemo uz ovu drugu tezu, t.j. da su tri realno i specifično različite vlasti Crkve.

Evo medjutim argumenata jedne i druge sentencije.

---

ka vlasti "upravljanja", s trostrukom njenom službom: zakonodavnom, sudskom i izvršnom. Napokon u crkvenom pravu uzimlje se u još širem smislu za oznaku svake crkvene vlasti, koja se podjeljuje istim načinom kao jurisdikcija u strogom smislu, t.j. auktoritativnim poslanjem.

1) Comment. in Mt 28,18 sq. -- 2) IIa IIae, q.39, a.3.

Razlozi u prilog tripartitne podjele:

1. Kako smo već rekli, ova sentencija promatra stvar sa stajališta nutarnjih i formalnih razloga i smatra, da trostruka vlast nije drugo do nastavak ili neprekidno trajanje trovrsne Kristove službe: učiteljske, kraljevske i svećeničke te ministerijalno učestvovanje na njoj. A to znači, da su i s t e n a r a v i kao i ona, te da se s istih razloga razlikuju kao i Kristova mesijanska služba, jer su samo njezin nastavak i učestvovanje na njoj. A Kristova služba učitelja, služba kralja i služba svećenika stvarno su i specifično različite. Dakle su i vlasti Crkve učenja, upravljanja, posvećivanja stvarno i specifično različite.

Antecedens je dokazan mnogostruko u toku izlaganja svega, što se odnosi na uspostavu vlasti od strane Krista. Potvrdjuje ga medjutim i enciklika Pija XII. "Mediator Dei", gdje se jasno razlikuje trovrsna Kristova služba (1).

Minor subsumpta bez teškoća se dokazuje, jer: 1. Sv.Pismo govori o službama proroka ili učitelja, zatim kralja, te svećenika kao stvarno različitim, tako da ih vrše i razne osobe i na temelju raznolikih pomazanja. A to isto Sv.Pismo opisuje Krista kao proroka, kralja i svećenika, poput ostalih; ostali, štoviše, ni nisu bili drugo do predodžbe njegove. 2. Da su pak tri Kristove mesijanske službe specifično različite, proizlazi iz njihova razloga i naravi te njihovih formalnih objekata, što je Krist sam izrazio rekavši o sebi: Ja sam p u t, i s t i n a i ž i v o t. Tako:

Krist:
1. kao kralj pokazuje put neba i povećava nadu
2. kao učitelj uči božanskoj istini i krijepi vjeru
3. kao svećenik pruža život milosti i povećava ljubav

} vjernika.

2. Postavimo li se na stajalište nutarnjih i formalnih razloga samih moći odnosno vlasti, doći ćemo do istih zaključaka. Moć se, uistinu, ili vlast specificira vlastitim činima, formalnim predmetima i nutarnjim ciljevima. A vlastiti čini, formalni predmeti i nutarnji ciljevi triju vlasti Crkve specifično se razlikuju. Dakle se vlasti učenja, upravljanja, posvećivanja specifično razlikuju.

Major je opće usvojena po skolastičkom aksiomu: "Potestas per usum innotescit, quia potentiae notificantur per actus." Minor proizlazi iz pojmova, koje smo dali o trima vlastima Crkve.

3. Napokon, za tripartitnu podjelu vlast govori i to, što se tu radi o specifično različitim pravima kao i korelativnim dužnostima.

Svaka, uistinu, vlast uključuje u sebi vlastito odredjeno pravo i dužnost, koja joj odgovara. Iz formalno i specifično različitih prava i dužnosti, koje im odgovaraju, proizlaze i formalno i specifično različite vlasti. A po Kristovoj ustanovi vlastita prava i odgovarajuće dužnosti crkvene vlasti su formalno i specifično različite. Dakle su formalno i specifično različite i same vlasti.

---

1) Prema P.Salaverri, S.I.,De Ecclesia Christi, u: Sacrae Theologiae Summa, Matriti 1950., str.913 sl.

Minor se dokazuje: Po Kristovoj ustanovi vlastito je pravo učiteljstva Crkve tražiti umnu poslušnost i dužnost vjernika iskazivati je; vlastito pravo je upraviteljstva Crkve tražiti od vjernika podlaganje volje, a njihova je dužnost podlagati je; vlastito je napokon pravo svećeništva Crkve pružati sredstva posvećenja i dužnost vjernika primati ih. A vlastiti čini i vlastiti formalni predmeti tih prava i dužnosti su formalno i specifično različiti. Dakle po Kristovoj ustanovi vlastita su prava i dužnosti, koje im odgovaraju, triju vlasti Crkve formalno i specifično različite.

Argumenti zastupnika bipartitne podjele:

Teolozi, koji zastupaju dvojnu podjelu crkvene vlasti, argumentiraju na razne načine, no osobito se utiču slijedećem dokazu:

Učiteljstvo Crkve nema samo pravo i dužnost predlagati evandjeosku istinu, nego je obzirom na krštene providjeno i moću da nameće vjerovanje i da sudi u stvarima vjere. A zapovijedanje su i sudjenje vlastiti i specifični čini vlasti upravljanja. Dakle je vlast učenja samo dio vlasti upravljanja.

Odgovaramo in forma ovako:

Razlikujem major: Učiteljstvo Crkve imade vlast nalagati krštenima i suditi im u stvarima vjere, t.j. nalagati i suditi d o k t r i n a r n o, obzirom naime na istinitost neke tvrdnje i ukoliko se izravno tiče umnoga pristanka, dopuštam major; nalagati i suditi d i s c i p l i n a r n o, t.j. u pogledu ispravnosti djela i ukoliko izravno doseže samo vanjsko izvršenje djela, niječem major. Contradistinguo minorem: Nalaganje i disciplinarno sudjenje, koji se odnose na ispravnost djela i ukoliko dosežu njegovo vanjsko izvršenje, vlastiti su i specifični čini vlasti upravljanja, dopuštam minor; nalaganje i disciplinarno sudjenje u pogledu same istinitosti tvrdnje i ukoliko izravno dosižu sam umni pristanak, vlastiti su i specifični čini vlasti upravljanja, niječem minor.

Ostaje, prema tome, teza o trostrukoj specifično i realno različitoj vlasti Crkve: naučavanja, upravljanja i posvećivanja.

NAPOMENA. Neki su komentatori enciklike "Mystici corporis", da bi izbjegli ovaj konačni zaključak, pribjegli tvrdnji, da se bipartitna podjela odnosi na vlast, a tripartitna na službu. To je netočno, jer crkveni dokumenti, osobito novijeg vremena, govore baš o trostrukoj vlasti.

3. ZNAČAJKE, NOSIOCI I PODRUČJE POJEDINIH VLASTI

I. VLAST NAUČAVANJA

1. ZNAČAJKE

Ova se vlast, kako rekosmo, oslanja na Kristove riječi: "Idite, naučavajte sve narode!"

Pod vlašću naučavanja razumijevamo p r a v o kako podu-

čavanja, tako svjedočenja o nekoj nauci. Tome pravu odgovara kod slušatelja d u ž n o s t da se podvrgnu predloženoj, odnosno izloženoj nauci. Pravo u našem slučaju počiva na nalogu Kristovu apostolima i njihovim nasljednicima da imadu naučavati sve narode, a u vezi s time i dužnost za svakoga da to naučavanje primi.

Ovu vlast vrši Crkva bilo svečanim, bilo redovitim načinom. Svečanim, kad na općim saborima ili proglašenjem "ex cathedra" vrhovnog naučavatelja definira neku objavljenu istinu; redovitim, neprekidno učeći objavljenu nauku.

Budući pak da po Kristovoj odredbi Crkva imade naučavati "sve narode", ona svoje naučavanje upravlja nesamo katolicima, nego i onima, koji o Kristu ne znaju ništa ili znadu vrlo malo, a jednako tako i krivovjercima, kao i katekumenima, koji su na putu da u nju pristupe.

Što je osobito pri ovom važno, to je sâm značaj naučavanja - njegova neprevarljivost.

Poznato nam je, uistinu, već iz prijašnjeg izlaganja, da je Krist svoju Crkvu u ovom djelu naučavanja učinio neprevarljivom: obećao joj naime osobitu asistenciju Duha Svetoga, da se u čuvanju i izlaganju njegove nauke ne mogne nikad prevariti. Duh to Sveti čini bilo pozitivno, potičući učiteljstvo svojom milošću, da upozna i pravilno tumači objavljenu istinu, bilo negativno, sprečavajući krivo naučavanje. I kad govorimo o neprevarljivosti učiteljstva, nazivamo je a k t i v n o m, a kad govorimo o neprevarljivosti vjernika u slušanju i primanju objavljenih istina, nazivamo je p a s i v n o m. I dok su nosioci ove posljednje svi vjernici skupa s učiteljstvom, čitava naime Crkva, dotle su nosioci prve odredjeni predstavnici Crkve. No koji? To je pitanje, na koje ponajprije moramo odgovoriti. Drugo pak, koje se naravno nameće, jest pitanje područja neprevarljivosti: dokle ona seže? Dakle: Tko je subjekt, i šta je objekt neprevarljivosti?

2. NOSILAC ILI SUBJEKT NEPREVARLJIVOSTI

Neprevarljivost u naučavanju sastavni je dio poslanja, što ga je Krist podijelio Petru i ostalim apostolima.

No pitanje je, na koga ta neprevarljivost prelazi, odnosno tko su njeni sadanji nosioci. S čitavom katoličkom predajom odgovaramo: oni, koji su pravovaljani nasljednici Petra i ostalih apostola, rimski naime biskup i biskupski zbor.

Ne smatramo medjutim, da bi postojala d v a s u b j e k t a neprevarljivosti u naučavanju, nego s D'Herbigny-em, Lercher-Schlagenhaufenom i dr. držimo, da je s a m o j e d a n n e p o s r e d n i s u b j e k t neprevarljivosti, rimski naime biskup; dok su biskupi neprevarljivi samo zavisno o njemu i pod danim uvjetima.

A. NEPREVARLJIVOST RIMSKOG BISKUPA

Teza naša o ovoj stvari glasi:

Rimski je biskup neprevarljiv u naučavanju, kad govori "ex cathedra" (1), kad naime kao vrhovni pastir i učitelj definira vjersku ili ćudorednu nauku, koju čitava Crkva imade držati.

S m i s a o i z r a z a, kojima se služimo, jasan je iz same formulacije teze. Naglasimo još samo posebice, da se radi o takvom odredjivanju, koje je konačno i koje se stoga odnosi na "definitiones... p e r s e e t e x s e a b s o l u t e i r r e f o r m a b i l e s"

P r o t i v n i c i. Osim protestanata, koji svi jednodušno zabacuju neprevarljivost rimskoga biskupa, protivnici su i galikanci. Ovi su naime prigodom zapadnog raskola, zbog sumnje tko je pravi papa, apelirali na sabor, te tako formulirali načelo: "sabor je iznad pape". Papa bi prema tome bio neprevarljiv samo ako definira u skladu sa općim saborom ili ako pridodje pristanak razasute Crkve. Ovu su nauku izložili Petar de Alliaco (+142o) i J.Gerson, no papa ju je kasnije osudio. Obnovili su je početkom 17.st. Richer, Antonio de Dominis i Petar de Marca, a g.1682. bila je uključena u deklaraciji galikanskog klera. Otad se prilično raširila te dovela do jozefinizma u Austriji, civilne konstitucije klera u Francuskoj, a Nuytz se njome poslužio da ustvrdi, da je "moguće osnivati nacionalne crkve, posve nezavisne o auktoritetu rimskoga biskupa". Na nju su se upirali i starokatolici, kad su odbili da pristanu na zaključke vatikanskoga koncila. Zastupao ju je djelomično i Strossmayer na vatikanskom saboru, no kasnije je povukao svoje tvrdnje. Što se tiče istočnih odijeljenih crkvenih zajednica, one takodjer smatraju, da rimski biskup nije neprevarljiv, a to poglavito stoga, što je navodno uveo mnoge novotarije i zablude.

D o k a z i: 1. Iz Sv.Pisma

a. Nesumnjiv argumenat o neprevarljivosti nasljednika sv. Petra imademo već u Kristovim riječima obećanja: "Ti si Petar, i na toj stijeni..." To se obećanje, kako smo vidjeli, odnosi nesamo na Petra, nego i na njegove nasljednike i sigurno, kao temeljnu misao, uključuje i neprevarljivost u naučavanju vjere. In forma mogli bismo taj dokaz ovako izraziti: Prema Kristovim riječima vidi se, da su Petar i njegovi nasljednici temelj, koji čitavoj Crkvi daju čvrstoću u vjeri. A ne bi bili takvim temeljem, kad bi se, dok definiraju "ex cathedra", mogli prevariti. Dakle se ne mogu prevariti.

---

1) Ne dakle kao privatna osoba, kad govori, pa niti kad govori kao biskup posebne Crkve grada Rima ili patrijarh Zapadne Crkve, "sed reduplicative qua successor S.Petri in Primatu supra universam Ecclesiam Christi", D.1832,1837,1838. - Izraz "ex cathedra loqui" upotrijebio je, izgleda, prvi M.Cano, a zatim, formaliter, Suarez. Prema tekstu Vatikanskog koncila, da rimski biskup govori "ex cathedra", traže se č e t i r i u v j e t a: 1. da vrši vrhovnu vlast sebi danu u apostolu Petru; 2. da vrši službu sveopćeg Pastira i Učitelja svih vjernika; 3. da predlaže vjersku ili ćudorednu nauku čitavoj Crkvi Kristovoj; 4. definirajući da se ima držati, t.j. obvezujući sve na umni apsolutni pristanak, "atque ultima et irrevocabili sententia rem decidens", D.1839.

b. Jednako snažan dokaz dobivamo i po riječima, kojima je Krist Petru podijelio prvenstvo: "Pasi ovce moje, pasi janjce moje..." I te se naime riječi, kako znamo, odnose nesamo na Petra, nego i na njegove nasljednike. Stoga argumenat in forma glasi: Onaj, tko je vrhovni pastir Crkve, mora biti i njezin vrhovni učitelj. A prema Kristovim riječima Petar i njegovi nasljednici imadu biti vrhovnim pastirima Crkve. Dakle moraju biti i njezinim vrhovnim učiteljima. A u neprevarljivoj Crkvi vrhovni učitelj mora nesumnjivo biti neprevarljiv u naučavanju. Dakle je neprevarljiv.

c. Napokon stvar nam dokazuju i Kristove riječi, Lk 22,31 sl.: "Simone, Simone, evo sotona zatraži, da vas rešeta kao pšenicu; ali ja sam se molio za tebe, da tvoja vjera ne oslabi, i ti obrativši se utvrdi braću svoju." Pogledamo li dobro, vidimo, da je smisao ovog teksta slijedeći: Sotona traži da apostole napastuje obzirom na vjeru, tako da bi oni, koji su slabiji, otpali, kao što kod rešetanja otpada slabo zrnje. Krist medjutim moli za Petra, da njegova vjera postane jakom proti tim napastima. Iza toga - ma kakav smisao imale riječi "obrativši se" - on će trebati utvrditi u vjeri svoju braću.

Iz ovog pak stvaramo slijedeći dokaz:

Krist Petru i njegovim nasljednicima obećava neprevarljivost u naučavanju vjerske nauke,

1. ako je Krist molio za Petra, ukoliko je glava i pastir Crkve ovjekovječen u nasljednicima;
2. ako je molio za njegovu neprevarljivost u naučavanju vjerskih istina;
3. ako je Kristova molitva bila apsolutna i uspješna.

A to sve troje stoji.

Dakle Krist obećava Petru i njegovim nasljednicima neprevarljivost u naučavanju vjerskih istina.

Dokaz za minor: Iz predjašnjih dvaju tekstova, Mt 16,18 i Iv 21,15, znamo, da je Krist postavio Petra i njegove nasljednike kao vrhovne i nesalomive pastire i učitelje vjere. A potvrdjivati braću u vjeri nesumnjivo je dužnost onih, koji su vrhovni pastiri i učitelji vjere. Dakle je očito, da je Krist govorio Petru, u Lk 22,31, ne kao privatnoj osobi, nego kao vrhovnoj glavi Crkve. Moleći pak za vjeru Petrovu, Krist nije mogao moliti nego za neprevarljivu vjeru. I napokon ništa ne pokazuje, da bi Kristova molitva bila uvjetna, t.j. vezana uz to, da Petar ne sagriješi ili šta slična. Da je pak htio da bude i uspješna, vidi se po riječima: a kad se obratiš, utvrdi braću svoju.

2. Iz Predaje:

O p ć e n i t o ponajprije.

U čitavoj Crkvi bila je stalno priznavana i predajom držana istina, da je rimska Crkva središte i počelo vjerskoga jedinstva, te da je stoga rimska stolica norma i dokaz vjerske istine. Kad je rimski biskup progovorio, stvar je svršena. Roma locuta, causa finita. - Osim toga: Crkva naučavajući u općim saborima bila je uvijek uvjerena, da saborski zaključci u stvarima vjere poprimaju konačnu valjanost tek uz potvrdu, prethodnu ili naknadnu, rimskoga biskupa.

A svim ovim priznaje se neprevarljivost rimskoga biskupa.

Dakle je rimski biskup nesumnjivo neprevarljiv.

P o j e d i n a č n o: Mnoge pojedinosti poznate su nam već otprije, kad je bilo govora o prvenstvu rimskih biskupa:

Vidjeli smo naime, da se u stvarima vjere obraćaju na sud rimskoga biskupa: Polikarp, Irenej, Hegesip, kao i drugi: bilo tuženi, bilo tužitelji. I to priznavanje Rima lijepo je izrazio Ambrozije pišući papi Siriciju: "Quos sanctitas tua damnavit, scias apud nos quoque secundum judicium tuum esse condemnatos" (1).

Grčka pak liturgija slavi neprevarljivost pape Silvestra: "Silvestar, otac, gledan je kao vatreni stup... koji otimlje vjernike egipatskoj (arijevskoj) zabludi i uvijek n e p r e v a r l j i v i m n a u k a m a prevodeći k božanskom svjetlu" (2).

Od 5.st. dalje neprevarljivost se rimskoga biskupa sve izrazitije afirmira. Afirmiraju je sami pape, afirmiraju je crkveni sabori, a takodjer i pojedinci. Činjenicâ je toliko, da ih nije potrebno ni iznositi.

U s r e d n j e m v i j e k u teolozi i kanonisti, skupa sa sv.Tomom (3), uče da je rimski biskup sam za se, kad definira, neprevarljiv. Tu nauku na svoj način izrazuju i sabori u Lyonu i Florenci.

Konačno je V a t i k a n s k i k o n c i l definirao čitavu stvar riječima: "Docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse" (4).

B. NEPREVARLJIVOST BISKUPSKOG ZBORA

Uz rimskoga biskupa, a u zajednici s njime, nosilac infalibiliteta je i biskupski zbor. Teza naša o tome glasi:

Biskupski je zbor neprevarljiv u predlaganju vjerske nauke, kad složno i u zajednici s vrhovnim biskupom, izrazujući svoje konačno mišljenje, traži od vjernika da uza nj pristaju.

O b j a š n j e n j a. Pod biskupima mislimo ovdje na r e z i d e n c i j a l n e b i s k u p e (5). "S l o ž -

---

1) Ep 42,1. -- 2) Niles, kalend. men. 151.
3) IIa, q.1, a.1o. -- 4) D.1839.
5) "Episcopi sunt qui sacram potestatem genere suo plenam in Ecclesia obtinent. Possunt esse vel titulares vel residentiales. Episcopi titulares sunt qui, ut ordinariam, solam potestatem Ordinis habent. Episcopi residentiales sunt Ecclesiarum particularium praepositi, qui munus ordinarium pas-

n o" kažemo da je učenje biskupa, koji, predajući nauku, slažu se medjusobno nesamo materijalno, nego i formalno, tako da su o svom slaganju svjesni bilo explicite, bilo implicite. "U zajednici s v r h o v n i m b i s k u p o m" - "sub Romano Pontifice"-biskupi uče, kad, potaknuti dužnom poslušnošću prema njemu, predlažu neku nauku, svjesni, bar implicite, da prianjaju uz istu nauku, koju uči i rimski biskup. Traži se dakle, osim poslušnosti, pristanak, koji može biti explicitus, no dovoljno je da je tacitus. "I z r a z u j u ć i s v o j e k o n a č n o m i š l j e n j e": smatra se to onda, kad svojom vrhovnom biskupskom vlašću obavezuju vjernike na neopozivo pristajanje.

D v a su načina kako biskupi vrše ovu svoju učiteljsku vlast: <u>izvanredni</u>, kad uče sabrani u z b o r u i l i s a b o r u, in concilio, pod rimskim biskupom; <u>r e d o v i t i</u>, kad, ostajući u zajednici s rimskim biskupom, vrše učiteljsku službu diljem svijeta, in orbem dispersi, u vlastitim biskupijama.

S a b o r, concilium, je zbor, skupština biskupa zakonito sabrana na vijećanje i odlučivanje u crkvenim stvarima. Može biti d j e l o m i č n i (particulare) i o p ć i (universale). Djelomični je onaj, koji predstavlja samo dio biskupskog zbora ili kolegija. Opći ili univerzalni, koji obuhvaća cjelokupni apostolski zbor. Djelomični se naziva provincijski, ako se sastoji od jedne ili više crkvenih biskupskih provincija; narodni ili nacionalni, ako se sastaju na njem svi biskupi jednog naroda.

O p ć i s a b o r može biti g e n e r a l n i i e k u m e n s k i (generale et oecumenicum). Generalni je sabor, koji obuhvaća biskupe svih pojedinačnih crkava. Ekumenski, osim toga, što obuhvaća biskupe svih pojedinačnih crkava, mora biti povrh toga p r i h v a ć e n i p o t v r d j e n o d r i m s k o g b i s k u p a.

Spomenuta dva načina vršenja učiteljske vlasti, t.j. redoviti ili izvan sabora, i izvanredni ili u saboru, b i t n o s e p o d u d a r a j u u tom, što su obačini univerzalne ili opće Crkve učeće pod rimskim biskupom; a c c i d e n t a l i t e r se medjutim razlikuju po tom, što izvanredni način uključuje mjesni sastanak, localem coadunationem.

STATUS QUAESTIONIS. Neprevarljivost pripisujemo rezidencijalnim biskupima, ne pojedinim, nego ukoliko sačinjavaju kolegij i zauzimlju mjesto apostolskog zbora; ne biskupima odijeljenim od Glave, neovisnim o njoj, nego onima, koji se pokoravaju rimskom biskupu i s njime se slažu; ne kad uče bilo kojim činom, nego kad se slažu medjusobno i sa svojom Glavom; ne kad vrše bilo koju vlast, nego onu, pri kojoj od svih vjernika traže čvrst i neopoziv pristanak. N a č i n pak, na koji biskupi vrše svoju neprevarljivost, može biti r e d o v i t i ili izvan sabora, kad uče "diljem svijeta","dispersi per orbem",

---

cendi aliquem fidelium gregem obtinent, cum potestate docendi, sanctificandi et regendi genere suo plena. Apostolorum successores dicuntur Episcopi residentiales" - Salaverri,I, str.647.

ili i z v a n r e d n i, kad uče sabrani na ekumenskom koncilu.

PROTIVNICI su ovoj nauci kao i predjašnjoj protestanti, zatim janzenisti, febronijevci i pistojevci; prema njima ni sabor nije neprevarljiv, osim da pridodje pristanak "univerzalne Crkve", a to kod njih znači skup svih vjernika, pa i laika. Medju protivnike spadaju i legisti i regalisti, koji smatraju, da definicije Crkve nemaju nikakve vrijednosti, ako ih civilna vlast - zastupajući narod - ne ozakoni. Čak tvrde, da su i ekumenski koncili griješili.

Odijeljeni istočni kršćani protive se ovoj nauci, ukoliko subjektom neprevarljivosti smatraju " z b o r j e d n a k i h ", bez rimskog biskupa na čelu, odnosno bez bilo koje vrhovne Glave.

D o k a z i :

Oba dijela svoje teze o neprevarljivosti biskupskog naučavanja, kako izvanrednog tako i redovitog, dokazujemo najprije per modum unius, a zatim posebice u pogledu redovnog naučavanja biskupa.

1. Neprevarljivost kako izvanrednog, tako redovitog biskupskog naučavanja

Biskupi su neprevarljivi, kad uče kao formalni nasljednici neprevarljivog apostolskog zbora. A biskupi, kad uče u okolnostima označenim u tezi, uče kao formalni nasljednici neprevarljivog apostolskog zbora. Dakle biskupi, nasljednici apostola, neprevarljivi su, kad pod rimskim biskupom složno nalažu nauku, koju vjernici kao konačnu imadu usvojiti.

Major je očita: a. iz samog pojma formalnog nasljedstva, koje stoji u nadomještanju subjekta bez ikakve izmjene prava; biskupi prema tome učeći kao formalni nasljednici neprevarljivog zbora apostola, nužno moraju učiti istim pravom, t.j. neprevarljivo. b. iz uzroka neprevarljivosti, koji stoji u asistenciji Duha Svetoga, a koju je Krist apostolima apsolutno obećao kao nešto, što ima uvijek trajati u njihovim nasljednicima. Biskupi dakle učeći kao formalni nasljednici apostola, vrše učiteljsku vlast pod asistencijom Duha Svetoga, t.j. neprevarljivo.

Minor označuje uvjete navedene ovdje u status quaestionis. A ti uvjeti ostvaruju se jednako i u ekumenskom saboru i izvan sabora. Dakle u uvjetima označenim u status quaestionis biskupi su neprevarljivi, kad uče bilo u ekumenskom saboru, bilo izvan njega. Da se pak ti uvjeti zaista u praksi ostvaruju, lako je vidjeti pojedinačnim njihovim ispitivanjem (1).

2. Neprevarljivost redovnog učiteljstva biskupa, kad uče izvan ekumenskog koncila

Znamo otprije, da je Krist, šaljući apostole u čitav svijet da propovijedaju Evandjelje, i obećao im asistenciju Duha Svetoga u neprevarljivosti, koja ima trajati do konca svijeta,

---

1) Salaverri, nav. dj., str.652 sl.

a i dao, snabdjeo ih takvim auktoritetom pri naučavanju, da su ljudi uz pogibao vječnog spasenja obavezani njihovu nauku primiti. A to su povlastice redovnog i neprevarljivog učiteljstva apostola i njihovih nasljednika diljem svijeta, per orbem dispersorum. Dakle je redovno učiteljstvo biskupa diljem svijeta neprevarljivo.

Stvar p o t v r d j u j e napokon i činjenica, da je Krist neprevarljivost apostolima obećao bez ikakva mjesnog ograničenja u pogledu redovnog učenja vjernika. A ograničenje bi se pojavilo, kad bi biskupi bili neprevarljivi samo u ekumenskom koncilu.

NAPOMENE :

I. Prema svemu rečenome vidi se, da neprevarljivost pripada zboru biskupa, t.j. biskupskom kolegiju kao takvom, njegovoj cjelini ili bar velikoj većini, a ne manjim njihovim skupinama. Zbog tog zasebni sabori, bili oni provincijski, ili plenarni (koji naime okupljaju više provincija), nisu po sebi neprevarljivi. Zašto? Zato, što neprevarljivost pripada Crkvi, a nju pravovaljano predstavlja bilo rimski biskup, bilo čitava Crkva po svojim biskupima. De facto je i bilo takvih zasebnih sabora, koji su se prevarili. Tako antiohijski 341., milanski 355, seleucijski 359. Naglasujemo medjutim riječi p o s e b i. No uz dane uvjete ovi sabori mogu pružiti argumentum valde probabile, ako se više njih istodobno slaže o istoj dogmi. Štoviše, oni mogu pružiti i posvemašnju sigurnost, ako svi jednodušno uče, da se neka dogma odnosi na vjeru; u ovom naime slučaju postoji pristanak čitave Crkve.

II. Što se pak pojedinih biskupa tiče, oni su, svaki u svojoj biskupiji, p r a v o v a l j a n i t u m a č i vjerske nauke. To znači, da su - jer su pod vlašću rimskog biskupa - - zaista pravi naučavatelji, no ne zato i neprevarljivi. Iskustvo uostalom prvih stoljeća pokazuje, da ih je bilo, koji su postali bilo krivovjerci, bilo raskolnici, kao Pavao Samosatski, Nestorije i mnogi arijevci; drugi su opet, mada inače izvrsni, učili ponekad krive stvari, kao na pr. Ciprijan, da ponovno treba krstiti heretike. Treba ipak reći, da su u novije vrijeme zbog olakšane mogućnosti izmjene misli biskupi krivovjerci ili raskolnici, pa i puki krivi naučavatelji, postali prava rijetkost.

III. S a b o r n i j e i z n a d p a p e. Prema svemu već gore rečenome vidi se, da sabor skupa s papom nije nešto više nego sâm papa, odnosno rimski biskup. Kod jednog je naime i drugog vrhovna vlast, ista neprevarljivost, i ništa drugo. A fortiori sabor bez pape nije nešto više od pape, nego je niži od njega. Stoga je i Vatikanski koncil obnovio osudu Pija II. o apelu od pape na sabor ovim riječima: "Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab judiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum concilium tanquam ad auctoritatem R.Pontifice superiorem appellare."

IV. M o ž e l i s a b o r b e z p a p e š t a o p a p i o d r e d i t i ? Pitanje se postavlja poglavito u vezi s izborom pape i eventualnim svrgnućem pape.

a. Što se tiče izbora, redovito na samoga papu spada da

odredi način prenošenja vlasti, a prema tome i izbora, kojim će se vlast prenositi. To stoga, što je njemu samome u Petrovoj osobi predano prvenstvo kao njemu vlastito. I rimski su biskupi to stvarno i propisali. U izvanrednom ipak slučaju, ako bi se naime desilo da propisani način izbora ne bi bilo moguće opservirati, ništa se, izgleda, ne bi protivilo da opći sabor odredi način, kako se izbor ima provesti. Po naravnom pravu svako društvo imade pravo da se posavjetuje i odluči o nečem, ako redovito propisani postupak nije moguće obdržavati.

b. Što se tiče eventualnog svrgnuća pape, stvar stoji ovako: Sigurno je, da sabor ni na kakav način i ni s koga razloga ne može papu svrgnuti, jer niži ne može višemu suditi: "Prima sedes a nemine judicatur." Razlog takvom svrgnuću ne bi mogao biti ćudoredno loš život nekoga pape, jer i zao papa ostao bi još uvijek pravim papom, pa bi ga trebalo slušati; moliti bi se jedino moglo, da Bog učini kraj takvom stanju. Ne bi tomu moglo biti razlogom ni krivovjerje pape kao privatne osobe - što teolozi smatraju da se zbog Kristove dobrostive providnosti prema Crkvi ne može ni dogoditi - jer čim bi postao heretikom, prestao bi biti papom, budući da bi se vlastitom voljom našao izvan Crkve, i postao nevjernikom. Sabor bi tada imao samo pravo izjaviti, da je stolica rimskoga biskupa upražnjena, te da treba pristupiti izboru uobičajenim načinom. Konačno tome svrgnuću ne bi mogla biti razlogom ni sumnja, da li se radi o pravom papi. Pojedinačne sumnje tu ne znače ništa. A ako bi univerzalna Crkva odstupila od nekoga pape, bio bi to neprijeporan znak, da taj pravim papom nije nikad ni bio. U drugim slučajevima, smatraju ponajbolji teolozi, treba očekivati od Providnosti da dokrajči eventualnu sumnju.

3. PREDMET NEPREVARLJIVOSTI

Kad smo jednom ustanovili tko je nosilac neprevarljivosti u Crkvi, preostaje nam da ispitamo šta je njezin predmet i dokle se, prema tome, protežu njene granice.

O p ć e n i t o predmetom neprevarljivog naučavanja smatramo sve ono, na što se crkvena vlast naučavanja proteže. Konkretno to je cjelokupna vjerska i ćudoredna nauka, "doctrina de fide vel moribus ad aedificationem Ecclesiae pertinens".

Primarni i sekundarni predmet:

Razlikujemo medjutim p r i m a r n i p r e d m e t, koji po sebi, ratione sui, spada na neprevarljivo naučavanje: to su sve istine, koje su i z r a v n o i n a m j e r n o, directa intentione, objavljene, te ih kao takve nazivamo formalno objavljenim.

Zatim s e k u n d a r n i p r e d m e t, koji, ne ratione sui, nego zbog nečeg drugog, ratione alterius, spada na neprevarljivo naučavanje: to su istine, koje, mada nisu izravno i namjerno objavljene, nužno su s objavljenim istinama povezane. One obuhvaćaju:

1. razumske odnosno filozofske, kao i historijske p r e t p o s t a v k e objavljenih istina;

2. t e o l o š k e z a k l j u č k e, kao virtualno objavljene i t.zv. "d o g m a t s k e č i n j e n i c e";

3. te napokon sve ono, što je potrebno ili skrajnje prikladno za ostvarenje c i l j a o b j a v e, t.j. posvećenja duša; medju ove spadaju: disciplinski i liturgijski zakoni, kojima se formira ćudoredje, odnosno regulira kult; zatim odobrenje vjerskih redova; te konačno kanonizacija svetaca.

Revelata per concomitantiam vel per accidens:
Auktori još spominju uz revelata directa intentione, revelata per c o n c o m i t a n t i a m v e l p e r a c c i d e n s, kojima je značajka, da su više materijalno povezani s izravno objavljenim istinama, no ponekad doprinose njihovu razumijevanju. To su razne fizičke, geografske, kronološke i druge okolnosti. Sve one, budući od Boga objavljene, jednako su vjerodostojne kao i ostale; no budući da o njima ne ovisi spasenje, one nisu predane na čuvanje učiteljstvu Crkve, te ono niti ne želi biti niti jest neprevarljivo u njihovu izlaganju.

Teza naša glasi:

Crkva je neprevarljiva obzirom na cjelokupnu vjersku i ćudorednu nauku, spadala ona na primarni ili sekundarni predmet njenoga naučavanja.

A. PRIMARNI PREDMET

Kao što smo netom spomenuli, pod primarnim predmetom razumijevamo sve ono, što je ratione sui, formaliter objaveljeno. To pak može biti explicite i implicite.

Explicite je nešto objavljeno, kad je objavljena istina izrečena vlastitim izrazima; tako je s t v a r a n j e explicite objavljeno riječima: "Bog stvori nebo i zemlju", ili u t j e l o v l j e n j e je izričito objavljeno riječima: "I Riječ je tijelom postala", i t.d.

Implicite je nešto objavljeno, kad Bog to očituje obzirom na smisao, no poslužívši se riječima, koje nisu vlastiti izraz stvari. Tako je Bog objavio, da Krist ima dušu i tijelo, ali ne izričito, nego na taj način, što je rekao da je čovjek.

Kažemo dakle, da se neprevarljivost crkvenog naučavanja proteže, kao na svoj primarni predmet, na cjelokupnu vjersku i ćudorednu nauku formaliter - bilo explicite, bilo implicite - - objavljenu.

Potanje dokazivanje u ovoj stvari nije ni potrebno. Krist je, kako smo već vidjeli, učinio svoju Crkvu neprevarljivom u naučavanju. A ako ju je u čem konkretno takvom učinio, onda to nesumnjivo mora biti u onome, što je iz područja vjere i ćudoredja formaliter, primarno objavljeno. Neprevarljivost je, uistinu, Crkvi dana, da s posvemašnjom sigurnošću može ljude voditi spasenju. A medju istinama, koje su nadasve za spasenje potrebne, nalaze se svakako one, koje su formalno objavljene. Stoga Crkva obzirom na njih mora biti neprevarljiva.

Da se pak neprevarljivost proteže na cjelokupnu formalno objavljenu nauku, vidi se dovoljno iz Kristovih riječi, kojima nalaže svojim apostolima da uče sve, što im je zapovjedio, Mt 28,18, kao i po njegovu obećanju, da će ih Duh Sveti podučiti svoj istini, koju će trebati znati, Iv 16,13.

Treba samo još napomenuti, da neprevarljivost u pogledu primarnog predmeta obuhvaća i donošenje osuda onih nauka, koje se neposredno protive tako objavljenoj nauci. Tko, uistinu, može neprevarljivo suditi o istinitosti neke nauke, može eo ipso neprevarljivo suditi o neistinitosti nauke njoj protivne.

B. SEKUNDARNI PREDMET

Područje ovih istina proteže se, kako smo rekli, na sve ono, što, mada nije izravno i namjerno objavljeno, nužno je s objavljenim istinama povezano. Znamo šta sve pod tim razumijevamo, pa sad treba da to u pojedinostima razmotrimo.

1. Razumske ili filozofske, te historijske pretpostavke objavljenih istina

Crkva mora biti neprevarljiva u naučavanju svega, što sačinjava razumske odnosno filozofske, kao i historijske pretpostavke objavljenih istina, ako bez posvemašnje sigurnosti u tim područjima nije moguće objavljene istine uspješno naviještati. A doista je tako. Dakle Crkva mora biti neprevarljiva u naučavanju svega, što se odnosi na razumske, filozofske i historijske pretpostavke objave.

Uspješnost naviještanja objavljenih istina zavisi ponajprije o temeljnim razumskim i filozofskim istinama, koje objava pretpostavlja, kao što su na pr. egzistencija Božja, neumrlost duše, sloboda volje i sl., jer kad u tom području ne bi bilo sigurnosti, uzaludno bi bilo govoriti, da se Bog objavio, da spasi neumrle duše i t.d.

Jednako tako nije moguće uspješno naučavati čitav niz objavljenih istina, kao što su utjelovljenje, ustanovljenje sakramenata, podjeljenje primata i t.d., ako na pr. valjanost historijskog dokazivanja kao takvog nije izvan svake sumnje.

Istina, pravu sigurnost u ova dva područja moguće je postići i samim filozofskim ili drugim znanstvenim proučavanjem stvari. Uza sve to, ma kakva sigurnost bila, što je tim putem polučimo, ona ostaje ljudska sigurnost. Božansku sigurnost, potrebnu kad se radi o stvarima vječnoga spasenja, može nam dati samo neprevarljivo učiteljstvo Crkve. Stoga je svakako potrebno, da Crkva bude neprevarljiva obzirom na razumske, filozofske i historijske pretpostavke objavljenih istina.

Potvrdu za ovo nalazimo i u činjenici, da je Crkva često i teoretski i praktično pokazala, da ove vrste neobjavljenih istina smatra područjem svoje neprevarljivosti. Nesamo, uistinu, da je osudila zabludu o posvemašnjoj slobodi mišljenja u području filozofije, nego je često sudila o pojedinim filozofskim

istinama, a tako takodjer i istinama iz područja povijesti. V. o tome: D. 1798,182o,1675,1711,2oo5,2oo7,2o24,719 sl., 1oo1, 1322,15o1 sl., 2113 i dr.

2. Teološki zaključci i dogmatske činjenice

Još izbližeg povezuju se uz objavu teološki zaključci i t.zv. dogmatske činjenice.

Pod teološkim zaključcima razumijevamo istine, do kojih dolazimo takvim deduktivnim umovanjem, u kome je jedna od premisa formalno objavljena, a druga naravno poznata. Izrazom pak dogmatske činjenice označujemo dogmatsku doktrinalnu činjenicu posebne vrste. Ona stoji u tom, da neki tekst ljudskog podrijetla, no koji radi o objavljenim istinama, imade ortodoksan ili heterodoksan smisao.

Kažemo, da je Crkva neprevarljiva obzirom na jedne i na druge.

a. Neprevarljivost obzirom na teološke zaključke

α. Ovo dokazujemo ponajprije ciljem neprevarljivosti.
Crkva je neprevarljiva stoga, da poklad (depositum) vjere može cjelovit čuvati i kao takav vjernicima pružati. A taj cilj ne bi ona valjano mogla polučivati, ako iz jednih, formalno objavljenih istina, ne bi mogla izvoditi druge. Dakle je nužno neprevarljiva obzirom na teološke izvode ili zaključke.

Mnoge su, uistinu, formalno objavljene istine tako sažete, da je nekad bezuvjetno potrebno iz njih izvoditi bogatstvo, što ga u sebi kriju, da bi na stvar do kraja mogli ispravno gledati. Tako na pr. izravno objavljena nauka o presvetoj Euharistiji kaže nam, da se poslije konsekracije pod prilikama kruha nalazi tijelo Gospodina Isusa. Crkva imade puno pravo da iz ove prve, formalno objavljene premise, uz pomoć druge, neobjavljene: - A svako tijelo imade kvantitetu - stvori neprevarljivi zaključak: Dakle se pod prilikama kruha Isus nalazi i kvantitativno.

β. Stvar dokazuju i praktični postupci Crkve.
Crkva, uistinu, mora znati dokle se proteže njena neprevarljivost. A praktično svojim definicijama ona pokazuje, da se smatra neprevarljivom obzirom na razne teološke zaključke. Dakle je nesumnjivo neprevarljiva. Tako je Pijo VI. konstitucijom "Auctorem fidei", od 28.VIII.1794., osudio 85 pistojskih propozicija, medju kojima su se mnoge izravno protivile samo teološkim zaključcima. A ta je konstitucija prihvaćena kao "irreformabile judicium ex cathedra".

γ. Konačno to dokazuje i posvemašnja jednodušnost teologa u toj stvari.
Svi, uistinu, teolozi smatraju, da se neprevarljivost Crkve proteže i na teološke zaključke. To bi bilo nemoguće, kad stvar ne bi bila posve raščišćena. Stoga je i izvjestitelj na Vatikanskom koncilu Gasser rekao, da je sklad teologa u toj stvari tolik, "ut hanc infallibilitatem negare g r a v i s s i m u s e s s e t e r r o r" (1).

---

1) Coll.Lac.VII,414.

b. Neprevarljivost obzirom na dogmatske činjenice

Kao što smo rekli, ovdje se radi o neprevarljivosti u pogledu smisla nekoga teksta ljudskoga podrijetla, no koji radi o objavi. Pitanje se može postaviti obzirom na dvoje: obzirom na činjenicu, da li je neka nauka sadržana u danome tekstu, to je "quaestio facti"; a može obzirom na njeno podudaranje, odnosno nepodudaranje s odredjenom vjerskom zasadom, to je onda "quaestio juris". Kažemo, da je Crkva neprevarljiva u jednom i drugom pogledu.

Kad Crkva poduzimlje da sudi o ovoj vrsti dogmatskih činjenica, ona se ne obazire na subjektivni smisao, što ga je neki auktor mogao imati, nego na o b j e k t i v n i   s m i s a o, kakav prema formulaciji njegovih izraza u sebi nosi. I u tome je ona neprevarljiva.

1. Stvar ćemo najbolje najprije objasniti, a i dokazati na primjeru janzenizma.

Kad je papa Inocent X. osudio pet propozicija u Jansenijevu djelu "Augustinus" kao heretične (1), te poslije izričito izjavio, da ih je osudio u onom smislu, kako se u knjizi nalaze, janzenisti su ustvrdili, da papa ima pravo, što osudjuje takve propozicije, ali da se one ne nalaze u knjizi.

Nato je Aleksandar VII. definirao: "quinque illas propositiones ex libro... Cornelii Jansenii, episcopi Yprensis, cui titulus "Augustinus", excerptas ac in   s e n s u   ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse, declaramus et definimus" (2). Izgledalo bi, da je time stvar završena, ali su janzenisti ustvrdili, da su oni usljed tih odredaba prisiljeni doduše na "obsequiosum silentium", ali ne nikako na "internum assensum". Zašto? Zato, jer da su te propozicije heretične u sebi samima, ali da nisu u onome smislu, u kome ih je mislio Jansenije. Ono je prvo pravno pitanje, i u tome papa ima puno pravo da odredjuje, ovo je drugo činjenično, i dotle ne seže papinska neprevarljivost.

Nato je pak Klement XI. osudio taj stav riječima: "Oboedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Jansenii libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus   u t   h a e r e t i c a m   non ore solum, sed corde recipi et damnari debere, nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse" (3).

Kao što se na ovom primjeru vidi, Crkva sebe smatra neprevarljivom, kad sudi nesamo o juridičnoj strani stvari, nego i o činjeničnoj. Bez obzira naime šta je auktor mogao htjeti ili misliti, dok je pisao, Crkva se osvrće na objektivni smisao te o njemu izriče svoj sud.

2. Našu tvrdnju dokazuje i sama narav stvari.

Kad, uistinu, Crkva ne bi bila neprevarljiva u prosudjivanju ovakvih doktrinarnih dogmatskih činjenica, bilo tko bi mogao širiti krivu nauku i pritom izbjeći osudu Crkve pod izlikom, da se ona može varati u pogledu smisla njegovih riječi.

---

1) D.1092 sl. -- 2) D.1098. -- 3) D.1350.

Pogledamo li uostalom stvar izbližeg, vidimo, da samo pravo Crkve da odlučuje o pravnoj strani stvari uključuje i pravo da odlučuje o njezinoj činjeničnoj strani. Kad ona naime rješava pravnu stranu, služi se zamjetivim izrazima, rekne naime: ti su i ti izrazi pravovjerni, a ti i ti nisu. A to je isto, što i reći: činjenično ti izrazi označuju zabludu, a ti istinu.

Stoga zaključujemo: Crkva je neprevarljiva, kad izriče svoj sud o smislu nekoga spisa kako u pravnom, tako i činjeničnom pogledu.

3. Istine potrebne ili prikladne za ostvarenje cilja objave

Rekli smo napokon, da se neprevarljivost Crkve proteže i na sve one istine, koje su potrebne ili skrajnje prikladne za ostvarenje cilja objave, t.j. spasenja duša. To su ponajprije:

a. Disciplinski i liturgijski propisi

Obaziremo se ovdje samo na one propise, što ih vrhovna vlast donosi za čitavu Crkvu te njima stalnim načinom odredjuje, kako se vjernici imadu vladati ili Bogu čast iskazivati. Donošenje tih propisa odnosno zakona spada po sebi na vlast upravljanja, ali njima Crkva ujedno konačno u č i, te su stoga kao takvi i predmet neprevarljivog naučavanja.

1. Crkva i u ovom području mora biti neprevarljiva, jer se donošenjem odredaba i zakona ove vrste osigurava postignuće njezina cilja. Cilj je, uistinu, Crkve, da ljude vodi k spasenju i na taj način slavi Boga. A tom cilju ne bi uspješno mogla voditi, kad svojom vrhovnom vlašću ne bi mogla učiti ljude vladanju i štovanju Boga neprevarljivim načinom, kad bi naime mogla u tom pogledu naučavati i zabludu. Zato je nužno neprevarljiva u svemu, što se odnosi na vladanje i štovanje Boga.

2. Crkva uostalom ipso facto traži za se neprevarljivost u području discipline i liturgije. Povijesni primjeri to dovoljno pokazuju. Crkva je oduvijek propisivala kako se vjernici imadu vladati u svemu, što se tiče reda odnosno discipline, kao i kulta. Već Pavao odredjuje kako se imade vladati pri agapama. Papa Viktor, u 2.st., propisuje kada se ima slaviti Uskrs. Na saboru u Konstancu osudjuje se učenje Wiklefa, prema kome bi se pričest smjela primati samo pod obje prilike (1). Tridentski sabor izopćuje one, koji kažu, da se obredi, što ih je Crkva propisala u pogledu dijeljenja sakramenata i celebriranja mise, mogu prezreti ili bez grijeha ispuštati (2). Pijo VI. osudjuje pistojsku sinodu, koja je učila, da u pogledu bilo koga članka treba razlikovati ono, što se odnosi na vjeru i bit religije, od onoga, što je stvar discipline, i u ovom posljednjem ono, što je korisno, od onoga, što je nekorisno i preteško, "quasi Ecclesia quae Spiritu Dei regitur,

---

1) D.626. -- 2) D.856.

disciplinam constituere posset non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur,sed et periculosam,noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum". Za takvu nauku kaže papa, da je "falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiae ac Spiritui Dei, quo ipsa regitur, iniuriosa, ad minus erronea" (1).

b. Odobravanje crkvenih redova

Pod crkvenim redom razumijevamo družbu (ordo) u pravom smislu ili, drugačije rečeno, religioznu ustanovu sa svečanim zavjetima. A pod odobravanjem mislimo na konačni sud, što ga Crkva obzirom na neki red donosi za cjelokupno svoje područje, i kojim izjavljuje, da je isti prikladan za postizavanje kršćanskog savršenstva.

Kažemo, da je Crkva neprevarljiva u davanju takvog odobrenja.

Crkva se, uistinu, ne može prevariti, kad donosi svoj konačni sud o kome osobito uspješnom sredstvu za ostvarenje cilja Crkve. A redovi su (hypothetice) takve ustanove. Dakle se ne može prevariti, kad ih jednom odobri. Zabluda u ovom slučaju pogodila bi samu vjersku i ćudorednu nauku, ili članak vjere, kojim ispovijedamo svetost Crkve, jer ona ne može preporučiti red, koji se protivi svetosti odnosno savršenosti. Činjenica, da čitava Crkva ne prihvaća odmah ustanovljenoga reda, ne mijenja ništa na stvari, jer ga svojim odobrenjem Crkva svima preporuča. Stoga se pri takvom odobravanju i služi riječima, kojima zabranjuje napadati donesenu odluku: "Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrae approbationis infringere vel ausu temerario contraire; si quis hoc attemptare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac bb. Petri et Pauli se noverit incursurum."

c. Kanonizacija svetaca

Pod kanonizacijom razumijevamo k o n a č n u p r e s u d u glave Crkve, kojom se sluga Božji proglasuje u nebo primljenim te svima vjernicima k a o u z o r na štovanje predlaže, tako da ga svi bez oklijevanja imadu smatrati svetim.

Razlikujemo, prema tome, onaj konačni sud od prethodnoga, što ga Crkva donosi beatifikacijom. Kažemo, da je Crkva neprevarljiva pri donošenju ovoga konačnog suda. To nam svjedoči sama narav odluke, o kojoj se radi:

Vrhovni je poglavar Crkve neprevarljiv, kad svečano i konačno čitavoj Crkvi štogod predlaže na usvajanje. A kanonizacija je svečana i konačna presuda, kojom se ugodnik Božji proglasuje dostojnim štovanja. Dakle je Crkva neprevarljiva, kad o tome sudi (2).

---

1) D.1578.
2) Razlog, zbog koga Crkva predlaže stvar našem vjerovanju, obradio je lijepo P.Franciscus Spedalieri,S.I., De Ecclesiae infallibilitate in canonizatione Sanctorum.Quaestiones selectae. Romae 1949.

Da se pak zaista radi o takvoj vrsti presudjivanja, pokazuje kako sam način, tako i riječi, kojima se pritom papa služi. Način je redovno vezan uz svečano slavlje, dok su riječi sasvim kategorične: "Auctoritate D.N.J.Christi, bb.Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra... beatum N. sanctum esse d e c e r n i m u s e t d e f i n i m u s ac sanctorum catalogo adscribimus, statuentes, ab Ecclesia universali illius memoriam quolibet anno die ejus natali pia devotione recoli debere."

4. VRIJEDNOST I ZNAČAJKE NEKIH CRKVENIH DOKUMENATA, CENSURA I DEKRETA

Osim područja, u kome Crkva angažira svoju neprevarljivost, postoji i jedno drugo prostrano područje njenoga naučavanja, u kome ona ne nastupa doduše svojom neprevarljivošću, ali nastupa ipak svojim auktoritetom. Kako je pak s time općenito, kao i u nekim konkretnim slučajevima, sad ćemo razmotriti.

1. Doktrinalni dekreti bez angažiranja najvišeg auktoriteta

Pri djelu naučavanja papa ne nastupa uvijek sa svojim najvišim auktoritetom. To je slučaj uvijek, kad predlažući vjernicima neku nauku nema nakane da je konačno definira. On to može činiti uglavnom na dva načina: bilo izdajući dokumente, kojima je on sam auktor; bilo služeći se kao organima nekim kongregacijama, t.j. kardinalskim zborovima uspostavljenim u cilju vršenja crkvenih poslova. Njihov je auktoritet raznolik.

a. Za izdavanje dokumenata, kojim Crkva nešto naučava, od posebnog je značenja Congregatio s.Officii "cui ipse S.Pontifex praeest, tutatur doctrinam fidei et morum". "Ad eandem pertinet, non solum delatos sibi libros diligenter excutere, eos, si oportuerit, prohibere", etc.

Prije promulgiranja dekreta kongregacije, papa ih aprobira ili odobrava: bilo "approbatione in forma communi", koja znači samo da je dekret legitiman i autentičan, no on ostaje dekretom kongregacije; bilo "approbatione in forma specifica", kojom papa dekret čini s v o j i m, i on onda postaje dekretom Sanctae vel Apostolicae Sedis.

Prvi dekreti ne mogu biti de jure infallibiles, a ne izgleda, da bi papa i obzirom na druge bio de jure neprevarljiv. Pravilo je medjutim obzirom na njih jedne i druge, da ih, zbog doktrinalnog auktoriteta sv.Oca pape, moramo prihvaćati: "debetur (eis) non solum silentium obsequiosum seu reverentiale, sed etiam assensus religiosus" (1).

b. Nešto drugačiji auktoritet imadu odluke Biblijske komisije. Ta komisija imade veliki z n a n s t v e n i a u k t o r i t e t, jer se sastoji od ljudi učenih, ali - što je

---

1) V. o tom više kod Lercher-Schlagenhaufen, nav.dj., str. 296-297.

još od većeg značenja - one uživaju i veliki r e l i g i - o z n i a u k t o r i t e t. Zbog ovoga posljednjega njezine odluke imaju se prihvaćati čvrstim nutarnjim pristajanjem, "nisi rationes vere graves cogant, ut assensus internus suspendatur" (1).

2. Osude krivih nauka censurama

Učiteljska služba Crkve obuhvaća nesamo izlaganje prave nauke, nego i njeno čuvanje od zablude. Tu njenu dužnost označuje Vatikanski koncil riječima: "Ecclesia jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam" (2).

Budući pak da se razne zablude raznolikim načinom protive objavljenim istinama, bilo je potrebno uvesti neku kategorizaciju zabluda. To se provelo putem censura ili specifičnih oznaka. Censurom dakle nazivamo kvalifikaciju ili oznaku neke zablude sa strane crkvenog učiteljstva. Ako ova censura proizlazi od privatnih naučavatelja, naziva se znanstvenom, ako je donosi službeno učiteljstvo Crkve, judicijalnom.

Kategorizacija zabluda
(Vrste i smisao pojedinih censura)

Razlikujemo t r i glavne vrste zabluda: heretične ili krivovjerne, pogrješne i raznoliko protivne duhu kršćanstva.

1. Heretične ili krivovjerne nauke označuju se ovim censurama:

Propositio h a e r e t i c a je ona, koja se izravno protivi formalno objavljenoj i sa strane nepogrješivog učiteljstva dovoljno predloženoj istini.

N o t o r i e h a e r e t i c a, koja se nesamo protivi smislom, nego jasnim izrazima definiranoj vjerskoj istini.

H a e r e s i p r o x i m a, kad se protivi istini još nedefiniranoj, ali koju svi gotovo smatraju objavljenom i stoga definibilnom.

H a e r e s i m s a p i e n s, koja, premda bi mogla biti istinitom, zbog okolnosti osoba, vremena i mjesta, pobojavati se da ne krije u sebi herezu. Tako izreka: "vjera opravdava", točna u ustima sv.Pavla, miriše po herezi kod luterovaca.

S u s p e c t a d e h a e r e s i, kad je više ili manje sumnjiva kao heretična.

2. Pogrješne nauke označuju se:

E r r o n e a i n f i d e, kad se neposredno protivi sigurnom teološkom zaključku.

E r r o r i p r o x i m a aut e r r o r e m s a p i e n s, kad se više ili manje protivi sigurnom teološkom zaključku.

M a l e s o n a n s, kad se neprikladnim riječima izrazuje prikladan smisao.

---

1) Ibid., 299.
2) Sess. III.

C a p t i o s a, kad se riječima, koje ne zvuče baš loše, izrazuje krivi smisao.

P i a r u m a u r i u m o f f e n s i v a, koja načinom govora povredjuje poštovanje dugovano religioznim stvarima te ih izlaže preziru.

T e m e r a r i a c o m m u n i t e r, svaka propozicija, kojom se vrijedja priznata nauka, a p r o p r i e ili s t r i c t e t e m e r a r i a, koja bez dovoljna razloga odstupa od zajedničke sentencije Otaca i teologa u neobjavljenom ali s teologijom i pobožnošću povezanom naukom.

3. Raznoliko protivne duhu kršćanstva:

S c h i s m a t i c a, koja stvara raskol.

S e d i t i o s a, koja potiče na neposluh ili bunu u gradjanskom društvu.

S c a n d a l o s a, koja pruža prigodu za duhovnu propast navraćajući na grijeh ili odvraćajući od kreposti.

B l a s p h e m a, koja sadržava pogrdu ili nepoštivanje Boga odnosno svetaca.

I n j u r i o s a, koja vrijedja ljubav i pravednost prema bližnjemu.

I m p i a, koja ruši ili umanjuje pravo štovanje Boga (1).

Crkva je neprevarljiva, kad donosi censure o naukama protivnim izričito definiranim istinama. Neki smatraju, da je infalibilna i kad donosi niže censure. Drugi medjutim drže, da u tim slučajevima nije angažirana njena neprevarljivost.

3. Vrijednost Syllabusa Pija IX. i dokumenata proti modernizmu

"Syllabus" je zbirka zabluda, koje su prethodno, u raznim okolnostima, bile osudjene i raznoliko žigosane. Poslao ga je bio kardinal Antonelli biskupima skupa s enciklikom "Quanta cura", koja je općenito smatrana kao "definitio ex cathedra".

Kakva je njegova vrijednost?

Jedni ga smatraju definicijom ex cathedra, te kao takvim infalibilnim; drugi drže, da ni po naknadnom odobrenju nije postao takvim. Stoji svakako činjenica, da je svečanijim načinom, pred petsto biskupa, bio promulgiran, te sa strane svih biskupa aprobiran. A kao norma redovnog naučavanja kroz gotovo čitavo stoljeće on znači definitivnu osudu sentencija u njem nabrojenih.

5. PRAVILO VJERE

Neposredno i dalje pravilo vjere

Iz dosad izloženoga o naučavateljskoj ulozi Crkve proizlazi, da je Crkva živi tumač svega, što se na vjeru odnosi.

---

1) Primjeri gotovo svih ovih nalaze se u osudjenim propozicijama pistojske sinode, D.15o1 sl.

Mada je pozadina ili temelj svega vjerovanja objava sadržana u Sv. Pismu i Predaji (u užem smislu), neposredni je njegov tumač sama Crkva. Ona neprevarljivo odredjuje šta na vjeru spada a šta ne, šta je doista od Boga objavljena nauka, a šta zabluda. Kao takva njena nauka postaje "neposrednim pravilom vjere", "regula fidei proxima".

"Dalje pravilo vjere", "regula fidei remota", ostaje cjelokupna objava; iz nje Crkva crpe gradivo za svoje definicije, za utvrdjivanje članaka vjere. Bliže medjutim pravilo vjere, regula fidei proxima, ostaje sama nauka Crkve.

P r o t e s t a n t i smatraju dovoljnim Sv. Pismo, koga neka svatko tumači kako misli da je najbolje: Crkva kao ustanova nema pritom šta da govori. "Regulam aliam non habemus et videlicet verbum Dei condat articulos fidei et praeterea nemo, ne angelus quidem" (1).

Katolička Crkva ovo gledanje protestanata smatra nedostatnim i prema tome i netočnim.

Dokaz:

Pravilo vjere mora, uistinu, biti s i g u r n i m ili n e p r i j e p o r n i m kriterijem svega, što na vjeru spada, te po čem se prava vjera razlikuje od svake krive nauke. A pravilo vjere oslonjeno isključivo na Sv. Pismo, odnosno njegovu pojedinačnu interpretaciju, nije takav siguran i neprijeporan kriterij. Dakle je nedovoljan.

Već temeljno, uistinu, pitanje: koje su knjige riječ Božja, ne dade se riješiti oslanjajući se na samo Sv. Pismo. A fortiori nije moguće - u svim slučajevima - znati za istinski smisao svetopisamskih knjiga oslanjajući se na tumačenja, što ih svaki pojedinac o tome može pružiti. Ta tumačenja su, kako iskustvo - i to ne baš rijetko - pokazuje, silno divergentna, pa kao takva ne mogu biti sigurnim, neprijepornim kriterijem onoga, što obzirom na ovo ili na ono pitanje treba držati. Još je Platon bio rekao, da će bilo koja knjiga "dati uvijek isti odgovor" ljudima, koji se prepiru o njenom smislu, "ako auktor knjige ne dodje u pomoć te živom riječju pravi smisao ne odredi" (2). Toga su uvjerenja svi zakonodavci svijeta, te stoga u tumačenju zakona pridržavaju sebi posljednju riječ, odnosno daju je onima, koje za tu dužnost naročito osposobljuju.

Katolička Crkva stoga smatra, da jedino sigurno, neprijeporno pravilo vjere može biti samo auktor svetih knjiga, odnosno onaj, koga je auktor snabdjeo neprevarljivošću u tumačenju njihova smisla te neposredno sam o tom može odlučiti, a to je učiteljstvo Crkve.

Lijepo je o tome već pisao sv.Irenej: "Non oportet quaere-

---

1) Art.Smalc.p.I,II.13,15. Ukoliko pak neki medju protestantima dopuštaju i druga pravila, kao simbole vjere, to je samo kao pomoćna sredstva i ukoliko se podudaraju sa Sv.Pismom. Ipak neki, medju novijim protestantima, ističu kao pravilo vjere nauku kršćanske prvotne zajednice, no drugi opet naglasuju podudaranje sa znanošću, ili pak razumom.

2) Phaedon, n.60.

re apud alios veritatem quam facile est ab Ecclesia sumere" (1). A u tom istom pravcu govore i to potvrdjuju svi drugi tekstovi, koje smo prije spominjali u vezi s vlašću naučavanja i neprevarljivosti rimskoga biskupa, te biskupskog zbora, odnosno crkvenih sabora. K tome pridolazi opća činjenica, da su vjernici kroz sva stoljeća crkvene povijesti smatrali vjeroobvezatnim i de facto vjerovali ono, što im je Crkva po svome neprevarljivom učiteljstvu predlagala vjerovati.

Ostaje dakle naša tvrdnja, da je nauka Crkve, odnosno riječ neprevarljivog učiteljstva, neposredno pravilo vjere, regula proxima fidei.

6. PRISTAJANJE UZ NAUKU CRKVE

Kao što je shvatljivo, vjernici uz nauku Crkve moraju pristajati ili nutarnje uz nju prianjati. No kako i u kojoj mjeri?

1. Vrste pristajanja

Teolozi razlikuju t r o v r s n o p r i s t a j a n j e, triplex assensus:

assensus f i d e i d i v i n a e;
assensus f i d e i e c c l e s i a s t i c a e, i
assensus r e l i g i o s u s.

1. Assensus fidei divinae (2) je pristajanje uz formalno objavljenu istinu zbog auktoriteta Boga objavitelja. To je najpotpunije, posvemašnje i posve sigurno pristajanje, koje isključuje nesamo bojazan da se čovjek vara, nego i samu mogućnost da se prevari.

2. Assensus fidei ecclesiasticae je pristajanje, kojim usvajamo neprevarljive sudove Crkve o onome, što je uz objavu vezano. Formalni je razlog pristajanja u ovom slučaju neprevarljivost Crkve. Razlika je izmedju pristajanja odnosno vjerovanja fide divina i fide ecclesiastica kako u predmetu, tako u formalnom razlogu; no ne i u sigurnosti, koja je ista u oba slučaja.

3. Assensus religiosus je pristajanje uz doktrinalne dekrete Crkve zbog auktoriteta učiteljstva Crkve. Razlog je ili motiv ovoga pristajanja dakle auktoritet učiteljstva Crkve kao takav, bez obzira na neprevarljivost. Učiteljstvo, uistinu, Crkve, i apstrahirajući od njegove neprevarljivosti, imade vlast da obvezuje. Dakako, da onda, kad se ne radi o predmetu neprevarljivosti, ona ne obavezuje na vjerovanje, nego samo na nutarnje pristajanje. To je pristajanje čvrsto, jer isključuje bojazan da se čovjek vara. Ipak nije nada sve čvrsto, jer po sebi - - budući da se ne radi o predmetu neprevarljivosti - ne isključuje m o g u ć n o s t z a b l u d e. Zovemo ga "religioznim pristajanjem", jer je razlog ili motiv njegov religiozne naravi, nadnaravni naime auktoritet Crkve. Razlika je izmedju ovoga pristajanja i dvaju predjašnjih mnogostruka, no ona je po-

---

1) Adv. haer. 3,4,1. -- 2) Ili, kako neki kažu: "divino-catholicae" ili "catholicae".

glavito u tome, što čvrstoća prvih dvaju isključuje i samu mogućnost zablude, dok čvrstoća trećega te mogućnosti sasvim ne isključuje.

2. Predmet pristajanja odnosno vjerovanja

a. Božanskom ili katoličkom vjerom moramo usvajati ili vjerovati sve, što god je sadržano u Božjoj objavi bilo pismeno, bilo predajom, a što Crkva svečanim ili redovitim načinom predlaže kao od Boga objavljeno da vjerujemo. To je drugim riječima sve, što sačinjava primarni predmet neprevarljivog naučavanja.

b. Crkvenom vjerom moramo vjerovati sve, što se odnosi na sekundarni predmet neprevarljivog naučavanja. To su dakle: teološki zaključci u pravome smislu, dogmatske činjenice, sudovi, što ih Crkva donosi o kanonizaciji svetaca i t.d.

c. Religiozno pristajanje moramo imati prema svim ostalim doktrinalnim sudovima Crkve, koji, mada nisu providjeni neprevarljivošću učiteljstva, ipak ih Crkva auktoritativno donosi i obavezuje vjernike da ih obdržavaju. To su posebice: Doktrinalni papinski dekreti, koji se odnose na nauku formalno objavljenu ili s njom vezanu, ali koji nisu još konačno definirani; zatim odluke, koje donose rimske papinske kongregacije, a odnose se na nauku; poglavlja nauke "quae communi et constanti catholicorum assensu retinentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae, ut opiniones eisdem doctrinae capitibus adversae, quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram" (1).

II. VLAST UPRAVLJANJA

Da bi mogla postizavati svoju svrhu, Crkva, uz vlast naučavanja, mora posjedovati i vlast upravljanja, jurisdikcije ili pravorijeka. Pod tim razumijevamo moć ravnanja članovima Crkve, kao podanicima zbog ostvarenja njenog cilja. Kao takva, ta se vlast, kako rekosmo, proteže samo na one, koji su članovi Crkve, a ne, kao vlast naučavanja, na cjelokupno čovječanstvo. Medjutim, kao i vlast naučavanja, vlast upravljanja potječe od samoga Krista, koji ju je podijelio svojim apostolima i njihovim nasljednicima. Potrebno je stoga samo razmotriti šta je njezin predmet, odnosno njezin opseg, i tko su njeni nosioci.

1. PREDMET I OPSEG VLASTI UPRAVLJANJA

Općenito vlast upravljanja obuhvaća sve ono, što se odnosi na ravnanje Crkvom kao društvenom zajednicom, kako u pogledu vanjskog, tako nutarnjeg života njenih članova. Jurisdikcija, koja se odnosi na vanjski život, naziva se "fori externi", a ona, koja se odnosi na nutarnji, "fori interni". "Forum" tako označuje respektivno jurisdikciono

---

1) D.1684.

područje. Samim medjutim ovim općim označavanjem područja crkvene vlasti nije sve o njoj rečeno.

Prema dokumentima Crkve, kao i praktičnom njenom ustrojstvu, vidimo, da je crkvena vlast upravljanja t r o s t r u k a: z a k o n o d a v n a, s u d s k a i i z v r š n a. Zakonodavna u tom smislu, da imade pravo donositi zakone i propise, koji vode ostvarenju njenoga religioznoga cilja, te koji kao takvi vjernike u savjesti obavezuju. Sudska, jer imade pravo kako donositi tumačenje zakona, tako u njihovu svijetlu i duhu prosudjivati djela svojih članova. Izvršna napokon, budući da imade pravo upotrebljavati svrsishodna sredstva da svojim zakonima kao i sudskim odlukama pribavi djelotvornost.

Crkva je, kako smo već u prvom dijelu mogli razabrati, vršila ovu trostruku vlast od svojih prvih početaka, a nastavila ju je vršiti i kroz sva stoljeća svoga kasnijeg života, pa nije potrebno da se zaustavljamo na dokazivanju toga. No važno je, da vidimo tko su nosioci te vlasti.

2. NOSIOCI VLASTI UPRAVLJANJA

Glavni su nosioci vlasti upravljanja oni, koji su zakoniti nasljednici apostola, t.j. rimski biskup kao glava Crkve, te biskupi kao upravljači pojedinih biskupija.

A. VLAST UPRAVLJANJA RIMSKOGA BISKUPA

Teza naša glasi:

Rimski biskup kao nosilac Petrova prvenstva posjeduje redovitu, neposrednu, zaista biskupsku, vrhovnu i potpunu vlast upravljanja č i t a v o m C r k v o m.

S m i s a o i z r a z a. Kažemo ponajprije, da rimskome biskupu kao Petrovu nasljedniku u prvenstvu pripada najviša vlast upravljanja. Prvenstvo naime, kao što smo vidjeli, uključuje u sebi kao nešto bitna tu vlast.

Velimo zatim, da je ta vlast r e d o v i t a: postoji naime stalno, a ne tek na temelju delegacije Crkve, ili kad biskupi ne vrše svoje vlasti.

Ona je nadalje n e p o s r e d n a: obzirom na sve biskupe i vjernike, niti je papi potrebno posredstvo biskupa, da bi u pojedinim biskupijama tu vlast mogao vršiti: "Potest itaque Papa omnia episcopalia... exercere p e r s e in omnibus dioecesibus, quin obligetur uti medio episcopi particularis ecclesiae" (1). Kao takva, to je doista i b i s k u p s k a v l a s t, t.j. pastoralna vlast, što je posjeduje bilo koji biskup u svojoj biskupiji, i koja, prema Vatikanskom koncilu, "consistit in potestate pascendi, regendi, gubernandi gregem sibi commissum".

To je i v r h o v n a vlast, tako da joj nema ravne, a ni druge više od nje: ona je i nad općim saborom. Ona je p o t p u n a: papa ima svu puninu vlasti, te je u njemu "to-

---

1) Emendat. 14; Coll.Lac.VII, 270 d.

ta et indivisa"; stoga papa može sam činiti sve, što god se odnosi na upravljanje Crkvom, bez ikakva sudjelovanja biskupa ili pristanka Crkve; o njemu ovisi sva druga vlast Crkve, dok on ne ovisi ni o jednoj.

Konačno to je vlast n a d č i t a v o m C r k v o m: njemu su podložne sve osobe, mjesta i stvari, koje se tiču uprave i discipline Crkve: to je univerzalna vlast.

P r o t i v n i c i su ove nauke galikanci, jansenisti, febronijevci, i dr., koji tvrde, da je vlast Crkve ili u čitavoj Crkvi ili u ekumenskom saboru, koji je predstavlja. Zbog toga da rimski biskup imade samo vlast nadziranja i ravnanja. Samo u hitnijim slučajevima da može u ime Crkve i za nju nešto činiti, u redovitim okolnostima ništa da ne može bez biskupa.

Nasuprot tome stoje nepobitni dokazi bilo Sv.Pisma, bilo Tradicije.

Stvar dokazujemo po dijelovima:

a. Da je to r e d o v i t a vlast, znamo po samoj naravi vlasti, što ju je Krist podijelio Petru i njegovim nasljednicima. To, uistinu, nije neka povremena i izvanredna vlast, nego redovita, koja se imade stalno vršiti. To proizlazi medjutim i iz raznih dokumenata Crkve: D.694,903,3012.

b. Da je n e p o s r e d n a i z a i s t a b i s k u p s k a, znamo po ovome: Neposrednu biskupsku vlast posjeduje onaj, tko može sam bez ičijeg posredovanja vezati i razrješivati. A takvu je vlast podijelio Krist Petru i njegovim nasljednicima. Dakle rimski biskup, kao Petrov nasljednik, posjeduje neposrednu biskupsku vlast. Stoga je rimski biskup bio nazivan "episcopus episcoporum" ili "episcopus oecumenicus". Dokaz za ovu neposrednu biskupsku vlast pruža i činjenica, što neposredno papa bez posredovanja dijecezanskih biskupa podjeljuje prosjačkim redovima pravo ispovijedanja.

c. Da je v r h o v n a i p o t p u n a, proizlazi iz činjenice, da je Krist Petru i njegovim nasljednicima predao ključeve Crkve. A ključevi, kako znamo, simboliziraju vrhovnu i punu vlast. To potvrdjuje i "Professio fidei" Mihaela Paleologa, koja kaže, da rimska Crkva: "summum et plenum principatum super universam Ecclesiam obtinet" (1).

d. Da je to napokon u n i v e r z a l n a vlast ili vlast nad čitavom Crkvom, svjedoče same Kristove riječi Petru, kako prigodom obećanja primata: "što god svežeš...", tako prigodom njegova podjeljenja: "pasi ovce moje, pasi janjce moje..." Svi su uključeni, nitko nije izuzet. Tako i - medju ostalim - - Florentinski koncil definira: "Definimus Romanum pontificem in u n i v e r s u m o r b e m tenere primatum... et ipsi in B.Petro pascendi, regendi ac gubernandi u n i v e r s a l e m Ecclesiam a D.N.J.C. plenam potestatem traditam esse" (2).

B. VLAST UPRAVLJANJA POJEDINIH BISKUPA

Teza glasi:

Pojedini biskupi imadu redovitu, neposrednu, punu, no pod-

---

1) D.466. -- 2) D.694.

redjenu vlast upravljanja odredjenim biskupijama.

Već smo prigodom izlaganja o zakonitim nasljednicima aposto-la dokazali, da su pojedini biskupi Kristovom voljom na čelu po-jedinih biskupija. To nam je pokazala i čitava Predaja od naj-ranijih vremena.

A da oni doista imadu r e d o v i t u i n e p o s r e d n u vlast, to potvrdjuje kako praksa Crkve, tako njeni dokumenti. Vatikanski koncil kaže: "episcopi... tanquam veri pa-stores a s s i g n a t o s s i b i greges singuli singu-los pascunt et regunt" (1). Kodeks pak kanonskog prava kaže iz-ričito: "Episcopi residentiales sunt o r d i n a r i i e t i m m e d i a t i pastores in dioecesibus sibi commissis"(2).

Tvrdimo takodjer, da pojedini biskupi imadu i p u n u vlast: ne u tom smislu, da bi poput pape mogli je vršiti u čita-voj Crkvi, nego obzirom na svoju biskupiju, "in suo ordine et supra suos subditos". To znači, da za svoju biskupiju imadu tro-struku vlast upravljanja: donošenja propisa i zakona, sudjenja i izvršnu vlast. To sve, kako in foro externo, tako i in foro interno. Kad te vlasti ne bi imali, ne bi mogli biti smatrani istinskim upravljačima biskupija.

Da je to ipak p o d r e d j e n a vlast vrhovnoj vlasti rimskoga biskupa, o tome svjedoči čitava Tradicija. O papi za-visi nesamo podjeljenje jurisdikcione vlasti biskupa, nego i njene granice: papa može stegnuti ili ograničiti tu vlast raznim rezervacijama.

Kako jurisdikciona vlast prelazi na biskupe

Dok je izvan svake sumnje, da papa svoju jurisdikcionu vlast prima neposredno od Boga, dugo se vremena medju teolozima ras-pravljalo pitanje, da li je tako i s biskupskom jurisdikcionom vlasti.

1. Jedni su, kao Franc.de Victoria, Alph.de Castro, Vasquez, Collet, i dr. zastupali mišljenje, da Bog n e p o s r e d n o podjeljuje jurisdikciju pojedinim biskupima, bilo u konsekraci-ji, bilo drugim načinom. Papa bi, prema tome, činom kanonske in-stitucije, kojim nekoga postavlja za biskupa, jurisdikciju od Boga danu samo ograničavao na odredjene vjernike, ili bi pak tek postavio uvjete, bez kojih Krist ne bi dao jurisdikciju.

2. Drugi su - medju njima Toma, Bonaventura, Cajetanus, Bel-larmin, Suarez i gotovo svi noviji auktori - uvjerenja, da ju-risdikcija dolazi doduše od Krista kao svoga glavnog uzroka, a-li da je neposredno podjeljuje p a p a samim činom, kojim im povjerava upravljanje pojedinim biskupijama.

Brojni su razlozi iznošeni u prilog jednoj i drugoj senten-ciji. Sad je medjutim, enciklikom "Mystici corporis", stvar ri-ješena: Sv.Otac izričito veli: "premda je njihova (biskupska) jurisdikciona vlast redovna, podijeljena im je i z r a v n o od istoga V r h o v n o g S v e ć e n i k a".

---

1) Sess. III,c.3.
2) CIC, can.334, parag.1.

C. JURISDIKCIONA VLAST BISKUPA SAKUPLJENIH NA SABORU

Biskupi okupljeni na e k u m e n s k o m s a b o r u imadu po jurisdikcionoj vlasti, što su je od pape primili, pravo da donose zakone, izriču presude i odredjuju kazne. Prema kodeksu kanonskog prava: "Concilium oecumenicum (a R.Pontifice confirmatum) suprema pollet in universam Ecclesiam potestate" (1). Treba medjutim naglasiti ono, što smo već prije spominjali: ekumenski sabor i papa nisu dva jurisdikciona subjekta, nego samo jedan, jer jurisdikcija koncila dolazi od pape.

Biskupi okupljeni na p o s e b n i m s a b o r i m a mogu jurisdikcionu vlast vršiti skupno na teritoriju, koji daleko premašuje teritorij svake pojedine njihove biskupije. "Ibi adest quaedam potestas supra-episcopalis, quae existere nequit nisi per delegatam participationem potestatis S.Pontificis, concessam sive metropolitae, sive per speciale decretum... et sine consensu Papae legitime convenire nequeunt" (2).

D. JURISDIKCIONA VLAST RIMSKE KURIJE

Pri vršenju svoje vlasti papa se često služi Rimskom kurijom, koja od vremena Pija X. obuhvaća 19 odjela: 11 kongregacija, 3 sudišta (tribunalia) i 5 oficija. Kako će o svemu tome biti dosta govora u kanonskom pravu, evo samo dvije tri najvažnije napomene.

K o n g r e g a c i j e imadu samo administrativnu i disciplinsku jurisdikciju. To su:

1. Congregatio Sancti Officii, koja štiti vjeru i ćudoredje, te zabranjuje knjige zla sadržaja.
2. Congregatio Consistorialis, koja ima dva sjedišta, jedno se bavi svime, što - izvan područja Congreg. de Propaganda Fide - spada na konstituciju, podjelu, providjanje biskupija; drugo se brine za upravu i administraciju pojedinih biskupija.
3. Congregatio de disciplina Sacramentorum.
4. Congregatio Concilii, koja se osim svega, što spada na koncile, bavi poslovima oko cjelokupne discipline svjetovnog klera i vjernika.
5. Congregatio de Religiosis.
6. Congregatio de Propaganda Fide, kojoj je područje tamo, gdje nema redovite hijerarhije.
7. Congregatio pro Ecclesia orientali.
8. Congregatio sacrorum Rituum.
9. Congregatio Caeremonialis.
10. Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis.
11. Congregatio de Seminariis et Universitatibus studiorum.

T r i b u n a l i a su:

1. Sacra poenitentiaria, na koju spada samo što je de foro interno, a posljednje vrijeme i sve, što se odnosi na oproste.
2. Sacra romana Rota, kojoj se podnose manji sporovi.

---

1) Can. 281. -- 2) Tanquerey-Bord, I,661.

3. Signatura Apostolica, koja donosi sudove o odredjenim slučajevima.

Officia su:

1. Cancellaria Apostolica, kojoj je dužnost slati bule sub plumbo.
2. Dataria Apostolica, koja se brine za neke beneficije.
3. Camera Apostolica, koja se brine o vremenitim dobrima Sv. Stolice.
4. Secretaria Status, koja se bavi javnim poslovima.
5. Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum.

III. VLAST POSVEĆIVANJA

Najveća vlast, što ju je Krist svojoj Crkvi ostavio, jest vlast posvećivanja ili vlast reda, "potestas ordinis".

Definiramo je: "potestas conficiendi et ministrandi sacra ad gratiae collationem." Ovom vlašću čovjek se uzdiže do najvećih visina te najviše dolazi u blizinu Božju. Kako će medjutim o njoj biti opširno govora u drugim traktatima, ovdje ćemo reći tek nekoliko riječi o njenom dostojanstvu, subjektu, stepenima i predmetu.

1. Dostojanstvo

Po sebi, uistinu, ova vlast nadmašuje ostale vlasti svojim podrijetlom, svojom nutarnjom naravi, svojim neposrednim ciljem te čvrstoćom.

a. Podrijetlom, jer se podjeljuje svetim redom, što nije slučaj s ostalim vlastima.

b. Nutarnjom naravi, jer, mada su ostale vlasti secundum quid iznad vlasti reda, simpliciter vlast je reda iznad njih, jer s njom čovjek neposredno suradjuje s Bogom nadnaravno djelujućim: po krštenju, opraštanju grijeha, euharistijskoj pretvorbi i t.d.

c. Neposrednim ciljem, jer vlast se reda izravno tiče štovanja Boga i posvećivanja duša.

d. Čvrstoćom, jer je po sebi neuništiva, budući da je vezana uz sakramentalni karakter, koji je po svojoj naravi neizbrisiv, "character indelebilis quo anima assimilatur Christo, summo sacerdoti et pastori animarum".

2. Subjekt

Subjektom vlasti reda može postati svaki kršteni vjernik, muškarac; dovoljno je za to da imadne nakanu - saltem habitualem - da bude zaredjen.

3. Stepeni

Stepeni ili hijerarhija reda obuhvaća "ex divina institutione" biskupe, svećenike, službenike... a "ex Ecclesiae institutione" ostale niže stepene.

4. Predmet

Predmet vlasti reda obuhvaća poglavito, kako rekosmo, pretvaranje kruha i vina u tijelo i krv Gospodinovu, dijeljenje sakramenata i sakramentalia te drugih liturgijskih funkcija.

PRAVA I DUŽNOSTI ČLANOVA CRKVE

Preostalo nam je još da razmotrimo kratko koja su prava i dužnosti članova Crkve. Prethodno medjutim još pitanje, koje moramo ovdje kratko raspraviti, jest pitanje članstva u Crkvi.

1. ISTINSKI ČLANOVI CRKVE

Mi smo već u prvom dijelu vidjeli koje je uvjete Krist sam postavio za pristupanje ili učlanjenje u njegovu Crkvu, to su: vjera, krštenje i zajedništvo života.

No promatrajući stvar s čisto formalnog, juridičkog stajališta, kanonisti su nam rekli, da se to pristupanje u Crkvu ostvaruje jednostavno krštenjem: "baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum juribus et officiis etc." (1). Uzimljući k tome riječ "persona", osoba, u smislu "član", oni su zaključili, da je samo jedan uvjet nužan da se netko mogne smatrati članom Crkve, a to je krštenje. Takav stav otvara vrlo prostrane mogućnosti i čini članom Crkve svakog krštenika, bio on u pravoj Crkvi ili izvan nje.

Teolozi medjutim, koji su se oslonili na Kristove direktive kao i na naprijed navedeni tekst enciklike "Mystici corporis" pape Pija XII., tvrde, da se za članstvo u Crkvi traže sva tri rečena uvjeta, t.j. krštenje, ispovijedanje prave vjere i zajedništvo s Crkvom. Kako se pak jedno i drugo tvrdjenje nalazi u crkvenim dokumentima, moglo bi izgledati, da se tu radi o nekim izmjenama u naučavanju Crkve. U zbilji nije tako. Postoji samo preciziranje iste nauke.

Mi smo već prije pokazali, kako rekosmo, da su uvjeti spomenuti u enciklici "Mystici corporis" isti kao oni, koje je postavio sam Krist. Potrebno je, prema tome, pripadati Crkvi na taj trostruki način, bar ukoliko se to tiče odraslih. Potrebno je pripadati i tijelu i duši Crkve. "Cum Ecclesia sit essentialiter et simul corpus et anima, nullus existimandus est ad eam pertinere, qui insimul ad corpus et animam ejus non pertineat" (2). S.Tromp to lijepo izražava: "cum Ecclesia visibilis et Corpus Mysticum non distinguantur materialiter, sed unice secundum duplicem aspectum formalem, nemo potest esse membrum Corporis Mystici, qui nullo modo pertinet ad Ecclesiam visibilem, nemo membrum Ecclesiae visibilis, qui nullo modo subest influxui

---

1) CIC 87. -- 2) P.Laurentius Boisvert, Doctrina de membris Ecclesiae juxta documenta Magisterii recentiora. A Concilio Vaticano primo ad encyclicam "Mystici Corporis", Montreal 1961.

Spiritus" (1).

S ovih razloga nisu članovima katoličke Crkve svi oni, koji su se formaliter odijelili od njezina jedinstva, ili su iz crkvene zajednice, sa strane legitimne vlasti, isključeni. No, kako ispravno primjećuje L.Richard: "Tant que le baptisé n'a pas renié la foi baptismale au Dieu Père et au Christ Sauveur il demeure vitalement incorporé à l'Eglise du Christ... Or ceux qui sont victimes d'un schisme séculaire sans en être responsables, ne se sont pas séparés eux-mêmes du Corps Mystique du Christ, quand, incorporés par leur baptême, ils n'ont pas renié la foi de leur baptême" (2).

2. PRAVA ČLANOVA

Sva prava, što ih član Crkve ima, proizlaze poglavito iz Božje, Kristove volje, koji je htio da svi, koji uza nj pristanu, budu dionicima njegovih dobara. Neposredno medjutim ta prava proizlaze takodjer iz činjenice, da se netko učlanio u crkvenu zajednicu putem vjere, krštenja i zajedništva života.

Pitanje je sad samo: u č e m u s u t a p r a v a ?

Sasvim općenito stvar promatrajući, mogli bismo reći, da je temeljno pravo, pravo na sve veće oplemenjenje duše putem milosti, njeno sve veće uzdignuće u kreposti, uvijek intenzivniji nadnaravni život, i tako pravo na predodredjenost za nebo. S vjerom naime i krštenjem čovjek dobiva puno pravo da se preporodi milošću Duha Svetoga, te, premda još na zemlji, on je već na neki način gradjanin neba. To je ono, što je najveličanstvenije u učlanjenju u Crkvu.

U pojedinostima pak to su prava na sva duhovna dobra, što ih je Krist svojoj Crkvi stavio na raspolaganje za spasenje i posvećenje duša. To je dakle poglavito njegova nauka, to su sakramenti, to su misna žrtva i molitve Crkve kao takve, a zatim i pojedinih njezinih članova.

To je istinsko, ili barem svojevrsno učestvovanje na svećeništvu Crkve, prema Petrovim riječima: "Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis", I Pet 2,9. Članovi Crkve imadu, uistinu, pravo da budu ili članovima hijerarhije ili suradnicima hijerarhijske vlasti u njenom djelu naučavanja, upravljanja i posvećivanja svojim vjerskim životom, svojim riječima, kao i spisima.

---

1) Sebastian Tromp, Corpus Christi quod est Ecclesia, I, Introductio generalis, editio altera, Romae 1946,24.

2. Nouvelle Revue Théologique, 74(1952), 448.

3. DUŽNOSTI ČLANOVA

Pred tim veličanstvenim djelom Božjim, Crkvom Kristovom, dužnosti se same po sebi nameću. U čem su one, to već dobrim dijelom znamo.

Neke se od tih dužnosti odnose poglavito na svećenike, biskupe i t.d., o tome je riječ na drugom mjestu; druge opet na laike: na njihovu dužnost da na neki način učestvuju u hijerarhijskom apostolatu putem katoličke akcije (1). Treće su pak zajedničke svim članovima Crkve.

Ove su poglavito u tome, da Crkvu š t u j e m o, s l u š a m o i l j u b i m o.

Kako, uistinu, da je ne štujemo, kad je sâm Sin Božji za nju svoju krv prolio? "Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea", Eph 6,25.

Kako da je ne slušamo, kad je glas njezin glas Duha Svetoga? Kako da je ne ljubimo, kad je Crkva Krist sâm?

Zar ne poprimaju s ovim pogledima na Crkvu riječi davnog lyonskog biskupa Ireneja (2) nešto duboko ozbiljna i puna toplih poziva:

HAEC EST ENIM VITAE INTROITUS;
PROPTER QUOD OPORTET ... QUAE
SUNT ECCLESIAE CUM SUMMA DILI-
GENTIA DILIGERE

---

1) O ulozi laikata u Crkvi posljednjih se godina sve više piše. Osim direktiva Sv.Stolice o Katoličkoj akciji i brojnih djela u istom pravcu, problem se počinje proučavati i s čisto teoretskog stajališta. U ovom smislu pisano je djelo: Yves Congar, Jalons pour une théologie du laïcat, Paris [2]1954. od preko 680 stranica. - Manja opsegom je knjiga G.Philips, Le rôle du laïcat dans l'Eglise, Paris 1954. - U seriji konferencija u Notre-Dame de Paris izdao je P.A.-M.Carré dvije publikacije: Le sacerdoce de laïques, Paris 1961., i Prêtres et laïcs Apôtres de Jésus-Christ, Paris 1962.

2. U Adv. haer. 3,4,1.

Z A K L J U Č A K

S ovim je posljednjim izlaganjem završen traktat o Crkvi.

"Božanska avantura" pokazala se stvarnošću. Dalekoprojektirana zamisao o Crkvi postala je zbiljom. Čudesnom zbiljom. Zbiljom, koja, kako u pojedinostima tako u cjelini, predstavlja čudo. V e l e b n o   č u d o   o d   u s t a n o v e. Tim velebnije, što je njezin Osnivač i Izvoditelj imao pred sobom od nesigurnog najnesigurnije: čovjeka sa svim njegovim kongenitalnim slabostima i prevrtljivostima; ničim neutvrdjene peripetije budućeg povijesnog zbivanja i vulkanski teren zemlje, na kome je njegova ustanova trebala da se izgradi i opstoji.

Sama zamisao gradnje s tolikim i tako neizvjesnim elementima izgledala je zaista potpunom besmislicom. Ali šta tek njena izvedba!? Pa ipak to, što je, ljudski gledajući, izgledalo sasvim neostvarivo, ostvarilo se i ostvaruje se pred našim očima.

Crkva postoji: ona ista, kakvu ju je Krist osnovao, onakva ista, kakvu ju je zamislio: s istim programom, istim ciljem, jednakim sredstvima, članstvom, kakva ga je on htio i s poglavarstvom, kakva ga je on postavio, s oznakama, po kojima se ona nesumnjivo može prepoznati.

A to sve usprkos udarima iznutra i navalama izvana. Usprkos progonima svake vrste. Usprkos naporima tolikih moćnika da je izmijene, da je sebi potčine, da je do temelja likvidiraju.

Za vrijeme njenog dvotisućgodišnjeg trajanja na uzbibanom tlu naše planete, porušile su se najmonumentalnije ustanove svih mogućih vrsta, od država i državnih oblika do samih religioznih tvorevina čovjekovih, nestala su najmoćnija carstva, srušile su se u prah najsilnije vojske svijeta, iščezle su, kao da ih nikad nije bilo, tvrdje, koje su stršile kao neosvojivi bastioni ljudske moći, ali ona je ostala.

Ona, Crkva, koju je zamislio tesar iz Nazareta, i koji je njenu izvedbu povjerio dvanaestorici neukih ribara.

Čime objasniti te tolike i takve sve činjenice?

Ne samu golu činjenicu opstajanja. Takvih pukih činjenica možda ima još. Nego činjenicu opstajanja ustanove, koja je pred dvije tisuće godina bila zamišljena, projektirana za daleku budućnost i koja otad neprekidno ostvaruje sve elemente svoga bića.

Ne uostalom kao neki petrefakt. Ni kao zgrada od armiranog betona, koja je umjela odoljeti svim nepogodama vremena i seismima kore zemaljske. Nego kao organizam, koji živi i raste, koji ne pozna starosti ni klonulosti.

Čudo Crkve.

U čem je tajna njene čudesne živosti?

Mi smo to rekli: ona i nije drugo do Onaj, koji vječno živi, sâm Krist. Ona je utkana u Nj, ona je sastavni dio njegov, ona je sámo njegovo tijelo, tijelo potpunoga Krista.

S Njime i po Njem objašnjava se čudo Crkve u svojoj nenadmašivoj veličini, usred sve krhkosti ljudskog materijala, kojim je gradjena. Nam virtus in infirmitate perficitur.

Sve ljudsko i zemaljsko oko nje i u njoj govori, da ona ne može opstajati, da mora propasti. A ona ipak opstoji. I strši "tanquam signum levatum in nationes". Kadgod se, istina, oko nje nagomilaju izvana toliki oblaci, da se čini, da je i nestala s lica zemlje.

No Njen Gospodar pošalje opet vjetar, koji ukloni oblake, te se blage sunčane zrake spuste na nju.

Tada ona bolje i jače razumije, da je u očekivanju dolaska njegova. A dotle da je njena glavna briga ostvarivati što bolje, što savršenije svoje vlastito biće: čudo Crkve.

PARERGON

ODNOŠAJ CRKVE S DRUGIM USTANOVAMA

Nakon što smo razmotrili pitanja, koja se odnose na Crkvu samu u sebi, ne će biti suvišno reći nekoliko riječi o njenim odnošajima s drugim ustanovama, posebice s drugim kršćanskim crkvenim zajednicama te civilnim ili gradjanskim društvom.

I. ODNOŠAJ PREMA OSTALIM KRŠĆANSKIM CRKVENIM ZAJEDNICAMA

Bolne činjenice, koje su u davnini dovele do otcjepljenja znatnih dijelova vjernika od Petrove Crkve, nisu nikad ostavljale indiferentnom Crkvu Boga-Čovjeka. Kroz stoljeća stoga ona je nastojala, da svu tu odijeljenu ljudsku braću privede k jedinstvu, no ne simpliciter društvenom jedinstvu, nego po jedinstvu vjere k svakom ostalom sjedinjenju.

Bez obzira na konačno negativan ishod svih tih dosadanjih nastojanja, treba istaknuti, da ti napori nisu ostali bez odjeka kod odijeljene kršćanske braće, štoviše, da se težnja za jedinstvom manifestirala ponekad neobično dirljivim načinom. Predaleko bi nas odvelo, da sad ovdje iznosimo sve pojedinosti tih nastojanja, ali red je da spomenemo barem glavne činjenice kako u odnošaju s istočno-pravoslavnim, tako protestantskim crkvenim zajednicama.

1. NAPORI OKO SJEDINJENJA KRŠĆANSKOG ISTOKA

Uza svu gotovo fatalnost dogadjaja, koji su doveli do raskida istočne carigradske crkvene zajednice od zapadne rimske Crkve, značajno je, da se spočetka tome raskidu odupiru nesamo biskupi antiohijske patrijaršije, nego i drugi, poglavito Rusi. Evo samo nekih napomena u vezi s ovim posljednim (1).

a. Otpor Istoka proti raskolu

H i l a r i o n, peti kijevski, kao i čitave Rusije, metropolita (1051-1068), prekida zajednicu s izopćenim M.Cerula-

1) V. o tom d'Herbigny, nav. dj., II, str.248.

rijem. A neki raskolnički biskup, odaslan iz Carigrada u Rusiju, iz nje je protjeran.

D e m e t r i j e I z i a s l a v, sin kijevskog vladara Jaroslava I., predaje carstvo papi Gregoriju VII. te ovaj piše njegovu ocu: "Filius vester limina Apostolorum visitans, ad Nos venit, et quod regnum illud dono S.Petri per manus Nostras vellet obtinere, eidem b.Petro Apostolorum principi debita fidelitate exhibita, devotis precibus postulavit... vestro consensu. Cujus votis... assensum praebuimus, et regni vestri gubernacula sibi ex b.Petri tradidimus... ut b.Petrus vos et regnum vestrum... custodiat..."

Pa i kasnije, nakon što odnošaji s rimskom Crkvom budu prekinuti, oni će višekratno biti obnavljani, ili će se nastojati da se održe. Kijevski metropolita Klement izabran je bez odobrenja Carigrada. On 1156. priznaje primat rimskoga biskupa. Veliki grad Novgorod zadržava katoličku vjeru sve dok ga ne pobijede Moskovljani Vasilije, Ivan III. i IV. On takodjer širi po čitavoj Rusiji kült sv.Antuna Rimskoga, koji rodjen u Rimu 1065., osniva u Novgorodu samostan Porodjenja i koji kasnije, kroz stoljeća, zadržava ime "rimska ustanova".

Zanimljiva je i jedna druga stvar: svetkovina prenosa zemnih ostataka sv.Nikole u Bari, koju Urban II. uspostavlja i proteže na čitav svijet (1088), zabranjuje se u Carigradu zato, što je rimskoga podrijetla. U Rusiji se medjutim ta svetkovina odlukom kijevskog metropolite Efrema promulgira, te se - držimo - i sad tamo slavi. - Sličnih pojedinosti ima još. Po svemu se ovom vidi - a to stalno naglasuje i Solovjev - da Rusi nijesu ni na kakav način sudjelovali u pobuni, a prema tome ni u izopćenju Cerularija. Oni su tek kasnije i to samo de facto - silom i prijevarom - više nego de jure, i ne znajući, bili odijeljeni od rimokatoličke Crkve. Na taj način oni nikako nisu bili formalni raskolnici, a nisu potpuno bili ni materijalno takvi. Otud silno važna konkluzija, da nema zapreke da ruski kršćanski mučenici pa i priznavaoci, koje ni po kakvom ni juridičkom titulu nije moguće smatrati raskolnicima, budu javno štovani u katoličkoj Crkvi.

b. Sabor u Lyonu

Znatniji napor u pravcu jedinstva poduzimlje papa Grgur X. sazvavši 7. V. 1274. sabor u Lyonu, pod sretnim auspicijama.
Prije početka toga sabora izmijenio je, uistinu, papa nekoliko listova s Mihajlom Paleologom te patrijarhom Josipom, listova, koji su navijештali dobar duh i raspoloženje za jedinstvo. Mihajlo Paleolog naslovio je svoj list papi riječima na grčkom i latinskom jeziku: "SS. et BB. primo et summo Pontifici, to proto kai akro arhierei, Apostolicae Sedis, eikumeniko papa, et communi Patri omnium Christianorum et venerabili Patri Imperii mei, D.Gregorio, Michael..." (1). Iza toga priznaje prvenstvo rimskoga biskupa te zaključuje: "Ore ac corde profitemur... inviolabiliter observare promittimus Primatum quoque ejusdem S.Romanae ecclesiae, sicut in praemissa serie continetur, ad ipsius s.Ecclesiae oboedientiam spontaneam venientes, confi-

---

1) Mansi 24,68.

temur..." Zatim moli samo da se sačuva simbol i obred.

Za vrijeme pak sabora, na četvrtom zasjedanju, pročitani su listovi kako cara, tako nekih 40 istočnih odijeljenih biskupa, u kojima se i s p o v i j e d a k a t o l i č k a v j e r a i p r i z n a j e p r v e n s t v o r i m s k o g a b i s k u p a, i izjavljuje: "Jedinstvo smo trgali!" Carigradskoga patrijarhu, koji se odupire, hoće da svrgnu. Kad je pak ta vjeroispovijed bila pročitana, papa je intonirao Te Deum... uz mnoge suze.

Iza sabora papa je poslao krasne listove caru, sinu mu Androniku, grko-istočnim hijerarsima i dr., gdje veli: "Exultat mater Ecclesia, renascentis prolis foecunditatae jucunda; exultat et jubilat... se drachmam deperditam invenisse."

Plodovi se toga sjedinjenja odmah osjetiše. Ostali grko-istočni biskupi dolaze u Carigrad da potpišu vjeroispovijed, koju je, kako vele, već prije njihov patrijarh Germanos III, uz odobrenje pape Klementa IV., priznavao. I, nekoć veliki protivnik Rima, patrijarh Ivan XI. Bekkos (Veccos), davši se na proučavanje pitanja prvenstva te problema "Filioque" kod Otaca, postaje stalnim i učenim borcem za jedinstvo. Pa čak i onda, kad nadodju politički momenti, koji će sve kompromitirati, tragovi uspostavljenog jedinstva ostaju. Polovicom 14. st. Ivan V. Paleolog, postavši punoljetnim, dolazi u Rim, gdje ispovjedi jedinstvo pred Urbanom V.

c. Istok slijedi čisto crkveno poimanje

U XV.st. pridošao je i jedan drugi vrlo lijep prilog duhu jedinstva sa strane same grko-istočne crkvene zajednice. U doba Bazelskog crkvenog sabora, a kad je Carigradu prijetila velika opasnost od Turaka, te su mu prijeko bili potrebni kao saveznici, pristaše naime tog Bazelskog sabora, on se odluči za papu a proti Basela. Kad naime papa Eugen raspusti bulom Bazelski sabor, "car i patrijarh odlučno pristadoše uz papu". "Oni su po čistom crkvenom poimanju samo onaj sabor smatrali ekumenskim, kojemu predsjeda rimski biskup" (1). Ta činjenica, a zatim dolazak na kijevsku patrijaršijsku stolicu učenog igumana Izidora, velikog protagoniste sjedinjenja kršćana, pripravljali su put novom saboru za jedinstvo u Ferrari i Firenci, pod papom Eugenom IV. g.1438-1439.

d. Sabor u Ferrari i Firenci

Na ovome su saboru sva pitanja, o kojima je postojao spor, bila sretno riješena: i pitanje čistilišta, i Filioque, a izgledi su bili, da će se i ostala dobro riješiti. Prije medjutim nego je došlo do njihova rješavanja, zbilo se nešto, što je na sve učesnike sabora ostavilo dubok dojam.

Carigradski naime patrijarh Josip razboli se, te pred smrt napisa ovu "posljednju svoju vjeroispovijest": "Josip, po milo-

---

1) Dr. Kamilo Dočkal, Povijest općeg crkvenog sabora u Ferrari i Firenci, Zagreb, 1940., str.56.

srdju Božjem nadbiskup Carigrada, Novog Rima, i ekumenski patrijarh. Došavši k sutonu svoga života, prije no obavim sveopću dužnost čovječjeg roda, hoću da uz pomoć Božju svojim sinovima javno i pismeno predložim svoju vjeroispovijest i da je potpišem. Sve, što katolička i apostolska Crkva Gospodina našega Isusa Krista, koja se nalazi u Starome Rimu, priznaje i uči, to priznajem i ja, te svečano izjavljujem, da ja sve to ispovijedam. Na isti način priznajem svetoga Oca, vrhovnog Svećenika i Namjesnika Gospodina našega Isusa Krista, papu Staroga Rima. Ja vjerujem i u čistilište. Za dokaz svemu tomu stavljam svoj potpis dne 9. lipnja 1439., druge indikcije" (1).

Iza ovog se nastavilo s radom, te su i ostala pitanja, epikleze i primata rimskog biskupa, bila uspješno riješena. O primatu je bila usvojena ova formula: "U pogledu papina primata - - arhe - priznajemo, da je on vrhovni velesvećenik i upravnik, namjesnik i vikar Kristov, pastir i učitelj svih kršćana, da on ravna i upravlja Crkvom Božjom, salvis juribus et privilegiis patriarcharum." Tako je nakon godinu i pô plodonosnog rada bio potpisan dekret o sjedinjenju, na latinskom i grčkom jeziku, na koji su stavili potpise svi prisutni saborski oci: 115 s latinske i 33 s grčke strane. Jedini, koji ga nije potpisao, bio je Marko Eugenik, koji je do kraja ustrajao u oporbi. Svečana promulgacija bule o sjedinjenju "Laetentur coeli et exultet terra" obavila se 6. srpnja 1439. u firentinskoj katedrali s.Maria de Fiore. Uvod unionskog dekreta glasi: "Eugen, sluga slugu Božjih, na vječnu uspomenu. Na ovo, što slijedi, pristadoše naš predragi sin Ivan Paleolog, uzvišeni car rimski, zastupnici časne naše braće patrijarha i ostali zastupnici istočne crkve. Neka se raduju nebesa i neka kliče zemlja! Pao je zid, koji je dijelio zapadnu i istočnu crkvu; mir i sloga opet se vratiše... Neka se veseli naša Majka Crkva... Neka si čestitaju vjernici cijele kugle zemaljske i svatko, tko nosi kršćansko ime, neka se raduje..." - Nekoliko mjeseci kasnije bio je potpisan i dekret o sjedinjenju Armenaca.

Šta je sve spriječilo, da se ovo sjedinjenje svestrano i u djelo sprovede, ne spada da ovdje sad ističemo. Uz rad pojedinih upornih protivnika, sigurno je, da je zauzeće Male Azije i Balkana od strane Turaka tome vrlo mnogo doprinijelo.

Medjutim i pod turskom okupacijom rimski pape šalju istočnim kršćanima svakovrsnu pomoć. Pokušavaju se u više navrata pojedinačna sjedinjenja. U istom pravcu rade i neki istočni patrijarsi.

e. Rad na jedinstvu kod naše pravoslavne braće

U toku povijesti pokazivale su istočne crkvene zajednice na razne načine želju za zbliženjem kršćana, sad približujući se rimskoj Crkvi, sad tražeći dodir s drugim skupinama kršćana, a u najnovije vrijeme prisustvujući sastancima "Ekumenskog savjeta crkava". Neke smo od tih nastojanja oko zbliženja već vidjeli, a bili bismo nepravedni prema našoj istočno-pravoslavnoj braći, kad se ne bismo makar kratko osvrnuli na njihove na-

---

1) Mansi 31,1008. Nav. prema Dočkalu, str.78,79.

pore oko sjedinjenja s Petrovom Crkvom, osobito za vrijeme invazije Turaka.

Gradivo je u tom pravcu prilično veliko i sigurno dosad sve nije do kraja ni istraženo. No od onoga, s čime raspolažemo, htjeli bismo iznijeti nekoliko značajnijih činjenica, pretežno na temelju samih dokumenata, kako bismo putem njih bolje upoznali i zavoljeli svoju pravoslavnu braću.

Dokumenti, s kojima raspolažemo, odnose se pretežno na Crnu Goru, Srbiju, Hercegovinu i Dalmaciju u 17.stoljeću. Oni pokazuju, kako su u doba turskog gospodstva na Balkanu važniji centri pravoslavlja nastojali doći u što užu vezu sa zapadnim kršćanstvom i papom. U tu svrhu pišu se poslanice i pisma u Rim, šalju se delegati, ispovijeda se vjersko i crkveno jedinstvo. Da medjutim ne duljimo, evo ponajglavnijih izmedju njih, kako su ih u svojim studijama pribilježili naši povjesničari.

Jedna od najistaknutijih ličnosti, koje su radile na zbliženju kršćana i sjedinjenju s Petrovom Crkvom, bio je crnogorski episkop M a r d a r i j e. On je ravnao svojom episkopijom od 1637.do 1647.,i njegova jurisdikcija prostirala se na sve pravoslavne u Crnoj Gori, dok je pak on sam bio pod jurisdikcijom pećkog patrijarha.

Ne zaustavljajući se na pojedinostima, evo njegovih ponajglavnijih akata. Ponajprije njegovo pismo papi Urbanu VIII., u kome, izrazima neobično smjernim i dirljivim, izrazuje svoju želju, da posjeti sveta mjesta, "da se bacim na koljena i da poljubim Tvoje svete noge i ispovjedim kršćanstvo". No u nemogućnosti da to učini zbog navale Turaka, odlučuje poslati svoja dva kaludjera, "da iskažu poslušnost i zakletvu i da se združe s tom svetom stolicom i prime blagoslov od Vaše svetosti kao od oca i učitelja, zajedničkog gospodina i nasljednika svetoga i velikoga i slavnoga i najvišeg apostola sv.Petra" (1).

Isti slično govori još u jednom drugom pismu te završuje: "Mi Tebe častimo kao velikog nasljednika... sv.Petra. Tvojoj svetosti iskazujem poslušnost kao zamjeniku našega Spasitelja, kome je sâm Gospodin povjerio vjerno stado u ovčinjaku Rimske Crkve" (2).

Iste godine, t.j. 164o., šalje episkop Mardarije svoje obećano poslanstvo u Rim, gdje ga papa Urban VIII. i Kongregacija najsrdačnije primaju. U narodu je ovo pobudilo veliko veselje, te je tražio da dobije blagoslov sv.Oca pape (3).

Zbog ovih odnošaja Mardarija s Rimom Turci su ga progonili i zatvarali. On je medjutim, usprkos tome, nakon što je izašao iz zatvora, pred svjedocima Franjom de Leonardis i kaludjerima manastira Prikazanja bl.dj.Marije u mjestu Mahine, 28. rujna 164o. položio ispovijest vjere, koja je počimala riječima: "Ja Mardarije, episkop Crne Gore i svega Primorja, čvrsto vjerujem i ispovijedam sve i pojedino, što se nalazi u simbolu vjere,

---

1) Carolus Nežić, De Pravoslavis Jugoslavis, saec.XVII ad catholicam fidem reversis nechon de eorum conceptu Romanae Ecclesiae, Rim 194o., str.73. - Original se ovog pisma nalazi u arhivu Kongregacije de Propaganda fide.
2) Ibid.str.75. -- 3) Ibid.

kojim se služi rimska Crkva, naime vjerujem u jednoga Boga."

V i s a r i o n, koga je kao i Mardarija imenovao episkopom pećki patrijarh, piše Sv.Kongregaciji u Rim te pokazuje sličnu odanost nasljedniku sv.Petra kao Mardarije. On je u Rimu bio već prije kao delegat Mardarija i tamo se oduševio za uniju. O tom svjedoči njegovo pismo od 2. listopada 1640. (1). Kad je postao episkopom, izjavljuje, da će na djelu sjedinjenja raditi dan i noć. Što se pak tiče njegove odanosti Petrovu nasljedniku, osobito je dojmljiv njegov list papi Inocentu X. od 13. ožujka 1654. (2).

U Srbiji je rad na sjedinjenju započeo krajem 16.st. za vrijeme patrijarha I v a n a (1592-1614). Prigodni poticaj daju tome slične okolnosti kao i u Crnoj Gori: najezda Turaka. Patrijarh se obraća papi Klementu VIII. pismom od 24. travnja 1599.(a pisao mu je bio i prije toga), na što papa odgovara vrlo srdačnim riječima te veli: "Itaque gratulamur quod in hujus Ecclesiae communione, extra quam non est salus, te perseverare et huic petrae fidei te adhaereri profiteris" (3). Zbog tih veza s Rimom Turci patrijarha Ivana ubiju.

Radi ovog ubojstva a i pojačanih progona Turaka novoizabrani patrijarh P a j s i j e nije kroz 30 godina htio ni čuti o vezama s Rimom. Čak je kroz to vrijeme progonio katolike. No kad je došao u dodir s Franjom de Leonardis, postao je bliži rimskoj Crkvi. Bio je to, kako izgleda, ozbiljan čovjek. S razumijevanjem je pristajao uz Petrov primat, ali se u drugim pitanima nije slagao s Franjom de Leonardis, pa je stoga odlučio da pošalje svoje kaludjere u Rim, da ta sporna pitanja prouče. Nije radi ratova u tom uspio. O njem Franjo de Leonardis piše: "Da je htio hiniti u pravoj vjeri, on bi odmah položio ispovijest vjere, ali jer je bio oprezan i razborit i u stvarima vjere čist, on je otkrivao svoje sumnje javno i rado se dao poučiti u stvarima vjere" (4). Iz sinodskog pisma srpskoga crkvenog sabora od 1. veljače 1648. čita se, da je papa poslao Pajsiju pismo i biskupsku krunu, što je on čuvao sakriveno u svojoj sobi i brižno je krio pred Turcima.

Iza smrti Pajsija 1647. sastali su se u Morači svi srpski episkopi: prvo, da izaberu novog patrijarha; i drugo, da pošalju poslanike u Rim papi, "da bi se učvrstila ljubav i iskazala poslušnost glavi Crkve jedinomu ocu i pastiru". S ovog sabora upućena je papi Inocentu X. neobično lijepa i dojmljiva poslanica (5). Rim je odgovorio, no s mnogo opreza, smatrajući svako naglo sjedinjenje nerazboritim. Postavio je uostalom neke uvjete, koji se zbog turske vladavine nisu mogli ostvariti, te je stvar ujedinjenja otad slabo napredovala.

Usprkos teškoća patrijarh G a b r i j e l saziva 1653. zbor svih metropolita, episkopa i odličnih laika u manastiru Budimlje ili Dečani. Svi su jednodušno zaključili u ime samog patrijarha i srpskog klera, da se Pajsije, metropolita Budimljanski i Albanski, pošalje u Rim, da iskaže poslušnost Svetoj Stolici. Turci medjutim doznaju za taj put i Pajsija ubiju. Tako

---

1) Nežić, nav. dj., str.86. -- 2) Ibid. str.93.
3) Ibid. str.8. -- 4) Ibid. str.13. -- 5) Ibid. str. 55.

je ovaj Pajsije zbog rada na jedinstvu Crkve postao mučenikom (1).

I na 2. sinodu u manastiru Morača, koga je sazvao metropolita Eutih iz Valjeva, ponovno je zaključeno jedinstvo s Crkvom, i u tom smislu poslano je po dvojici kaludjera pismo u Rim, u kome se, slično kao u predjašnjima, izrazuje poštivanje i odanost nasljedniku sv.Petra. Mi ne ulazimo u to, što su neki ustvrdili, da je to pismo falsificirano ili čak da tog sabora nije ni bilo!

Drugi je mučenik jedinstva bio sâm spomenuti patrijarh Gabrijel, koji se jedno vrijeme pred turskim progonima bio sklonio u Rusiju, no po povratku su ga Turci, baš zbog njegova rada na jedinstvu, ubili. Ovo je i razlogom, da mnogi pisci ubrajaju patrijarha Gabrijela medju svetitelje pravoslavne Crkve.

Dolaskom patrijarha Maksima prilike se za sjedinjenje mijenjaju. Ovaj prekida svaku vezu s Rimom. Slično je tako bilo i za Maksima Crnojevića.

No u Dalmaciji, koja nije bila pod gospodstvom Turaka, metropolit E p i f a n i j e S t e f a n o v i ć nastavio je s radom oko unije u 17.st.

Sličnih nastojanja bilo je u Hercegovini, gdje se naročito istakao metropolita V a s i l i j e J o v a n o v i ć.

Ovaj i suviše kratki prikaz ne iznosi dakako svega, što se na stvar odnosi. Kakav takav, on bi htio da iskaže počast svima, koji su radili na ideji crkvenog jedinstva, a i da nas potakne, da s velikom ljubavlju gledamo na našu pravoslavnu braću, koja su za tu ideju dala i dvojicu svojih patrijarha mučenika.

f. Napori papa u novija vremena

Rimski pape ne prestaju raditi na tom djelu sjedinjenja i putem svojih enciklićkih pisama, osnivanjem instituta za odgoj klera istočnog obreda. Osobito se Lav XIII. istakao sa svoje dvije poslanice: "Praeclara", od 2o.VI.1894., i "Orientalium dignitas Ecclesiarum", od 3o.XI.1894. Prvi je odgovor - od strane carigradskog patrijarha Anthimija VII. - bio doduše oštar, ali je ipak nekoliko godina kasnije Joakim III. usudio se javno upitati sve istočne crkve šta mniju o sjedinjenju. Osobito je napokon lijepa molitva za sjedinjenje, što ju je, iza Benedikta XV., uputio Pijo XI. svim vjernicima, a koja glasi: "Gospodine, koji si razne narode ujedinio u ispovijedanju tvoga imena, molimo te za kršćanske narode na Istoku. Sjećajući se istaknutijeg dijela, što su ga držali u tvojoj Crkvi, žarko te molimo, da po tvom nadahnuću opet isto zažele, da s nama postanu jedan ovčinjak pod istim jednim pastirom. Daj, da se oni s nama prožmu naukom svojih svetih učitelja, koji su i naši Oci u vjeri. Sačuvaj nas od svake grješke, po kojoj bi se udaljili od nas. Duh dakle sloge i ljubavi, koji je znak tvoje prisutnosti medju vjernicima, neka uskori dan, u kome će se naše i njihove molitve sjediniti, da svaki narod i svaki jezik prizna i ispovijeda G.N.Isusa Krista, Sina tvoga. Amen."

---

1) Izraz "mučenik" ovdje i niže dolje uzimljemo kao oznaku smrti podnesene za vjeru i vjersku istinu.

2. NASTOJANJA OKO VRAĆANJA PROTESTANATA

Mada je položaj protestantskih crkvenih zajednica znatno drugačiji nego onih na Istoku, zbog formalnog krivovjerja i nestanka pravovaljano zaredjenih predstavnika hijerarhije, Crkva katolička nije se prestala zanimati za njihov povratak.

a. Razni pokušaji sa strane katolika

Od XVI.st. već, dakle od prvih početaka, i rimski biskupi i teolozi nastoje putem razgovora doći u dodir s protestantskim predstavnicima. Šalju se i misije u razne zemlje. Bossuet i Leibniz pokušavaju izraditi i nacrt o sjedinjenju. Neki redovi takodjer posvećuju osobitu pažnju tome problemu. Pijo IX. poziva na Vatikanski koncil osim istočnih odijeljenih kršćana i protestante, kao i sve ostale nekatolike kršćane. Odaziv je doduše bio slab, neki, štoviše - kao "Berliner Evangel. Oberkirchenrat" i neki drugi skupovi u Njemačkoj - vide u tom povod, da katoličkoj Crkvi navijeste žešći boj. Tokom vremena atmosfera se ipak pročišćava. Želja za jedinstvom postaje jačom osobito po svršetku pretprošlog svjetskog rata, kad s jedne strane protestanti čine napore oko zbliženja svih kršćana, a s druge strane anglikanci, na inicijativu lorda Halifaxa, započinju neslužbene razgovore s kardinalom Mercierom.

b. Susretljivost s protestantske strane

Već u XIX. st., za pape Lava XIII., opći stav anglikanaca prema katolicizmu znatno se bio izmijenio. Evo kako Adhemar d'Alès opisuje to stanje u Dictionnaire Apologétique de la Foi Chatholique (1):"Mnogo su puta anglikanci bili izrazili mišljenje, da Bog nije mogao ostaviti njih, tako brojne, bez pravih sredstava spasenja, bez pravo zaredjenih svećenika." "No u XIX. st. ista je tvrdnja poprimila osobito dirljiv akcenat iskrenosti, poniznosti, žarke velikodušnosti. Dok su junački ljudi činili odlučan korak i prekidali sa svojom prošlošću, da dodju potražiti u krilu katoličke Crkve, što doista nisu više nalazili izvan nje, drugi su, u velikom broju, pokazivali se spremnim učiniti taj korak samo ako im se pokaže njegova potreba. Tako se na granici dviju Crkava razvijala neka vrsta neutralne zone, gdje je gotovo sve bilo zajedničko: vjerovanje, govor, pobožnosti, liturgija;... gdje su poštivanje i medjusobna simpatija razvijali stalnu izmjenu misli i molitava; gdje se vidjelo onog anglikanca kako uvodi u svoje obrede i upisuje u diptihe svoje crkve ime rimskoga Velesvećenika. Kako da čovjek već od danas ne smatra bratom toga anglo-katolika, tako simpatična, tako velikodušna, tako katoličkoga srcem?"

"Razgovori u Malines, iako bez službenog značaja, davali su velikodušnim 'anglo-katolicima' iluziju o izmjeni pogleda medju opunomoćenika zapadne Crkve" (2). I tu se sve odvijalo u duhu najveće srdačnosti. Anglikanci su se nadali, da bi moglo doći i do "corporate reunion", sjedinjenja njihove čitave reli-

---

1) IV, col.1778 sl. -- 2) Ibid. col.1772.

giozne zajednice. Gojili su nadu i da će im uspjeti reformirati njihov "Prayer Book" (1), kako bi razne sekte približili glavnoj crkvi, te tako osigurati i što prostranije sjedinjenje.

c. Zahtjevi prave vjere

Nažalost sva ova nastojanja nijesu dovela do uspjeha. Usprkos srdačnosti, uza sav duh pomirljivosti, koji je vladao, katolička je Crkva morala upozoriti, da se i u svemu tome kriju opasnosti, ako se zaboravi na bitno: na očuvanje prave vjere, istinskog značaja Kristove Crkve.

Stoga je već Lav XIII. svojom bulom "Apostolicae curae" od 1886. upozorio anglikance na nevaljanost njihova redjenja. Osobito srdačnim pastoralnim tonom, papa, citirajući vlastite anglikanske dokumente, pokazuje im, da njihova formula redjenja "primi Duha Svetoga" ne može podijeliti svećeničkoga reda. Iznosi o tome sve, što je potrebno u potkrepu te tvrdnje, i završava jednako srdačnim pozivom svim članovima anglikanske crkve, a osobito svećenstva, da prime taj dokumenat istim duhom, kojim je bio pisan, te da se okrenu prema zajednici s Apostolskom stolicom, koja ih očinskim srcem poziva. - Anglikanci su medjutim to nevoljko primili.

Pokraj svega toga, kad su nova nastojanja s malineskim razgovorima počeli ulijevati nove nade, Pijo je XI. svojom enciklikom "Mortalium animos", od 6.I.1928., morao razbiti sve iluzije o kakvom olakom sjedinjenju. On je izričito naglasio bolnu istinu, da izmedju katoličke Crkve i anglikanizma nema drugoga puta sporazuma do toga, da se anglikanizam odreče sama sebe, da bi se vratio Crkvi, od koje se pred četiri stoljeća odijelio i koja na nj čeka. Katolička je religija, podsjeća enciklika, netaknjiva nauka, i stoga nije moguće biti članom Kristove Crkve, ako čovjek ne ispovijeda sve članke vjere. Razvodniti pravilo vjere pod izlikom kršćanske ljubavi značilo bi izdati samu ljubav, jer nema prave kršćanske ljubavi do one, koja se oslanja na vjeru. Dok se ne provede prema tome jedinstvo u glavnim točkama vjerovanja, jedinstvo nije moguće. I taknuti i najmanje u nauku, koju je sâm Bog dao, u poredak, koga je on sâm uspostavio u cilju sporazumijevanja, ne bi bila ljubav, nego okrutnost, jer to bi značilo isprazniti kršćansku nauku od njene snage.

d. Jedna reakcija "novog evangelijstva"

Ovaj je dokumenat izazvao neočekivanu reakciju jedne skupine "evandjeoskih kršćana" u časopisu "L'Unité dans la lumière", u travnju 1928. Tu se, u članku "Pour la collaboration chrétienne", piše medju ostalim slijedeće: "Povijest nas uči, da reformatori nisu ništa u pojavljivanju e v a n d j e o s k o g a f e n o m e n a, koji dopušta milijardama ljudskih bića da upoznaju Krista ne prolazeći kroz rimsku Crkvu. Taj je fenomen uzrokovan iznalaskom tiska, a nikako dogmatiziranjem Luthera i

---

1) To je medjutim propalo. Vidi o tome iscrpivu studiju J.Couturier, Le "Book of Commun prayer" et l'Eglise Anglicane, Paris 1928.

Kalvina... Pravi je daklè otac evangelizacije Gutemberg. Prije njega postojalo je samo rimsko kršćanstvo." (I nakon što se objašnjava, da su oni pristaše toga kršćanstva, nastavlja se): "mi sačinjavamo takvu skupinu, koju Papa ne može ni na kakav način osuditi. Nijedan Papa nikad nije osudio niti će osuditi našeg jedinog pravog preteču Gutemberga, dok su Pape osudile i osudjivat će Luthera i Kalvina, katolike apostate, kod kojih je mnogo stvari za osuditi. Nikad katolici nisu isticali kao primjer ljude, koji su u svom životu imali ljagâ, koje nije moguće izbrisati iz života reformatora XVI stoljeća. - Zbog kršćanskog mira žrtvujmo te idole, odbacimo ratoborne tradicije protestantizma... napravimo table-rase s historijskoga stajališta kao i s doktrinarnoga. - Zaključimo: potreba, da se katolicizam pobija i da mu se protivi, bila je uzrokom premnogih vjerskih ratova i premnogih skandala, a da ne bismo reformirali protestantizam u XX.stoljeću u vidu evangelizacije pogana. Pustimo svakoga neka slijedi elan svoga srca i poziv Božji. Time ćemo dozvoliti stvaranje novoga evangelijstva, koje će nadomjestiti zastarjeli i preživjeli protestantizam i koje će se ujediniti s rimskim katolicizmom diplomatskim vezama. Šta stalo da žrtvujemo tradicije kapelica i sekta, samo da Krist bude više ljubljen, bolje služen, te da prestane odvratna sablazan kršćanske podijeljenosti, koja sterilizira naše misionarske napore i ponizuje u premnogim duhovima kršćansku ideju... Katolicima ćemo ostaviti njihovo doktrinarno bogatstvo, a mi ćemo se posvema posvetiti širenju ljubavi..."

Katolici će se sigurno veseliti ovim izrazima iskrenih i velikodušnih želja, no to je razlog više, da se čvrsto držimo tradicije, koju čuva Petrova Crkva.

e. Pravac novijih napora protestanata oko jedinstva

Razjedinjenost medju protestantskim crkvenim zajednicama - - a možda i neuspjeh napora da dodju do sjedinjenja s katoličkom Crkvom - potakao ih je da na drugim stranama pokušaju tražiti puteve jedinstva (1). Njih je same ta razdijeljenost smetala, a došla je do osobito živog izražaja na njihovoj "Svjetskoj misijskoj konferenciji"u Edinburghu 1910., kad je jedan delegat neke "mlade" crkvene zajednice s Dalekog Istoka ustao i kazao na račun crkvenih zajednica sa Zapada: "Poslali ste nam

---

1) Literatura: Izvještaji prema raznim časopisima te Maurice Villain, Introduction à l'Oecuménisme ²1959. (Izvadak iz općeg kataloga izdanja Casterman prenosi u reklamnoj formi bilješku o ovoj knjizi prema Radio Vatikan: Eto sasvim osobita djela, koje zaslužuje, da se veoma raširi. Ne bi se moglo s više rigoroznosti misli i objektivne vedrine u izlaganju, s više točne jasnoće pristupiti ovom bolnom poglavlju sadanje povijesti kršćanske Crkve. To djelo zaslužuje da postane klasičnim.)

misionare, koji su nas upoznali s Isusom Kristom, i mi vam na tome zahvaljujemo. Ali vi ste nam takodjer donijeli vaše razlike, vaše podijeljenosti: jedni nam propovijedaju metodizam, drugi luteranizam, kongregacionalizam ili episkopalizam. Mi tražimo, da nam propovijedate E v a n d j e l j e i da dopustite Kristu neka on sâm, po djelovanju Duha Svetoga, iz krila naših naroda podiže Crkvu, koja će odgovarati njegovim zahtjevima, koja će takodjer odgovarati duhu naše rase, koja će biti Crkva Kristova u Japanu, Crkva Kristova u Kini, Crkva Kristova u Indiji, koja će biti slobodna od svih "i z a m a", kojima aficirate propovijedanje Evandjelja medju nama." Neki su bili impresionirani, osjećajući, da tu sablazan treba nekako pokušati ukloniti. I tako se pred nešto više od pedeset godina porodio medju njima t.zv. "e k u m e n s k i" p o k r e t (1).

Dokle su medjutim oni došli na teškom putu prema jedinstvu, pokušat ćemo pokazati u ovom kratkom osvrtu na konferencije i skupštine, što su održane poslije prvog svjetskog rata do danas.

Prva konferencija bila je u S t o c k h o l m u 1925. g. pod parolom "Life and Work" (Život i rad), na kojoj je prisustvovalo 5 patrijarha, 11 metropolita, 60 biskupa, 600 delegata, koji su zastupali 103 sekte i 37 naroda. Organizator ove konferencije bio je luteranski nadbiskup iz Uppsale, Nathan Söderblom. U kakvom je duhu i s kakvim koncepcijama kongres započeo, vidjelo se najbolje po inauguralnom govoru prijestolonasljednika Švedske Krune, koji je svečano izjavio: "Ovaj kongres i z v r s n o p o k a z u j e, da jedinstvo vjere nije nikako potrebno da se stvori duh dobre volje i medjusobne sloge te razumijevanja medju ljudima. Dovoljno je idealno priznavanje kršćanstva... Konfesionalno jedinstvo nije potrebno našim crkvama." Izraženo je mišljenje, da bi glavna briga imala biti "obnova svijeta u Kristovoj ljubavi", i da bi prvotna dužnost Crkve imala biti pravilno rješenje socijalnog pitanja. Štoviše, prema izjavi W.Monod-a: "Nečuvena zabluda podržavana kroz 20 stoljeća je to, da je kršćanstvo bilo smatrano r e l i g i j o m, C r k v o m. No kršćanstvo nije ništa drugo do oblik tek buduće kulture, kraljevstvo Božje univerzalno i laičko, što su ga pripravili Karlo Marks, Darwin i Izaija..." Pokraj svih ovih osebujnosti, na konferenciji je ipak učinjena jedna lijepa i značajna gesta: u kraljevskoj katedrali u Stockholmu svi su se zajednički snizili pred Bogom i molili su za milost jedinstva. Izmedju ostaloga molili su: "Oče naš, Bože, koji si ljubav, blagosivamo te, hvalimo te, što si nam poslao Krista, našega Gospodina, onoga, koji je naš Mir, onoga, koji nas želi pomiriti jedne s drugima, i po svom Križu učiniti od nas jedno tijelo. O, udahni tvojoj univerzalnoj Crkvi duh ujedinjenja i jedinstva za služenje, da bi svi kršćani bili spremni na nove čine vjere i da bi bolje razumjeli volju našega Spasitelja..."

Druga konferencija održana je u L a u s a n n e - i 1927. pod naslovom "Faith and Order" (Vjera i poredak). Cilj konferencije bio je jedinstvo svih kršćana, koji dopuštaju božan-

---

1) Citirano prema M.Villain, Introduction à l'Oecuménisme, Tournai [2]1959., str.16-17.

stvo Kristovo. Rezultat je medjutim bio taj, da je usvojena rezolucija, kojom se izjavljuje, da konferencija nije nikako imala namjere odrediti uvjete budućega jedinstva, nego samo notirati i vagnuti one točke, u kojima se pojedine sekte slažu i razilaze, te označiti neke norme za n e k o b u d u ć e i p r o s t r a n i j e j e d i n s t v o. Anglikanski je biskup Bombay na to prostodušno izjavio: "Mi bismo trebali reći poganima: Evo Crkve Kristove; no to ne možemo reći, kad nas u tome priječi naša nutarnja nesloga. Protestantizam imade protivurječna ispovijedanja vjere..."

G.1937. održane su istodobno dvije konferencije. Jednu, u O x f o r d u, organizirali su pripadnici pokreta "Life and Work", a drugu, u E d i n b u r g h u, održali su pripadnici pokreta "Faith and Order".

U U t r e c h t u, g.1938., odlučeno je, da se spomenuta dva pokreta ujedine u jedan organizam, koji bi se zvao "Ekumenski savjet crkava". Rat je omeo realizaciju te odluke.

Poslije rata, g.1948. na skupštini u A m s t e r d a m u, taj je "Ekumenski savjet crkava" zaista i osnovan (1). Time je rad ovog pokreta stupio u novu fazu. Na skupštini je, nakon mnogo debate, usvojena doktrinalna baza "Ekumenskog savjeta", koja glasi: "Ekumenski savjet crkava je bratsko udruženje crkava, koje prihvaćaju našega Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja" (2).

G.1954. održana je u E v a n s t o n u, kraj Chicaga, druga generalna skupština "Ekumenskog savjeta crkava". Na njoj su prisustvovali zastupnici 167 crkvenih zajednica: protestantskih i pravoslavnih. Glavna je tema skupštine glasila: K r i s t, j e d i n a n a d a s v i j e t a. Zaključna poruka, koja je upućena svim kršćanima, znači napredak, kome se mi katolici možemo samo radovati. U poruci se, istina, prije svega vodi briga o vremenitim dobrima - kao što su sloboda, pravda, mir - ukoliko pomanjkanje tih dobara sačinjava dio problema, što muče današnji svijet. Ali poruka naglašava, da rješenje svih problema treba tražiti u perspektivama vječnosti. Poruka p r i z n a j e B o g a, koji je sve stvorio i za koga je sve stvoreno. Čovjek može naći svoju sreću jedino u Bogu. Najljepše slijedi, a to je vjera u b o ž a n s t v o K r i s t o v o (3). Priznaju, da je Krist došao na zemlju, da nas spasi svojim trpljenjem. Poslije uskrsnuća uzašao je na

---

1) Glavni organizator i teolog tog "Savjeta" jest pastor dr. Visser't Hooft. On je od početka opstanka "Savjeta" i njegov generalni sekretar.

2) Svaka crkvena zajednica, bilo protestantska bilo pravoslavna, može ući u "Ekumenski savjet", samo treba da potpiše doktrinalnu bazu "Savjeta". Ona se medjutim, s jedne strane, ne mora "relativizirati", t.j. ostaje onakva, kakva jest, ali, s druge strane, ona mora u svakoj crkvenoj zajednici--članici priznavati "vestigia Ecclesiae" (t.j. tragove univerzalne Crkve), ne smije "dezeklezijalizirati" (to unchurch) druge crkvene zajednice.

3) Na prvoj generalnoj skupštini u Amsterdamu Kristovo božan-

nebo, odakle će doći na sudnji dan. A na zemlji neka njegovi učenici žive u ljubavi i jedinstvu. Pozivaju sve kršćane, da gledaju na druge kršćane u svijetlu Isusove molitve na posljednjoj večeri. Time je dakle druga generalna skupština osudila modernističke pokrete u svojim redovima, koji zabacuju Kristovo božanstvo i druge istine, koje proizlaze iz priznavanja Kristova božanstva.

Treća generalna skupština "Ekumenskog savjeta" zasjedala je koncem 1961. g. u N e w - D e l h i j u. Glavna tema ove skupštine bila je: K r i s t, s v i j e t l o s v i j e t a. Prisustvovali su predstavnici 175 crkvenih zajednica-članica (1). Ne smije se mimoići ni činjenica, da je katolička Crkva po prvi put poslala s l u ž b e n e p r o m a t r a č e na generalnu skupštinu "Ekumenskog savjeta". Sekretarijat za jedinstvo kršćana odredio je 5 promatrača, koji su prisustvovali skupštini. U New-Delhiju postignuta su 3 vrlo značajna uspjeha, koji znače relativno znatan napredak: prvo, u "Ekumenski savjet" primljene su 22 crkvene zajednice (2) i provedeno je sjedinjenje protestantskog "Internacionalnog misijskog savjeta" (3) s "Ekumenskim savjetom"; drugo, uznastojalo se bolje precizirati doktrinalnu bazu; treće, pokušalo se definirati i j e d i n s t v o, prema kome treba da idu odijeljene crkvene zajednice. Na prvome se ne ćemo zadržavati. Što se pak tiče doktrinalnog temelja, u New-Delhiju je prihvaćen njegov novi, izmijenjeni oblik. Sada se njime izrazitije naglašava auktoritet Sv.Pisma i trinitarni karakter Božanskih osoba. Evo kako sada glasi definicija "Ekumenskog savjeta": to je "bratsko udruženje crkava, koje ispovijedaju Gospodina Isusa Krista, kao Boga i Spasitelja prema Svetom Pismu, te nastoje da skupno odgovore svom zajedničkom pozivu, da dadu slavu jednome Bogu, Ocu, Sinu i Duhu Svetome". Jedinstvo pak,"za koje ekumenski pokret mora raditi i moliti", opisano je u slijedećem tekstu, koji je odobrila skupština: "Komisija Faith and Order (Vjera i poredak) shvaća jedinstvo, koje je ujedno volja i dar Božji u pogledu njegove Crkve, kao jedinstvo, koje ujedinjuje sve one, koji, na jednome mjestu, ispovijedaju Isusa Krista kao Gospodina; kao jedinstvo, koje ih čini članovima zajednice, gdje su svi potpuno povezani jedni s drugima jednim i istim krštenjem u Kristu; zajednice, koja ispovijeda istu vjeru apostolsku, propovijeda jedno Evandjelje, lomi isti Kruh, živi zajedničkim životom, koji se očituje služenjem i svjedočanstvom kod svih; zajednice, koja ih u isto vrijeme sjedinjuje sa čitavom kršćanskom zajednicom, na svim mjestima i u svim vremenima, tako da svi priznaju crkvenu službu (zapravo "ministerium", le ministère) i vjernike i da svi, kada to prilike budu zahtijevale, mogu zajednički govoriti i raditi, kako bi

---

stvo prihvaćeno je kao doktrinalna baza "Ekumenskog savjeta", ali mnogi su se svejedno bili glasno bunili protiv usvajanja ove temeljne kršćanske istine.

1) Na skupštini je bilo ukupno 12oo kršćana nekatolika iz 6o nacija, od kojih blizu 7oo s odlučujućim i nekoliko stotina sa savjetujućim glasom.

2) Medju kojima i Moskovski patrijarhat.

3) Internacionalni misijski savjet bio je najstariji "ekumen-

se ispunili zadaci, koje je Bog povjerio svojoj Crkvi" (1).

Koliko god svi ovi napori bili zanimljivi, ne može se reći, da je - bar dosada - ekumenski pokret u okviru "Ekumenskog savjeta" postigao neke stvarno značajne rezultate na putu prema jedinstvu. Bilo bi napose naivno misliti, da pod prihvaćenim formulama o božanstvu Kristovu, trojstvu osoba i t.d. svi razumiju isto: razlike su, nažalost, još uvijek velike, a nauka im je daleko od ispravnog teološkog naučavanja katoličke Crkve. Ipak smijemo reći, da su postignuti neki relativno korisni rezultati. Ono, što je možda najplodonosnije, to je medjusobni dodir: Po riječima Visser't Hoofta, izvršen je silan posao u pogledu medjusobnog upoznavanja, i zidovi su razjedinjenosti postali providniji. A kako je lijepo rekao R.Rouquette, ovaj je "Ekumenski savjet" "živa molitva, koja bolnim krikom priziva nezasluženu i stvaralačku Božju intervenciju" (2). U svakom slučaju, kaže katolički teolog M.Villain, "Ekumenski savjet crkava", koji u svoj program uključuje sve najveće kršćanske probleme misli i djela... treba da bude pozdravljen kao najznačajniji dogadjaj Duha u religioznom budjenju modernog svijeta (3). Katolička Crkva s neprikrivenim simpatijama prati napore odijeljene braće. U "Ecclesia Catholica" (4), dokumentu Sv.Oficija, Rim, usprkos službene razerviranosti, obraća pažnju ovom "Ekumenskom savjetu" te daje razumjeti, da se u njemu očituje "milost Duha Svetoga" (5).

IZGLEDI ZA BUDUĆNOST

Ipak suviše optimizma, ljudski stvari gledajući, ne možemo imati. Usprkos naime dobre volje, uza svu daleko vedriju atmosferu, koja općenito danas medju kršćanima vlada, doktrinarna je razdijeljenost medju odijeljenim kršćanima i suviše velika, a da bi se vraćanju njihovu mogli olako nadati. I zato bit će bolje reći: "Apud homines, hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt", Mt 19,26.

Bog može uistinu sve učiniti i zato treba sve poduzimati, što je moguće, da do vraćanja odijeljene kršćanske braće dodje.

Značajno je u ovom pogledu ono, što je Papa Ivan XXIII. rekao u svom posljednjem kratkom govoru, održanom na Pepelnicu 7. ožujka 1962. u Rimu. On je istakao kao povoljan znak či-

---

ski" organizam, koji je proizišao iz "Svjetske misijske konferencije" (Edinburgh 191o). Neposredno prije sjedinjenja s "Ekumenskim savjetom" sačinjavalo ga je dvadesetak "misijskih crkvenih zajednica".

1) Citirano prema Robert Rouquette, Le Conseil oecuménique. New-Delhi;u Etudes, tome 132, févr. 1962., str.228-229.

2) Citirano prema M.Villain, Introduction à l'Oecuménisme, Tournai [2]1959., str.3o.

3) M. Villain, nav. dj., str.228.

4) Ovu instrukciju izdao je Sv.Oficij 2o.XII.1949.

5) V. niže aluziju Sv.Oca Pape - u njegovoj alokuciji od 7.III. 1962. - na to djelovanje Duha Svetoga medju nekatolicima.

njenicu, da danas vladaju znatno drugačiji odnošaji izmedju Crkve i drugih kršćanskih konfesija nego su nekoć postojali. Kad se, kaže Papa, Lav XIII. obratio 1879. svima onima, koji su se klanjali Kristu, pozivajući ih na zajedničku molitvu, nije naišao na željeni odaziv. Danas medjutim kakva promjena! Iskazujući na tom slavu i hvalu Bogu, Sveti Otac spominje kako sad dobre i uljudne riječi dolaze neprekidno odonud, otkud je katolička Crkva i Rimska Stolica nailazila uvijek na neprijateljstvo ili indiferentnost. To je stoga, što milost Gospodinova djeluje i prolazi dušama. Osim toga, napredujući u pravcu ljubavi, svi shvaćaju, da živeći u istom svijetu, obogaćeni tolikim nebeskim milostima, ne vrijedi više gubiti se na krivudavim putevima, koji vode pometnji i sveopćoj propasti.

Oh! - rekao je Sv.Otac malo pred tim - kakva bi to radost za nas bila, kad bi se nakane orjentirale prema želji, da se ponovno zagrlimo! Zasad hoćemo da čekamo svršetak radova Koncila. Neka nas medjutim odijeljena braća prate moleći s nama. Neka nas prate do kraja, kad budemo sretni da im mognemo reći: eto, naša je želja obnove, prilagodjivanja novim prilikama svijeta, u vjernosti zavjetu, ostvarena. Ova je kuća naša i vaša, to je zajednička drevna kuća vaših i naših otaca. Dodjite, dodjite. Vratimo se našem starom jedinstvu, po riječi Isusovoj: "bit će samo jedno stado i jedan samo pastir", Iv 10,16. - Kakva radost tada, i kakvo zadovoljstvo za sve! (1). Papa još dodaje - nasuprot slabih rezultata u prošlosti - "dan nam je posljednjih mjeseci predokus velike jedne milosti".

DIREKTIVE

Direktive, što ih pape u ovom pogledu daju, brojne su, no dadu se sažeti preporukama Pija X.: "Non solum approbamus, sed valde commendamus ut sacerdotes, religiosi et singuli Christi-fideles una simul conjuncti omnibus precibus apud Deum misericordem contendant, ut quotquot sunt ab Ecclesia catholica dissidentes, per divinum Eucharistiae Sacramentum et Sacrificium quod est unitatis signum, vinculum caritatis et concordiae symbolum... ad Fidei unitatem revertantur." Odobrena su i oprostima snabdjevena i tri troparia, što ih je izradio sv.Metrofan, a koja se nalaze u grčko-istočnom nedjeljnom oficiju. Zatim i druge razne molitve. Pijo XI. odredio je, da se litanijama Svih svetih doda zaziv: "Da se dostojiš sve, koji lutaju, k crkvenom jedinstvu povratiti..."

Duh pak, koji provejava sve ove direktive, jest duh ljubavi, prostrane ljudske širokogrudnosti prema svoj odijeljenoj braći, a istodobno duh čvrste vjernosti prema svemu Kristovoj

---

1) Navodimo prema La "Documentation Catholique", 44e année, T LIX, 1er Avril 1962., nr. 1 373, koja prenosi doslovan tekst iz "Osservatore Romano", kako je tamo napomenuto, "en style indirect".

religiji bitnome (1).

U pogledu prisustvovanja službenih katoličkih delegata na raznim pankršćanskim kongresima, katolička je Crkva zauzimala i zauzimlje negativan stav. No nije nikako proti tome, da se vode i službeni razgovori o vraćanju odijeljenih kršćana u njenu zajednicu. Crkva je takodjer, instrukcijom "Ecclesia Catholica", auktorizirala princip promatrača na raznim kršćanskim nekatoličkim sastancima.

II. ODNOŠAJ PREMA CIVILNOM DRUŠTVU

Budući da Crkva opstoji na zemlji, skupa s raznolikim civilnim ili gradjanskim društvima, pitanje njihovih medjusobnih odnošaja naravno se postavlja.

a. Načelno Crkva stoji na stajalištu, da ti odnošaji trabaju biti d o b r i, š t o b o l j i, t a k v i, da d o p r i n o s e i s t i n s k o m d o b r u i o s t v a r e n j u n j i h o v i h r e s p e k t i v n i h c i l j e v a.

Nauka Crkve o toj stvari temelji se ponajprije na Kristovim riječima: "Reddite quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo", Mt 22,21. Zatim na načelu: Ecclesia et societas civilis sunt in suo genere perfectae (2) atque independentes: "Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, sc. ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima."

b. Neque societas civilis ab Ecclesia, neque Ecclesia a societate civili sejungenda, sed mutua cooperatio in concordia expetenda est.

c. Ecclesia est societas altior et dignior quam societas civi-

---

1) Evo još nekih studija i djela o zbliženju kršćanskih zajednica:

1. Vischer, W., Versöhnung zwischen Ost und West? Bibelstudien - Theol. Ex heute, t. 56, 1957, 4o p.

2. Le Guillou, M.-J., O.P., Problèmes, dialectique et tentations du Mouvement oecuménique. Istina, 1956., p.333--356.

3. Le Guillou, Catholicisme et Mouvement oecuménique. Istina, 1957., p.416-442.

4. Goia, Ion, O.P., L'orthodoxie roumaine et le Mouvement oecuménique. Istina, 1957., p.55-79.

5. Collection Irénikon: 1o54-1954. L'Eglise et les Eglises. Neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident. Etudes et travaux offerts à Dom Lambert Beauduin, 2 tomes, Gembloux 1954. Belgique.

6. G. Dejaifve, S.J., L'Eglise catholique peut-elle entrer dans la repentance oecuménique? in Nouvelle revue théol., 94e année, t. 84, mars 1962, p.225-239.

2) U tehničkom značenju riječi.

lis: "Sicut finis in quo tendit Ecclesia, longe nobilissimus est, ita ejus potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem ullo modo esse obnoxia" (podložna). Pijo XII. pak dodaje, da zbog ove uzvišenosti ne treba potcjenjivati civilne zajednice.

Obzirom pak na raznolikost poslova, kojima se jedno odnosno drugo društvo imade baviti, triplex genus rerum vel negotiorum distinguendus est: sacrum, civile, mixtum:

a. S a c r u m: "Quidquid est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae" (1).

b. C i v i l e: "Cetera vero quae civile vel politicum genus complectitur, rectum est civili potestati esse subjecta, cum Christus Jesus jusserit, quae Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo" (2).

c. M i x t u m: "In negotiis mixti juris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam" (3).

U krajevima, gdje su stanovnici nesamo katolici, nego i gdje se ravna po katoličkim načelima, poželjna je najtješnja suradnja: "Quoniam enim non solum singuli privatim homines sed etiam omnes in vita publica, ipsaque societas ad veram religionem erga Deum tenentur religionisque legibus obstringuntur, hinc ipsa publica societas, cujus cives simul fideles sint, magnis et necessariis officiis obligantur erga Dei Ecclesiam" (4).

Alia v.apud auctores. Ponajglavniji se tekstovi o stvari nalaze u Denzinger-Bannwart... Enchiridion.

---

1) D.1866. -- 2) Ibid. -- 3) Ibid.

4) In schem. conc. vat. l.c.573.

I Z V O R I

1. Označeni kraticom

AAS (ASS) - Acta Apostolicae Sedis, Romae 1909 sl. (pp.304, 314,325) -- (1).

CIC - Codex Iuris Canonici (pp. 355,356,358).

CL VII - Collectio Lacensis, Acta et Decreta Sacrosanct Oecumenici Concilii Vaticani, Friburgi Br. 1911 (pp.124,343,253).

CV - Corpus Vindobonense. Corpus Scriptorum ecclesiasticorum latinorum, ed. Academia Vindobonensis, Vindobonae 1866 sl. (pp.271).

D (DB) - Denzinger-Bannwart, Enchiridion symbolorum, definitionum declarationum de rebus fidei et morum, ed. 4-5, Friburgi Br. 1922. (pp. 60,143,200,291, 292,293,294,296,313,314,334,336,343,344,345,346, 349,352,354,379).

DAFC - A.d'Alès, Dictionnaire Apologétique de la Foi Catholique, 5 vol., ed. 4. Paris 1925-1931. (pp. 9, 20,228,245,251,273,286).

DTC - Vacant-Mangenot-Amann, Dictionnaire de Théologie Catholique, Paris 1923 sl. (pp.9,20,301,305).

K - C.Kirch, Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae, Friburgi Br. 1910. (pp.186,271, 272,273,282,284).

M - Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Florentiae-Venetiae, 39 vol., 1759--1786., Parisiis 1900 sl. Arnhem, vol.48 sl., 1923. (pp.190,191,199,200,201,215,226,364,366).

ML (PL) - Patrologiae cursus completus, series latina, ed. J.P.Migne, Parisiis 1844 sl. (pp.82,83,88,95,102, 174,184,185,186,187,188,194,197,198,199,200,205, 206,207,214,266,267,273,275,282,284,293,296,296, 305,310,311,324).

MG (PG) - Patrologiae cursus completus, series graeca, ed. J.P.Migne, Parisiis 1857 sl. (pp.82,83,196,201, 207,208,224,225,226,232,266,273,283,285,288,293, 294,295,296,309,310,323).

Novum Testamentum, graece et latine, (A.Merk), 3ª ed. Romae 1938.

R - M.Rouet de Journel, Enchiridion Patristicum, ed. 4-5, Friburgi Br. 1922. (pp.221,271,272,279,282, 284).

---

1) pp. u zagradama odgovaraju stranicama u knjizi.

2. Označeni bez kratice (1)

Acta Academiae Boronssicae, 1918. (pp.99).

Acta Academiae Velehradensis, Olomucii 1941. (pp.2o9).

Acta Conc. Oec. (pp.186,197,2o8).

Augustin, De civitate Dei, ML 41, (pp.6,168,267,279,289).

Bellarmin sv.Robert, De controvers. II. De eccl. De conciliis (pp.7,13,134).

Cicero, De officiis (pp.276).

Damas, Epigrammata, Leipzig 1895, V.Wilpert J. i Waal A. de. (pp.174).

Eusebije, Gistoria Ecclesiastica (pp.147,164,167,168,182,192, 195,22o,271,273,282,283,284,289).

Funck F.X., Patres Apostolici, I. 19o1, RJ (pp.14o,143,17o).

Hrizostom, In I Kor. (pp.279,31o,321).

Irenej, Adversus haereses, MG (pp. 56,83,116,126,14o,144,164, 167,192,2o3,218,266,282,288,292,3o9,36o).

Luthers Werke, izd.Erlangen 1826-1883. (pp.249); isto kritično izdanje Weimar 1883 i sl. (pp.244,247,248).

Mommsen, Neues Archiv (pp.198).

Origen, Comment. Mt., MG (pp.82,95)
Contra Celsum (pp.266,273,288).
Ostala djela (pp.294,321).

Plinije Mladji, Epistularum liber, Ed.C.F.W.Müller, Lipsiae 19o3. (pp.34).

Pijo XII., Mystici corporis, Zagreb 1944., v.ASS. (pp.25,217, 263,294,3o3,3o4,313,314,32o,322,323,325,328,332,355, 358).

Suetonius, In Tiber, 34; Dio Cass., K (pp.272,274); Vita Claudii, 25 (pp.29).

Sulpicius Severus, Chronicorum II,3o. (pp.3o).

Tacijan, Diatessaron, god. 17o., v.Moesinger (pp.82,1oo).

Tacit, Annales (pp.3o,272,274,282).

Tertulijan, Djela v.ML (pp.82,95,147,178,194,219,272,273,282, 288,289,292).

Thiel Andreas, Romanorum pontificum epistolae genuinae, I. Bransburg 1868. (pp.189,19o).

Toma Akvinski, Summa Theologica (pp.12,64,241,262,312,313, 322,336).
Contra Gentes (pp.158,279,281).
Ostala djela (pp. 6,7,58,312,33o).

Will, Acta et scripta quae de controversiis ecclesiae graecae et latinae saec. XV. composita exstant, Leipzig 1861. (pp.234,235).-

---

1) Ovdje su označeni samo ponajglavniji izvori.

L I T E R A T U R A

Dočkal Kamilo, Povijest općeg crkvenog sabora u Ferrari i Firenci, Zagreb 1940. (pp.365,366).

Duda Bonaventura, Joannes Stojković de Ragusio, Doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae, Romae 1958. (pp.7).

Gračanin Djuro, Vjerodostojnost nadnaravno objavljene religije, Zagreb 1961. (pp.43,70,273).
Moderni filozof - branitelj kršćanstva? Sarajevo 1935. (pp.58).
Ciljevi i putevi modernizma, Bog. Sm. XXVIII, 1940. str.241-268. (pp.125).
Lurdska ozdravljenja u svijetlu nauke, Život 1939., str.75. (pp.268).
Čudesna ozdravljenja kod starih Grka, v.Bog.Sm. 1939. (pp.269).

Grivec Franc, Cerkev, Ljubljana [2]1943. (pp.10).
Na sem' Petrê, Slovo 4-5, Zagreb 1955., str.24-46.(pp.210).
Ohridska slika Na sem' Petrê, v. Slovo 9-10, Zagreb 1960., str.177-181. (pp.211).

Grivec-Tomšič, Constantinus et Methodius Thessalonicenses. Fontes. Radovi Staroslavenskog instituta, IV, Zagreb 1960., str. 95-167. (pp.209).
Žitje Metodija (pp.209).

Hrvatić Hrvoje, Pregled opće povijesti srednjega i novoga vijeka, Zagreb 1934. (pp.287).

Nežić Carolus, De pravoslavis Jugoslavis, saec.XVII ad catholicam fidem reversis necnon de eorum conceptu Romanae Ecclesiae, Rim 1940, Arhiv Congr. de Propaganda fide, (pp.367,368).

Pavić Juraj, "Pravoslavni" ili "pravovjerni", Bogosl.Sm. XXV (1937), str.117. (pp.210).

Springer Aemilian, De mysterio unitatis corporis mystici, u Bogoslovnom Vestniku, t.XIII. 1932. (pp.303).

Stojković Ivan, Tractatus de Ecclesia, Basel (pp.7).

Addis W.E. et Arnold Th., Catholic Dictionary, 8.izd. London 1909. (pp.301).

Albers P., Manuel d'Histoire ecclésiastique, Paris 1920., I (pp.286).

Allard P., Rome souterraine (pp.283). V.Revue des Questions historiques, oct. 1879, str.592. (pp.276).

Alès Adhémar d', Dictionnaire Apologétique de la Foi Chatholique, IV, col. 1772-1778. (pp.370).

Altaner u Theol. Rev. 1936., str.41-45. (pp.181).

Anger Joseph, La doctrine du Corps mystique du Jésus-Christ, d'après les Principes de la Théologie de Saint-Thomas, Paris [3]1934. (pp.303).

Arquillière H.Y., Le plus ancien traité de l'Eglise. Jacques de Viterbo. De regimine christiano 1301-1302, Paris 1926. (pp.7).

Bainvel J.-V., De Ecclesia Christi, Paris 1925. (pp.8).

Batiffol P., L'Eglise naissante et le catholicisme, Paris 1909, 1927. (pp.9,20,24,29,32,34,40,182,183,184,193,297).
Le catholicisme des origines à s.Léon, 1909-1924, v. "Cathedra Petri" (pp.194).
Le siège apostolique, 1924. (pp.198).

Becanus M., De Ecclesia Christi, Parisiis 1633. (pp.8).

Bernard P. i Bour S., Communion des Saints (pp.301).

Bertrand L., Sanguis martyrum (pp.284).

Bertrin, Histoire critique des événements de Lourdes, Paris 1914. (pp.268).

Billot L., Tractatus de Ecclesia Christi, Romae [2]1903. (pp.8).

Blant Le, Les Actes des Martyres (pp.283).

Boisvert P. Laurentius, Doctrina de membris Ecclesiae juxta documenta Magisterii recentiora. A Concilio Vaticano I ad encyclicam "Mystici Corporis", Montreal 1961. (pp. 358).

Bousset W., Die Religion des Judentums im Neutestamentlichen Zeitalter, Berlin 1903, 2.Ausgabe 1906. (pp.26).

Bozius T., De signis Ecclesiae, Coloniae 1593. (pp.8).
Orator, 2 vol., 1591. (pp.134).

Brière Yves de la, u DAFC (pp.9,73).

Brinktrine J., Offenbarung und Kirche, Paderborn [2]1949. (pp.9).

Bruders H., Die Verfassung der Kirche von den Jahrzenten der apostolischen Wirksamkeit an bis zum Jahre 175 u. Chr., Mainz 1904. (pp.9).

Brugère L.F., De Ecclesia Christi, Paris 1878. (pp.8).

Buchberger, Kirchliches Handlexikon 1907-1912. (pp.301).

Bulgakoff S., Die Lehre von der Kirche in Orthodoxer Sicht. in Intrn. Kirch., Zeitschrift 1957. str.168-200. (pp. 177).

Bultmann, Zeitschrift für neutestamentl. Wissenschaft, XIX (1919) (pp.84).

Campeggi Toma, De auctoritate et potestate Romani Pontificis, g.1555.
De auctoritate Conciliorum, Venezia 1561. (pp.7).

Carrel Alexis, Čovjek nepoznanica (Man - the Unknown) prev. Stana Oblak, Zagreb 1941. (pp.268).

Carré P.A.-M., Le sacerdoce de laïques, Paris 1961.
Prêtres et laïcs Apôtres de Jésus-Christ, Paris 1962. u seriji konferencija Notre-Dame de Paris (pp.360).

Caspar E., Petrov primat, 1927. (pp.178).

"Cathedra Petri", collect. "Unam Sanctam", édit. du Cerf, 1938., str.34. (pp.194,231).

Catholic encyclopedia, New-York 1907-1912. (pp.301).

Cauwelaert R. van, v.Rev.Hist.Eccl. vol. 31, g.1931., str. 267-305. (pp.181).

Cerfaux L., La Théologie de l'Eglise suivant saint Paul, Paris [2]1948. (pp.306).

Campagny De, Etudes sur l'empire romain, 12 vol., Paris 1876.

De la charité chrétienne dans les premiers siècles de l'Eglise, Paris, Douniol 1854. (pp.273,274).

Champann u Revue Bénédictine, 19o5., str. 63. (pp.193).

Christiani, Luther et la question sociale, Paris, Tralain 1912. (pp.248).

Civiltà Cattolica, g.1953. (pp.179).

Congar Yves, Esquises du mystère de l'Eglise, Paris [2]1953. (pp.9).

Jalons pour une théologie du laïcat, Paris [2]1954. (pp. 36o).

Collection Irénikon: L'Eglise et les Eglises, neuf siècles de douloureuse réparation entre l'Orient et l'Occident. Etudes et travaux, 2 vol. Gembloux 1954-1955. (pp.378).

Coustant, kod Zapelena (pp.186,197).

Cumont, v. Angelicum XXXI - apr.-jun. 1954. (pp.95,1o3).

Couturier J., Le "Book of Commun prayer" et l'Eglise Anglicane, Paris 1928. (pp.371).

Dalmayr Horst, Die grossen vier Konzilien Nicaea-Konstantinopel. Ephesus. Chalcedon, Kösel-Verlag, München 1961. (pp. 224).

Deimel L., Leib Christi. Sinn und Grenzen einer Deutung des innerkirchlichen Lebens, Freiburg 194o. (pp.3o3).

Dajaifve G., L'Eglise catholique peut-elle entrer dans la repentance oecuménique? in Nouvelle revue théologique, t.84, mars 1962., str. 225-239. (pp.378).

Dieckmann H., De Ecclesia catholica, tractatus historico-dogmatici, vol.2, Friburgi Brisgoviae 1925. (pp.8,13,93).

Dublanchy P.E., u DTC (pp.9,3o1).

Duchesne, Eglises séparées (pp.193).

Dufourcq Albert, L'avenir du Christianisme, II, Histoire de la fondation de l'Eglise, 3e éd. Paris, Bloud 19o9. (pp. 19).

Dvornik François, Le schisme de Photius. Histoire et légende. Editions du Cerf, Paris 195o., Collect. "Unam Sanctam" (pp.231,233).

Enders, Luthers Briefwechsel, III 1884 i sl. (pp.247,248,249, 25o).

Feckes C., Das Mysterium des hl.Kirche, Würzburg 195o. (pp.9).

Fischer A., U Freytag & Berndts Taschenatlas, v. Krose H., Theol. Rev. 37/1938. c. 15o (pp.259).

Fliche Marin, Histoire de l'Eglise, Paris 1938. (pp.286).

Franzelin I.B., Theses de Ecclesia Christi, Rim 1887. (pp.8,13).

Gerhardt Dietrich, u Byzantion 24 /Bruxelles 1955., str. 533-544/ (pp.211).

Goguel Maurice, u Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse, Strassburg 1933, Jésus et l'Eglise, str. 197-241. (pp.18).

Goloubinsky, Istoria Rousskoi Tserkvi, t.I, partie I. (pp.24o).

Goodier Mgr A., The Public Life of our Lord Jesus Christ, London 1931. 2. vol. (pp.2o).

Grandmaison Léonce de, Jésus-Christ. Sa personne, son message, ses preuves, Paris 1928, 2. vol. (pp.2o).

Grill I., Der Primat des Petrus, 19o4. (pp.81).

Grillmeir Alois und Bacht Heinrich, Das Konzil von Chalkedon, Geschichte und Gegenwart. Im Auftrag der Theologischen Fakultät S.I. Sankt Georgen Frankfurt/Main. Band I Der Glaube von Chalkedon, 1951. Band II Entscheidung um Chalkedon, 1953. Band III Chalkedon Heute, 1954. Echter - Verlag Würzburg. (pp.224).

Grisar V., Luther I, I/II [3]1924. (pp.246).

Groot I. Vinzenz de, Summa apologetica de Ecclesia Catholica ad mentem S.Thomae Aquinatis, Ratisbonae [3]1906. (pp.8).

Grotius Hugo, Annot. in Ptr 5,96. (pp.165).

Guarducci Margherita, La Tomba di Pietro. Notizie antiche e nuove scoperte, Roma 1959. (pp.170,171).

Guignebert Ch., La primauté de Pierre et la venue de Pierre à Rome, Paris 1909. (pp.166).
La sépulture de Pierre, u Revue historique, 1931. (pp. 167).

Haller J., Das Papsttum. Idee und Wirklichkeit, vol.I, 1934. (pp.178).

Handley H., The Mystical Body of Christ, Dublin 1934. (pp.303).

Harnack A., Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts in der zwei ersten Jahrhunderten, Leipzig 1910. (pp.17,40).
Die Chronologie der altchristichen Literatur bis Eusebius, Leipzig 1897. (pp.26).
V. Texte und Untersuchungen, II 155. (pp.67).
V. Acta Academiae Boroussicae, 1918. (pp.99).
Dogmengeschichte V.I. (pp.193).
Mission und Ausbreitung des Christentums (pp.271).
Wesen und Usprung des Katholizismus, Abhandlungen der Philol.Histor.Klasse d.K.Sächs-Gesellsch. d.Wiss. Br. 27 H 3, 1909. (pp.26).

Hastings J., Encycopedia of Religion and Ethics, London 1908--1926. (pp.302).

Hauck, Realencyclopedie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig 1894-1904. (pp.302).

Haugg D., Wir sind dein Leib. Die urchristliche Botschaft vom Corpus Christi mysticum in ihrer Wesensfülle und Bedeutung, München 1937. (pp.303).

Havelange J.J., Ecclesiae infallibilitas (pp.8).

Hertling Ludwig - Kirschbaum Engelbert, Die römischen Katakomben und ihre Martyrer, Zweite, erweiterte Auflage, Wien 1955. (pp.169,174).

Heiler Fr., Katolička Crkva Istoka i Zapada (pp.179).

Herbigny Mich.d', De Deo universos evocante ad sui Regni vitam seu de institutione Ecclesiae primaeva, Parisiis 1927. (pp.7).
Theologica de Ecclesia, vol.2, Parisiis 1927. (pp.9, 128,363).

Horálek K., Evangeliáře a čtveroevangelia, Praha 1954., ČAVU, str.77 i 90. (pp.210).

Jaffe, Regesta Pontificum Romanorum (pp.198).

Jalaguier P.F., De l'Èglise, Paris 1899, (pp.9).

Journet Charles, L'Eglise du Verbe Incárné, essai de théologie spéculative: I La Hierarchie apostolique, Paris 1955[2]. II La Structure interne et son Unité catholique, Paris 1951. (pp.9,52).
Vérité de Pascal (pp.158).

Kanizije Petar, Summa doctr. Chr. (pp.13).
Kaufmann, Aus der Schule des Wulfia (pp.184).
Kidd B.I., The Roman Primacy to A.D. 461, g.1936. (pp.178).
Kirschbaum, Die Gräber der Apostelfürsten, Frankfurt ü/M, 1957., str. 255. (pp.175).
Kolwitz Johannes, Die Grabungen unter Sankt Peter, in "Hochland", Monatschrift; Erstes Heft, 45 Jahrgang, Oktober 1952, im Kösel - Verlag zu München u. Kempten, str. 15-25. (pp.175).
Kösters L., Die Kirche unseres Glaubens, Freiburg [4]1952. (pp.9).
Krose H., u Theol. Rev. 37/1938. (pp.259).
Lebreton Jules, La vie et l'enseignement de Jésus-Christ Notre Seigneur, Paris 1931, 2. vol. (pp.20).
Lebreton Jules et Zeiller Jacques, L'Eglise primitive, Paris 1934. u coll. Histoire de l'Eglise (pp.20,165).
Lecky, History of European morals, New-York 1884. (pp273).
Lercher-Schlagenhaufen, Inst. th. dogm. vol.I, 1939., (pp. 134,157,326,347,348).
Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg 1930. (pp.301).
Lietzmann H., "Petrus und Paulus in Rom, Liturgische und archeologische Studien", Berlin u. Leipzig, 2.Ausg. 1927. (pp.174).
Loisy, Autour d'un petit livre, Paris [2]1903. (pp.18).
Evangile et l'Eglise, Paris 1902, kod Batiffol (pp.24).
Lubac Henri de, Méditations sur l'Eglise, Paris 1953. (pp.9).
"L'Unité dans la lumière" 1928. - Pour la collaboration chrétienne. (pp.371).
Marsilije Padovanski, Defensor pacis, 1324. (pp.66).
Mayendorff J.F., L'Apêtre Pierre et sa succession dans la théologie byzantine.
Pravoslavnaja Myslj (La Pensée Russe? Paris), 1957. (pp.177).
Mazzini F.E., Il Corpo mystico di Christo, I, Novara 1937. (pp.303).
McGarry W.J., The mystical Body of Christ, New-York 1938. (pp.303).
Meriam-Webster, Pochet Dictionary (pp.13).
Mersch Emile, Le Corps Mystique du Christ. Etudes de théologie historiques, Paris [3]1951, 2 vol. (pp.301,303,306,310).
Michiels Abbé André, Etude sur la fondation de l'Eglise, l'oeuvre des apôtres, Louvain 1900. (pp.19).
Moreton H.A., Rome et l'Eglise primitive, 1938. (pp.178).
Monnier H., La notion de l'Apostolat (pp.81).
Muncunill I., De Christi Ecclesia, Barcinonae 1914. (pp.8).
Mura Ernest, Le corps mystique du Christ. Sa nature et sa vie divine. Synthèse de théologie dogmatique, ascétique et mystique, Paris [2]1936, 2. vol. (pp.303,326).
Murray P., De Ecclesia Christi, 3. vol., Dublin 1860/66. (pp.8).
Myers Mgr E., The Mystical Body of Christ, London 1960. (pp. 303).
Müller Karl, Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche (pp.141).
Neubert D., Marie dans le dogme, Paris [3]1953. (pp.324).
Noël Alexandre, Historia Ecclesiastica Veteris Novique testamenti, Paris 1730. (pp.104).

Nouveau petit Larousse illustré, Paris 1952. (pp.13).

Olšr Joseph and Gill Joseph, The Twenty-eighth Canon of Chalcedon in Dispute between Constantinople and Moscaw, u. Grillmeier-Bacht, Das Konzil von Chalkedon, III, str. 765-783. (pp.224).

Orsi Giuseppe Aogostino, De irreformabili R.Pontificis in definiendis controversiis judicio (pp.8).

Osservatore Romano, br.28, 14.II.1955. (pp.327,377).

Ottiger I., De Ecclesia Christi ut infallibili revelationis divinae magistra (pp.8,13).
Theolog. Fundamen., I (pp.284).

Owen Martin Thomas, The Twenty-eighth Canon of Chalcedon: A Background Note, v.Grillmeier-Bacht, Das Konzil von Chalkedon, II. str 433-458. (pp.224).

Paris G., v. Groot I. V. de, Turin 1929. (pp.8).

Passaglia Carolo, De Ecclesia Christi commentariorum libros quinque, Ratisbonae 1853/56, 2 vl. (pp.8).

Pelz Karl, Der Christ als Christus (pp.304).

Petar Lombardski, L's Werke, IX (pp.244).

Philips G., Le rôle du laïcat dans l'Eglise, Paris 1954. (pp. 360).

Pighius A., Hierarchiae ecclesiasticae assertio, Coloniae 1544. (pp.8).

Pinard H., Jésus vivant dans l'Eglise, Paris 1937. (pp303).

Prat F., Jésus-Christ. Sa vie, sa doctrine, son oeuvre, Paris 1933, 2. vol. (pp.20,305).

Rauschning Hermann, Hitler m'a dit. Trad. de l'allemand par A.Lehman, Paris 1939. (pp.285).

Raysschaert J., Les documents littérères de la double tradition romaine des tombes apostoliques, v. Rev. Hist. Eccl. 1957., t.52, str.791-831. (pp.175).

Rénan, Les Apôtres (pp.274).

Resch A., Ausercanonische Paralleltexte zu den Evangelien, v. 2[o], zu Matheus und Markus, v. Texte und Untersuchungen, Leipzig 1893, 10[2]. (pp.80).

Richard L., u Nouvelle Revue Théologique 74/1952, 448. (pp. 359).

Rivière J., Jésus chef de son corps mystique (pp.301).

Rouquette Robert, Le Conseil oecuménique. New-Delhi; u Etudes, t.132, févr. 1962., str.228-229. (pp.376).

Salaverri Joachim, De Ecclesia Christi, u Sacrae Theologiae Summa, I, str.495-926, Matriti 1950. (pp.9,304,323, 331,337,338).

Saunders, De vis. monarchia Ecclesiae, 1578. (pp.134).

Semmelroth O., Die Kirche als Ursacrament, Frankfurt 1953. (pp.9).
Urbild der Kirche, Würzburg 1950. (pp.20).

Sheen F.J., The mystical Body of Christ, London 1935. (pp.303).

Schultes M. Reginald, "De Ecclesia Catholica" praelectiones apologeticae, Parisiis [2]1931. (pp.8,52,56,107,126,296).

Sickenberger J., Leben Jesu nach der vier Evangelien. Kurzgefasste Erklärung, Münster 1932. (pp.20).

Soltau W., Theologische Studien und Kritiken, 1916. (pp.81).

Spedalieri F. Franciscus, De Ecclesiae infallibilitate in canonizatione Sanctorum. Quaestiones selectae, Romae 1949. (pp.346).

Spikowski L., La doctrine de l'Eglise dans Saint Irénnée, 1926. (pp.193).

Stapleton Toma, "Vere admiranda", seu de magnitudine Romanae Ecclesiae, 1599. (pp.8).
Principiorum fidei doctrinalium demonstratio, 1578. (pp.134).

Straub A., De Ecclesia Christi, Oeniponte 1912. (pp8).

Taine Hippolyte, Les Origines de la France Contemporaine, Le Régime moderne, II, (pp.260,261).

Tanquerey Ad.-Bord, Synopsis Theologiae dogmaticae fundamentalis, Parisiis-Tornaci-Romae 24 1937. (pp9,356).

Taudière H., art. Famille, in DAFC, col. 1871-1897. (pp.273).

Testini P., Archeologia Christiana, Nozioni generali dalle origini alla fine del sec.VI., Roma 1958., (pp.174).

The Tidings, Los Angelos, March 28, 1952. (pp287).

Thomé Josef, Der Mündige Christ, Katholische Kirche auf dem Wege der Reifung, Verlag Josef Knecht, Frankfurt am Mein 1949. (pp.327).

Tixeront, L'Eglise a-t-elle été fondée par Jésus-Christ, et avec les caractères du catholicisme?, kod Bourchany, Perier, Tixeront, Conférences apologétiques données aux facultés catholiques de Lyon, Paris, Lecoffre-Gabalda 1910. (pp.19).

Torquemada Ivan, Summa de Ecclesia, Rim 1489. (pp.7).

Tromp S., Corpus Christi, quod est ecclesia, I, Introductio generalis, Roma 2 1946. (pp.9,359).
De Revel.Christiana, Romae 1936. (pp.160,285,286).
De Spiritu Sancto anima corporis mystici, I, Testimonia selecta e Patribus graecis, II, It., e Patribus latinis (Textus et documenta, I et VII), Roma 1932. (pp.303).

Turmel Joseph, Histoire des dogmes, t.III. "La Papauté," 1933. (pp.178).

Tyskiewicz S., Attitude des Saints russes à l'egard du catholicisme, u Gregorianum, vol. 28, 2, 1952. str.292-298. (pp.239).

Vacanard E., Etudes de critique et d'histoire religieuse, Paris, Lecoffre-Gabalda, 1910. (pp.19).

Vigouroux F., Dictionnaire de la Bible, Paris 1895-1912. (pp.301).

Villain Maurice, Introduction à l'Oecuménisme, Tournai 2 1959. (pp.372,373,376).

Waal A. de, Zur Wilpert's Domus Petri, u Römische Quartalschrift, 1912. str.123-132. (pp.174).

Wilmers G., De Ecclesia Christi, vol. 6, Ratisbonae 1897. (pp8).

Wilpert J., Domus Petri, u Römische Quartalschrift, 1912, str. 117-122. (pp.174).

Zapelena Timotheus, De Ecclesia Christi, 2. vol, Romae 5 1950. (I), 1940. (II) - (pp. 9,10,51,96,100,137,139,145,149, 177,181,183, 186,203,204,205,214,322).

Zeeden Ernst Walter, Martin Luther und die Reformation im Urteil des deutchen Luthertums. I Band: Darstellung 1950., II Band: Dokumente 1952., Verlag Herder Freiburg. (pp. 251).

S A D R Ž A J

DRUGI DIO

PROBLEM PRAVE CRKVE

I.

II.

CARIGRADSKA CRKVENA ZAJEDNICA

III.

CRKVENA ZAJEDNICA PROTESTANATA

IV.

R I M O K A T O L I Č K A C R K V A I D E N T I Č N A S I Z V O R N O M C R K V O M . 257

T R E Ć I D I O

P R O B L E M U N U T A R N J E G U S T R O J S T V A C R K V E

I.

II.

P A R E R G O N

O D N O Š A J C R K V E S D R U G I M U S T A N O V A M A